Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
8 C
10

Digitized by Google

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE

PRIMA PARS.

AL

M D

68-8.C-10

ANDREAS RABIRIVS BRIXIA-
NVS LECTORI S. P.

e GO quidem nos omnibus ijs plurimum de
bere confiteor, qui, dum uixere, ingenioſe ali-
quid eiuſmodi excogitarunt, quod mortalium
uitæ cum uſui, tum adiumento foret: ſed tamen ij mihi
potiſſimum & ſumma obſeruantia, & ſempiterna me=
moria colendi uidentur: qui non ſolum in eo, quod initio
dicebam, enixiſſime elaborarunt, uerum etiam, quò po
ſteritati quoque conſulerent, id literarum monum
mandare uoluerunt. Quod quidem factum dili
tecum ſi reputes: neſcias planè, ſolertiam'ne eo
gis, an officium, & humanitatem laudes. Ett
ſolis frui induſtriæ, ac uigiliarum ſuar
tegrum eſſet, quaſi non ſibi ipſis, ſed n
paraſſent: poſteris etiam communicarun
dem iudicio meo prudenter ſimul, & o
prudenter, propterea quòd ipſi ea ration
litatem acquiſiuerunt: officioſe, quòd
quas aut ipſi per nos comminiſci non p
temporum, & locorum interuallis
rent, expertes non omnino eſſe uo
(amabo te) illis tantopere ela
omnia aſſequerentur, quæ po
de manu (quod aiunt) in
tot, tantiq; labores exacti b
minarentur? Quis noſtru
ſequentur, tot clariſſimos,
hodie, ac perpetuo memori

noſſet: ſi aut à ſe ingenioſe reperta, aut ab aliÿs ſibi tra=
dita poſteris inuidiſſent? Verum hæc ſcribēti mihi ſubit
interim animo dolor incredibilis, nec mediocris commi=
ſeratio, eorum quidem primum cauſa, deinde etiam no
ſtra, dum cogito (neſcio iniuria ne temporum, an homi-
num potius negligentia) tot illuſtrium ſcriptorum lucu
brationes intercidiſſe. Nam, ut alios taceam, quos longū
eſſet in præſentia commemorare, quis non grauiter do=
leat, cum recordetur, ex tot uoluminibus rerum memo-
rabilium, quæ à Plinio conſcripta fuiſſe conſtat, uix
...ralis hiſtoriæ libros ad nos perueniſſe? Atque hæc
...men iactura moderatius fortaſſe ferri poterat: ſi
...em, quicquid extat hodie reliquiarum, integrū,
...mq; haberemus. Sed cum eas ipſas plurimis
...nas uideam: non poſſum mehercule ho-
...n ſtudiÿs optime meriti caſum non ini=
...ere: neque non contra, eorum conſilium, et
magnopere commendare, qui præclaram
...unt, et quotidie nauant operam: ut à tam
candori priſtino reſtituant. Quorum qui
nihil eſt, cur in præſentia tibi commemorē,
... ſi ſunt ita per ſe celebres: ut neq; meæ
que ulla prædicatione egeant. Verūta
...ur libenter laudo, ita ne hos quidē
...nſe..., qui in excudendis libris
...am. Quo quidem in genere
...ribuendum ſit laudis, etſi
...nt: illuſtrius tamen (opinor)
...unc primum illius typis
poteris. De quo planè ope

re illud tibi uere polliceri, uel potius affirmare poſſum: eſſe (quod aliorum certe uenia dictum uelim) unum omnium, quæ uſquam antehac ædita ſunt, opinione mea caſtigatiſſimum. Quantum uero huiuſce frequens lectio profutura ſit ſtudioſis: malo tuum, & eruditiſſimi cuiuſque uiri ſit in ea re iudicium. Ego quidem ita ſentio, qui ſe humanioribus literarum ſtudijs ſine Plinij multa cognitione, & ſcientia doctum eſſe poſſe arbitratur: eum ſanè plurimum iudicio, atque opinione falli. Quid enim eſt, quod in hoc ipſo uolumine deſideres, ſiue tu cæli (ut hinc primum ordiar) & ſiderum rationem requiras, ſiue urbium ſitus, hominum mores, & animalium ingenia malis cognoſcere: iam uero ſi agriculturæ ſcientiam, ſi arborum, atque herbarum uarietatem: ſi medicinæ præcepta, ſi gemmarum, aut metallorum genera: ſi, qui in pictura, & cælandi arte excelluere, quæras: denique, ut ſemel abſoluam, ſi uniuerſam ipſius Naturæ maieſtatem contemplere? Neque uero hæc ideo dico quò ſuam alijs gloriam præreptam uelim, quicunq; aliqua ex parte de his ipſis rebus præcepta tradidere: ſed quia puto de hoc toto ſimul genere, diligētius illo homine ſcripſiſſe neminem. Itaque hunc unū tibi ex omnibus, præſertim nunc primum ſuæ propemodum integritati reſtitutum trado, cui ſedulo te dare operam, & quamfamiliariſſimū habere uelim. Bene uale, [illegible] uoq; ama.

C. PLINIVS CAECILIVS MARCO SVO S.

P ERGRATVM eſt mihi, quòd tam diligenter libros auunculi mei lectitas, ut habere omnes uelis, quæras'q; qui ſint. Fungar indicis partibus, atque etiam quo ſint ordine ſcripti, notum tibi faciam. Eſt enim hæc quoque ſtudioſis non iniucunda cognitio. De iaculatione equeſtri unus. Hunc, cum præfectus alæ militaret, pari ingenio cura'q; compoſuit. De uita Q. Pomponij Secundi duo, à quo ſingulariter amatus, hoc memoriæ amici quaſi debitum munus exoluit. Bellorum Germaniæ uiginti, quibus omnia, quæ cũ Germanis geſſimus, bella collegit. Inchoauit cum in Germania militaret, ſomnio monitus. Adſtitit enim ei quieſcenti Druſi Neronis effigies, qui Germaniæ latiſſime uictor ibi perijt. Commendabat memoriam ſuam, orabat'q;, ut ſe ab iniuria obliuionis aſſereret. Studioſi tres, in ſex uolumina propter amplitudinem diuiſi, quibus oratorem ab incunabulis inſtituit & perficit. Dubij ſermonis octo ſcripſit ſub Nerone nouiſſimis annis, cum omne ſtudiorum genus paulò liberius & erectius, periculoſum ſeruitus feciſſet. A fine Aufidij Baſſi XXXI. Naturæ hiſtoriarum XXXVII. opus diffuſum, eruditum, nec minus uarium q [illegible] pſa natura. Miraris, quòd tot uolumina, multa'q; [illegible]s tam ſcrupuloſa, homo occupatus abſolue[illegible] M[illegible] miraberis, ſi ſcieris illum aliquandiu cauſas [illegible]ceſſiſſe anno VI & L. medium tempus di[illegible]mpeditum'q;, qua officijs maximis, qua amicitium egiſſe. Sed erat acre ingenium, incredibi

le ſtudium, ſumma uigilantia. Lucubrare à Vulcanalibus incipiebat, non auſpicandi cauſa, ſed ſtudēdi ſtatim à nocte multa: hyeme uero ab hora ſeptima, uel cum tardiſſime, octaua, ſæpe ſexta. Erat ſane ſomni paraciſſimi, nonnunquam etiam inter ipſa ſtudia inſtantis, & deſerentis. Ante lucem ibat ad Veſpaſianum Imperatorē: nam ille quoq; noctibus utebatur: inde ad delegatum ſibi officium. Reuerſus domum, quod reliquum temporis, ſtudijs reddebat. Poſt cibum ſæpe, quem interdiu leuem & facilem ueterum more ſumebat, æſtate, ſi quid ocij, iacebat in ſole, liber legebatur, adnotabat excerpebatq;. Nihil enim unquam legit, quod non excerperet. Dicere etiam ſolebat, nullum eſſe librum tam malum, ut non aliqua ex parte prodeſſet. Poſt ſolem plerunque frigida lauabatur. Deinde guſtabat, dormiebatq; minimū. Mox quaſi alio die ſtudebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem curſim. Memini quendam ex amicis, cum lector quædam pronunciaſſet perperam, reuocaſſe, & repeti coëgiſſe. Huic auunculum meum dixiſſe: intellexeras nempe. quum ille annuiſſet: Cur ergo reuocabas? decem amplius uerſus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parſimonia temporis. Surgebat æſtate à cœna luce, hyeme intra primam noctis, ſed tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores urbiſq; fremitum. In ſeceſſ[illegible]um balineī tempus ſtudijs eximebatur. Cum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum diſtringitur tergiturq;, audieb[illegible] aliquid, aut dictabat. In itinere quaſi ſolutu[illegible] teris ris, huic uni uacabat. Ad latus notarius cum bre[illegible] pugillaribus, cuius manus hyeme manicis munieb[illegible]

ut ne cœli quidem aſperitas ullum ſtudijs tempus eripe ret. Qua ex cauſa Romæ quoque ſella uehebatur. Repeto me correptum ab eo cum ambularē: Poteras, inquit, has horas non perdere. Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod ſtudijs non impartiretur. Hac intentione tot iſta uolumina peregit, electorūq; commētarios CLX. mihi reliquit, opiſthographos quidem, & minutiſſime ſcriptos: qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe cum procuraret in Hiſpania, uendere hos commentarios Largio Licinio CCCC milibus nūmum, & tunc aliquanto pauciores erant. Non' ne uidetur tibi recordanti, quantum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officijs ullis, nec in amicitia principum fuiſſe? Rurſus cum audis quid ſtudijs laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis, nec legiſſe? Quid eſt enim quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc inſtantia non poſſit efficere? Itaque ſoleo ridere cum me quidam ſtudioſum uocant, qui, ſi comparer illi, ſum deſidioſiſſimus. Ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum officia diſtringunt? Quis ex iſtis, qui tota uita literis aſſident, collatus illi, non quaſi ſomno & inertiæ deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam, quamuis hoc ſolum quod requirebas ſcribere deſtinaſſem, quos ſcilicet libros reliquiſſet. Confido tamen hæc quoque tibi non minus grata, quàm ipſos libros futura, quæ te non tantum ad legendos eos, uerumetiam ad ſimile aliquid elaborandum poſſunt æmulationis ſtimulis excitare. Vale.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

P ETIS, ut tibi auunculi mei exitum ſcribã, quò uerius tradere poſteris poſſis. Gratias ago. Nam uideo morti eius, ſi celebretur à te, immortalem gloriam eſſe propoſitam. Quamuis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, memorabili caſu quaſi ſemper uicturus occiderit, quamuis ipſe plurima ſcripſerit, plura tamen perpetuitati eius ſcriptorum tuorũ æternitas addet. Equidẽ beatos puto, quibus deorum munere datum eſt, aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda: beatiſſimos uero, quibus utrunq;. Horum in numero auunculus meus & ſuis libris, & tuis erit. Quo libentius ſuſcipio, depoſco etiam quod iniungis. Erat Miſeni, claſſemq; imperio præſens regebat. Calend. Nouembris hora ferè ſeptima, mater mea indicat ei apparere nubem inuſitata & magnitudine et ſpecie. Surgit ille, ut è ſole ſolebat, frigida guſtata: iacens enim ſtudebat. Popoſcit ſoleas, aſcẽdit locum, ex quo maxime miraculum illud conſpici poterat. Nubes incertum procul intuentibus ex quo monte, Veſuuium fuiſſe poſtea cognitum eſt, oriebatur: cuius ſimilitudinem & formam non alia magis arbor, quàm pinus expreſſerit. Nam lõgiſſimo uelut trũco efflata in altum, quibuſdam ramis diffundebatur. Credo quia recenti ſpiritu euecta, dein ſeneſcente eo deſtituta, aut etiam pondere ſuo uicta, in latitudinem uaneſcebat, candida interdum, interdum ſordida & maculoſa, prout terram cineremue ſuſtulerat. Magnum id, propiusq; noſcendum, ut eruditiſſimo uiro uiſum eſt. Iubet Liburnicam aptari, mihi, ſi uenire una

uellem, facit copiam. Reſpondi, ſtudere me malle: et forte
ipſe quod ſcriberem dederat. Egrediebatur domo, acce-
pit codicillos Retinæ claſſiarij imminente periculo ex-
territi: nam uilla ea ſubiacebat, nec ulla niſi nauibus fu
ga, ut ſe tanto diſcrimini eriperet, orabat. Vertit ille con
ſilium, & quod ſtudioſo animo inchoauerat, obit maxi
mo. Deducit quadriremes, aſcendit ipſe, non Retinæ mo
do ſed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) latu-
rus auxilium: properat illuc unde alij territi fugiunt, re
ctumq; curſum, rectaq; gubernacula in periculũ tenet,
adeo ſolutus metu, ut omnes illius mali motus, omneis
figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretq;. Iã
nauibus cinis inciderat: quo propius accederet, calidior
& denſior: iam pumices etiam, nigriq; & ambuſti &
fracti igne lapides: iam uadum ſubitum, ruinaq; mon-
tis littora obſtantia. Cunctatus paulum, an retro flecte-
ret, mox gubernatori ut ita faceret monenti: Fortes, in-
quit, fortuna iuuat: Pomponianum pete. Stabijs erat, per
ueneratq; ſinu medio. Nam ſenſim circumactis curua-
tiſq; littoribus mare infunditur. Ibi quanquam nondum
periculo appropinquante, conſpicuo tamen, & cum cre-
ſceret proximo, ſarcinas contulerat in naues, certus fu-
gæ, ſi contrarius uentus reſediſſet. Quò tunc auuncu-
lus meus ſecundiſſimo inuectus, complectitur trepidan
tem, conſolatur, hortatur: utq; timorem eius ſua ſecurita-
te leniret, deferri ſe in balineum iubet: lotus accubat, cœ
nat, atque hilaris, aut (quod æque magnum eſt) ſimilis
hilari. Interim è Veſuuio monte pluribus locis latiſſi-
mæ flammæ atque incendia relucebant, quorum fulgor
& claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agreſtium

trepidatione igni relictas deſertaſq; uillas per ſolitudinē ardere in remediū formidinis dictitabat. Tum ſe quieti dedit, & quieuit uerissimo equidem ſomno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis grauior & ſonantior erat, ab ijs qui limini obuerſabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diæta adibatur, ita iam cinere mixtiſq; pumicibus oppleta ſurrexerat: ut ſi longior in cubiculo mora eſſet, exitus negaretur. Excitatus procedit, ſeq; Pomponiano, cæteriſq; qui peruigilarant reddit: in commune conſultant, intra tecta'ne ſubſiſtant, an in aperto uagentur: nam crebris uaſtiſq; tremoribus tecta nutabant, & quaſi emota ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri uidebantur. Sub dio rurſus quanquam leuium exeſorumq; pumicum caſus metuebatur, quod tamen malorum collatio elegit. Et apud illū quidem ratio rationem, apud alios timorem timor uicit. Ceruicalia capitibus impoſita linteis conſtringunt. Id munimentum aduerſus incidentia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior denſiorq;, quam tamen faces multæ uariaq; lumina ſoluebant. Placuit egredi in littus, & ex proximo aſpicere, quid iam mare admitteret, quod adhuc uaſtum et aduerſum permanebat. Ibi ſuper abiectum linteum recubans ſedit, atque iterū frigidam popoſcit, hauſitq;. Deinde flammæ, flammarumq; prænuncius odor ſulphuris alios in fugam uertunt, excitant illum, qui innixus ſeruis duobus aſſurrexit, & ſtatim concidit (ut ego coniecto) craſſiore caligine ſpiritu obſtructo, clauſoq; ſtomacho, qui illi natura inualidus, & anguſtus, & frequenter intus æſtuans erat. Vbi dies redditus, is ab eo, quē nouiſſime uiderat,

tertius, corpus inuentum integrum, illæſum, opertumq́; ut fuerat indutus. Habitus corporis quieſcenti quàm defuncto ſimilior. Interim Miſeni, ego & mater. Sed nihil ad hiſtoriam. Nec tu aliud quàm de exitu eius ſcire uoluiſti: finem ergo faciã. Vnũ adijciam: omnia me, quibus interfueram, quæque ſtatim, cum maxime uera memorantur, audieram, perſecutum. Tu potiſſima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam, aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER PRIMVS.

PRAEFATIO.

C. Plinius Secundus Veronenſis Veſpaſiano ſuo S.

LIBROS NATVRALIS HIſtoriæ nouitium Camœnis Quiritium tuorum opus natum apud me proxima fœtura, licentiore epiſtola narrare conſtitui tibi iucundiſſime Imperator (ſit enim hæc tui præfatio ueriſſima, dum maximi conſeneſcit in patre.) Nanque tu ſolebas meas eſſe aliquid putare nugas, ut obiter emolliam Catullum conterraneum meum. Agnoſcis & hoc caſtrenſe uerbum. Ille enim, ut ſcis, permutatis prioribus ſyllabis duriuſculum ſe fecit, quàm uolebat exiſtimari à Veraniolis ſuis & Fabullis. Simul ut hac mea petulantia fiat, quod proxime non fieri queſtus es in alia procaci epiſtola noſtra, ut in quædam acta exeat: ſciantq; omnes quàm ex æquo tecum uiuat imperium. Triumphalis et cenſorius tu, ſextumq; conſul, ac tribuniciæ poteſtatis particeps: Et quod his nobilius feciſti, dum illud patri pariter & equeſtri ordini præſtas, præfectus prætorio eius, omniaq; hæc Reipublicæ. Et nobis quidem qualis in caſtrẽſi contubernio? Nec quicquam mutauit in te fortunæ amplitudo in ijs, niſi ut prodeſſe tantundem poſſes ut uelles. Itaque cum cæte-

ris in uenerationem tui pateant omnia illa, nobis ad colendum te familiarius audacia ſola ſupereſt. Hanc igitur tibi imputabis, & in noſtra culpa tibi ignoſces. Perfricui faciem, nec tamen profeci: quando alia uia occurris ingens, & longius etiam ſubmoues ingenij faſcibus. Fulgurat in nullo unquam uerius dicta uis eloquētiæ, tribuniciæ poteſtatis facundia. Quanto tu ore patris laudes tonas? quanto fratris amas? quantus in poëtica es? O magna fœcunditas animi: Quemadmodum fratrē quoque imitareris excogitaſti. Sed hæc quis poſſet intrepidus æſtimare ſubiturus ingenij tui iudicium, præſertim laceſſitum? Neque enim ſimilis eſt conditio publicantiū, & nominatim tibi dicantium. Tum poſſem dicere, quid iſta legis imperator? Humili uulgo ſcripta ſunt, agricolarum, opificum turbæ, denique ſtudiorum ocioſis: quid te iudicem facis? Cum hanc operam condicerem, nō eras in hoc albo. Maiorem te ſciebam, quàm ut deſcenſurum huc putarem. Præterea eſt quædam publica etiam eruditorum reiectio. Vtitur illa & M. Tullius, extra omnē ingenij aleam poſitus, & (quod miremur) per aduocatū defenditur. Hæc doctiſſimum Perſium legere nolo, Lælium Decimum uolo. Quod ſi hoc Lucilius, qui primus condidit ſtili naſum, dicēdum ſibi putauit: ſi Cicero mutuandum, præſertim, cum de republica ſcriberet: quanto nos cauſatius ab aliquo iudice defendimur? Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione. Quamplurimum refert, ſortiatur aliquis iudicem, an eligat: multumq; apparatus intereſt apud inuitatum hoſpitem & oblatum. Cum apud Catonem illum ambitus hoſtem, et repulſis tanquam honoribus indeptis gaudentem, fla-

grantibus comitijs pecunias deponerent candidati, hoc ſe facere pro innocentia (quod in rebus humanis ſummum eſſet) profitebantur: inde illa nobilis M. *Ciceronis ſuſpiratio:* O *te felicem* M. P*orti, à quo rem improbam petere nemo audet.* Cum *tribunos appellaret* L. S*cipio* A*ſiaticus, inter quos erat* Gracchus, *hoc atteſtabatur, uel inimico iudici ſe approbari poſſe.* Adeo *ſummum quiſque cauſæ ſuæ iudicem facit, quemcunque eligit, unde prouocatio appellatur.* Te *quidem in excelſiſſimo humani generis faſtigio poſitum, ſumma eloquentia, ſumma eruditione præditum, religioſe adiri etiam à ſalutantibus ſcio.* Et *ideo immenſa præter cæteras ſubit cura, ut quæ tibi dicantur, condigna ſint.* Verum *& dijs lacte ruſtici multæq; gentes ſupplicant, & mola tantum ſalſa litãt, qui non habent thura.* Nec *ulli fuit uitio deos colere, quoquo modo poſſet.* Meæ *quidem temeritati acceſſit hoc quoque quod leuioris operæ hos tibi dedicaui libellos.* Nam *nec ingenij ſunt capaces, quod alioquin nobis perquam mediocre erat: nec admittunt exceſſus aut orationes, ſermonesúe, aut caſus mirabiles, uel euẽtus uarios, non alia iucunda dictu, aut legentibus blanda.* Sterili *materia rerum natura, hoc eſt, uita narratur. & hæc ſordidiſſima ſui parte, ut plurimarum rerum aut ruſticis uocabulis aut externis, imo barbaris, etiam cum honoris præfatione ponendis.* Præterea *iter eſt, non trita autoribus uia, nec qua peregrinari animus expetat.* Nemo *apud nos qui idem tentauerit, nemo apud* Græcos *qui unus omnia ea tractauerit.* Magna *pars, ſtudiorum amœnitates quærimus.* Quæ *uero tractata ab alijs dicuntur immenſæ ſubtilitatis, obſcuris rerum tenebris pre*

muntur. Iam omnia attingenda, quæ Græci τὰς ἐγκυκλοπαιδείας uocant, & tamen ignota aut incerta ingenijs facta. Alia uero ita multis prodita, ut in faſtidiũ ſint adducta. Res ardua, uetuſtis nouitatem dare, nouis autoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubijs fidem, omnibus uero naturam, & naturæ ſuæ omnia. Itaque etiam non aſſecutis, uoluiſſe, abũde pulchrum atq; magnificum eſt. Equidem ita ſentio, peculiarem in ſtudijs cauſam eorum eſſe, qui difficultatibus uictis, utilitatem iuuandi prætulerunt gratiæ placendi: idq; iam & in alijs operibus ipſe feci, & profiteor mirari T. Liuium, autorem celeberrimum, in hiſtoriarum ſuarum, quas repetit ab origine urbis, quodam uolumine ſic orſum: Iam ſibi ſatis gloriæ quæſitum, & potuiſſe ſe deſinere, ni animus inquies paſceretur opere. Profecto enim populi gentium uictoris, & Romani nominis gloriæ, non ſuæ compoſuiſſe illa decuit. Maius meritum eſſet, operis amore, nõ animi cauſa perſeueraſſe: & hoc populo Romano præſtitiſſe, non ſibi. Viginti milia rerum dignarum cura, (quoniam ut ait Domitius Piſo, theſauros oportet eſſe, non libros) lectione uoluminum circiter duum milium quorum paucα admodũ ſtudioſi attingunt propter ſecretum materiæ, ex exquiſitis autoribus centum, incluſimus triginta ſex uoluminibus, adiectis rebus plurimis, quas aut ignorauerant priores, aut poſtea inuenerat uita. Nec dubitamus multa eſſe, quæ & nos præterierint. Homines enim ſumus, & occupati officijs: ſubciſiuisq; temporibus iſta curamus, id eſt, nocturnis, ne quid ueſtris putetis ceſſatum horis. Dies uobis impendimus. Cum ſomno ualetudinem cõputamus:

quimus: uel hoc ſolo præmio contenti, quod dū iſta (ut ait M. Varro) *muſinamur, pluribus horis uiuimus.* Pro*fecto enim uita uigilia eſt.* Quibus de cauſis atque difficultatibus nihil auſo promittere, hoc ipſum tu præſtas quod ad te ſcribimus. Nec *fiducia operis hæc eſt, ſed indicatura.* Multa ualde pretioſa ideo uidentur, quia ſunt templis dicata. Nos quidem omnes, patrem, te, fratremq; diximus opere iuſto, temporum noſtrorū hiſtoriam orſi à fine Aufidij Baſſi. Vbi ſit ea quæres? iāpridem peracta ſancitur. Et alioquin ſtatutum erat hæredi mandare, ne quid ambitioni dediſſe uita iudicaretur. Proinde occupantibus locum faueo & poſteris, quos ſcio nobiſcum decertaturos, ſicut ipſi fecimus cum prioribus. Argumentū huius ſtomachi mei habebis, quod in his uoluminibus autorū nomina prætexui. Eſt.n.benignum (ut arbitror) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris, non ut plerique ex ijs quos attigi fecerunt. Scito enim conferentem me autores, deprehendiſſe à iuratiſſimis et proximis ueteres tranſcriptos ad uerbum, neque nominatos, non illa Virgiliana uirtute ut certarent, non Ciceroniana ſimplicitate, qui in libris de Republica, Platonis ſe comitem profitetur: in conſolatione filiæ Crantorem, inquit, ſequor: item Panætium de officijs. Quæ uolumina eius ediſcenda, non modo in manibus habenda quotidie, noſti. Obnoxij profecto animi, & infelicis ingenij eſt, deprehendi in furto malle quàm mutuum reddere, cum præſertim ſors fiat ex uſura. Inſcriptionis apud Græcos mira felicitas, κηρίον inſcripſere, quod uolebant intelligi fauum. Alij κέρας ἀμαλθείας, ut uel lactis gallinacei ſperare poſſis in uolumine hauſtum. Iam

ta, Muſæ, πάνδεκται, ἐγχειρίδιον, λειμών, πινακίδιον, inſcriptiones propter quas uadimonium deſeri poſſit. At cum intraueris, dij deæq;, quàm nihil in medio inuenies. Noſtri craſſiores, Antiquitatũ, Exemplorũ, Artiumq; ꝗ facetiſſimi. Lucubrationem puto, qui Antias ciuis erat et uocabatur, Valerius primus aſſerit: Varro in ſatyris ſuis Seſculixem & Flexibulas. Apud Græcos deſijt nugari Diodorus, & βιβλιοθήκης hiſtoriam ſuam inſcripſit. Apion quidam grãmaticus, hic quem Tiberius Cæſar cymbalũ mundi uocabat, quum publicæ famæ tympanum potius uideri poſſet, immortalitate donari à ſe ſcripſit, ad quos aliqua cõponebat. Me uero nõ pœnitet nullum feſtiuiorem excogitaſſe titulum. Et ne in totũ uidear Græcos inſectari, ex illis nos uelim intelligi pingiq; conditoribus, quos in libellis his inuenies, abſoluta opera, & illa quoque quæ mirando non ſatiamur, pendenti titulo inſcripſiſſe: Vt, Apelles faciebat, aut Polycletus: tanquam inchoata ſemper arte & imperfecta, ut cõtra iudiciorum uarietates ſupereſſet artifici regreſſus ad ueniã, uelut emendaturo quicquid deſyderetur, ſi nõ eẽt interceptus. Quare plenum uerecundiæ illud eſt, quod oĩa opera tanꝗ nouiſſima inſcripſere, & tanꝗ ſingulis fato adempti. Tria nõ amplius, ut opinor, abſolute quæ tradũtur inſcripta, ille fecit, quæ ſuis locis reddam: quo apparuit, ſummam artis ſecuritatẽ autori placuiſſe, & ob id magna inuidia fuere oĩa ea. Ego planè meis adijci poſſe multa confiteor: nec ijs ſolis, ſed & oĩbus quæ ædidi: ut obiter caueam iſtos Homeromaſtigas. Ita enim uerius dixerim, quoniam audio & Stoicos, & dialecticos, Epicureos quoq; (nam de grãmaticis ſemper expectaui) parturire aduerſus libellos, quos de grammatica

ædidi, et ſubinde abortus facere iam decem annis, q̄ū etiā celerius elephanti pariant: Ceu uero neſciam aduerſus Theophraſtum, hoiem in eloquentia tm̄, ut nomen diuinum inde inuenerit, ſcripſiſſe etiā fœminam, & prouerbium inde natum, ſuſpēdio arborem eligendi. Nō queo mihi temperare, quo minus ad hoc pertinentia ipſa Cēſorij Catonis uerba ponam: ut inde appareat, ēt Catoni de militari diſciplina cōmentanti, qui ſub Africano, imo uero & ſub Annibale didiciſſet militare, & ne Africanum quidem ferre potuiſſet, qui imperator triumphum reportaſſet, paratos fuiſſe iſtos qui obtrectatione alienæ ſcientiæ famam ſibi aucupantur. Quid enim ait in eo uolumine? Scio ego quæ ſcripta ſunt, ſi palàm proferantur, multos fore qui uitilitigent, ſed ij potiſſimum, qui ueræ laudis expertes ſunt. Eorum ego orationes ſino præterfluere. Nec Plancus illepide, cum diceretur Aſinius Pollio orationes in eum parare, quæ ab ipſo aut liberis poſt mortem Planci æderentur, ne reſpondere poſſet: Cū mortuis non niſi laruas luctari. Quo dicto ſic repercuſſit illos, ut apud eruditos nihil impudentius iudicetur. Ergo ſecuri etiam contra uitilitigatores, quos Cato eleganter ex uitijs & litigatoribus compoſuit: quid enim illi aliud q̄ litigant, aut litem quærunt? exequemur reliqua propoſiti. Quia occupationibus tuis publico bono parcendū erat, quid ſingulis contineatur libris huic epiſtolæ ſubiunxi: ſummaq; cura, ne perlegendos eos haberes, operam dedi. Tu per hoc & alijs præſtabis ne perlegant: ſed ut quiſque deſyderauerit aliquid, id tantum quærat, & ſciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in literis Valerius Soranus in libris quos ἐποπτίδων inſcripſit. Vale.

C. PLINII SECVNDI HISTORIARVM MVNDI ELENCHOS LIBRORVM OMNIVM TRIGINTASEPTEM LIBER VNVS QVI PRIMVS. SVMMATIM HAEC INSVNT LIBRIS SINGVLIS.

PRimo, præfatio operis ad Titum Veſpaſianum Imperatorem. Item autorum nomina, ex quibus deſumpſit ea que perſequitur libris ſex et triginta, capita rerũ ſingularũ attingens. Libros

Secundo de Mundo, & elementis, & ſyderibus.	Mundum
Tertio primus et ſecũdus Europæ ſinus.	Hactenus
Quarto tertius Europæ ſinus.	Tertius
Quinto deſcribitur Africa.	Africam
Sexto Aſiæ deſcriptio continetur.	Aſia
Septimo de hoie, et rebus ab hoie inuẽtis.	Mundus
Octauo terreſtrium animalium genera.	Ad reliquã
Nono aquatilia.	Animalium
Decimo uolucrum genera.	Sequitur
Vndecimo inſecta animalia.	Reſtant
Duodecimo plantæ odoratorum.	Animalium
Decimotertio plantæ arborũ peregrinarũ.	Hactenus
Decimoquarto plantæ uitium.	Externæ
Decimoquinto plãtæ arborũ frugiferarũ.	Oleam

Decimoſexto plãtæ arborum ſylueſtriũ.	Pomiferas
Decimoſeptimo plantæ ſatiuarum.	Naturas
Decimooctauo natura frugum et cerealiũ, ac ſtudia agricolatoris.	Sequitur
Decimonono linũ ſpartum et hortenſia.	Syderum
Vigeſimo quæ cibis & medicinæ in plantis ſatiuis conueniant.	Maximum
Vigeſimoprimo flores et coronamenta	In hortis
Vigeſimoſecundo coronæ & medicinæ ex herbis.	Complexi
Vigeſimotertio medicinæ ex uino & arboribus urbanis.	Peracta
Vigeſimoquarto medicinæ ex arboribus ſylueſtribus.	Ne ſyluæ
Vigeſimoquinto medicinæ herbarũ ſponte naſcentium.	Ipſaq;
Vigeſimoſexto noui morbi, & medicinæ quarundam herbarum per morbos.	Senſit
Vigeſimoſeptimo herbæ aliæ quædam & medicinæ.	Creſcit
Vigeſimooctauo medicinæ ex homine & animalibus magnis.	Dicta erat
Vigeſimonono de medicinæ autoribus, & medicinæ ex reliquis animalibus.	Natura
Trigeſimo magia, & medicinæ quædam per membra.	Magicas
Trigeſimopriõ medicinæ ex aquatilibus.	Aquatilium
Trigeſimoſecũdo reliqua ex aquatilibus.	Ventum
Trigeſimotertio metalla auri & argenti.	Metalla
Trigeſimoquarto metalla æris & plum-	

bi, & artifices ærarii. Proxime
Trigeſimoquinto pictura, coloreſq; & pictores. Metallorum
Trigeſimoſexto marmora & lapides. Lapidum
Trigeſimoſeptimo gemmæ. Vt nihil

Libro ſecundo continetur de mundo & cæleſtibus & terreſtribus, & aëriis.

An finitus ſit mundus & an unus. cap. I.
De forma eius. cap. II.
De motu eius. cap. III.
Cur mundus dicatur. cap. IIII.
De quatuor elementis. cap. V.
De ſeptem planetis. cap. VI.
De deo. cap. VII.
De natura ſyderũ errantiũ et eorũ ambitu. cap. VIII.
De natura lunæ. cap. IX.
De defectu ſolis & lunæ, & de nocte. cap. X.
De ſyderum magnitudine. cap. XI.
Quæ quis inuenerit in obſeruatione cœleſti. cap. XII.
De defectibus. cap. XIII.
De lunæ motu. cap. XIIII.
Errãtium motus & luminum Canonica. cap. XV.
Quæ eadem aliâs altiora, aliâs inferiora uideantur. caput. XVI.
Catholica ſyderum errantium. cap. XVII.
Quæ ratio colores eorum mutet. cap. XVIII.
Solis motus, & dierum inæqualitatis ratio. cap. XIX.
Quare Ioui fulmina aſſignentur. cap. XX.
Interualla ſyderum. cap. XXI.
De ſyderum muſica. cap. XXII.

De mundi geometria. cap.XXIII.

De repentinis ſyderibus. cap.XXIIII.

De cometis et cœleſtibus prodigijs, natura & ſitu, & generibus eorum. cap.XXV.

Hipparchus de ſyderibus, per exempla hiſtorica, faces, lampades, trabes, bolides, et chaſma cæli. c.XXVI.

De cœli coloribus. cap.XXVII.

De flamma cœli. cap.XXVIII.

De coronis cœleſtibus. cap.XXIX.

De circulis repentinis. cap.XXX.

Plures ſoles. cap.XXXI.

Plures lunæ. cap.XXXII.

Dierum lux nocte. cap.XXXIII.

Clypei ardentes. cap.XXXIIII.

Oſtentum cœli. cap.XXXV.

De diſcurſu ſtellarum. cap.XXXVI.

De ſtellis caſtoribus. cap.XXXVII.

De aëre. cap.XXXVIII.

De ſtatis tempeſtatibus cap.XXXIX.

De ui caniculæ. cap.XL.

Sydera in alijs ſignorum partibus et temporibus aliâs influere. cap.XLI.

Imbrium uentorum, & nubium cauſæ. cap.XLII.

De tonitruis & fulguribus. cap.XLIII.

Qua ratione echo reddatur. cap.XLIIII.

De uentis iterum. cap.XLV.

Naturæ & obſeruationes uentorum. cap.XLVI.

Ventorum genera cap.XLVII.

De repentinis flatibus. cap.XLVIII.

Alia prodigioſa genera tempeſtatum. cap.XLIX.

Quibus in terris fulmina non cadant. cap. L.
Fulgurum genera & miracula. cap. LI.
De obſeruationibus. cap. LII.
De fulminibus euocandis. cap. LIII.
Catholica fulgurum. cap. LIIII.
Quæ non feriantur fulmine. cap. LV.
De prodigioſis pluuijs, lacte, ſanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis. cap. LVI.
De crepitu armorũ et tubarũ de cœlo audito. c. LVII.
De lapidibus é cælo cadentibus. cap. LVIII.
De arcu cæleſti. cap. LIX.
De grandine, niue, pluuia, nebula, rore. cap. LX.
De nubium imaginibus. cap. LXI.
De proprietatibus cæli in locis. cap. LXII.
De natura terræ. cap. LXIII.
De forma terræ. cap. LXIIII.
De antipodib. an ſint, & aquæ rotũditate. cap. LXV.
Quomodo aqua ſit terræ innexa. cap. LXVI.
De nauigatione maris & flum. cap. LXVII.
Quæ portio terræ habitetur. cap. LXVIII.
Mediam eſſe mundi terram. cap. LXIX.
De ſyderum ortus inæqualitate, & de eclipſi, & ubi et quare. cap. LXX.
Quæ ratio diurnæ lucis in terris. cap. LXXI.
Gnomica de eadẽ re, & horologio primo. ca. LXXII.
Vbi & quando nullæ umbræ. cap. LXXIII.
Vbi bis anno umbræ, et ubi in contrariũ. c. LXXIIII.
Vbi longiſſimus dies, & ubi breuiſſimus. cap. LXXV.
Item de horologio. cap. LXXVI.
Quomodo dies obſeruentur. cap. LXXVII.

Differentiæ gentium ratio. cap. LXXVIII.
De motu terræ. cap. LXXIX.
De terræ hiatibus. cap. LXXX.
Signa motus futuri. cap. LXXXI.
Auxilia contra motus futuros. cap. LXXXII.
Portenta terrarum ſemel uiſa. cap. LXXXIII.
Miracula terræ motus. cap. LXXXIIII.
Quib. locis maria receſſerint. cap. LXXXV.
Ratio inſularum enaſcentium. cap. LXXXVI.
Quæ, & quibus tpibus enatæ ſunt. cap. LXXXVII.
Quas terras interruperint maria. cap. LXXXVIII.
Quæ inſulæ continenti adiunctæ. cap. LXXXIX.
Quæ terræ in totum mari permutatæ. cap. XC.
Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt. cap. XCI.
Quæ urbes hauſtæ ſunt à mari. cap. XCII.
De miraculis terrarum. cap. XCIII.
De terris ſemper trementibus. cap. XCIIII.
De inſulis ſemper fluctuantibus. cap. XCV.
Quibus in terris non pluat, & aceruata terrarum mi racula, & cæterorum elementorum. cap. XCVI.
Qua ratione æſtus maris accedant, & recedant & ubi æſtus extra rationem. cap. XCVII.
Miracula maris. cap. XCVIII.
Quæ poteſtas lunæ, & terrena, & marina, c. XCIX.
Quæ ſolis, & quare ſalſum mare. cap. C.
Item de natura lunæ. cap. CI.
Vbi altiſſimum mare. cap. CII.
Miracula aquarum, fontium, & fluminũ. cap. CIII.
Ignium & aquarum iuncta miracula, & de maltha. capue. CIIII.

De naphtha. cap. CV.
De ſemper ardentibus locis. cap.CVI.
Ignium per ſe miracula. cap.CVII.
Terræ uniuerſæ menſura, longitudo. cap.CVIII.
Harmonica mundi ratio. cap.CIX.
Summa res, & hiſtoriæ, et obſeruationes CCCCXVIII.

Ex autoribus.

M.Varrone, Sulpitio Gallo, Tiberio Cæſare imperatore, Q. Tuberone, Tullio Tirone, L. Piſone, T. Liuio, Cor. Nepote, Statio Seboſo, Cælio Antipatro, Fabiano, Antiate, Mutiano, Cecina, qui de Hetruſca diſciplina ſcripſit, Tarquitio, L. Aquila, qui item: Sergio.

Externis.

Platone, Hipparcho, Timarcho, Soſigene, Petoſiri, Necepſo, Pythagoricis, Poſidonio, Caſimandro, Epigene Gnomonico, Euclide, Cerano Philoſopho, Eudoxo, Democrito, Critodemo, Thraſillo, Serapione, Dicæarcho, Archimede, Oneſicrito, Eratoſthene, Pythea, Herodoto, Ariſtotele, Cteſia, Artemidoro Epheſio, Iſidoro Characẽo, Thepõpo.

Libro III continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, menſuræ, populi, qui ſunt, aut fuerunt.

De Europa. cap. I.
Bæticæ longitudo & latitudo. cap.II.
Hiſpania citerior. cap.III.
Narbonenſis prouincia. cap.IIII.
Italia, Tiberis, Roma, Campania. cap.V.
De Corſica. cap.VI.
De Sardinia. cap.VII.
De Sicilia. cap.VIII.

De lipara. cap. IX.
De locris Italiæ fronte. cap. X.
Secundus Europæ ſinus. cap. XI.
Regio Italiæ quarta. cap XII.
Quinta regio. cap. XIII.
Sexta regio. cap. XIIII.
Octaua regio. cap. XV.
De Pado flumine. cap. XVI.
De Italia tranſpadana, regio XI cap. XVII.
Venetia decima regio. cap. XVIII.
De Iſtria. cap. XIX.
De alpibus & gentibus alpinis. cap. XX.
Illyricum. cap. XXI.
Liburnia. cap. XXII.
Macedonia. cap. XXIII.
Norici. cap. XXIIII.
Pannonia, Dalmatia. cap. XXV.
Mœſia. cap. XXVI.

Inſularum Ionij & Adriatici ſumma. Oppida gentes XXVI. Summa flumina clara. Summi montes præclari. Summæ inſulæ. Summa ea quæ intercidere oppida & gentes. Summa res & hiſtoriæ, & obſeruationes CCCXXVI.

Ex autoribus.

Turānio Gracula, C. Nepote, T. Liuio, Catone Cēſorio, M. Agrippa, M. Varrone, Diuo Auguſto, Varrone Attacino, Antiate, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Curione patre, Cælio, Aruntio, Seboſo, Licinio Mutiano, Fabricio Thuſco, L. Atteio Capitone, Verrio Flacco, L. Piſone, C. Aeliano, Valeriano.

Externis.

Artemidoro, Alexandro polyhiſtore, Thucydide, Theophraſto, Iſidoro, Theopompo Metrodoro Scepſio, Callicrate, Xenophonte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano, Nymphodoro, Calliphane, Timagene.

Libro IIII continentur ſitus, gentes, maria, oppida, montes, portus, flumina, menſuræ, populi qui ſunt, aut fuerunt.

Epirus. cap. I.

Aetolia. cap. II.

Locri. cap. III.

Peloponneſus. cap. IIII.

Achaia. cap. V.

De arcadia. cap. VI.

Græcia & Attica. cap. VII.

Theſſalia. cap. VIII.

Magneſia. cap. IX.

Macedonia. cap. X.

Thracia. cap. XI.

Inſulæ inter eas terras, inter quas Creta, Eubœa, Cyclades, Sporades, Mæotis, Helleſpontus, Ponti, Mæotidis, Daciæ, Sarmatiæ, Scythiæ. cap. XII.

Inſulæ Ponti. cap. XIII.

Germaniæ. cap. XIIII.

Inſulæ in Gallico oceano. cap. XV.

Britannia, & Hibernia. cap. XVI.

Gallia. cap. XVII.

Lugdunenſis Gallia. cap. XVIII.

Aquitania. cap. XIX.

Citerior Hiſpania. cap. XX.

Luſitania. cap.XX
Inſulæ in Oceano. cap.XXI
Vniuerſæ Europæ menſura. cap.XXII
Summa oppida & gentes. Summa flumina clara. Summa montium clara. Summa inſulæ quæ intercidere oppida & gentes. Summa res hiſtoriæ & obſeruationes.

Ex autoribus.

M. Varrone, Catone cenſorio, M. Agrippa, diuo Auguſto, Varrone Attacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Pomponio Mela, Licinio Mutiano, Fabricio Thuſco, Atteio Capitone, Atteio Philologo.

Externis.

Polybio, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Eudoxo, Dicæarcho, Timoſthene, Ephoro, Cratete grammatico, Serapione Antiochenſe, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Eumacho Siculo muſico, Alexandro polyhiſtore, Thucydide, Doſiade, Anaximādro, Philiſtide Mallote, Dionyſio, Ariſtide, Callidemo, Menæchmo, Aeglosthene, Anticlide, Heraclide, Philemone, Menephonte, Pythea, Iſidoro, Philonide, Xenagora, Aſtynomo, Staphylo, Ariſtocrito, Metrodoro, Cleobulo, Poſidonio.

Libro V. continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, menſuræ populi qui ſunt aut fuerunt.

De Mauritania. cap.I
Tingitana prouincia. cap.II
Numidia. cap.III
Africa. cap.IIII
Cyrene. cap.V
Libya Mareotis. cap.VI

Externis.

Artemidoro, Alexandro polyhiſtore, Thucydide, Theophraſto, Iſidoro, Theopompo Metrodoro Scepſio, Callicrate, Xenophonte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano, Nymphodoro, Calliphane, Timagene.

Libro IIII continentur ſitus, gentes, maria, oppida, montes, portus, flumina, menſuræ, populi qui ſunt, aut fuerunt.

Epirus. cap. I.
Aetolia. cap. II.
Locri. cap. III.
Peloponneſus. cap. IIII.
Achaia. cap. V.
De arcadia. cap. VI.
Græcia & Attica. cap. VII.
Theſſalia. cap. VIII.
Magneſia. cap. IX.
Macedonia. cap. X.
Thracia. cap. XI.
Inſulæ inter eas terras, inter quas Creta, Eubœa, Cyclades, Sporades, Mæotis, Helleſpontus, Ponti, Mæotidis, Daciæ, Sarmatiæ, Scythiæ. cap. XII.
Inſulæ Ponti. cap. XIII.
Germaniæ. cap. XIIII.
Inſulæ in Gallico oceano. cap. XV.
Britannia, & Hibernia. cap. XVI.
Gallia. cap. XVII.
Lugdunenſis Gallia. cap. XVIII.
Aquitania. cap. XIX.
Citerior Hiſpania. cap. XX.

Luſitania. cap.XX

Inſulæ in Oceano. cap. XXI

Vniuerſæ Europæ menſura. cap.XXII

Summa oppida & gentes. Summa flumina clara. Summa montium clara. Summa inſulæ quæ intercidere oppida & gentes. Summa res hiſtoriæ & obſeruationes.

Ex autoribus.

M. Varrone, Catone cenſorio, M. Agrippa, diuo Auguſto, Varrone Attacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Pomponio Mela, Licinio Mutiano, Fabricio Thuſco, Atteio Capitone, Atteio Philologo.

Externis.

Polybio, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Eudoxo, Dicæarcho, Timoſthene, Ephoro, Cratete grammatico, Serapione Antiochenſe, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Eumacho Siculo muſico, Alexandro polyhiſtore, Thucydide, Doſiade, Anaximādro, Philiſtide Mallote, Dionyſio, Ariſtide, Callidemo, Menæchmo, Aglosthene, Anticlide, Heraclide, Philemone, Menephonte, Pythea, Iſidoro, Philonide, Xenagora, Aſtynomo, Staphylo, Ariſtocrito, Metrodoro, Cleobulo, Poſidonio

Libro V. continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, menſuræ populi qui ſunt aut fuerunt.

De Mauritania. cap.I

Tingitane prouincia. cap.II.

Numidia. cap.III.

Africa. cap.IIII.

Cyrene. cap.V.

Libya Mareotis. cap.VI.

Inſulæ circa Africam, & ex aduerſo Africæ. cap. VII.
Aethiopia. cap. VIII.
De Aſia. cap. IX.
Alexandria. cap. X.
Arabia. cap. XI.
Syria, Palæſtina, Phœnice. cap. XII.
Idumæa, Syria, Palæſtina, Samaria, Aſcalo, Azotus, Cæſarea. cap. XIII.
Iudæa, Galilæa, Hierico, Emmaus, Lydda Ioppe. caput. XIIII.
Iordanis. cap. XV.
Aſphaltites. cap. XVI.
Gens Eſſenorum. cap. XVII.
Decapolis. cap. XVIII.
Tyrus & Sidon. cap. XIX.
Mons Libanus. cap. XX.
Syriæ Antiochia. cap. XXI.
Caſius mons. cap. XXII.
Cœle Syria. cap. XXIII.
Euphrates. cap. XXIIII.
Palmira. cap. XXV.
Hierapolis. cap. XXVI.
Cilicia, & adiunctæ gentes, Pamphylia, Iſauria, Homonadum, Piſidia, Lycaonia, Taurus mons, Lycia. caput. XXVII.
Ninus fluuius. cap. XXVIII.
Laodicea, Apamia, Ionia, Epheſus. cap. XXIX.
Aeolis, Troas, Pergamus. cap. XXX.
Inſulæ ante Aſiam, Pamphylium mare, Rhodus, Samus, Chius. cap. XXXI.

Helleſpōtus, Myſia, Phrygia, Galatia, Nicæa, Bithynia, Boſphorus. cap. XXXII.

Summa oppida & gentes, ſumma flumina clara, ſumma montium clara, ſumma inſulæ CXVIII. ſumma quæ interadere oppida, ſumma res hiſtoriæ et obſeruationes. Ex autoribus.

Agrippa, Suetonio Paulino, Varrone Attacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela, Domitio Corbulone, Licinio Muhano, Cl. Cæſare, Aruntio, Liuio filio, Seboſo, Actis triumphorum.

Externis.

Iuba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Dicæarcho, Bione, Timoſthene, Philonide Xenagora, Aſtynomo, Staphylo, Ariſtotele, Dionyſio, Ariſtocrito, Ephoro, Eratoſthene, Hipparcho, Panætio, Serapione, Antiocheno, Callimacho, Agathocle, Polybio, Timæo mathematico, Herod[illegible] Myrſilo, Alexandro polyhiſtore, Metrodoro. Poſſi[illegible] qui periplum aut perihegeſim: Sotade, Periandro, [illegible]ſtarcho Sicyonio, Eudoxo, Antigene, Callicrate, Xenophonte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano, Hannone, Himilcone, Nymphodoro, Calliphone, Artemidoro, Megaſthene, Iſidoro, Cleobulo, Ariſtocreonte.

Libro VI. continentur ſitus, gentes, maria, oppida portus, flumina, menſuræ populi qui ſunt aut fuerunt.

Pontus Euxinus antea Axenos. cap. I.
Gens paphlagonum & Cappadocum. cap. II.
Cappadocia. cap. III.
Themiſcyræ regionis gentes. cap. IIII.
Regio Colchica, Achæi, & cæteri eodem tractu. cap. V.

Boſphorius Cimmericus, Mæotis. cap. VI.
Gentes circa Mæotin. cap. VII.
Armeniæ duæ. cap. VIII.
Armenia maior. cap. IX.
Albania, Iberia. cap. X.
Portæ Caucaſiæ. cap. XI.
Inſulæ in Ponto. cap. XII.
Gentes in Scythico Oceano. cap. XIII.
Media, Caſpiæ portæ. cap. XIIII.
Gentes circa Hyrcanum mare. cap. XV.
Item aliæ gentes. cap. XVI.
Scytharum gentes. cap. XVII.
Fluuius Ganges. cap. XVIII.
Gentes Indiæ. cap. XIX.
Indus fluuius. cap. XX.
A ij & iunctæ gentes. cap. XXI.
T robane inſula. cap. XXII.
C. piſſine, Carmania. cap. XXIII.
Sinus Perſicus, & Arabicus. cap. XXIIII.
Caſcandrus inſula, Parthorum regna. XXV.
Media, Meſopotamia, Babylon, Seleucia. cap. XXVI.
Flumen Tigris. cap. XXVII.
Arabia, Nomades, Nabatæi, Omani, Tylos & Ogyris inſulæ. cap. XXVIII.
Sinus maris rubri, Troglodytici, et Aethiopici. c. XIX.
Multiformes & miræ hominum effigies. cap. XXX.
Inſulæ Aethiopici maris. cap. XXXI.
De fortunatis inſulis. cap. XXXII.
Terræ per menſuras cõputatæ digeſtio. cap. XXXIII.
Digeſtio terrarum in parallelos & umbras pares. cap. XXXIIII.

caput. XXXIIII.

Summa oppida CXCV. Summa gentes DLXVI. Summa flumina clara CLXXX. Summa montes clari XXXVIII. Summa inſulæ CVIII. Summa quæ intercidere oppida aut gentes CXCV. Summa res, & hiſtoriæ & obſeruationes duo M.CC.XIIII.

Ex autoribus.

M. Agrippa, Varrone Attacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela Pōponio, Domitio Corbulone, Licinio Mutiano, Claudio Cæſare, Aruntio, Seboſo, Fabritio Thuſco, Tito liuio, Seneca, Nigidio.

Externis.

Iuba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Eudoxo, Dicearcho, Betone, Timoſthene, Patrocle, Demodamante, Clitarcho, Eratoſthene, Alexandro Magno, Ephoro, Hipparcho, Panætio, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Polybio, Eumacho Siculo, Alexandro Polyhiſtore, Iſidoro, Amometo, Metrodoro, Poſſidonio, Oneſicrito, Nearcho, Megaſthene, Diogneto, Ariſtocreōte, Bione, Dialdone, Simonide minore, Baſile, Xenophonte Lāpſaceno.

Libro VII. continētur gentium mirabiles figuræ.

Gentium mirabiles figuræ. cap. I.
De Scythis & aliarum diuerſitate gentium. cap. II.
De prodigioſis partubus. cap. III.
De mutatione ſexus, & geminis partub. cap. IIII.
De homine generādo & pariendi tempore per illuſtria exempla à menſibus ſeptem ad undecim. cap. V.
De conceptibus, & ſigna ſexus in grauidis præuenientia partum. cap. VI.
De conceptu hominum & generatione. cap. VII.

De Agrippis. cap.VIII.
Monſtruoſi partus exciſi utero. cap.IX.
Qui ſint Vopiſci. cap.X.
Exempla numeroſæ ſobolis. cap.XI.
Exempla ſimilitudinum. cap.XII.
Quæ ſit generandi ratio. cap.XIII.
Item de eodem multiplicius. cap.XIIII.
De menſtruis mulierum. cap.XV.
Item de ratione partuum. cap.XVI.
Inſignia corporum. cap.XVII.
Exempla uariarum figurarum. cap.XVIII.
Diuerſorum morum exempla. cap.XIX.
De fortitudine & uelocitate. cap.XX.
De uiſu. cap.XXI.
De auditu. cap.XXII.
Exempla patientiæ. cap.XXIII.
Memoriæ exempla. cap.XXIIII.
Laus C. Iulij Cæſaris. cap.XXV.
Laus Pompeij Magni. cap.XXVI.
Laus Catonis primi. cap.XXVII.
Item de fortitudine. cap.XXVIII.
De ingenijs ſiue laudibus quorundam ab ingenijs. caput. XXIX.
De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone. cap.XXX.
De morum maieſtate. cap.XXXI.
De autoritate. cap.XXXII.
De diuinitate. cap.XXXIII.
De Naſica. cap.XXXIIII.
De pudicitia. cap.XXXV.

De pietate. cap.XXXV.
De artium plurimarum excellentia, Aſtrologia, Grammatica, Geometria. cap.XXXVII.
Item mira opera artificis. cap.XXXVIII.
De ſeruitijs. cap XXXIX.
De præſtantia gentium. cap.XL.
De felicitate fœminæ. cap.XLI.
Varia exempla fortunæ. cap XLII.
De bis proſcriptis, Lucio Sylla, Q. Metello. ca.XLIII.
De altero Metello. cap.XLIIII.
De diuo Auguſto. cap.XLV.
Quos beatiſſimos dij iudicauerunt. cap.XLVI.
Quem uiuentem ut deum coli iuſſerunt. cap.XLVII.
De ſpatijs uitæ longiſſimis. cap.XLVIII.
De uarietate naſcendi. cap.XLIX.
In morbis uaria exempla. cap.L.
De ſignis mortis. cap.LI.
De his qui elati reuixerunt. cap.LII.
De mortibus repentinis. cap.LIII.
De ſepultura. cap.LIIII.
De anima, uel de manibus, uel de reſurrectione uerba gentilium inania. cap.LV.
Quæ quis inuenerit in uita. cap.LVI.
In quo primus gentium conſenſus. cap LVII.
De literis antiquis. cap.LVIII.
Quando primum tonſores Romæ. cap.LIX.
Quando primum horologia. cap.LX.
Summa res & hiſtoriæ et obſeruationes DCCXLVII.

Ex autoribus.

Verrio Flacco, Cn. Gellio, Licinio Mutiano, Mutio, Ma

ſirio, Agrippina Claudij. M. Cicerone, Aſinio Pollione, Meſſala, Ruffo, Nepote Cor. Virgilio, Liuio, Cordo, Meliſſo, Seboſo, Cor. Celſo, Maximo Valerio, Trogo, Nigidio Figulo, Pomponio Attico, Pediano Aſconio, Sabino, Catone Cenſorio, Fabio Veſtale.

Externis.

Herodoto, Ariſtea, Betone, Iſigono, Cratete, Agatharchide, Calliphane, Ariſtotele, Nymphodoro, Apollonide, Philarcho, Damone, Megaſthene, Cteſia, Taurone, Eudoxo, Oneſicrito, Clitarcho, Duride, Artemidoro, Hippocrate med. Aſclepiade me. Heſiodo, Anacreonte, Theopompo, Hellanico, Damaſte, Ephoro, Epigene, Beroſo, Petoſiri, Necepſo, Alexandro polyhiſtore, Xenophonte, Callimacho, Democrito, Duillio, Polyhiſtore hiſtorico, Stratore, qui contra Ephori theoremata ſcripſit, Heraclide, Pontico, Aſclepiade qui tragodumena, Philoſtephano, Hegeſia, Archimacho, Thucydide, Mneſigitone, Xenagora, Metrodoro Scepſio, Anticlide, Critodemo.

Libro octauo continentur animalium terreſtriū naturæ pedatim gradientium.

De animalibus terreſtribus, elephantorum cōmendatio, & de ſenſu eorum. cap. I
Quando primum iuncti. cap. II.
De docilitate eorum. cap. III.
De clementia eorum, & quod pericula ſua intelligant, & de tigridis truculentia. cap. IIII.
De intellectu & memoria eorum. cap. V.
Quando primum in Italia. cap. VI.
Pugnæ eorum. cap. VII.
Quomodo capiantur. cap. VIII.

Quomodo domentur. cap. IX.
De partu eorum & reliqua natura. cap. X.
Vbi naſcantur & de diſcordia eorum & draconum. caput. XI.
De ſolertia animalium. cap. XII.
De draconibus. cap. XIII.
De ſerpentibus maximis & bois. cap. XIIII.
De Scythicis animalibus et ſeptentrionalibus. cap. XV.
De leonibus. cap. XVI.
De pantheris. cap. XVII.
De tigridis natura, & camelis, & camelopardali, & quando primum Romæ uiſa. cap. XVIII.
De chao & cepho. cap. XIX.
De rhinocerote. cap. XX.
De lyncibus & ſphingibus, et crocutis, cercopithecis, Indicis bubus, leucrocutis, eale, tauris Aethiopiæ, mantichora, monocerote, catoblepa, baſiliſco. cap. XXI.
De lupis. cap. XXII.
De ſerpentibus. cap. XXIII.
De ichneumone. cap. XXIIII.
De crocodilo & hippopotamo. cap. XXV.
Quis primus Romæ hippopotamum & crocodilos oſtẽdit, & medicinæ ab animalibus repertæ. c. XXVI.
Quæ animalia quas herbas oſtenderunt, cerui, lacerti, hirundines, teſtudines, muſtela, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, urſi, cerui, palumbes, columbæ, grues, coruus. cap. XXVII.
Prognoſtica animalium. cap. XXVIII.
Ciuitates et gentes à minutis aĩalibus deletæ. c. XXIX.
De hyæna & crocuta & mantichora, & fibris, &

lutris. cap.XXX.
De *ranis & uitulis marinis et ſtellionibus.* cap.XXXI.
De *ceruis.* cap.XXXII.
De *tragelapho & chamæleonte, & reliquis colorem mutantibus.* cap.XXXIII.
De *tarando & lycaone & thoë.* cap.XXXIIII.
De *hyſtrice.* cap.XXXV.
De *urſis & fœtibus eorum.* cap.XXXVI.
De *muribus* Ponticis *&* Alpinis, *& herinacijs.* caput. XXXVII.
De *[illegible]ötophono, lynce, melibus, & ſciuris.* c.XXXVIII.
De *uipera, cochleis, & lacertis.* cap.XXXIX
De *canibus.* cap.XL.
Ad *canis rabidi morſum.* cap.XLI.
De *natura equorum.* cap.XLII.
De *aſinis.* cap.XLIII.
De *mulis.* cap.XLIIII.
De *bubus.* cap.XLV.
De *api boue.* cap.XLVI.
De *natura pecorum & pecudum.* cap.XLVII.
De *generibus lanarum & ueſtium.* cap.XLVIII.
De *muſimone.* cap.XLIX.
De *capris & generatione earum.* cap.L.
De *ſuibus & natura earum.* cap.LI.
De *uiuarijs beſtiarum.* cap.LII.
De *ſemiferis animalibus.* cap.LIII.
De *ſimijs.* cap.LIIII.
De *leporibus & cuniculis.* cap.LV.
De *ſemiferis.* cap.LVI.
De *muribus et gliribus.* cap.LVII.

Quæ animalia quibus locis non ſint. cap. LVIII.
Quæ aduenis noceant. cap. LIX.

Summa res & hiſtoriæ et obſeruationes. DCCLXXX-VIII.

Ex autoribus.

Mutiano, Procilio, Verrio Flacco, L. Piſone, Cor. Valeriano, Catone Cenſorio, Feneſtella, Trogo, Actio, Columella, Virgilio, Varrone, L. Metello, Scipione, Corn. Celſo, Nigidio, Trebio Nigro, Pomponio Mela, Manilio Sura.

Externis.

Iuba, Polybio, Oneſicrito, Iſidoro, Antipatro, Ariſtotele, Demetrio phyſico, Democrito, Theophraſto, Euanthe, Agriopa qui Olympionicas, Hierone rege, Attalo rege, Philometore item, Cteſia, Duride, Philiſto, Archita, Philarcho, Amphilocho, Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenæo, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thaſio, Euphronio Athenæo, Hegeſia Maroneo, Menandris Prieneo et Heracleote, Menecrate poëta, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Dionyſio, qui Magonem tranſtulit, Diophane, qui ex Dionyſio epitomen fecit, Archelao rege, Nicandro.

Libro nono continentur animalium aquaticorum hiſtoriæ & naturæ.

De aquatilium natura. cap. I.
Quare maxima in mari animalia. cap. II.
De Indici maris beluis. cap. III.
Quæ in quoque Oceano maxima. cap. IIII.

De tritonum & nereidum, & elephantorum marinorum figuris. cap.V.
De balenis & orcis. cap.VI.
An ſpirent piſces an dormiant. cap.VII.
De delphinis & eorum natura mirabili. cap.VIII.
De turſionibus ſiue tyrſionibus. cap.IX.
De teſtudinibus quomodo capiantur. cap.X.
Quis primus teſtudines ſecare inſtituerit. cap.XI.
Tegmenta aquatilium. cap.XII.
De uitulo marino. cap.XIII.
De piſcibus pilo carentibus, & quomodo pariant, & quot eorum genera. cap.XIIII.
De nominibus & naturis multorum piſcium. cap.XV.
De augurijs & diuerſitate piſcium. cap.XVI.
De mugili & alijs piſcibus, & quod non ijdem ubique placeant. cap.XVII.
De mullo, & coracino, ſalpa, ſalmone. cap.XVIII.
De exocœto, muribus, polypis, & murenis. cap.XIX.
Digreſtio piſcium in figuras corporum. cap.XX.
De anguillis. cap.XXI.
De captura earum in lacu Benaco. cap.XXII.
De murenæ natura. cap.XXIII.
De planis piſcibus. cap.XXIIII.
De echeneide, eiuſq; natura mirabili. cap.XXV.
De uarietate naturæ piſcium. cap.XXVI.
De lucerna piſce & dracone marino. cap.XXVII.
De piſcib. ſanguine carentibus. cap.XXVIII.
De loligine & ſepijs, & polypis, & nautilis. c.XXIX.
De ozena, nauplio, & locuſtis. cap.XXX.
De canchris, echinis, & echinometris. cap.XXXI.

De cochleis. cap XXXII.
De pectinibus, murice, & concharum generibus. caput. XXXIII.
De diuitijs marinis. cap.XXXIIII.
Quomodo naſcantur, & ubi, & quomodo inueniantur margaritæ. cap.XXXV.
De natura purpuræ & muricis. cap.XXXVI.
Quot ſint genera. cap.XXXVII.
Quomodo capiantur. cap.XXXVIII.
Romæ quando uſus purpuræ. cap.XXXIX.
De pretio earum. cap.XL.
De tingendo amethyſtino, et ex cocco byſſino. cap.XLI.
De pinna et pinnothere, et aquatiliū ſenſu. cap.XLII.
De ſcolopendris, uulpibus & glanis. cap.XLIII.
De ariete piſce. cap.XLIIII.
De his quæ tertiam naturam habent, non animaliū neq; fruticum, & de urticis, & ſpongijs. cap.XLV.
De caniculis marinis. cap XLVI.
De animantibus quæ ſilicea teſta includuntur, & quæ ſine ullo ſenſu, & de reliquis ſordidis animalibus. caput. XLVII.
De uenenatis marinis. cap.XLVIII.
De morbis piſcium. cap.XLIX.
De generatione eorum mira. cap.L.
Item de generatione, & qui piſces oua pariant. cap.LI.
De uuluis piſcium. cap.LII.
De longiſſima uita piſcium. cap.LIII.
De uiuarijs oſtreorum, & quis ea primus inuenerit. caput. LIIII.
Quis primus murenarum uiuaria fecerit. cap.LV.

De cochlearũ uiuarijs,& quis primus inſtituit.c.LVI.
De piſcibus terrenis. cap.LVII.
De muribus Nili. cap.LVIII.
De anthia piſce,& quomodo capiatur. cap.LIX.
De ſtellis marinis. cap.LX.
De dactylis eorumq; miraculis. cap.LXI.
De inimicitijs & amicitijs inter ſe aquatiliũ.c.LXII.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes.DC.L.

Ex autoribus.

Turanio Gracula,Trogo,Mæcenate,Alfio Flauo,Corn. Nepote,Laberio mimographo,Fabiano,Feneſtella,Muciano,Aelio Stilone,Statio Seboſo,Meliſſo,Seneca,Cicerone,Macro Aemilio,Meſſala Coruino,Trebio Nigro,Nigidio.

Externis.

Ariſtotele,Archelao rege,Callimacho,Democrito,Theophraſto,Traſillo,Hegeſidemo Cydnio,Alexandro Polyhiſtore.

Libro X.continẽtur naturæ et hiſtoriæ animalium uolatilium.

De natura auium. cap.I.
De phœnice. cap.II.
De aquilis. cap.III.
Quando legionum ſigna eſſe cœperint,& cum quibus ſit aquilis bellum. cap.IIII.
Mirum de aquila. cap.V.
De uulturibus. cap.VI.
De ſanquale. cap.VII.
De accipitribus. cap.VIII.
De cocyce quæ à ſuo genere interimitur. cap.IX.

De miluis. cap X.
Digeſtio auium per genera. cap.XI.
De inauſpicatis auibus, cornice, coruis, bubone. cap XII.
De incendiaria aue. cap.XIII.
De cliuina. cap XIIII.
De auibus incognitis. cap.XV.
De auibus nocturnis. cap XVI.
De noctuis. cap.XVII.
De pico martio. cap.XVIII.
De uncos ungues habentibus & digitos. cap.XIX.
De pauonibus, & quis eos primus comederit. cap XX.
De gallis, & quomodo caſtrentur & de gallinaceo locu-
to. cap.XXI.
De anſeribus, & quis primus iecur anſerinum comede-
rit, & de adipe anſerino Comageno. cap.XXII.
De gruibus, ciconijs, oloribus, & peregrinis auibus, et
coturnicibus, & de glotte. cap.XXIII.
De hirundinibus, merulis, turdis & ſturnis, turturibus
& palumbis. cap.XXIIII.
Quæ auium perennes, quæ ſemeſtres, quæ trimeſtres.
caput. XXV.
De auibus mira. cap.XXVI.
De auibus ſeleucidibus. cap.XXVII.
De ibi. cap.XXVIII.
Quæ aues in quibus locis non ſunt, & quæ mutant co-
lorem, & uocem, & de luſcinijs. cap XXIX.
De merulis. cap.XXX.
Tempus auium geniture. cap.XXXI.
De halcyonibus, & de diebus earum nauigabilibus, &
gauijs, & mergis. cap.XXXII.

De cochlearū uiuarijs,& quis primus inſtituit.c.LVI.
De piſcibus terrenis. cap.LVII.
De muribus Nili. cap.LVIII.
De anthia piſce,& quomodo capiatur. cap.LIX.
De ſtellis marinis. cap.LX.
De dactylis eorumq; miraculis. cap.LXI.
De inimicitijs & amicitijs inter ſe aquatiliū.c.LXII.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes.DC.L.

Ex autoribus.

Turanio Gracula,Trogo,Mœcenate,Alfio Flauo,Corn. Nepote,Laberio mimographo,Fabiano,Feneſtella,Muciano,Aelio Stilone,Statio Seboſo,Meliſſo,Seneca,Cicerone,Macro Aemilio,Meſſala Coruino,Trebio Nigro,Nigidio.

Externis.

Ariſtotele,Archelao rege,Callimacho,Democrito,Theophraſto,Traſillo,Hegeſidemo Cydnio,Alexandro Polyhiſtore.

LIbro X.continētur naturæ et hiſtoriæ animalium uolatilium.

De natura auium. cap.I.
De phœnice. cap.II.
De aquilis. cap.III.
Quando legionum ſigna eſſe cœperint,& cum quibus ſit aquilis bellum. cap.IIII.
Mirum de aquila. cap.V.
De uulturibus. cap.VI.
De ſanquale. cap.VII.
De accipitribus. cap.VIII.
De cocyce quæ à ſuo genere interimitur. cap.IX.

De miluis. cap X.
Digeſtio auium per genera. cap XI.
De inauſpicatis auibus, cornice, coruis, bubone. cap XII.
De incendiaria aue. cap. XIII.
De cliuina. cap XIIII.
De auibus incognitis. cap. XV.
De auibus nocturnis. cap XVI.
De noctuis. cap. XVII.
De pico martio. cap. XVIII.
De uncos ungues habentibus & digitos. cap. XIX.
De pauonibus, & quis eos primus comederit. cap XX.
De gallis, & quomodo caſtrentur & de gallinaceo locu to. cap. XXI.
De anſeribus, & quis primus iecur anſerinum comede rit, & de adipe anſerino Comageno. cap. XXII.
De gruibus, ciconijs, oloribus, & peregrinis auibus, et coturnicibus, & de glotte. cap. XXIII.
De hirundinibus, merulis, turdis & ſturnis, turturibus & palumbis. cap. XXIIII.
Quæ auium perennes, quæ ſemeſtres, quæ trimeſtres. caput. XXV.
De auibus mira. cap. XXVI.
De auibus ſeleucidibus. cap. XXVII.
De ibi. cap. XXVIII.
Quæ aues in quibus locis non ſunt, & quæ mutant co lorem, & uocem, & de luſcinijs. cap. XXIX.
De merulis. cap. XXX.
Tempus auium geniture. cap. XXXI.
De halcyonibus, & de diebus earum nauigabilibus, & gauijs, & mergis. cap. XXXII.

De cochlearũ uiuarijs, & quis primus inſtituit. c. LVI.
De piſcibus terrenis. cap. LVII.
De muribus Nili. cap. LVIII.
De anthia piſce, & quomodo capiatur. cap. LIX.
De ſtellis marinis. cap. LX.
De dactylis eorumq; miraculis. cap. LXI.
De inimicitijs & amicitijs inter ſe aquatiliũ. c. LXII.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes. DC.L.

Ex autoribus.

Turanio Gracula, Trogo, Mæcenate, Alfio Flauo, Corn. Nepote, Laberio mimographo, Fabiano, Feneſtella, Muciano, Aelio Stilone, Statio Seboſo, Meliſſo, Seneca, Cicerone, Macro Aemilio, Meſſala Coruino, Trebio Nigro, Nigidio.

Externis.

Ariſtotele, Archelao rege, Callimacho, Democrito, Theophraſto, Traſillo, Hegeſidemo Cydnio, Alexandro Polyhiſtore.

Libro X. continẽtur naturæ et hiſtoriæ animalium uolatilium.

De natura auium. cap. I.
De phœnice. cap. II.
De aquilis. cap. III.
Quando legionum ſigna eſſe cœperint, & cum quibus ſit aquilis bellum. cap. IIII.
Mirum de aquila. cap. V.
De uulturibus. cap. VI.
De ſanquale. cap. VII.
De accipitribus. cap. VIII.
De cocyce quæ à ſuo genere interimitur. cap. IX.

De miluis. cap. X.
Digreſſio auium per genera. cap. XI.
De inauſpicatis auibus, cornice, coruis, bubone. cap. XII.
De incendiaria aue. cap. XIII.
De cliuina. cap. XIIII.
De auibus incognitis. cap. XV.
De auibus nocturnis. cap. XVI.
De noctuis. cap. XVII.
De pico martio. cap. XVIII.
De uncos ungues habentibus & digitos. cap. XIX.
De pauonibus, & quis eos primus comederit. cap. XX.
De gallis, & quomodo caſtrentur & de gallinaceo locu
tu. cap. XXI.
De anſeribus, & quis primus iecur anſerinum comede
rit, & de adipe anſerino Comageno. cap. XXII.
De gruibus, ciconijs, oloribus, & peregrinis auibus, et
coturnicibus, & de glotte. cap. XXIII.
De hirundinibus, merulis, turdis & ſturnis, turturibus
& palumbis. cap. XXIIII.
Quæ auium perennes, quæ ſemeſtres, quæ trimeſtres.
capút. XXV.
De auibus mira. cap. XXVI.
De auibus ſeleucidibus. cap. XXVII.
De ibi. cap. XXVIII.
Quæ aues in quibus locis non ſunt, & quæ mutant co
lorem, & uocem, & de luſcinijs. cap. XXIX.
De merulis. cap. XXX.
Tempus auium geniturae. cap. XXXI.
De halcyonibus, & de diebus earum nauigabilibus, &
gauijs, & mergis. cap. XXXII.

De diuerſitate nidificantium auium, hirundine, argatili, cynamulgis, & perdicibus. cap. XXXIII.
De columbis. cap. XXXIIII.
De palumbis, & differentia palũborũ. cap. XXXV.
De paſſeribus. cap. XXXVI.
De tinnunculo. cap. XXXVII.
De uolatu & inceſſu auium. cap. XXXVIII.
De apodibus. cap. XXXIX.
De caprimulgis & plateis. cap. XL.
De ingenijs auium. cap. XLI.
De carduele & pſittaco, & auibus quæ loquuntur. caput. XLII.
De coruorum intelligentia. cap. XLIII.
De Diomedeis auibus. cap. XLIIII.
Quæ animalia nihil diſcant. cap. XLV.
De potu auium. cap. XLVI.
De himantopode, & onocrotalis, & de peregrinis auibus. cap. XLVII.
De multarũ auiũ nominibus et natura. cap. XLVIII.
De nouis auibus & fabuloſis. cap. XLIX.
Quis gallinas farcire inſtituerit, de auiarijs & quis ea primus inſtituerit. cap. L.
De Aeſopi patina. cap. LI.
De generatione auium, & præter aues quæ quadrupedes oua pariant. cap. LII.
De ouorũ generatione, incubatu auiũ & coitu. c. LIII.
De uitijs & remedijs incubantium. cap. LIIII.
De augurijs ouorum. cap. LV.
Quæ gallinæ optimæ. cap. LVI.
De morbis earum & remedijs. cap. LVII.

De conceptu & numero fœtus auium. cap. LVIII.
De pauone & anſeribus. cap. LIX.
De ardeolis, et quomodo ſeruentur optime oua. cap. LX.
Quæ uolucrum ſola animal pariat, & lacte nutriat. caput. LXI.
De conceptu uiperæ & partu, & quæ terreſtrium oua pariant. cap. LXII.
De generatione terreſtrium. cap. LXIII.
De uaria generatione auium. cap. LXIIII.
De murium fœtu. cap. LXV.
De ſpina hominis anguem naſci. cap. LXVI.
De ſalamandra. cap. LXVII.
De ijs quæ naſcuntur ex non genitis, & quæ nata nihil gignunt. cap. LXVIII.
De ſenſibus animalium. cap. LXIX.
Auditum & olfactum eſſe piſcibus. cap. LXX.
Tactum communem eſſe omnibus. cap. LXXI.
Quæ uenenis uiuant, & quæ terra. cap. LXXII.
De cibo & potu quorundam. cap. LXXIII.
Quæ inter ſe diſſideant, & quæ inter ſe conueniant. caput. LXXIIII.
De ſomno animalium. cap. LXXV.

Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes ſeptingentæ uigintiquatuor.

Ex autoribus.

Manilio, Cornelio Valeriano, Actio, Vmbritio Meliore, Maſſurio Sabino, Antiſtio Labeone, Trogo, Cremutio, M. Varrone, Macro Aemilio, Meliſſo, Mutiano, Nepote, Fabio pictore, Tito Lucretio, Cor. Celſo, Horatio Deſulone, Hygino, Sarſenis, Nigidio, Manilio Sura.

Externis.

Homero,Phæmonoë,Philemone,Boëtho,qui ornithogoniam,Hyla qui de augurijs,Ariſtotele,Theophraſto,Callimacho,Aeſchylo,Hierone, Philometore, Archita,Amphilocho Athenienſe,Anaxipoli Thaſio,Apollodoro Lẽnio,Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio,Apollonio Pergameno,Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio,Bione Solenſe,Chærea Athenienſe, Diodoro Prienneo, Dione Colophonio,Democrito, Diophane Nicæenſe,Epigene Rhodio,Euagora Thaſio,Euphronio Athenæo,Iuba,Androcione,q̃ de agricultura, Aeſchrione qui item,Dionyſio,qui Magonem tranſtulit,Diophane,qui ex Dionyſio epitomen fecit,Nicandro, Oneſicrito,Philarcho,Heſiodo.

Libro XI.continẽtur hiſtoriæ et naturæ paruorum animalium & reptilium.

De inſectorum genere. cap.I.
De ſubtilitate naturæ in his. cap.II.
Vtrum ſpirent,an habeant ſanguinem. cap.III.
De corpore eorum. cap.IIII.
De apibus. cap.V.
Qui ordo naturæ in eis. cap.VI.
De uocabulis operis. cap.VII.
Ex quibus floribus opera fiant. cap.VIII.
De amatoribus earum. cap.IX.
Ratio operis. cap.X.
De fucis. cap.XI.
Quæ natura mellis. cap.XII.
Quæ optima mella. cap.XIII.
Quæ genera mellis in ſingulis. cap.XIIII.

Quomodo probentur mella. cap. XV.
De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur. caput. XVI.
Quæ regiminis ratio. cap. XVII.
De genere apum, & quæ inimica apibus. cap. XVIII.
De morbis apum. cap. XIX.
De continendis apibus, & quomodo reparentur. c. XX.
De ueſpis & crabronibus. cap. XXI.
De bombycib. & bombyli, et necydalo, & quis primus bombycinam ueſtem inuenerit. cap. XXII.
De bombyce Coa. cap. XXIII.
De araneis, & generatione earum. cap. XXIIII.
De ſcorpionibus. cap. XXV.
De ſtellionibus & cicadis. cap. XXVI.
Cicadæ ubi non ſint, & ubi mutæ. cap. XXVII.
De pennis inſectorum, & ſcarabeis, & ſcarabeorum generibus. cap. XXVIII.
De locuſtis. cap. XXIX.
De formicis noſtratibus. cap. XXX.
De Indicis. cap. XXXI.
De diuerſitate inſectorum. cap. XXXII.
De aïlibus in ligno et ex ligno naſcẽtibus. c. XXXIII.
De animali, cui cibi exitus non eſt. cap. XXXIIII.
De tineis & culicibus. cap. XXXV.
De pyrali ſiue pyrauſta. cap. XXXVI.
Hiſtoria naturæ aialiũ ꝑ ſingula mẽbra. c. XXXVII.
De ſanguine, & quorum celerrime ſiccetur, quorum non coëat, quorum grauiſſimus, uel tenuiſſimus, uel quorum nullus. cap. XXXVIII.
An in ſanguine principatus, & de tergore, & pilis, &

mammis. cap. XXXIX.
Notabilia animalia quæ mammis. cap. XL.
De lacte, & unde caſeus non fiat. cap. XLI.
De diuerſitate caſeorum. cap. XLII.
Differentia membrorum hominis à cæteris animalibus. caput. XLIII.
De ſimiarum ſimilitudine. cap. XLIIII.
De unguibus. cap. XLV.
De ungulis. cap. XLVI.
De pedibus auium & unguibus. cap. XLVII.
De pedib. inſectorum à duob. ad C. cap. XLVIII.
De pomilionibus & genitalibus. cap. XLIX.
De caudis. cap. L.
De uocibus. cap. LI.
De agnaſcentibus membris, & dicta Ariſtotelis de uita hominis. cap. LII.
De anima & de halitu animalium, & quæ guſtata interimant, & de uictu hominis, & quibus de cauſis concoquatur. cap. LIII.
De corpulentia augenda uel minuenda, & quæ guſtu famem ac ſitim ſedent. cap. LIIII.

Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes duo milia ducentæ ſeptuaginta.

Ex autoribus.

Marco Varrone, Hygino, Scropha, Sarſenna, Celſo Cornelio, Aemylio Macro, Virgilio, Columella, Iulio Aquila, qui de hetruſca diſciplina ſcripſit, Tarquitio qui itẽ, Vmbritio qui item, Catone Cenſorio, Domitio Caluino, Trogo, Meliſſo, Fauonio, Fabiano, Mutiano, Nigidio, Manilio, Opio.

Externis.

Externis.

Ariſtotele, Democrito, Neoptolemo, qui melliturgia, Ariſtomacho qui item, Philiſto qui item, Nicandro, Menecrate, Dionyſio, qui Magonem tranſtulit, Empedocle, Callimacho, Attalo rege, Apollodoro, qui de beſtijs uenenatis, Hippocrate, Eriphilo, Eraſiſtrato, Aſclepio, Themiſone, Poſidonio Stoico, Menandris Prienenſe & Heracliote, Euphronio Athenæo, Theophraſto, Heſiodo, Philometore rege.

Libro XII. continetur de arboribus.

De arborum honore, & quando platanus primum in Italia, & de natura earum. cap. I.
De chamæplatano, & quis totonderit uiridaria. c. II.
De perigrinis arboribus, & malo Aßyria. cap. III.
De Indiæ arboribus, & quando primum Romæ ebenus. cap. IIII.
De ſpina & ficu Indicis. cap. V.
De arbore pala, & arboribus Indicis ſine nominibus, & laniferis. cap. VI.
De piperis arboribus, & garyophylo, & alijs pluribus. cap. VII.
De macir et ſaccaro et arboribus Arianæ gĕtis. c. VIII.
De bdellio, & arboribus Perſici maris. cap. IX.
De arboribus Perſicæ iſulæ, et lanigeris arboribus. c. X.
De goſſampinis & arboribus ex quibus ueſtes fiunt, et quibus modis conſtent arborum fructus. cap. XI.
De coſto, & nardo, & diffirentijs nardi. cap. XII.
De aſaro, amomo, amomide, et cardamomo. cap. XIII.
De thure & arboribus thuris. cap. XIIII.
De myrrha & arboribus myrrhæ. cap. XV.

De generibus myrrhæ,et natura,et pretio eius. c.XVI.
De maſtice,ladano,& bruta,enhæmo,& ſtrobo,& de ſtyrace. cap.XVII.
De felicitate Arabiæ. cap.XVIII.
De cinnamomo,& xylocinnamomo et caſia.cap.XIX.
De iſocinnamo,& cancamo,ac taro. cap.XX.
De ſerichato,& gabalio,de myrobalano. cap.XXI.
De phœnicobalano,& calamo odorato. cap.XXII.
De ammoniaco & ſphagno. cap XXIII.
De cypro & aſpalatho,& maro. cap.XXIIII.
De balſamo,& opobalſamo,xylobalſamo,& ſtyrace, & galbano. cap.XXV.
De panace & ſpondylio & malobathro. cap.XXVI.
De oleo omphacio. cap.XXVII.
De bryo & œnanthe,& de elate arbore, & cinnamomo caryopo. cap.XXVIII.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes.CCCCLXXVIII.

Ex autoribus.

M.Varrone,Mutiano,Virgilio,Fabiano,Seboſo, Pomponio Mela,Flauio Proculo,Trogo,Hygino,Claudio Cæſare,Cor.Nepote,Sextio Nigro,qui græce de medicina ſcripſit,Caſſio Hemina,L.Piſone,Tuditano,Antiate.

Externis.

Theophraſto, Herodoto, Calliſthene, Iſigono,Clitarcho, Anaximene,Duride,Nearcho,Oneſicrito, Polycrito,Olympiodoro,Diogneto,Nicobulo,Anticlide, Charace Mitylenæo,Menæchmo,Dorotheo, Xenia Athenæo,Lyco, Antæo, Ephippo, Chærea, Democle, Ptolemæo Lago,

Marſya Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho, Ariſtomacho, Alexandro Polyhiſtore, Iuba, Apollodoro, qui de odoribus ſcripſit, Heraclide medico, Archidemo item, Dionyſio item, Democle item, Euphrone item, Obſenide item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrate Epheſio, Eratoſthene.

Libro tredecimo continetur de unguentis et arboribus maritimis.

De unguentis, & quando primum ſunt cognita nobis & de compoſitione. cap. I.
Quod unguentum regale nocetur, & quæ diapaſmata, & qualiter ſeruentur. cap. II.
Quanta in unguentis luxuria, & quando primũ Romanis in uſu. cap. III.
De palmis & natura earum & generibus. cap. IIII.
De Syriæ generibus. cap. V.
De terebintho. cap. VI.
De ficu Aegyptia, & Cypria. cap. VII.
De ceraunia ſiliqua. cap. VIII.
De Perſica Aegypti, & ſpina Aegyptia. cap. IX.
De pruno & arboribus circa Memphin .cap. X.
De gummi generibus & papyro. cap. XI.
De generibus chartarum, & quomodo chartæ fiant, & de chartarum probatione, & uitijs, & glutino earum. cap. XII.
De libris Numæ. cap. XIII.
De arboribus Aethiopiæ. cap. XIIII.
De Atlantis arboribus & citreis, et quæ in his laudentur, & quæ uituperentur. cap. XV.

De arbore trogete. cap.XVI.
De arbore loto. cap.XVII.
De ſcapo ipſo & radice loti. cap.XVIII.
De paliuro,& punico malo, & de flore punici mali. caput. XIX.
De Aſiæ & Græciæ fruticibus. cap.XX.
De timelæa ſiue chamelæa,& tragacanthe, & de trago, ſiue ſcorpione, & myrice, & brya, & galla. caput. XXI.
De anonymo, adrachne, & coggigrya, & thapſia. caput. XXII.
De cappari ſiue cynoſbato aut opheoſtaphyle,et de ſari. caput. XXIII.
De ſpina Babylonis regia,& de cytiſo. cap.XXIIII.
De fructibus & arboribus noſtri maris,atque rubri et indici. cap.XXV.

Sūma res et hiſtoriæ et obſeruationes. CCCCLXVIII.

Ex autoribus.

M.Varrone,Mutiano,Virgilio,Fabiano,Seboſo, Pomponio Mela,Fabio, Hygino, Trogo, Proculo,Cl. Cæſare, Cor.Nepote,Sextio Nigro, qui Græce de medicina ſcripſit,Caſſio Hemina,L.Piſone,Tuditano,Antiate.

Externis.

Theophraſto,Herodoto, Calliſthene, Iſidoro, Clitarcho, Anaximene,Duride,Nearcho,Oneſicrito, Olympiodoro,Diogneto,Cleobulo, Anticlide, Charace Mitylenæo, Menæchmo,Dorotheo Athenienſe,Lyco,Anteo, Ephippo,Dione,Adimanto,Ptolemæo Lago,Marſya Macedone,Zoilo item,Democrito,Amphilocho, Alexandro Polyhiſtore, Ariſtomacho, Iuba rege, Apollodoro qui de

odoribus ſcripſit, Heraclide medico, Botrye medico, Archidemo item, Dionyſio item, Democlide item, Euphrone item, Mneſicle item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrito Epheſio.

Libro quartodecimo continetur de uitibus & uineis.

De uitiũ natura, et quibus modis ferãt. cap. I.
De generibus uitium. cap. II.
Item de uitium generibus, ſecundum locorum et regionum proprietatem. cap. III.
Inſignia culturæ uinearum. cap. IIII.
De natura uini. cap. V.
Vina generoſa. cap. VI.
Vina tranſmarina. cap. VII.
De uino quod uocatur biæon, genera ſeptem. cap. VIII.
De dulcium generibus XIIII. cap. IX.
De deuterijs & ſecundarijs, uini genera tria. cap. X.
Quæ nuper in Italia generoſa uina eſſe cœperũt. c. XI.
De uini obſeruatione à Romulo rege poſita. cap. XII.
Qui uini uſus antiquis, et de uinis antiquorũ. c. XIII.
De apothecis, & de uino Opimiano. cap. XIIII.
De liberalitate Cæſaris in uino, et quando primum genera uini fictitij. cap. XV.
De uinis fictitijs. cap. XVI.
De hydromeli & oxymeli. cap. XVII.
Prodigioſa genera uini. cap. XVIII.
Quibus uinis ad ſacra uti fas non ſit, & quibus generibus muſta condiantur. cap. XIX.
De picis generibus, & reſinis, & muſtis condiendis, & de aceto & de fece. cap. XX.

De cellis uinarijs. cap.XXI.
De uitanda ebrietate. cap.XXII.

Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes.D.X.

Ex autoribus.

Cor. Valeriano, Virgilio, Celſo, Catone Cenſorio, Sarſennis patre & filio, Scropha, Varrone, D.Syllano, Fabio pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino Iulio, Actio, Columella, Maſſurio Sabino, Feneſtella, Tergilla, M.Actio Planco, Flauio Dorſeno, Scæuola, Aelio, Atteio Capitone, Cotta Meſſalino, L.Piſone, Pompeio Leneo, Fabiano, Sextio Nigro, Vibio Ruffo.

Externis.

Heſiodo, Theophraſto, Ariſtotele. Democrito, Attalo rege, Philometore rege, Archita, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtãdro Athenæo, Botrye item, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenienſe, Cheriſto item, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphrone Athenæo, Androcione, qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio, qui Magonem tranſtulit, Diophane, qui ex Dionyſio epitomen fecit, Aſclepiade medico, Oneſicrito, Iuba rege.

Libro quintodecimo continetur de natura frugiferarum arborum & cultarum.

Natura frugiferarum arborum. cap.I.
De oleo. cap.II.
De natura oliuæ & oleæ incipientis. cap.III.
De natura olei. cap.IIII.

De cultura oliuarum. cap. V.
De ſeruandis oliuis, & quomodo faciendum oleum. caput. VI.
De oleo factitio. cap. VII.
De amurca. cap. VIII.
Pomorum omnium genera & naturæ. cap. IX.
Nucum pinearum genera quatuor. cap. X.
De malo cotoneo. cap. XI.
De perſico genera quatuor. cap. XII.
De pruno genera undecim. cap. XIII.
De diuerſis gn̄ibus malorū, gn̄a uiginti nouē. c. XIIII.
De piris & inſitorum uarietate. cap XV.
De pomis ſeruandis. cap XVI.
De cotoneis punicis, piris, & ſorbis, & uuis ſeruandis. cap. XVII.
De ficis, genera uiginti nouem. cap. XVIII.
De caprifico & caprificatione. cap. XIX.
De meſpilis & eorum generibus tribus. cap. XX.
De ſorbis genera quatuor. cap. XXI.
De nuce iuglande. cap. XXII.
De caſtaneis genera octo. cap. XXIII.
De ſiliquis, & carnoſis pomis, & moris, & de acinis & baccis. cap. XXIIII.
De ceraſis genera octo. cap. XXV.
De corno & lentiſco. cap. XXVI.
De generibus ſuccorum, & de odore. cap. XXVII.
De ſuccis fructuum & arborum, & coloribus, & odoribus, & natura pomorum, & de commendatione fructuum. cap. XXVIII.
De myrto, genera eius XI. cap. XXIX.

De lauro genera tredecim. *cap.* XXX.

Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes DXX.

Ex autoribus.

Feneſtella, Fabiano, Virgilio, Cornelio Valeriano, Celſo, Catone Cenſorio, Sarſennis patre & filio, Scropha, M. Varrone, D. Syllano, Fabio pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino, Attico, Iulio Sabino, Tergilla, Cotta Meſſalino, Columella, L. Piſone, Pompeio Lenæo, M. Actio Planco, Flauio Dorſeno, Scæuola, Aelio, Atteio Capitone, Seſtio Nigro, Vibio Ruffo.

Externis.

Heſiodo, Ariſtotele, Democrito, Hierone rege, Architæ, Philometore rege, Attalo rege, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollodoro Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenæo, Cheriſto item, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphranio Athenæo, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Dionyſio, qui Magonem tranſtulit, Diophane, qui ex Dionyſio epitomen fecit, Aſclepiade med. Eraſiſtrato item, Comiade, qui de conditura uini, Ariſtomacho qui item, Hicæſio qui item, Themiſone medico, Oneſicrito, Iuba rege.

Libro XVI. *continẽtur ſylueſtrium arborum naturæ.*

Gentes ſine arbore, & miracula in ſeptentrionalis regionis arboribus. *cap.* I.
De *Hercyniæ ſyluæ magnitudine.* *cap.* II.
De *glandiferis.* *cap.* III.

De ciuica corona, et qui frondea corona donati. c.IIII.
De glande genera tredecim. cap.V.
De fagina glande, reliquis glandibus, & carbone, et paſtu porcorum. cap.VI.
De glande, & quàm multa præter glandem eædem ferant arbores. cap.VII.
De cachrye et cocco grano, et agarico, et ſubere. c.VIII.
Quarum ſunt in uſu cortices. cap.IX.
De ſcandulis & pinu, pinaſtro, abiete, piceáq; larice, tæda, taxo. cap.X.
Quibus modis fiant genera picis, & quomodo fiat cedrium, & de ſpiſſa pice quomodo fiat, et quibus modis reſina coquatur. cap.XI.
De zopiſſa, & ſapio, & quarum arborum materia in pretio. cap.XII.
De fraxino genera eius quatuor. cap.XIII.
De tilia, genera eius duo. cap.XIIII.
De aceris generibus decem. cap.XV.
De bruſco, & molluſco, & ſtaphylo dendro, & buxo, genera tria. cap.XVI.
De ulmo genera quatuor. cap.XVII.
De arborum natura per ſitus. cap.XVIII.
Diuiſio generum. cap.XIX.
Quibus folia non decidant, & de rhododendro. c.XX.
Item quibus folia non decidant, & quibus non omnia folia cadant, & quibus locis nulli arborũ. c.XXI.
De natura foliorum cadentium, & quibus foliorũ uarij colores. cap.XXII.
De populo tria genera, & quorũ foliorum figura mutetur. cap.XXIII.

Quæ folia uerſentur omnibus annis, quæ foliorum è palmis cura et uſus,et foliorũ mirabilia.c.XXIIII

De ordine naturæ in ſatis,& de flore arborum,& conceptu,& germinatione,& partu,& quo ordine floreant. cap.XXV.

De corno,& quo tempore quæque ferant, & quæ fructum non ferant,& quæ infelices exiſtimantur,& quæ facillime fructum perdunt,quibus fructus antequam folium naſcantur. cap.XXVI.

De biferis & triferis,& quæ celerrime ſeneſcant,et de ætatibus earum. cap.XXVII.

De moro. cap.XXVIII.

De ſyluestribus. cap.XXIX.

De buxo,& faba Græca ſiue loto. cap.XXX.

De ramis & cortice,& radicib.arborum.cap.XXXI.

De prodigioſis arboribus,& quibus modis ſponte naſcuntur,& quòd non omnia ubique naſcuntur,& quæ non alibi naſcuntur arbores. cap.XXXII.

De cypreſſo,& quòd ex terra noua aliqua ſæpe naſcãtur quæ in ea ante non fuerunt. cap.XXXIII.

De edera. cap.XXXIIII.

De edera quæ uocatur ſmilax. cap.XXXV.

De aquaticis calamis & fruticibus. cap.XXXVI.

De ſalice,genera eius VIII.& quæ præter ſalicem ſint utilia ligaturis,& de rubis. cap.XXXVII.

De ſuccis arborum,& natura materiarum,& cædẽdis arboribus. cap.XXXVIII.

De larice & abiete , & ſapino,& cæteris huiuſmodi arboribus cædendis. cap.XXXIX.

De materijs,de magnitudine arborum, & quæ cariem

et ruinã nõ ſentiũt, et de ꝑpetuitate materiarũ. c. XL.
De teredinibus. cap. XLI.
De materijs architecti, & quæ materies ad quid utilis, & quæ firmior materia in tectum. cap. XLII.
De glutinãda materia, et lignis ſectilibus. cap. XLIII.
De arborum ætate, et quæ genera arborum minime durant. Similiter de uiſco et Druidibus. cap. XLIIII.

Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes centumtrigintaquinque.

Ex autoribus.

M. Varrone, Fæciale, Nigidio, Cor. Nepote, Hygino, Maſſurio, Catone, Muciano, L. Piſone, Trogo, Calphurnio Baſſo, Cremutio, Seſtio Nigro, Cor. Boccho, Victruuio, Græcino.

Externis.

Alexandro Polyhiſtore, Heſiodo, Theophraſto, Democrito, Homero, Timæo mathematico.

Libro XVII. continentur ſatiuarum acultarũ arborum naturæ.

Arborum pretia mirabilia. cap. I.
De natura cœli ad arbores, & quam partem cœli ſpectare debeant. cap. II.
De ſocietate cœli & terræ ad arbores. cap. III.
De qualitate regionum. cap. IIII.
Genera terrarum. cap. V.
De terra quam Britannia & Gallia amat. cap. VI.
De Græcorum circa hanc doctrina. cap. VII.
De terrarum generibus. cap, VIII.
De cineris uſu, & de fimo, & quæ ſata uberiorem terrã faciant & quæ urant. cap. IX.

De ſatione arborum, & quòd auulſione naſcuntur arbores. cap.X.
De transferendis ſeminarijs, & ulmis ſerendis, & ſcrobibus. cap.XI.
De interuallis plantandarum arborum, & umbris, & ſtillicidijs, & ubi plantari debeant. cap.XII.
Quæ arbores tarde creſcant, & quæ celeriter, & de ſabina. cap.XIII.
De ſatione arborum, & inſitione, & quomodo inuenta ſit tenera inſerendi emplaſtratio. cap.XIIII.
De uite inſerenda. cap.XV.
De emplaſtratione. cap.XVI.
Exemplum huius rei. cap.XVII.
De cultura talearum, & quibus temporibus inſitio fiat. caput. XVIII.
Quæ arbores ſocietate gaudeant, & de diſciplina ablaqueandi & accumulandi. cap.XIX.
De ſalicto & harundineto, & cæteris cæduis ad perticas, palos. cap.XX.
De culturis, & diſciplina excolendarũ uinearũ. c.XXI.
De ſulco, & uinearum putatione. cap.XXII.
Ratio arbuſtorum. cap.XXIII.
De ſeruandis uuis, et morbis arborum. cap.XXIIII.
De uarijs prodigijs ſiue oſtentis in arboribus, deq́; oliueto publicam uiam olim tranſgreſſo. cap.XXV.
De remedijs morborum arborum. cap.XXVI.
De caprificatione & ſtercoratione. cap.XXVII.
De diuerſis medicamentis arborũ contra uenenata animalia, & contra formicas, & contra noxia animalia. cap.XXVIII.

Summa res & hiſtoriæ, & obſeruationes quingentæ octoginta una.

Ex autoribus.

Cor. Nepote, Catone Cenſorio, M. Varrone, Celſo, Virgilio, Hygino, Sarſenis patre & filio, Scropha, Calphurnio Baſſo, Trogo, Aemilio Macro, Græcino, Columella, Attico Iulio, Fabiano, Sura Manilio, Dorſeno Mundo, C. Epidico, L. Piſone.

Externis.

Iſidoro, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Theopōpo, Hierone rege, Attalo rege, Philometore rege, Archita, Denophonte, Amphilocho Athenienſe, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Bacchio Mileſio, Bione, Chærea Athenienſe, Cheriſto item, Diodoro Prienneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thaſio, Euphronio Athenæo. Androcione, qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane, qui ex Dionyſio epitomen fecit, Ariſtandro, qui de portētis.

Ibro DVIII. continetur de agricultura.

l Quod antiquis maximum ſtudiū agriculturæ fuit, & de hortorum maxima diligentia. caput. I.

Quæ corona primo Romæ. cap. II.

De iugere, & actu, & legibus circa pecora. & quoties & quibus temporibus fuit ſumma uilitas annonæ, & qui agricultura illuſtres. cap. III.

Ratio de agricultura. cap. IIII.

Laus agricolarum, & quæ obſeruanda in agro pa-

rando. cap.V.
De uillarum poſitione, et præcepta antiquorum de agro colendo. cap.VI.
De frugum generibus et natura. cap.VII.
Non omnia frumenti genera ubique naſci, et de reliquis in oriente generibus. cap.VIII.
De piſtorijs & molitura, & farina. cap.IX.
De ſimilagine, ſiligine, et alijs gn̄ibus, et de piſtura. c.X.
De fermentis, & panis faciendi ratio, & genera, et qn̄ primum piſtores Romæ, et de cribris et alica. c.XI.
De leguminibus. cap.XII.
De rapis, & napis Amiterninis. cap.XIII.
De lupino. cap.XIIII.
De uicia & eruo. cap.XV.
De fœnogræco, & farragine, & de ocimo, & medica, & cytiſo. cap.XVI.
De uitijs frugum & remedijs, & quid in quoque terræ genere debeat ſeri. cap.XVII.
De prodigijs frugum, & arandi diſciplina, & uomeriū generibus. cap.XVIII.
De temporibus arandi, & iunctione boum. cap.XIX.
De occando, & quodam arationis genere, & de iteratione, & reſectione. cap.XX.
De cultura terræ. cap.XXI.
Exempla diuerſarum terrarum, & ſumma fertilitate, & bifera uite, & aquarum differentia. cap.XXII.
De qualitate terræ & ſtercoratione. cap.XXIII.
De bonitate ſeminum, & diſciplina ſeminandi, & quātum ex quoque genere frumenti in iugero ſerendum, & temporib. ſerendi. cap.XXIIII.

Digeſtio ſyderum in noctis & dies. cap.XX.
Replicatio totius culturæ et quid quoque menſe in agro fieri oporteat. cap.XX.I.
Ne agricolæ aſpiciant ſtellas, ſed magis tempora ſerendæ frugis, & ortus occaſus'q; ſyderis in quibuſdam herbis, & de ſtellarum ortu et occaſu. cap.XXVII.
De pratis & reparatione prati, & cotibus, & falcibus, & deſcriptio frugum & ſyderum. cap.XXVIII.
De tempeſtatibus utrinſque temporis, et remedijs ſterelitatum. cap.XXIX.
De meſſe, et tritico, et palea, et frumēto ſeruādo. c.XXX
De uindemia & autumni temporibus. cap.XXXI.
De lunari ratione. cap.XXXII.
De uentorum ratione. cap.XXXIII.
De limitatione agrorum. cap.XXXIIII.
Prognoſtica tempeſtatum. cap.XXXV.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes. MMLX.

Ex autoribus.

Maſſurio Sabino, Caſſio Hemina, Verrio Flacco, L. Piſone, Cornelio Celſo, Turannio Graacula, D. Syllano, M. Varrone, Catone Cenſorio, Scrofa, Sarſenis patre & filio, Domitio Caluino, Hygino, Virgilio, Trogo, Ouidio, Græcino, Columella, Tuberone, L. Aruntio, qui Græce de aſtris ſcripſit, Cæſare dictatore qui item, Sergio Paulo, Sabino, Fabiano, M. Cicerone, Calphurnio Baſſo, Atteio Capitone, Manilio Sura, Actio, qui praxidica.

Externis.

Heſiodo, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Hierone rege, Philometore rege, Attalo rege, Archelao rege, Architha, Xenophōte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio

Ariſtophane Mileſio, Apollodoro Lemnio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenien. Chæriſto item, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphronio Athenæo, Androcione, qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio, qui Magonem trãſtulit, Diophane, qui ex Dionyſio epitomen fecit, Thalete, Eudoxo, Philippo, Callippo, Doſitheo, Parmeniſco, Melitone, Critone, Oenopide, Zenone, Euctemone, Harpalo, Hecatæo, Anaximandro, Soſigene, Hipparcho, Arato, Zoroaſtre, Archibio.

Libro decimonono continetur lini natura, & mirabilia.

De lini ſatione, & generibus eius, & quomodo perficiatur, & de mappis, & lino non ardente, et quando primum in theatris uela. cap. I.

De ſparti natura, & quando primum uſus eius, et quo modo perficiatur, & quæ ſine radice naſcantur, & uiuant. cap. II.

De miſy, & tuberibus, & de fungis pezicis, laſerpitio, & magydari, & rubia, & radicula. cap. III.

De hortorum cura, & digeſtio terræ naſcentium præter fruges & frutices. cap. IIII.

Natura & genera, & hiſtoria naſcentium in hortis rerum. cap. V.

De hortenſium herbarum radicibus, folijs, floribus, coloribus. cap. VI.

Quoto die quæque herbæ naſcuntur ſatæ, & quomodo quæque formentur uel digerantur, & quorum ſingula

gula genera ſunt, & quorum plura. cap. VII.
Natura & genera, & hiſtoriæ, ad condimenta in horto ſatarum rerum XLVI. cap. VIII.
De fœniculo & cannabe. cap. IX.
De morbis hortorum, et remedia circa formicas, erucas, & culices. cap. X.
Quæ magis ſint fortia uel minus, et quibus ſalſæ aquæ proſint. cap. XI.
Ratio rigandorum hortorum, & quæ translata meliora fiant, & de ſucis hortenſiorum, & ſaporibus. caput. XII.
Sũma res & hiſtoriæ & obſeruationes. M.C.XLIIII.

Ex autoribus.

M. Actio Planco, M. Varrone, D. Syllano, Catone Cenſorio, Hygino, Virgilio, Mutiãο, Celſo, Columella, Calphurnio Baſſo, Manilio Sura, Sabino, Tyrone, Licinio Macro, Q. Hirtio, Vibio Ruffo, Ceſennio, qui cepurica ſcripſit, Caſtritio item, Firmo item, Peritio.

Externis.

Herodoto, Theophraſto, Democrito, Ariſtomacho, Menandro, qui biochreſta ſcripſit, Anaxilao.

Libro uiceſimo continẽtur medicinæ ex his quæ in hortis ſeruantur.

De cucumere ſylueſtri & elaterio. cap. I.
De anguino cucumere ſiue erratico, et de ſatiuo, & de pepone. cap. II.
De cucurbita ſylueſtri, & rapo. cap. III.
De naporum differentijs, & rhaphano ſylueſtri, & de rhaphano ſatiuo & paſtinaca. cap. IIII.
De ſtaphylino ſiue paſtinaca, & gingidio, & ſiſere, &

ſeſeli,& inula,& de cæpe. cap.V.
De porro ſectiuo,& capitato,& de allio. cap.VI.
De lactuca ſyluatica ſiue caprina,& eſopo,& iſati,& lactuca ſatiua. cap.VII.
De generibus betæ,& intubis,& cichorio,& ſeri,genera duo. cap.VIII.
De braſſica,& lapſana,& de braſſica marina,& ſcilla,de bulbis,& bulbine. cap.IX.
De aſparagis et corruda,& libico et orminio. cap.X.
De apio,et apiaſtro,et helioſelino,et oreoſelino. c.XI.
De petroſelino & ocimo. cap.XII.
De ſyluestri ocimo,& eruca,& naſturtio,& ruta. caput. XIII.
De mentaſtro,& menta,& pulegio & nepeta,& cumino. cap.XIIII.
De cumino Aethiopico,quod urinam ſtringit,& de cappari,& de liguſtico ſiue panace,& cunila bubula. caput. XV.
Item de cunila bubula,gallinacea ſiue origano heracleotico,cunilagine molli,libanotide, cunila ſatiua,et mõtana. cap.XVI.
De piperiti & origano & oniti praſio,& tragorigano, & heraclio & lepidio:& de gith, ſiue melanthio & aniſo. cap.XVII.
De anetho & ſagapeno,& de papauere albo & nigro & quomodo ſuccus herbarum colligendus eſt,& de opio. cap.XVIII.
De erratico & ceratico,et glaucio ſiue paralio,et heraclio ſiue aphro,et de diacodio,et tithymalo.ca.XIX
De portulaca ſiue peplio,coriandro et atriplici.ca.XX.

De malua, malope, & althea, & lapatho, & oxylapatho, & hydrolapatho, & hippolapatho, & bulapatho. cap. XXI.
De ſinapis tribus generibus, & marrubio, & ſerpyllo, & ſiſymbrio ſiue thymbrio, & de lini ſemine, & blito. cap. XXII.
De meu, et fœniculo, et hippomarathro uel myrſineo & cannabi, et de ferula & carduis. cap. XXIII.
Confectio theriacæ, compoſitio medicaminis Antiochi. caput. XXIIII.

Sũma medicinæ et hiſtoriæ et obſeruationes. MDCVII.

Ex autoribus.

Catone Cenſorio, M. Varrone, Pompeio Leneo, Gallione, Hygino, Seſtio Nigro, qui græce ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Celſo, Antonio Caſtore.

Externis.

Democrito, Theophraſto, Orpheo, Menandro qui biochreſta ſcripſit, Pythagora, Nicandro. Medicis.

Nicandro, Hippocrate, Chryſippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hicæſio, Dionyſio, Apollodoro Tarentino, Apollodoro Citienſe, Praxagora, Pliſtonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſicle, Epicharmo, Damione, Dalione, Soſimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade, Thebana, Phyllino, Petridio, Michone, Glaucia, Xenocrate.

Libro uigeſimoprimo continentur florum & coronamentorum naturæ.

De natura florum, et coronamentorum, de mira florum uarietate. cap. I.

De ſtrophiolo ſerto, & qui primum flores miſcere cœperint, & quando primum corolla inuenta uel appellata, & quare. cap. II.

Quis primum coronam folijs aureis & argenteis dedit, & de honore coronarum apud antiquos, & de Scipionis honore, & de pactilibus coronis, & Cleopatræ reginæ facto. cap. III.

De roſa in coronis, & de generibus eius, et ubi ſeratur. caput. IIII.

De lilio tria genera, & ratione ea inſerendi. cap. V.

De uiolis, & de caltha, & baccare, combreto, aſaro, & croco. cap. VI.

De floribus antiquis, et de odoramentorum diuerſitate, ſaliunca & polio. cap. VII.

De ueſtium æmulatione cum floribus, & amarantho, & chryſocome ſiue chryſiti. cap. VIII.

De honore coronarum, & cyclamino, & meliloto & trifolio, tria genera eius. cap. IX.

De origano, & thymo, & melle Attico, & coniza, & Iouis flore & helenio, & abrothano & leucanthemo. cap. X.

De amaraco uel ſampſucho, & nyctegreto & meliloto, & uiola alba, & codiamino, et de ſylueſtribus bulbis, & heliochryſo, & lychni, & de herbis citra mare. cap. XI.

De cura apum, & pabulo, & morbis earum & remedijs. cap. XII.

De uenenato melle, & de remedijs mellis uenenati, & mellis inſani. cap. XIII.

De melle quod muſcæ non attingunt, & aluearijs, &

cura eorum, ſi famem ſentiunt apes, & quomodo cera fiat. cap. XIIII.
De herbis ſponte naſcentibus, et aculeatis. cap. XV.
De carduo, ac helxine, et tribulo et anchuſa. cap. XVI.
De differentia herbarum per folia, & quæ herbæ toto anno floreant, & haſtula regia & piſtana, & de gladiolo. cap. XVII.
De iunco genera ſex, & de cypero et de medicamentis earum & de cypiro et odorato iunco. cap. XVIII.
Ex roſa medicinæ, & de lilio, & de narciſſo, et ex uiola, et de baccare, & combreto, & aſaro. cap. XIX.
De nardo gallico, & de croco medicinæ, et crocomagmate, & ſaliunca, & polio, & iri, & holochryſo, & chryſocome & meliloto. cap. XX.
De trifolio, & thymo, & hemerocalle, & de helenio, et abrotono. cap. XXI.
Ex leucanthemo, et ſampſucho medicinæ. cap. XXII.
De anemona medicinæ. cap. XXIII.
Ex œnanthe medicinæ. cap. XXIIII.
Ex heliochryſo medicinæ. cap. XXV.
Ex hyacintho medicinæ. cap. XXVI.
Ex uincaperuinca medicinæ, ruſco, bati, & acino. caput. XXVII.
Ex colocaſia medicinæ. cap. XXVIII.
Ex anthalio medicinæ. cap. XXIX.
De parthenio medicinæ. cap. XXX.
De ſtrychno medicinæ. cap. XXXI.
De corchoro & cnico. cap. XXXII.
De perſolute. cap. XXXIII.
De menſuris & ponderibus. cap. XXXIIII.

Summa medicinæ hiſtoriæ et obſeruationes ſeptingentæ triginta.

Ex *autoribus.*

*Catone Cenſorio,*M. V*arrone,Maſſurio,Antiate,* C.He*lio* V*eſtino,*V*ibio* R*uffino,Hygino,*P*omponio Mela,*P*ō peio* L*eneo,Cornelio Celſo,Calphurnio Baſſo,*P.*Largio,* L*icinio Macro,Seſtio qui græce ſcripſit,* I*ulio Baſſo qui item,Antonio Caſtore.*

Externis.

Theophraſto,Democrito,Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui biochreſim ſcripſit:Nicandro,Homero,He ſiodo,Muſæo,Sophocle,Anaxilao.

Medicis.

Mneſtheo qui de coronis, Callimacho qui item, Phania phyſico,Simo,Timariſto,Hippocrate,Chryſippo,Diocle, Ophione,Heraclide,Hiceſio,Dionyſio,Apollodoro Cittie ſe,Apollodoro Tarentino,Praxagora, Pliſtonico medico Dieuche,Cleophanto,Philiſtione,Aſclepiade,Crateua,Pe tronio Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora , Andrea, Mneſicle,Epicharmo,Damione,Dalione,Soſimene,Theo polemo,Metrodoro,Solone,Lyco,Olympiade Thebana Phyllino,Petreio,Michone,Glaucia,Xenocrate.

L Ibro XXII. *continetur de autoritate herbarum.*

De *gentibus herbis formæ gratia utentibus.* c.I.
Q*uòd herbis ueſtes inficiantur.* *cap.*II.
De *corona graminea.* *cap.*III.
De *raritate eius.* *cap.*IIII.
Q*ui ſoli corona ea donati.* *cap.*V.
Q*ui ſolus centurio coronatus.* *cap.*VI.
M*edicinæ ex reliquis ornamentis,et erynge.* *cap.*VII.

De herba quam centumcapita vocant. caput.VIII.
De acano & glycyrhiza. cap.IX.
De tribulo & generibus eius, & medicinis. caput.X.
De ſtœbe et medicinis eius. cap.XI.
De hippophye, hippope, & medicinis earum. cap.XII.
De urtica & medicinis eius. cap.XIII.
De lamio & medicinis eius. cap.XIIII.
De ſcorpione, generibusq; ac medicinis eius. cap.XV.
De leucacantha, & medicinis eius. cap.XVI.
De helxine, perdicio, parthenio, ſyderite, & medicinis eius. cap.XVII.
De chamæleõte, generibus ac medicinis eius. c.XVIII.
De coronopo, & medicinis eius. cap.XIX.
De anchuſa, & pſeudanchuſa, & medicinis earum. caput. XX.
De onochelo, anthemi, loto, & lotometra, heliotropio, tricocco, & adianto ſiue callitricho. cap.XXI.
De pieride, theſio, aſphodelo, halimo, acantho, & bupreſti, elaphoboſco, ſandice, iaſione, & de caucalide, ſio, ſillibo, ſcolymo, ſiue limonio, ſoncho, condrillo ſiue condrilli, & boletis. cap.XXII.
De fungis, & ſilphio, et de laſere. cap.XXIII.
De natura mellis & aqua mulſa, & quare genere ciborum mores immutentur, & de melitide, & cera: & contra compoſitiones medicorum. cap. XXIIII.
Medicinæ ex frugibus. cap.XXV.
Sũma medicinæ et hiſtoriæ et obſeruatiões. DCCCCVI.

Ex autoribus.

Iiſdem quibus priore libro, & præter eos Chryſermo, Eratoſthene, Alcæo.

Libro XXIII. continetur de cultis arboribus.
De medicinis uuarum recentium, & de ſarmentis uuarum, et uinaceis, & de uua theriace, & de uua paſſa, & aſtaphide, & aſtaphiſagria, pituitaria, & labruſca, & de uite alba, & nigra, et de muſtis, & uini generibus, & aceto. cap. I.
De aceto ſcillino, & oxymelle, & ſapa, & fece uini, aceti, & ſapæ. cap. II.
De oleis & folijs oleæ, flore & cinere, & de oliua alba & nigra, & de amurca. cap. III.
De folijs oleaſtri, & œnanthino oleo, & cicino, & amygdalino, & laurino, & myrteo, chamæmyrſino, & cupreſſino, & citreo, & caryno. cap. IIII.
De myrobalano palma, & de palma elate. cap. V.
Medicinæ ex ſingulorum generum flore, folijs, fructu, ramis, cortice, ligno, ſucco, radice, cinere. cap. VI.
De piris & eorum obſeruationibus, et de ficorum obſeruatione, et caprifico erineo, et aliorum generibus medicinæ. cap. VII.
De pineis et amygdalis, et nuce auellana, et de nuce iuglande, & de piſtacijs, & caſtaneis, ſiliquis, cornu, & unedone, et lauro. cap. VIII.
De myrto ſatiua, et myrtidano et myrto ſylueſtri. caput. IX.
Summa medicinæ et hiſtoriæ et obſeruationes MCCCCXIX.

Ex autoribus.

C. Valgio, Pompeio Leneo, Seſtio Nigro, qui græce ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Antonio Caſtore, M. Varrone, Cornelio Celſo, Fabiano.

Externis.

Theophraſto, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui biochreſta ſcripſit, Nicandro, Homero, Heſiodo, Muſæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis.

Mneſtheo, Callimacho, Phania phyſico, Simo, Timariſto, Hippocrate, Chryſippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hiceſio, Dionyſio, Apollodoro Citienſe, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Pliſtonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſicle, Epicharmo, Damione, Dalione, Soſimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade, Thebana, Phyllino, Petrino, Miſtione, Glaucia, Xenocrate.

Libro XXIIII. continentur medicinæ ex arboribus ſylueſtribus.

Medicinæ ex arboribus ſylueſtribus. cap. I.

Lotos. cap. II.

Glans. cap. III.

De cocco ilicis, & galla, & uiſco, pilulis, glande, & de cerri radice, & ſubere. cap. IIII.

De fago, & cupreſſo, & cedro magna, & de cedride, galbano. cap. V.

De ammoniaco, & ſtyrace, & ſpondylio, & ſphagno & terebintho, & chamæpity, & pityuſa, & reſinis, & picea & lentiſco. cap. VI.

De pice ſpiſſa & liquida, & palimpiſſa, & piſſaſphalto, & zopiſſa, & tæda, & lentiſco. cap. VII.

De platano, & fraxino, & acere, & alba populo, & ulmo, & tilia, & ſambuco, & iunipero. cap. VIII.

De ſalice, et amerina, et uitilibus, et ericæ. cap. IX.
De uirga ſanguinea, et ſilere, et liguſtro, et alno, et edera & ciſtho, & ciſſo, & erythrano, & chamæciſſo, & ſmilace, & de clematide. cap. X.
De harundine, & papyro, ebeno, & rhododendro, de rhue, erythro, & erythrodano alyſſo, & radicula, & apocino, & roremarino, & canchry, & ſabina & ſelagine, & ſamulo, et gũmi medicinis. cap. XI.
De ſpina Arabica, & ſpina alba, & acanthio, & acacia. cap. XXII.
De uulgari ſpina & ſylueſtri, & de eryſiſceptro, et de appendice ſpina, & pyxacantho, & paliuro, aquifolia, & taxo, & rubis medicinæ. cap. XIII.
De cynoſbato & Idæo rubo, & rhamno, & lycio, & ſarcocolla, & de oporicæ medicinæ. cap. XIIII.
De camædrye, & chamædaphne, & chamelæa, & chamæſyce, & chamæciſſo, & chamæleuce, & chamæcypariſſo, & ampelopraſo, & ſtachye, & clinopodio, & centunculo, & clematide Aegyptia medicinæ. cap. XV.
De aro, & dracunculo, dracontio, & ari, & millefolio & herba eiuſdem nominis, et pſeudobunio, & myrrhi, & onobrychi medicinæ. cap. XVI.
De coriaceſia, & callicia, & menaide, & alijs uiginti tribus, & medicinis earum quas quidam magicas eſſe dicunt, & de conſidia, & de aproxi, & readiuis amorum. cap. XVII.
De eriphia, & lanaria, et ſtratioti medicinæ. c. XVIII.
De herba quæ naſcitur in capite ſtatuæ, & de herba é fluminibus, & herba lingua, & cribro, & fime-

ris,& rhodora,& impia,& Veneris pectine,& no
dia,& philantropo,& canaria lappa,& tordile,
& de gramine, & dactylo,et fœnogræco medici-
næ. cap.XIX.

Summa medicinæ et hiſtoriæ et obſeruationes.MCCCC
XVIII. Ex autoribus.

C.Valgio,Pompeio Leneo,Seſtio Nigro qui græce ſcri-
pſit,Iulio Baſſo qui item,Antonio Caſtore,M.Varrone
Corn.Celſo,Fabiano.

Externis.

Theophraſto,Apollodoro,Democrito,Orpheo, Pythago-
ra,Magone,Menandro qui biochreſta ſcripſit, Nicandro
Homero,Heſiodo,Muſæo,Sophocle,Anaxilao.

Medicis.

Mneſtheo,Callimacho,Phania phyſico,Simo,Timariſto,
Hippocrate,Chryſip. Diocle,Ophione,Heraclide, Hicæſio
Dion.Apollod.Cittiēſe,Apol.Tarentino,Praxagora,Pli
ſtonico,Medio,Dieuche,Cleophāto,Philiſtiōe,Aſclepiade
Crateua,Petronio,Diodoto,Iolla,Eraſiſtrato, Diagora,
Andr.Mneſicle,Epicharmo,Damione,Soſimene, Theo-
polemo,Solone,Lyco,Metrodoro,Olympiade Thebana,
Phyllino,Petreio,Mictione,Glaucia,Xenocrate.

Ibro XXV.continentur naturæ herbarū ſponte
l nascentium,autoritas herbarum,& de origi-
ne uſus earum.

Naturæ herbarum ſponte naſcentium. cap.I.

Qui latine uſus herbarū ſcripſerint,& quando ad Ro
manos notitia earū peruenerit,et qui primi Græcorū
de his cōpoſuerint,et de herbarū inuētiōe,et antiqua
medicina,& quare minus exercēātur eorū remedia

& de cynorhodo,et de dracunculo medicinæ. c.II.

De quodam peſtifero fonte Germaniæ,& de Britannica,& maximis morborum doloribus. cap.III.

De moly,& dodecatheo,& pæonia, uel pentorobo,uel glycyſide,& panace,uel aſclepio,& heraclio, & panace Chironio,& panace centaureo,uel pharnaceo,& heraclio ſydereo,& hyoſcyamo, uel apollinari ſiue altercangeno. cap.IIII.

De linozoſte,parthenio,hermupoa ſiue potius mercuriali,& achilleo,& panace heracleo,ſyderiti,millefolio,& de ſcopa regia,& hemionio,teucrio, ſplenio, de melampodio ſiue elleboro,quot'ue eorum genera, & de nigro elleboro & albo medicinæ,& quando detur,& quomodo ſumendum,& quibus non dandum,& quòd mures necat. cap.V.

De mithridatio,& ſcordoti ſiue ſcordio, & polemonia uel phileteria uel chiliodynama, & eupatorio, & centaurea ſiue chironea,& de lepto centaureo libadio,felle terræ triorche medicinæ. cap,VI.

De clymeno,& gentiana,& lyſimachia,& parthenide,& artemiſia,& ambroſia,& nymphæa, & heraclio,& euphorbia medicinæ. cap.VII.

De plantagine,& bugloſſa,& cynogloſſa,et buphthalmo,& ſcythica,& hippice,et de iſchæmone, & de betonica,& cantabrica,& conſiligine, & hiberida & chelidonio,& canaria,& elaphoboſco, & dictamo,& ariſtolochia,& quòd eius delectatione inuoluant piſces,& ſtatim capiantur,& medicinæ cõtra ſerpentium ictus ex herbis quas ſuperius nominauit. cap.VIII.

De argemonia,& agarico,& echio,& hyoſcyamo,et hierobotane,& blattaria,& lemonia,& quinquefolio,& dauco,& perſolata,& arcio,& cyclamino,& peucedano,omnia ad ſerpētium ictus. c.IX.
De ebulo,& uerbaſco,& thelyphono, & contra ſcorpionum ictus,& rubetarum & canum morſus,et generaliter contra omne uenenum. cap.X.
Remedia ad capitis uitia. cap.XI.
De centaureo,& chelidonio,& panace,& hyoſcyamo & euphorbio ad oculorum uitia. cap.XII.
De anagallide ſiue corchoro,& mandragora ſiue circeio,& cicuta,& crethmoagria, & molybdena, & capno,& acoro,& iride,cotyledo,aizoo,& andrachne,& erigero,& de ephemero,& de labro ueneris,et de ranunculo,ad oculorum,aurium,narium, dentium,oriſq; uitia medicinæ. cap.XIII.
Summa medicinæ & hiſtoriæ & obſeruationes.MCC-XCII.

Ex autoribus.

Sex. Gallico, Pompeio Leneo,Seſtio Nigro,qui græce ſcripſit,Iulio Baſſo qui item,Antonio Caſtore,Corn. Celſo.

Externis.

Theophraſto,Apollodoro,Democrito,Iuba,Orpheo,Pythagora,Magone,Menandro,qui biochreſta ſcripſit,Nicandro,Homero,Heſiodo,Muſæo,Sophocle,Xantho,Anaxilao.

Medicis.

Mneſtheo,Callimacho,Phania phyſico,Timariſto,Simo, Hippocrate,Chryſip.Diocle,Ophione,Heraclide,Hiceſio

Dionyſio, Apollodoro Cittienſe, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Pliſtonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateua, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora Andr. Mneſicle, Epicharmo, Damione, Soſimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro XXVI. continentur reliquæ per morborum genera medicinæ, et de nouis morbis, & de lichene quid ſit, et quando primũ in Italia cœperint, et de carbũculo, elephãtiaſi, et colo. cap. I.

Laus Hippocratis. cap. II.

De noua medicina, et Aſclepiade medico et qua ratione ueterem medicinam mutauerit. cap. III.

Irriſio magicæ artis, & de lichene eiuſq; remedio, & faucium. cap. IIII.

Ad ſtrumas, & ad digitos & ad pectus, & ad tuſſim medicinæ. cap. V.

De uerbaſco & cacalia uel tuſſilagine & bechio & ſaluia, ad tuſſim. cap. VI.

Ad lateris dolores & pectoris, & ad orthopnœas, ad iocineris dolorem, cordis dolori, pulmoni, urinæ, tuſſi, pectori, ulceribus, renibus, hepaticis, ad uomitionem & ſingultus, pleureticis, lateri. cap. VII.

De omnibus uitijs uentris & remedijs, & eorum quæ circa uel intra ſunt, & de aluo ſiſtenda, uel ſoluenda. cap. VIII.

De pulegio & argemone. cap. IX.

De nymphæa, & abſtinentia & appetentia Veneris, et de ſatyrio erythrococco, et crategi et ſyderiti. cap. X.

Medicinæ generales de pedibus, talis, articulis neruis et

remedia contra morbos qui totum corpus occupant, & de merthryda et uigilijs, paralyſi, & de febribus frigidis & febre iumentorum, et phreneticis & chamæacta & aizoo, & igne ſacro. cap. XI.

Ad luxata membra, & contra morbum regium, & cõtra furunculos, & fiſtulas, & inflationes, & ambuſtionem, & contra alios morbos, ad neruos, & ſanguinem. cap. XII.

De herba equiſeto, nymphæa, peucedano, ſyderite, alijsq; pluribus ad ſanguinem ſiſtendum utilibus, & ſtephanomeli & eriſithale, et contra uermes. c. XIII.

Ad ulcera et plagas, et ad uerrucas tollendas, & de polycnemo. cap. XIIII.

De pluribus experimentis ad mulierum menſes & uuluæ morbos, et partus eijciẽdos et continendos, et cutis in facie uitia, & capillum tingendum & tollendũ, & quadrupedum ſcabiem. cap. XV.

Sũma medicinæ et hiſtoriæ et obſeruatiões. MCCXCII.

Ex autoribus.

M. Varrone, C. Valgio, Pompeio Leneo, Seſtio Nigro, qui græce ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Antonio Caſtore, Cor. Celſo.

Externis.

Theophraſto, Apollodoro, Democrito, Iuba, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui biochreſta ſcripſit, Nicandro, Homero, Heſiodo, Muſæo, Sophocle, Xanto, Anaxilao.

Medicis.

Mneſtheo, Callimacho, Phania phyſico, Timarcho, Simo, Hippocrate, Chryſip. Diocle, Ophiõe, Heraclide, Hiceſio,

Dionyſio, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Pliſtonico, Medio, Dieuche, Cleopanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateua, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſicle, Epicharmo, Damione, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Thebana Olympiade, Phyllino, Petreio, Michone, Glaucia, Xenocrate.

Libro uigeſimoſeptimo continentur reliqua herbarum genera. cap. I.

De aconito et Pãthera quæ extinguitur aconito. cap. II.

Quod omnium creaturarũ conditor ſit deus. cap. III.

De Aethiopide & agerato, & aloë, & alcea, & alipo & alſina, & androſace, & androſæmo, & ambroſia, & anoni, & anagyro, et anonymo. ca. IIII.

De aparine & arctio & aſpleno et aſclepiade et aſtere uel bubonio, et aſcyro uel aſcyroide, et aphace et de alcibio et alecto rolopho. cap. V.

De alo. cap. VI.

De alga & actea & de ampeloſagria & abſinthio. caput. VII.

De ballote & botrye fruticoſa & brabylla & bryo, bupleuro & catanance, calla & circæa & cirſio & crategono & thelygono & crocodilio & cynoſorchi et chriſolachano et cucubalo et cõferua. c. VIII

De cocco gnidio & dipſaco & dryopteri & dryophono & elatine & empetro ſiue calci fraga, & epipacti uel elleborine, & epimedio & enneaphylo & filice, & de feruore bubulo. cap. IX.

De glaucio & glyciſide & gnaphalio ſiue chamæzelo & galedrago & holco & hyoſiri & holoſteo & hypopheſto. cap. X.

De hippogloſſa

De hippogloſſa & hipicœo, idæa, iſopiro, lathyri: leonto petalo, lycopſide, & alijs quibuſdam. cap. XI.
De medio & myoſota & myagro & natrice & othone & onoſma & onopordo & oſiri & oxye & batrachio & polygono & leucanthemo & phyteuma & phyllo & phyllandrio & phalari polyrrhizo, & proſerpinaca & de rhacoma, & de reſeda et ſtœchade. cap. XII.
De ſolano, & ſmyrnio, & telephio, & trichomane, & thalictro, & thlaſpe, et tragonia, & tragoni, & trago, & tragopogo, & ſpondyli, & quod quidã morbi in quibuſdam non ſunt gentibus. cap. XIII.
Summa medicinæ et hiſtoriæ et obſeruationes. DCCII.

Ex autoribus.

Pompeio Leneo, Seſtio Nigro, qui græce ſcripſit, Iulio Baſſo, qui item, Antonio Caſtore, Cor. Celſo.

Externis.

Theophraſto, Apollodoro qui item, Democrito, Ariſtogitone, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui biochreſta ſcripſit, Nicandro.

Medicis.

Mneſtheo, & cæteris ijſdem quibus in priore libro.

Libro XXVIII. continentur medicinæ ex animalibus. cap. I.
An ſit in medendo aliqua uis uerborum, & ſanari & depelli. cap. II.
Remedia ex homine contra magos. cap. III.
De quibuſdam ſortilegijs, & ſaliua hominis. cap. IIII.
De obſeruatione uictus. cap. V.
De ſternutamẽto et Venere, et cæteris remedijs. cap. VI.

De remedijs muliebribus. cap. VII.
Medicinæ ex animalibus peregrinis, & elephanto & leone, & de camelo, & hyæna, & crocodilo, & chamæleonte, & ſcinco, & hippopotamo, & lyncibus. caput. VIII.
Medicinæ communes ex feris animalibus, aut eiuſdem generis placidis, lactis uſus, & obſeruationes & caſeis, butyro & adipe. cap. IX.
Medicinæ de apro & capris & equis feris, & remedia ex beſtijs contra omnes morbos. cap. X.
De remedijs ad morborum multa genera ex animalibus caput. XI.
Ad faciei uitia, ceruicis & pectoris morbos. cap. XII.
Ad ſtomachi, lumborum, & renum uitia. cap. XII.
Ad aluũ ſiſtendam, cœliacos, & dyſentericos, inflationes alui, rupta, teneſmon, et tineas, et colũ. c. XIIII.
Ad ueſicæ cruciatus, & calculos, de genitalium et ſedis uitijs & inguinum remedijs. cap. XV.
Ad podagras, morbum comitialem, ſyderatos, oſſáq; fracta remedia. cap. XVI.
Ad melancholicos, lethargicos, hydropicos, ignem ſacrũ, & ad dolores neruorum remedia. cap. XVII.
Ad ſanguinem ſiſtendum, & contra ulcera & carcinomata, ad ſcabiem remedia. cap. XVIII.
Ad muliebria mala medicinæ. cap. XIX.
Mira de animalibus. cap. XX.
Sũma medicinæ et hiſtoriæ et obſeruationes CLXXXV.

Ex autoribus.

M. Varrone, L. Piſone, Fabiano, Verre, Antiate, Verrio flacco, Catone Cenſorio, Sergio Sulpitio, Licinio Macro,

Celſo, Maſſurio, Seſtio Nigro, qui græce ſcripſit, Bytho Dyrracheno, Ophilio medico, Granio medico.

Externis.

Democrito, Apollonio, qui & mirſin, Mileto, Artemone, Sextilio Anteo, Homero, Theophraſto, Lyſimacho, Attalo, Xenocrate, Orpheo, qui Diophios, Archelao qui item, Demetrio, Sotira, Laide, Elephantide, Salpe, Olympiade Thebana, Diotimo, Iolla, Michione Smyrnæo, Aeſchine medico, Hippocrate, Ariſtotele, Metrodoro, Iacida medico, Heſiodo, Dialcone, Cæcilio Bione, qui peri dynameon, Anaxilao, Iuba rege.

Libro XXIX. cõtinētur medicinæ ex aīalibus.

De origine medicinæ, & quando primum clinice, & quando primum iatraleptice, & de Chryſippo, & Eraſiſtrato, & empirice, & Herophilo, & reliquis illuſtribus medicis, & quoties ratio medicinæ mutata ſit, et qui primus Romæ medicus, & quando & quid de medicis antiqui Romani iudicauerint, & uitia medicinæ. cap. I.

De medicinis lanarum. cap. II.

De ouorum natura. cap III.

Remedia de cane, & ex animalibus quæ placida non ſunt ſed fera, & ex uolucribus, & contra morſus phalangiorum. cap. IIII.

De ſeuo camelino, & cane rabido, & lacerta & anſeribus, & columbis, & muſtelis remedia. cap. V.

Ad alopecias tollendas, & ad pilos reddendos, & ad lendes tollendos, & ad palpebras, & ad glaucomata, & ad oculos & parotidas remedia. cap. VI.

Summa medicinæ & obſeruationes. DXXI.

Ex autoribus.

M. Varrone, L. Piſone, Verrio Flacco, Antiate, Nigidio, Caſſio Hemina, Cicerone, Plauto, Celſo, Seſtio Nigro, qui græce ſcripſit, Cæcilio medico, Metello Scipione, Ouidio poëta, Licinio Macro.

Externis.

Philopatore, Homero, Ariſtotele, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

Medicis.

Botrye, Apollodoro, Archidemo, Anaxilao, Ariſtone, Xenocrate, Diodoro, Chryſippo philoſopho, Horo, Nicādro, Apollonio Pitanæo.

Libro XXX. continentur medicinæ ex animalibus reliquiæ prioris libri.

De origine magicæ artis, quando & à quibus cœperit, & à quibus celebrata fuerit, & reliquæ ex animalibus medicinæ. cap. I.
De ſpeciebus magiæ, Neroniſq; & magorum deteſtatio. caput. II.
De talpis, & reliquæ medicinæ per morbos digeſtæ in animalibus, quorum genera placida ſunt aut fera. caput. III.
Quomodo commendetur os, & contra maculas faciei, & ad faucium uitia. cap. IIII.
Ad ſtrumas exulceratas, ad humerorum & præcordiorum dolores. cap. V.
De pulmonum uitijs, iecoris et ſanguinis reiectionibus. caput. VI.
Ad dyſentericos & uentris mala remedia. cap. VII.

Ad calculos & ueſicæ dolores, teſtiumq́;, & inguinum tumores, & ad panos. cap. VIII.
Ad podagras & articulorum dolores. cap. IX.
Remedia aduerſus morbos toti corpori. cap. X.
Contra morbum regium & phreneticos, & contra febres & hydropicos. cap. XI.
Ad ignem ſacrum, ad carbunculos, furunculos, ambuſta, neruorumq́; contractiones. cap. XII.
Ad ſanguinem ſiſtendum, et tumores uulnerum, et ulcera, uulnera, & alia mala ex animalibus remedia. cap. XIII.
Ad muliebria mala medenda, & conceptus maturandos. cap. XIIII.
Promiſcuæ medicinæ. cap. XV.
De miraculis quarundam beſtiarum. cap. XVI.
Sũma medicinæ et obſeruationes octingentæ LIIII.

Ex autoribus.

M. Varrone, Nigidio, M. Cicerone, Seſtio Nigro, qui græce ſcripſit, Licinio Macro.

Externis.

Eudoxo, Ariſtotele, Hermippo, Homero, Apione, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

Medicis.

Botrye, Horo, Apollodoro, Menandro, Archimede, Ariſtone, Xenocrate, Diodoro, Chryſippo, Nicandro, Apollonio Pitanæo.

Libro XXXI. continentur medicinæ ex aquatilibus, & aquarum mirabilia.

Aquarum mirabilia. cap. I.
De differentia aquarum medicinis & obſeruationibus

CCLXVI. cap. II.
De qualitate aquarum in ſalubritate uel commoditate earum. cap. III.
Aquarum ſubito naſcentium aut deſinentium ratio. caput. IIII.
Obſeruatio hiſtoricæ. cap. V.
Ratio aquæ ducendæ, & quomodo medicatis utendum, & quid proſit nauigatio, & medicinæ aquæ marinæ. cap. VI.
De generibus ſalis & confecturis, & medicinis, & obſeruationibus. cap. VII.
De ſcombro piſce, & muria, & alece. cap. VIII.
De natura ſalis & eius medicinis. cap. IX.
De nitri generibus & confecturis, & medicinis, & obſeruationibus. cap. X.
De ſpongiarum natura. cap. XI.
Summa medicinæ et hiſtoriæ et obſeruationes nongentæuigintitres.

Ex autoribus.

M. Varrone, Caſſio Parmenſe, Cicerone, Mutio, Corn. Celſo, Trogo, Ouidio, Polybio, Sornatio.

Externis.

Callimacho, Cteſia, Eudico, Theophraſto, Eudoxo, Theopompo, Polyclito, Iuba, Lyco, Apione, Epigene, Pelope, Apelle, Democrito, Thraſillo, Nicandro, Menandro comico, Attalo, Saluſtio, Dionyſio, Andrea, Nicerato, Hippocrate, Anaxilao.

Libro XXXII. continentur reliqua medicinæ ex aquatilibus.

De echneide piſce, et mirabili eius proprietate,

de torpedine & marino lepore, & mirabilia rubrũ maris. cap. I.
De ingenijs & manſuetudine quorundam piſcium, & ubi ex manu edant, & ubi reſponſa dantur ex piſcibus. cap. II.
De his, quibus in terris & in aquis uictus eſt, & de caſtoreis medicinæ & obſeruationes. cap. III.
De teſtudine, & multorum piſcium medicinæ & obſeruationes. cap. IIII.
De aquatilibus, quomodo remedia in morbos digeſtæ ſunt, & primum contra uenena, & uenenata animalia. cap. V.
De oſtreis & purpuris, alga & eorũ remedia. cap. VI.
Ad alopecias & capillos, & oculorum & aurium & dentium, & faciei uitia. cap. VII.
Promiſcuæ medicinæ. cap. VIII.
Ad iocineris uitia, laterumq́; ad ſtomachi, alui, & aliæ promiſcuæ medicinæ. cap. IX.
Ad febres omnium generum, & contra diuerſas infirmitates. cap. X.
Animalium omnium in mari uiuentium CLXVI genera eſſe. cap. XI.

Summa medicinæ et hiſtoriæ et obſeruationes nongentæ uigintiocto.

Ex autoribus.

Licinio Macro, Trebio Nigro, Seſtio Nigro, qui græce ſcripſit, Ouidio poëta, Caſio Hemina, Mecœnate, L. Ateio.

Externis.

Iuba, Andrea, Salpe, Apione, Pelope, Apelle Thaſio, Thraſillo, Nicandro.

Libro XXXIII. cōtinentur naturæ metallorū.
Quæ prima cōmendatio metallorū auri, et de origine anulorū aureorū, & modo auri apud antiquos, & equeſtri ordine, & de iure anulorum aureorum. cap. I.
De decurijs iudicum, & quoties nomina equeſtris ordinis immutata, & donis militaribus, & quando primum corona aurea. cap. II.
De reliquo uſu auri in uiris & mulieribus & de nummo aureo, & qn̄ primum ſignatum eſt æs, argentū, et aurū, & antequam ſignaretur qui mos in ære, et quæ maxima pecunia primo cenſu, & quoties, & quibus temporibus autoritas auri. cap. III.
Ratio naturalis auri inueniendi, & quando primum aurea ſtatua, & medicinæ ex auro. cap. IIII.
De chryſocolla, & medicinæ ex chryſocolla VI & mirabilis natura eius glutinandis inter ſe perficiēdisq; metallis. cap. V.
De argento, & argento uiuo, & ſtibio ſiue alabaſtro, et ſcoria argenti, & de ſpuma argenti. cap. VI.
De minio quantæ autoritatis fuerit apud Romanos, & inuentione eius, & cinnabaris ratione in picturis, et medicinæ, & de generibus minij, & ratione eius in picturis. cap. VII.
De hydrargyro, de argento inaurando, de coticulis in argenti generibus & experimentis. cap. VIII.
De ſpeculis & Aegyptio argento. cap. IX.
De immodica pecunia, & quorum maximæ opes fuerint, & quando primum pop. Romanus ſtipem ſparſerit. cap. X.

De luxuria & frugalitate in uaſis, & electis argenteis, quando lances immodicæ factæ. cap. XI.
De ſtatuis argenteis, & cælatura argenti, & cæteris quibuſdam. cap. XII.
De ſile, & ceruleo, & neſtoriano, et cilono, & quod nō omni anno æqualiter ſpecies uendantur. cap. XIII.
Summa medicinæ & hiſtoriæ & obſeruationes mille ducentæ quindecim.

Ex autoribus.

L. Piſone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Meſſala, Ruffo, Marſo poëta, Butho, Iulio Baſſo, qui de medicinis græce ſcripſit, Seſtio, Nigro, qui item, Fabio Veſtale.

Externis.

Democrito, Metrodoro, Scepſio, Menæchmo, qui de toreutice ſcripſit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Heliodoro, qui de Athenienſium anathematis, Paſitele, qui admirabilia opera ſcripſit, Nymphodoro, Timæo, qui de medicina metallica ſcripſit, Iolla, Apollodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryenſe, Archimede, Dionyſio, Ariſtogene, Democrito, Mneſicle, Attalo medico, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.

Libro trigeſimoquarto continentur æris metalla & ferri, & plumbi, & ſtanni. cap. I.
Genera æris, quæ Corīthia, quæ Deliaca, quæ Aeginetica. cap. II.
De candelabris & templorum ornamentis. cap. III.
Quando primum ſimulacrum Romæ factum, & de origine ſtatuarum, & honore ſtatuarum, & generibus, & figuris. cap. IIII.

De ſtatuis togatis,& quibuſdam alijs,et quibus primũ in columna,& quando roſtra,& quando primum publicæ,& quæ primum ſtatuæ Romæ. cap.V.
De ſtatuis ſine tunicis,& quibuſdam alijs,& quæ prima Romæ ſtatua equeſtris, & quando omnes ſtatuæ priuatim & publicæ ſublatæ,& quibus Romæ mulieribus,et quæ primæ ab exteris publicæ poſitæ. caput. VI.
De antiquis ſtatuarijs,& pretijs ſignorum immodicis, & coloſſis in urbe celeberrimis. cap.VII.
Nobilitates ex ære opũ et artificũ CCCLXVI. c.VIII
Differentiæ æris et mixturæ,et de ſeruando ære. c.IX.
De cadmia medicinæ. cap.X.
De ſcoria & flore & ſquama æris,& ſtomomate,& ærugine,& hieracio. cap.XI.
De ſcolecia,& chalciti,& miſy,& ſory, & chalcantho. cap.XII.
De pompholyge,& ſpodio,& antiſpodio,et diphryge, & triente Seruilio. cap.XIII.
De ferro et ferreis metallis,et differẽtiæ ferri.c.XIIII.
De temperatura ferri,et medicinæ ex ferro et ærugine, et rubigine,et ſquama ferri,et hygrẽplaſtro. c.XV.
De plũbi metallis,et albo plũbo,et nigro. cap.XVI.
De ſtanno,et plũbo argẽtario,et q̃buſdã alijs.c.XVII.
Medicinæ de plũbo et ſcoria plũbi,de molibdena ſiue galena,de pſimmythio & ſandaracha. cap.XVIII.
Summa res et hiſtoriæ et obſeruationes. DCCCXV.
Ex autoribus.

L.Piſone,Antiate,Verrio,M.Varrone,Meſſala,Ruffo, Marſo poëta,Butho,Iulio Baſſo, qui de medicina græce

ſcripſit, Seſtio Nigro, qui item, Fabio Veſtale.

Externis.

Democrito, Metrodoro Scepſio, Menæchmo, qui de toreutice ſcripſit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Duride qui item, Heliodoro, qui Athenienſium anathemata ſcripſit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryenſe, Iolla, Apollodaro, Archimede, Dionyſio, Ariſtogene, Diomede, Mneſicle, Xenocrate Zenóis, Theóneſto

Libro XXXV. continetur honos picturæ.

Honos picturæ. cap. I.

Honos imaginum. cap. II.

Quando primum clypei imaginũ publice, & quando in domibus poſiti, & de picturæ initijs, & monochromato, & primis pictoribus, & antiquitate pictorum in Italia. cap. III.

De pictoribus Romanis, & qñ primum dignitas picturæ, et qui uictorias ſuas pictura propoſuerũt, & qñ externis picturis dignitas Romæ. cap. IIII.

Ratio pingendi, de pigmentis. cap. V.

De coloribus natiuis & fictitijs. cap. VI.

Qui colores udo non inducantur, & quibus coloribus antiqui pinxerunt, & quando primum gladiatoriũ pugnæ propoſitæ ſunt. cap. VII.

De ætate picturæ, operum & artificum indicatura, nobilitates CCCV. cap. VIII.

Primum picturæ certamen, & qui primi penicillo inxerunt. cap. IX.

De auibus per picturam deceptis, & quid difficilimũ in pictura. cap. X.

De auium cantu compeſcendo, & quis encauſto & pe-

nicillo primus lacunaria et cameras pinxerit, ſparſimq́; pretia mirabilia picturarum cap.XI.
Plaſtices primi inuentores, de ſimulacris & uaſis fictilibus, & pretio eorum. cap.XII.
Terræ uarietates, & de puluere Puteolano, & alijs terræ generibus quæ in lapidem uertuntur. cap.XIII.
De parietibus fornaceis et lateritijs, & eorum ratione. caput. XIIII.
De ſulphure & alumine, & generibus eorum, & medicinæ. cap.XV.
De terra Samia, & eretria, & Chia, & Selenuſia pigniti, & ampeliti medicinæ. cap.XVI.
Cretæ genera ad ueſtium uſus, cimolia, ſarda, umbrica, ſaxum, argentaria. cap.XVII.
Qui & quorum liberti præpoſiti. cap.XVIII.
De terra ex Galatha, & terra Clupea, terra Balearica, terra Ebuſitana. cap.XIX.
Summa medicinæ & hiſtoriæ et obſeruationes DCCCCLVI.

Ex autoribus.

Meſſala oratore, Meſſala ſene, Feneſtella, Attico, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Decio Eculeone, Mutiano, Meliſſo, Victruuio, Caſſio Seuero, Longulano, Fabio Veſtale, qui de pictura ſcripſit.

Externis.

Paſitele, Apelle, Melanthio, Aſclepiodoro, Euphranore, Paraſio, Heliodoro, qui anathemata ſcripſit Athenis, Metrodoro, qui de architectonice ſcripſit, Democrito, Theophraſto, Apione grammatico, qui de metallica medicina ſcripſit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Iolla, Apollo-

doro, Diagora Botryenſe, Archidemo, Dionyſio, Ariſtogene, Demade, Mneſicle, Xenocrate Zenonis, Theóneſto.

Libro tricesimosexto continentur naturæ lapidum & luxuriæ marmorum. cap. I.
Quis primus in publicis operibus oſtẽderit. caput. II.
Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romæ. cap. III.
Qui primum laudati marmore ſcalpendo, & quibus temporibus. cap. IIII.
Nobilitates operum et artificum in marmore CXXVI. de marmore pario & mauſoleo. cap. V.
Quando primum marmorum in ædificijs uſus, et quis primus Romæ cruſtauerit parietes, & quibus ætatibus quæq; marmora in uſum uenerint, et quis primus marmora ſecuerit, & ratio ſecandi: de harena. cap. VI.
De naxio & armenio, & de gñibus marmorũ. c. VII.
De alabaſtrite & lygdino & alabandico. cap. VIII.
De obeliſco Thebaico, Alexandrino, & de illo qui eſt in circo magno. cap. IX.
De illo qui eſt in campo Martio pro gnomone. cap. X.
De tertio obeliſco Romæ in Vaticano. cap. XI.
De pyramidibus Aegyptijs & ſphinge. cap. XII.
De labyrinthis, Aegyptio, Lemnio, et Italico. cap. XIII
De penſili horto, & oppido, & templo Dianæ Epheſiæ. cap. XIIII.
De delubro Cyzici & lapide fugitiuo, et de echo ſepties reſonante, & ædificio ſine clauo, & mirabilia ædificiorum Romæ. cap. XV.
De magnetis generibus & medicinis. cap. XVI.

De lapidibus qui cito abſumunt corpora in eis condita, & de his qui diu ſeruant, & de thaſio lapide et medicinis eius. cap.XVII.
De ebore foſſili, & lapidibus oſſeis et palmatis, & aliorum generibus. cap.XVIII.
De corallio uel pyrite & medicinis eius, & oſtracite, de amianto lapide & medicinis eius, de militino lapide & uiribus eius, de gagate lapide & medicinis eius, de ſpongijs & phrygio lapide & natura eius. caput. XIX.
De hæmatite et quinq; gn̄ibus eius, & ſchiſto. cap.XX.
De quatuor generibus aëtitis, & calamo, & ſamio, & arabo, & pumicibus. cap.XXI.
De lapidibus mortariorum medicinalium, & mollibus lapidibus & ſpeculari lapide, & ſilicibus, & phẽgite, & cotibus, & reliquis ad ſtructurã lapidibus, igni & tempeſtatibus reſiſtentibus. cap.XXII.
De ciſternis & calce & harenæ generibus & mixturæ calcis & harenæ & uitijs ſtructuræ, & tectorijs et columnis. cap.XXIII.
De medicinis calcis, et maltha & gypſo. cap.XXIIII.
De pauimentis, & quando primum Romæ, & ſubdialibus pauimentis & græcanicis, & quando primũ cameræ. cap.XXV.
De origine uitri, & ratione faciendi, & de obſidiano uitro, & generibus multiformibus uitri. cap.XXVI.
Igniũ miracula, & medicinæ, & prodigia. c.XXVII.
Sũma medicinæ et hiſtoriæ et obſeruationes. D.XXIII.

Ex autoribus.

M. Varrone, Cælio, Galba, C. Iĉtio, Mutiano, Nepote Cor

uelio, L. Piſone, Tuberone, Seneca, Fabio Veſtale, Annio Feciale, Fabiano, Catone Cenſorio, Victruuio.

Externis.

Theophraſto, Praxitele, Iuba rege, Nicandro, Sotaco, Sudine, Alexandro Polyhiſtore, Apione, Pliſtonico, Duride, Herodoto, Euhemero, Ariſtagora, Dionyſio, Artemidoro, Bucorida, Antiſthene, Democrito, Demotele, Lycea.

Libro XXXVII. continetur origo gemmarum.

De gemma Polycratis tyranni & Pyrrhi regis, & qui ſculptores optimi, & nobilitates artificum, & quis primus dactyliothecam Romæ habuit. cap. I.

De gemmis translatis in triumpho Pompei, & natura cryſtalli & medicinis, & luxuria circa eam, et quãdo primum inuenta myrrhina, et luxuria circa ea, & natura myrrhinorum, & quæ mentiti ſunt autores de ſuccino. cap. II.

De ortu, & medicinis, & generibus, & luxuria ſuccinorum, & lyncurio, & medicinæ. cap. III.

De adamãtis gñibus et medicinis, et margaritis. c. IIII.

De ſmaragdi generibus, & gemmis uiridibus translucidis. cap. V.

De opali generibus, & uitijs, et experimentis, & uarijs gemmis. cap. VI.

De generibus carbunculorum, et uitijs, et experimentis, et gemmis ardentibus. cap. VII.

De generib. topazij, et callaide, et de gemmis uiridibus non translucentibus. cap. VIII.

De iaſpidum generibus. cap. IX.

De quibuſdã gẽmis per alphabeti ordinem. cap. X.

De gemmis quæ à membris hominum cognominantur, & quæ ab animalibus, & de hiis quæ à cæteris rebus. cap. XI.
De gemmis naſcentibus & factitijs, & figuris gemmarum. cap. XII.
De ratione probandarum gemmarum. cap. XIII.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes. M.CCC.

Ex autoribus.

M. Varrone, Actis triumphorum, Mæcenate, Iaccho, Cornelio Boccho.

Externis.

Iuba rege, Xenocrate Zenonis, Sudine, Aeſchylo, Philoxeno, Euripide, Nicandro, Satyro, Theophraſto, Carete, Philomene, Democrate, Xenotimo, Metrodoro, Sotaco, Pythea, Timæo Siculo, Nicæa, Theochreſto, Aſaruba, Mnaſea, Theomene, Cteſia, Mithridate, Sophocle, Archelao rege, Calliſtrato, Democrito, Iſmenia, Olympico, Alexandro Polyhiſtore, Apione, Horo, Zoroaſtre, Zactalia.

FINIS LIBRI PRIMI.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SECVNDVS.

An finitus ſit mundus, & an unus. Cap. I.

MVNDVM, Et *hoc quod nomine alio cælum appellare libuit, cuius circunflexu teguntur cuncta, numen eſſe credi par eſt, æternum, immenſum, neque genitum, neque interiturum unquam.* Huius *extera indagare, nec intereſt hominum, nec capit humanæ coniectura mẽtis.* Sacer *eſt, æternus, immenſus, totus in toto, imo uero ipſe totum: finitus, et infinito ſimilis: omnium rerum certus, & ſimilis incerto: extra, intra, cuncta complexus in ſe, idemq́; rerum naturæ opus, & rerum ipſa natura.* Furor *eſt, menſuram eius animo quoſdam agitaſſe, atque prodere auſos: alios rurſus occaſione hinc ſumpta, aut his data, innumerabiles tradidiſſe mundos: ut totidem rerum naturas credi oporteret: aut ſi una omnes incubaret, totidem tamen ſoles, totidemq́; lunas, & cætera etiam in uno & immenſa & innumerabilia ſydera: quaſi non eadem quæſtione ſemper in termino cogitationis occurſura, deſyderio finis alicuius: aut, ſi hæc infinitas naturæ omnium artifici poſſit aſſignari, non illud idem in uno facilius ſit intelligi, tãto præſertim opere.* Furor *eſt, profecto furor, egredi ex eo: & tanquam interna eius cuncta planè iam ſint nota, ita ſcrutari extera: quaſi*

uerò menſuram ullius rei poſſit agere, qui ſui neſciat: aut mens hominis uidere, quæ mundus ipſe nō capiat.

De forma eius. Cap. II.

f Ormam eius in ſpeciem orbis abſoluti globatam eſſe, nomen in primis & conſenſus in eo mortalium, orbem appellantium, ſed & argumenta rerum docent: non ſolum quia talis figura omnibus ſui partibus uergit in ſeſe, ac ſibi ipſa toleranda eſt, ſeq; includit & continet, nullarum egens compaginum, nec finem aut initium ullis ſui partibus ſentiens, nec quia ad motum quo ſubinde uerti debeat (ut mox apparebit) talis aptiſſima eſt: ſed oculorum quoq; probatione, quòd conuexus medius'q; quacunque cernatur, quum id accidere in alia non poſſit figura.

De motu eius. Cap. III.

h Anc ergo formam eius, æterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate, uigintiquatuor horarum ſpatio circumagi, ſolis exortus et occaſus haud dubium reliquere. An ſit immenſus, & ideo ſenſum aurium facile excedens, tantæ molis rotatæ uertigine aſſidua ſonitus, non equidem facile dixerim, non hercle magis, quàm circumactorum ſimul tinnitus ſyderum, ſuos'q; uoluentium orbes: an dulci quidem et incredibili ſuauitate concentus, nobis, qui intus agimus, iuxta diebus noctibus'q; tacitus labatur mūdus. Eſſe innumeras ei effigies animalium rerum'q; cunctarum impreſſas, nec (ut in uolucrum notamus ouis) leuitate continua lubricum corpus, quod clariſſimi autores dixere tenerum, argumentis indicatur: quoniā inde deciduis rerum omnium ſeminibus, innumeræ, in mari

præcipue, ac plerūque confuſis monſtrificæ gignantur effigies. Præterea uiſus probatione, alibi plauſtri, alibi urſi, tauri alibi, alibi literæ figura, candidiore medio ſuper uerticem circulo.

Cur mundus dicatur. Cap. IIII.

Quidem & conſenſu gentium moueor. Nā quem κόσμον Græci nomine ornamenti appellauerunt, eum & nos à perfecta abſolutaq́; elegantia, mundum. Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus, ut interpretatur M. Varro. Adiuuat rerum ordo, deſcripto circulo, qui ſignifer uocatur, in duodecim animalium effigies: & per illas ſolis curſus, congruens tot ſeculis, ratio.

De quatuor elementis. Cap. V.

Ec de elemētis uideo dubitari, quatuor ea eē: Ignium ſummum, inde tot ſtellarum collucentium illos oculos. Proximum ſpiritus, quē Græci noſtriq́; eodem uocabulo aëra appellant. Vitalē hunc, & per cuncta rerum meabilem, totoq́; conſertū: huius ui ſuſpenſam, cum quarto aquarum elemento, librari medio ſpatio tellurem. Ita mutuo complexu diuerſitatis effici nexum, & leuia ponderibus inhiberi, quo minus euolent: contraq́; grauia ne ruant, ſuſpendi leuibus in ſublime tendentibus. Sic pari in diuerſa niſu, ui ſua quæq; conſiſtere, irrequieto mundi ipſius conſtricta circuitu: quo ſemper in ſe currente, imā atq; mediam in toto eſſe terram, eandemq́; uniuerſi cardine ſtare pendentem, librantem per quæ pendeat: ita ſolā immobilem circa eam uolubili uniuerſitate, eandē ex omnibus necti, eidemq́; omnia inniti.

De ſeptem planetis. Cap. VI.

INter hanc cælumq; eodẽ ſpiritu pẽdẽt, certis diſcreta ſpatijs, ſeptẽ ſydera, quæ ab inceſſu uocamus errantia, quũ errent nulla minus il lis. eorũ medius ſol fertur ampliſſima magnitudine ac poteſtate: nec temporum modo terrarumq;, ſed ſyderum etiam ipſorũ cæliq; rector. Hunc mundi eſſe totius animum, ac planius mentem, hunc principale naturæ regimen, ac numen credere decet opera eius æſtimãtes. Hic lucem rebus miniſtrat, aufertq; tenebras: hic reliqua ſydera occultat: hic uices temporum, annumq; ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat: hic cæli triſtitiam diſcutit, atque etiam humani nubila animi ſerenat: hic ſuum lumen cæteris quoq; ſyderibus fœnerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, ut principi literarũ Homero placuiſſe in uno eo uideo.

De deo. Cap. VII.

QVapropter effigiem dei, formamq; quærere, imbecillitatis humanæ reor. Quiſquis eſt deus (ſi modo eſt alius) et quacunque in parte, totus eſt ſenſus, totus uiſus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus ſui. Innumeros quidem credere, atque etiam ex uirtutibus uitijsq; hominum, ut pudicitiã, concordiam, mentem, ſpem, honorem, clementiam, fidem, aut (ut Democrito placuit) duos omnino, Pœnam & Beneficium, maiorem ad ſocordiam accedit. Fragilis et laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit, infirmitatis ſuæ memor, ut portionibus coleret quiſq; quo maxime indigeret. Itaque nomina alia alijs gentibus, & numina in iiſdem innumerabilia reperimus, inferis quoque

in genera deſcriptis, morbisq́; et multis etiam peſtibus, dum eſſe placatas trepido metu cupimus. Ideoq́; etiam publice Febris fanum in palatio dicatum eſt, Orbonæ ad ædem Larium ara, & Malæ Fortunæ Exquilijs. Quamobrem maior cælitum populus etiam quàm hominum intelligi poteſt, cum ſinguli quoq; ex ſemetipſis totidem deos faciant, Iunones Geniosq́; adoptando ſibi. Gentes uero quædã animalia etiam, aliqua & obſcœna, pro dijs habent, ac multa dictu magis pudenda, per fœtidos cibos et alia ſimilia iurantes. Matrimonia quidem inter deos credi, tãtoq́; æuo ex his neminem naſci, & alios eſſe grandæuos ſemperq́; canos, alios iuuenes atque pueros, atricolores, aligeros, claudos, ouo editos, & alternis diebus uiuentes morientesq́;, puerilium prope deliramentorum eſt. Sed ſuper omnem impudentiã, adulteria inter ipſos fingi, mox iurgia & odia, atque etiam furtorum eſſe & ſcelerũ numina. Deus eſt mortali iuuare mortalem: et hæc ad æternam gloriã uia. hac proceres iere Romani: hac nunc cæleſti paſſu cum liberis ſuis uadit maximus omnis æui rector Veſpaſianus Auguſtus, feſſis rebus ſubueniens. Hic eſt uetuſtiſſimus referendi benemerentibus gratiam mos, ut tales numinibus adſcribantur. Quippe & omniũ aliorum nomina deorum, & quæ ſupra retuli ſyderum, ex hominum nata ſunt meritis. Ioue quidem aut Mercuriũ, aliter ue alios inter ſe uocari, & eſſe cæleſtem nomenclaturam, quis non interpretatione naturæ fateatur? Irridendum uero, agere curã rerum humanarum illud, quicquid eſt, ſummum. An ne tam triſti atque multiplici miniſterio non pollui credamus, dubitemus ue? Vix

propè eſt iudicare, utrum magis conducat generi humano, quando alijs nullus eſt deorum reſpectus, alijs pudendus. Externis famulantur ſacris, ac digitis deos geſtant, et mõſtra quoq; colunt: dãnant, et excogitant cibos: imperia dira in ipſos, ne ſomno quidẽ quieto, irrogant. Nõ matrimonia, nõ liberos, nõ deniq; quicquam aliud, niſi iubẽtibus ſacris deligunt. Alij in ipſo Capitolio fallunt, ac Fulminantẽ peierãt Iouẽ: & hos iuuant ſcelera, illos ſacra ſua pœnis agũt. Inuenit tñ inter has utraſq; ſñias medium ſibi ipſa mortalitas numen, quo minus ẽt plana de deo cõiectatio eſſet. Toto quippe mũdo, & locis oĩbus, oĩbuſq; horis, oĩum uocibus Fortuna ſola inuocatur, una nominatur, una accuſatur, una agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, et cũ conuicijs colitur, uolubilis, à pleriſq; uero & cæca ẽt exiſtimata, uaga, inconſtans, incerta, uaria, indignorũ fautrix. Huic oĩa expenſa, huic oĩa feruntur accepta: et in tota rõne mortaliũ, ſola utrãq; paginã facit. Adeóq; obnoxiæ ſumus ſortis, ut ſors ipſa pro deo ſit, qua deus probatur incertus. Pars alia & hanc pellit, aſtróq; ſuo euentus aſſignat, & naſcendi legibus, ſemelq́; in oẽs futuros unq̃ deo decretũ, in reliquum uero ociũ datum. Sedere cœpit ſñia hæc, pariterq́; & eruditũ uulgus et rude in eã curſu uadit. Ecce fulgurum monitus, oraculorum præſcita, aruſpicũ prædicta, atq; ẽt parua dictu in augurijs ſternutamenta, & offenſiones pedũ. Diuus Auguſtus læuum prodidit ſibi calceũ præpoſtere inductũ, quo die ſeditione militari propè afflictus eſt. Quæ ſingula improuidam mortalitatem inuoluunt, ſolũ ut inter iſta certũ ſit, nihil eſſe certi, nec miſerius quicquã

homine, aut ſuperbius. Cæteris quippe animantiũ ſola uictus cura eſt, in quo ſpõte naturæ benignitas ſufficit. uno quidẽ uel præferẽda cũctis bonis, quòd de gloria, de pecunia, ambitione, ſupq́; de morte nõ cogitant. Verũ in his deos agere curã rerum humanarũ credi, ex uſu uitæ eſt. pœnasq́; maleficijs aliqñ ſeras, occupato deo in tanta mole, nunq̃ aũt irritas eſſe. Nec ideo proximum illi genitum hoiem, ut utilitate iuxta beluas eſſet. Imperfectæ uero in hoie naturæ præcipua ſolatia, ne deũ quidẽ poſſe oĩa. Nanq; nec ſibi põt mortem conſciſcere, ſi uelit, quod hoi dedit optimum in tantis uitæ pœnis: nec mortales æternitate donare, aut reuocare defunctos nec facere, ut qui uixit, non uixerit: qui honores geſſit, non geſſerit: nullũq́; hẽre in præterita ius, præterq̃ obliuionis: atq; (ut facetis quoq; argumẽtis ſocietas hæc cum deo copuletur) ut bis dena, uiginti non ſint, ac multa ſimiliter efficere nõ poſſet: p quæ declaratur haud dubie naturæ potẽtia, idq́; eſſe, qđ deũ uocamus. In hæc diuertiſſe nõ fuerit alienũ, uulgata pp aſſiduã qõnẽ de deo.

De natura ſyderũ errãtiũ, et eorũ ambitu. Cap. VIII.

Hinc redeamus ad reliqua naturæ. Sydera, q̃ affixa diximus mũdo, nõ illa, ut exiſtimat uulgus, ſingulis attributa nobis, & clara diuitibus, minora pauperibus, obſcura defectis, ac pro ſorte cuiuſq; lucentia, adnumerata mortalibus, nec cum ſuo quæq; hoie orta moriuntur, nec aliquem extingui decidua ſignificant. Non tanta cælo ſocietas nobiſcũ eſt, ut noſtrò fato mortalis ſit ille quoq; ſyderum fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneam uim abũdantia reddũt, cũ decidere credũtur, ut apud nos quoq; id lumini-

bus accenſis liquore olei notamus accidere. Cæterũ æterna eſt cæleſtibus natura, intexentibus mundum, intextúq; concretis: potentia autem ad terram magnopere eorũ pertinens, quæ propter effectus claritatemq́; et magnitudinem, in tanta ſubtilitate noſci potuerũt, ſicut ſuo demonſtrabimus loco. Circulorum quoque cæli ratio in terræ mentione aptius dicetur, quando ad eam tota pertinet, ſigniferi modo inuentionibus nó dilatis. Obliquitatem eius intellexiſſe, hoc eſt, rerũ fores aperuiſſe, Anaximander Mileſius traditur primus olympiade quinquageſima octaua. Signa deinde in eo Cleoſtratus, & prima Arietis ac Sagittarij. Sphæram ipſam ante multo Atlas. Nunc relicto mundi ipſius corpore, reliqua inter cælũ terrasq́; tractentur. Summũ eſſe quod uocant Saturni ſydus, ideóq; minimum uideri, & maximo ambire circulo, ac trigeſimo anno ad breuiſſima ſedis ſuæ principia regredi, certum eſt. Omnium autem errantium ſyderum meatus, interq́; ea ſolis & lunæ contrariũ mundo agere curſum, id eſt, læuum, illo ſemper in dexteram præcipiti. Et quamuis aſſidua conuerſione immenſæ celeritatis attollantur ab eo, rapianturq́; in occaſum, aduerſo tamen ire motu per ſuos quæq; paſſus: ita fieri, ne conuolutus aër, eandem in partem, æterna mundi uertigine, ignauo globo torpeat, ſed findatur aduerſo ſyderum uerbere diſcretus & digeſtus. Saturni autem ſydus gelidæ ac rigentis eſſe naturæ, multóq; ex eo inferiorem Iouis circulum, & ideo motu celeriori duodenis circumagi annis. Tertiũ Martis, quod quidam Herculis uocant, ignei, ardentis à ſolis uicinitate, binis ferè annis conuerti. Ideóq; huius ardore nimio, et

rigore Saturni, interiectum ambobus, ex utroque temperari Iouem, ſalutaremq́; fieri. Deinde ſolis meatum eſſe partium quidem trecentarum ſexaginta: ſed ut obſeruatio umbrarum eius redeat ad notas, quinos annis dies adiici, ſuperq́; quartam partem diei. Quam ob cauſam quinto anno unus intercalaris dies additur, ut temporum ratio ſolis itineri congruat. Infra ſolem ambit ingens ſydus appellatum Veneris, alterno meatu uagum, ipſiſq́; cognominibus æmulum ſolis ac lunæ. Præueniens quippe et ante matutinum exoriẽs, Luciferi nomen accipit, ut ſol alter, diem maturans: contra ab occaſu refulgens, nuncupatur Veſper, ut prorogans lucem, uicemq́; lunæ reddens. Quam naturam eius Pythagoras Samius primus deprehendit, olympiade circiter quadrageſima ſecunda, qui fuit urbis Romæ annus centeſimus quadrageſimus ſecundus. Iam, magnitudine extra cuncta alia ſydera eſt: claritatis quidem tantæ, ut unius huius ſtellæ radiis umbræ reddantur. Itaque & in magno nominũ ambitu eſt. Alij enim Iunonis, alij Iſidis, alij Matris deûm appellauere. Huius natura cũcta generãtur in terris. Nanque in alterutro exortu genitali rore conſpergens, non terræ modo conceptus implet, uerum animantium quoque omnium ſtimulat. Signiferi autem ambitũ peragit trecenis et duodequinquagenis diebus, ab ſole nunquam abſiſtens partibus ſex atque quadraginta longius, ut Timæo placet. Simili ratione, ſed nequaquam magnitudine aut ui, proximum illi Mercurij ſydus, à quibuſdam appellatũ Apollinis, inferiore circulo fertur nouem diebus ocyore ambitu, modo ante ſolis exortum, modo poſt occaſum ſplẽ-

dens, nũquam ab eo uiginti tribus partibus remotior, ut Cteſias & Soſigenes docent. Ideo & peculiaris horum ſyderum ratio eſt, neque communis cum ſupradictis. Nanque ea & quarta parte cæli à ſole abeſſe & tertia, & aduerſa ſoli ſæpe cernuntur: maioresq; alios habent cuncta plenæ conuerſionis ambitus, in magni anni ratione dicendos.

De lunæ natura. Cap. IX.

s Ed omniũ admirationem uincit nouiſſimum ſydus, terrisq; familiariſſimum, & in tenebrarum remedium ab natura repertum, lunæ. Multiformi hæc ambage torſit ingenia contemplantiũ, & proximum ignorari maxime ſydus indignantiũ, creſcens ſemper aut seneſcens. Et modo curuata in cornua, modo æqua portione diuiſa, modo ſinuata in orbẽ, maculoſa, eadẽq; ſubito prænitens, immenſa orbe pleno, ac repente nulla: aliâs pnox, aliâs ſera, & parte diei ſolis lucem adiuuans: deficiens, et in defectu tñ conſpicua: quæ menſis exitu latet, cum laborare iã creditur. Iam uero humilis & excelſa, et ne id quidem uno modo, ſed aliâs admota cælo, aliâs contigua montibus: nunc in aquilonem elata, nunc in auſtros deiecta: quæ ſingula in ea deprehẽdit hominum primus Endymiõ, & ob id amore eius captus fama traditur. Non ſumus profecto grati erga eos, qui labore curaq; lucem nobis aperuere in hac luce: miraq; humani ingenij peſte, ſanguinem & cædes condere annalibus iuuat, ut ſcelera hominum noſcantur mundi ipſius ignaris. Proxima ergo cardini, ideoq; minimo ambitu, uicenis diebus ſeptenisq; & tertia diei parte peragit ſpatia eadem,

quæ Saturni ſydus altiſſimum triginta(ut dictum eſt) annis. Dein morata in coitu ſolis bidua, cũ tardiſſime, à triceſima luce rurſus ad eaſdẽ uices exit: haud ſcio an omnium quæ in cælo pernoſci potuerunt magiſtra, in duodecim menſium ſpatia oportere diuidi annum: quando ipſa toties ſolem, redeuntem ad principia, conſequitur. Solis fulgore eam ut reliqua ſydera tegi. Siquidem in totum mutuata ab eo luce fulgere, qualem in repercuſſu aquæ uolitare conſpicimus. Ideo molliore & imperfecta ui ſoluere tantum humorem, atque etiam augere, quem ſolis radij abſumant. Ideo & inæquali lumine aſpici: quia ex aduerſo demum plena, reliquis diebus tantum ex ſe terris oſtendat, quantum ex ſole ipſa concipiat. In coitu quidẽ non cerni, quoniam hauſtum omnem lucis aduerſa illò regerat, unde acceperit. Sydera uero haud dubie humore terreno paſci, quia orbe dimidio nõnunquã maculoſa cernatur, ſcilicet nondum ſuppetente ad hauriendum ultra iuſta ui. Maculas enim nõ aliud eſſe, q̃ terræ raptas cum humore ſordes.

De defectu ſolis & lunæ. Cap. X.

d Efectus aũt ſuos & ſolis, rem in tota contẽplatione naturæ maxime mirã, & oſtento ſimilem, eorum magnitudinũ umbræq; indices exiſtere. Quippe manifeſtum eſt ſolem interuentu lunæ occultari, lunamq́; terræ obiectu, ac uices reddi, eoſdem ſolis radios luna interpoſitu ſuo auferente terræ, terráq; lunæ. Hac ſubeũte repẽtinas obduci tenebras, rurſumq́; illius umbra ſydus hebetari. Neq; aliud eſſe noctem, q̃ terræ umbram. Figuram aũt umbræ ſimilẽ

metæ ac turbini inuerſo, quãdo mucrone tantum ingruat, neque lunæ excedat latitudinem, quoniam nullum aliud ſydus eodẽ modo obſcuretur, & talis figura ſemper in mucronem deficiat. Spatio quidem conſumi umbras, indicio ſunt uolucrum prælti uolatus. Ergo confinium illis eſt aëris terminus, initiumq; ætheris. Supra lunam pura omnia, ac diuturnæ lucis plena: à nobis autem per noctem cernuntur ſydera, ut reliqua lumina é tenebris. Et propter has cauſas nocturno tempore deficit luna. Stati autem atque menſtrui nõ ſunt utriq; defectus, propter obliquitatem ſigniferi, lunæq; multiuagos (ut dictum eſt) flexus, non ſemper in ſcrupulis partium congruente ſyderum motu.

De ſyderum magnitudine. Cap. XI.

Haec ratio mortales animos ſubducit in cælũ: ac uelut inde contemplantibus, trium maximarum rerum naturæ partiũ magnitudinẽ detegit. Non poſſet quippe totus ſol adimi terris intercedente luna, ſi terra maior eſſet quàm luna. Certior ex utraque uaſtitas ſolis aperitur, ut non ſit neceſſe amplitudinem eius oculorum argumentis atque coniectura animi ſcrutari: immẽſum eſſe, quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet paſſuum milia umbras paribus iaciat interuallis, tanquam toto ſpatio medius: & quia per æquinoctium omnibus in meridiana plaga habitantibus, ſimul fiat à uertice: item quia circa ſolſtitialem circulum habitantium meridie ad ſeptentrionem umbræ cadant, ortu uero ad occaſum. Quæ fieri nullo modo poſſent, niſi multo, quàm terra, maior eſſet. Et quòd montem Idam exoriens latitudine exuperet,

dextra læuáq; large amplectens, præſertim tanto diſcretus interuallo. Defectus lunæ magnitudinem eius haud dubia ratione declarat, ſicut terræ paruitatē ipſe deficiens. Nanque cum ſint tres umbrarum figuræ, cōſtetq;, ſi par lumini ſit materia quæ iactat umbrā, columnæ effigie iaci, nec habere finem: ſi uero maior materia, quàm lumen, turbinis recti, ut ſit imum eius anguſtiſſimum, et ſimili modo infinita longitudo: ſi minor materia, quàm lux, metæ exiſtere effigiem in cacuminis finem deſinentem, talemq; cerni umbram deficiente luna: palàm fit, ut nulla amplius relinquatur dubitatio, ſuperari magnitudine terram: id quidem & tacitis ipſius naturæ indicijs. cur enim partitis uicibus anni brumalis abſcedit? ut noctium opacitate terras reficiat, exuſturus haud dubie, & ſic quoque exurēs quadam in parte: tanta magnitudo eſt.

Quæ quis inuenerit in obſeruatione cæleſti. Cap. XII.

ET rationem quidem defectus utriuſque, primus Romani generis in uulgus extulit Sulpitius Gallus, qui conſul cum M. Marcello fuit: ſed tum tribunus militū, ſolicitudine exercitu liberato, pridie quàm Perſeus rex ſuperatus à Paulo eſt, in cōcionem ab imperatore productus ad prædicendā eclipſim, mox & compoſito uolumine. Apud Græcos aūt inueſtigauit primus omniū Thales Mileſius, olympiadis XLVIII. anno quarto, prædicto ſolis defectu, qui ſub Aſtiage rege factus eſt, urbis cōditæ anno CLXX. Poſt eos utriuſque ſyderis curſum in ſexcentos annos præcinuit Hipparchus, menſes gentium dieſq; & ho-

ras, ac ſitus locorum, & uicos populorum complexus, æuo teſte, haud alio modo, quàm conſiliorum naturæ particeps. Viri ingentes, ſupráq; mortalium naturam, tantorum numinum lege deprehenſa, & miſera hominum mẽte abſoluta, in defectibus ſtellarum ſcelera aut mortem aliquam ſyderum pauente: quo in metu fuiſſe Steſichori & Pindari uatum ſublimia ora palàm eſt deliquio ſolis, & in luna ueneficia arguente mortalitate, & ob id crepitu diſſono auxiliante. Quo pauore ignarus cauſæ Nicias Athenienſium Imperator, ueritus claſſem portu educere, opes eorum afflixit. Macti ingenio eſte cæli interpretes, rerumq; naturæ capaces, argumenti repertores, quo deos hominesq; uiciſtis. Quis enim hæc cernens, et ſtatos ſyderum (qm̃ ita placuit appellare) labores, non ſuæ neceſſitati mortalis genitus ignoſcat? Nunc confeſſa de iiſdem breuiter atque capitulatim attingam, ratione admodũ neceſſariis locis ſtrictimq; reddita. Nam neque inſtituti operis talis argumẽtatio eſt: neque omnium rerum afferre poſſe cauſas minus mirum eſt, quàm conſtare in aliquibus.

De defectibus. Cap. XIII.

Defectus ducentis uigintiduobus menſibus redire in ſuos orbes certum eſt, ſoliſq; defectum non niſi nouiſſima primáue fieri luna, quod uocant coitum. Lunæ autem non niſi plena, ſemperq; citra quàm proxime fuerit. Omnibus autem annis fieri utriuſque ſyderis defectus ſtatis diebus, horiſq; ſub terra. Nec tamen cum fiant ſuperne, ubique cerni, aliquando propter nubila, ſæpius globo terræ obſtante cõuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi

ſagacitate compertum eſt, & lunæ defectum aliquãdo quinto menſe à priore fieri, ſolis uero ſeptimo. Eandẽ bis ĩ triginta diebus ſupra terras occultari, ſed ab alijs atque alijs hoc cerni: quæq; ſunt in hoc miraculo maxime mira, cum conueniat umbra terræ lunam hebetari, nunc ab occaſus parte hoc ei accidere, nunc ab exortus. Et quanam ratione, cum ſolis exortu umbra illa hebetatrix ſub terra eſſe debeat, ſemel iam acciderit, ut in occaſu luna deficeret, utroque ſuper terram conſpicuo ſydere. Nam ut in duodecim diebus utrunque ſydus quæreretur, & noſtro æuo accidit, Imperatoribus Veſpaſianis, patre III. filio iterum conſulibus.

De lunæ motu. Cap. XIIII.

LVnam ſemper, auerſis à ſole cornibus; ſi creſcat, ortus ſpectare: ſi minuatur, occaſus, haud dubium eſt. Lucere dodranteis ſemuncias horarũ ab ſecunda adijcientem uſque ad plenum orbem, detrahentemq; in diminutionem. Intra quatuordecim autem partes ſolis, ſemper occultam eſſe. Quo argumẽto amplior errantium ſtellarum, quàm lunæ magnitudo colligitur, quando illæ & à ſeptenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minores uideri, ſicut affixas cælo ſolis fulgore interdiu non cerni, cum æque diu ac noctu luceant: idq; manifeſtum fiat defectibus ſolis, & præaltis puteis.

Errantiũ motus & luminũ canonica. Cap. XV.

ERrantium autem tres, quas ſupra ſolem diximus ſitas, occultantur meãtes cum eo. Exoriũtur uero matutino, diſcedentes partibus nunquam amplius undenis. Poſtea radiorũ eius contactu

teguntur, et in triquetro à partibus centum uiginti ſta tiones matutinas faciunt, quæ & primæ uocantur: mox in aduerſo à partibus centum octoginta, exortus ueſper tinos. Itemq; in centum uiginti ab alio latere appropin quante, ſtationes ueſpertinas, quas & ſecundas uocāt: donec aſſecutus in partibus duodenis occultet illas, qui ueſpertini occaſus appellātur. Martis ſtella, ut propior, etiā ex quadrato ſentit radios, ab nonaginta partibus: unde & nomen accepit is motus, primus & ſecundus nonagenarius dictus ab utroque exortu. Eadem ſtatio- nalis ſenis menſibus commoratur in ſignis, alioqui bi- meſtris, cum cæteræ utraque ſtatione quaternos menſes non impleant. Inferiores autem duæ occultantur in coi tu ueſpertino ſimili modo: relictoq; ſole, totidēq; in parti bus faciunt exortus matutinos, atque à longiſſimis di- ſtantiæ ſuæ metis ſolē inſequuntur, adeptæq; occaſu ma- tutino, conduntur ac prætereunt. Mox eodem interuallo ueſperi exoriuntur uſq; ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiuntur ad ſolem, & occaſu ueſpertino de- liteſcunt. Veneris ſtella & ſtationes duas, matutinam ue ſpertinamq;, ab utroque exortu facit à longiſſimis di- ſtantiæ ſuæ finibus: Mercurij ſtationes breuiore momē to, quàm ut deprehendi poſſit. Hæc eſt luminum occul- tationumq; ratio, perplexiore motu, multiſq; inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines ſuas & colores mu tant, & eædem ad ſeptentrionem accedunt, abeuntq; ad auſtrum, terriſq; propiores aut cælo repente cernū- tur: in quibus aliter multa, quàm priores, tradituri, fa- temur ea quoque illorum eſſe muneris, qui primi quæ- rendi uias demonſtrauerint: modo ne quis deſperet ſe-
cula

cula proficere ſemper. Pluribus de cauſis hæc omnia ac cidunt: prima circulorum, quos Græci abſidas in ſtellis uocant: etenim Græcis utendum erit uocabulis. Sunt au tem hi ſui cuique earum, alij'q; qui in mundo: quoniam terra à uerticibus duobus, quos appellauerunt polos, centrum cœli eſt, necnon ſigniferi, oblique inter eos ſiti. Omnia autem hæc conſtant ratione circini ſemper indu bitata. Ergo ab alio cuique centro abſides ſuæ exurgũt. Ideoq; diuerſos habent orbes, motus'q; diſſimiles, quo- niam interiores abſidas neceſſe eſt breuiores eſſe.

Quare eadem aliâs altiora, aliâs inferiora uideantur. Cap. XVI.

Igitur à terræ centro abſides altiſſimæ ſunt, Saturno in ſcorpione, Ioui in uirgine, Marti in leone, Soli in geminis, Veneri in ſagittario, Mercurio in capricorno, medijs omnium par tibus. Et è contrario ad terræ centrum humillimæ atq; proximæ. Sic fit, ut tardius mouere uideantur cum al tiſſimo ambitu feruntur: nõ quòd accelerent tardent'ue naturales motus, qui certi ac ſinguli ſunt illis: ſed quia deductas ab ſumma abſide lineas, coartari ad centrum neceſſe eſt, ſicut in rotis radios: idem'q; motus aliàs ma ior, aliâs minor, centri propinquitate ſentitur. Altera ſublimitatum cauſa, quoniam à ſuo centro abſidas al tiſſimas habent in alijs ſignis. Saturnus in libræ parte uiceſima, Iupiter cancri quintadecima, Mars capricor- ni uiceſimaoctaua, Sol arietis uiceſimanona, Venus pi- ſcium decimaſexta, Mercurius uirginis decimaquinta, Luna tauri quarta. Tertia altitudinum ratio, cœli men ſura non circuli intelligitur, ſubire eas aut deſcendere p

profundum aëris, oculis exiſtimantibus. Huic *connexa latitudinum ſigniferi obliquitatis'q; cauſa eſt.* Per *hunc ſtellæ quas diximus errantes, feruntur.* Nec *aliud habitatur in terris, quàm quod illi ſubiacet.* Reliqua *à polis ſqualent.* Veneris *tantum ſtella excedit eum binis partibus.* Quæ *cauſa intelligitur efficere, ut quædam animalia & in deſertis mundi naſcantur.* Luna *quoq; per totam latitudinem eius uagatur, ſed omnino non excedens eum.* Ab *his* Mercurij *ſtella laxiſſime, ut tamen è duodenis partibus (tot enim ſunt latitudinis) non amplius octonas pererret, neq; has æqualiter, ſed duas medio eius, et ſupra quatuor, infra duas.* Sol *deinde medio fertur inter duas partes flexuoſo draconum meatu inæqualis,* Martis *ſtella quatuor medias,* Iouis *mediam & ſuper eam duas,* Saturni *duas ut ſol.* Hæc *erit latitudinum ratio ad auſtrum deſcendentium, aut ad aquilonem ſubeuntium.* Hac *conſtare & tertiam illam à terra ſubeuntium in cælum, & pariter ſcandi eam quoque exiſtimauere plerique falsò: qui ut coarguantur, aperienda eſt ſubtilitas immenſa, & omnis eas complexa cauſas.* Cõuenit *ſtellas in occaſu ueſpertino proximas eſſe terræ & latitudine & altitudine: exortus'q; matutinos in initio cuiuſque fieri: ſtationes in medijs latitudinum articulis, quæ uocant ecliptica.* Perinde *confeſſum eſt motum augeri, quandiu in uicino ſint terræ: cum abſcedant in altitudinem, minui.* Quæ *ratio lunæ maxime ſublimitatibus approbatur.* Aeque *non eſt dubium, in exortibus matutinis etiam numerum augeri, atque à ſtationibus primis tres ſuperiores diminui uſque ad ſtationes ſecundas.* Quæ *cum ita ſint, manifeſtum erit*

ab exortu matutino latitudines ſcandi, quoniam in eo primum abitu incipiant parcius adijci motus: in ſtationibus uero primis & altitudine ſubire, quoniã tum primum incipiant detrahi numeri, ſtellæq́; retroire. Cuius rei ratio priuatim reddenda eſt. Percuſſæ in qua diximus parte, & triangulo ſolis radio inhibentur rectum agere curſum, & ignea ui leuantur in ſublime. Hoc nõ protinus intelligi poteſt uiſu noſtro, ideoq́; exiſtimantur ſtare, unde et nomen accepit ſtatio. Progreditur deinde eiuſdem radij uiolentia, & retroire cogit uapor repercuſſas. Multo id magis in ueſpertino earum exortu, toto ſole aduerſo, cum in ſummas abſidas expelluntur, minimeq́; cernuntur, quoniam altiſſime abſunt, & minimo feruntur motu, tanto minore, cum hoc in altiſſimis abſidum euenit ſignis. Ab exortu ueſpertino latitudo deſcenditur, parcius iam ſe minuente motu, nõ tamen ante ſtationes ſecundas augente, cum & altitudo deſcenditur ſuperueniente ab alio latere radio, eademq́; ui rurſus ad terras deprimente, quæ ſuſtulerit in cœlũ ex priore triquetro. Tantum intereſt, ſubeant radij, an ſuperueniant. Multoq́; eadem magis in ueſpertino occaſu accidunt. Hæc eſt ſuperiorum ſtellarum ratio: difficilior reliquarum, & à nullo ante nos reddita.

Catholica ſyderum errantium. Cap. XVII.

Primum igitur dicatur, cum ſint diuerſæ ſtellæ, cur Veneris ſtella nunquã lõgius XLVI. partibus, Mercurius uigintitribus à ſole abſcedant, ſæpe citra eas ad ſolem reciprocent. Conuerſas habent utræq́; abſidas, ut infra ſolem ſitæ: tantumq́; circulis earum ſubter eſt, quantum ſuperne prædictarum:

& ideo non poſſunt abeſſe amplius, quoniam curuatura abſidũ ibi non habet longitudinem maiorem. Ergo utræq; ſimili ratione modum ſtatuunt abſidum ſuarũ margines, ac ſpatia longitudinis latitudinem euagatione penſant. At enim cur non ſemper ad quadraginta ſex et ad partes uigintitres perueniunt? Imo uero. Sed ratio canonica fallit. Nanque apparet abſidas quoque earum moueri, quòd nunquam tranſeant ſolem. Itaque cum in partem ipſam eius incidêre margines alterutro latere, tum & ſtellæ ad longiſſima ſua interualla peruenire intelliguntur: cum citra fuere margines totidẽ partibus, & ipſæ ocyus redire creduntur, cum ſit illa ſemper utrique extremitas ſumma. Hinc & ratio motuum conuerſa intelligitur. Superiores enim celerrime feruntur in occaſu ueſpertino, hæ tardiſſime: illæ à terra altiſſime abſunt cum tardiſſime mouentur, hæ cũ ocyſſime: quia ſicut in illis propinquitas centri accelerat, ita in ijs extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt, hæ uero augere: illæ retro curſum agunt à ſtatione matutina uſque ad ueſpertinã, Veneris à ueſpertina uſque ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem ſcandere, altitudinem uero ac ſolem inſequi à ſtatione matutina, ocyſſima in occaſu matutino & altiſſima. Digredi autem latitudine, motumq́; minuere ab exortu matutino: retro q=dem ire, ſimulq́; altitudine digredi, à ſtatione ueſpertina. Mercurij rurſus ſtella utroque modo ſcandere ab exortu matutino, digredi uero latitudine à ueſpertino: conſecutoq́; ſole ad quindecim partium interuallũ, conſiſtit quatriduo propè immobilis. Mox ab altitudine

deſcendit, retroq́; graditur ab occaſu ueſpertino uſque ad exortum matutinum. Tantumq́; haec & luna, totidem diebus quot ſubiere, deſcendunt. Veneris quindecim & pluribus ſubit. Rurſus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiam quadruplicato. Tanta eſt naturae uarietas: ſed ratio euidēs. nam quae in uaporem ſolis nituntur, etiā deſcendunt aegre. Multa promi amplius circa haec poſſunt ſecreta naturae legesq́;, quibus ipſa ſeruiat. Exempli gratia: In Martis ſydere, cuius eſt maxime inobſeruabilis curſus, nunquam id ſtationem facere, Iouis ſydere triquetro, raro admodum ſexaginta partibus diſcreto, qui numerus ſexāgulas mūdi efficit formas. Nec exortus, niſi in duobus ſignis tantum, cancri et leonis, ſimul edere. Mercurij uero ſydus in piſcibus exortus ueſpertinos raros facere, creberrimos in uirgine: in libra matutinos. Item matutinos in aquario, rariſſimos in leone. Retrogradum in tauro & geminis non fieri: in cancro uero non citra uigeſimamquintam partem. Lunam bis coitum cum ſole in nullo alio ſigno facere, quàm geminis: non coire aliqn̄, in ſagittario tantum. Nouiſſimam uero primamq́; eadē die uel nocte, nullo alio in ſigno, quàm ariete conſpici: id quoque paucis mortalium contigit. Et inde fama cernendi Lynceo. Non comparere in caelo Saturni ſydus & Martis cum plurimum diebus centumſeptuaginta: Iouis trigintaſex, aut, cum minimum, denis detractis diebus: Veneris ſexagintanouem, aut, cum minimum, quinquaginta duobus: Mercurij tredecim, aut, cum plurimum, ſeptemdecim.

Quæ ratio colores eorum mutet. Cap. XVIII.

COlores ratio altitudinum temperat, ſiquidem earum ſimilitudinem trahunt, in quarum aë ra uenêre ſubeundo, tingit'q; appropinquantes utralibet alieni meatus circulus. Frigidior in pallorem, ardentior in ruborem, uentoſus in horrorem. Sol atq; commiſſuræ abſidum, extremæ'q; orbitæ atram in obſcuritatem. Suus quidem cuique color eſt, Saturno candidus, Ioui clarus, Marti igneus, Lucifero candẽs, Veſperi refulgens, Mercurio radians, Lunæ blandus, Soli cum oritur ardens, poſtea radians, his cauſis connexo uiſu & earum quæ cœlo continentur. Nanque modo multitudo conferta ineſt circa dimidios orbes lunæ, placida nocte leniter illuſtrante eas: modo raritas, ut fugiſſe miremur plenilunio abſcondente, aut cum ſolis ſupra'ue dictarum radij uiſus perſtrinxere noſtros. Et ipſa autem luna ingruentium ſolis radiorum haud dubie differentias ſentit, hebetante cætera inflexos mundi conuexitate eos, præterquam ubi recti angulorum competunt ictus. Itaque in quadrato ſolis dimidua eſt, in triquetro ſeminani ambitur orbe, impletur autem in aduerſo: rurſus'q; minuens eaſdem effigies, paribus edit interuallis, ſimili ratione qua ſupra ſolem tria ſydera.

Solis motus et dierũ inæqualitatis rõ. Cap. XIX.

SOl autem ipſe quatuor differentias habet, bis æquata nocte diei, Vere & Autumno, & in centrum incidens terræ octauis in partibus arietis ac libræ: bis permutatis ſpatijs, in auctum diei, bruma octaua in parte capricorni: noctis uero, ſolſtitio totidem in partibus cãcri. Inæqualitatis cauſa obliqui-

tus eſt ſigniferi, cum pars æqua mundi ſuper ſubter'q; terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu ſuo conſurgunt ſigna, longiore tractu tenent lucem: quæ uero obliqua, ocyore tranſeunt ſpatio.

Quare Ioui fulmina aſſignentur. Cap. XX.

Latet pleroſque, magna cœli aſſectatione compertum à principibus doctrinæ uiris, ſuperiorum trium ſyderũ ignes eſſe, qui decidui ad terras fulminum nomen habeant: ſed maxime ex iis medio loco ſiti: fortaſſis quoniam contagium nimij humoris ex ſuperiore circulo, atque ardoris ex ſubiecto, per hunc modũ egerat. Ideo'q; dictum Iouem fulmina iaculari. Ergo ut è flagrante ligno carbo cum crepitu, ſic à ſydere cœleſtis ignis expuitur, præſcita ſecũ afferẽs, ne abiecta quidem ſui parte in diuinis ceſſante operibus. Id'q; maxime turbato fit aëre, q̃a collectus humor abundantiam ſtimulat, aut quia turbatur quodam ceu grauidi ſyderis partu.

Interualla ſyderum. Cap. XXI.

Interualla quoque ſyderum à terra, multi indagare tentauerunt: & ſolem abeſſe à luna undeuiginti partes, quantum lunam ipſam à terra, prodiderunt. Pythagoras uero uir ſagacis animi, à terra ad lunã cẽtũ uigintiſex milia ſtadiorũ eẽ collegit. Ab ea uſq; ad ſolẽ duplũ. Inde ad duodecim ſigna triplicatũ. In qua ſñia et Gallus Sulpitius noſter fuit.

De ſyderum muſica. Cap. XXII.

Sed Pythagoras interdum ex muſica ratione appellat tonum, quãtum abſit à terra luna. Ab ea ad Mercurium, ſpatij eius dimidiũ:

et ab eo ad Venerem ferè tantundem. A qua ad ſolem ſeſquiplum. A` ſole ad Martem tonum, id eſt, quantum ad lunam à terra. Ab eo ad Iouem dimidium, & ab eo ad Saturnum dimidium, & inde ſeſquiplum ad ſigniferum: ita ſeptem tonos effici, quam diapaſon harmoniam uocant, hoc eſt, uniuerſitatem concentus. In ea Saturnum Dorio moueri, Mercurium Phthōgo, Iouem Phrygio, & in reliquis ſimilia, iucunda magis, quàm neceſſaria ſubtilitate.

De mundi geometria. Cap. XXIII.

Stadium centum uigintiquinque noſtros efficit paſſus, hoc eſt, pedes ſexcentos uigintiquinque. Poſidonius non minus quadraginta ſtadiorum à terra altitudinem eſſe, in qua nubila ac uenti nubesq́; proueniant. Inde purū liquidumq́;, & imperturbatæ lucis aërem. Sed à turbido ad lunam uicies centum ſtadiorum. Inde ad ſolem quinquies millies. Eo ſpatio fieri, ut iam immenſa eius magnitudo non exurat terras. Plures autem nubes nongentis ſtadijs in altitudinem ſubire prodiderunt. Incomperta hæc & inextricabilia, ſed tam prodēda, quàm ſunt prodita: in quis tamen una ratio geometricæ collectionis nunquam fallacis poſſit non repudiari, ſi cui libeat altius iſta perſequi. Nec ut menſura (id enim uelle, penè dementis ocij eſt) ſed ut tantum æſtimatio coniectandi conſtet animo. Nam cum trecentis ſexaginta & ferè ſex partibus orbis ſolis ex circuitu eius patere appareat circulum per quem meat, ſemperq́; dimetiens tertiam partem ambitus, et tertiæ paulo minus ſeptimam colligat: apparet dēpta eius dimidia (quoniam terra centralis interueniat)

ſextam ferè partem huius immenſi ſpatij, quod circa terram circuli ſolaris animo comprehenditur, ineſſe altitudinis ſpatio: lunæ uero duodecimam, quoniam tanto breuiore, quàm ſol ambitu currit: ita ferri eã in medio ſolis ac terræ. Mirum quò procedat improbitas cordis humani, paruulo aliquo inuitata ſucceſſu, ſicut in ſupradictis occaſionem impudentiæ ratio largitur: auſiq; diuinare ſolis ad terram ſpacia, eadem ad cœlum agunt, quoniam ſit medius ſol, ut protinus mundi quoque ipſius menſura ueniat ad digitos. Quantas enim dimetiens habeat ſeptimas, tantas habere circulum duo & uiceſimas, tanquam planè à perpendiculo menſura cœli conſtet. Aegyptia ratio, quam Petoſiris & Necepſos oſtendêre, ſingulas partes, in lunari circulo (ut dictum eſt) minimo, triginta tribus ſtadijs paulo amplius patere colligit. in Saturni ampliſſimo duplum: in ſolis, quem medium eſſe diximus, utriuſque menſuræ dimidium. Quæ computatio plurimum habet pudoris: quoniam ad Saturni circulum, addito ſigniferi ipſius interuallo, innumerabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis ſyderibus. Cap. XXIIII.

r Eſtant pauca de mundo: nanque & in ipſo cœlo ſtellæ repente naſcuntur. Plura earum genera.

De cometis & cœleſtibus prodigijs, natura & ſitu, generibus eorum. Cap. XXV.

c Ometas Græci uocant, noſtri crinitas, horrentes crine ſanguineo, & comarum modo in uertice hiſpidas. Iidem pogonias, quibus inferiore ex parte in ſpeciem barbæ longæ promittitur iuba. Acontiæ iaculi modo uibrantur ocyſſimo ſignificatu.

Hæc fuit de qua quinto conſulatu ſuo Titus Imperator Cæſar præclaro carmine perſcripſit, ad hunc diem nouiſſime uiſa. Eaſdem breuiores & in mucronem faſtigatas, xiphias uocauere, quæ ſunt omnium pallidiſſimæ, & quodam gladij nitore, ac ſine ullis radijs: quos diſcæus ſuo nomini ſimilis, colore autem electro, raros è margine emittit. Pithetes doliorum cernitur figura, in concauo fumidæ lucis. Ceratias cornus ſpeciem habet, qualis fuit cum Græcia apud Salamina depugnauit. Lampades ardentes imitantur faces: Hippeus equinas iubas, celerrimi motus, atque in orbem circa ſe euntes. Fit & candidus cometes, argenteo crine, ita refulgens, ut uix contueri liceat, ſpecieq́; humana dei effigiem in ſe oſtendens. Fiunt & hirti uillorum ſpecie, et iuba aliqua circundati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in haſtam eſt, olympiade centeſimaoctaua, urbis anno trecenteſimo nonageſimooctauo. Breuiſſimum quo cernerentur ſpatium, ſeptem dierum annotatum eſt, longiſſimum octoginta. Mouentur autem alij errantium modo, alij immobiles hærent. Omnes fermè ſub ipſo ſeptentrione, aliqua eius parte non certa, ſed maxime in candida, quæ lactei circuli nomē accepit. Ariſtoteles tradit & ſimul plures cerni, nemini compertum alteri, quod equidē ſciam. Ventos aūt ab ijs graues æſtusq́; ſignificari. Fiunt & hybernis menſibus, et in auſtrino polo, ſed ibi citra ullum iubar. Diraq; comperta Aethiopum & Aegypti populis, cui nomen æui eius rex dedit Typhon, ignea ſpecie, ac ſpiræ modo intorta, uiſu quoque toruo, nec ſtella uerius, quàm quidam igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus ſtellis cæteriſq;

trines. Sed cometes nunquam in occaſura parte cœli eſt, terrificum magna ex parte ſydus, ac non leuiter piatum, ut ciuili motu Octauio conſule, iterumq́; Pompei et Cæſaris bello. In noſtro uero æuo circa ueneficium, quo Claudius Cæſar imperium reliquit Domitio Neroni, ac deinde principatu eius, aſſiduum propè ac ſæuum. Referre arbitrantur, in quas partes ſeſe iaculetur, aut cuius ſtellæ uires accipiat, quasq́; ſimilitudines reddat, & quibus in locis emicet. Tibiarum ſpecie, muſicæ arti portendere. Obſcœnis autem moribus, in uerendis partibus ſignorum. Ingenijs & eruditioni, ſi triquetram figuram quadratam'ue paribus angulis ad aliquos perennium ſtellarum ſitus edant. Venena fundere, in capite ſeptentrionalis auſtrinæ'ue ſerpentis. Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo Romæ, admodũ fauſtus diuo Auguſto iudicatus ab ipſo, qui incipiente eo, apparuit ludis quos faciebat Veneri genitrici, non multo poſt obitum patris Cæſaris, in collegio ab eo inſti tuto. Nanque his uerbis id gaudium prodidit: Iis ipſis ludorum meorum diebus, ſydus crinitum per ſeptem dies in regione cœli, quæ ſub ſeptentrionibus eſt, conſpe ctum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumq́; & omnibus terris conſpicuum fuit. Eo ſydere ſignificari uulgus credidit, Cæſaris animam inter deorum immortalium numina receptam: quo nomine id inſigne ſimulacro capitis eius, quod mox in foro conſecrauimus, adiectum eſt. Hæc ille in publicum, interiore gaudio ſibi illum natum, ſeq́; in eo naſci interpretatus eſt: &, ſi uerum fatemur, ſalutare id terris fuit. Sunt qui & hæc ſydera perpetua eſſe credant,

ſuóq; ambitu ire, ſed non niſi relicta à ſole cerni. Alij uero, qui naſci humore fortuito, et ignea ui, ideóq; ſolui.

Hipparchus de ſyderibus, per exempla hiſtorica faces, lampades, trabes, bolides, et chaſma cœli. Cap. XXVI.

IDem Hipparchus nunquam ſatis laudatus, ut quo nemo magis approbauerit cognationẽ cum homine ſyderum, animasq; noſtras partem eſſe cœli, nouam ſtellam & aliam in æuo ſuo genitam deprehendit: eiusq; motu, qua die fulſit, ad dubitationem eſt adductus, an'ne hoc ſæpius fieret, mouerenturq; & eæ quas putamus affixas. Idemq; auſus, rem etiam deo improbam, annumerare poſteris ſtellas, ac ſydera ad normam expangere, organis excogitatis, per quæ ſingularum loca atque magnitudines ſignarent: ut facile diſcerni poſſet ex eo, non modo an obirent, naſcerentur'ue, ſed an omnino aliqua tranſirent mouerentur'ue, item an creſcerent minuerẽturq;, cœlo in hæreditate cunctis relicto, ſi quiſquam, qui rationem eam caperet, inuentus eſſet. Emicant et faces, non niſi quum decidunt uiſæ: qualis Germanico Cæſare gladiatorum ſpectaculũ edente, præter ora populi meridiano tranſcurrit. Duo genera earum: lampades uocant planè faces: alterum bolidas, quale Mutinenſibus malis uiſum eſt. Diſtant, quòd faces ueſtigia longa faciunt, priore ardente parte: bolis uero perpetua ardens, longiorem trahit limitem. Emicant & trabes ſimili modo, quas docos uocant: quales cum Lacedæmonij claſſe uicti, imperium Græciæ amiſere. Fit & cœli ipſius hiatus, quod uocant chaſma.

De cœli coloribus. Cap. XXVII.

It & ſanguinea ſpecies, & (quo nihil terribi
f liuis mortalium timori eſt) incendium ad ter
ras cadens inde, ſicut Olympiadis centeſi-
mæſeptimæ anno tertio, quum rex Philippus Græciã
quateret. Atque hæc ego ſtatis temporibus naturæ, ut
cætera, arbitror exiſtere, non ut plerique uarijs de cau
ſis, quas ingeniorum acumen excogitat: quippe ingen-
tium malorum fuere prænuncia. Sed ea accidiſſe, non
quia hæc facta ſunt, arbitror: uerum hæc ideo facta, q̃a
incaſura erant illa. Raritate autem occultã eorum eſſe
rationem, ideóq; non ſicut exortus ſupra dictos defe-
ctuſq; & multa alia noſci.

De flamma cœli. Cap. XXXVIII.

Ernuntur & ſtellæ cum ſole totis diebus, ple
c runque & circa ſolis orbem, ceu ſpiceæ coro-
næ: & uerſicolores circuli, qualiter Auguſto
Cæſare in prima iuuenta urbem intrante, poſt obitum
patris, ad nomen ingens capeſcendum.

De coronis cœleſtibus. Cap. XXIX.

Xiſtunt eædem coronæ circa lunam, & circa
c nobilia aſtra, cœlo quoque inhærentia. Circa
ſolem arcus apparuit L. Opimio, Q. Fabio
COSS. orbis L. Portio, M. Acilio.

De circulis repentinis. Cap. XXX.

Irculus rubri coloris L. Iulio, P. Rutilio
c COSS. Fiunt prodigioſi & longiores ſolis de
fectus, qualis occiſo dictatore Cæſare, & An
toniano bello, totius penè anni pallore continuo.

Plures ſoles. Cap. XXXI.

T rurſus plures ſoles ſimul cernuntur, nec ſu=
e pra ipſum nec infra, ſed ex obliquo, nunquã
iuxta, nec contra terram, nec noctu, ſed aut
oriente aut occidente. Semel & meridie conſpecti in Bo
ſphoro produntur, qui à matutino tempore durauerunt
in occaſum. Trinos ſoles antiqui ſæpius uidere: ſicut Sp.
Poſthumio, Q. Mutio: & Q. Martio, M. Portio: et M.
Antonio, P. Dolobella: & M. Lepido, L. Planco COSS.
et noſtra ætas uidit diuo Claudio principe, conſulatu
eius, Cornelio Orfito collega. Plures ſimul, quàm tres,
uiſi ad hoc æui nunquam produntur.

Plures lunæ. Cap. XXXII.

V næ quoque trinæ, ut Cn. Domitio C. Fannio
l conſulibus, apparuere: quos plerique appella
uerunt ſoles nocturnos.

Dierum lux nocte. Cap. XXXIII.

V mẽ de cœlo noctu uiſum eſt, C. Cæcilio, Cn.
l Papyrio conſulibus, et ſæpe aliâs, ut diei ſpe
cies noctu luceret.

Clypei ardentes. Cap. XXXIIII.

L ypeus ardens ab occaſu ad ortum ſcintillãs
e tranſcurrit, ſolis occaſu, L. Valerio, C. Mario
COSS.

Oſtentum cœli. Cap. XXXV.

C intillam è ſtella cadere, & augeri terræ ap
s propinquantem: ac poſtquam lunæ magni-
tudine facta ſit, illuxiſſe ceu nubilo diei: dein
cum in cœlum ſe reciperet, lampadem factam, ſemel
unquam proditur, Cn. Octauio, C. Scribonio COSS. Vi

dit hoc Licinius Syllanus procóſul cum comitatu ſuo:

De diſcurſu ſtellarum. Cap. XXXVI.

Ieri uidentur & diſcurſus ſtellarum, nunq̃
f temere, ut non ex ea parte truces uenti coriã
tur. Exiſtunt ſtellæ & in mari terriſq;.

De ſtellis Caſtoribus. Cap. XXXVII.

Idi nocturnis militum uigilijs, inhærere pilis
u pro uallo fulgorem effigie ea: & antennis na
uigantium, alijſq; nauium partibus, ceu uoca
li quodã ſono inſiſtunt, ut uolucres ſedem ex ſede mu-
tantes: graues cum ſolitariæ uenere, mergenteſq; naui-
gia: & ſi in carinæ ima deciderint, exurentes: geminæ
autem ſalutares, & proſperi curſus prænunciæ: quarũ
aduentu fugari diram illam, ac minacem, appellatamq;
Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Caſtori id numẽ
aſſignãt, eoſq; in mari deos inuocant. Hominum quoq;
capita ueſpertinis horis, magno præſagio circumfulgẽt.
omnia incerta ratione, & in naturæ maieſtate abdita.

De aëre. Cap. XXXVIII.

Actenus de mundo ipſo ſyderibuſq;. Nunc re
h liqua cœli memorabilia. Nanque & hoc cœ-
lum appellauere maiores, quod alio nomine
aëra: omne quod inani ſimile, uitalem hunc ſpiritum
fundit. Infro lunam hæc ſedes, multoq; inferior (ut ani
maduerto propemodum conſtare) infinitum ex ſuperio
re natura aëris, infinitum & terreni halitus miſcens,
utraq; ſorte confunditur. Hinc nubila, tonitrua, et alia
fulmina. Hinc grandines, pruinæ, imbres, procel-
læ, turbines. Hinc plurima mortalium mala, & rerũ

naturæ pugna ſecum. Terrena in cœlum tendentia deprimit ſyderum uis: eademq́; quæ ſponte non ſubeunt, ad ſe trahunt. Decidunt imbres, nebulæ ſubeunt, ſiccantur amnes, ruunt grandines, torrent radij, & terram in medium undiq; impellunt. Iidem infracti reſiliunt: & quæ potuere, auferunt ſecum. Vapor ex alto cadit, rurſumq́; in altum redit. Vēti ingruunt inanes, ijdēq; cum rapina remeant. Tot animalium hauſtus ſpiritum è ſublimi trahit. At ille contra nititur, tellusq́;, ut inani cœlo, ſpiritum infundit. Sic ultro citro cōmeante natura, ut tormento aliquo, mundi celeritate diſcordia accenditur. Nec ſtare pugnæ licet, ſed aſſidue rapta conuoluitur, & circa terram immenſo rerum quaſi globo tendit, ſubinde per nubes cœlum aliud obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaque præcipua eorum natura ibi, & fermè reliquas complexa cauſas: quoniam & tonitruum & fulminum iactus, horum uiolentiæ plerique aſſignant. Quin et ideo lapidibus pluere interim, quòd uento ſint rapti, & multa ſimiliter. Quamobrē plura ſimul dicenda ſunt.

De ſtatis tempeſtatibus. Cap. XXXIX.

Tempeſtatum rerumq́; quaſdā ſtatas eſſe cauſas, quaſdam uero fortuitas, aut adhuc rationis incompertæ, manifeſtum eſt. Quis enim æſtates & hyemes, quæq́; in temporibus annua uice intelliguntur, ſyderum motu fieri dubitet? Ergo ut ſolis natura tēperando intelligitur anno, ſic reliquorum quoque ſyderum propria eſt quibuſque uis, & ad ſuā cuique naturam fertilis. Alia ſunt in liquorem ſoluti humoris fœcunda, alia concreti in pruinas, aut coacti

in niues,

in niues, aut glaciati in grandines: alia flatus, alia te poris, alia uaporis, alia roris, alia rigoris. Nec uero hæc tanta debent exiſtimari, quanta cernuntur, cũ eſſe eorum nullum minus luna tam immenſæ altitudinis ratio declaret. Igitur in ſuo quæque motu naturam ſuã exercent: quod manifeſtum Saturni maxime tranſitus imbribus faciunt. Nec meantium modo ſyderum hæc uis eſt, ſed multorum etiam adhærentium cœlo: quoties errantium acceſſu impulſa, aut coniectu radiorum extimulata ſunt: qualiter in ſuculis ſentimus accidere, quas Græci ob id pluuio nomine hyadas appellant. Quin & ſua ſponte quædam ſtatisq; temporibus, ut hædorum exortus. Arcturi uero ſydus non fermè ſine procelloſa grandine emergit.

De ui caniculæ. Cap. XL.

n AM caniculæ exortu accendi ſolis uapores quis ignorat? cuius ſyderis effectus ampliſſimi in terra ſentiuntur. Feruent maria exoriente eo, fluctuant in cellis uina, mouentur ſtagna. Orygem appellat Aegyptus feram, quã in exortu eius contra ſtare & contueri tradit, ac uelut adorare, cum ſternuerit. Canes quidem toto eo ſpatio maxime in rabiem agi, non eſt dubium.

Sydera in alijs ſignorum partibus & temporibus aliâs influere. Cap. XLI.

q Vin partibus quoque ſignorum quorundam ſua uis ineſt, ut autumnali æquinoctio, brumaq́;, cum tempeſtatibus confici ſydus intelligimus. Nec imbribus tantum tempeſtatibusq́;, ſed multis & corporum et ruris experimentis. Afflantur alij

ſydere, alij commouentur ſtatis temporibus aluo, neruis capite, mente. Olea, & populus alba, & ſalices, folia ſolſtitio circumagunt. Floret ipſo brumali die, ſuſpenſa in tectis arentis herba pulegij: rumpuntur intentæ ſpiritu mẽbranæ. Miretur hoc qui non obſeruet quotidiano experimento, herbam unam, quæ uocatur heliotropium, abeuntem ſolem intueri ſemper, omnibusq; horis cum eo uerti, uel nubilo obumbrante. Iam quidem lunari poteſtate oſtrearum, conchyliorumq;, & concharum omnium corpora augeri, ac rurſus minui. Quin & ſoricum fibras reſpondere numero lunæ, exquiſiuere diligentiores: minimumq; animal formicam ſentire uires ſyderis, interlunio ſemper ceſſantem. Quo turpior homini inſcitia eſt, fatenti præcipue iumentorũ quorundam in oculis morbos cum luna increſcere ac minui. Patrocinatur uaſtitas cœli immenſa, diſcreta altitudine in duo atque LXX. ſigna. Hæ ſunt rerum aut animantium effigies, in quas digeſſere cœlum periti. In his quidam mille ſexcẽtas annotauere ſtellas, inſignes uidelicet effectu, uiſu ue. Exempli gratia, in cauda tauri ſeptem, quas appellauere Vergilias, in fronte ſuculas, Booten, qui ſequitur ſeptentriones.

Imbrium, uentorũ, & nubiũ cauſæ. Cap. XLII.

Extra has cauſas non negauerim exiſtere imbres uentosq;: quoniam humidam à terra, aliâs uero propter uapores fumidam, exhalare caliginem certum eſt. Nubesq; liquore egreſſo in ſublime, aut ex aëre coacto in liquorem, gigni. Denſitas earum corpusq; haud dubio coniectatur argumento cum

ſolem obumbrent, perſpicuum aliàs etiam urinantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.

De tonitruis & fulguribus. Cap. XLIII.

Igitur non eam inficias, poſſe in has & ignes ſuperne ſtellarum decidere, quales ſereno ſæpe cernimus, quorum ictu concuti aëra uerū eſt, quando & tela uibrata ſtridunt. Cum uero in nubem peruenerint, uaporem diſſonum gigni, ut candente ferro in aquam demerſo, & fumidum uorticem uolui. Hinc naſci procellas. Et ſi i nube luctetur flatus, aut uapor, tonitrua edi: ſi erumpat ardens, fulmina: ſi longiore tractu nitatur, fulgetra. His findi nubem, illis perrumpi. Et eſſe tonitrua impactorum ignium plagas, ideóq; protinus coruſcare igneas nubium rimas. Poſſe & repulſu ſyderum depreſſum, qui à terra meauerit, ſpiritum nube cohibitum tonare, natura ſtrangulante ſonitum dum rixetur, edito fragore cum erumpat, ut in membrana ſpiritu intenta. Poſſe & attritu, dū in præceps feratur, illum, quiſquis eſt, ſpiritum accendi. Poſſe & conflictu nubium elidi, ut duorum lapidum, ſcintillantibus fulgetris. Sed hæc omnia eſſe fortuita. Hinc bruta fulmina & uana, ut quæ nulla ueniant ratione naturæ. Iis percuti montes, ijs maria, omnesq; alios irritos ictus. Illa uero fatidica ex alto, ſtatisq; de cauſis, & ex ſuis uenire ſyderibus. Simili modo uentos, uel potius flatus, poſſe & ex arido ſiccoq; halitu terræ gigni non negauerim: poſſe & aquis aëra expirantibus, qui neq; in nebulam denſetur, nec craſſeſcat in nubes: poſſe & ſolis impulſu agi: quā uentus non aliud intelligatur, quàm fluctus aëris: pluribuſque etiam modis.

Nanque & é fluminibus ac niuibus, & é mari uidemus & quidem tranquillo, et alios quos uocant altanos é terra conſurgere. Qui quidem cum é mari redeunt, tropæi uocantur: ſi pergunt, apogæi.

Qua ratione echo reddatur. Cap. XLIIII.

Ontium uero flexus crebriq; uertices, et conflexa cubito, aut confracta in humeros iuga, concaui uallium ſinus, ſcindunt inæqualiter inde reſultantem aëra: quæ cauſa etiam uoces multis in locis reciprocas facit.

De uentis iterum. Cap. XLV.

Ine fine uentos generant iam quidam etiam ſpecus, qualis in Dalmatiæ ora, uaſto in præceps hiatu: in quem deiecto leui pōdere, quãuis tranquillo die, turbini ſimilis emicat procella. nomen loco eſt Senta. Quin et in Cyrenaica prouincia rupes quædam auſtro traditur ſacra, quam profanum ſit attrectari hominis manu, confeſtim auſtro uoluēte harenas. In domibus etiam multis, manu facta incluſa opacitate conceptacula auras ſuas habēt, adeo cauſa nō deeſt. Sed plurimum intereſt, flatus ſit, an uentus. Illos ſtatos atque perſpirantes, quos nō tractus aliquis, uerum terræ ſentiunt: qui non aura, non procella maris, ſed appellatione quoque ipſa uenti ſunt: qui ſiue aſſiduo mundi incitu, & contrario ſyderum occurſu naſcuntur, ſiue hic eſt ille generabilis rerum naturæ ſpiritus, huc illucq; tanquam in utero aliquo uagus, ſiue diſparili errantium ſyderum ictu, radiorumq; multiformi iactu flagellatus aër, ſiue à ſuis ſyderibus exeunt his propioribus, ſiue ab illis cœlo affixis cadūt: palàm

eſt, illos quoque legem naturæ habere non ignotam, etſi nondum percognitam.

Naturæ & obſeruationes uentorũ. Cap. XLVI.

Igenti amplius autores Græci ueteres prodidere de his obſeruationes. Quo magis miror orbe diſcordi, & in regna hoc eſt in membra diuiſo, tot uiris curæ fuiſſe tam ardua inuentu, inter bella præſertim & infida hoſpitia, piratis etiam omnium mortalium hoſtibus tranſitus fermè tenentibus: ut hodie quædam in ſuo quiſque tractu ex eorum commentarijs, qui nunquam eò acceſſere, uerius noſcat, quàm indigenarum ſcientia: nunc uero pace tam feſta, tam gaudente prouentu rerum artiumq; principe, omnino nihil addiſci noua inquiſitione, imo ne ueterum quidẽ inuenta perdiſci. Non erant maiora præmia in multos diſperſa fortunæ magnitudine, & iſta plures ſine præmio alio quàm poſteros iuuandi eruerunt. Nanq; mores hominũ ſenuere, non fructus. Et immenſa multitudo aperto quodcunque eſt mari, hoſpitaliq; littorum omnium appulſu nauigat, ſed lucri non ſcientiæ gratia. Nec reputat cæca mens & tantum auaritiæ intenta, id ipſum ſcientia poſſe tutius fieri. Quapropter ſcrupuloſius, quàm inſtituto fortaſſis conueniat operi, tractabo uentos, tot milia nauigantium cernens.

Ventorum genera. Cap. XXVII.

Veteres quatuor omnino ſeruauere per totidẽ mundi partes (ideo nec Homerus plures nominat) hebeti, ut mox iudicatum eſt, ratione: ſecuta ætas octo addidit, nimis ſubtili & conciſa: proximis inter utranque media placuit, ad breuem ex nu-

meroſa additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor cœli partibus: Ab oriente æquinoctiali ſubſolanus, ab oriente brumali uulturnus: illum apelioten, hunc eurũ Græci appellant. A meridie auſter, & ab occaſu bruma'i africus, noton & liba nominant: Ab occaſu æquinoctiali fauonius, ab occaſu ſolſtitiali corus, Zephyron & argeſten uocant: A ſeptentrionibus ſeptentrio, interq; eum & exortum ſolſtitialem aquilo, aparctias dicti et boreas. Numeroſior ratio quatuor his interiecerat, thraſciã, media regione inter ſeptentrionem & occaſum ſolſtitialem: itemq; cæcian, media inter aquilonem & exortum æquinoctialem: Ab ortu ſolſtitiali phœnician, media regione inter ortum brumalem & meridiem: Item inter liba & noton compoſitum ex utroque medium, inter meridiem et hybernum occidentem, libanoton. Nec finis: Alij quippe meſen nomine etiamnum addidere inter borean & cæcian, & inter eurum & noton euronotum. Sunt etiam quidam peculiares quibuſque gentibus uenti, non ultra certum procedentes tractum: ut Athenienſibus ſciron, paulum ab argeſte deflexus, reliquæ Græciæ ignotus. Aliubi elatior idem olympias uocatur. Conſuetudo omnibus his nominibus argeſten intelligit: & cæcian aliqui uocant helleſpontiũ, & eoſdem alibi aliter. Item in Narbonenſi prouincia clariſſimus uentorum eſt circius, nec ulli uiolentia inferior, Oſtiam plerunque rectà Liguſtico mari perferens: idem non modo in reliquis partibus cœli ignotus, ſed ne Viennam quidem eiuſdem prouinciæ urbem attingens, paucis ante limitibus iugi modici occurſu tantus ille uentorum coërcitus. Et auſtros in Aegyptum pene-

ſtare negat Fabianus. Quo fit manifeſta lex naturæ, uentis etiam & tempore & fine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria: cuius in principio, fauonij hybernum molliunt cœlum, ſole aquarij XXV. obtinente partem. Is dies ſextus eſt ante Februarias Idus. Competit fermè & hoc omnibus quos deinde ponam, per ſingulas intercalationes uno die anticipantibus, rurſumq́; luſtro ſequenti ordinem ſeruantibus. Fauonium quidā ad VII. Cal. Martij chelidonian uocant, ab hirundinis uiſu: nonnulli uero ornithian, uno & LXX. die poſt brumam, ab aduentu auium, flantem per dies IX. Fauonio contrarius eſt quem ſubſolanum appellauimus. Datus eſt autem huic exortus Vergiliarum in totidem partibus tauri, ſex diebus ante Maias Idus, quod tempus auſtrinum eſt, huic uento ſeptentrione contrario. Ardentiſſimo autem æſtatis tempore exoritur caniculæ ſydus, ſole primam partem leonis ingrediēte: qui dies XV. ante Auguſti Calen. eſt. Huius exortum diebus octo fermè aquilones antecedūt, quos prodromos appellāt. Poſt biduum autem exortus, ijdem aquilones conſtantius perflant diebus quadraginta, quos eteſias uocant. Molliri eis creditur ſolis uapor geminatus ardore ſyderis: nec ulli uentorum magis ſtati ſunt. Poſt eos rurſus auſtri frequētes uſq; ad ſydus arcturi, q̄d exoritur XI. diebus an̄ æquinoctiū autūni. Cū hoc corus icipit. Corus autūnat: huic eſt cōtrarius uulturnus. Poſt id æquinoctiū diebus ferè IIII. et XL. Vergiliarū occaſus hyemē inchoat: quod tēpus in III. Idus Nouēbris icidere cōſueuit: hoc eſt aquilonis hyberni, multumq́; æſtiuo illi diſſimilis, cuius ex aduerſo eſt africus. Ante brumam

autem VII. diebus, totidemq́; poſtea, ſternitur mare hal cyonum fœturæ: unde nomen ij dies traxere: reliquum tempus hyemat. Nec tamen ſæuitia tempeſtatũ conclu- dit mare. Piratæ primum coëgere mortis periculo in mortem ruere, & hyberna experiri maria: nunc idem auaritia cogit. Ventorum frigidiſſimi ſunt quos à ſeptentrione diximus ſpirare, et uicinus his corus. ij et reliquos compeſcunt, & nubes abigunt. Humidi, afri- cus, & præcipue auſter Italiæ. narrant & in Ponto cæcian in ſe trahere nubes. Sicci corus & uulturnus, præterquam deſinentes. Niuales aquilo & ſeptentrio. Grandines ſeptentrio importat & corus. Aeſtuoſus au ſter. Tepidi uulturnus & fauonius. Iidem ſubſolano ſicciores: & in totum omnes à ſeptentrione & occiden te ſicciores, quàm meridie et oriente. Saluberrimus au- tem omnium aquilo: noxius auſter, & magis ſiccus, fortaſſis quia humidus frigidior eſt. Minus eſurire eo ſpirante creduntur animantes. Eteſiæ noctu deſinunt ferè, & à tertia diei hora oriuntur. In Hiſpania & Aſia ab oriente flatus eſt eorum, in Ponto ab aquilo- ne, reliquis in partibus à meridie. ſpirant autem & à bruma cum uocantur ornithiæ, ſed leniores & pau- cis diebus. Permutant & duo naturam cum ſitu. Au- ſter Africæ ſerenus, aquilo nubilus. Omnes uenti uici- bus ſuis ſpirant maiore ex parte, aut ut contrarius de ſinenti incipiat. Cum proximi cadentibus ſurgunt, à læuo latere in dextrum, ut ſol, ambiunt. De ratione eo rum menſtrua, quarta maxime luna decernit. Iiſdem autem uẽtis in contrarium nauigatur, prolatis pedibus, ut noctu plerunque aduerſa uela concurrant. Auſtro

maiores fluctus eduntur, quàm aquilone: quoniam il le infernus ex imo maris ſpirat, hic ſummo. Ideóq; poſt auſtros noxij præcipue terræ motus. Noctu auſter, interdiu aquilo uehementior. Et ab ortu flantes diuturniores ſunt ab occaſu flantibus. Septentriones impari ferè deſinunt numero: quæ obſeruatio & in alijs multis rerum naturæ partibus ualet. Mares itaque exiſtimantur impari numero. Sol & auget, & comprimit flatus. Auget exoriens occidensq;, comprimit meridianus æſtiuis temporibus. Itaque medio diei aut noctis plerunque ſopiuntur, quia aut nimio frigore aut æſtu ſoluuntur. Et imbribus uenti ſopiuntur. Expectantur autem maxime, unde nubes diſcuſſæ adaperuere cœlū. Omnium quidem (ſi libeat obſeruare minimos ambitus) redire eaſdem uices quadriennio exacto, Eudoxus putat, non uentorum modo, uerum & reliquarum tempeſtatum magna ex parte. Et eſt principium luſtri eius ſemper intercalari anno caniculæ ortu. De gñalibus uētis hæc.

De repentinis flatibus. Cap. XLVIII.

n Vnc de repentinis flatibus, qui exhalante terra (ut dictum eſt) coorti, rurſusq; deiecti, interim obducta nubium cute multiformes exiſtunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo, ut aliquibus placere oſtendimus, tonitrua et fulgura edunt. Maiore uero illati pondere incurſuq;, ſi late ſiccam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ uocatur à Græcis ecnephias. Sin uero depreſſo ſinu arctius rotati effregerint, ſine igne, hoc eſt ſine fulmine, uorticem faciunt, qui typhon uocatur, id eſt uibratus ecnephias. Defert hic ſecum aliquid, abruptum è nube gelida conuoluēs

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

uerſansq́;, & rüinam ſuam illo pondere aggrauans, & locum ex loco mutans rapida uertigine: præcipua nauigantium peſtis, nõ antennas modo, uerum ipſa nauigia contorta frangens, tenui remedio aceti in aduenientem effuſi, cui frigidiſſima eſt natura. Idem illiſu ipſo repercuſſus, correpta ſecum in cœlum refert, ſorbetq́; in excelſum. Quòd ſi maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecu, ſed minus lato, quàm procella, nec ſine fragore, turbinẽ uocant, proxima quæque proſternentem. Idem ardentior accenſusq́; dum furit, preſter uocatur, amburẽs contacta pariter & proterens.

Alia prodigioſa genera tẽpeſtatum. Cap. XLIX.

Non fit autem aquilonius typhon, nec niualis aut niue iacente ecnephias. Quòd ſi ſimul rupit nubem, exarſitq́;, & ignem habuit, non poſtea concepit, fulmen eſt. Diſtat à preſtere, quo flamma ab igne. Hic late funditur flatu, illud cõglobatur impetu. Vortex autem remeando diſtat à turbine, & quo ſtridor à fragore. Procella latitudine ab utroque, diſiecta nube uerius, quàm rupta. Fit & caligo beluæ ſimilis, nube dira nauigantibus. Vocatur & columna, cum ſpiſſatus humor rigensq́; ipſe ſe ſuſtinet. Ex eodem genere, & in longam ueluti fiſtulã nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant. Cap. L.

Hyeme & æſtate rara fulmina, contrarijs de cauſis, quoniam hyeme denſatus aër nubium craſſiore corio ſpiſſatur: omnisq́; terrarũ exhalatio rigẽs ac gelida, quicquid accipit ignei uaporis, extinguit. Quæ ratio immunem Scythiam & circa rigentia à fulminum caſu præſtat, & è diuerſo nimius

ardor Aegyptum. Siquidē calidi ſiccíq; halitus terræ, raras admodum tenuesq; et infirmas denſantur in nubes. Vere autem & autumno crebriora fulmina, corruptis in utroque tempore æſtatis hyemiſq; cauſis. qua ratione crebra in Italia: qa mobilior aër mitiore hyeme & æſtate nimboſa, ſemper quodammodo uernat uel autumnat. Italiæ quoque partibus ijs, quæ à ſeptētrione diſcedunt ad teporem, qualis eſt Vrbis & Campaniæ tractus, iuxta hyeme & æſtate fulgurat, quod non in alio ſitu.

Fulgurum genera & miracula. Cap. LI.

f Vlminum ipſorum plura genera traduntur. Quæ ſicca ueniunt, non adurunt, ſed diſſipant. Quæ humida, nō urunt, ſed infuſcant. Tertium eſt quod clarum uocant, mirificæ maxime naturæ, quo dolia exhauriuntur intactis operimentis, nulloq; alio ueſtigio relicto. Aurum & æs et argentum liquatur intus, ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis, ac ne confuſo quidem ſigno ceræ. Martia princeps Romanarum icta grauida, partu exanimato, ipſa citra ullum aliud incommodum uixit. In Catilinianis prodigijs, Pompeiano ex municipio M. Herennius decurio ſereno die fulmine ictus eſt.

De obſeruationibus. Cap. LII.

t Huſcorum literæ nouem deos emittere fulmina exiſtimant, eaq; eſſe undecim generū: Iouem enim trina iaculari. Romani duo tantū ex ijs ſeruauere: diurna attribuentes Ioui, nocturna Sūmano, rariora ſanè eadem de cauſa frigidioris cœli. Hetruria erūpere terra quoq; arbitratur, quæ infera

appellat, brumali tempore facta, ſæua maxime & execrabilia, cum ſint omnia quæ terrena exiſtimant, non illa generalia, nec à ſyderibus uenientia, ſed ex proxima atque turbidiore natura. Argumentum euidens eſt, quod omnia à ſuperiore cœlo decidentia obliquos habeant ictus: hæc autem quæ uocantur terrena, rectos. Sed quia ex propiore materia cadunt, ideo creduntur é terra exire, quoniam ex repulſu nulla ueſtigia edant, cum ſit illa ratio non inferni ictus, ſed aduerſi. à Saturni ea ſydere proficiſci ſubtiliter iſta conſectati putant: ſicut cremantia, à Martis. qualiter cum Volſinij oppidum Thuſcorum opulentiſſimum totum concrematū eſt fulmine. Vocant & familiaria in totam uitam fatidica, quæ prima fiunt familiam ſuam cuique indepto. Cæterum exiſtimant non ultra decem annos portendere priuata, præterquam aut matrimonio primo facta, aut natali die. Publica non ultra triceſimum annum, præterquam in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis. Cap. LIII.

Extat annalium memoria, ſacris quibuſdam & precationibus uel cogi fulmina uel impetrari. Vetus fama Hetruriæ eſt, impetratum Volſinios urbem agris depopulatis ſubeunte monſtro, quod uocauere Voltam: euocatum & à Porſena ſuo rege. Et ante eum à Numa ſæpius hoc factitatum, in primo annalium ſuorū tradit L. Piſo grauis autor: quod imitatum parum rite Tullum Hoſtilium, ictum fulmine. Lucosq́; & aras, & ſacra habemus, interq́; Statores, & Tonantes, & Feretrios, Elicium quoque accepimus Iouem. Varia in hoc uitæ ſententia, & pro cuiuſ-

que animo. Imperari naturæ, audacis eſt credere: nec minus hebetis, beneficijs abrogare uires: quando in fulgurum quoque interpretatione eò profecit ſcientia, ut uentura alia finito die præcinat: et an peremptura ſint fatum, aut apertura potius alia fata quæ lateant, innumerabilibus in utroque publicis priuatisq; experimentis. Quamobrem ſint iſta (ut rerum naturæ libuit) alijs certa, alijs dubia, alijs probata, alijs dãnanda. Nos cætera, quæ ſunt in his memorabilia, non omittemus.

Catholica fulgurum. Cap. LIIII.

Fulgetrum prius cerni, quàm tonitrum audiri (cum ſimul fiant) certum eſt. Nec mirum, quoniam lux ſonitu uelocior. Ictum autem et ſonitum congruere, ita modulante natura. Sed ſonitum profecti eſſe fulminis, non illati: etiamnum ſpiritum ocyorẽ fulmine: ideo quati prius omne & afflari, quàm percuti: nec quenquam tangi qui prior uiderit fulmen, aut tonitrua audierit. Læua proſpera exiſtimãtur, quoniam læua parte mundi ortus eſt. Nec tam aduentus ſpectatur, quàm reditus, ſiue ab ictu reſiliat ignis, ſiue opere confecto aut igne conſumpto ſpiritus remeet. In ſedecim partes cœlum in eo reſpectu diuiſere Thuſci. Prima eſt à ſeptentrionibus ad æquinoctialem exortũ: ſecũda ad meridiem, tertia ad æquinoctialem occaſum: quarta obtinet quod reliquum eſt, ab occaſu ad ſeptentriones. Has iterũ in quaternas diuiſere partes, ex quibus octo ab exortu ſiniſtras, totidem è contrario appellauere dextras. Ex his maxime diræ, quæ ſeptentrionem ab occaſu attingunt. Itaque perplurimum refert, unde uenerint fulmina, & quò conceſſerint. Optimum eſt, in

exortiuas redire partes. Ideo cum à prima cœli parte uenerint, & in eandem conceſſerint, ſumma felicitas portenditur, quale Syllæ dictatori oſtentum datum accipimus. Cætera ipſius mundi portione minus proſpera aut dira. Quædam fulgura enunciare non putant fas, nec audire, præterquam ſi hoſpiti indicentur aut parenti. Magna huius obſeruationis uanitas, tacta Iunonis æde, Romæ deprehenſa eſt Scauro conſule, q mox princeps fuit. Noctu magis, quàm interdiu, ſine tonitribus fulgurat. Vnum animal hominem non ſemper extinguit, cætera ilico: hunc uidelicet natura tribuente honorem, cum tot beluæ uiribus præſtent. Omnia contrarias incubant in partes. Homo niſi conuertatur ui percuſſus non expirat. Superne icti conſidunt. Vigilans ictus conniuentibus oculis, dormiens patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non eſt, condi terra religio tradidit. Nullum animal, niſi exanimatum, fulmine accenditur. Vulnera fulminatorum frigidiora reliquo corpore ſunt.

Quæ non feriantur fulmine. Cap. LV.

EX ijs, quæ terra gignuntur, lauri fruticem non icit: nec unquam quinque altius pedibus deſcendit in terram. Ideo pauidi altiores ſpecus tutiſſimos putant, aut tabernacula è pellibus beluarum, quas uitulos marinos appellant, quoniam hoc ſolum animal ex marinis non percutiat, ſicut nec è uolucribus aquilam, quæ ob hoc armiger huius teli fingitur. In Italia inter Tarracinam & ædem Feroniæ, turres bellicis temporibus deſiere fieri, nulla non earũ fulmine diruta.

De prodigioſis pluuijs, lacte & ſanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis. Cap. LVI.

p Ræter hæc inferiore cœlo relatum in monumēta eſt, lacte et ſanguine pluiſſe M. Acilio, C. Portio COSS. Et ſæpe alias carne, ſicut L. Volumnio, Seruio Sulpitio COSS. exq́; ea non perputruiſſe quod non diripuiſſent aues. Item ferro in Lucanis, anno antequam M. Craſſus à Parthis interemptus eſt, omnesq́; cum eo Lucani milites, quorum magnus numerus in exercitu erat. effigies quæ pluuerat, ſpongiarum ferè ſimilis fuit. aruſpices cauenda præmonuerūt ſuperna uulnera. L. aūt Paulo, C. Marcello COSS. lana pluuit circa caſtellum Cariſſanum, iuxta quod poſt annū T. Annius Milo occiſus eſt. Eodē cām dicente lateribus coctis pluiſſe, in eius anni acta relatū eſt.

De crepitu armorum & tubarum de cœlo audito. Cap. LVII.

a Rmorum crepitus & tubæ ſonitus auditos è cœlo Cimbricis bellis, accepimus, crebrosq́; et prius & poſtea. Tertio uero conſulatu Marij ab Amerinis & Tudertibus ſpectata arma cœleſtia, ab ortu occaſuq́; inter ſe concurrentia, pulſis quæ ab occaſu erant. Ipſum ardere cœlum, minime mirum eſt, & ſæpius uiſum, maiore ui ignis nubibus correptis.

De lapidibus è cœlo cadentibus. Cap. LVIII.

c Elebrant Græci Anaxagoram Clazomeniū, olympiadis ſeptuageſimæoctauæ ſecundo anno, prædixiſſe cœleſtium literarum ſcientia, quibus diebus ſaxum caſurum eſſet è ſole. Idq́; factum

interdiu in Thraciæ parte ad Aegos flumen. Qui lapis etiã nunc oſtenditur, magnitudine uehis, colore aduſto, comete quoq; illis noctibus flagrante. Quod ſiquis prædictum credat, ſimul fateatur neceſſe eſt, maioris miraculi diuinitatem Anaxagoræ fuiſſe: ſoluiq; rerum naturæ intellectum, & confundi omnia, ſi aut ipſe ſol lapis eſſe, aut unquam lapidem in eo fuiſſe credatur. decidere tamen crebro, non erit dubium. In Abydi gymnaſio ex ea cauſa colitur hodieq;, modicus quidem, ſed quem in medio terrarum caſurum idem Anaxagoras prædixiſſe narratur. Colitur & Caſſandriæ, quæ Potidæa uocitata eſt, ob id deducta. Ego ipſe uidi in Voconti orum agro paulo ante delatum.

De arcu cæleſti. Cap. LIX.

Rcus uocamus extra miraculum frequẽtes, & extra oſtentum. nam ne pluuios quidem, aut ſerenos dies, cum fide portendunt. Manifeſtum eſt, radium ſolis immiſſum cauæ nubi, repulſa acie in ſolem refringi, colorumq; uarietatem mixtura nubium, aëris, igniumq; fieri. Certe niſi ſole aduerſo non fiunt, nec unquam niſi dimidia circuli forma, nec noctu, quamuis Ariſtoteles prodat aliquando uiſum: quod tamen fatetur idem non niſi quartadecima luna poſſe. Fiunt autem hyeme, maxime ab æquinoctio autumnali die decreſcente. Quo rurſus creſcente ab æquinoctio uerno non exiſtunt: nec circa ſolſtitium longiſſimis diebus: bruma uero, hoc eſt breuiſſimis diebus frequenter. Iidem ſublimes humili ſole, humileſq; ſublimi, & minores occidente uel oriente, ſed in latitudinem diffuſi. meridie exiles, uerum ambitus maioris. Aeſtate

uero per meridiem non cernuntur: poſt autumni æquinoctium, quacunque hora: nec unquam plures ſimul, quàm duo. Cætera eiuſdem naturæ non multis dubia eſſe uideo.

De grandine, niue, pruina, nebula, rore. Cap. LX.

GRandinem conglaciato imbre gigni, & niuem eodem humore mollius coacto, pruinam autem ex rore gelido. Per hyemem niues cadere non grandines, ipſasq; grandines interdiu ſæpius, quàm noctu, et multo celerius reſolui, quàm niues. Nebulas nec æſtate, nec maximo frigore exiſtere. Rores neque gelu, neque ardoribus, neque uentis, nec niſi ſerena nocte. Gelando liquorem minui, ſolutaq; glacie non eundem inueniri modum.

De nubium imaginibus. Cap. LXI.

UArietates colorum figurarumq; in nubibus cerni, prout admixtus ignis ſuperet aut uincatur.

De proprietatibus cœli in locis. Cap. LXII.

PRæterea quaſdam proprietates cœli quibuſdam locis eſſe. Roſcidas æſtate Africæ noctes. In Italia Locris & in lacu Velino, nullo nõ die apparere arcus. Rhodi & Syracuſis nunquam tãta nubila obduci: ut non aliqua hora ſol cernatur, qualia aptius ſuis referentur locis. Hæc ſint dicta de aëre.

De natura terræ. Cap. LXIII.

SEquitur terra, cui uni rerum naturæ partiũ, eximia propter merita, cognomen indidimus maternæ uenerationis. Sic hominum illa, ut cœlum dei: quæ nos naſcẽtes excipit, natos alit, ſemelq;

editos ſuſtinet ſemper: nouiſſime complexa gremio iã à reliqua natura abdicatos, tum maxime ut mater operiens: nullo magis ſacramento, quàm quo nos quoque ſacros facit, etiam monumenta ac titulos gerẽs, nomenq́; prorogans noſtrum, & memoriam extendens contra breuitatem æui. Cuius numen ultimum iam nullis precamur irati graue: tanquam neſciamus hanc eſſe ſolã, quæ nunquam iraſcatur homini. Aquæ ſubeunt in imbres, rigeſcunt in grandines, tumeſcunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aër denſatur nubibus, furit procellis: At hæc benigna, mitis, indulgens, uſusq́; mortalium ſemper ancilla, quæ coacta generat? quæ ſponte fundit? quos odores ſaporesq́;? quos ſuccos? quos tactus? quos colores? quàm bona fide creditum fœnus reddit? quæ noſtri cauſa alit? Peſtifera enim animantia, uitali ſpiritu habẽte culpam, neceſſe eſt illi ſeminata excipere, & genita ſuſtinere. Sed in malis generãtium noxa eſt. Illa ſerpentem homine percuſſo non amplius recipit, pœnasq́; etiã inertium nomine exigit: illa medicas fundit herbas, & ſemper homini parturit. Quin & uenena, noſtri miſertam, inſtituiſſe credi poteſt, ne in tædio uitæ diræ famis mors, terræ meritis alieniſſima, lenta nos conſumeret tabe, ne lacerum corpus abrupta diſpergerent, ne laquei torqueret pœna præpoſtera, incluſo ſpiritu, cui quæreretur exitus: ne in profundo quæſita morte, ſepultura pabulo fieret, ne ferri cruciatus ſcinderet corpus. Ita eſt, miſerta genuit id, cuius facillimo hauſtu, illibato corpore, & cum toto ſanguine extingueremur, nullo labore, ſitiẽtibus ſimiles: qualiter defunctos non uolucris, non fera attingeret: terræq́; ſeruaretur, q

ſibi ipſi periſſet. Et ut uerum fateamur, terra nobis malorum remedium genuit, nos illud uitæ fecimus uenenum. Nos enim & ferro, quo carere non poſſumus, ſimili modo utimur. Nec tamen quereremur merito, etiã ſi maleficij cauſa tuliſſet. Aduerſus unam quippe naturæ partem ingrati ſumus: quaſi non ad delicias quaſque, non ad contumelias ſeruiat homini. In maria iacitur, aut ut fretæ admittamus eroditur aquis: ferro, ligno, igne, lapide, fruge, oĩbus cruciatur horis: multóq; plus ut delicijs, quàm ut alimentis famuletur noſtris. Et tamen quæ ſumma patitur atque extrema cute, tolerabilia uideantur: Penetramus in uiſcera, auri argentiq; uenas, & æris ac plumbi metalla fodientes, gemmas etiã & quoſdam paruulos quærimus lapides, ſcrobibus in profundum actis. Viſcera eius extrahimus, ut digito geſtetur gemma quam petimus. Quot manus atteruntur, ut unus niteat articulus? Si ulli eſſent inferi, iam profecto illos auaritiæ atque luxuriæ cuniculi refodiſſent. Et miramur, ſi eadem ad noxam genuit aliqua. Feræ enim credo cuſtodiũt illam, arcentq; ſacrilegas manus. Non'ne inter ſerpentes fodimus, & uenas auri tractamus cum ueneni radicibus? Placatiore tamen dea ob hoc utimur, quòd omnes hi opulentiæ exitus, ad ſcelera cædeſq; & bella tendunt: quãq; ſanguine noſtro irrigamus, inſepultis oſſibus tegimus. Quibus tamen uelut exprobrato furore tandem ipſa ſe obducit, et ſcelera quoque mortalium occultat. Inter crimina ingrati animi & hoc duxerim, quòd naturam eius ignoramus.

De forma terræ. Cap. LXIIII.

E S T autem figura prima, de qua conſenſus iudicat. Orbē certe dicimus terræ, globumq́; uerticibus includi fatemur. Neque enim abſoluti orbis eſt forma, in tanta montium excelſitate, tanta camporum planicie: ſed cuius amplexus, ſi capita linearum comprehendantur ambitu, figuram abſoluti orbis efficiat, id quod rerū ipſa naturæ cogit ratio, non eiſdem cauſis quas attulimus in cælo. Nanque in illo caua in ſe conuexitas uergit, & cardini ſuo, hoc eſt terræ undique incumbit. Hæc ut ſolida atque conferta, aſſurgit intumeſcenti ſimilis, extráq; protenditur. Mundus in centrum uergit: at terra exit à centro, immenſum eius globū in formam orbis aſſidua circa eā mundi uolubilitate cogente.

De antipodibus an ſint, & aquæ rotunditate. Cap. LXV.

I Ngens hic pugna literarum, contráq; uulgi, circumfundi terræ undique homines, conuerſiſq; inter ſe pedibus ſtare, & cunctis similē eſſe cœli uerticem, ſimili modo ex quacunque parte mediam calcari: illo q̄rente cur non decidant contra ſiti: tanquam non & ratio præſto ſit, ut nos non decidere mirentur illi. Interuenit ſententia, quãuis indocili probabilis turbæ, inæquali globo, & ſi ſit figura pineæ nucis, nihilominus terram undique incoli. Sed quid hoc refert, alio miraculo exoriente? pendere ipſam ac non cadere nobiſcum, ceu ſpiritus uis mundo præſertim incluſi, dubia ſit: aut poſſit cadere, natura repugnante, et quò cadat negante. Nam ſicut ignium ſedes non eſt niſi

in ignibus, aquarum niſi in aquis, ſpiritus niſi in ſpiritu: ita terræ arcentibus cunctis, niſi in ſe locus nó eſt. Globum tamen effici mirum eſt, in tanta planicie maris camporumq;. Cui ſententiæ adeſt Dicæarchus uir in primis eruditus, regum cura permenſus montes, ex quibus altiſſimum prodidit Pelion, M.CCL. paſ. ratione perpendiculi, nullam eſſe eam portionem uniuerſæ rotunditatis colligens. Mihi incerta hæc uidetur coniectatio, haud ignaro quoſdam alpium uertices, lógo tractu, nec breuiore L. milibus paſſuum aſſurgere. Sed uulgo maxima hæc pugna eſt, ſi coactam in uerticem aquarum quoque figuram credere cogatur. Atqui non aliud in rerum natura aſpectu manifeſtius. Nanque & dependentes ubique guttæ paruis globantur orbibus: & pulueri illatæ frondiumq; lanugini impoſitæ, abſoluta rotunditate cernuntur: & in poculis repletis media maxime tument. Quæ propter ſubtilitatem humoris, molliciamq; in ſe reſidentem, ratione facilius, quàm uiſu deprehenduntur. Id'q; etiam magis mirum, in poculis repletis, addito humore minimo circumfluere quod ſuperſit: contra euenire ponderibus additis ad uicenos ſæpe denarios: ſcilicet quia intus recepta liquorem in uerticē attollant, at cumulo eminente infuſa dilabantur. Eadem eſt cauſa, propter quam è nauibus terra non cernatur, è nauium malis conſpicua: ac procul recedente nauigio, ſi quid quod fulgeat religetur in mali cacumine, paulatim deſcendere uideatur, et poſtremo occultetur. Denique oceanus, quem fatemur ultimum, quanam alia figura cohæreret atque non decideret, nullo ultra margine includente? Ipſum id ad miraculum redit, quonam

modo etiamſi globetur, extremum non decidat mare. Contra quod, ut ſint plana maria, & quæ uidentur figura, non poſſe id accidere, magno ſuo gaudio magnáq; gloria inuentores Græci ſubtilitate geometrica docent. Nanque cum è ſublimi in inferiora aquæ ferantur, & ſit hæc natura earum conceſſa, nec quiſquam dubitet in littore ullo acceſſiſſe eas, quò longiſſime deuexitas paſſa ſit, procul dubio apparere, quo quid humilius ſit, propius centro eſſe terræ: omneſq; lineas quæ emittantur ex eo ad proximas aquas, breuiores fieri, quàm quæ ad extremum mare à primis aquis. Ergo totas, omniq; ex parte aquas uergere in centrum: ideóq; non decidere, quoniam in interiora nitantur. Quod ita formaſſe artifex natura credi debet: ut cum terra arida & ſicca conſtare per ſe ac ſine humore non poſſet, nec rurſus ſtare aqua niſi ſuſtinente terra, mutuo implexu iungerentur: hac ſinus pandente, illa uero permeante totam, intra, extra, ſupra, uenis ut uinculis diſcurrentibus, atque etiam in ſummis iugis erumpente: quò ſpiritu acta, & terræ pondere expreſſa, ſiphonum modo emicat: tantumq; à periculo decidendi abeſt, ut in ſumma quæque & altiſſima exiliat. Qua ratione manifeſtum eſt, quare tot fluminum quotidiano acceſſu maria non creſcant.

Quomodo aqua ſit terræ innexa. Cap. LXVI.

EST igitur in toto ſuo globo tellus medio ambitu præcincta circumfluo mari. Nec argumentis hoc inueſtigandum, ſed iam experimentis cognitum.

De nauigatione maris & fluminum. Cap. LXVII.

Gadibus columnisq; Herculis, Hiſpaniæ & à Galliarum circuitu, totus hodie nauigatur occidẽs. Septentrionalis uero oceanus, maiore ex parte nauigatus eſt, auſpicijs diui Auguſti Germaniam claſſe circumuecta ad Cimbrorum promontorium: & inde immenſo mari proſpecto, aut fama cognito, ad Scythicã plagam, & humore nimio rigentia. Propter quod minime uerisimile eſt illic maria deficere, ubi uis humoris ſuperet. Iuxta uero ab ortu ex Indico mari, ſub eodem ſydere pars tota uergens in Caſpium mare, pernauigata eſt Macedonum armis, Seleuco atque Antiocho regnantibus, qui & Seleucida atque Antiochida ab ipſis appellari uoluere. Circa Caſpium quoque multæ oceani littora explorata, paruoq; breuius, quàm totus hinc aut illinc ſeptentrio eremigatus. Vt tamen coniecturæ locum ſic quoq; non relinquat, ingens argumẽtum paludis Mæoticæ, ſiue ea illius oceani ſinus eſt, ut multos aduerto crediciſſe, ſiue anguſto diſcreti ſitu reſtagnatio. Alio latere Gadium, ab eodem occidente, magna pars meridiani ſinus ambitu Mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partem, & orientis, uictoriæ magni Alexandri luſtrauere, uſque in Arabicum ſinum. In quo res gerente C. Cæſare Auguſti filio, ſigna nauium ex Hiſpanienſibus naufragijs feruntur agnita. Et Hanno Carthaginis potentia florente, circumuectus à Gadibus ad finem Arabiæ, nauigationem eam prodidit ſcripto: ſicut ad extera Europæ noſcenda miſſus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Cornelius autor eſt, Eudoxum quendam

ſua ætate, cum Lathyrum regem fugeret, Arabico ſinu egreſſum, Gades uſque peruectum: multóq; ante eũ Cœlius Antipater, uidiſſe ſe qui nauigaſſet ex Hiſpania in Aethiopiam commercij gratia. Idem Nepos de ſeptentrionali circuitu tradit, Q. Metello Celeri, C. Afranij in conſulatu collegæ, ſed tum Galliæ proconſuli, Indos à rege Sueuorũ dono datos, qui ex India commercij cauſa nauigantes, tempeſtatibus eſſent in Germaniam abrepti. Sic maria circumfuſa undique diuiduo globo, partem orbis auferunt nobis: nec inde huc, nec hinc illò puio tractu. Quæ contemplatio apta detegendæ mortaliũ uanitati, poſcere uidetur, ut totum hoc, quicquid eſt, in quo ſingulis nihil ſatis eſt, ceu ſubiectum oculis, quãtum ſit oſtendam.

Quæ portio terræ habitetur. Cap. LXVIII.

IAm *primum in dimidio computari uidetur, tanquam nulla portio ipſi decidatur oceano: qui toto circundatus medio, & omnes cæteras fundens recipienſq; aquas, et quicquid exit in nubes, ac ſydera ipſa tot et tantæ magnitudinis paſcens, quo tandem amplitudinis ſpatio credetur habitare? Improba et infinita debet eſſe tam uaſtæ molis poſſeſſio. Adde quod ex relicto plus abſtulit cœlum. Nam cum ſint eius quinque partes, quas uocant zonas, infeſto rigore et æterno gelu premitur omne, quicquid eſt ſubiectum duabus extremis utrinque circa uertices, hunc qui ſeptentrio uocatur, eumq; qui aduerſus illi auſtrinus appellatur. Perpetua caligo utrobique, & alieno molliorum ſyderum aſpectu, maligna ac pruina tantum albicãs lux. Media uero terrarum, qua ſolis orbita eſt, exuſta*

ſlammis & cremata, cominus uapore torretur. Circa duæ tantum inter exuſtam & rigentes, temperantur: eæq; ipſæ inter ſe nó peruiæ, propter incendium ſyderis. Ita terræ tres partes abſtulit cœlum: Oceani rapina in incerto eſt. Sed & relicta nobis una portio haud ſcio an etiam in maiore damno ſit. Idem ſiquidem oceanus infuſus in multos (ut dicemus) ſinus, adeo uicino acceſſu interna maria allatrat, ut centum XV. millibus paſſuum Arabicus ſinus diſtet ab Aegyptio mari: Caſpius uero CCCLXXV. milibus à Pontico. Idem interfuſus intrat per tot maria, quibus Africam, Europam, Aſiamq; diſpeſcit. Quantum terrarum occupet, computetur etiam nunc menſura tot fluminum, tantarum paludum. Addantur & lacus et ſtagna: iam elata in cœlum, & ardua aſpectu quoq; iuga: iam ſyluæ uallesq; præruptæ, & ſolitudines, & mille cauſis deſerta detrahantur. Hæ tot portiones terræ, imo uero, ut plures tradidere, mundi punctus (neque enim eſt aliud terra in uniuerſo) hæc eſt materia gloriæ noſtræ, hæc ſedes: hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tumultuatur humanum genus, hic inſtauramus bella etiam ciuilia, mutuisq; cædibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gentium furores tranſeam, hæc in qua conterminos pellimus, furtóq; uicini ceſpitem noſtro ſolo affodimus, ut qui latiſſime rura metatus fuerit, ultráq; fines exegerit accolas, quota terrarũ parte gaudeat? uel cum ad menſuram auaritiæ ſuæ propagauerit, quam tandem portionem eius defunctus obtineat?

Mediam eſſe mundi terram. Cap. LXIX.

m Ediam eſſe mundi totius, haud dubijs conſtat argumentis, ſed clariſſime æquinoctij paribus horis. Nã niſi in medio eſſet, æquales dies noctes'q; haberi non poſſe deprehenderunt & dioptræ, quæ uel maxime id confirmant: cum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus occaſus'q; cernatur, & ſolſtitialis exortus per ſuam lineã, brumalis'q; occaſus. Quæ accidere nullo modo poſſent, niſi in centro ſita eſſet.

De ſyderum ortus inæqualitate, et de eclipſi, & ubi, & quare. Cap. LXX.

t Res autem circuli ſupradictis zonis implexi, inæqualitates temporum diſtinguũt: Solſtitialis à parte ſigniferi excelſiſſima nobis, ad ſeptentrionalem plagam uerſus, contrá'q; ad alium polũ brumalis, item medio ambitu ſigniferi orbis incedens æquinoctialis. Reliquorum, q̃ miramur, cauſa in ipſius terræ figura eſt, quã globo ſimilem, et cum ea aquas, iiſdem intelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubie, ut nobis ſeptentrionalis plagæ ſydera nunquam occidant, contra meridianæ nunq̃ oriantur: rurſus'q; hæc illis non cernantur, attollente ſe contra medios uiſus terrarum globo. Septentriones non cernit Troglodytice et confinis Aegyptus: nec Canopum Italia, & quem uocant Berenices crinem, item quem ſub diuo Auguſto cognominauere Cæſaris thronõ, íſignes ibi ſtellas. adeó'q; manifeſto aſſurgens faſtigiũ curuatur, ut Canopus quartam feré partem ſigni unius ſupra terrã eminere Alexandriæ intuentibus uideatur: eadem à Rhodo terrã quodammodo ipſam ſtringere: in Ponto omnino non

cernatur, ubi maxime ſublimis ſeptentrio. Idem à Rhodo abſconditur, magisq́; Alexandriæ: in Arabia nouẽbri menſe prima uigilia occultus, ſecunda ſe oſtendit: in Meroë ſolſtitio ueſperi pauliſper apparet, paucisq́; ante exortum Arcturi diebus pariter cum die cernitur. Nauigantium hæc maxime curſus deprehendunt, in alia aduerſo, in alia prono mari, ſubitoq́; conſpicuis, atq; ut è freto emergentibus, quæ in anfractu pilæ latuere, ſyderibus. Neque enim (ut dixere aliqui) mundus hoc polo excelſiore ſe attollit: aut undique cernerẽtur hæc ſydera. uerum hæc eadem quibuſque proximis ſublimiora creduntur, eademq́; demerſa longinquis. utq́; nunc ſublimis in deiectu poſitis uidetur hic uertex: ſic in illã terræ deuexitatem tranſgreſſis, illa ſe attollunt, reſidẽtibus quæ hic excelſa fuerant, quod niſi in figura pilæ accidere non poſſet. Ideoq́; defectus ſolis ac lunæ ueſpertinos orientis incolæ non ſentiunt, nec matutinos ad occaſum habitãtes, meridianos uero ſæpius. Nobili apud Arbela magni Alexandri uictoria, luna defeciſſe noctis ſecunda hora prodita eſt: eademq́; in Sicilia exoriens. Solis defectum, Vipſanio & Fonteio COSS. qui fuêre ante paucos annos, factum pridie Calendas Maias, Campania hora diei inter ſeptimam & octauã ſenſit, Corbulo dux in Armenia inter horam diei decimã & undecimã prodidit uiſum, circuitu globi alia alijs detegente & occultante. Quod ſi plana eſſet terra, ſimul omnia apparerent cunctis, noctesq́; non fierent inæquales: neque aliâs, quàm in medio ſitis paria duodecim horarũ interualla cernerentur, quæ nunc in omni parte ſimili modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. Cap. LXXI.

i Deo nec nox diesq́; quæuis eadem toto orbe ſimul eſt, oppoſitu globi noctem aut ambitu diem afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In Africa Hiſpaniaq́; turrium Annibalis: in Aſia uero propter piraticos terrores, ſimili ſpecularum præſidio excitato: in quis prænunciatiuos ignes ſexta hora diei accenſos, ſæpe compertum eſt, tertia noctis à tergo ultimis uiſos. Eiuſdem Alexandri curſor Philonides, ex Sicyone Elin mille & ducenta ſtadia nouem diei confecit horis: indeq́; quamuis decliui itinere, tertia noctis hora remenſus eſt. Cauſa, quod eũti cum ſole iter erat, eundẽ remeans obuium contrario præteruertebat occurſu. Qua de cauſa ad occaſum nauigantes, quamuis breuiſſimo die, uincunt ſpatia nocturnæ nauigationis, ut ſolem ipſum comitantes.

Gnomica de eadem re, & horologio primo. Cap. LXXII.

u Aſaq; horoſcopa non ubique eidem ſunt uſui, in trecenis ſtadijs, aut ut longiſſime in quingenis, mutantibus ſemet umbris. Solis itaque umbilici, quem gnomonen appellant, umbra, in Aegypto meridiano tempore, æquinoctij die, paulo plus quã dimidiam gnomonis menſuram efficit. In urbe Roma nona pars gnomonis deeſt umbræ. In oppido Ancona ſupereſt quinta trigeſima. In parte Italiæ quæ Venetia appellatur, eiſdem horis umbra gnomoni par fit.

Vbi & quando nullæ umbræ. Cap. LXXIII.

s Imili modo tradunt in Syene oppido, quod eſt ſupra Alexandriam quinque milibus ſtadiorũ,

ſolſtitij die medio nullam umbram iaci: puteumq́; eius experimenti gratia factum, totum illuminari. Ex quo apparere tum ſolem illi loco ſupra uerticem eſſe: quod & in India ſupra flumen Hypaſin fieri tempore eodem Oneſicritus ſcripſit. Conſtat'q; in Berenice urbe Troglodytarũ, & inde ſtadijs quatuor milibus DCCC XX. in eadem gente Ptolemaide oppido, quod in margine rubri maris ad primos elephantorum uenatus conditum eſt, hoc idem ante ſolſtitium XLV. diebus, totidem'q; poſtea fieri, & per eos XC. dies in meridiẽ umbras iaci. Rurſus in Meroe inſula, quæ eſt caput gentis Aethiopum, & quinque milibus ſtadiorum à Syene in amne Nilo habitatur, bis anno abſumi umbras, ſole duodeuiceſimam tauri partem, et quartamdecimam leonis obtinente. In Indiæ gente Oretum, mons eſt Maleus nomine, iuxta quem umbræ æſtate in auſtrũ, hyeme in ſeptentrionem iaciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi apparet ſeptentrio. In eadem India Patales celeberrimo portu, ſol dexter oritur, umbræ in meridiẽ cadunt. Septentrionem ibi Alexandro morante annotatum, prima tantũ noctis parte aſpici, Oneſicritus dux eius ſcripſit: quibus in locis Indiæ umbræ non ſint, ſeptentrionem non conſpici, et ea loca appellari Aſcia, nec horas dinumerari ibi.

Vbi bis anno umbræ, & ubi in contrarium. Cap. LXXIIII.

T in tota Troglodytice, umbras bis quadraginta quinque diebus in anno Eratoſthenes in contrarium cadere prodidit.

Vbi lōgiſſimus dies, et ubi breuiſſimus. Cap. LXXV.

s Ic fit, ut uario lucis incremento, in Meroë lōgiſſimus dies XII. horas æquinoctiales, & octo partes unius horæ colligat, Alexandriæ uero XIIII. horas. In Italia quindecim. In Britannia XVII. ubi æſtate lucidæ noctes haud dubie repromittunt id, quod cogit ratio credi: ſolſtitij diebus accedente ſole propius uerticem mundi, anguſto lucis ambitu, ſubiecta terræ continuos dies habere ſenis menſibus, noctesq; è diuerſo ad brumam remoto. Quod fieri in inſula Thule Pytheas Maſſiliēſis ſcripſit, ſex dierum nauigatione in ſeptentrionem à Britannia diſtante: quidā uero et in Mona, quæ diſtat à Camaloduno Britanniæ oppido circiter ducentis milibus, affirmant,

Item de horologio. Cap. LXXVI.

u Mbrarum hanc rationem, & quam uocant gnomonicen, inuenit Anaximenes Mileſius, Anaximandri, de quo diximus, diſcipulus: primusq; horologium quod appellant ſciotericon, Lacedæmone oſtendit.

Quomodo dies obſeruentur. Cap. LXXVII.

i Pſum diem alij aliter obſeruauere. Babilonij inter duos ſolis exortus: Athenienſes inter duos occaſus: Vmbri à meridie in meridiem: uulgus omne à luce ad tenebras: Sacerdotes Romani, & qui diem diffiniere ciuilem, item Aegyptij & Hipparchus, à media nocte in mediam. Minora autem interualla eſſe lucis inter ortus ſolis iuxta ſolſtitia, quàm æquinoctia apparet, quia poſitio ſigniferi circa media ſui obliquior eſt, iuxta ſolſtitium uero rectior.

Differentiæ gentium & ratio. Cap. LXXVIII.

Ontexenda ſunt his cœleſtibus nexa cauſis.
c Nanque Aethiopas uicini ſyderis uapore tor
reri, aduſtis'q; ſimules gigni, barba & capillo
uibrato, non eſt dubium. Et aduerſa plaga mundi atq;
glaciali, candida cute eſſe gentes, flauis promiſſas cri-
nibus: truces uero ex cœli rigore has et illas mobilitates
habentes. Ipſo'q; crurum argumento, illis in ſupera ſuc
cum reuocari, natura uaporis: his in inferas partes de-
pelli, humore deciduo. Hic graues feras, illic uarias effi-
gies animalium prouenire, & maxime alitum, & in
multas figuras gigni uolucres. Corporum autem proce-
ritatem utrobique, illic ignium niſu, hic humoris ali-
mento. Medio uero terræ ſalubris utrinque mixtura, fer
tilis ad omnia tractus, modicus corporum habitus. Ma
gna & in colore temperies. Ritus molles, ſenſus liqui
dus, ingenia fœcunda, totius'q; naturæ capacia. Iiſdem
imperia, quæ nunquam extimis gentibus fuerint: ſicut
ne illæ quidem his paruerint auulſæ, ac pro immanita
te naturæ urgentis illas ſolitariæ.

De motu terræ. Cap. LXXIX.

Abyloniorum placita motus terræ, hiatus'q;,
b & cætera omnia, ui ſyderum exiſtimant fie
ri, ſed illorũ trium quibus fulmina aſſignãt:
fieri autem, meantium cum ſole aut congruentium, &
maxime circa quadrata mundi. Præclara quædam eſſe
& immortalis in eo (ſi credimus) diuinitas perhibe-
tur, Anaximandro Mileſio phyſico: quem ferunt La-
cedæmonijs prædixiſſe, ut urbem ac tecta cuſtodirẽt:
inſtare enim motũ terræ: cũ et urbs tota eorũ corruit:

& Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta, cladem inſuper eam ruina preſſit. Perhibetur & Pherecydes Pythagoræ doctoris alia cõiectatio, ſed & illa diuina: Hauſtu aquæ è puteo præſenſiſſe, ac prædixiſſe ibi terræ motum. Quæ ſi uera ſunt, quantum à deo tandem uideri poſſunt tales diſtare, dum uiuant? Et hæc quidem arbitrio cuiuſque exiſtimanda relinquantur, uentos in cauſa eſſe non dubiũ reor. Neque enim unquam intremiſcunt terræ, niſi ſopito mari: cœloq; adeo tranquillo, ut uolatus auium nõ pendeant, ſubtracto omni ſpiritu qui uehit: nec unquã niſi poſt uentos conditos, ſcilicet in uenas & cauernas eius occulto afflatu. Neque aliud eſt in terra tremor, q̃ in nube tonitruum. Nec hiatus aliud, quàm cum fulmẽ erumpit, incluſo ſpiritu luctante, & ad libertatem exire nitente.

De terræ hiatibus. Cap. LXXX.

u Arie itaque quatitur, & mira eduntur opera, alibi proſtratis mœnibus, alibi hiatu profundo hauſtis, alibi egeſtis molibus, alibi emiſſis amnibus, nonnunquam etiã ignibus calidiſue fontibus, alibi aduerſo fluminum curſu. Præcedit uero comitaturq; terribilis ſonus, aliâs murmur ſimilis mugitibus, aut clamori humano, armorumue pulſantiũ fragori, pro qualitate materiæ excipientis, formaq; uel cauernarum uel cuniculi per quẽ meat, exilius graſſante in anguſto, eodem rauco in recuruis reſultante, in duris fremente, in humidis fluctuante & ſtagnantibus: item fremente contra ſolida. Itaque & ſine motu ſæpe editur ſonus. Nec ſimplici modo quatitur unquam, ſed

tremit

tremit uibratq́;. Hiatus uero aliâs remanet, oſtendens quæ ſorbuit, aliâs occultat ore compreſſo: rurſusq́; ita inducto ſolo, ut nulla ueſtigia extent, urbibus plerunq; deuoratis, agrorumq́; tractu hauſto. Maritima autem maxime quatiuntur. Nec montoſa tali malo carent. Exploratum eſt mihi Alpes Apenninumq́; ſæpius tremuiſſe. Et autumno ac uere terræ crebrius mouentur, ſicut fiunt fulmina. Ideo Galliæ & Aegyptus minime quatiuntur, quoniam hic æſtatis cauſa obſtat, illic hyemis. Item noctu ſæpius, quàm interdiu. Maximi autem motus exiſtunt matutini ueſpertiniq́;: ſed propinqua luce crebri. Interdiu autem circa meridiem fiunt, & ſolis lunæq́; defectu, quoniam tempeſtates tunc ſopiuntur. Præcipue uero cũ ſequitur imbrẽ æſtus, imbresúe æſtũ.

Signa motus futuri. Cap. LXXXI.

NAuigantes quoque ſentiunt non dubia coniectura, ſine flatu intumeſcente fluctu ſubito, aut quatiente ictu. Intremunt uero & in nauibus poſita, æque quàm in ædificijs, crepituq́; prænũciant. Quin & uolucres non impauidæ ſedent. Eſt et in cœlo ſignum, præceditq́; motu futuro, aut paulopoſt occaſum ſereno, ceu tenuis linea nubis in longum porrectæ ſpatium. Eſt & in puteis turbidior aqua, nec ſine odoris tædio.

Auxilia contra motus futuros. Cap. LXXXII.

SIcut in ijſdem eſt remedium, quale & crebri ſpecus præbent. Præconceptum enim ſpiritum exhalant, quod in certis notatur oppidis, quæ minus quatiuntur, crebris ad eluuiem cuniculis cauata. Multóq; ſunt tutiora in ijſdem illis quæ pendent,

ſicut Neapoli in Italia intelligitur, parte eius, quæ ſolida eſt, ad tales caſus obnoxia. Tutiſſimi ſunt ædificiorum fornices, anguli quoque parietum, poſteſq; alterno pulſu renitentes. Et latere terreno facti parietes minore noxa quatiuntur. Magna differentia eſt & in ipſo genere motus: pluribus ſiquidem modis quatitur. Tutiſſimum eſt, cum uibrat criſpante ædificiorum crepitu, et cum intumeſcit aſſurgens, alternoq; motu reſidet: innoxium & cum concurrentia tecta contrario ictu arietant, quoniam alter motus alteri renititur. Vndantis inclinatio, et fluctus more quædam uolutatio infeſta eſt: aut cum in unam partem totus ſe motus impellit. Deſinunt autem tremores, cum uentus emerſit: ſin uero durauere, non ante quadraginta dies ſiſtuntur: plerunque & tardius, utpote cum quidam annuo & bienniJ ſpatio durauerint.

Portenta terrarũ ſemel uiſa. Cap. LXXXIII.

Factum eſt ſemel, quod equidem in Hetruſcæ diſciplinæ uoluminibus inueni, ingens terrarum portentum L. Marcio, Sex. Iulio COSS. in agro Mutinenſi. Nanque montes duo inter ſe concurrerunt, crepitu maximo aſſultantes recedenteſq;, inter eos flamma fumoq; in cœlum exeunte interdiu, ſpectãte è uia Aemylia magna equitum Romanorum, familiarumq; & uiatorum multitudine. Eo concurſu uillæ omnes eliſæ, animalia permulta, quæ itra fuerant, exanimata ſunt, anno ante ſociale bellum: quod haud ſcio an funeſtius ipſi terræ Italiæ fuerit, quàm ciuilia. Non minus mirum oſtentum & noſtra cognouit ætas, anno Neronis principis ſupremo, ſicut in rebus eius expo

ſuimus, pratis oleiſq; intercedente uia publica in contrarias ſedes transgreſſis, in agro Marrucino, prædijs Vectij Marcelli equitis Romani, res Neronis procurantis.

Miracula terræmotus. Cap. LXXXIIII.

f Iunt ſimul cum terræmotu & inundationes maris, eodem uidelicet ſpiritu infuſi, aut reſidentis ſinu recepti. Maximus terræ memoria mortalium extitit motus, Tiberij Cæſaris principatu, XII. urbibus Aſiæ una nocte proſtratis. Creberrimus Punico bello, intra eundem annum ſepties atque quinquagies nunciatus Romã. Quo quidem anno ad Traſymenum lacum dimicantes, maximum motum neque Pœni ſenſere, nec Romani. Nec uero ſimplex malũ, aut in ipſo tantum motu periculum eſt, ſed par aut maius oſtentum. Nunquam urbs Roma tremuit, ut non futuri euentus alicuius id prænuncium eſſet.

Quibus locis maria receſſerint. Cap. LXXXV.

e Adem naſcentium cã terrarũ eſt, cũ idem ille ſpiritus attollẽdo potens ſolo, nõ ualuit erũpere. Naſcuntur.n.nec fluminum tm̃ inuectu, ſicut Echinades inſulæ ab Acheloo amne congeſtæ, maiorq; pars Aegypti à Nilo, in quam à Pharo inſula noctis & diei curſum fuiſſe Homero credimus: ſed & receſſu maris, ſicut eidem de Circeijs. Quod accidiſſe et in Ambraciæ portu X.M.paſſuũ interuallo, & Atheníenſiũ V.M.ad Piræũ memoratur. Et Epheſi, ubi quõdam ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidẽ ſi credimus, mare fuit ſupra Memphim uſque ad Aethiopum montes: itemq; à planis Arabiæ. Mare et circa Ilium, & tota Teuthrania, quaq; campos itulerit Mæander.

Ratio inſularum eneſcentium. Cap. LXXXVI.

Aſcuntur & alio modo terræ, ac repente in
aliquo mari emergunt, uelut paria ſecum fa-
n ciente natura, quæq; hauſerit hiatus, alio loco
reddente.

Quæ, & quibus temporibus enatæ ſunt. Cap. LXXXVII.

Laræ iampridem inſulæ, Delos & Rhodos,
c memoriæ produntur enatæ. Poſtea minores,
ultra Melon Anaphe, inter Lemnum & Hel
leſpontum, Nea: inter Lebedum & Teon, Alone: inter
Cycladas olympiadis CXXXV. anno quarto, Thera et
Theraſia. Inter eaſdem poſt annos CXXX. Hiera, ea-
demq; Automate. Et ab ea duobus ſtadijs poſt annos
CX. i noſtro æuo, M. Iunio Syllano, et L. Balbo COSS.
ad VIII. Idus Iulij, Thia.

Quas terras interruperint maria. Cap. LXXXVII.

Nte nos & iuxta Italiam inter Aeolias inſu-
a las, item iuxta Cretam emerſit è mari M.D.
paſſuum, una cum calidis fontibus, altera o-
lympiadis CXLIII. anno tertio in Thuſco ſinu, fla-
grans hæc uiolento cum flatu. Proditurq; memoriæ, ma
gna circa illam multitudine piſcium fluitante, confeſtim
expiraſſe quibus ex his cibus fuiſſet. Sic & Pithecuſas
in Cãpano ſinu ferunt ortas. Mox in his montem Epo
pon, cum repente flamma ex eo emicuiſſet, campeſtri
æquatum planicie. In eadem & oppidũ hauſtum pro-
fundo: alioq; motu terræ ſtagnum emerſiſſe: et alio, pro
uolutis montibus inſulam extitiſſe Prochytam. Nãque

& hoc modo inſulas rerum natura fecit. Auellit Siciliam Italiæ, Cyprum Syriæ, Eubœam Bœotiæ, Eubœæ Atalantem & Macrin, Besbycum Bithyniæ, Leucoſiã Sirenum promontorio.

Quæ inſulæ continenti adiunctæ. Cap. LXXXIX.

r Vrſus abſtulit inſulas mari, iunxitq́; terris: Antiſſam Leſbo, Zephyrium Halicarnaſſo, Ethuſam Mindo, Dromiſcon & Pernen Mileto, Narthecuſam Parthenio promontorio. Hybanda quondam inſula Ioniæ CC. nunc à mari abeſt ſtadijs. Syriten Epheſus in mediterranea habet, Deraſidas & Sophoniam uicina ei Magneſia. Epidaurus et Oricum inſulæ eſſe deſierunt.

Quæ terræmotu mari pmutatæ. Cap. XC.

i N totum abſtulit terras, primũ omnium ubi Atlanticum mare eſt, ſi Platoni credimus, immenſo ſpatio. Mox interno, quæ uidemus hodie, merſam Acarnaniam Ambracio ſinu, Achaiam Corinthio, Europam Aſiamq́; Propontide & Põto. Ad hoc perrupit mare Leucada, Antirrhium, Helleſpõtum, Boſphoros duos.

Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt. Cap. XCI.

a Tque ut ſinus & ſtagna prætercam, ipſa ſe condens terra deuorauit Cybotum altiſſimũ montem, cum oppido Curite, Sipylum in Magneſia: & prius in eodem loco clariſſimam urbẽ quæ Tantalis uocabatur. Galanis & Gamales urbium in Phœnice agros cum ipſis, Phegium Aethiopiæ iugum excelſiſſimũ, tanq̃ non inſida graſſarentur et littora.

Quæ urbes hauſtæ ſint à mari. Cap. XCII.

p Yrrham & Antiſſam circa Mæotin pontus abſtulit, Elicem et Buram in ſinu Corinthio, quarum in alto ueſtigia apparent. Ex inſula Cea amplius triginta milia paſſuum abrupta ſubito, cum plurimis mortalium rapuit. Et in Sicilia dimidiā Tyndarida urbem, ac quicquid ab Italia deeſt. Similiter in Bœotia & Eleuſina.

De *miraculis terrarum.* Cap. XCIII.

m Otus enim terræ ſileantur, & quicquid eſt, ubi ſaltem buſta urbium extant: ſimul ut terræ miracula potius dicamus, quàm ſcelera naturæ. Et Hercule non cœleſtia enarratu difficiliora fuerint. Metallorum opulentia tam uaria, tam diues, tam fœcunda, tot ſeculis ſuboriens: cum tantum quotidie orbe toto populentur ignes, ruinæ, naufragia, bella, fraudes, tantum uero luxuria & tot mortales conterant: gemmarum pictura tam multiplex, lapidum tam diſcolores maculæ, interq; eos candor alicuius, præter lucem omnia excludens: medicatorum fontium uis: ignium tot locis emicantium, perpetua tot ſeculis incendia: ſpiritus letales alibi, aut ſcrobibus emiſſi, aut ipſo loci ſitu mortiferi, alibi uolucribus tantum, ut Soracte uicino urbi tractu: alibi præter hominem cæteris animantibus: nonnunquam & homini, ut in Sinueſſano agro et Puteolano: ſpiracula uocant, alij Charoneas ſcrobes, mortiferum ſpiritum exhalantes. Item in Hirpinis Anſancti ad Mephitis ædem locum, quem qui intrauere moriuntur. Simili modo Hierapoli in Aſia, matris magnæ tantum ſacerdoti innoxium. Alibi fatidici ſpecus, quorum

exhalatione temulenti futura praecinunt, ut Delphis, nobiliſſimo oraculo. Quibus in rebus quid poſſit aliud cauſæ afferre mortalium quiſpiam, quàm diffuſæ per oẽ naturæ ſubinde aliter atq; aliter numen erũpens?

De terris ſemper trementibus. Cap. XCIIII.

Quædam uero terræ ad ingreſſus tremunt, ſicut in Gabiẽſi agro, non procul urbe Roma, iugera fermè ducenta, equitantium curſu: ſimiliter in Reatino.

De inſulis ſemper fluctuantibus. Cap. XCV.

Quædam inſulæ ſemp fluctuant, ſicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Mutienſi, Statonienſi: In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opaca ſylua, quæ nunquam die ac noctu eodẽ loco uiſitur: In Lydia quæ uocantur Calaminæ, non uentis ſolum, ſed etiam contis quò libeat impulſæ, multorum ciuiũ Mithridatico bello ſalus. Sunt & in Nymphæo paruæ, ſaltuares dictæ, quoniam in ſymphoniæ cantu ad ictus modulantiũ pedum mouentur. In Tarquinienſi lacu magno Italiæ duæ nemora circũferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam complexu, uentis impellentibus, quadratam nunquam.

Quibus in terris non pluat: et aceruata terrarũ miracula, & cæterorum elementorum. Cap. XCVI.

Celebre fanum habet Veneris Paphos, i cuius quandam aream non impluit. Item in Nea oppido Troadis circa ſimulacrum Mineruæ. In eodem & relicta ſacrificia non putreſcunt. Iuxta Harpaſa oppidũ Aſiæ, cautes ſtat horrenda, uno digito

mobilis: eadem ſi toto corpore impellatur, reſiſtens. In Taurorũ *peninſula in ciuitate* Paraſino *terra eſt, qua ſanantur omnia uulnera.* At *circa* Aſſon Troadis *lapis naſcitur, quo conſumuntur omnia corpora:* Sarcophagus *uocatur.* Duo *ſunt montes iuxta flumen* Indum, *alteri natura eſt ut ferrum omne teneat, alteri ut reſpuat.* Itaque *ſi ſint claui in calceamento, ueſtigia auelli in altero non poſſe, in altero ſiſti.* Locris & Crotone *peſtilentiã nunquam fuiſſe, nec ullo terræmotu laboratum, annotatum eſt.* In Lycia *uero ſemper à terræmotu* XL. *dies ſerenos eſſe.* In *agro* Ardano *frumentum ſatum nõ naſcitur.* Ad *aras* Murtias *in* Veiente, & *apud* Tuſculanum, & *in ſylua* Ciminia *loca ſunt in quibus in terram depacta non extrahuntur.* In Cruſtumino *natum fœnum ibi noxium, extra ſalubre eſt.*

Qua ratione æſtus maris accedant & recedant: & ubi ijdem extra rationem. Cap. XCVII.

ET *de aquarum natura complura dicta ſunt: ſed æſtus maris accedere & reciprocare, maxime mirum: pluribus quidem modis, uerum cauſa in ſole lunáq;.* Bis *inter duos exortus lunæ affluunt, biſq; remeant, uicenis quaterniſq; ſemper horis.* Et *primum attollente ſe cum ea mundo intumeſcentes, mox à meridiano cœli faſtigio uergente in occaſum reſidentes: rurſusq; ab occaſu ſubter cœli ima, & meridiano contraria accedente, inundantes: hinc donec iterum exoriatur, ſe ſorbentes.* Nec *unquam eodẽ tempore quo pridie reflui, ut ancillante ſydere, trahenteq; ſecũ auido hauſtu maria, et aſſidue aliunde quàm pridie exo-*

riente:paribus tamen interuallis reciproci, ſenisq́; ſemp
horis,non cuiuſque diei aut noctis,aut loci, ſed æquino
ctialibus: ideoq́; inæquales uulgarium horarum ſpatio
utcunq; plures in eas aut diei aut noctis illarum men
ſuræ cadunt,& æquinoctio tantum pares ubique. In-
gens argumentum plenumq́; lucis ac uicis etiam diur-
næ,hebetes eſſe qui negent ſubtermeare ſydera,ac rur-
ſus eadem reſurgere,ſimilemq́; terris,imo uero uniuer
ſæ naturæ exinde faciem,in iiſdem ortus occaſusq́; operi
bus:non aliter ſub terra manifeſto ſyderis curſu alióue
effectu,quàm cũ præter oculos noſtros feratur. Multi-
plex etiamnum lunaris differentia, primumq́; ſepte-
nis diebus. Quippe modici noua ad diuiduam æſtus,
pleniore ab ea exundant,plenáq; maxime feruent. In-
de miteſcunt. Pares ad ſeptimam primis. Iterumq́; alio
latere diuidua augentur. In coitu ſolis pares. Planè ea
dem aquilonia,& à terris longius recedente mitiores,
quàm cum in auſtros digreſſa,propiore niſu uim ſuam
exercet. Per octonos quoque annos ad principia motus
& paria incrementa centeſimo lunæ reuocantur am-
bitu,augente ea cuncta ſolis annuis cauſis,duobus æq=
noctiis maxime tumentes,et autumnali amplius,quàm
uerno. Inanes uero bruma,& magis ſolſtitio. Nec ta=
men in ipſis,quos dixi,temporum articulis, ſed paucis
poſt diebus,ſicuti neque in plena aut nouiſſima, ſed po
ſtea:nec ſtatim ut lunam mundus oſtendat occultet'ue,
aut media plaga declinet,uerum duabus ferè horis æq
noctialibus ſerius, tardiore ſemper ad terras omnium
quæ geruntur in cœlo effectu cadente,quàm uiſu, ſi-
cuti fulguris & tonitrus & fulminum. Omnes autem

æſtus in oceano maiora integunt ſpatia inundantq;, quàm in reliquo mari: ſiue quia totum in uniuerſitate animoſius eſt, q̃ in parte: ſiue quia magnitudo aperta ſyderis uim laxe graſſantis efficacius ſentit, eãdem anguſtijs arcentibus. Qua de cauſa nec lacus, nec amnes ſimiliter mouentur. Octogenis cubitis ſupra Britanniam intumeſcere æſtus, Pytheas Maſſilienſis autor eſt. Interiora autem maria terris clauduntur ut portu. Quibuſdam tamen in locis ſpatioſior laxitas ditioni paret: utpote cum plura exempla ſint, in trãquillo mari, nulloq; uelorum impulſu, tertio die ex Italia proue ctorum Vticam, æſtu feruente. Circa littora autem magis, quàm in alto deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extrema pulſum uenarum, id eſt ſpiritus magis ſentiunt. In pleriſque tamen æſtuarijs, propter diſpares ſyderum in quoque tractu exortus, diuerſi exiſtunt æſtus, tempore non ratione diſcordes, ſicut in Syrtibus. Et quorundam tamen priuata natura eſt, uelut Tauromitani Euripi ſæpius, & in Eubœa ſepties die ac nocte reciprocantis. Aeſtus idem triduo in menſe cõſiſtit, ſeptima, octaua, nonaq; luna. Gadibus, qui eſt delubro Herculis proximus, fons icluſus ad putei modum, aliâs ſimul cum oceano augetur minuiturq; aliâs uero utrunq; contrarijs temporibus. Eodem in loco alter, oceani motibus conſentit. In ripa Bætis oppidum eſt, cuius putei creſcente æſtu minuuntur, augeſcũt decedente, medijs temporum immobiles: Eadem natura in Hiſpali oppido uni puteo, cæteris uulgaris. Et Põtus ſemper extra meat in Propontidem, introrſus in Pontum nunquam reſluo mari.

Miracula maris. Cap. XCVIII.

Omnia plenilunio maria purgantur, quædam & ſtato tempore. Circa Meſſanam & Mylas fimo ſimilia expuuntur in littus purgamẽta: unde fabula, ſolis boues ibi ſtabulari. His addit (ut nihil quod equidem nouerim prætereã) Ariſtoteles, nullum animal niſi æſtu recedente expirare. Obſeruatum id multũ in Gallico oceano, et dũtaxat in hoie cõpertũ.

Quæ poteſtas lunæ, & terrena, & marina. Cap. XCIX.

Quo uera coniectatio exiſtit, haud fruſtra ſpiritus ſydus lunæ exiſtimari. Hoc eſſe quod terras ſaturet, accedensq́; corpora impleat, abſcedens inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchylia, & maxime ſpiritum ſentire quibus ſanguis non ſit. Sed & ſanguine hominem etiam cum lumine eius augeri ac minui: frondes quoque ac pabula (ut ſuo loco dicetur) ſentire, in omnia eadem penetrante ui.

Quæ ſolis, & quare ſalſum mare. Cap. C.

Itaq; ſolis ardore ſiccatur liquor: et hoc eſſe maſculũ ſydus accepimus, torrẽs cuncta ſorbensq́;. Sic mari late patẽti ſaporem incoqui ſalis, aut quia exhauſto inde dulci tenuiq́;, quod facillime trahat uis ignea, oẽ aſperius craſſiusq; linquatur. Ideo ſummã æquorũ aquã dulciorẽ profunda. Hãc eſſe ueriorem cãm aſperi ſaporis, q̃ quòd mare terræ ſudor ſit æternus, aut quia plurimum ex arido miſceatur illi uapore, aut q̃a terræ natura medicatas aquas inficiat. Eſt in exemplis, Dionyſio Siciliæ tyranno, cum pulſus eſt ea potentia, accidiſſe prodigiũ, ut uno die in portu dulceſceret mare.

Idem de natura lunæ. Cap. CI.

Contrario ferunt lunæ fœmineum ac molle ſydus atque nocturnum ſoluere humorem, & trahere non auferre. Id manifeſtum eſſe, quod ferarum occiſa corpora in tabem uiſu ſuo reſoluat, ſomnoq́; ſopitis torporem contractum in caput reuocet: glaciem refundat, cunctaq; humifico ſpiritu laxet. Ita penſari naturæ uices, ſemperq́; ſufficere, alijs ſyderum elementa cogentibus, alijs uero fundentibus. Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum eſſe, ſicut in marinis ſolis.

Vbi altiſſimum mare. Cap. CII.

Altiſſimum mare XV. ſtadiorum Fabianus tradit. Alij in Ponto ex aduerſo Coraxorum gentis (uocant Bathea ponti) trecentis ferè à continenti ſtadijs immenſam altitudinem maris tradũt, uadis nunquam repertis.

Miracula aquarum, fontium, & fluminum. Cap. CIII.

Mirabilius id faciunt aquæ dulces, iuxta mare ut fiſtulis emicantes. Nam nec aquarum natura à miraculis ceſſat. Dulces mari inuehuntur, leuiores haud dubie. Ideo & marinæ, quarum natura grauior, magis inuecta ſuſtinent. Quædam uero & dulces inter ſe ſupermeant alias. Vt in Fucino lacu inuectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius, in Seuinno Ollius, in Lemano Rhodanus, hic trans alpes, ſuperiores in Italia multorũ milium tranſitu, hoſpitales ſuas tantum, nec largiores, q̃ intulere, aquas euehentes. Proditum hoc & in Oronte

amne Syriæ, multiſq; alijs. Quidam uero odio maris ipſa ſubeunt uada, ſicut Arethuſa fons Syracuſanus, in quo redduntur iacta in Alpheum: qui per Olympiam fluens, Peloponeſiaco littori infunditur. Subeunt terras, rurſusq; redduntur, Lycus in Aſia, Eraſinus in Argolica, Tigris in Meſopotamia. Et quæ in Aeſculapij fonte Athenis immerſa ſunt, in Phalerico redduntur. Et in Atinate campo fluuius merſus, poſt XX.M.paſſ. exit. Et in Aquileienſi Timauus. Nihil in Aſphaltite Iudææ lacu, qui bitumen gignit, mergi poteſt: nec in Armeniæ maioris Arethuſa: is quidem nitroſus piſces alit. In Salentino iuxta oppidum Manduriam lacus ad margines plenus, neque exhauſtis aquis minuitur, neque infuſis augetur. In Ciconum flumine, & in Piceno lacu Velino lignum deiectum, lapideo cortice obducitur: & in Surio Colchidis flumine, adeo ut lapidem plerunq; durans adhuc integat cortex. Similiter in flumine Silari ultra Surrentum, non uirgulta modo immerſa, uerum & folia lapideſcunt, aliâs ſalubri potu eius aquæ. In exitu paludis Reatinæ, ſaxum creſcit. Et in rubro mari oleæ, uirentesq; frutices enaſcuntur. Sed & fontium plurimorum natura, mira eſt feruore. Idq; etiam in iugis alpium, ipſoq; in mari, inter Italiam & Aenariã, ut in Baiano ſinu: et in Liri fluuio, multisq; alijs. Nã dulcis hauſtus in mari plurimis locis, ut ad Chelidonias inſulas & Aradum, & in Gaditano oceano. Patauinorum aquis calidis herbæ uirentes innaſcuntur, Piſanorum ranæ: ad Vetulonios in Hetruria nõ procul à mari, piſces. In Caſinate fluuius appellatur Scatebra, frigidus, abundantior æſtate. In eo ut in Arcadiæ Stym-

phali, enaſcuntur aquatiles muſculi. In Dodone Iouis fons cum ſit gelidus, et immerſas faces extinguat: ſi extinctæ admoueantur, accendit. Idē meridie ſemper deficit, qua de cauſa Anapauomenon uocant. Mox increſcens ad medium noctis exuberat: ab eo rurſus ſenſim deficit. In Illyrijs ſupra fontem frigidum expanſæ ueſtes accenduntur. Iouis Hammonis fons interdiu frigidus, noctibus feruet. In Troglodytis fons ſolis appellatur dulcis, & circa meridiē maxime frigidus: mox paulatim tepeſcens, ad noctis media feruore & amaritudine infeſtatur. Padi fons medijs diebus æſtiuis uelut interquieſcens ſemper aret. In Tenedo inſula fons ſemꝑ à tertia noctis hora in ſextam ab æſtiuo ſolſtitio exundat. Et in Delo inſula Inopus fons eodem quo Nilus modo, ac pariter cū eo decreſcit augeturq;. Contra Timauum amnem inſula parua in mari eſt cum fontibus calidis, qui pariter cum æſtu maris creſcunt minuunturq;. In agro Pitinate trans Apenninum fluuius Nouanus omnibus ſolſtitijs torrens, bruma ſiccatur. In Faliſco omnis aqua potata candidos boues facit: in Bœotia amnis Melas oues nigras: Cephiſus ex eodem lacu profluens, albas: rurſus nigras Penius, ruffasq; iuxta Ilium Xanthus, unde & nomen amni. In Ponto fluuius Aſtaces irrigat campos, in quibus paſtæ nigro lacte equæ gentem alunt. In Reatino fons Neminiæ appellatus, alio atque alio loco exoritur, annonæ mutationem ſignificans. Brunduſij in portu fons, incorruptas præſtat aquas nauigantibus. Lynceſtis aqua, quæ uocatur Acidula, uini modo temulētos facit. Item in Paphlagonia, et in agro Caleno. In Andro inſula templo Li-

beri patris fontem nonis Ianuarijs *ſemper uini ſapore fluere* Mutianus *ter* COS.*credit:* Diotecnoſia *uocatur.* Iuxta Nonacrim *Arcadiæ* Styx,*nec odore differens, nec colore,epota ilico necat.* Item *in* Beroſo Taurorum *colle tres fontes,ſine remedio, ſine dolore mortiferi.* In Carrinenſi Hiſpaniæ *agro duo fontes iuxta fluunt,al ter omnia reſpuens,alter abſorbens.* In *eadem gente ali us,aurei coloris omnes oſtendit piſces, nihil extra illã aquam cæteris differentes.* In Comenſi *iuxta* Larium *lacum, fons largus,horis ſingulis ſemper intumeſcit ac reſidet.* In Cydonia *inſula ante* Leſbon *fons calidus, uere tantum fluit.* Lacus Sinnaus *in* Aſia *circumna-ſcente abſynthio inficitur.* Colophone *in* Apollinis Cla-rij *ſpecu lacuna eſt,cuius potu mira redduntur oracu-la,bibentium breuiore uita.* Amnes *retro fluere & no ſtra uidit ætas,*Neronis *principis annis ſupremis,ſicut in rebus eius retulimus.* Iam *oẽs fontes æſtate,q̃ hyeme gelidiores eſſe,quẽ fallit?* Sicut *illa permira naturæ opa, æs,& plũbum in maſſa mergi,dilatata fluitare.* Eiuſ-*demq́; põderis alia ſidere,alia inuehi.* Onera *in aqua facilius moueri.* Thyrreũ *lapidẽ q̃uis grãdem innata-re,eundemq́; cõminutum mergi.* Recentia *cadauera ad uadum labi,intumeſcentia attolli.* Inania *uaſa haud fa cilius,q̃ plena extrahi.* Pluuias *ſalinis aquas utiliores eẽ,q̃ reliquas:nec fieri ſalẽ niſi admixtis dulcibus.* Ma*rinas tardius gelare,celerius accẽdi.* Hyeme *mare cali dius eẽ,autũno ſalſius.* Oẽ *oleo trãquillari.* Et *ob id uri nantes ore ſpargere,qm̃ mitiget naturã aſperã, lucẽq́; deportet.* Niues *in alto mari nõ cadere.* Cum *oĩs aqua deorſum feratur,exilire fontes,atq; ẽt in* Aetnæ *radici-*

bus flagrantis in tantum, ut quinquagena & centena milia paſſ. harenas flammarum globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula, & de maltha. Cap. CIIII.

i Am´q; & ignium, quod eſt naturæ quartum elementum, reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis. In Comagenes urbe Samoſata ſtagnum eſt, emittens limum (maltham uocant) flagrantem: cum quid attigit ſolidi, adhæret, præterea tactus ſequitur fugientes. Sic defendêre muros oppugnante Lucullo, flagrabat´q; miles armis ſuis: Aquis etiam accenditur. Terra tm̃ reſtingui docuere experimenta.

De naphtha. Cap. CV.

s Imilis ē natura naphthæ: ita appellatur circa Babyloniam, & in Auſtagenis Parthiæ profluens, bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium, tranſiliunt´q; protinus in eam undecunque uiſam. Ita ferunt à Medea pellicem crematam, poſtquam ſacrificatura ad aras acceſſerat, corona igne rapta.

De ſemper ardentibus locis. Cap. CVI.

u Erum in montium miraculis, ardet Aetna noctibus ſemper, tanto´q; æuo ignium materiæ ſufficit, niualis hybernis temporibus, egeſtû´q; cinerem pruinis operiēs. Nec in illo tantum natura ſæuit, exuſtionem terris denuncians: Flagrat in Phaſelide mons Chimæra, & quidē immortali diebus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua, extingui uero terra aut fœno, Gnidius Cteſias tradit. Eadem in Lycia Hephæſtij montes, tæda flãmante tacti, flagrãt

adeo

adeo,ut lapides quoque riuorum & harenæ in ipſis aquis ardeant:aliturq́; ignis ille pluuijs.Baculo ſiquis ex ijs accenſo traxerit ſulcos, riuos ignium ſequi narrant.Flagrat in Bactris Cophāti noctibus uertex. Flagrat in Medis & Ceſtia gente confinio Perſidis : Suſis quidem ad turrim albam,e XV. caminis,maximo eorum,& interdiu.Campus Babyloniæ flagrat, quadā ueluti piſcina iugeri magnitudine.Item Aethiopum iuxta Heſperium montem, ſtellarum modo campi noctu nitent.Similiter in Megalopolitanorū agro, tametſi internus ſit ille iucundus,frondemq́; denſi ſupra ſe nemoris non adurens,& iuxta gelidum fontem ſemper ardēs.Nymphæi crater dira Apolloniatis ſuis portendit, ut Theopompus tradidit. Augetur imbribus ,egeritq́; bitumen,temperandū fonte illo inguſtabili, aliâs omni bitumine dilutius.Sed quis hæc miretur?in medio mari Hiera inſula iuxta Italiā cū ipſo mari arſit per aliquot dies ſociali bello,donec legatio ſenatus piauit.Maximo tamen ardet incendio Theon ochema dictum, Aethiopum iugum, torrentesq́; ſolis ardoribus flāmas egerit.Tot locis tot incendijs rerū natura terras cremat.

Ignium per ſe miracula. Cap. CVII.

PRæterea cum ſit huius unius elemēti ratio fœcunda, ſeq́; ipſe pariat, & minimis creſcat ſcintillis:quid fore putandum eſt in tot rogis terræ?Quæ eſt illa natura,quæ uoracitatem in toto mūdo auidiſſimam ſine damno ſui paſcit?Addantur ijs ſydera innumera,ingensq́; ſol.Addantur humani ignes, & lapidū quoque inſiti naturæ,attrita inter ſe ligna, iam nubium & origines fulminum. Excedit profecto

omnia miracula, ullum diem fuiſſe quo non cuncta cõflagrarent: cum ſpecula quoque concaua aduerſa ſolis radiјs facilius etiã accendantur, quàm ullus alius ignis. Quid quòd innumerabiles parui, ſed naturales ſcatent? In Nymphæo exit è petra flamma quæ pluuijs accenditur. Exit & ad aquas Scantias. Hæc quidem inualida cum tranſit, nec longe in alia durans materia. Viret æterno hunc fontem igneum contexens fraxinus. Exit in Mutinenſi agro ſtatis Vulcano diebus. Reperitur apud autores, ſubiectis Ariciæ aruis, ſi carbo decaderit, ardere terram. In agro Sabino & Sidicino unctũ flagrare lapidem. In Salentino oppido Egnatia, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flãmam exiſtere. In Laciniæ Iunonis ara ſub dio ſita, cinerem immobilem eſſe, perflantibus undique procellis. Quin & repentinos ignes exiſtere et in aquis, & in corporibus etiam humanis. Traſymenum lacum arſiſſe totum: Seruio Tullio dormienti in pueritia, ex capite flammam emicuiſſe: L. Martio in Hiſpania interẽptis Scipionibus concionanti, & milites ad ultionem exhortanti, arſiſſe ſimili modo, Valerius Antias narrat. Plura mox & diſtinctius. Nunc enim quadam mixtura rerum omnium exhibentur miracula. Verum egreſſa mens interpretationem naturæ, feſtinat legentium animos per totum orbem ueluti manu ducere.

Terræ uniuerſæ menſura, longitudo, & latitudo. Cap. CVIII.

Pars noſtra terrarum, de qua memoro, ambiẽti (ut dictum eſt) oceano uelut innatans, longiſſime ab ortu ad occaſum patet, hoc eſt ab

India ad Herculis columnas Gadibus ſacratas, octuagies quinquies centena ſeptuaginta octo M. paſſ. ut Artemidoro placet autori: ut uero Iſidoro, nonagies octies centena & decem et octo M. Artemidorus adijcit amplius à Gadibus circuitu ſacri promõtorij ad promontorium Artabrũ, quò longiſſime frõs procurrit Hiſpaniæ octingenta M. XCI. Id menſuræ, duplici currit uia. À Gange amne oſtióq; eius, quo ſe in eoum oceanum effundit, per Indiam Parthyenemq́; ad Myriandrum urbem Syriæ, in Iſſico ſinu poſitam, quinquagies bis centena, quindecim M. paſſ. Inde proxima nauigatione Cyprum inſulam, Patara Lyciæ, Rhodum, Aſtypalæam, in Carpathio mari inſulas, Laconicæ Tænarum, Lilybæum Siciliæ, Calarim Sardiniæ, tricies quater centena, quinquaginta M. Deinde Gades quatuordecies centena & quinquaginta M. paſſ. Quæ menſura uniuerſa ab eoo mari efficit octogies quinquagies centena, LXXVIII. M. paſſ. Alia uia, q̃ certior, itinere terreno maxime patet, à Gange ad Euphratem amnem quinquagies centena M. paſſ. et XXI. Inde Cappadociæ Mazaca CC. M. XLIIII. Inde per Phrygiã, Cariã, Epheſum CCCC. M. paſſ. XCVIII. Ab Epheſo per Aegeum pelagus Delum ducenta M. Iſthmum ducenta duodecim M. Deinde terra & Laconico mari et Corinthiaco ſinu Patras Peloponneſi CCII. M. quingenti: Leucadẽ LXXXVI. M. quingenti: Corcyrã totidẽ: Acroceraunia CXXXII. M. quingenti: Brundiſium LXXX. ſex milia quingenti: Romam CCC. milia LX. Ad alpes uſque Calancomacum uicum DXVIII. milia. Per Galliam ad Pyrenæos mõtes Illiberim quingenta quinquaginta ſex M.

Ad oceanum & Hiſpaniæ oram trecenta trigintaduo M. Traiectu Gadis ſeptem milia quingenti. Quæ menſura Artemidori ratione efficit octuagieſſexies centena octogintaquinque. Latitudo autem terræ à meridiano ſitu ad ſeptentrionem, dimidio ferè minor colligitur, quinquagies quater centena ſexagintaduo milia. Quo palàm fit, quantum & hinc uapor abſtulerit, & illinc rigor. Neque enim deeſſe arbitror terris, aut nõ eſſe globi formam: ſed inhabitabilia utrinque incomperta eẽ. Hæc menſura currit à littore Aethiopici oceani, quà modo habitatur, ad Meroën DL. M. Inde Alexandriã duodecies centena milia quinquaginta. Rhodum quingenta octogintatria. Gnidum octogintaquatuor milia quingenti. Con uigintiquinque milia. Samum C. milia. Chium LXXXIIII. milia. Mitylenen LXV. milia. Tenedon XXVIII. milia. Sigæũ promontoriũ XII. milia quingenti. Os Ponti CCCXII. milia quingenti. Carambin promontorium CCCL. Os Mæotidis CCCXII. milia quingenti. Oſtium Tanais CCLXV. milia qui curſus cõpẽdijs maris breuior fieri põt LXXXIX. milia. Ab hoſtio Tanais nihil modicum diligentiſſimi autores fecere. Artemidorus ulteriora incomperta exiſtimauit, cum circa Tanaim Sarmatarum gentes degere fateretur ad ſeptentriones uerſas. Iſidorus adiecit XII. M. L. uſque ad Thulen, quæ coniectura diuinationis eſt. Ego non minore, quàm proxime dicto ſpatio, Sarmatarum fines noſci intelligo. Et alioquin quantũ eſſe debet, quod innumerabiles gentes ſubinde ſedẽ mutantes capiat? Vnde ulteriorem menſuram inhabitabilis plagæ, multo eſſe maiorem arbitror. Nã & à Ger-

mania immenſas inſulas nō pridem compertas, cognitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc ſunt, quæ digna memoratu putem. Vniuerſum autem hunc circuitum Eratoſthenes, in omnium quidem literarum ſubtilitate, & in hac utique præter cæteros ſolers, quem cunctis probari uideo, ducentorum quinquagintaduorum milium ſtadiûm prodidit: Quæ menſura Romana computatione efficit trecenties quindecies centena milia paſſuum. Improbum auſum: uerum ita ſubtili argumentatione comprehenſum, ut pudeat non credere. Hipparchus & in coarguendo eo, & in reliqua omni diligētia mirus, adijcit ſtadiorū paulo minus XXV. M.

Harmonica mundi ratio. Cap. CIX.

Lia Dionyſodoro fides: neque. n. ſubtraham exemplum uanitatis græcæ maximum. Melius hic fuit, geometrica ſcientia nobilis. Senecta diem obijt in patria. Funus duxere ei propinquæ, ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum ſecutis diebus iuſta peragerent, inueniſſe dicuntur in ſepulchro epiſtolā, Dionyſodori nomine ad ſuperos ſcriptam. Perueniſſe eum à ſepulchro ad infimam terram: eſſeq; eò ſtadiorum quadragintaduo milia. Nec defuere geometræ, qui interpretarentur ſignificare epiſtolam à medio terrarum orbe miſſam, quò deorſum ab ſummo longiſſimum eſſet ſpatium, & idem pilæ medium. Ex quo conſecuta computatio eſt, ut circuitu eſſe CCLV. M. ſtadia pronunciarent. Harmonica ratio, quæ cogit rerum naturam ſibi ipſam congruere, addit huic menſuræ ſtadia ſeptem milia, terramq; nonageſimamſextammilleſimam totius mundi partem facit.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS.

PROOEMIVM.

HACTENVS De ſitu & miraculis terræ, aquarumq́; ac ſyderum, & ratione uniuerſitatis atque menſura. Nūc de partibus, quanquam infinitum id quoque exiſtimatur, nec temere ſine aliqua reprehenſione tractatum. Haud ullo in genere uenia iuſtior eſt, ſi modo minime mirum eſt, hominem genitum non omnia humana nouiſſe. Quapropter autorem neminem unum ſequar, ſed ut quenque ueriſſimū in quaque parte arbitrabor. Quoniam commune ferme omnibus fuit, ut eos quiſque diligentiſſime ſitus diceret, in quibus ipſe prodebat, ideo nec culpabo aut coarguam quenquam. Locorum nuda nomina, & quanta dabitur breuitate ponentur, claritate cauſiśq; dilatis in ſuas partes. Nūc enim ſermo de toto eſt. Quare ſic accipi uelim, ut ſi uidua fama ſua nomina, qualia fuere primordio ante ullas res geſtas, nūcupentur, et ſit quædam in his nomenclatura quidem, ſed mundi rerūq; naturæ. Terrarum orbis uniuerſus in tres diuiditur partes, Europam, Aſiam, Africam. Origo ab occaſu ſolis & Gaditano freto, quà irrumpens oceanus Atlanticus in maria interiora diffunditur. Hinc intranti dextra Africa eſt, læua Europa: inter has Aſia eſt. Termini amnes, Tanais & Nilus. Quindecim M. paſſ. in

longitudinem, quas diximus, fauces oceani patent, quinque M. in latitudinem, à uico Mellaria Hiſpaniæ ad promontorium Africæ Album, autore Turannio Gracula iuxta genito. T. Liuius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, ubi minimum, VII. M. paſſ. ubi uero plurimum, X. M. Tam modico ore, tam imenſa æquorum uaſtitas panditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequentes quippe teniæ candicantis uadi, carinas territant. Qua de cauſa limen interni maris, multi eum locum appellauere. Proxima autem faucibus utrinque impoſiti montes, coërcent clauſtra, Abila Africæ, Europæ Calpe, laborum Herculis metæ. Quã ob cauſam indigenæ colũnas eius dei uocant, credũtq; perfoſſas excluſa ante admiſiſſe maria, & rerum naturæ mutaſſe faciem.

De Europa. Cap. I.

Primum ergo de Europa altrice uictoris omnium gentiũ populi, longéq; terrarum pulcherrima, quam plerique merito non tertiam portionem fecere, uerũ æquam, in duas partes ab amne Tanai ad Gaditanum fretum uniuerſo orbe diuiſo. Oceanus hoc, quod dictum eſt, ſpatio Atlanticum mare infundens, & auido meatu terras, quæcunque uenientem expauere, demergens, reſiſtentes quoque flexuoſo littorum anfractu lambit, Europam uel maxime receſſibus crebris excauans, ſed in quatuor præcipue ſinus: Quorũ primus à Calpe Hiſpaniæ extimo (ut dictũ ẽ) mõte, Locros et Brutiũ uſq; promõtoriũ imenſo ambitu flectitur. In eo prima Hiſpania terrarum eſt, ulterior appellata. Eadem Bætica. Mox à fine Vrgitano

citerior, eademq; Tarraconenſis ad Pyrenæa iuga. Vlterior in duas per longitudinem prouincias diuiditur. Siquidem Bæticæ latere ſeptentrionali prætenditur Luſitania, amne Ana diſcreta. Ortus hic Laminitano agro citerioris Hiſpaniæ, & modo ſe in ſtagna fundens, modo in anguſtias reſorbens, aut in totum cuniculis condens, & ſæpius naſci gaudens in Atlãticum oceanum effunditur. Tarraconēſis autem affixa Pyrenæo, totoq; eius latere decurrens, et ſimul ad Gallicũ oceanũ Iberico à mari tranſuerſa ſe pãdens, Solorio monte et Oretanis iugis Carpetaniſq; & Aſturum, à Bætica atque Luſitania diſtinguitur. Bætica à flumine eam mediam ſecante cognominata, cunctas prouinciarum diuiti cultu, & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici conuentus ei quatuor, Gaditanus, Cordubenſis, Aſtigitanus, Hiſpalenſis. Oppida omnia numero CLXXV. In ÿs coloniæ VIII. municipia VIII. Latio antiquitus donata XXIX. libertate VI. fœdere II. ſtipendiaria CXX. Ex his digna memoratu, aut latiali ſermone dictu facilia, à flumine Ana littore oceani oppidum Oſſonoba, Luſturia cognominatum. Interfluentes Luxia & Vrium. Mariani montes. Bætis fluuius. Littus Corenſe inflexo ſinu. Cuius ex aduerſo Gades, inter inſulas dicendæ. Promontorium Iunonis. Portus Beſippo. Oppida Belon, Mellaria. Fretum ex Atlantico mari. Carteia, Tarteſſos à Græcis dicta. Mons Calpe. Dein littore interno oppidum Barbeſula cum fluuio. Item Salduba oppidum, Suel, Malacha cum fluuio fœderatorum. Dein Menoba cum fluuio. Sextifirmium, cognomine Iulium. Sexi & Abdera. Murgis Bæticæ

finis. Oram eam uniuerſam originis Pœnorum exiſtimauit M. Agrippa. Ab Ana autem Atlantico oceano obuerſa Baſtulorum Turdulorumq́; eſt. In uniuerſam Hiſpaniam M. Varro perueniſſe Iberos & Perſas, & Phœnicas, Celtasq́; & Pœnos tradit. Luſum enim Liberi patris ac Lyſam cum eo bacchantem, nomen dediſſe Luſitaniæ, & Pana præfectum eius uniuerſæ. At quæ de Hercule ac Pyrene uel Saturno traduntur, fabuloſa in primis arbitror. Bætis in Tarraconenſi prouincia, non ut aliqui dixere Menteſa oppido, ſed Tygẽſi exoriens ſaltu, iuxta quem Tader fluuius, qui Carthaginenſem agrum rigat, Ilorci refugit Scipionis rogum: uerſusq́; in occaſum, Oceanum Atlanticũ prouinciam adoptans petit, modicus primo, ſed multorum fluminum capax, quibus ipſe famam aquasq́; aufert. Bæticæ primum ab Oſſigetania infuſus, amœno blandus alueo, crebris dextra læuaq́; accolitur oppidis. Celeberrima inter hunc & oceani oram in mediterraneo Segeda, quæ Augurina cognominatur, Iulia quæ Fidentia, Virgao quæ Alba, Ebura quæ Cerealis, Eliberi quod Liberini, Ilipula quæ Laus, Aſtigi quod Iulienſes, Veſci quod Fauentia, Singilia, Hegua, Arialdunum, Agla minor, Vbeda, Caſtra uinaria, Epiſibriũ, Hippo noua, Illurco, Oſca, Eſcua, Sucubo, Nuditanum, Tuci uetus, omnia Baſtetaniæ uergentis ad mare. Conuentus uero Cordubenſis circa flumen ipſum Oſſigi, quod cognominatur Laconicum, Illiturgi quod Forumiuliũ, Ipaſturgi quod Triumphale, Sitia, & XIIII. milia paſſuum remotum in mediterraneo Obulco, quod Pontificenſe appellatur. Mox Ripepora fœderatorum, Sacili, Mar=

tialium Onoba. Et dextra Corduba, colonia patritia co gnominata, inde primũ nauigabili Bæti. Oppida Carbulo, Decuma: fluuius Singulis, eodem Bætis latere incidens. Oppida Hiſpalenſis conuentus, Celtiaca, Vacamana, Acria, Ilipa cognomine Italica. Et à læua Hiſpalis colonia, cognomine Romulenſis. Ex aduerſo oppidum Oſſet, quod cognominatur Iulia Cõſtantia, Vergentum, quod Iulij genitor. Hippo Cauraſiarum, fluuius Menoba, & ipſe à dextro latere infuſus. Ac inter æſtuaria Bætis oppidum Nebriſſa, cognomine Veneria, & Colobona, colonia Aſta, quæ Regia dicitur. Et in mediterraneo Aſida, quæ Cæſariana. Singulis fluuius in Bætin, quo dictum eſt ordine, irrumpens, Aſtigitanam Coloniam alluit, cognomine Auguſtam firmam, ab ea nauigabilis. Huius conuentus ſunt reliquæ coloniæ immunes. Tucci, quæ cognominatur Auguſta gemella, Ituci quæ uirtus Iulia, Attubi quæ claritas Iulia, Vrſo quæ Genua urbanorum, inter quæ fuit Munda cum Põpeij filio capta. Oppida libera, Aſtigi uetus, Oſtippo. Stipendiaria Callet, Calucula, Caſtra gemina, Illipula minor Merucra, Sucrona, Obulcula, Oningis. Ab ora uenienti prope Menobam amnem & ipſum nauigabilem, haud procul accolunt Alontigiceli, Aloſtigi. Quæ autem regio à Bæti ad fluuium Anam tendit, extra prædicta Bæturia appellatur, in duas diuiſa partes, totidemq́; gẽtes: Celticos, qui Luſitaniam attingunt, Hiſpalenſis conuentus: Turdulos, qui Luſitaniam & Tarraconenſem accolunt, iura Cordubam petunt. Celticos à Celtiberis ex Luſitania aduenisse manifeſtum eſt, ſacris, lingua, oppidorum uocabulis, quæ cognominibus in Bætica diſtin

guuntur: Seria, quæ dicitur fama Iulia: Vertobrigę, concordia Iulia: Segede, reſtituta Iulia: contributa Iulia, Vcultuniacum, quæ & Turigi nunc eſt: Laconimurgi, conſtantia Iulia: Tereſibus fortunales, & Callenſibus Emanici. Præter hæc in celtica Acimbro, Arunda, Arũci, Turobrica, Laſtigi, Alpeſa, Siſapona, Serippo. Altera Bæturia quam diximus Turdulorum & conuentus Cordubenſis, habet oppida non ignobilia, Arſam, Melariam, Mirobricam, regiones Oſintigi, Siſaponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorum Regina, Latinorum Regia, Cariſa cognomine Aurelia, Vria cognominata caſtrum Iulium. Item Cæſaris Salutarienſis. Stipendiaria Beſaro, Belippo, Barbeſula, Lacippo, Beſippo, Callet, Cappagum, Oleatro, Ituci, Brana, Sargũcia, Andoroſippo. Longitudinem uniuerſam eius prodidit M. Agrippa CCCCLXV. milia paſſuum, latitudinem CCLVII. milia, ſed cum termini Carthaginem uſque procederent, quæ cauſa magnos errores computatione menſuræ ſæpius parit: Et dum alibi mutato prouinciarum modo, alibi itinerum auctis & diminutis paſſibus, incubuere maria tam longo æuo, alibi proceſſere littora, torſere ſe & fluminum aut correxere flexus. Præterea aliunde alijs exordium menſuræ eſt, et aliâ meatus: ita fit, ut nulli duo concinant.

Bæticæ longitudo & latitudo. Cap. II.

b Aeticæ longitudo nunc à Caſtulonis oppidi fine Gadeis CCCCLXXV. M. et à Murgi maritima ora XXII. M. paſ. amplior. Latitudo à

Carteiana ora CCXXIIII. milia paſſuum Agrippam quidem in tanta uiri diligentia, præterq́; in hoc opere cura, cum orbem terrarum urbi ſpectandum propoſiturus eſſet, erraſſe quis credat, & cum eo diuum Auguſtum? Is nanque complexam eum porticum ex deſtinatione & commentarijs M. Agrippæ à ſorore eius inchoatam peregit.

Hiſpania citerior. Cap. III.

Citerioris Hiſpaniæ ſicut complurium prouinciarum aliquantum uetus forma mutata eſt, utpote cum Pompeius Magnus trophæis ſuis, quæ ſtatuebat in Pyrenæo DCCCXLVI. oppida ab alpibus ad fines Hiſpaniæ ulterioris in ditionem à ſe redacta teſtatus ſit. Nunc uniuerſa prouincia diuiditur in conuentus ſeptem, Carthaginienſem, Tarraconenſem, Cæſarauguſtanum, Clunienſem, Aſturum, Lucenſem, Bracarum. Accedunt inſulæ, quarum mentione ſepoſita, præter ciuitates cõtributas alijs, prouincia ipſa CCXCIII. continet oppida: In ijs colonias XII. Oppida ciuium Romanorum XIII. Latinorum ueterum XVIII. fœderatorum unum, ſtipẽdiaria CXXXII. Primi in ora Baſtuli, poſt eos quo dicetur ordine intus recedentes Menteſani, Oretani, & ad Tagum Carpetani, iuxta eos Vaccæi, Vectones, & Celtiberi, Arrebaci. Oppida oræ proxima, Vrci, adſcriptumq́; Bæticæ Barea, regio Mauitania, mox Deitania: Dein Conteſtania, Carthago noua, colonia: cuius à promontorio quod Saturni uocatur, Cæſariam Mauritaniæ urbem CLXXXVII. milia paſſuum traiectus. Reliqua in ora flumen Tader, colonia immunis, Illici, unde Illicitanus ſinus,

in eam contribuuntur Icoſitani: mox Latinorum Lucentum, Dianium ſtipendiarium, Sucro fluuius, et quõdam oppidum, Conteſtaniæ finis. Regio Edetana amœno prætendere ſe ſtagno ad Celtiberos recedens. Valentia colonia tria milia paſſuum à mari remota: flumen Durias: tantundem à mari Saguntum ciuium Romanorum oppidum, fide nobile: flumen Idubeda, regio Ilergaonum. Iberus amnis nauigabili commercio diues, ortus in Cantabris haud procul oppido Iuliobrica, CCCCL. milia paſſuum fluens, nauium per CCLX. milia à Varia oppido capax, quem propter uniuerſam Hiſpaniam Græci appellauere Iberiam. Regio Coſſetania, flumen Subi, colonia Tarraco Scipionum opus, ſicut Carthago Pœnorum. Regio Ilergetum, oppidum Subur, flumen Rubricatum, à quo Laletani & Indigetes. Poſt eos quo dicetur ordine intus recedentes radice Pyrenæi, Auſetani, Itani, Lacetani. Perq́; Pyrenæum Cerretani, dein Vaſcones. In ora autem colonia Barcino, cognomine Fauentia. Oppida ciuium Romanorum, Bætulo, Illuro. Flumen Larnum, Blandæ: flumen Alba, Emporiæ: geminum hoc, ueterum incolarum, & Græcorum, qui Phocœnſium fuere ſoboles: Flumen Tichis. Ab eo Pyrenæa Venus in latere promontorij altero XL. M. Nunc per ſingulos conuentus reddentur inſignia præter ſupradicta. Tarracone diſceptant populi XLIIII. quorum celeberrimi ciuium Romanorum Dertuſani, Bigargitani. Latinorũ Auſetani, Cerretani, qui Iuliani cognominantur, & qui Auguſtani, Edetani, Gerundenſes, Geſſorienſes, Teari qui Iulienſes. Stipendiorum Aquicaldẽſes, Onenſes, Betulonenſes. Cæſarauguſta co-

lonia immunis amne Ibero *affuſa, ubi oppidum antea uocabatur* Salduba, *regionis* Edetaniæ, *recipit populos* LII. Ex *his ciuiũ* R*omanorũ* Bellitanos, Celſenſes. Ex *colonia* Calaguritanos, *qui* Naſcici *cognominãtur.* Ilerdenſes Surdaonum *gentis, iuxta quos* Sycoris *fluuius:* Oſcenſes *regionis* Veſcitaniæ, Turiaſſonenſes. Latinorum *ueterum* Caſcantenſes, Ergauicenſes, Gracuritanos, Leonicenſes, Oſſigerdenſes. *Fœderatos* Tarragenſes. *Stipendiarios* Arcobricenſes, Andologenſes, Arocelitanos, Burſaonenſes, Calaguritanos, *qui* Fibularenſes *cognominãtur:* Complutenſes, Carenſes, Cincenſes, Cortonenſes, Dammanitanos, Larnenſes, Ilurſenſes, Spalenſes, Ilumberitanos, Lacetanos, Vibienſes, Pompelonenſes, Segiẽſes. Carthaginẽ *conueniunt populi* LXII. *exceptis inſularum incolis.* Ex *colonia* Acitana Gemellenſes, & Libiſoſona *cognomine* Forauguſtana, *quibus duabus ius* Italiæ *datum.* Ex *colonia* Salarienſe *oppidani* Latij *ueteris* Caſtulonenſes, *qui* Cæſari *uenales appellantur.* Setabitani *qui* Auguſtani, Valerienſes. *Stipẽdiariorum autem celeberrimi,* Labanenſes, Baſtitani, Conſaburenſes, Dianenſes, Segeſtani, Ilorcitani, Laminitani, Menteſani, *qui &* Oritani, Menteſani, *qui &* Baſtuli, Oretani, *qui &* Germani *cognominantur, caputq́;* Celtiberiæ, Segobrigenſes, Carpetani, & Toletani Tago *flumini impoſiti.* Dein Viacienſes, Virgilienſes. In *conuentum* Clunienſem Varduli *ducunt populos* XIIII. *ex quibus* Labanenſes *tantũ nominare libeat,* Turmodigi *quatuor, in quibus* Segiſamonenſes, Segiſamaiulienſes. In *eundem conuentum* Carietes & Vennenſes *quinque ciuitatibus uadunt, quarum ſunt* Veliẽ

ſes, Eódem Pelendones Celtiberorum quatuor populis, quorum Numantini fuere clari: ſicut in Vaccæorum XVIII. ciuitatibus Intercatienſes, Pallantini, Lacobricenſes, Caucenſes. Nam in Cantabris quatuor populis Iuliobrica ſola memoratur: In Autrigonum decem ciuitatibus Tritium, & Viroueſca. Areuacis nomen dedit fluuius Areua. Horum ſex oppida. Saguntia & Vxama, quæ nomina crebro alijs in locis uſurpantur, præterea Sagouia, & noua Auguſta, Termes, ipſaq; Clunia Celtiberiæ finis. Ad oceanum reliqua uergunt, Varduliq; ex prædictis & Cantabri. Iunguntur his Aſturum XII. populi, diuiſi in Auguſtanos Aſturica urbe magnifica. In ijs ſunt Giguri, Peſici, Lancienſes, Zoëlæ, Numerus omnis multitudinis ad CCXL. M. liberorum capitum. Lucenſis conuentus populorum eſt XVI. præter Celticos & Lebunes ignobilium ac barbaræ appellationis, ſed liberorum capitum fermè CLXVI. M. Simili modo Bracarum XXIIII. ciuitates, CCLXXV. M. capitum, ex quibus præter ipſos Bracaros Vibali, Celerini, Galleci, Aequeſilici, Querquerni citra faſtidiũ nominentur. Longitudo citerioris Hiſpaniæ eſt ad finem Caſtulonis à Pyrenæo, ſexcenta ſeptem M. paſſ. & ora paulo amplius. Latitudo à Tarracone ad littus Olarſonis CCCVII. Et radicibus Pyrenæi, ubi cuneatur anguſtijs inter duo maria, paulatim deinde ſe pandens, quà contigit ulteriorem Hiſpaniam, tantundem & amplius latitudini adijcit. Metallis, plumbi, ferri, æris, argenti, auri, tota fermè Hiſpania ſcatet, citerior & ſpecularibus lapidibus: Bætica & minio. Sunt & marmorum lapidicinæ. Vniuerſæ Hiſpaniæ

Veſpaſianus imperator Auguſtus iactatus procellis Rei pub. Latij ius tribuit. Pyrenæi montes Hiſpanias Galliasq́; diſterminant, promontorijs in duo diuerſa maria proiectis.

Narbonenſis prouincia. Cap. IIII.

Narbonenſis prouincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari alluitur, Bracata ante dicta, amne Varo ab Italia diſcreta, alpiumq́; ſaluberrimis Romano iperio iugis. A reliqua uero Gallia latere ſeptentrionali, montibus Cebenna et Iura: agrorum cultu, uirorum morumq́; dignatione, amplitudine opum nulli prouinciarum poſtferenda, breuiterq́; Italia uerius, quàm prouincia. In ora regio Sardonum, intusq́; Conſuaranorum. Flumina Telin et Obrin. Oppida, Illiberis, magnæ quondam urbis tenue ueſtigium, Ruſcino Latinorum, flumen Atax é Pyrenæo Rubrenſem permeans lacum: Narbo Martius, decumanorum Colonia XII. milia paſſuum à mari diſtans. Flumina, Araris, Liria. Oppida de cætero rara, præiacentibus ſtagnis, Agatha quondam Maſſilienſiũ, & regio Volcarum Tectoſagum: atq; ubi Rhoda Rhodiorum fuit, unde dictus multo Galliarum fertiliſſimus Rhodanus fluuius, ex alpibus ſe rapiens per Lemanum lacum, ſegnemq́; deferens Ararim, nec minus ſeipſo torrentem Iſaram, & Druentiam. Libyca appellantur duo eius ora modica. Ex his alterum Hiſpanienſe, alterum Metapinum, tertium idemq́; ampliſſimum Maſſalioticum. Sunt autores, & Heracleam oppidum in oſtio Rhodani fuiſſe, ultra foſſam ex Rhodano centum paſſuum, Marij opere & nomine inſigna

ſtagnum:

ſtagnum: Aſtromela oppidum, maritima Auaticorum, ſuperq́; campi lapidei, Herculis præliorum memoria: Regio Anataliorum, et itus Deſuuiatium, Cauarumq́;. Rurſus à mari Tricorium, & intus Tricollorum, Vocontiorum, & Segouellaunorum, mox Allobrogum, ac in ora Maſſilia Græcorum Phocæenſium fœderata. Promontorium Citharistæ, portus, regio Camatullicorũ. Dein Suelteri, ſupráq; Verucini. In ora aũt hac Athenopolis Maſſilienſium: Forum Iulij Octauianorum colonia, quæ Pacenſis appellatur, & Claſſica: amnis in ea Argenteus. Regio Oxybiorum, Ligaunorumq́;, ſuper quos Suebri, Quariates, Adunicates. At in ora oppidum Latinum Antipolis. Regio Deciatium: amnis Varus, ex alpium monte Cema profuſus. In mediterraneo colonia Arelate ſextanorum, Bliteræ ſeptumanorum, Arauſio ſecundanorum. In agro Cauarum Valentia, Vienna Allobrogum. Oppida latina, Aquæ ſextiæ Salyorum, Auenio Cauarum, Aptaiulia Vulgientium, Alebeceriorum Apollinarium, Alba Heluorum, Auguſta Tricaſtinorum: Anatilia, Aeria, Bormannico, Macina, Cabellio, Carcaſum, Volcarum Tectoſagum: Ceſſero, Carpentoracte, Meminorum: Cenicenſes, Cambolecti, qui Atlantici cognominantur. Forum Voconij, Glanum, Liuij, Luteuani, qui & Foroneronienſes, Nemauſum Arecomicorum, Piſcenæ, Ruteni, Sanagenſes, Toloſani, Tectoſagi Aquitaniæ contermini, Taſcodunitari, Cononienſes, Vmbranici: Vocontiorum ciuitatis fœderatæ duo capita, Vaſco & lucus Auguſti. Oppida uero ignobilia XIX. ſicut XXIIII. Nemauſienſibus attributa. Adiecit formulæ Galba imperator ex inalpi-

nis Auanticos, atque Ebroduntios. quorum oppidũ Dinia. Longitudinem prouinciæ Narbonenſis CCCLXX. M. paſ. Agrippa tradit, latitudinem CCXLVIII.

Italia, Tiberis, Roma, Campania. Cap. V.

Italia dehinc, primiq; eius Ligures, mox Hetruria, Vmbria, Latium, ubi Tiberina oſtia, & Roma terrarum caput XVI. M. paſ. interuallo à mari. Volſcorum poſtea littus & Cãpaniæ, Picentinum inde, ac Lucanum Brutiumq;: quò lõgiſſime in meridiem, ab alpium penè lunatis iugis, in maria excurrit Italia. Ab eo Græciæ ora, mox Salentini, Pediculi, Peligni, Ferentani, Marrucini, Veſtini, Sabini, Picentes, Galli, Vmbri, Thuſci, Veneti, Carni, Iapides, Iſtri, Liburni. Nec ignoro ingrati ac ſegnis animi exiſtimari poſſe merito, ſi breuiter atque in tranſcurſu ad hũc modum dicatur terra, omnium terrarum alumna eadem & parens, numine deûm electa quæ cœlum ipſum clarius faceret, ſparſa congregaret imperia, ritusq; molliret: & tot populorum diſcordes ferasq; linguas, ſermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret, breuiterq; una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Sed quid agam? Tãta nobilitas omnium locorum, quos quis attigerit, tanta rerum ſingularũ populorumq; claritas tenet. Vrbs Roma, uel ſola in ea, & digna tam feſta ceruice facies, quo tandem narrari debet opere? Qualiter Campaniæ ora per ſe, felixq; illa ac beata amœnitas? ut palàm ſit, uno in loco gaudentis opus eſſe naturæ. Iam uero tota ea uitalis ac perennis ſalubritatis cœli temperies eſt, tã fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxij ſaltus, tam

opaca nemora, tam munifica ſyluarum genera, tot mõtium afflatus, tanta frugum & uitium olearumq́; fertilitas, tam nobilia pecori uellera, tot opima tauris colla, tot lacus, tot amnium fontiumq́; ubertas, totam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumq́; terrarum cõmercio patens undique: et tanquam ad iuuandos mortales, ipſa auide in maria procurrens: Neque ingenia ritusq́; ac uiros, & lingua manuq́; ſuperatas commemoro gentes. Ipſi de ea iudicauere Græci, genus in gloriam ſuam effuſiſſimum, quotam partem ex ea appellãdo Græciam magnam. Nimirum, id quod in mentione cœli fecimus, hac quoque in parte faciendũ eſt, ut quaſdam notas ac pauca ſydera attingamus. Legentes tantum quæſo meminerint, ad ſingula toto orbe ediſſerenda feſtinari. Eſt ergo folio maxime querno aſſimulata, multo proceritate amplior, quàm latitudine, in læua ſe flectens cacumine, et Amazonicæ figura deſinens parmæ, ubi à medio excurſu Cocinthos uocatur, per ſinus lunatos duo cornua emittens, Leucopetrã dextera, Lacinium ſiniſtra. Patet longitudine ab alpino fine prætoriæ Auguſtæ per Vrbem Capuamq́; curſu meante Rhegium oppidum in humero eius ſitum, à quo ueluti ceruicis incipit flexus, decies centena et uiginti M. paſſuũ: multoq́; amplior menſura fieret Lacinium uſque, ni talis obliquitas in latus digredi uideretur. Latitudo eius uaria eſt, CCCCX. milium inter duo maria, inferum & ſuperum, amnesq́; Varum atque Arſiam: mediæ atque fermè circa urbem Romam ab oſtio Aterni amnis in Adriaticũ mare ĩfluẽtis, ad Tiberina oſtia CXXXVI. & paulo minus à Caſtro nouo Adriatici

maris Alſium ad Tuſcum æquor, haud ullo in loco CC. in latitudinem excedens. Vniuerſæ autem ambitus à Varro ad Arſiam XXX. milia paſſuum LVIII. efficit. Abeſt à circundatis terris, Iſtria ac Liburnia quibuſdam locis C. M. paſſuum. Ab Epiro & Illyrico L. Ab Africa minus CC. ut autor affirmat Varro. Ab Sardinia CXX. M. Ab Sicilia M. D. A Corcyra minus LXX. Ab Iſſa L. Incedit per maria cœli regione ad meridiem quidem: ſed ſi quis id diligenti ſubtilitate exigat, inter ſextam horam primamq́; brumalem. Nũc ambitum eius urbesq́; enumerabimus. Qua in re præfari neceſſarium eſt, autorem nos diuum Auguſtum ſecuturos, deſcriptionemq́; ab eo factam Italiæ totius in regiones XI. Sed ordine eo, qui littorum tractu fiet, urbium quidem uicinitates oratione utique præpropera ſeruari non poſſe: itaque interiori in parte digeſtionem in literas eiuſdem nos ſecuturos, coloniarum mentione ſignata, quas ille in eo prodidit numero. Nec ſitus originesq́; perſequi facile eſt, Ingaunis Liguribus (ut cæteri omittantur) agro tricies dato. Igitur ab amne Varo Nicæa oppidum à Maſſilienſibus conditum. Fluuius Pado. alpes populiq́; inalpini multis nominibus, ſed maxime capillati: oppidum Vediantiorum ciuitatis Cemelion, Portus Herculis Monœci, Liguſtica ora. Ligurum celeberrimi ultra alpes Sallyi, Deceates, Oxybij: citra Veneni, & Caturigibus orti Vagienni, Statyelli, Vibelli, Magelli, Euburiates, Caſmonates, Veliates, & quorũ oppida in ora proxima dicemus. Flumen Rutuba, oppidum Albium Intemelium, flumen Merula, oppidum Albingaunum, portus uadum Sabatium, flumen Por-

tifera, oppidum Genua, fluuius Feritor, portus Delphini, Tigulia, intus Segeſta Tiguliorum, flumen Macra Liguriæ finis. A tergo autem ſupradictorum omnium Apeninus mons Italiæ ampliſſimus, perpetuis iugis ab alpibus tendens ad Siculum fretum. Ab altero eius latere ad Padum amnem Italiæ ditiſſimum, omnia nobilibus oppidis nitent, Libarna, Dertona colonia, Trira, Barderate, Induſtria, Polentia, Carrea quod Potentia cognominatur, Forofului quod Valentinum, Auguſta Vagiẽnorum, Alba Pompeia, Aſta, Aquis Statyelliorũ. Hæc regio ex deſcriptione Auguſti nona eſt. Patet ora Liguriæ inter amnes Varum & Macram CCXI.M. paſ. Adnectitur ſeptimæ, in qua Hetruria eſt ab amne Macra, ipſa mutatis ſæpe nominibus. Vmbros inde exegere antiquitus Pelaſgi. Hos Lydi, à quorũ rege Tyrrheni, mox à ſacrifico ritu lingua Græcorum Thuſci ſunt cognominati. Primum Hetruriæ oppidum Luna portu nobile. Colonia Luca à mari recedens, propiorq́; Piſæ inter amnes Auſerem & Arnum ortæ à Pelope Piſisq́;, ſiue Atintanis Græca gente. Vada Volaterrana, fluuius Cecinna, Populonium Hetruſcorum quõdam hoc tantũ in littore. Hinc amnes Prille, mox Vmbro nauigiorum capax, & ab eo tractus Vmbriæ portusq́; Telamon, Coſſa, Volcientium à populo Romano deducta, Grauiſcæ, Caſtrum nouum, Pyrgi, Cæretanus amnis, & ipſum Cære intus M. paſ. quatuor, Agylla à Pelaſgis conditoribus dictum: Alſium, Fregenæ. Tiberis amnis à Macra CCLXXXIIII.M. paſ. Intus coloniæ Faliſca Argis orta (ut autor eſt Cato) quæ cognominatur Hetruſcorum, Lucus Feroniæ, Ruſellana,

Senenſis, Sutrina. De cætero Aretini ueteres, Aretini fi-
dentiores, Aretini Iulienſes, Amitinenſes, Aquenſes co-
gnomine Taurini, Blerani, Cortonenſes, Capenates, Clu
ſini noui, Cluſini ueteres, Fluentini præfluenti Arno
appoſiti, Feſulæ, Ferentinum, Feſcennia, Hortanũ, Her-
banum, Nepet, Nouem pagi, præfectura Claudia Foro-
clodij, Piſtorium, Peruſia, Suanenſes, Saturnini, ꝗ ante
Aurinini uocabantur, Sudertani, Statones, Tarquinien-
ſes, Tuſcanienſes, Vetulonienſes, Veientani, Veſentini,
Volaterrani cognomine Hetruſci, Volſinienſes. In eadẽ
parte oppidorum ueterum nomina retinent agri Cru-
ſtuminus, Caletranus. Tiberis antea Tybris appella-
tus, & prius Albula, é media feré longitudine Apenni
ni finibus Aretinorum profluit, tenuis primo, nec niſi
piſcinis corriuatus, emiſſusq; nauigabilis, ſicuti Tinia et
Glanis influentes in eum, nouenorum ita conceptu die
rum, ſi non adiuuent imbres: ſed Tiberis propter aſpe
ra & confragoſa, ne ſic quidem præterquam trabibus
uerius, quàm ratibus longe meabilis fertur, per CL. M.
paß. non procul Tiferno Peruſia et Ocriculo, Hetruriã
ab Vmbris ac Sabinis, mox citra XIII. M. paß. urbis
Veientem agrum à Cruſtumino, dein Fidenate, Lati-
numq; à Vaticano dirimens: ſed infra Aretinum Gla-
nim duobus & XL. fluuijs auctus, præcipuis autem
Nare & Aniene, qui et ipſe nauigabilis Latium inclu
dit à tergo, nec minus tamen aquis ac tot fontibus in
urbem perductis: & ideo quamlibet magnarum nauiũ
ex Italo mari capax, rerum in toto orbe naſcentiũ mer
cator placidiſſimus. Pluribus propé ſolus, quàm cæteri
in omnibus terris amnes, accolitur, aſpiciturq; uil-

lis. Nulliq; fluuiorum minus licet incluſis utrinque lateribus: nec tamen ipſe pugnat, quanquam creber ab ſubitis incrementis, et nuſquam magis aquis quàm in ipſa urbe ſtagnantibus. Quinimo uates intelligitur potius ac monitor, auctu ſemper religioſus uerius, quàm ſæuus. Latium antiquum à Tiberi Circeios ſeruatum eſt milia paſſuum L. longitudine. Tam tenues primordio imperij fuere radices. Colonis ſæpe mutatis tenuere alij alijs temporibus, Aborigines, Pelaſgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli. Et ultra Circeios Volſci, Oſci, Auſones, unde nomen modo Latij proceſſit ad Lirim amnem. In principio eſt Oſtia colonia à Romano rege deducta. Oppidum Laurentum, Lucus Iouis indigetis, amnis Numicius, Ardea à Danaë Perſei matre condita. Dein quondam Aphrodiſium, Antium colonia. Aſtura flumen & inſula. Fluuius Nymphæus, Cloſtra Romana. Circeij quondam inſula immenſo quidem mari circundata (ut creditur Homero) at nunc planicie. Mirum eſt quod hac de re tradere hominum notitiæ poſſumus. Theophraſtus, qui primus externorum aliqua de Romanis diligentius ſcripſit (nam Theopompus, ante quẽ nemo mentionem habuit, urbem duntaxat à Gallis captam dixit: Clitarchus ab eo proximus, legationem tantum ad Alexandrũ miſſam) hic iã pluſquam et fama, Circeiorum inſulæ et menſuram poſuit ſtadia LXXX. in eo uolumine quod ſcripſit Nicodoro Athenienſium magiſtratui, q fuit urbis noſtræ CCCCLX. anno. Quicquid eſt ergo terrarũ præter X.M.paſ. propè ambitus, adnexum ĩſulæ. Poſt eum annum acceſſit Italiæ aliud

miraculum: A Circæijs palus Pontina eſt, quem locum XXIII. urbium fuiſſe Mutianus ter conſul prodidit: Dein flumen Vfens, ſupra quod Tarracina oppidum, lingua Volſcorum Anxur dictum: & ubi fuere Amyclæ à ſerpentibus deletæ. Dein locus Speluncæ, lacus Fundanus, Caieta portus. Oppidum Formiæ, Hormiæ, dictum, ut exiſtimauere, antiqua Læſtrygonum ſedes. Vltra fuit oppidũ Pyræ. Colonia Minturnæ, Liri amne diuiſa Glanico appellato. Oppidum Sinueſſa extremum in adiecto Latio, quam quidam Sinopen dixere nocitatam. Hinc felix illa Cãpania eſt. Ab hoc ſinu incipiunt uitiferi colles, & temulentia nobilis ſucco per omnes terras inclyto, atque (ut ueteres dixere) ſummum Liberi patris cum Cerere certamen. Hinc Sertini et Cæcubi obtenduntur agri. His iunguntur Falerni, Caleni. Dein conſurgunt Maſſici, Gaurani, Surrentiniq; montes. Ibi Laborini campi ſternuntur, & in delicias alicæ politur meſſis. Hæc littora fontibus calidis rigantur: præterq; cætera in toto mari conchylio & piſce nobili annotantur. Nuſquam generoſior oleæ liquor. Et hoc quoque certamen humanæ uoluptatis tenuere Oſci, Græci, Vmbri, Tuſci, Campani. In ora Sauo fluuius, Vulturnum, oppidum cum amne, Liternum, Cumæ Chalcidenſium, Miſenum, portus Baiarũ, Bauli, lacus Lucrinus & Auernus, iuxta quem Cimmerium oppidum quõdam. Dein Puteoli colonia, Dicæarchia dictu: poſtq; Phlegræi campi, Acheruſia palus Cumis uicina. Littore autem hoc, Neapolis Chalcidenſium, & ipſa Parthenope à tumulo Sirenis appellata: Herculanium, Põpeij: haud procul aſpectante monte Veſuuio, alluente uero Sarno

amne,ager Nucerinus:& IX.M. paſſuũ à mari ipſa Nuceria.Surrentum cum promontorio Mineruæ, Sirenum quondam ſede.nauigatio à Circeiis duodeoctoginta Milia paſſuum patet.Regio ea à Tiberi prima Italiæ ſeruatur,ex deſcriptione Auguſti.Intus coloniæ,Capua ab cãpo dicta,Aquinũ,Sueſſa,Venafrũ,Sora,Teanum Sidicinũ cognomine,Nola.Oppida Abellinũ,Aricia,Alba longa, Acerani, Alliſani,Atinates,Aletrinates,Anagnini,Atellani,Aſulani,Arpinates, Auximates Auellani,Alfaterni.Et qui ex agro Latino,item Hernico,item Labicano cognominati:Bouillæ,Calatiæ,Caſinum,Calenum,Capitulũ,Cernetum,Cernetani qui Mariani cognominãtur:Corani à Dardano Troiano orti: Cubulterini,Caſtrimonienſes,Cingulani: Fabienſes,in monte Albano Foropopulienſes.Ex Falerno Fruſinates,Ferentinates,Freginates,Fabraterni ueteres, Fabraterni noui,Ficolenſes,Fregellani,Foroappi, Forentani, Gabini,Interamnates,Sucaſani,qui & Lirinates uocantur,Ilionenſes,Lauinij,Norbani,Nomentani,Preneſtini,urbe quondam Stephane dicta,Priuernates,Setini, Signini,Sueſſulani,Telini,Trebulani cognomine Balinienſes,Trebani,Tuſculani,Verulani,Veliterni, Vlubrenſes,Vluernates,ſuperq; Roma ipſa : cuius nomen alterum dicere, arcanis ceremoniarum nefas habetur: optimáq; et ſalutari fide abolitum enunciauit Valerius Soranus,luitq; mox pœnas. Non alienum uidetur inſerere hoc loco exemplum religionis antiquæ,ob hoc maxime ſilentium inſtitutæ.Nanque diua Angerone, cui ſacrificatur ad diẽ XII.Cal.Ianuarij, ore obligato obſignatóq; ſimulacrum habet. Vrbem tris portas habẽtẽ

Romulus reliquit, aut (ut plurimas tradentibus credamus) quatuor. Mœnia eius collegere ambitu, imperatoribus cenſoribus'q; Veſpaſianis anno conditæ DCCCXXVIII. paſſ. XIII. M. CC. Complexa montes VII. ipſa diuiditur in regiones XIIII. cõpita larum CCLXV. eiuſdem ſpatij menſura currente à miliario in capite Ro. fori ſtatuto ad ſingulas portas, quæ ſunt hodie numero XXXVII. ita ut XII. portæ ſemel numerentur, prætereantur'q; ex ueteribus VII. quæ eſſe deſierunt. Efficit paſſuum per directum triginta milia DCC. ſexaginta quinq;. Ad extrema uero tectorum cum caſtris prætorijs ab eodem miliario per uicos omnium uiarum menſura colligit paulo amplius ſeptuaginta milia paſſuum. Quò ſi quis altitudinem tectorum addat, dignam profecto æſtimationem concipiat, fateatur'q; nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuiſſe ei comparari. Clauditur ab oriẽte aggere Tarquinij Superbi, inter prima opere mirabili. Nanque eum muris æquauit, quà maxime patebat aditu plano. Cætero munita erat præcelſis muris, aut abruptis mõtibus, niſi q expatiantia tecta multas addidere urbes. In prima regione præterea fuere, in Latio clara oppida, Satricum, Pometia, Scaptia, Pitulum, Politorium, Tellene, Tifata, Cænina, Ficana, Cruſtumerium, Ameriola, Medullia, Corniculum, Saturnia, ubi nunc Roma eſt: Antipolis, quod nunc Ianiculum in parte Romæ: Antemnæ, Camerium, Collatia, Amiternum, Norbe, Sulmo, & cum his carnem in monte Albano ſoliti accipere populi, Albenſes, Albani, Aeſolani, Acienſes, Abolani, Bubetani, Bolani, Cuſuetani, Coriolani, Fidenates, Foretij, Hor

tenſes, Latinienſes, Longulani, Manates, Macrales, Mutucumenſes, Munienſes, Numinienſes, Olliculani, Octulani, Pedani, Polluſtini, Querquetulani, Sicani, Siſolenſes, Tolerienſes, Tutienſes, Vimitellarij, Velienſes, Venetulani, Vicellenſes. Ita ex antiquo Latio LIII. populi interiere ſine ueſtigijs. In campano autem agro Stabiæ oppidum fuere uſque ad Cn. Pompeium & L. Carbonem COSS. pridie Cal. Maij, quo die L. Sylla legatus bello ſociali id deleuit, quod nunc in uillas abijt. Intercidit ibi & Taurania. Sunt & morientis Caſilini reliquiæ. Præterea autor eſt Antias, oppidum Latinorum Apiolas captum à L. Tarquinio rege, ex cuius præda Capitolium is inchoauerit. A` Surrento ad Silarum amnem XXX. M. paſſ. ager Picentinus fuit, Thuſcorum templo Iunonis Arguæ ſub Iaſone cõdito inſignis. Intus oppidum Salerni, Picentia. A` Silaro regio tertia & ager Lucanus Brutiusq; incipit, nec ibi rara incolarum mutatio. Tenuerunt eam Pelaſgi, Oenotrij, Itali, Morgetes, Siculi, Græciæ maximæ populi, nouiſſime Lucani à Samnitibus orti duce Lucio. Oppida Pæſtum Græcis Poſidonia appellatum, ſinus Pæſtanus, oppidum Helia, quæ nunc Velia. Promontorium Palinurum: à quo ſitu recedente traiectus ad columnam Rhegiam centum milia paſſuum. Proximũ autem huic flumen Melphes. Oppidũ Buxentum græce Pyxũs, Laus amnis: fuit & oppidum eodem noĩe. Ab eo Brutiũ littus, oppidum Blãda, flumen Batũ, portus Parthenius Phocenſiũ ſinus Vibonenſis, locus Clãpetiæ, oppidum Tempſa à Græcis Temeſe dictum, & Crotonienſium Terina, ſinusq; ingens Terinæus.

Oppidum Conſentia. Intus in peninſula fluuius Ache ron à quo oppidani Acherontini. Hippo quod nunc Vi bonem Valentiam appellamus. Portus Herculis, Metau rus amnis. Tauranium oppidum, portus Oreſtis et Me dua. Oppidum Scylleum. Cratæis fluuius, mater (ut di xere) Scyllæ. Dein columna Rhegia: Siculum fretum: ac duo aduerſa promontoria: ex Italia Cænys, ex Sici lia Pelorum XII. ſtadiorum interuallo. Vnde Rhegiũ XII. M. D. paſſuum. Indi Apennini ſylua, promonto=rium Leucopetra XII. M. paſ. ab ea Locri cognomina ti à promontorio Zephyrio, abſunt à Silaro CCCIII. milia paſſuum. Et includitur Europæ ſinus primus, in eoq; maria nuncupantur: unde irrumpit Atlanticum, ab alijs magnum: qua intrat, Porthmos à Græcis, à nobis Gaditanum fretum: cum intrauit, Hiſpanum qua tenus Hiſpanias alluit: ab alijs Ibericum, aut Baleari=cum: mox Gallicum ante Narbonenſem prouinciam, hinc Liguſticum. Ab eo ad Siciliam inſulam, Tuſcum: quod ex Græcis alij Notium, alij Tyrrhenum, è no-ſtris plurimi inferum uocant. Vltra Siciliam quod eſt ad Salentinos, Auſonium Polybius appellat. Eratoſthe nes autem inter oſtium oceani & Sardiniam quicquid eſt, Sardoũ. Inde ad Siciliam Tyrrhenum. Ab hac Cre tam uſque Siculũ. Ab ea Creticum. Inſulæ per hæc ma-ria primæ omnium Pityuſæ à Græcis dictæ, à fruti-ce pineo, nunc Ebuſus uocatur utraque ciuitate fœdera-ta angusto freto interfluente, patent XLII. M. paſſuum. Abſunt à Dianio ſeptingentis ſtadijs, totidem Dianium per continentem à Carthagine noua. Tantundem à Pityuſis in altum, Baleares duæ, & Sucronem uerſus

Colubraria. Baleares funda bellicoſas, Græci Gymnaſias dixere. Maior C.M. paſſum longitudine: circuitu uero CCCCLXXX.M. oppida habet ciuium Romanorũ Palmam & Pollentiam, latina Cinium & Cunici. & fœderatum Bochorum fuit. Ab ea XXX.M.paß.diſtat minor, longitudine LX.M. circuitu CL.M. paſſuum ciuitates habet, Iamnonem, Saniſeram, Magonem. A maiore XII.M.paß. in altum abeſt Capraria, inſidioſa naufragijs, & è regione Palmæ urbis Menariæ ac Tiquadra, & parua Annibalis. Ebuſi terra ſerpentes fugat, Colubrariæ parit. Ideo infeſta omnibus, niſi Ebuſitanam terram inferentibus: Græci Ophiuſam dixere. Nec cuniculos Ebuſus gignit, populantes Balearium meſſes. Sunt aliæ XX. fermè paruæ mari uadoſo. Galliæ autem ora, in Rhodani oſtio Metina, mox quæ Blaſcon uocatur, tres Stœchades à uicinis Maſſilienſibus dictæ propter ordinem, quas item nominant ſingulis uocabulis, Proten & Meſen, quæ & Pomponiana uocatur, tertia Hypæa. Ab his Sturium, Phœnice, Phila, Lero, & Lerina aduerſum Antipolim, in qua Vergoani oppidi memoria.

De Corſica. Cap. VI.

IN Liguſtico mari eſt Corſica, quam Græci Cyrnon appellauere, ſed Tuſco propior, à ſeptentrione in meridiem proiecta, longa paſſ. CL.M. lata maiore ex parte L. Circuitu CCCXXII. M. Abeſt à uadis Volaterranis LXII. milia paſſuum. Ciuitates habet XXXIII. & colonias Marianam à C. Mario deductam, Aleriam à dictatore Sylla. Citra eſt Oglaſa: intra uero LX. milia paſſuum à Corſica,

Planaria à ſpecie dicta, æqualis freto, ideóq; nauigijs fallax. Amplior Vrgo & Capraria, quam Græci Aegilon dixere. Item Egilium & Dianium quam Artemiſiam, ambæ contra Coſanum littus: & paruæ, Menaria, Colubraria, Venaria: Illua cum ferri metallis, circuitu C.M. à Populonia X. à Græcis Aethalia dicta. Ab ea Planaſia XXXIX.M. Abhis ultra Tiberina oſtia in Antiano Aſtura, mox Palmaria, Sinonia, et aduerſum Formias Pontiæ. In Puteolano autem ſinu Pandataria, Prochyta non ab Aeneæ nutrice, ſed quia profuſa ab Aenaria erat. Aenaria ipſa à ſtatione nauium Aeneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecuſa, non à ſimiarum multitudine (ut aliqui exiſtimauere) ſed à figlinis doliariorum. Inter Pauſilypum & Neapolim Megaris: mox à Surrento VIII.M. paſſuum diſtantes, Tiberij principis arce nobiles Capreæ, circuitu XL.M. paſſuũ. Leucothea, extráq; conſpectum, pelagus Africum attingens Sardinia, minus IX.M. paſſuum à Corſicæ extremis, etiamnum anguſtias eas arctantibus inſulis paruis, quæ Cuniculariæ appellantur, itémq; Phintonis foſſæ, à quibus fretum ipſum Taphros noĩatur.

De Sardinia. Cap. VII.

SArdinia ab oriẽte patens, CLXXXVIII.M. paſſuum ab occidente, CLXX.M. à meridie, LXXIIII.M. à ſeptentrione, CXXII. circuitu, DLII.M. abeſt ab Africa Caralitano promontorio ducenta milia, à Gadibus quatuordecies centena. Habet & à Gorditano promontorio duas inſulas quæ uocantur Herculis, à Sulchenſi Enoſin, à Caralitano Ficariam. Quidam haud procul ab ea etiam Beleridas

ponunt & Collodem,& quam uocant Heras lutra. Celeberrimi in ea populorum Ilienſes, Balari, Corſi. Oppidorum XIIII. Sulchitani, Valentini, Neapolitani, Boœnſes, Caralitani ciuium Romanorum,& Norenſes, Colonia autem una, quæ uocatur ad turrim Libyſonis. Sardiniam ipſam Timæus Sandaliotin appellauit ab effigie ſoleæ, Myrſilus Ichnuſam à ſimilitudine ueſtigij. Contra Pæſtanum ſinum Leucaſia eſt, à Sirene ibi ſepulta appellata. Contra Veliam, Pontia,& Iſcia, utræque uno nomine Oenotrides, argumentum poſſeſſæ ab Oenotrijs Italiæ: & contra Vibonem paruæ, quæ uocantur Ithaceſiæ, Vlixis ſpecula.

Sicilia. Cap. VIII.

Verum ante omnes claritate Sicilia, Sicania Thucydidi dicta, Trinacria pluribus, aut Triquetra à triangula ſpecie: circuitu patēs ut autor eſt Agrippa, DCXVIII.M.paſ. quondam Brutio agro cohærēs, mox interfuſo mari auulſa XII.M. in longitudinem freto: in latitudinem aūt M.D.paſ. iuxta columnam Rhegiam. Ab hoc dehiſcendi argumēto, Rhegium Græci nomen dedere oppido, in margine Italiæ ſito. In eo freto eſt ſcopulus Scylla, item Charybdis, mare uorticoſum, ambo clara ſæuitia. Ipſius Triquetræ, ut diximus, promontoriū Pelorus uocatur, aduerſus Scyllam uergens in Italiā, Pachynum in Græciā, CXLIIII.M. ab eo diſtante Peloponneſo: Lilybæū in Africā. CLXXX.M. interuallo à Mercurij promontorio: et à Caralitano Sardiniæ CXX.M. Inter ſe autē hæc promontoria ac latera diſtant his ſpatijs. Terreno itinere à Peloro Pachynū CLXVI.M.paſ. Inde Lily-

bæum CC.milia. Inde Pelorū CLXX.milia. Coloniæ ibi urbes ac ciuitates LXXII. A` Peloro mare Ionium ora ſpectante, oppidum Meſſana ciuium Ro. qui Mamertini uocantur. Promontorium Drepanum, colonia Taurominium, quæ antea Naxos, flumen Aſines, mōs Aetna nocturnis mirus incendijs. Crater eius patet ambitu ſtad. XX. Fauilla Taurominium & Catanam uſq; peruenit feruens, fragor uero ad Maronem & gemellos colles. Scopuli tres Cyclopum, portus Vlixis, colonia Catana. Flumina Symethum, Terias. Intus Leſtrygonij campi. Oppida, Leontini, Megaris, amnis Pantagies, Colonia Syracuſæ, cum fonte Arethuſa. Quanquam & Temenitis, & Archidemia, & Magæa, & Cyane, & Milichie fontes in Syracuſano potantur agro. Portus Nauſtathmus, flumen Elorum, promontorium Pachynum: a` qua fronte Siciliæ flumen Hirminium, oppidum Camarina, fluuius Gelas, oppidum Acragas, quod Agrigentum noſtri dixere. Thermæ colonia, amnes Atys, & Hypſa, Selinûs oppidum. Lilybæum ab eo promontorium, Drepana, mons Eryx. Oppida Panhormum, Solûs, Himera cum fluuio, Cephalœdis, Aluntium, Agathirnum, Tyndaris colonia, oppidum Mylæ & unde cœpimus Pelorus. Intus latinæ conditionis Centuripini, Nepini, Segeſtani: ſtipendiarij, Aſſorini, Aetnenſes, Agyrini, Acæſtei, Acrenſes, Bidini, Citarij, Cacirini, Drepanitani, Ergetini, Eceſtienſes, Erycini, Entellini, Etini, Edini, Enguini, Gelani, Galathani, Halesini, Hennenſes, Hyblenſes, Herbitenſes, Herbeſſenſes, Herbulenſes, Halicyenſes, Hadranitani, Imacarenſes, Ichanenſes, Ietenſes, Mutuſtratini, Magellini, Murgentini,

tini, Mutyenſes, Menanini, Naxij, Noæni, Petrini, Paropini, Pinthienſes, Semellitani, Scherini, Selinuntij, Symethij, Talarenſes, Tiſſinenſes, Triocalini, Triracīēſes, Zanclæi Meſſeniorum in Siculo freto. Inſulæ ſunt in Africam uerſæ, Gaulos, Melita à Camerina LXXXIIII.M.paſſ. à Lilybæo CXIII. Coſyra, Hieroneſos, Cæne, Galatha, Lopaduſa, Aethuſa, quam alij Aeguſam, Bucinna, & à Solunte LXXV.M. Oſteodes, contráq; Paropinos Vſtica. Citra uero Siciliam ex aduerſo Metauri amnis XII. milibus fermè paſſuum ab Italia, VII Aeoliæ appellatæ. Eædem Lipareorum & Hephæſtiades à Græcis, à noſtris Vulcaniæ, Aeoliæ, quòd Aeolus Iliacis temporibus ibi regnabat.

De Lipara. Cap. IX.

Lipara cum ciuium Ro. oppido, dicta à Liparo rege, qui ſucceſſit Aeolo; antea Milogonis uel Meligunis uocitata, abeſt XII.M.paſſ. ab Italia, ipſa circuitu paulo minori. Inter hāc & Siciliā altera, antea Theraſia appellata, nunc Hiera, quia ſacra Vulcano eſt, colle in ea nocturnas euomente flammas. Tertia Strongyle, à Lipara M.paſſ. ad exortum ſolis uergens, in qua regnauit Aeolus, quæ à Lipara liquidiore flamma tātum differt. Cuius fumo, quinam flaturi ſint uenti, in triduum prædicere incolæ traduntur: unde Aeolo uentos paruiſſe exiſtimatum. Quarta Didyme, minor quàm Lipara. Quinta Ericuſa, Sexta Phœnicuſa, pabulo proximarum relicta. Nouiſſima, eademq; minima, Euonymos. Hactenus de primo Europæ ſinu.

De Locris & Italiæ fronte. Cap. X.

à Locris Italiæ frons incipit, magna Græcia appellata, in tres ſinus recedens Auſonij maris, quoniã Auſones tenuere primi: patet octogintaduo M. paſſ. ut autor eſt Varro. Pleriq; LXXII. M. fecere. In ea ora flumina innumera, ſed memoratu digna à Locris Sagra, et ueſtigia oppidi Caulonis, Myſtia, Conſilinum caſtrum, Cocinthum, quod eſſe longiſſimum Italiæ promontorium aliqui exiſtimant. Dein ſinus, & Scylacæum, Scylletium Athenienſibus cum conderent dictum: quem locum occurrens Terinæus ſinus peninſulam efficit: & in ea portus, qui uocatur caſtra Annibalis, nuſquam anguſtiore Italia XX. M. paſſ. latitudo eſt. Itaque Dionyſius maior interciſam eo loco adijcere Siciliæ uoluit. Amnes ibi nauigabiles, Cæcinos, Crotalus, Semirus, Arocha, Targines. Oppidum intus Petilia, mons Clibanus, promontorium Lacinium: cuius ante oram inſula X. M. paſſ. à terra Dioſcoron, altera Calypſus, quam Ogygiam appellaſſe Homerus exiſtimatur. Præterea tres Sirenuſæ, Meloëſſa. Ipſum à Caulone abeſſe LXX. milibus paſſ. prodidit Agrippa.

Secundus Europæ ſinus. Cap. XI.

à Lacinio promontorio ſecundus Europæ ſinus incipit, magno ambitu flexus, & Acroceraunio Epiri finitur promontorio, à quo abeſt LXXV. M. paſſ. Oppidum Croto, amnis Neæthus. Oppidum Thurium inter duos amnes Crathin & Sybarin, ubi fuit urbs eodem nomine. Similiter eſt inter Sirin & Acirin Heraclea, aliquando Siris uocitata. Flumina Acalandrum, Caſuẽtum, Oppidum Metapõtum,

quo tertia Italiæ regio finitur. Mediterranei Brutiorum Apruſtani tantum. Lucanorũ autem Atinates, Bantini, Eburini, Grumentini, Potentini, Sontini, Sirini, Terglani, Vrſentini, Volcentani, quibus Numeſtrani iunguntur. Præterea interiſſe Thebas Lucanas Cato autor eſt. Et Pãdoſiam Lucanorum urbem fuiſſe Theopompus, in qua Alexander Epirotes occubuit. Connectitur ſecunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriam, Apuliam, Salentinos CCL. M. ſinu qui Tarentinus appellatur, ab oppido Laconum in receſſu hoc intimo ſito, contributa eò maritima colonia quæ ibi fuerat. Abeſt CXXXVI. milia paſſuum à Lacinio promõtorio, aduerſam ei Calabriam in peninſulam emittens. Græci Meſſapiam à duce appellauere: & ante Peucetiam, à Peucetio Oenotri fratre. In Salentino agro inter promontoria C. M. paſſuum interſunt. Latitudo peninſulæ à Tarento Brũduſium terreno itinere XXXII. M. paſſuum patet, multoq; breuius à portu Saſina. Oppida per continentem à Tarento, Varia, cui cognomen Apulæ, Meſſapia, Aletium. In ora uero Senonum Gallipolis, quæ nunc eſt Anxa LXII. M. paſſuum à Tarento. Inde XXXIII. milia promontorium, quod Acran Iapygiam uocant, quo lõgiſſime in maria excurrit Italia. Ab eo Baſtæ oppidum, & Hydruntum decem ac nouem M. paſ. ad diſcrimen Ionij et Adriatici maris, quà in Græciã breuiſſimus tranſitus. Ex aduerſo Apollonia oppidũ, latitudine intercurrentis freti, L. M. non amplius. Hoc interuallum pedeſtri continuare tranſitu pontibus iactis, primum Pyrrhus Epiri rex cogitauit: poſt eum M. Varro, cum claſſibus Pompeij piratico bello præeſ-

ſet. Vtrunque aliæ impediere curæ. Ab Hydrunte Soletum deſertum, dein Fratuertium. Portus Tarentinus, ſtatio militum Lupia, Baleſium, Cælium, Brundiſium L.M.paß. ab Hydrunte, in primis Italiæ portu nobile ac uelut certiore tranſitu, ſicuti longiore, excipiente Illyrica urbe Dyrrachio CCXX.M. traiectu. Brundiſio conterminus Pediculorum ager. IX. adoleſcentes totidemq; uirgines ab Illyrijs tredecim populos genuere. Pediculorum oppida, Rhudia, Egnatia, Barion, ante Iapyx à Dædali filio, à quo & Iapygia, Amita, Pactius, Aufidus ex Hirpinis montibus Canuſium præfluens. Hinc Apulia Dauniorum cognomine, à duce Diomedis ſocero. In qua oppidum Salapia, Annibalis meretricio amore inclytum, Sipontum, Vria: amnis Cerbalus, Dauniorum finis: portus Agaſus, promontorium montis Gargani, à Salẽtino ſiue Iapygio CXXXIIII. M. paſſuum ambitu: Gargani portus: Garnæ, lacus Pantanus. Flumen portuoſum Frento, Teanum Apulorum. Itemq; Larinum, Cliternia, Tifernus amnis. Inde regio Frẽtana. Ita Apulorum genera tria: Teani à duce Gares: Lucani, qui ſubacti à Calchante tenuere loca quæ nunc tenent Etinates. Dauniorum præter ſupra dicta coloniæ, Luceria, Venuſia: Oppida Canuſium, Harpi aliqñ Argos Hippiũ Diomede condente, mox Argirippa dictum. Diomedes ibi deleuit gẽtes Monadorũ, Dardorumq;, & urbes duas, quæ in prouerbij ludicrũ uertẽre, Apinam & Tricam. Cætera intus in ſecunda regione, Hirpinorum colonia una Beneuentum, auſpicatius mutato nomine, quæ quondam appellata Maleuẽtum. Auſculani, Aquiloni, Abellinates cognomine Pro-

tropi,Compſani,Caudini, Ligures qui cognominantur Corneliani,& qui Bebiani,Veſcellani,Deculani, Aletrini,Abellinates cognominati Marſi, Atrani, Aecani, Alfellani,Attinates,Arpani,Borcani,Collatini,Corinenſes,& nobiles clade Romana Cãnenſes,Dirini,Forentani,Genuſini,Herdonienſes,Hyrini,Larinates cognomine Frentani,Etinates,ex Gargano Mateolani, Neretini,Matini,Rubuſtini,Syluini,Strapellini, Turmantini,Vibinates,Venuſini,Vlurtini . Calabrorum mediterranei,Egetini,Apameſtini,Argentini,Butuntinenſes,Deciani,Brumbeſtini,Norbanenſes,Sturnini,Tutini. Salẽtinorũ,Aletini,Baſterbini,Neretini,Valẽtini, Veretini.

Regio Italiæ quarta. Cap. XII.

SEquitur regio quarta gentium uel fortiſſimarum Italiæ.In ora Frentanorum à Tiferno flumen Trinium portuoſum. Oppida,Hiſtonium,Buca,Ortona,Aternus amnis. Intus Anxani cognomine Frentani,Carentini Supernates, & Infernates,Lanuenſes: Marrucinorum Teatini: Pelignorũ Corfinienſes,Superæquani, Sulmonenſes : Marſorum Anxantini,Atinates,Fucentes,Lucenſes,Maruuij,Albenſium Alba ad Fucinum lacum : Aequiculanorum Cliternini,Carſeolani:Veſtinorum Angulani, Pinnenſes,Peltuinates,quibus iũguntur Aufinates ciſmontani: Samnitium,quos Sabellos,& Græci Saunitas dixere, colonia Bouianum uetus,et alterum cognomine Vndecumanorum,Aufidenates,Eſernini,Fagi, Fugali,Ficolenſes,Sepinates,Treuentinates:Sabinorum Amiternini,Curenſes,Forum Decij, Forum nouum, Fidenates, Interãnates,Nurſini, Nomentani, Reatini, Trebulani,

qui cognominantur Mutuſcæi, et qui Suffenates, Tibur-
tes, Tarinates. In hoc ſitu ex Aequiculis interiere Com-
ni, Tadiates, Acedici, Alfaterni. Gellianus autor eſt, la-
cu Fucino hauſtum Marſorum oppidum Archippe, con-
ditum à Marſya duce Lydorum: item Vrticanorũ in
Piceno deletum à Romanis, Valerianus. Sabini (ut qui-
dam exiſtimauere) à religione & deorum cultu Seuini
appellati, Velinos accolunt lacus, roſcidis collibus. Nar
amnis exhaurit illos ſulphureis aquis. Tiberim ex his
petens replet, è monte Fiſcello labens, iuxta Vacunæ
nemora, & Reate in eoſdem conditus. At ex alia parte
Anio, in monte Trebanorum ortus, lacus tris amœnita-
te nobiles, qui nomen dedere Sublaqueo, defert in Tibe-
rim. In agro Reatino Cutiliæ lacum, in quo fluctuet
inſula, Italiæ umbilicum eſſe M. Varro tradit. Infra
Sabinos Latium eſt, à latere Picenum, à tergo Vmbria
Apennini iugis Sabinos utrinque uallantibus.

Quinta regio. Cap. XIII.

Qvinta regio Piceni eſt, quondã uberrimæ mul-
titudinis. CCCLX. M. Picentium in fidẽ Ro.
Pop. uenere. Orti ſunt à Sabinis uoto uere ſa-
cro. Tenuere ab Aterno amne, ubi nunc ager Adria-
nus, & Adria colonia, à mari VII. M. paß. flumen
Vomanum, ager Prætutianus, Palmenſisq́;. Item Caſtrũ
nouum, flumen Batinum, Truentum cum amne: quod
ſolum Liburnorum in Italia reliquum eſt. Flumina
Albulates, Suinum, Heluinum, quo finitur Prætutiana
regio & Picentum incipit. Cupra oppidum, caſtellum
Firmanorum, & ſuper id colonia Aſculum Piceni no-
biliſſima: Intus Nouana. In ora Cluana, Potentia, Nu-

mana à Siculis condita. Ab iiſdem colonia Ancon, ap poſita promontorio Cumero in ipſo flectentis ſe oræ cubito: à Gargano CLXXXIII. M. paſſ. Intus Auximates, Veregrani, Cingolani, Cuprenſes cognomine Montani, Falarienſes, Pauſulani, Pleninenſes, Ricinenſes, Septempedani, Tollentinates, Triacenſes, Vrbs ſaluia, Pollentini.

Sexta regio. Cap. XIIII.

Iungitur his ſexta regio, Vmbriam complexa agrumq́; Gallicum circa Ariminum. Ab Ancone Gallica ora incipit, togatæ Galliæ cognomine. Siculi & Liburni plurimi eius tractum tenuere, in primis Palmenſem, Prætutianum, Adrianumq́; agrum. Vmbri eos expulere, hos Hetruria, hanc Galli. Vmbrorum gens antiquiſſima Italiæ exiſtimatur, ut quos Vmbrios à Græcis putent dictos, quòd inundatione terrarum imbribus ſuperfuiſſent. CCC. eorum oppida Thuſci debellaſſe reperiuntur. Nunc in ora flumen Aeſis, Senogallia, Metaurus fluuius, colonia Fanum fortunæ, Piſaurum cum amne. Et intus Hiſpellum, Tuder. De cætero Amerini, Attidiates, Aſirinates, Arnates, Aeſinates, Camertes, Caſuentillani, Carſulani, Dolates cognomine Salentini, Fulginates, Foroflaminienſes, Forotulienſes cognomine Concubienſes, Forobrentani, Foroſempronienſes, Inguinini, Interānates cognomine Nartes, Meuanates, Meuanionenſes, Mattilicates, Narnienſes, quod oppidum Nequinum antea uocatum eſt: Nucerini cognomine Fauonienſes, et Camelani, Otriculani, Oſtrani, Pitulani cognomine Piſuertes, & alij Mergentini, Peleſtini, Sentinates, Sarſinates, Spoletini,

Suarrani, Seſtinates, Suillates, Sadinates, Trebiates, Tuficani, Tifernates cognomine Tiberini, & alij Metaurẽſes, Veſionicates, Vrbinates cognomine Metaurenſes, et alij Hortenſes, Vettionenſes, Vindinates, Viuentani. In hoc ſitu interiere Felignates, & qui Cluſiolum tenuere ſupra Interamnam; & Sarranates, cum oppidis Acerris quæ Vafriæ cognominabantur, Turocœlo quod Vetriolum. Item Solinates, Suriates, Fallienates, Apiennates. interiere & Arienates cum Crinouolo, & Vſidicani, & Plangenſes; Piſinates, Cœleſtini. Ameriam ſupra ſcriptã Cato ante Perſei bellũ conditã annis DCCCCLXIIII. prodidit.

Octaua regio. Cap. XV.

Octaua regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. In ora fluuius Cruſtumium, Ariminum colonia cum amnibus Arimino et Aprusſa. Fluuius hinc Rubico, quondam finis Italiæ. Ab eo Sapis, & Vitis, & Anemo, Rauenna Sabinorum oppidum, cum amne Bedeſe, ab Ancone CII. M. paſſuũ. Nec procul à mari Vmbrorum Butrium. Intus colonia Bononia, Felſina uocitata, cum princeps Hetruriæ eſſet: Brixillum, Mutina, Parma, Placentia. Oppida Ceſena, Cliterna, Forum Clodij, Liuij, Popilij, Truentinorum, Cornelij, Licini, Fauentini, Fidentini, Oteſini, Padinates, Regienſes à Lepido, Solonates, ſaltusq; Galliani qui cognominantur Aquinates, Tanetani, Veliates cognomine Vecteri, Regiates, Vmbranates. In hoc tractu interierunt Boij, quorum tribus CXII fuiſſe autor eſt Cato: Item Senones, qui ceperant Romam.

De Pado flumine. Cap. XVI.

PAdus è gremio Veſuli montis, celſiſſimum in cacumen elati, finibus Ligurum Vagiennorum uiſendo fonte profluens, condensq́; ſeſe cuniculo, & in Forouibienſiũ agro iterum exoriẽs, nulli amnium claritate inferior: Græcis dictus Eridanus, ac pœna Phaëtontis illuſtratus: augetur ad canis ortus liquatis niuibus, agris quàm nauigijs torrentior, nil tamen ex rapto ſibi uindicans. atque ubi liquit agros ubertate largior, trecentis milia paſſuum à fonte addens meatu duodenonaginta: nec amnes tantũ Apenninos Alpinosq́; nauigabiles capiens, ſed lacus quoq; immenſos in eum ſeſe exonerantes, omni numero XXX. flumina in mare Adriaticum defert. Celeberrima ex ijs, Apennini latere iactum, Tanarum, Trebiam Placentinum, Tarum, Niciã, Gabellum, Scultennam, Rhenum. Alpium uero Sturam, Morgum, Durias duas, Seſſitẽ, Ticinum, Lambrum, Adduam, Olium, Mincium. Nec alius amnium tam breui ſpatio maioris incrementi eſt. Vrgetur quippe aquarum mole, & in profundũ agitur, grauis terræ, quanquam deductus in flumina & foſſas inter Rauennam Altinumq́; paſſ. CXX. M. tamen quia largius uomit, ſeptem maria dictus facere. Anguſta foſſa Rauennam trahitur, ubi Paduſa uocatur, quondam Meſſanicus appellatus. Proximum inde oſtium, magnitudinem portus habet, qui Vatreni dicitur. quo Claudius Cæſar è Britannia triũphans, prægrandi illa domo uerius, quàm naue intrauit Adriã. Hoc ante Eridanum oſtium dictum eſt, alijs Spineticũ ab urbe Spina, quæ fuit iuxta, prævalens ut Delphicis

creditum eſt theſauris, cōdita à Diomede. Auget ibi Padum Vatrenus amnis, ex Forocornelienſi agro. Proximum inde oſtium Capraſiæ, dein Sagis, dein Volane, quod añ Olane uocabatur. Omnia ea, flumina, foſſasq; primi à Sagi fecere Thuſci, egeſto amnis impetu ꝑ trāſuerſum in Atrianorum paludes, quæ ſeptem maria appellantur, nobili portu oppidi Thuſcorum Atriæ, à quo Atriaticum mare ante appellabatur, quod nunc Adriaticum. Inde oſtia plena, Carbonaria ac foſſiones Philiſtinæ, quod alij Tartarum uocant: omnia ex Philiſtinæ foſſæ abundatione naſcentia, accedentibus Ateſi ex Tridentinis alpibus, & Togiſono ex Patauinorum agris. Pars eorum & proximum portum facit Brundulum, ſicut Edronem Medoaci duo, ac foſſa Clodia. His ſe Padus miſcet, ac per hæc effunditur, pleriſque, ut in Aegypto Nilus quod uocant Delta, triquetram figuram inter alpes atq; oram maris facere proditus, ſtad. II. M circuitu. Pudet à Græcis Italiæ rationem mutuari. Metrodorus tamen Scepſius dicit, quoniam circa fontem arbor multa ſit picea, quæ pades Gallice uocetur, Padum hoc nomen accepiſſe. Ligurum quidem lingua amnem ipſum Bodincum uocari, quod ſignificet fundo carentem. Cui argumento adeſt oppidum iuxta Induſtria, uetuſto nomine Bodincomagum, ubi præcipua altitudo incipit.

Italia tranſpadana. Regio undecima. Cap. XVII.

Tranſpadana appellatur ab eo regio undecima, tota in mediterraneo, cui maria cūcta fructuoſo alueo important. Oppida Vibiforum,

Segusio. Coloniæ ab alpium radicibus, Augusta Taurinorum antiqua Ligurū ſtirpe; inde nauigabili Pado. Dein Salaſorum Augusta prætoria; iuxta geminas alpium fauces, Graias atque Pœninas. His Pœnos, Graijs Herculem tranſiſſe memorant. Oppidum Eporedia, Sibyllinis libris à Po: Ro. condi iuſſum. Eporedicas Galli bonos equorum domitores uocāt. Vercellæ Libycorum ex Sallyis ortæ, Nouaria ex Vertacomacoris, Vocontiorum hodiéq; pago, non (ut Cato exiſtimat) Ligurum: ex quibus Leui & Marici condidere Ticinum, non procul à Pado, ſicut Boij trans alpes profecti Laudem Pompeiam, Inſubres Mediolanum. Orobiorum ſtirpis eſſe, Comum atque Bergomum, & Liciniforum, & aliquot circa populos, autor eſt Cato: ſed originem gentis ignorare ſe fatetur, quam docet Cornelius Alexander ortam à Græcia, interpretatione etiam nominis, uitam in montibus degentibus. In hoc ſitu interijt oppidum Orobiorum Barra, unde Bergomates Cato dixit ortos, etiamnum prodente ſe altius, quàm fortunatius ſitos. Interiere & Caturiges Inſubrum exules, & Spina ſupradicta. Item Melpum opulentia præcipuum, quod ab Inſubribus & Boijs & Senonibus deletum eſſe eo die, quo Camillus Veios ceperit, Nepos Cornelius tradidit.

Venetia. Decima regio. Cap. XVIII.

S Equitur decima regio Italiæ Adriatico mari appoſita, Venetia, cuius fluuius Silis ex montibus Tauriſanis. Oppidum Altinum, flumen Liquentia ex montibus Opiterginis, & portus eodem nomine, colonia Concordia, flumen et portus

Romatinum, Tillauetum maius minusq́; Anaſſum quò Varramus defluit, Alſa, Natiſo cum Turro præfluẽtes Aquileiam coloniam XII. M. paß. à mari ſitam. Carnorum hæc regio, iunctaq; Iapidum, amnis Timauus, caſtellum nobile uino Pucinum: Tergeſtinus ſinus, colonia Tergeſte XXIII. M. paß. ab Aquileia. Vltra quã VI. M. paß. Formio amnis, ab Rauenna CLXXXIX. M. paſſuũ, antiquus auctæ Italiæ terminus, nunc uero Iſtriæ, quam cognominatam tradunt à flumine Iſtro, in Adriam effluẽte è Danubio amne: eidemq́; Iſtro ex aduerſo Padi fauces, contrario eorum percuſſu mari interiecto dulceſcente, plerique dixere falſo, et Nepos Cornelius et Padi accola. Nullus enim ex Danubio amnis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos credo, quoniã Argo nauis flumine in mare Adriaticum deſcendit, non procul Tergeſte: nec iam conſtat quo flumine. Humeris traiectam alpes, diligentiores tradunt. Subijſſe autem Iſtro, dein Sao, dein Nauporto, cui nomen ex ea cauſa eſt, inter Aemonam alpesq́; exorienti.

De Iſtria. Cap. XIX.

Iſtria ut peninſula excurrit. Latitudinẽ eius XL. M. paß. circuitum uero CXXII. M. prodidere quidam. Item adhærentis Liburniæ & Flanatici ſinus. Alij Liburniæ CLXXX. M. Nonnulli in Flanaticum ſinum Iapidiam promouere, à tergo Iſtriæ, CXXX. M. paß. Dein Liburniam CL. M. fecere. Tuditanus, qui domuit Iſtros, in ſtatua ſua ibi inſcripſit; ab Aquileia ad Titium flumen ſtad. CC. Oppida Iſtriæ ciuium Ro. Aegida, Parentium: colonia Pola: quæ nunc Pietas Iulia, quondam à Colchis condita.

Abeſt à Tergeſte C. M. paſſ. Mox oppidum Neſactium: et nunc finis Italiæ fluuius Arſia. Polam ab Ancona traiectus CXXM. paſſ. eſt. In mediterraneo regionis decimæ coloniæ, Cremona, Brixia Cenomannorũ agro, Venetorum autem Ateſte, et oppida Acelum, Patauiũ, Opitergium, Belunum, Vicetia, Mantua Thuſcorũ trãs Padum ſola reliqua. Venetos Troiana ſtirpe ortos autor eſt Cato: Cenomannos iuxta Maſſiliam habitaſſe in Volcis. Fertini, & Tridentini, et Bernenſes, Rhetica oppida: Rhetorum & Euganeorũ Verona. Iulienſes Carnorum. Dein quos ſcrupuloſe dicere non attineat, Alutraenſes, Aſſeriates, Flamonienſes, Vanienſes, & alij cognomine Culici: Foroiulienſes cognomine Tranſpadani, Foretani, Venidates, Quarqueni, Tauriſani, Togienſes, Varuani. In hoc ſitu interiere per oram Iramine, Pellaon, Palſicium: ex Venetis Atina, & Cælina: Carnis, Segeſte, et Ocra: Tauriſcis Noreia. Et ab Aquileia ad duodecimum lapidem, deletum oppidum etiam inuito ſenatu, à M. Claudio Marcello, L. Piſo autor eſt. In hac regione & X. lacus inclyti ſunt, amnesq́; eorũ partus aut alumni, ſi modo acceptos reddũt, ut Adduã Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Olliũ Sebinus, Lambrum Eupilis, omnes incolas Padi. Alpes in longitudinem X. M. paſſ. patere à ſupero mari ad inferum, Cælius tradit: Timagenes XXII. M. paſſ. deductis: i latitudinẽ, Cornelius Nepos C. M. T. Liuius tria M. ſtad. uterque diuerſis in locis. Nam et centum milia excedunt aliquando, ubi Germaniam ab Italia ſubmouent, nec LXX. M. explent, reliqua ſui parte graciles, ueluti naturæ prouidentia. Latitudo Italiæ, ſubter radi-

tes earum à Varo, per uada Sabatia, Taurinos, Comum, Brixiam, Veronam, Vicetiam, Opitergium, Aquileiam, Tergeſte, Polã, Arſiam, DCCXLII. milia paſſuum colligit.

De alpibus, & gentibus alpinis. Cap. XX.

INcolæ alpium multi populi, ſed illuſtres à Pola ad Tergeſtis regionem Secuſſes, Subocrini, Atali, Menocaleni, iuxtáq; Carnos quondam Tauriſci appellati, nunc Norici. His contermini Rheti et Vindelici, omnes in multas ciuitates diuiſi. Rhetos Thuſcorum prolem arbitrantur, à Gallis pulſos duce Rheto. Verſo deinde Italiam pectore alpiũ latini iuris Euganeæ gentes, quarum oppida XXXIIII. enumerat Cato. Ex ijs Triumpilini uenalis cum agris ſuis populus: Dein Camuni, compluresq́; ſimiles, finitimis attributi municipijs. Lepontios & Salaſos, Tauriſcæ gentis idem Cato arbitratur. Cæteri ferè Lepontios relictos ex comitatu Herculis, ĩterpretatione Græci nominis credũt, præuſtis intra ſinus alpium niue membris: eiuſdem et Graios fuiſſe poſitos in tranſitu, Graiarum alpium incolas, præſtantesq́; genere Euganeos, inde tracto nomine. Caput eorum Stonos. Rhetorum Vennones, Sarunetesq́; ortus Rheni amnis accolunt, Lepontiorum qui Viberi uocantur, fontem Rhodani, eodem alpium tractu. Sunt præterea Latio donati incolæ, ut Octodurenſes, et finitimi Ceutrones, Cottianæ ciuitates. Caturiges, & ex Caturigibus orti Vagienni Ligures, & qui Montani uocantur: Capillatorumq́; plura genera ad confinium Liguſtici maris. Non alienum uidetur, hoc loco

ſubijcere inſcriptionem è trophæo alpium, quæ talis ē: Imperatori Cæſari Diui Fil. Aug. Pontifici Maximo, Imp. XIIII. tribunitiæ poteſtatis S.P.Q.R. quòd eius ductu auſpicijsq; gentes alpinæ omnes, quæ à mari ſupero ad inferum pertinebant, ſub imperium Pop. Ro. ſunt redactæ. Gentes alpinæ deuictæ, Triumpilini, Camuni, Vennotes, Venonetes, Hiſarci, Breuni, Naunes, Focunates, Vindelicorum gentes quatuor, Conſuanetes, Virucinates, Licates, Cattenates: Abiſontes, Ruguſci, Suanetes, Collucones, Brixentes, Lepontij, Viberi, Nantuates, Seduni, Varagri, Salaſi, Acitauones, Medulli, Vcenni, Caturiges, Brigiani, Sontiontij, Ebroduntij, Nemaloni, Edennates, Eſubiani, Veamini: Gallicæ, Triulatti, Ecthini, Vergunni, Eguituri, Nementuri, Oratelli, Veruſi, Velauni, Suetri. Nō ſunt adiectæ Cottianæ ciuitates XII. quæ non fuerunt hoſtiles, ſed item attributæ municipijs lege Pompeia. Hæc eſt Italia dijs ſacra, hæ gentes eius, hæc oppida populorum. Super hæc Italia, quæ L. Aemylio Paulo, C. Atilio Regulo conſulibus, nūciato Gallico tumultu, ſola ſine externis ullis auxilijs, atque etiā tunc ſine tranſpadanis, equitum LXXX. M. peditum DCC. M. armauit. Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id uetere conſulto patrum, Italiæ parci iubentium.

Illyricum. Cap. XXI.

Arſiæ gens Liburnorū iungitur, uſque ad flumen Titium. Pars eius fuere Mentores, Hymani, Encheleæ, Dudini, et quos Callimachus Peucætias appellat: nunc totum uno nomine

Illyricum uocatur generatim, populorum pauca effatu digna, aut felicia nomina. Conuentum Scardonitanum petunt Iapides, & Liburnorũ ciuitates XIIII. é quibus Lacinienſes, Scultinos, Burniſtas, Albonenſes nominare non pigeat. Ius Italicum habent eo conuẽtu Alutæ, Flanates, à quibus ſinus nominatur: Lopſi, Varubarini, immunesq; Aſſeriates, & ex inſulis Fulſinates, Curictæ. Cæterum per oram oppida à Neſactio, Aluona, Flauona, Tarſatica, Senia, Ioſpica, Ortopula, Vegiũ, Argyruntum, Corninium, Enona ciuitas, Pauſinus flumen, Tedanium quo finitur Iapidia. Inſulæ in eo ſinu, Abſyrtium, Arba, Traguriũ, Iſſa, Pharos, Paros ante: Crexa, Giſſa, Portunata. Rurſus in continente colonia Iadera, quæ à Pola CLX. M. paß. abeſt: inde XXX. M. Colentum inſula, XVIII. oſtium Titij fluminis.

Liburnia. Cap. XXII.

LIburniæ finis, & initium Dalmatiæ Scardona, i amne eo XII. M. paß. à mari. Dein Tariotarum antiqua regio, & caſtellum Tariona: promontorium Diomedis, uel ut alij peninſula Hyllis, circuitu C. M. paß. Tragurium ciuium Romanorũ marmore notum: Sicum, in quẽ locum diuus Claudius ueteranos miſit. Salona colonia, ab Iadera CCXXII. M. paß. petunt in eam iura deſcripti in decurias CCCLXXII. Dalmatæ: XXII. Decuni: CCXXXIX. Ditiones: LXIX. Mezæi: LII. Sardiates. In hoc tractu ſunt Burnum, Mãdetrium, Tribulium, nobilitata Pop. Ro. prælijs caſtella. Petunt & ex inſulis Stæi, Colentini, Separi, Epetini. Ab his caſtella, Piguntiæ, Rataneũ, Narona colonia tertij conuentus, à Salona LXXII. M.

paſſuum

paſs. appoſita cognominis ſui fluuio, à mari XX.M. paſs. M. Varro LXXXIX. ciuitates eò uentitaſſe autor eſt. Nūc prope ſoli noſcūtur Cerauni decurijs XXIIII. Daorizi XVII. Deſitiates CIII. Docleates XXXIII. Deretini XIIII. Deremiſtæ XXX. Dindari XXXIII. Glinditiones XLIIII. Melcomani XXIIII. Naresij CII. Scirtari LXXII. Siculotæ XXIIII. populatoresq́; quondā Italiæ Vardæi, non amplius quàm XX. decurijs. Præter hos tenuere tractum eum Oenei, Partheni, Hemaſini, Arthitæ, Armiſtæ. A Narone amne C. M. paſſuum abeſt Epidaurum colonia. Oppida ciuium Ro. Rhizinium, Aſcriuium, Butua, Olchinium, quod antea Colchiniū dictum eſt, à Colchis conditum: amnis Drilo, ſuperq́; eum oppidum ciuium Romanorum Scodra, à mari XVIII.M. paſſuum. Præterea multorum Græciæ oppidorum deficiens memoria, necnon & ciuitatum ualidarum. Eo nanque tractu fuere Labeates, Encderudini, Faſſei, Grabei, proprieq́; dicti Illyrij, & Taulanti, & Pyræi. Retinet nomen in ora Nymphæum promontorium: Liſſum oppidum ciuium Romanorum, ab Epidauro C.M. paſſuum.

Macedonia. Cap. XXIII.

A Liſſo Macedonia prouincia, gentes Parthini, & à tergo eorum Daſſaretæ. Montes Candauiæ à Dyrrhachio LXXIX.M. paſſ. In ora uero ciuiū Ro. Epidamnū colonia, propter inauſpicatum nomen à Romanis Dyrrhachium appellata: flumen Aous, à quibuſdam Aeas nominatum: Apollonia, quondam Corinthiorum colonia VII.M. paſs. à mari recedens. Cuius in finibus celebre Nymphæum accolūt

barbari, Amantes & Bulliones. At in ora oppidũ Ori
cum à Colchis conditum. Inde initium Epiri, montes
Acroceraunia, quibus hunc Europæ determinauimus
ſinum. Oricum à Salentino Italiæ promontorio diſtat
LXXXV. M. paſſ. A tergo Carnorum & Iapidum,
qua ſe offert magnus Iſter.

Norici. Cap. XXIIII.

Hetis iũguntur Norici. Oppida eorum Viru-
r num, Celeia, Teurnia, Aguntum, Viana, Ae-
monia, Claudia, Flauium, Soluenſe. Noricis
iũguntur lacus Peiſo, deſerta Boiorum. Iam tñ colonia
diui Claudij Sabaria, & oppida Carabantia, Iulia.

Pannonia. Cap. XXV.

Abitantur inde glandifera Pãnoniæ: qua mi
h teſcẽtia Alpium iuga, per medium Illyricum
à ſeptentrione ad meridiem uerſa, molli in
dextra ac læua deuexitate conſidunt. Quæ pars ad
mare Adriaticum ſpectat, appellatur Dalmatia, & Il-
lyricum ſupra dictum: Ad ſeptentriones Pãnonia uer-
git, finitur inde Danubio. In ea coloniæ, Aemona, Si-
ſcia. Amnes clari, & nauigabiles in Danubium fluũt,
Drauus è Noricis uiolentior, Saus ex alpibus Carni-
cis placidior CXV. M. paſſ. interuallo. Drauus per Ser-
retes, Serrapillos, Iaſos, Sandrizetes: Saus per Colapia-
nos, Breucoſq;: Populorum hæc capita: Præterea Ariua
tes, Azali, Amantes, Belgites, Catari, Corneates, Acraui
ſci, Hercuniates, Latouici, Oſeriates, Varciani, Mõſclau
dius, cuius in fronte Scordiſci, in tergo Tauriſci. Inſulæ
in Sao Metubarris, amnicarum maxima. Præterea am
nes memorandi, Calapis in Saum influens iuxta Si-

ſciam, gemino alueo inſulam ibi efficiens, quæ Segeſtica appellatur. Alter amnis Bacuntius, in Saum Sirmio oppido influit: ubi ciuitas Sirmienſium, & Amantinorum. Inde XLV.M.paſ. Taurunum, ubi Danubio miſcetur Saus. Supra influunt Valdanus, Vrpanus, et ipſi non ignobiles.

Mœſia. Cap. XXVI.

PAnnoniæ iungitur prouincia, quæ Mœſia appellatur, ad Pontum uſque cum Danubio decurrens. Incipit à confluente ſupradicto. In ea Dardani, Celegeri, Triballi, Trimachi, Mœſi, Thraces, Pontóq; contermini Scythæ. Flumina clara Dardanus, Margis, Pingus, Timachus ex Rhodope, Oeſcus ex Hæmo, Vtus, Eſcamus, Ieterus. Illyrici latitudo quà maxima eſt CCCXXV. M. paſ. colligit. Longitudo à flumine Arſia ad flumen Driniū DCCC.M. à Drinio ad promontoriū Acroceraunium CLXXII.M. Agrippa prodidit uniuerſum hunc ſinum Italiæ & Illyrici ambitus, XIII.M. In eo duo maria quo diſtinximus fine, inferum ſiue Ioniū in prima parte, interius Adriaticum, quod ſuperum uocant. Inſulæ in Auſonio mari, præter iam dictas, memoratu dignæ, nullæ: in Ionio paucæ: Calabro littore ante Brunduſium, quarum obiectu portus efficitur: contra Apulum littus Diomedea, conſpicua monumento Diomedis: & altera eodem nomine, à quibuſdā Teuthria appellata. Illyrici ora mille amplius inſulis frequentatur, natura uadoſi maris, æſtuarijſq; tenui alueo itercurſantibus. Claræ ante oſtia Timaui calidorum fontium cū æſtu maris creſcentium: iuxta Iſtrorum agrum, Ciſſa, Pullariæ, & Abſyrtides

Graijs dictæ, à fratre Medeæ ibi interfecto nomine Abſyrto. Iuxta eas Electridas uocauere, in quibus proueniret ſuccinum, quod illi electrum appellant, uanitatis Græcæ certiſſimum documentum: adeo ut quas earum deſignent, haud unquam conſtiterit. Contra Iader eſt Liſſa: quæq; appellatæ cõtra Liburnos Creteæ aliquot: nec pauciores Liburnicæ, Celaduſſæ. Contra Surium, bubus & capris laudata Brattia: Iſſa ciuium Romanorum reliqua, & cum oppido Pharia. Ab his Corcyra, Melæna cognominata cum Gnidiorum oppido diſtat XXII. M. paſſ. inter quam & Illyricum Melita, unde catulos Melitæos appellari Callimachus autor eſt. XII. M. paſſuum ab ea III. Elaphites. In Ionio autem mari ab Orico MM. paſſ. Saſonis piratica ſtatione nota.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVARTVS.

VNDE PRIMVM OMNIS GRAEciæ fabuloſitas, & literarum claritas effulſit.

TERTIVS Europæ ſinus Acroceraunijs incipit montibus, finitur Helleſpõto: amplectitur præter minores ſinus XIX. XXV. M. paſſ. In eo Epirus, Acarnania, Aetolia, Phocis, Locris, Achaia, Meſſenia, Laconia, Argolis, Megaris, Attica, Bœotia. Iterumq; ab alio mari eadem Phocis, et Lo-

eris: Doris, Phthiotis, Theſſalia, Magneſia, Macedonia, Thracia. Omnis Græciæ fabuloſitas, ſicut & literarũ claritas, ex hoc primum ſinu effulſit. Quapropter in eo paululum commorabimur. Epiros in uniuerſum appellata, Acroceraunijs incipit montibus. In ea primi Chaones, à quibus Chaonia: dein Theſproti, Antigonenſes: Locus Aornos, & peſtifera auibus exhalatio: Ceſtrini, Perrhæbi, quorum mons Pindus, Caſſiopæi, Dryopes, Sellæ, Hellopes, Moloſſi, apud quos Dodonæi Iouis templum, oraculo illuſtre: Tomarus mons, centum fontibus circa radices, Theopompo celebratus.

Epirus. Cap. I.

Epirus ipſa ad Magneſiam Macedoniamq; tẽdens, à tergo ſuo Daſſaretas ſupradictos liberam gentem, mox feram Dardanos habet. Dardanis læuo Triballi prætenduntur latere & Mœſicæ gentes, à fronte iunguntur Mædi ac Denſelatæ, quibus Thraces, ad pontum uſque pertinentes. Ita ſuccincta Rhodopes, mox & Hemi uallatur excelſitas. In Epiri ora caſtellum in Acroceraunijs Chimæra, ſub eo aquæ regiæ fons, Oppida Mæãdria, Ceſtria, flumen Theſprotiæ Thyamis, colonia Buthrotum, maximéq; nobilitatus Ambracius ſinus, faucibus ſpatioſum æquor accipiens: longitudinis XXXIX. M. paſ. latitudinis XV. M. In eum defertur amnis Acheron, è lacu Theſprotiæ Acheruſia profluens XXXVI. M. paſ. inde, et mille pedum ponte mirabilis omnia ſua mirantibus. In ſinu oppidũ Ambracia: Moloſſorum flumina, Aphas, et Arachthus: Ciuitas Anactoria, lacus Pãdoſia. Acarnaniæ quæ antea Curetis uocabatur, oppida Heraclia, Echinus, et in

ore ipſo colonia Auguſti Actium, cum templo Apollinis nobili, ac ciuitate libera Nicopolitana. Egreſſos ſinu Ambracio in Ionium, excipit Leucadium littus, promõtorium Leucates. Dein ſinus ac Leucadia ipſa peninſula, quondam Neritis appellata, opere accolarum abſciſa à continenti, ac reddita uentorum flatu congeriem harenæ accumulantium, qui locus uocatur Dioryctos, ſtadiorum longitudine trium. Oppidum in ea Leucas, quõdam Neritum dictum. Deinde Acarnanum urbes, Halyzea, Stratos, Argos Amphilochicũ cognominatũ. Amnis Achelous è Pindo fluens, atque Acarnaniam ab Aetolia dirimens, et Artemitam inſulam aſſiduo terræ inuectu continenti annectens.

Aetolia. Cap. II.

Aetolorũ populi Athamanes, Tymphei, Ephyri, Aenienſes, Perrhæbi, Dolopes, Maraces, Atraces, à quibus Atrax amnis Ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidum Calydon eſt ſeptem miliũ quingentorum paſſuum à mari, iuxta Euenum amnẽ. Dein Macynia, Molycria: cuius à tergo Chalcis, & mons eſt Taphiaſſus. At in ora promontorium Antirium, ubi oſtium Corinthiaci ſinus, mille paſſuum latitudine influentis, Aetolosq; dirimentis à Peloponneſo. Promontorium, quod contra procedit, appellatur Rhiõ: ſed in Corinthiaco ſinu oppida Aetoliæ Naupactum, Pylene: & in mediterraneo Pleuron, Halyſarna. Montes clari, in Dodone Tomarus, in Ambracia Crania, in Acarnania Aracynthus: in Aetolia Acanthon, Panætolium, Macinium.

Locri. Cap. III.

PRoximi Aetolis Locri, qui cognominantur Ozolæ, immunes. Oppidum Oeanthe. Portus Apollinis Phæſtij, ſinus Criſſæus. Intus oppida Argyna, Eupalia, Phæſtum, Calamiſus. Vltra Cirrhæi Phocidis campi, oppidum Cirra, portus Chalæon; à quo VII.M. paſſuum introrſus liberum oppidum Delphi, ſub monte Parnaſo, clariſſimi in terris oraculi Apollinis. Fons Caſtalius, amnis Cephiſus præfluens Delphos, ortus in Lilæa quondam urbe. Præterea oppidum Criſa, et cum Bulenſibus Anticyra, Naulochum, Pyrrha, Amphiſſa immunis. Trichone, Tritea, Ambryſus, Drymæa regio, Daulis appellata. Dein i itimo ſinus angulus Bœotiæ alluitur cum oppidis, Gymnis, Thebis, quæ Corſicæ cognominatæ ſunt iuxta Heliconem. Tertium ab hoc mari Bœotiæ oppidum Pagæ, unde Peloponneſi proſilit ceruix.

Peloponneſus. Cap. IIII.

PEloponneſus, Apia ante appellata & Pelaſgia, peninſula haud ulli terræ nobilitate poſtferenda, inter duo maria, Aegæum et Ioniũ, platani folio ſimilis, propter anguloſos receſſus, circuitu DLXIII. milia paſſuũ colligit autore Iſidoro. Eadem per ſinus penè tantundem adijcit. Anguſtiæ, unde procedit, Iſthmos appellantur. In eo loco irrumpentia è diuerſo quæ dicta ſunt maria, à ſeptentrione & exortu eius omnem ibi latitudinem uorant, donec contrario incurſu æquorum tantorum, in quinque M. paſſ. interuallo, exeſis utrinq; lateribus, anguſta ceruice Pelopõneſum cõtigat Hellas. Corithiacus hinc, illinc Saronicus

appellatur ſinus: Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc, anguſtiarum termini, longo et ancipiti nauium ambitu, quas magnitudo plauſtris trāſuehi prohibet. Quam ob cauſam perfodere nauigabili alueo anguſtias tentauere, Demetrius rex, dictator Cæſar, C. princeps, Domitius Nero, infauſto (ut omnium patuit exitu) incepto. Medio hoc interuallo, quod Iſthmon appellauimus, applicata colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyra dicta, ſexagenis ab utroque littore ſtadijs, è ſumma ſua arce quæ uocatur Acrocorinthus, ĩ qua fons Pyrene, diuerſa duo maria proſpectās. LXXXVII. M. paſ. ad Corinthiacum ſinum traiectus eſt Patras à Leucade. Patræ colonia in longiſſimo promontorio Peloponneſi condita, ex Aduerſo Aetoliæ, et fluminis Eueni, minus M. paſſ. (ut dictum eſt) interuallo, in ipſis faucibus. ſinum Corinthiacum LXXXV. M. paſ. in longitudinem uſque ad Iſthmon tranſmittunt.

Achaia. Cap. V.

Achaiæ nomen prouinciæ, ab Iſthmo incipit: ante Aegialos uocabatur, propter urbes in littore per ordinem diſpoſitas. Primæ ibi quas diximus, Lecheæ Corinthiorum portus. Mox Oluros, Pellenæorum caſtellum. Oppida Helice, Bura, in quæ refugêre hauſtis prioribus, Sicyon, Aegira, Aegion, Erineos: Intus Cleone, Hyſiæ. Panhormus portus, demonſtratumq; iam Rhium, à quo promōtorio quinque M. paſ. abſunt Patræ, quas ſupra memorauimus. Locus Pheræ in Achaia, IX. montiū Scioëſſa notiſſimus, fons Cymothoë. Vltra Patras oppidū Olenum, colonia Dyme, loca Bupraſium, Hyrmine, promontorium Araxū.

Cylene ſinus, promontorium Chelonates, unde Cylenē duo M. paſſ. caſtellum Philûs. Quæ regio ab Homero Aræthyrea dicta, poſtea Aſophis. Inde Eliorum ager, qui antea Epei uocabantur. Ipſa Elis in mediterraneo, & à Pylo XII. M. paſſ. Intus delubrum Olympij Iouis, ludorum claritate faſtos Græciæ complexum. Piſæorum quondam oppidum, præfluēte Alpheo amne. At in ora promontorium Ichthys: amnis Alpheus nauigabilis prope ſex oppida, Aulon, Leprion, promontorium Plataniſtus: omnia hæc ad occaſum uerſa. Ad meridiem autem Cypariſſius ſinus cum urbe Cypariſſa LXXII. milium paſſuum circuitu. Oppida Pylos, Methone: locus Helos, promontorium Acritas, ſinus Aſinæus, ab oppido Aſine, Coronæus à Corone. finiuntur Tænaro promótorio. Ibi regio Meſſenia duodeuiginti montium. Amnis Pamiſus. Intus autem ipſa Meſſene, Ithome, Oechalia, Arene, Pteleon, Thryon, Dorion, Zancle, uarijs clara temporibus. Huius ſinus circuitus LXXX. M. paſſ. traiectus uero XXX. M. Dehinc à Tænaro ager Laconicus, liberæ gentis: & ſinus circuitu CCVI. M. traiectu XXXIX. M. Oppida Tænarum, Amyclæ, Pheræ, Leuctra, & intus Sparta, Theramne, atque ubi fuere Cardamyle, Pitane, Anthane: Locus Thyrea, Gerania. Mons Taygetus, amnis Eurotas, ſinus Aegilodes, oppidum Pſammathus. Sinus Gytheates ab oppido: ex quo ad Cretam inſulam certiſſimus curſus. Oia autem Maleo promontorio includuntur. Qui ſequitur ſinus ad Scylleum, Argolicus appellatur, traiectu quinquaginta milia paſſ. idem ambitu centum ſeptuagintaduo milia. Oppida Boëa, Epidaurus, Limera cognomi

ne: Zarax, Cyphantæ portus. Amnes, Inachus, Eraſinus, inter quos Argos Hippiũ cognominatum, ſupra lacum Lernen, à mari MM. paſſuum, nouemq́; additis milibus; Mycenæ: & ubi fuiſſe Tyrintha tradunt: & locus Mantinea. Montes, Artemius, Apeſantus, Aſteriõ, Parparus, aliiq́; undecim numero. Fontes Niobe, Amymone, Pſammate. A' Scylleo ad Iſthmum CLXXVII. M. paſſuũ. Oppida Hermione, Trœzen, Coryphaſium: appellatumq́; aliàs Inachium, aliàs Dipſium Argos. Portus Cænites, ſinus Saronicus olim querno nemore redimitus, unde nomen, ita Græcia antiqua appellante quercum. In eo Epidaurum oppidum, Aeſculapii delubro celebre, Spiræum promontorium, portus Anthedõ, & Bucephalus: & quas ſupra dixeramus, Cenchreæ, Iſthmi pars altera cum delubro Neptuni quinquennalibus inclyto ludis. Tot ſinus Peloponnenſem oram lãcinant, tot maria allatrant. Siquidem à ſeptẽtrione Ionium irrumpit, ab occidente Siculo pulſatur, à meridie Cretico urgetur, ab oriente brumali Aegæo, ab oriente ſolſtitiali Myrtoo: quod à Megarico incipiens ſinu, totã Atticam alluit.

De Arcadia. Cap. VI.

Mediterranea eius Arcadia maxime tenet, undique à mari remota: initio Drymodis, mox Pelaſgis appellata. Oppida eius, Pſophis, Mãtinea, Stymphalum, Tegea, Antigonea, Orchomenum, Pheneum, Palantium, unde palatium Romæ: Megalepolis Catina, Bocalium, Carnõ, Parrhaſiæ, Thelphuſa. Melanæa, Heræa, Pyle, Pellana, Agræ, Epium, Cynæ-

tha, Lepreon Arcadiæ, Parthenium, Alea, Methydriū, Eniſpe, Maciſtum, Lampe, Clitorium, Cleone, inter quæ duo oppida regio Nemæa, Bembinadia uocitata. Montes in Arcadia, Pholoë cum oppido, item Cyllene, Lycæus, in quo Lycæi Iouis delubrum: Mænalus, Artemiſius, Parthenius, Lampeus, Nonacris: præterq́; ignobiles octo. Amnes, Ladon é paludibus Phenei, Erymanthus é monte eiuſdem nominis, in Alphæum defluentes. Reliquæ ciuitates in Achaia dicendæ, Aliphiræi, Abeatæ, Pyrgenſes, Perethes, Paregenitæ, Tortuni, Typania, Thryaſij, Tritenſes. Vniuerſæ Achaiæ libertatem Domitius Nero dedit. Peloponneſus, in latitudine à promontorio Maleæ, ad oppidū Lechæum Corinthiaci ſinus CLX. M. paſſ. patet. At in tranſuerſum ab Elide Epidaurum CXXV. M. Ab Olympia Argos per Arcadiam LXIII. M. Ab eodē loco ad Phliunta dicta mēſura eſt. Vniuerſa autem, uelut penſante æquorum incurſus natura, in montes VI. atque LXX. attollitur.

Græcia & Attica. Cap. VII.

B Iſthmi anguſtijs Hellas incipit, noſtris Græcia appellata. In ea prima Attica, antiquitus Acte uocata. Attingit Iſthmum parte ſui, quæ appellatur Megaris, à colonia Megara, é regione Pagærū. Duo hæc oppida excurrente Peloponneſo ſita ſunt, utraque ex parte, uelut in humeris Helladis. Pagæi & amplius Aegoſthenenſes contributi Megarenſibus: In ora autem hac portus Schœnus. Oppida Sidûs, Cremyon. Scyronia ſaxa ſex milia longitudine, Geranea. Megara, Eleuſin. Fuere & Oenoa & Probalin-

thos, quæ nunc non ſunt. Ab Iſthmo LII.M. paſſuum Piræus & Phalera portus, V.M. paſſ. muro recedentibus Athenis iuncti. Libera hæc ciuitas, nec indigna ullius præconij amplius, tanta claritas ſuperfluit. In Attica fontes, Cephiſia, Larine, Calliroë, Enneacrunos. Montes, Brileſſus Aegialeus, Icarius, Hymettus, Lycabettus, amnis Iliſſos. A Pyræo XLII.M. paſſ. Sunium promontorium, Doriſcum promontoriũ. Potamos, Brauron, Ion quondam oppida. Rhamnûs pagus. Marathõ, campus Thriaſius, oppidum Melita, & Oropus, in cõfinio Bœotiæ. Cuius Anthedon, Oncheſtos, Theſpiæ liberum oppidum, Lebadea: nec cedẽtes Athenis claritate, quæ cognominãtur Bœotiæ Thebæ, duorum numinum Liberi atque Herculis (ut uolunt) patria. Et Muſis natale in nemore Heliconis aſſignant. Datur & his Thebis ſaltus Cithæron, amnis Iſmenus. Præterea fontes in Bœotia, Oedipodia, Pſammate, Dirce, Epigranea, Arethuſa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie. Montes extra prædictos, Mycaleſus, Adiliſius, Acontius. Reliqua oppida, inter Megaram & Thebas Eleutheræ, Haliartus, Plateæ, Pheræ, Aſpledon, Hylæ, Thiſbe, Erythræ, Gliſſas, Copæ: iuxta Cephiſum amnem Lamia et Anichia: Medeõ, Phligone, Grephis, Coronæa, Chæronia. In ora autem infra Thebas, Ocale, Elæon, Scolos, Schœnos, Peteõ, Hyriæ, Mycaleſſus, Hyreſeon, Pteleon, Olyros, Tanagra liber populus, & in ipſis faucibus euripi, quem facit obiectu inſulæ Eubœæ, Aulis capaci nobilis portu. Bœotos Hyantas antiquitus dixere. Locri deinde, Epicnemidij cognominantur, olim Leleges appellati, ꝑ quos amnis Cephiſus defertur in mare. Oppida, Opûs, unde

Opuntinus ſinus, Cynos. Phocidis in littore unũ Daphnus. Introrſus in Locris Elatea, & in ripa Cephiſi (ut diximus) Lilæa, Delphosq́; uerſus Cnemis, & Hyampolis. Rurſus Locrorum ora, in qua Larymna, Thronium, iuxta quod Boagrius amnis defertur in mare. Oppida Narycĩõ, Alope, Scarphia. Poſtea Maliacus ſinus ab incolis dictus: in quo oppida, Halcyone, Econia, Phalara. Doris deinde, in qua Sperchios, Erineon, Bozon, Pindus, Cytinum. Doridis à tergo mons eſt Oeta. Sequitur mutatis ſæpe nominibus Aemonia. Eadem Pelaſgicum Argos, Hellas, eadem Theſſalia, & Dryopis, ſemper à regibus cognominata. Ibi genitus rex nomine Græcus, à quo Græcia: ibi Hellen, à quo Hellenes. Hos eoſdẽ Homerus tribus nominibus appellauit, Myrmidonas, & Hellenas, & Achæos. Ex his Phthiotæ nominantur Dorida accolentes. Eorum oppida, Echinus in faucibus Sperchij fluminis, Thermopylarum anguſtiæ: quo argumento IIII. M. paſs. inde Heraclea, Trachin dicta eſt. mons ibi Callidromus, Oppida celebria, Hellas, Halos, Lamia, Phthia, Arne.

Theſſalia. Cap. VIII.

IN Theſſalia autem Orchomenus, Minyeus antea dictus: & oppidum Almon, ab alijs Elmon, Atrax, Pelinna, fons Hyperia. Oppida, Pheræ, quarum à tergo Pierus ad Macedoniã protenditur, Lariſſa, Gomphi, Thebæ Theſſaliæ, nemus Pteleon, ſinus Pagaſicus. Oppidum Pagaſa, idem poſtea Demetrias dictum, Trica, Pharſalici campi cum ciuitate libera, Cranon, Iletia. Montes Phthiotidis, Nymphæus, quondã topiario naturæ opere ſpectabilis: Buzygæus,

Donaceſa, Bermius, Daphiſſa, Chimerion, Athamas, Stephane. In Theſſalia ſunt IIII. atque XXX. quorum nobiliſſimi Cercæti, Olympus, Pierus, Oſſa: cuius ex aduerſo Pindus & Othrys, Lapitharũ ſedes, ad occaſum uergentes: ad ortus, Pelios: omnes theatrali modo inflexi caueatis ante eos LXXV. urbibus. Flumina Theſſaliæ, Apidanus, Phœnix, Enipeus, Onochonus, Pamiſus. Fons Meſſeis. Lacus Bœbeis. Et ante cunctos claritate Peneus, ortus iuxta Gomphos: interq; Oſſam & Olympũ nemoroſa conualle defluens D. ſtadijs, dimidio eius ſpatio nauigabilis. In eo curſu Tempe uocantur V. M. paß. longitudine, & fermé ſeſquiiugeri latitudine, ultra uiſum hominis attollentibus ſe dextra læuáq; leniter cõuexis iugis. Intus ſua luce uiridante allabitur Peneus, uiridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus auium concentu. Accipit amnem Euroton, nec recipit, ſed olei modo ſupernatãtem (ut dictum eſt ab Homero) breui ſpatio portatum abdicat: pœnales aquas diriſq; genitas, argenteis ſuis miſceri recuſans.

Magneſia. Cap. IX.

Theſſaliæ annexa Magneſia eſt, cuius fons Libethra. Oppida, Iolcus, Hormenium, Pyrrha, Methone, Olizõ. Promõtoriũ Sepias. Oppida, Caſtana, Spalathra. Promontorium Aeantiũ. Oppida, Melibœa, Rhizus, Erymne, oſtium Penei, oppida Homolium, Orthe, Theſpiæ, Phalanna, Thaumaciæ, Gyrton, Cranon, Acarne, Dotion, Melitea, Phylace, Potniæ. Epiri, Achaiæ, Atticæ, Theſſaliæ in porrectum longitudo CCCCLXXX. M. paſſuũ traditur, latitudo CCLXXXVII. milia.

Macedonia. Cap. X.

MAcedonia poſtea CL. populorum, duobus inclytæ regibus, quondamq́; terrarum imperio, Aemathia antea dicta. Hæc ad Epiroticas gẽtes in ſolis occaſum recedens poſt terga Magneſiæ atque Theſſaliæ, infeſtatur à Dardanis. Partem eius ſeptentrionalem Pæonia ac Pelagonia protegunt à Triballis. Oppida, Aegæ, in quo mos ſepelire reges: Berœa: & in regione quæ Pieria appellatur à nemore, Aeginium. In ora Heraclea, flumen Apilas: Oppida, Phina, Oloros. Amnis Haliacmon. Intus Haloritæ, Vallei, Phylacei, Cyrrheſtæ, Tyriſſci. Pella colonia. Oppidum Stobi ciuiũ Ro. Mox Antigonia, Europus ad Axium amnẽ, eodemq́; nomine per quod Rhœdias fluit: Heordeæ Scydra, Mieza Gordiniæ. Mox in ora Ichnæ, fluuius Axius. Ad hunc finem Dardani, Treres, Pieres, Macedoniã accolunt. Ab hoc amne Pæoniæ gentes, Parorei, Heordẽſes, Almopij Pelagones, Mygdones. Montes, Rhodope, Scopius, Orbelus. Dein præiacente gremio terrarum, Arethuſij, Antiochenſes, Idomenenſes, Doberienſes, Trienſes, Allantenſes, Audariſtenſes, Moryllij, Gareſci, Lyncæſtæ, Othrionei, & liberi Amantini atque Oreſtæ, coloniæ Bullidenſis & Dienſis: Xylopolitæ, Scotuſſæi liberi, Heraclea Sintica, Timphei, Coronæi. In ora ſinus Macedonici oppidum Chalaſtra, & intus Phileros, Lete: medioq́; flexu littoris Theſſalonica, liberæ conditionis. Ad hanc à Dyrrhachio CXIIII. milium paſſum. Therme, In Thermaico ſinu oppida, Dicæa, Pydna, Derra, Scione, Promontorium Canaſtreum. Oppida, Pallene,

Phlegra. Qua in regione montes, Hypſizorus, Epitus, Alchione, Leuõne. Oppida, Niſſos, Brygion, Eleon, Mědæ, & in Pallenenſi iſthmo quondam Potidæa, nunc Caſſandria colonia: Anthemus, Holophyxos ſinus, Mecyberna. Oppida Phyſcella, Ampelos, Torone, Soggoſtedes: fretum quo montem Athon Xerxes rex Perſarum continenti abſcidit, in longitudine paſſuum M.D. Mons ipſe à planicie excurrit in mare LXXV. M. paſſ. Ambitus radicis CL. M. colligit. Oppidum in cacumine fuit Acrothon. Nunc ſunt Vranopolis, Palæotrium, Thyſſus, Cleone, Apollonia, cuius incolæ Macrobij cognominantur. Oppidum, Caſſera, faucesq; alteræ Iſthmi, Acãthus, Iſtria, Graſtonia, Heraclea. Regio Mygdoniæ ſubiacens. In qua recedẽtes à mari Apollonia, Arethuſa. In ora rurſus Poſidium, & ſinus cum oppido Cermoro, Amphipolis. Libera gens Biſaltæ. Dein Macedoniæ terminus amnis, Strymon, ortus in Hæmo. Memorandũ, in ſeptem lacus eum fundi, priuſquam dirigat curſum. Hæc eſt Macedonia, terrarum imperio potita quõdam: hæc Aſiam, Armeniam, Iberiã, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Aegyptum, Taurũ, Caucaſum trãſgreſſa: hæc in Bactris, Medis, Perſis dominata, toto oriẽte poſſeſſo: hæc etiam Indiæ uictrix, per ueſtigia Liberi patris atque Herculis uagata: hæc eadem eſt Macedonia, cuius uno die Paulus Aemilius imperator noſter LXXII. urbes direptas uendidit. Tantam differentiã ſortis præſtitere duo homines.

Thracia. Cap. XI.

THracia ſequitur, inter ualidiſſimas Europæ gentes, in ſtrategias L. diuiſa. Populorum eius quos

nominare non pigeat, amnem Strymonem accolũt dextero latere Denſeletæ, & Mædi, Biſaltæ uſque ſupra dictos: læuo, Digeri, Beſſorumq́; multa nomina, ad Neſtum amnem Pangæi montis ima ambientem, inter Eletos, Diobeſos, Carbileſos, inde Bryſas, Sapæos. Odomantes Odryſarum gens infundit Hebrum accolentibus Carbiletis, Pyrogeris, Drugeris, Cænicis, Hypſaltis, Benis, Corpillis, Botiæis, Edonis. Eodem ſunt in tractu Selletæ, Priantæ, Doloncæ, Thyni, Celetæ, maiores Hæmo, minores Rhodopæ ſubditi. Inter quos Hebrus amnis. Oppidum ſub Rhodope Poneropolis antea, mox à conditore Philippopolis, nunc à ſitu Trimontiũ dicta. Hæmi excelſitas VI. M. paſſ. ſubitur. Auerſa eius & in Iſtrum deuexa Mæſi, Getæ, Aoti, Gaugdæ, Clariæq́;, et ſub ijs Arræi Sarmatæ, quos Areatas uocãt, Scythæq́;, & circa Ponti littora Moriſeni, Sithoniјq́; Orphei uatis genitores obtinent. Ita finit Iſter à ſeptentrione. Ab ortu Pontus ac Propontis. À meridie Aegæum mare, cuius in ora à Strymone, Apollonia, Oeſima, Neapolis, Paſtos. Intus Philippi colonia, abſunt à Dyrrhachio CCCXXV. M. paſ. Scotuſa, Topiris, Neſti amnis oſtium. Mons Pangæus, Heraclea, Olynthos, Abdera libera ciuitas, ſtagnum Biſtonum & gens. Oppidum fuit Tinda, Diomedis equorum ſtabulis dirum. Nunc ſunt Dicææ, Iſmaron, locus Partheniõ, Phaleſina, Maronea, prius Ortagurea dicta. Mons, Serrium & Zone, tum locus Doriſcus CXX. M. hominum capax. Ita Xerxes ibi dinumerauit exercitum. Os Hebri. Portus Stentoris. Oppidum Aenos liberum cum Polydori tumulo, Ciconum quondam regio. À Doriſco incuruatur ora ad Macron

tichos centum uigintiduorum M. paſſuū. Circa quem lo cum fluuius Melas, à quo ſinus appellatur. Oppida, Cypſela, Biſanthe, Macron tichos dictum, qua à Proponti de ad Melanem ſinum inter duo maria porrectis muris procurrentem excludit Cherroneſum. Nãque Thracia altero latere à Pontico littore incipiens, ubi Iſter amnis immergitur, uel pulcherrimas in ea parte urbes habet Iſtropolin Mileſiorum, Tomos Calatimq́;, quæ antea Acruetis uocabatur. Heracleam habuit, & Bizonem terræ hiatu raptam. Nũc habet Dionyſopolin, Crunos antea dictam. Alluit Ziras amnis: Totum eum tractum Scythæ Areteres dicti tenuere. Eorum oppida Aphrodiſias, Libiſtos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania, ubi Pygmæorum gẽs fuiſſe proditur, quos Catizos Barbari uocant, creduntq́; à gruibus fugatos. In ora à Dionyſopoli eſt Odeſſus Mileſiorum. Flumen, Pamiſus. Oppidum, Terta, Naulochus. Mons Hæmus uaſto iugo procumbens in Pontum, oppidum habuit in uertice Ariſtæum. Nunc in ora Meſembriam, Anchialum, ubi Meſembria fuerat. Aſtice regio habuit oppidum Anthium, nunc eſt Apollonia. Flumina Paniſſa, Rira, Tearus, Oroſines. Oppida, Thynnias, Almedeſſos, Deuelton cum ſtagno quod nũc Deultum uocãt. Veteranorum Phinopolis, iuxta quam Boſphorus. Ab Iſtri oſtio ad os ponti paſſ. DLV. M. alij fecere. Agrippa adiecit quadraginta. Inde ad murum ſupradictum CL. ab eo Cherroneſus CXXVI. M. Sed à Boſphoro ſinus Caſthenes. Portus ſenum, & alter qui mulierum cognominatur. Promontorium, Chryſoceras, in quo oppidum Byzantium liberæ conditionis, antea Lygos di-

ſtum. Abeſt à Dyrrhachio DCCXI. M. paſ. Tantum patet longitudo terrarũ inter Adriaticum mare et Propontidem. Amnes, Bathynias, Pydaras, ſiue Atyras. Oppida, Selymbria, Perinthus, latitudine ducentorum pedum continenti adnexa. Intus Byzia arx regum Thraciæ, à Terei nefaſto crimine inuiſa hirundinibus: regio Cænica, colonia Flauiopolis, ubi antea Zela oppidum uocabatur. Et à Byzia quinquaginta M. paſſuũ Apros colonia, quæ à Philippis abeſt CLXXXVIII. M. paſ. At in ora amnis Erginus, oppidum fuit Ganos, deſeritur & Lyſimachia iam in Cherroneſo. Alius nanque ibi Iſthmos anguſtia ſimili eſt, eodem nomine & pari latitudine: Illuſtrant duæ urbes utrinque littora, quæ haud diſſimili modo tenuere, Pactyæ à Propontide, Cardia à Melane ſinu, hæc ex facie loci nomine accepto, utræque comprehenſæ poſtea Lyſimachia, quinque M. paſſuum. à longis muris. Cherroneſos à Propontide habuit Tyriſtaſin, Crithoten, Ciſſam flumini Aegos appoſitum: nunc habet à colonia Apro XXXII. milia paſſuum. Reſiſton, ex aduerſo coloniæ Parianæ. Et Helleſpontus ſeptem (ut diximus) ſtadijs Europã ab Aſia diuidẽs, quatuor illic inter ſe contrarias urbes habet. In Europa Callipolin & Seſton. In Aſia Lampſacum & Abydon. Dein promontorium Cherroneſi Maſtuſia aduerſum Sigeo, cuius in fronte obliqua Cynoſſema, ita appellatur Hecubæ tumulus, ſtatio Achæorum. Turris et delubrũ Proteſilai. Et in extrema Cherroneſi fronte, quæ uocatur Aeolium, oppidum Elæûs. Dein petenti Melanem ſinum portus Cœlos, et Panhormus & ſupradicta Cardia. Tertius Europæ ſinus ad

hunc modum clauditur. Montes extra prædictos Thraciæ Edonus, Gigemoros, Meritus, Melamphyllon. Flumina in Hebrum cadẽtia Bargus, Suemus. Macedoniæ, Thraciæ, Helleſponti longitudo ſupradicta. Quidam DCCXX. M. faciunt. Latitudo CCCLXXXIII. M. eſt. Aegeo mari nomen dedit ſcopulus inter Tenedũ et Chiũ uerius, quàm inſula, Aex nomine, à ſpecie capræ, quæ ita Græcis appellatur, repente in medio mari exiliens. Cernunt eum à dextra parte Andrum nauigantes ab Achaia dirum ac peſtiferũ. Aegei pars Myrtoo datur: appellatur ab inſula parua, quæ cernitur Macedoniam à Gereſto petentibus, haud procul Eubœæ Caryſto. Romani omnia hæc maria duobus nominibus appellant, Macedonicum quodcunque Macedoniam aut Thraciã attingit, Græcienſe quà Græciam alluit. Nam Græci & Ionium diuidunt in Siculum ac Creticum ab inſulis. Item Icarium, quod eſt inter Samum & Myconũ. Cætera nomina ſinus dedere quos diximus. Et maria quidem gentesq́; in tertio Europæ ſinu ad hunc modũ ſe habent.

Inſulæ inter eas terras, inter quas Creta, Eubœa, Cyclades, Sporades, Helleſponti, Põti, Mæotidis, Daciæ, Sarmatiæ, Scythiæ. Cap. XII.

Inſulæ autem ex aduerſo Theſprotiæ Corcyra, à Buthroto XII. M. paſſ. eadem ab Acroceraunijs quinquaginta M. cum urbe eiuſdem nominis Corcyra liberæ ciuitatis, & oppido Caſſiope, temploq́; Caſij Iouis, paſſ. XCVII. M. in longitudinem patens: Homero dicta Scheria & Phæacia, Callimacho etiam Drepane. Circa eam aliquot, ſed ad Italiam uer-

gẽs Thoronos,ad Leucadiam Paxæ duæ,quinque M. diſcretæ à Corcyra:nec procul ab ijs ante Corcyram Ericuſa,Marate, Elaphuſa,Malthace, Trachie, Pytionia,Ptychia,Tarachie. Et à Phalacro Corcyræ promõtorio ſcopulus,in quem mutatam Vlixis nauem à ſimili ſpecie fabula eſt. Ante Leucadiam Sybota. Inter Leucadiam autem & Achaiam permultæ:quarum Teleboides,eædem quæ Taphiæ,ab incolis ante Leucadiam appellantur,Taphias,Oxiæ,Prinoëſſa: & ante Aetoliam Echinades,Aegialia,Cotonis,Thyatira, Geoaris, Dionyſia,Cyrnus,Chalcis,Pinara,Myſtus. Ante eas in alto Cephalenia, Zacynthus, utræque liberæ, Ithaca, Dulichium,Same,Crocylea,Paxos. Cephalenia quondam Melæna dicta,XI.M. paſſuum abeſt,circuitu patet XLIIII. Same diruta à Romanis, adhuc tamen oppida tria habet. Inter hanc & Achaiam cum oppido magnifica & fertilitate præcipua Zacynthus aliquãdo appellata Hyrie,Cephaleniæ à meridiana parte XXII.M. abeſt:mons Elatus ibi nobilis. Ipſa circuitu colligit XXXVI.M. ab ea Ithaca XII.M. diſtat,in qua mons Neritus. Tota uero circuitu patet XXV.M. paſſuum. Ab ea Araxum Peloponneſi promontorium XII.M. paſſuum. Ante hanc in alto Aſteris,Prote:ante Zacinthum XXXV.M. paß. in eurum uentum Strophades duæ,ab alijs Plotæ dictæ. Ante Cephaleniam Letoia. Ante Pylum tres Sphagiæ, & totidem ante Meſſenem Oenußæ. In ſinu Aſinæo tres Thyrides:in Laconico Theganuſa,Cothon, Cythera cum oppido, anteá Porphyris appellata. Hæc ſita eſt à Maleæ promontorio V. milia paſſuum ancipiti propter anguſtias ibi na-

uitum ambitu. In Argolico Pityuſa, Irine, Ephyre. contra Hermioniũ agrum Tiparenus, Epiropia, Colonis, Ariſtera: contra Trœzenium Calauria, quingentos paſſus diſtans, Plateis, Belbina, Laſia, Bauadias. Contra Epidaurum Cecryphalos, Pityoneſos VI. M. paſſ. à cõtinente ab hac Aegina liberæ conditionis XVII. M. p. cuius XX. M. paſſ. præternauigatio eſt: eadem aũt à Piræo Athenien. portu XII. M. paſſ. abeſt, añ Oenone uocitata. Spiræo promontorio obiacent Eleuſa, Dendros, Craugiæ duæ, Cæciæ duæ, Selachuſa, Dacenchris, Aſpis, VII. Et in Megarico ſinu Methurides quatuor. Aegila autem XV. M. paſſ. à Cythera: eademq́; à Cretæ Phalaſarna oppido XXV. M. paſſ. Ipſa Creta altero latere ad auſtrum, altero ad ſeptentrionem uerſa, inter ortum occaſumq́; porrigitur, C. urbium clara fama. Doſiades eam à Creta nympha Heſperidis filia, Anaximander à rege Curetum, Philiſtides, Mallotes, Crates primum Aeriam dictam, deinde poſtea Curetin, et Macaron nõnulli à temperie cœli appellatã exiſtimauere. Latitudine nuſquam quinquaginta M. paſſuum excedens, & circa mediam ſui partem maxime patens, longitudine implet CCLXX. M. paſſuũ, circuitu D.LXXXIX. flectensq́; ſe in Creticum pelagus ab ea dictum, quà longiſſima eſt ad orientem Sammonium promontoriũ ad uerſum Rhodo, ad occidentem Criu metopon Cyrenas uerſus expellit. Oppida eius īſignia, Phalaſarne, Elæa Cyſamum, Pergamum, Cydon, Minoum, Apteron, Pantomatrium, Amphimalla, Rhythymna, Panormum, Cyteum, Apollonia, Matium, Heraclea, Miletos, Ampelos, Hierapytna, Lebena, Hierapolis: & in mediterraneo,

Gortyna, Phæſtum, Gnoſus, Polyrhenium, Myrina, Lycaſtus, Rhamnus, Lyctus, Dium, Aſum, Pyloros, Rhytion, Clatos, Pharæ, Holopyxos, Laſos, Eleuternæ, Therapne, Marathuſa, Cytinos: & aliorum circiter LX. oppidorum memoria extat. Montes, Cadicus, Idæus, Dictæus, Corycus. Ipſa abeſt promontorio ſuo quod uocatur Criu metopon, ut prodit Agrippa, à Cyrenarũ promontorio Phycunte CCXXV. M. paſſ. Item Cadiſco à Malea Peloponneſi LXXX. A Carpatho inſula promontorio Sammonio LX. M. in fauonium uentum. Hæc inter eam & Rhodum interiacet. Reliqua circa eam, ante Peloponneſum duæ Coricæ, totidem Mylæ: & latere ſeptentrionali, dextra Cretam habenti, contra Cydoniam Leucæ, & duæ Budoræ. Contra Matiũ Dia. Contra Itanum promontorium Oniſa, Leucæ: Contra Hierapytnam, Chryſa, Gaudos. Eodem tractu Ophiuſſa, Butoa, Rhamnus: circumuectisq; Criu metopon, tres Muſagores appellatæ. Ante Sammonium promontorium, Phocæ, Platiæ, Sirnides, Naulochos, Armedon, Zephyre. At in Hellade etiamnum in Aegeo Lichades, Scarphia, Coreſa, Phocaria, compluresq; aliæ ex aduerſo Atticæ ſine oppidis, & ideo ignobiles. Sed contra Eleuſina clara Salamis, ante eam Pſytalia: à Sunio uero Helene quinque milia paſſuum diſtans. Dein Ceos ab ea totidem, quam noſtri quidam dixere Ceam, Græci & Hydruſſam. Auulſa Eubœæ, quingentis longa ſtadijs fuit quondam: mox quatuor ferè partibus, quæ ad Bœotiam uergebant, eodem mari deuoratis, oppida habet reliqua, Iulidã, Cartheiam: intercidere Coreſſus, Pœeſſa. Ex

hac profectam delicatiorem fœminis ueſtem, autor eſt Varro. Eubœa *& ipſa auulſa* Bœotiæ, *tam modico interfluente* Euripo *ut ponte iungatur, ad meridiem promontorijs duobus,* Gereſto *ad* Atticam *uergente, & ad* Helleſpōtum Caphareo *inſignis, à ſeptentrione* Cæneo, *nuſquam latitudinem ultra* XL. *milia paß. extendit, nuſquam intra* XX. M. *contrahit: ſed in longitudinem uniuerſæ* Bœotiæ, *ab* Attica Theſſaliam *uſque prætenta in* CL. M. *paſſ. circuitu uero* CCCLXV. *abeſt ab* Helleſponto *parte* Споpharei CCXXV. M. *paß. urbibus clara quondam* Pyrrha, Porthmo, Neſo, Cerintho, Oreo, Dio, Aedepſo, Ocha, Oechalia: *nunc* Chalcide, *cuius ex aduerſo in continenti* Aulis *eſt,* Gereſto, Eretria, Caryſto, Oritano, Artemiſio. *fonte* Arethuſa, *flumine* Lelanto, *aquiſq; calidis quæ* Hellopiæ *uocantur, nobilis, notior tamen marmore* Caryſtio: *antea uocitata eſt* Chalcodōtis, *aut* Macris, *ut* Dionyſius *&* Ephorus *tradunt, ut* Ariſtides Macra; *&* Callidemus Chalcis, *ære ibi primum reperto: ut* Menæchmus, Abantias, *ut poëtæ uulgo* Aſopis. *Extra eam in* Myrtoo *multæ, ſed maxime illuſtres* Glauconeſos, *&* Aeglia. *Et à promontorio* Gereſto, *circa* Delum *in orbem ſitæ, unde & nomen traxere,* Cyclades. *Prima earū* Andrus *cum oppido, abeſt à* Gereſto X. M. *paß. à* Ceo XXXIX. M. *Ipſam* Myrſilus Cauron, *deinde* Antandron *cognominatam tradit;* Callimachus Laſiam, *alij* Nonagriam, Hydruſſam, Epagrin. *Patet circuitu* XCIII. M. *paß. Ab eadem* Andro *paſſus mille, & à* Delo XV. M. Tenos *cum oppido* XV. M. *paß. porrecta, quam propter aquarum abundantiam* Ariſtoteles Hydruſſam *appellatam ait, aliqui*

Ophiuſſam. Cæteræ Myconos cum monte Dimaſto, à Delo XV. M. paß. Scyros, Siphnus ante Meropia, & Acis appellata, circuitu XXVIII. M. paſſuū. Seriphus XII. Præpeſinthus, Cythnos: ipſaq; longe clariſſima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata (ut proditur) ſola motum terræ non ſenſit ad M. Varronis ætatem. Mutianus prodidit bis concuſſam. Hanc Ariſtoteles ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata: Aegloſthenes Cynthiam, alij Ortygiam, Aſteriam, Lagiam, Chlamydiam, Cynethum, Pyrpilen, igne ibi primum reperto. Cingitur V. M. paß. aſſurgit Cyntho monte. Proxima ei Rhene, quam Anticlides Celaduſſam uocat, item Artemiten Helladius. Syros quam circuitu patere XX. M. paſſ. prodidere ueteres, Mutianus CLX. Olearos, Paros cum oppido ab Delo XXXVIII. M. marmore nobilis, quam primo Pactiam, poſtea Minoida uocarunt. Ab ea ſeptem M. quingentis Naxus, à Delo XVIII. cum oppido, quam Strongylen, dein Dian, mox Dionyſiada à uinearum fertilitate, alij Siciliam minorem, aut Callipolin appellarunt. Patet circuitu LXXV. M. paß. dimidioq; maior eſt, quàm Paros: Et hactenus quidem Cycladas ſeruant, cæteras quæ ſequuntur Sporades. Sunt autem Hellene, Phocuſſa, Phæcaſia, Schinuſſa, Pholegandros, & à Naxo decem et VII. M. paß. Icaros, quæ nomen mari dedit, tantundem ipſa in longitudinē patens, cum oppidis duobus, tertio amiſſo, ante uocata Doliche, & Macris, & Ichthyoëſſa. Sita eſt ab exortu ſolſtitiali à Delo L. M. paß. Eadem à Samo XXXV. M. Inter Eubœam & Andrum X. M. paſſuum freto.

Ab ea Gereſtum CXII.M *quingenti paſſus.* Nec *dein-de ſeruari poteſt ordo. Acervatim ergo ponentur reli-quæ.* Ios *à* Naxo XIIII.M.*paſ.*Homeri *ſepulchro ue-neranda,longitudinis* XXV.M.*antea* Phœnice *appella-ta.* Odia, Letandros, Gyaros,*cũ oppido, circuitu* XII.M.*paſ.propè.* Abeſt *ab* Andro *ſexagintaduo* M.*paſſu-um. Ab ea* Syrnos LXXX.M.*paſſ.* Cynethuſſa, Telos *unguento nobilis, à* Callimacho Agathuſſa *appellata.* Donyſa, Patmos *circuitu* XXX.M.*paſſuum.* Coraſiæ, Lebinthus, Leros, Cynara, Sicynus, *quæ antea* Oenoë, Heratia *quæ* Onus; Caſus *quæ* Aſtrabe, Cimolus *quæ* Echinuſſa. Melos *cum oppido quam* Ariſtides Byblida *appellat,* Ariſtoteles Zephyriam, Callimachus Mimal-lida, Heraclides Siphnum, *&* Acyton. Hæc *inſularum rotundiſſima eſt.* Poſt Machia, Hypere *quondam* Pata-ge, *ut alij* Platage, *nunc* Amorgus, Polyægos, Phyle, Thera, *cum primum emerſit,* Calliſte *dicta: ex ea auul-ſa poſtea* Theraſia, *atque inter duas enata mox* Auto-mate, *eadem* Hiera: *&* in *noſtro æuo* Thia *iuxta ean-dem* Hieram *nata.* Diſtat Ios *à* Thera XXV.M.*paſ.* Sequuntur Lea, Aſcania, Anaphæ, Hippuris, Hippuriſ-ſuſa. Aſtypalæa *liberæ ciuitatis; circuitu* LXXXVIII.M.*paſſ. abeſt à* Cadiſco Cretæ CXXV.M. *Ab ea* Pla-tea LX.M. *Vnde* Camina XXXVIII.M. Azibintæ, Laniſe, Tragia, Pharmacuſa, Techedia, Chalcia, Calyd-na, *in qua oppida* III. Calymnæ II. Olymnos. *A quæ* Carpathum, *quæ nomen* Carpathio *mari dedit,* XXV.M.*paſſ.* Inde Rhodum *Africo uento quinquaginta* M. *paſſ. à* Carpatho *ad* Caſon VII.M. *à* Caſo Samoniũ Cretæ *promontorium* XXX.M. In Euripo *autem* Eu

boico primo ferè introitu Petaliæ, quatuor inſulæ, & in exitu Atalante. Cyclades, & Sporades: ab oriẽte littoribus Icarijs Aſiæ, ab occidente Myrtois Atticæ, à ſeptentrione Aegeo mari, à meridie Cretico et Carpathio incluſæ, per CC.M. in longitudinem iacent. Pagaſicus ſinus ante ſe habet Eutychiam, Cicynetum, et Scyrum ſupradictam, ſed Cycladum & Sporadum extimam, Gerontiam, Scadiram, Thermeuſim, Irrheſiam, Solimniam, Eudemiã, Neam, quæ Mineruæ ſacra eſt. Athos ante ſe quatuor, Peparethũ cum oppido, quondam Euonum dictam IX.M.paſſ. Scyathum XV.M. Imbrum cum oppido LXXXVIII.M.paſſ. Eadem abeſt à Maſtuſia Cherroneſi LXXV.M.paſſ. Ipſa circuitu LXXII.M.paſſ. Perfunditur amne Iliſſo. Ab ea Lẽnos XXII.M. quæ ab Atho LXXXVII.M.paſſ. Circuitu patet XXII.M.D.paſſ. Oppida habet Ephæſtiam et Myrinam, in cuius forũ ſolſtitio Athos eiaculatur umbrã. Ab eá Thaſſos libera quinque milia paſſuum olim Aeria uel Aethria dicta. Inde Abdera continentis uiginti milia paſſuũ. Athos ſexagintaduo milia tantundem ad inſulam Samothracen, quæ libera ante Hebrum, ab Imbro trigintaduo milia à Lemno uigintiduo milia D. attollitur mõte Saoce decem milia paſſuum portuoſiſſima omnium: Callimachus eam antiquo nomine Dardaniam nominat. Inter Cherroneſum & Samothracen utrinque ferè quindecim milia Haloneſos. ultra Gethone, Lamponia, Alopeconneſus haud procul à Cœlo Cherroneſi portu, & quædam ignobiles. Deſertis quoque reddantur in hoc ſinu, quarum modo inueniri potuerunt, nomina, Deſticos, Larnos, Cyſſiros,

Carbruſa, Calathuſa, Scylla, Dialeon, dicta Melantia, Draconon, Arconeſus, Diethuſa, Scapos, Capheris, Meſate, Aeantion, Phateruneſos, Pateria, Calete, Neriphus, Polendos. Quartus è magnis Europæ ſinus ab Helleſponto incipiens, Mæotis oſtio finitur. Sed totius Ponti forma breuiter amplectenda eſt, ut facilius partes noſcantur. Vaſtum mare præiacens Aſiæ & ab Europa porrecto Cherroneſi littore expulſum, anguſto meatu irrumpit in terras, ſeptem ſtadiorum, ut dictum eſt, interuallo Europam auferens Aſiæ. Primas anguſtias Helleſpontum uocant. Hac Xerxes Perſarum rex, conſtrato in nauibus ponte, duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis Euripus LXXXVI. milia paſſuum ſpatio ad urbem Priapum Aſiæ, quâ magnus Alexander tranſcendit. Inde expatiatur æquor, rurſusq́; in arctum coit laxitas. Propõtis appellatur. Anguſtiæ Thracius Boſphorus, latitudine D. paſ. quâ Darius pater Xerxis copias ponte trãſuexit. Tota ab Helleſpõto longitudo CCXXXIX. M. paſ. Dein uaſtum mare, pontus Euxinus, qui quondam Axenus, longe refugiẽtes occupat terras, magnoq́; littorum flexu retro curuatus in cornua, ab his utrinque porrigitur, ut ſit planè arcus Scythici forma. Medio flexu iungitur oſtio Mæotici lacus. Cimmerius Boſphorus id os uocatur, MMD. paſ. latitudine. At iter duos Boſphoros Thracium & Cimmerium directo curſu, ut autor eſt Polybius D. M. paſſ. interſunt. Circuitu uero totius Ponti uicies ſemel centena quinquaginta M. ut autor eſt Varro, & ferè ueteres. Nepos Cornelius CCC. M. L. adijcit. Artemidorus uicies nouies centena XIX. M. facit. Agrippa XXIII. LX. M. Mutianus XXVIII. LXV.

M. Simili modo Europæ latere menſuram alij quatuor decies centena LXXVIII. M. paß. determinauere: Alij undecies centena LXXII. M. M. Varro ad hunc modũ metitur: Ab oſtio Põti Apolloniã CLXXXVIII. M. D. paß. Calatin tantundem. Ad oſtiũ Iſtri CXXV. Ad Boryſthenen CCL. Cherroneſum Heracleatarum oppidum CCCLXXV. M. paſſ. Ad Panticapæum quod aliqui Boſphorum uocant, extremum in Europæ ora CC. XXII. M. D. quæ ſumma effıcit XIII. XXXVI. M. D. Agrippa à Byzantio ad flumen Iſtrum. D. LX. Inde Panticapæũ DCXXX. Inde lacus ipſe Mæotis Tanain amnem ex Riphæis montibus defluẽtem accipiẽs, nouiſſimum inter Europam Aſiamq́; finem XIIII. VI. M. circuitu patere traditur. Ab alijs XI. XXV. M. Ab oſtio eius ad Tanais oſtiũ directo curſu CCCLXXV. M. paſſ. eſſe conſtat. Accolæ ſinus eius in mentione Thraciæ dicti ſunt Iſtropolin uſque. Inde oſtia Iſtri. Ortus hic in Germaniæ iugis mõtis Abnobæ, ex aduerſo Raurici Galliæ oppidi, multis ultra alpes milibus, ac per innumeras lapſus gentes Danubij nomine, immenſo aquarum auctu, & unde primum Illyricum alluit Iſter appellatus, ſexaginta amnibus receptis, medio fermè numero eorum nauigabili, in pontum uaſtis ſex fluminibus euoluitur. Primum oſtiũ Peuces, mox ipſa Peuce inſula: à qua proximus alueus appellatus, XIX. M. paſſ. magna palude ſorbetur. Ex eodem alueo & ſuper Iſtropolim lacus gignitur, LXIII. M. paſſ. ambitu, Halmirin uocant. Secundum oſtium Naracuſtoma appellatur. Tertium Caloſtoma iuxta inſulam Sarmaticam. Quartum Pſeudoſtoma, & inſula Conopon diabaſis,

poſtea Boreoſtoma & Spireoſtoma. Singula autem ora tanta ſunt, ut prodatur in XL.M.paſſuum longitudinis uinci mare, dulcem'q; intelligi hauſtum. Ab eo in plenũ quidem omnes Scytharum ſunt gentes, uariæ tamen littori appoſita tenuere, aliàs Getæ, Daci Romanis dicti, aliàs Sarmatæ, Græcis Sauromatæ, eorum'q; Hamaxobij aut Aorſi, aliàs Scythæ degeneres & à ſeruis orti, aut Troglodytæ, mox Alani & Roxalani. Superiora autem inter Danubium & Hercynium ſaltum, uſque ad Pannonica hyberna Carnunti, Germanorum'q; ibi confinium, campos & plana Iazyges Sarmatæ, montes uero et ſaltus pulſi ab his Daci, ad Pathiſſum amnẽ à Moro, ſiue is Duria eſt, à Sueuis regno'q; Vanniano dirimens eos: auerſa Baſternæ tenent, alij'q; inde Germani. Agrippa totum eum tractum ab Iſtro ad oceanũ bis ad decies centum M.paſſuum in longitudinem, quãtum minus quadringẽtis in latitudinem, ad flumen Viſtulam à deſertis Sarmatiæ, prodidit. Scytharum nomen uſquequaque tranſit in Sarmatas atque Germanos. Nec alijs priſca illa durauit appellatio, quàm qui extremi gentium harum ignoti propè cæteris mortalibus degunt. Verum ab Iſtro oppida, Cremniſcos, Aepolium, montes Macrocremnij, clarus amnis Tyra, oppido nomen imponens, ubi antea Ophiuſa dicebatur. In eodem inſulam ſpatioſam incolunt Tyragetæ. Abeſt à Pſeudoſtomo Iſtri oſtio centum triginta M.paſſuum. Mox Axiacæ cognomines flumini, ultra quos Crobyzi flumen Rhode, ſinus Sagaricus, portus Ordeſus. Et à Tyra CXX.M.paſ. flumen Boryſthenes, lacus'q; & gens eodem nomine, et oppidũ à mari recedens quin-

decim M. paſſuum, Olbiopolis & Miletopolis, antiquis nominibus. Rurſusq; in littore portus Achæorum. Inſula Achillis, tumulo eius uiri clara. Et ab ea CXXV. milia paſſuum peninſula, ad formam gladij in tranſuerſum porrecta, exercitatione eiuſdem cognominata, Dromos Achilleos, cuius longitudinem LXXX. M. paſſ. tradidit Agrippa. Totum eum tractum Taurici Scythæ et Sarmatæ tenent. Inde ſylueſtris regio Hylæum mare, quo alluitur, cognominauit, Enœcadloæ uocantur incolæ. Vltrà Panticapes amnis, qui Nomadas et Georgos diſterminat: mox Acesinus. Quidam Panticapen confluere infra Olbiam cum Boryſthene tradunt, diligentiores Hypanin: tanto errore eorum, qui illum in Aſiæ parte prodidere. Mare ſubit uaſto receſſu, donec quinque M. paſſ. interuallo abſit à Mæotide, uaſta ambiens ſpatia multasq; gentes. Sinus Carcinites appellatur, flumen Pacyris, Oppida Naubarum, Carcine. A tergo lacus Buges, foſſa emiſſus in mare. Ipſe Buges à Coreto, Mæotis lacus ſinu, petroſo diſcluditur dorſo. Recipit amnes Bugem, Gerrhum, Hypanin, ex diuerſo uenientes tractu. Nam Gerrhus Baſilidas & Nomadas ſeparat. Hypanis per Nomadas & Hylæos fluit, manu facto alueo in Bugen, naturali in Coretum. Regio Scythiæ Sendica nominatur. Sed à Carcinite Taurica incipit, quondam mari circunfuſa & ipſa, quaqua nunc iacent campi. Deinde uaſtis attollitur iugis. Triginta ſunt eorum populi. Ex ijs mediterranei XXIIII. Sex oppida, Orgocyni, Caraſeni, Aſſyrani, Tractari, Arcilachitæ, Caliordi. Iugum ipſum Scythotauri tenent. Clauduntur ab occidẽte Cherroneſo;

ab ortu Scythis Satarchis. In ora à Carcinite oppida, Taphræ, in ipſis anguſtijs peninſulæ: mox Heraclea Cherroneſos, libertate à Romanis donatum. Megarice uocabatur antea, præcipui nitoris in toto eo tractu, cuſtoditis Græciæ moribus, quinque M. paſſuum ambiēte muro. Inde Parthenium promontorium Taurorum, ciuitas Placia. Symbolon portus. Promontorium Criu metopon, aduerſum Carambico Aſiæ promontorio per medium Euxinum procurrens CLXX. M. paſſuum interuallo: quæ maxime ratio Scythici arcus formam efficit. Ab eo Taurorū portus multi et lacus, oppidū Theodoſia à Criumetopo CXXII. M. p. À Cherrōeſſo CLXV. M. p. Vltra fuere oppida, Cyte, Zephyriū, Acre, Nympharū, Dia. Reſtat lōge ualidiſſimū in ipſo Boſphori introitu, Pāticapæū Mileſiorū, à Theodoſia M. XXXV. p. À Cimmero uero oppido trans fretum ſito MMD. (ut diximus) paſſ. Hæc ibi latitudo Aſiam ab Europa ſeparat, eaq; ipſa pedibus plerunque peruia, glaciato freto. Boſphori Cimmerij latitudo XII. M. D. paſſ. Oppida habet, Hermiſium, Myrmecium: & intus inſulam Alopecen. Per Mæotin autē ab extremo Iſthmo, qui locus Taphræ uocatur, ad os Boſphori CCLX. M. paſſ. longitudo colligitur. À Taphris per continentem introrſus tenent Auchetæ, apud quos Hypanis oritur, Neuri apud quos Boryſthenes, Geloni, Thuſſagetæ, Budini, Baſilidæ, & cæruleo capillo Agathyrſi. Super eos Nomades: dein Anthropophagi. À Buge ſuper Mæotin Sauromatæ, et Eſſedones. At per oram ad Tanaim uſque Mæotæ, à quibus lacus nomen accepit: ultimiq; à tergo eorū Arimaſpi. Mox Riphæi montes, & aſſiduo niuis caſu pin-

narum

narum ſimilitudine, Pterophoros appellata regio: pars mundi damnata à natura rerum, & denſa merſa cali gine: neque in alio, quàm rigoris opere gelidisq; aquilo nis conceptaculis. Pone eos mõtes, ultráq; aquilonem, gens felix (ſi credimus) quos Hyperboreos appellaue re, annoſo degit æuo, fabuloſis celebrata miraculis. Ibi creduntur eſſe cardines mundi, extremiq; ſyderum am bitus, ſemeſtri luce & una die ſolis auerſi: non, ut impe riti dixere, ab æquinoctio uerno in autumnum. Semel in anno ſolſtitio oriuntur ijs ſoles, brumáq; ſemel occi- dunt. Regio aprica, felici temperie, omni afflatu noxio carens. Domus ijs nemora lucíq;, & deorum cultus ui ritim gregatimq;, diſcordia ignota & ægritudo omnis. Mors non niſi ſatietate uitæ, epulatis delibutisq; ſenibus luxu, ex quadam rupe in mare ſalientibus. Hoc genus ſepulturæ beatiſſimũ. Quidã eos in prima parte Aſiæ littorum poſuere, non in Europa, qui ſunt ibi ſimilitudi ne & ſitus, Attacorũ nomine. Alij medios fecere eos in= ter utrunque ſolem, Antipodum occaſum exorientemq; noſtrum, quod fieri nullo modo poteſt, tam uaſto mari interueniente. Qui non alibi, quam in ſemeſtri luce cõ ſtituêre eos, ſerere matutinis, meridie metere, occidente ſo le fœtus arborũ decerpere, noctibus in ſpecus condi tra= diderũt. Nec libet dubitare de gente ea, cum tot autores prodant, frugum primitias ſolitos Delon mittere Apolli ni, quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas, hoſpi- tijs gentium per annos aliquot uenerabiles: donec uio= lata fide, in proximis accolarũ finibus deponere ſacra ea inſtituere, hiq; ad conterminos deferre, atque ita De lon uſque. Mox & hoc ipſum exoleuit. Sarmatiæ, Scy=

thiæ, Tauricæ, omniſq; à Boryſthene amne tractus lõgitudo DCCCCLXXX. M. Latitudo DCCXVII. M. à M. Agrippa tradita eſt. Ego incertam in hac terrarum parte menſuram arbitror. Verum inſtituto ordine reliqua huius ſinus dicantur: & maria quidem eius nuncupauimus.

Inſulæ Ponti. Cap. XIII.

h Elleſpontus inſulas non habet in Europa dicendas. In Ponto duæ, M. D. paſſ. ab Europa, XIIII. M. ab oſtio, Cyaneæ, ab alijs Symplegades appellatæ, traditæq; fabulis inter ſe concurriſſe: quoniam paruo diſcretæ interuallo, ex aduerſo intrãtibus geminæ cernebantur, paulumq; deflexa acie, coëũtium ſpeciem præbebant. Citra Iſtrum Apolloniatarũ una LXXX. M. à Boſphoro Thracio, ex qua M. Lucullus Capitolinum Apollinem aduexit. Inter oſtia Iſtri quæ eſſent diximus. Ante Boryſthenem Achillea eſt ſupradicta, eadem Leuce & Macaron appellata. Hanc temporum horũ demonſtratio à Boryſthene CXL. M. ponit, à Tyra CXX. M. à Peuce inſula L. M. Cingitur circiter X. M. paſſ. Reliquæ in Carcinite ſinu Cephalonneſos, Rhoſphoduſa, Macra. Non eſt omittenda multorũ opinio, priuſq̃ digrediamur à Ponto, qui maria oĩa interiora illo capite naſci, non Gaditano freto, exiſtimauere, haud improbabili argumento: quoniam æſtus ſemper è Ponto profluens, nunquam reciprocatur. Exeundum deinde eſt, ut extera Europæ dicantur: tranſgreſſiſq; Riphæos montes, littus oceani ſeptẽtrionalis in læua, donec perueniatur Gades, legendum. Inſulæ complures ſine noĩbus eo ſitu traduntur. Ex quibus ante

Scythiam quæ appellatur Bãnomanna abeſſe à Scythia diei curſu, in quam ueris tẽperie fluctibus electrũ eijciatur, Timæus prodidit. Reliqua littora ĩcerta ſignata fama. Septentrionalis oceanus, Amalchiũ eum Hecatæus appellat, à Paropamiſo amne, quà Scythiã alluit, quod nomen eius gentis lingua ſignificat congelatũ. Philemõ Morimaruſam à Cimbris uocari, hoc eſt mortuum mare, inde uſque ad promontoriũ Rubeas, ultra deinde Croniũ: Xenophon Lampſacenus, à littore Scytharum tridui nauigatione, inſulam eſſe imenſæ magnitudinis, Baltiam tradit. Eandem Pytheas Baſiliam nominat. Feruntur et Oonæ, in quibus ouis auium et auenis incolæ uiuant. Aliæ, in quibus equinis pedibus homines naſcantur, Hippopodes appellati: Faneſiorũ aliæ in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipſorũ aures tota cõtegant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente Ingæuonũ, quæ eſt prima inde Germaniæ. Seuo mons ibi imenſus, nec Riphæis iugis minor, immanem ad Cimbrorũ uſque promontoriũ efficit ſinum, qui Codanus uocatur, refertus inſulis: quarum clariſſima Scãdinauia eſt, incompertæ magnitudinis, portionem tantũ eius, quod ſit notum, Hilleuionum gente D. incolente pagis, quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec eſt minor opinione Eningia. Quidam hæc habitari ad Viſtulam uſque fluuium, à Sarmatis Venedis, Scyris, Hyrris tradunt. Sinum Clylipenum uocari, & in oſtio eius inſulam Latrin. Mox alterum ſinum Lagnum, conterminum Cimbris. Promontorium Cimbrorum excurrens in maria longe peninſulã efficit, quæ Cartris appellatur, XXIII. M. paſ. Inde iſulæ

Rom. armis cognitæ. Earum nobiliſſimæ, Burchana, Fabaria à noſtris dicta, à frugis ſimilitudine ſpōte prouenientis. Item Gleſſaria, à ſuccino militiæ appellata, à Barbaris Auſtrania, præterq; Actania. Toto autem hoc mari ad Scaldin uſque fluuium Germanicæ accolunt gentes haud explicabili menſura, tam immodica prodentiū diſcordia eſt. Græci et quidā noſtri, XXV. M. paſſuū orā Germaniæ tradiderunt. Agrippa cum Rhetia & Norico longitudinem DCLXXXVI. M. paſ. latitudinem CCLXVIII. M.

Germania. Cap. XIIII.

Rhetiæ propè unius maiore latitudine, ſanè circa exceſſum eius ſubactæ. Nam Germania multis poſtea annis nec tota percognita eſt. Si coniectare permittitur, haud multum oræ deerit Græcorum opinioni, & longitudinis ab Agrippa traditæ. Genera Germanorum V. Vindelici, quorum pars Burgundiones, Varrini, Carini, Guttones. Alterum genus Ingæuones, quorū pars Cimbri, Teutoni, ac Cauchorum gentes. Proximi autem Rheno Iſtæuones, quorum pars Cimbri mediterranei: Hermiones, quorum Sueui, Hermunduri, Chatti, Cheruſci. Quinta pars Peucini, Baſternæ, ſupradictis contermini Dacis. Amnes clari in oceanum defluunt, Guttalus, Viſtillus ſiue Viſtula, Albis, Viſurgis, Amiſius, Rhenus, Moſa. Introrſus uero, nulli inferius nobilitate, Hercynium iugum prætenditur.

Inſulæ in Gallico oceano. Cap. XV.

In Rheno autem ipſo, propè C. M. paſ. in longitudinem, nobiliſſima Batauorum inſula, & Cannenufatum, et aliæ Friſiorum, Cauchorū,

Friſiabonum, Sturiorum, Morſatiorum, quæ ſternuntur inter Helium ac Fleuum. Ita appellantur oſtia, in quæ effuſus Rhenus, ab ſeptentrione in lacus, ab occidente in amnem Moſam ſe ſpargit: medio inter hæc ore, modicũ nomini ſuo cuſtodiens alueum.

Britannia & Hybernia. Cap. XVI.

EX aduerſo huius ſitus Britannia inſula, clara è Græcis noſtriſq; monumentis, inter ſeptentrionem & occidentem iacet: Germaniæ, Galliæ, Hiſpaniæ, multo maximis Europæ partibus magno interuallo aduerſa. Albion ipſi nomen fuit, cum Britanniæ uocarentur omnes, de quibus mox paulo dicemus. Hæc abeſt à Geſſoriaco Morinorum gentis littore, proximo traiectu L.M. minimum, circuitu uero patere tricies octies centena uigintiquinque M. Pytheas & Iſidorus tradunt, triginta prope iam annis notitiam eius Rom. armis non ultra uicinitatem ſyluæ Calidoniæ propagantibus. Agrippa longitudinem DCCC.M.paß. eſſe: latitudinem CCC.M. credit. Eãdem Hyberniæ latitudinẽ, ſed longitudinem CC.M.paß. minorem. Super eam hæc ſita abeſt breuiſſimo tranſitu à Silurum gente uiginti M.paſſ. Reliquarum nulla CXXV.M. circuitu amplior proditur. Sunt autem XL. Orcades, modicis inter ſe diſcretæ ſpatijs. Septem Acmodæ, & XXX. Hæbudes, & inter Hyberniam et Britanniam Mona, Monapia, Ricnea, Vectis, Silimnus, Andros. Infra uero Siambis, & Axantos. Et ab aduerſo in Germanicum mare ſparſæ Gleſſariæ, quas electridas Græci recentiores appellauere, quod ibi Electrum naſceretur. Vltima omniũ quæ memorãtur, Thule: in qua ſolſtitio nullas eſſe noctes in-

dicauimus, cancri ſignum ſole tranſeunte; nulloſq; contra per brumam dies. Hæc quidam ſenis menſibus continuis fieri arbitrantur. Timæus hiſtoricus à Britannia introrſus ſex dierum nauigatione abeſſe dicit inſulā Mictim, in qua candidum plumbum proueniat. Ad eam Britānos uitilibus nauigijs corio circumſutis nauigare. Sunt & qui alias prodant, Scandiam, Dumnam, Bergos, maximamq; omnium Nerigon, ex qua in Thulen nauigetur. À Thule unius diei nauigatione mare cōcretum, à nonnullis Cronium appellatur.

Gallia. Cap. XVII.

Gallia omnis comata uno nomine appellata, in tria populorum genera diuiditur, amnibus maxime diſtincta. À Scalde ad Sequanā Belgica. Ab eo ad Garumnam Celtica, eademq; Lugdunenſis. Inde ad Pyrenæi montis excurſum Aquitania, Aremorica ante dicta. Agrippa uniuerſarum Galliarum inter Rhenum & Pyrenæum, atque oceanum ac montes Gebennam & Iuram, quibus Narbonenſem Galliam excludit, longitudinem CCCCXX.M. paſſ. latitudinem CCCXIII. computauit. À Scaldi incolunt externi Toxandri pluribus nominibus. Deinde Menapij, Morini, Oromanſaci iuncti pago qui Geſſoriacus uocatur: Britanni, Ambiani, Bellouaci, Haſſi. Introrſus Caſtologi, Attrebates, Neruij liberi, Veromandui, Sueconi, Sueſſiones, Veruni liberi, Vlbanectes liberi, Tungri, Rinuci, Friſiabones, Betaſi, Leuci liberi, Treueri liberi antea, et Lingones fœderati, Remi fœderati, Mediomatrici, Sequani, Raurici, Heluetij. Coloniæ equeſtris et Rauriaca. Rhenum autem accolentes, Germaniæ gentiū in

eadem prouincia, Nemetes, Tribochi, Vangiones, hinc Vbij, Colonia Agrippinenſis, Guberni, Batawi, et quos in inſulis diximus Rheni.

Lugdunenſis Gallia. Cap. XVIII.

Lugdunenſis Gallia habet Lexouios, Velloca ſſes, Galletos, Venetos, Abrincatuos, Oſiſmios, flumen clarum Ligerin. Sed peninſulam ſpe ctatiorem excurrentem in oceanum, a fine Oſiſmiorũ circuitu DCXXV.M.paſ.ceruice in latitudinẽ CXXV.M. Vltra eã Vannetes. Intus aũt Hedui fœderati, Carnutani fœderati, Boij, Senones, Aulerci, qui cognominã tur Eburones, & qui Cenomanni, Meldi liberi, Parrhiſii, Trecaſſes, Andegaui, Viducaſſes, Vadicaſſes, Venelli, Carioſuelites, Diablindi, Rhedones, Turones, Iteſui, Secuſiani liberi, in quorum agro colonia Lugdunum.

Aquitania. Cap. XXIX.

Aquitanicæ ſunt Ambulatri, Anagnutes, Pictones, Santones liberi, Seſignani, cognomine Vbiſci, Aquitani unde nomen prouinciæ, Sediboniates. Mox in oppidum contributi Conuenæ, Begerri, Tarbeli quatuorſignani, Cocoſſates ſexſignani, Venami, Onobriſates, Belendi, ſaltus Pyrenæus. Infraq; Moneſi, Oſquidates montani, Sibyllates, Camponi, Bercorcates, Bipedimui, Saſſumini, Vellates, Tornates, Conſorãni, Auſci, Eluſates, Sottiates, Oſqdates cãpeſtres, Succaſſes, Latuſates, Baſabocates, Vaſſei, Sẽnates, Cãbolectri, Ageſinates Pictonibus iũcti. Hinc Bituriges liberi, q Cubi appellantur. Dein Lemouices, Aruerni liberi, Gabales. Rurſus Narbonẽſi prouinciæ contermini Rutheni,

Cadurci, Antobroges, Tarneq; amne diſcreti à Toloſa=nis Petrogori. Maria circa orã, ad Rhenum ſeptentrio-nalis oceanus, inter Rhenum & Sequanam Britanni-cus, inter eum & Pyrenæum Gallicus. Inſulæ complu res Venetorum, & quæ Veneticæ appellantur, & in Aquitanico ſinu Vliarus.

Citerior Hiſpania. Cap. XX.

À Pyrenæi promontorio Hiſpania incipit, angu ſtior nõ Gallia modo, uerum etiam ſemetipſa, ut diximus, imenſum quantum hinc oceano, illinc Iberico mari comprimentibus. Ipſa Pyrenæi iuga ab exortu æquinoctiali fuſa in occaſum brumalem, bre uiores latere ſeptẽtrionali, quàm meridiano Hiſpanias faciunt. Proxima ora citerioris eſt, eiuſdemq; Tarraco-nenſis ſitus, à Pyrenæo ꝑ Oceanum Vaſconum ſaltus, Olarſo, Vardulorum oppida, Moroſgi, Menoſca, Veſpe ries, Amanum portus, ubi nunc Flauiobriga, colonia ci-uitatum nouem. Regio Cantabrorũ, flumen Sanga, por-tus uictoriæ Iuliobrigenſium. Ab eo loco fontes Iberi XL. M. paſ. Portus Biendium, Origeni mixtis Canta=bris. Portus eorum Veſei, Veca. Regio Aſturum, Noëga oppidum, in peninſula Peſici. Et deinde conuentus Lu-cenſis à flumine Nauilubione, Cibarci, Egouarri cogno mine Namarini, Iadoni, Arrotrebæ, promontoriũ Cel-ticum. Amnes, Florius, Nelo, Celtici cognomine Neriæ, ſuperq; Tamarici, quorum in peninſula tres Aræ Se-ſtianæ Auguſto dicatæ, Cæpori, oppidum Noëla. Celtici cognomine Præſamarci, Cileni. Ex inſulis nominandæ, Corticata, & Aunios. À Cilenis, conuentus Bracarum, Heleni, Grauij, caſtellum Tyde, Græcorum ſobolis oĩa.

Inſulæ Cicæ. Inſigne oppidũ Abobrica. Minius amnis IIII. M. paſſ. ore ſpatioſus, Leuni, Seurbi, Bracarũ oppidum Auguſta, quos ſupra Gallecia. Flumen, Limia. Durius amnis ex maximis Hiſpaniæ, ortus in Pelendonibus, & iuxta Numantiam: lapſus dein per Areuacos Vaccæosq;, diſterminatis ab Aſturia Vectonibus, à Luſitania Gallecis, ibi quoque Turdulos à Bracaris arcẽs. Omnisq; dicta regio à Pyrenæo metallis referta, auri, argenti, ferri, plumbi, nigri albiq;.

Luſitania. Cap. XXI.

A Durio Luſitania incipit, Turduli ueteres, Peſuri, Flumen Vaca. Oppidũ Talabrica. Oppidum et flumen Minium. Oppida, Conibrica, Colippo, Eburo, Britium. Excurrit deinde in aliud uaſto cornu promontorium, quod alij Artabrum appellauere, alij magnum, multi Olyſipponenſe ab oppido, terras, maria, cœlum diſterminãs. Illo finitur Hiſpaniæ latus, & à circuitu eius incipit frons.

Inſulæ in Oceano. Cap. XXII.

Septentrio hinc Oceanusq; Gallicus, occaſus illinc & oceanus Atlanticus. Promontorij excurſum LX. M. prodidere, alij XC. M. paſſ. Ad Pyrenæum inde non pauci XII. L. M. & ibi gentem Artabrum, quæ nunquam fuit manifeſto errore. Arrotrebas enim, quos ante Celticum diximus promõtorium, hoc in loco poſuere literis permutatis. Erratum & in amnibus inclytis. Ab Minio quẽ ſupra diximus CC. M. paſſ. (ut autor eſt Varro) abeſt Aeminius, quem alibi quidam intelligunt, & Limæam uocant, obliuionis antiquis dictus, multumq; fabuloſus. Ab Durio Ta-

gus CC.M.paß.interueniente Munda. Tagus auriferis harenis celebratur. Ab eo CLX.M.paſſ. promontorium ſacrũ è media propè Hiſpaniæ fronte proſilit. XIIII. M.paſſ. inde ad Pyrenæum medium colligi Varro tradit. Ab Ana uero, quo Luſitaniam à Bætica diſcreuimus, CCXXVI. M.paß. A Gadibus CII. M.paſſ. additis. Gentes Celticæ, Turduli, & circa Tagum Vettones. Ab Ana ad ſacrum Luſitani: oppida memorabilia à Tago in ora, Olyſſippo, equarum è Fauonio uento conceptu nobile, Salacia cognominata Vrbs imperatoria, Merobrica promontorium ſacrum, & alterum Cuneus. Oppida, Oſſonoba, Balſa, Myrtilis. Vniuerſa prouincia diuiditur in conuentus tres, Emeritenſem, Pacenſem, Scalabitanum. Tota populorum XLV. in quibus coloniæ ſunt quinque, municipium ciuium Ro. unum. Latij antiqui tria. Stipẽdiaria, XXXVI. Coloniæ, Auguſta emerita Anæ fluuio appoſita, Metallinenſis, Pacẽſis, Norbenſis, Cæſareana cognomine. Contributa ſunt in eam caſtra Iulia, caſtra Cæcilia. Quinta eſt Scalabis, quæ præſidium Iulium uocatur. Municipium ciuiũ Ro. Olyſſippo, felicitas Iulia cognominatũ. Oppida ueteris Latij, Ebora, quod idem liberalitas Iulia, et Myrtilis ac Salacia, quæ diximus. Stipendiariorum, quos nominare non pigeat, præter iam dictos in Bæticæ cognominibus, Auguſtobrigenſes, Ammienſes, Aranditani, Axabricenſes, Balſenſes, Cæſarobricenſes, Caperenſes, Caurenſes, Colarni, Cibilitani, Concordienſes, qui et Boctori, Interauſenſes, Lancienſes, Mirobrigenſes, qui Celtici cognominantur, Medubricenſes, qui Plumbarij, Ocelenſes qui & Lancienſes, Turduli qui Barduli et

Tapori. Luſitaniam cum Aſturia & Gallecia patere longitudine DXL.M. paſſ. latitudine D.XXXVI.M. Agrippa prodidit. Omnes autem Hiſpaniæ à duobus Pyrenæi promontorijs per maria totius oræ circuitu p. XXIX.M. colligere exiſtimantur, ab alijs XXVII.M. Ex aduerſo Celtiberiæ complures ſunt inſulæ, Caſſiteri des dictæ Græcis, à fertilitate plumbi: & è regione Arrotrebarum promontorij, deorum ſex, quas aliqui fortunatas appellauere. In ipſo uero capite mox Bæticæ, ab oſtio freti paſſ. LXXV.M. Gadis, lõga (ut Polybius ſcribit) XII.M. lata III.M. paſſ. Abeſt à continente proxima parte minus pedes DCC. Reliqua plus VII.M. Ipſius ſpatium XV.M. paſſ. eſt. Habet oppidum ciuiũ Ro. quod appellatur Auguſta urbs Iulia Gaditana. Ab eo latere quo Hiſpaniam ſpectat, paſſibus ferè C. altera inſula eſt longa III.M. paſſ. M. lata, in qua prius oppidum Gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & Philiſtide Erythia, à Timæo & Sileno Aphrodiſias, ab indigenis Iunonis. Maiorem Timæus Cotinuſſam apud eos uocatam ait: noſtri Tarteſſon appellãt, Pœni Gadir, ita Punica lingua ſepem ſignificãte. Erythia dicta eſt, quõ Tyrij ab origine eorum orti ab Erythreo mari ferebantur. In hac Geryones habitaſſe à quibuſdam exiſtimantur, quorum arméta Hercules abduxerit. Sunt qui aliã eſſe eam & contra Luſitaniam arbitrentur, eodemq́; nomine quondam ibi appellatam.

Vniuerſæ Europæ menſura. Cap. XXIII.

P Eracto ambitu Europæ, reddenda conſummatio eſt, neq; nó in expedito ſit noſcere uolẽtib. Lógitudinẽ eius Artemidorus atq; Iſidorus à

Tanai uſque Gades LXXXIIII. M. XIIII. prodide runt. Polybius latitudinem Europæ ab Italia ad oceanum ſcribit XI. M. L. eſſe, etiam tum incomperta magnitudine eius. Eſt ãt ipſius Italiæ (ut diximus.) XII. M. XX. ad alpes. Vnde per Lugdunũ ad portum Morinorum Britannicum, quà uidetur menſuram agere Polybius, XI. M. LXVIII. Sed certior menſura ac lõgior ad occaſum ſolis æſtiui oſtiumq́; Rheni, per caſtra legionum Germaniæ ab iiſdem dirigitur alpibus XII. M. XLIII. Hinc deinde Africa atque Aſia dicentur.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVINTVS.

AFRICAE DESCRIPTIO.

AFRICAM Græci Libyam appellauere, quà mare ante eam Libycum incipiens, Aegyptio finitur. Nec alia pars terrarum pauciores recipit ſinus, longe ab occidente littorũ obliquo ſpatio. Populorum eius oppidorumq́; nomina, uel maxime ſunt ineffabilia, præterquam ipſorum linguis, & aliâs caſtella fermè inhabitant.

Mauritania. Cap. I.

PRincipio terrarum Mauritaniæ appellantur, uſque ad C. Cæſarem Germanici filiũ regna, ſæuitia eius in duas diuiſæ prouincias. Promõ

torium oceani extimum Ampeluſia nominatur à Græcis. Oppida fuere, Liſſa, Cotes ultra columnas Herculis nunc eſt Tingi, quondam ab Antæo conditum: poſtea à Claudio Cæſare, cum coloniam faceret, appellatũ traducta Iulia. Abeſt à Belone oppido Bæticæ proximo traiectu XXX. M. paſſ. Ab eo XXV. M. paſſ. in ora oceani colonia Auguſti Iulia conſtantia, Zilis regum ditioni exempta, & iura in Bæticam petere iuſſa: & ab ea XXXII. M. paſſ. colonia à Claudio Cæſare facta Lixos, uel fabuloſiſſime ab antiquis narrata. Ibi regia Antæi, certamenq́; cum Hercule, & Heſperidum horti. Affunditur autem huic æſtuarium è mari flexuoſo meatu, in quo draconis cuſtodiæ inſtar fuiſſe nunc interpretantur. Amplectitur intra ſe inſulam quam ſolam è uicino tractu aliquanto excelſiore, non tamen æſtus maris inũdat. Extat in ea et ara Herculis, nec præter oleaſtros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portentoſa Græciæ mendacia, de ijs & amne Lixo prodita, qui cogitent noſtros nuper paulominus monſtrifica quædam de ijſdem tradidiſſe: præualidam hanc urbem, maioremq́; Carthagine magna: præterea ex aduerſo eius ſitam, & propè immenſo tractu ab Tingi: quæq́; alia Cornelius Nepos auidiſſime credidit. Ab Lixo XL. M. in mediterraneo altera Auguſti colonia eſt Babba, Iulia campeſtris appellata: & tertia Banaſa LXXV. M. Valẽtia cognominata. Ab ea XXXV. M. paſſ. Volubile oppidum, tantundem à mari utroque diſtans: et in ora à Lixo L. M. amnis Subur, præter Banaſam coloniam defluens, magnificus & nauigabilis. Ab eo totidem M. paſſ. oppidum Sala, eiuſdem

nominis fluuio impoſitum, iam ſolitudinibus uicinum, elephantorumq́; gregibus infeſtum, multo tamen magis Autololum gente, per quam iter eſt ad montem Africæ uel fabuloſiſſimum Atlantem. E` medijs hunc harenis in cœlum attolli prodiderunt, aſperum, ſqualentē, quà uergat ad littora oceani, cui cognomen impoſuit. Eundem opacum nemoroſumq́;, & ſcatebris fontium riguum, quà ſpectat Africam, fructibus omnium generum ſponte ita ſubnaſcentibus, ut nunquam ſatietas uoluptatibus deſit. Incolarum neminem interdiu cerni, ſilere omnia haud alio, q̃ ſolitudinum horrore, ſubire tacitam religionem animos propius accedentium, præterq́; horrorem elati ſuper nubila, atque in uiciniam lunaris circuli. Eundemq́; noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumq́; laſciuia, impleri tibiarum ac fiſtulæ cantu, tympanorumq́; et cymbalorum ſonitu ſtrepere. Hæc celebrati autores prodidere, præter Herculi & Perſeo laborata ibi. Spatiū ad eum immenſum incertumq́;. Fuere & Hannonis Carthaginienſium ducis commentarij, Punicis rebus florētiſſimis explorare ambitum Africæ iuſſi: quem ſecuti plerique é Græcis noſtriſq́; ad alia quædam fabuloſa, & urbes multas ab eo conditas ibi prodidere, quarum nec memoria ulla, nec ueſtigium extat. Scipione Aemiliano res in Africa gerente, Polybius annalium conditor ab eo accepta claſſe, ſcrutandi illius orbis gratia circumuectus, prodidit à monte eo ad occaſum uerſus ſaltus plenos feris, quas generat Africa: ad flumen Anatin CCCCLXXXV. M. paſſ. Ab eo Lixum CCV. M. paſſuum Agrippa. Lixū à Gaditano freto CXII. M. paſſ. abeſſe. Inde ſinum qui

uocetur Saguti. Oppidum in promontorio Muleſacha. Flumina, Subur, & Salam. Portum Rutubis à Lixo CCCXIII. M. paß. Inde promontorium ſolis, portum Riſardir, Getulos Autololes, flumen Coſenum, gentem Scelatitos et Maſatos. Flumen Maſatat, flumen Darat, in quo crocodilos gigni. Deinde ſinum DCXVI. M. p. includi montis Barce promontorio excurrente in occaſum, quod appellatur Surrentium. Poſtea flumen Palſum, ultra quod Aethiopas Perorſos, quorum à tergo Phaſuros. Iis iungi mediterraneos Getulos Daras. At in ora Aethiopas Daratitas, Flumen Bambotum, crocodilis et hippopotamis refertum. Ab eo montes perpetuos uſque ad eum quem Theôn ochema dicemus. Inde ad promontorium Heſperium nauigatione dierum ac noctium decem in medio eo ſpatio Atlantem locauit, à cæteris omnibus in extremis Mauritaniæ proditum. Rom. arma primum Claudio principe in Mauritania bellauere. Ptolemæum regem à C. Cæſare interemptũ, ulciſcente liberto Aedemone, refugientibusq; barbaris, uentũ conſtat ad montem Atlãtem. Nec ſolũ conſulatu perfunctis, atque è ſenatu ducibus, qui tum res geſſere, ſed equitibus quoque Rom. qui ex eo præfuere ibi, Atlantem penetraſſe in gloria fuit. Quinque ſunt (ut diximus) Rom. coloniæ in ea prouincia, peruiumq; famæ uideri poteſt. Sed id plerunque fallaciſſimum experimento deprehenditur, quia dignitates cum indagare uera pigeat, ignorantiæ pudore mentiri non piget: haud alio fidei proniore lapſu, quàm ubi falſæ rei grauis autor exiſtit. Et quidem minus miror incomperta quædã eſſe equeſtris ordinis uiris, iã uero

& ſenatorij, nil demirantibus, quàm luxuriam, cuius efficaciſſima uis ſentitur atque maxima, cum ebori citroq; ſyluæ exquirantur, omnes ſcopuli Getuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tamen tradunt in ora ab Sala CL. M. paß. flumen Aſanam marino hauſtu, ſed portu ſpectabile: mox amnem quem uocant Fut, ab eo ad Dyrin (hoc enim Atlanti nomen eſſe eorum lingua conuenit) CC. M. paſſ. interueniente flumine, cui nomen eſt Vior. Ibi fama, exiſtere circa ueſtigia habitati quondam ſoli, uinearum palmetorumq; reliquias. Suetonius Paulinus, quem conſulem uidimus, primus Romanorũ ducum tranſgreſſus quoque Atlantem aliquot miliũ ſpatio, prodidit de excelſitate quidẽ eius quæ cæteri: Imas radices denſis, altisq; repletas ſyluis, incognito genere árborum proceritatem ſpectabilem eſſe enodi nitore, frõdes cupreſſis ſimiles, præterq; grauitatem odoris, tenui eas obduci lanugine: quibus addita arte, poſſe quales è bombyce ueſtes confici. Verticem altis etiam æſtate operiri niuibus. Decumis ſe eò perueniſſe caſtris, & ultra ad fluuiũ, qui Niger uocatur, per ſolitudines nigri pulueris, eminentibus interdum uelut exuſtis cautibus, loca inhabitabilia feruore, quanquam hyberno tempore experto. Qui proximos inhabitent ſaltus, refertos elephantorum ferarumq; & ſerpentum omni genere, Canarios appellari. Quippe uictum eius animalis promiſcuum his eſſe, & diuidua ferarum uiſcera. Iunctam Aethiopum gentem, quos Perorſos uocant, ſatis cõſtat. Iuba Ptolemæi pater, qui primus utrique Mauritaniæ imperauit, ſtudiorum claritate memorabilior etiam, quàm regno, ſimilia prodidit de Atlante: præterq; gigni ibi

gni ibi herbam euphorbiam nomine, ab inuentore medico ſuo appellatam. Cuius lacteum ſuccum miris laudibus celebrat in claritate uiſus, contra ſerpentes & uenena omnia, priuatim dicato uolumine. Et ſatis ſuperq; de Atlante.

Tingitania prouincia. Cap. II.

TIngitaniæ prouinciæ longitudo CLXX. M. paſſ. eſt. Gentes in ea, quondã præcipua Maurorum, unde nomen prouinciæ, quos pleriq; Mauruſios dixerũt. Attenuata bellis ad paucas recidit familias. Proxima illi Maſſæſulorum fuerat, ſed ſimili modo extincta eſt. Getulæ nunc tenent gentes, Banurri, multóq; ualidiſſimi Autololes: Et horum pars quõdam Veſuni, qui auulſi his, propriam fecere gentem uerſi ad Aethiopas. Ipſa prouincia ab oriente montoſa, fert elephãtos. In Abila quoque monte, et quos ſeptem fratres à ſimili altitudine appellant: ij freto imminent iuncti Abilæ. Ab his ora interni maris. Flumen Tamuda nauigabile, quondã & oppidum. Flumen Laud, & ipſum nauigiorum capax. Ruſardir oppidum & portus, Maluana fluuius nauigabilis, Siga oppidum ex aduerſo Malachæ in Hiſpania ſitæ, Syphacis regia, alterius iã Mauritaniæ. Nanque diu regum nomina obtinuere, ut Boguidiana appellaretur extima: itemq; Bochi, quæ nunc Cæſarienſis. Ab ea portus Magnus à ſpatio appellatus, ciuium Rom. oppidum. Amnis Mulucha, Bochi Maſſæſulorumq; finis. Quiza xenitana peregrinorum oppidũ. Arſennaria Latinorum, tribus milibus paſſ. à mari. Cartenna colonia Auguſti, legio ſecunda. Item colonia eiuſdem deducta cohorte prætoria Gunugi, promõtoriũ

Apollinis. Oppidumq́; ibi celeberrimum Cæſarea, antea uocitatum Iol, Iubæ regia, à diuo Claudio coloniæ iure donata, eiuſdem iuſſu deductis ueteranis. Oppidũ nouum, & Latio dato, Tipaſa. Itemq́; à Veſpaſiano Imperatore eodem munere donatũ Icoſin. Colonia Augusti Ruſconiæ, Ruſcurium ciuitate honoratum à Claudio, Ruzaſus colonia Auguſti. Salde colonia eiuſdẽ, Igilgili, oppidum Tucca impoſitum mari & flumini Ampſagæ. Intus colonia Auguſta, quæ item Succubar. Itẽ Tubuſuptus. Ciuitates, Timici, Tigauæ. Flumina Sardabala, Nabar, gens Macurebi, flumen Vſar, gens Nabades. Flumen Ampſaga, abeſt à Cæſarea CCXXXIII. M. paſſuum. Vtriuſque Mauritaniæ longitudo DCCC. XXXIX. M. Latitudo CCCCLXVII. M. paſſuum.

Numidia. Cap. III.

A B Ampſaga Numidia eſt, Maſaniſſæ clara nomine, Metagonitis terra à Græcis appellata: Numidæ uero Nomades, à permutandis pabulis: mapalia ſua, hoc eſt domus plauſtris circumferẽtes. Oppida, Cullu, Ruſicade. Ab ea ad XLVIII. M. paſſ. in mediterraneo colonia Cirta, Sittianorum cognomine, & alia intus Sicca, liberumq́; oppidum Bulla regia. Et in ora Tacatua, Hippo regius, flumen Armua. Oppidum Tabracha ciuium Rom. Tuſca fluuius, Numidiæ finis: nec præter marmoris Numidici, ferarumq́; prouentum aliud inſigne.

Africa. Cap. IIII.

A Tuſca Zeugitana regio, & quæ proprie uocatur Africa eſt. Tria promontoria, Cãdidum, mox Apollinis aduerſum Sardiniæ, Mercurij

aduerſum Siciliæ, in altum procurrentia, duos efficiunt ſinus: Hipponenſem proximum ab oppido, quod Hipponem dirutum uocant, Diarrhytum à Græcis dictũ, propter aquarum irrigua. Cui finitimum Theudalis immune oppidum, longius à littore. Dein promontorium Apollinis, & in altero ſinu Vticæ ciuium Ro. Catonis morte nobilis, flumẽ Bagrada. Locus, caſtra Cornelia, colonia Carthago, magnæ in ueſtigijs Carthaginis, colonia Maxulla. Oppida, Carpi, Miſua. Et liberum Clupea in promontorio Mercurij. Itẽ libera Curubis, Neapolis. Mox Africæ ipſius alia diſtinctio. Libyphœnices uocantur, qui Byzacium incolunt. Ita appellatur regio CCL. M. paſſ. per circuitum, fertilitatis eximiæ, cum cẽteſima fruge agricolis fœnus reddente terra. Hic oppida libera, Leptis, Adrumetum, Ruſpina, Thapſus. Inde Thenæ, Macomades, Tacape, Sabrata contingens Syrtim minorem, ad quam Numidiæ & Africæ ab Ampſaga lõgitudo DLXXX. milia paſſuum. Latitudo, quà cognitum eſt, ducentum M. Ea pars quam Africam appellauimus, diuiditur in duas prouincias, ueterem, & nouam, diſcretas foſſa, inter Africanum ſequentem & reges, Thenas uſque perducta, quod oppidum à Carthagine abeſt CCXVII. M. paſſuum. Tertius ſinus diuiditur in geminos, duarum Syrtium uadoſo ac reciproco mari diros. Ad proximam quæ Minor eſt, à Carthagine trecentum M. paſſuum, Polybius tradit. Ipſam centum M. paſſuum aditu, trecentum M. ambitu. Et terra autem ſyderum obſeruatione ad eam per deſerta harenis, perq; ſerpentes iter eſt. Excipiunt ſaltus repleti ferarum multitudine, & introrſus ele-

phantorum ſolitudines, mox deſerta uaſta, ultráq; Garamantes, ab Augylis dierum XII. itinere diſtantes. Super illos fuere gens Pſylli, ſuper quos lacus Lycomedis, deſertis circundatus. Augylæ ipſi medio ferè ſpatio locantur ab Aethiopia, quæ ad occidentem uergit, & à regione quæ duas Syrtes interiacet, pari utrinque interuallo, ſed littore inter duas Syrtes, CCL. M. paſſ. Ibi ciuitas Oeenſis, Cynips fluuius ac regio. Oppida, Neapolis, Taphra, Abrotonũ, Leptis altera quæ cognominatur magna. Syrtis maior, circuitu DCXXV. M. p. aditu autem CCCXIII. M. paſſ. Inde accolit gens Ciſipadum. In intimo ſinu fuit ora Lotophagon, quos quidam Alachroas dixere, ad Philenorum aras: ex harena ſunt eæ. Ab his non procul à continente palus uaſta amnem Tritonem, noménq; ab eo accipit, Pallantias appellata Callimacho, & citra minorẽ Syrtim eſſe dicta: à multis uero inter duas Syrtes. Promótoriũ quod maiorem includit, Borió appellatur: Vltra Cyrenaica prouincia. Ad hunc finem Africa à fluuio Ampſaga populos XXVI. habet, qui Ro. parent imperio. In his coloniæ VI. præter iam ſupradictas Vthinam, Tuburbin. Oppida ciuium Rom. XV. ex quibus in mediterraneo dicenda Azuritanum, Abutucenſe, Aborienſe, Canopicum, Chilmanenſe, Simittuenſe, Thunuſidenſe, Tuberniсenſe, Tynidrumenſe, Tibigenſe. Vcitana duo, maius & minus, Vagenſe. Oppidum Latinum unum Vſalitanum. Oppidum ſtipendiarium unum Caſtris Corneliis. Oppida libera XXX. ex quibus dicenda ītus Acolitanum, Acharitanum, Auinenſe, Abziritanum, Canopitanum, Melzitanum, Madaurenſe, Salaphitanum,

Tuſdritanum, Tiricenſe, Tiphicenſe, Tuniſenſe, Theudenſe, Tageſtenſe, Tigenſe, Vluſuburitanum, Vagenſe aliud, Vigenſe, Zamenſe. Ex reliquo numero non ciuitates tantum, ſed pleræque etiam nationes iure dici poſſunt, ut Nattabudes, Capſitani, Miſulani, Sabarbares, Maßyli, Niſiues, Vamacures, Ethini, Muſſini, Marchubij, & tota Getulia ad flumen Nigrin, qui Africam ab Aethiopia dirimit.

Cyrene. Cap. V.

Cyrenaica eadem Pentapolitana regio illuſtratur Ammonis oraculo, quod à Cyrenis abeſt CCCC.M.p. fonte ſolis, urbibus maxime quinque: Berenice, Arſinoë, Ptolemaide, Apollonia, ipſa Cyrene. Berenice in Syrtis extimo cornu eſt, quondam uocata Heſperidum ſupradictarum, uagantibus Græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fluuius Lethon, lucus ſacer, ubi Heſperidum horti memorantur. Abeſt à Lepti CCCLXXXV.M.paß. Ab ea Arſinoë, Teuchira uocitata, XLIII.M.paß. Et deinde Ptolemais, antiquo nomine Barce, XXII.M.paſſ. Mox CCL.M. promontorium Phycûs per Creticum mare excurrit, diſtans CCCL.M.paß. à Tænaro Laconicæ promontorio. À Creta uero ipſa CXXV.M. Poſt id Cyrene à mari XI.M.p. À Phycunte Apolloniam XXIIII.M.paß. ad Cherroneſum LXXXVIII.M.paſſ. Vnde Catabathmum CCXVI.M.paß. Accolunt Marmaridæ, à Parætonij fermè regione ad Syrtin uſque maiorem porrecti. Poſt eos Ararauceles, & iam in ora Syrtis Naſamones, quos antea Meſammones Græci appellauere ab argumento loci, medios inter harenas ſitos. Cyrenaicus ager XV.

M.paſ.latitudine à littore & arboribus fertilis habetur. Intus eodem ſpatio frugibus tantum: mox XXX.M. paſſ.latitudine, & CCL.M.paſ.longitudine, laſere modo. Poſt Naſamones Haſbitæ & Macæ uiuunt. Vltra eos Hammanientes XI.dierum itinere à Syrtibus maioribus ad occidentem, & ipſi quaquà uerſus harenis circundati: puteos tamen haud difficiles binûm ferè cubitorum inueniunt altitudine, ibi reſtagnantibus Mauritaniæ aquis. Domos ſale montibus ſuis exciſo ceu lapide conſtruunt. Ab his ad Troglodytas hyberni occaſus plaga dierum IIII.iter, cum quibus commercium gemmæ tantum, quam carbunculum uocamus, ex Aethiopia uectæ. Interuenit ad ſolitudines Africæ ſuper minorem Syrtin dictas uerſa Phaſania, ubi gentem Phazaniorum, urbesq; Alelen & Cillabam ſubegimus. Itẽ Cydamum è regione Sabratæ. Ab his mons longo ſpatio in occaſum ab ortu tendit, Ater à noſtris dictus à natura, aduſto ſimilis, aut ſolis repercuſſu accenſo. Vltra eum deſerta: Matelgæ oppidum Garamantũ: itemq; Debris, affuſo fonte, à medio die ad mediam noctem aquis feruentibus, totidem horis ad medium diem rigentibus: clariſſimumq; oppidum Garama caput Garamantum: omnia armis Ro.ſuperata, & à Cornelio Balbo triumphata, unius omnium externo curru & quiritium iure donato: quippe Gadibus nato ciuitas Rom. cum Balbo maiore patruo data eſt. Et hoc mirum, ſupradicta oppida ab eo capta, autores noſtros prodidiſſe. Ipſum in triumpho præter Cydamum et Garamam, omniũ aliarum gentium urbiumq; nomina ac ſimulacra duxiſſe, quæ iere hoc ordine: Tabidium oppidum, Niteris natio,

Negligemela oppidum, Bubeium natio, Vel oppidum, Enipi natio, Thuben oppidum, mons nomine Niger: Nitibrum, Rapſa, oppida: Diſcera natio, Debris oppidum, flumen Nathabur, Tapſagum oppidū, Nannagi natio, Boin oppidum, Pege oppidum, flumen Daſibari. Mox oppida cōtinua, Baracum, Buluba, Alaſi, Balſa, Galla, Maxala, Zizama. Mons Gyri, in quo gēmas naſci titulus præceſſit. Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit, latronibus gentis eius, puteos (qui ſunt non alte fodiendi, ſi locorum notitia adſit) harenis operientibus. Proximo bello, quod cum Oeenſibus Romani geſſere auſpicijs Veſpaſiani Imperatoris, compendium uiæ quatridui deprehenſum eſt. Hoc iter uocatur, præter caput ſaxi. Finis Cyrenaicus Catabathmos appellatur, oppidum & uallis repēte conuexa. Ad eum terminum Cyrenaica Africa à Syrti minore decies centena LX.M. paſſuum in longitudine patet: in latitudine quà cognitum eſt DCCC.

Libya Mareotis. Cap. VI.

t A *quæ ſequitur regio, Mareotis Libya appellatur, Aegypto contermina. Tenent Marmarides, Adirmachidæ, deinde Mareotæ. Mēſura à Catabathmo ad Parætonium LXXXVI.M.paſſ. In eo tractu uicus Apis intereſt, nobilis religione Aegypti locus. Ab eo Parætonium XII.M.paſſ. Inde Alexandriam C.M.paſ. latitudo CLXIX. eſt. Eratoſthenes à Cyrenis Alexandriam terreſtri itinere DXXV.M. prodidit. Agrippa totius Africæ à mari Atlātico cum inferiore Aegypto XXX. XL.M.paſſuum longitudinem.*

Polybius et Eratoſthenes diligentiſſimi exiſtimati, ab oceano ad Carthaginem magnã LXVI.M. *paſſ. ab ea Canopum Nili proximũ oſtium* XVI.M. *paß.* XXIX. *fecerunt: Iſidorus à Tingi Canopum* XXXV. XCIX. M. *paſſ. Artemidorus* XL. *minus, quàm Iſidorus.*

Inſulæ circa Aphricam, & ex aduerſo Africæ. Cap. VII.

INſulas nõ ita multas complectuntur hæc maria. Clariſſima eſt Meninx, longitudine XXX V.M. *paß. latitudine* XXV. *ab Eratoſthene Lotophagitis appellata. Oppida habet duo, Meningẽ ab Africæ latere, & altero Thoiar, ipſa à dextro Syrtis minoris promontorio paſſibus* CC. *ſita. Ab ea* C.M. *paſ. contra læuum Cercina, cum urbe eiuſdem nominis libera, longa* XXV.M. *paß. lata dimidium eius ubi plurimum, ac in extremo nõ plus* V.M. *paſſ. Huic perparua Carthaginem uerſus Cercinitis põte iungitur. Ab his* L. M. *ferè paß. Lopaduſa, longa* VI.M. *paß. Mox Gaulos & Galata, cuius terra ſcorpionem dirum animal Africæ necat. Dicuntur et in Clupea emori, cuius ex aduerſo Coſyra cum oppido. At contra Carthaginis ſinũ duo Aegimori àre, ſcopuli uerius quàm inſulæ, inter Siciliam maxime & Sardiniam. Autores ſunt, & has quõdam habitatas ſubſediſſe. Interiori autem ambitu Africæ ad meridiem uerſus, ſuperq; Getulos interuenientibus deſertis, primi omnim Libyægyptij, deinde Leucæthiopes habitant.*

Aethiopes. Cap. VIII.

SVper eos Aethiopum gentes Nigritæ, à quo dictum eſt flumine: Gymnetes, Pharuſi, &

iam oceanum attingentes, quos in Mauritaniæ fine diximus, Perorſi. Ab his omnibus uaſtæ ſolitudines orientem uerſus, uſque Garamantes, Augylaſq́; & Troglodytas: uerisſima opinione eorum, qui deſertis Africæ duas Aethiopias ſuperponunt, & ante omnes Homeri, qui bipertitos tradit Aethiopas, ad orientem occaſumq́; uerſos. Nigri fluuio eadem natura quæ Nilo. calamum et papyrum, et eaſdem gignit animantes, iiſdemq́; tēporibus augeſcit. Oritur inter Tareleos Aethiopas, & Oecalicas. Horum oppidum Mauin quidam ſolitudinibus interpoſuerunt. Atlantas iuxta eos, Aegipanas ſemiferos, & Blemmyas, & Gamphaſantas, et Satyros, & Himantopodas. Atlantes degeneres ſunt humani ritus, ſi credimus. Nam neque nominum ullorum inter eos appellatio eſt, & ſolem orientem occidentemq́; dira imprecatione contuentur, ut exitialē ipſis agriſq́;. Neq; inſomnia uiſunt, qualia reliqui mortales. Troglodytæ ſpecus excauant. Hæ illis domus, uictus ſerpentium carnes, ſtridorq́; non uox: adeo ſermonis cōmercio carent. Garamantes matrimoniorum exortes, paſſim cum fœminis degunt. Augylæ tantum inferos colunt. Gamphaſantes nudi, præliorumq́; expertes, nulli externo congregantur. Blemmyis traduntur capita abeſſe, ore & oculis pectori affixis. Satyris præter figuram nihil moris humani. Aegipanis qualis uulgo pingitur forma. Himantopodes loripedes quidam, quibus ſerpendo ingredi natura eſt. Pharuſi quondam Perſæ, comites fuiſſe dicuntur Herculis ad Heſperidas tendentis. Nec de Africa plura, quæ memorentur, occurrunt.

De Aſia. Cap. IX.

Dhæret Aſia, quam patere à Canopico oſtio ad ponti oſtium Timoſthenes XXVI.XXXVIII.M.paſſ tradidit. Ab ore autem pōti ad os Mæotis Eratoſthenes XV.XLV.M.paſ. Vniuerſam uero cum Aegypto ad Tanain Artemidorus & Iſidorus LXXXVIII.M.paß. Maria eius complura ab accolis traxere nomina, quare ſimul indicabuntur. Proxima Africæ incolitur Aegyptus, introrſus ad meridiem recedens, donec à tergo prætendantur Aethiopes. Inferiorem eius partem Nilus, dextra læuáq; diuiſus amplexu ſuo determinat, Canopico oſtio ab Africa, ab Aſia Peluſiaco CLXX.M.paß.iteruallo. Quam ob cauſam inter inſulas quidam Aegyptum retulere, ita ſe findente Nilo, ut triquetram terræ figuram efficiat. Ideo multi Græcæ literæ uocabulo, Deltam appellauere Aegyptum. Mēſura ab unitate aluei, unde ſe primum findit in latera, ad Canopicum oſtium, CXLVI.M. ad Peluſiacum CCLVI.M.eſt. Sūma pars contermina Aethiopiæ, Thebais uocatur. Diuiditur in præfecturas oppidorum, quas nomos uocant, Ombiten, Phathniten, Apollopoliten, Hermonthiten, Thiniten, Phanturiten, Coptiten, Tentiriten, Dioſpoliten, Antæopoliten, Aphroditopoliten, Lycopolitē. Quæ iuxta Peluſium eſt regio, nomos habet, Pharbætiten, Bubaſtiten, Sethroiten, Tanitem. Reliqua autem Arabicum, Ammoniacum tendentem ad Ammonis Iouis oraculum, Oxyrynchiten, Leontopoliten, Atharrabiten, Cynopoliten, Hermopoliten, Xoitē, Mendeſium, Sebenniten, Capaſtiten, Latopoliten, Heliopoliten, Proſopiten, Panopoliten, Thermopolitē, Buſiri-

ten, Onuphiten, Saiten, Ptenethu, Phthemphu, Naucratiten, Nitriten, Gynæcopoliten, Menelaiten, Alexandriæ regione. Item Libyæ Mareotis, Heracleopolites eſt in inſula Nili, longa paſſuum L.M. in qua & oppidũ Herculis appellatum. Arſinoitæ duo ſunt: hi et Memphites, uſque ad ſummũ Delta perueniunt. Cui ſunt contermini ex Africa duo Oeaſitæ. Quidam ex his aliqua nomina permutant, & ſubſtituunt alios nomos, ut Heroopoliten, Crocodilopoliten. Inter Arſinoïtem autem ac Mẽphitem lacus fuit, circuitu CCL.M. paſſ. aut, ut Mutianus tradit, CCCCL.M. & altitudinis L. paſ. manu factus, à rege q fecerat, Mœridis appellatus. Inde LXXII.M. paſſ. abeſt Memphis, quondam arx Aegypti regum: unde ad Ammonis oraculum XII. dierum iter eſt, ad ſciſſuram autem Nili, quod appellauimus Delta, quindecim milia paſſuum. Nilus incertis ortus fontibus, it per deſerta & ardentia: & immenſo longitudinis ſpatio ambulans, famaq; tantum inermi quæſitu cognitus ſine bellis, quæ cæteras omnes terras inuenere, originem (ut Iuba rex potuit exquirere) in monte inferioris Mauritaniæ non procul oceano habet, lacu protinus ſtagnante, quem uocant Nilidem. Ibi piſces reperiuntur alabetæ, coracini, ſiluri, crocodilus quoque. Inde ob argumentum hoc Nili ortus creditus, Cæſareæ in Iſeo dicatus ab eo ſpectatur hodie. Præterea obſeruatum eſt, prout in Mauritania niues imbres'ue ſatiauerim, ita Nilum increſcere. Ex hoc lacu profuſus indignatur fluere per harenoſa & ſqualentia, conditq; ſe aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore, in Cæſarienſis Mauritaniæ gente Maſſæſylûm

erumpit, & hominum cœtus ueluti circunſpicit, iiſdem animalium argumentis: iterum harenis receptus conditur rurſus XX. dierũ deſertis ad proximos Aethiopas: atque ubi iterum ſenſerit hominem, proſilit fonte (ut ueriſimile eſt) illo quem Nigrin uocauere. Inde Aphricã ab Aethiopia diſpeſcens, etiam ſi non protinus populis, feris tamen et beluis frequens, ſyluarumq́; opifex, medios Aethiopas ſecat, cognominatus Aſtapus, quod illarum gentium lingua ſignificat aquam è tenebris profluentem. Inſulas ita innumeras ſpargit, quaſdamq́; tã uaſtæ magnitudinis, quanquam rapida celeritate, ut tamen dierum V. curſu non breuiore trãſuolet: circa clariſſimam earum Meroën, Aſtabores læuo alueo dictus, hoc eſt ramus aquæ uenientis è tenebris: dextero uero Aſtuſapes, quod latẽtis ſignificationem adiicit: nec ante Nilus, quàm ſe totum aquis concordibus rurſus iunxit. ſic quoque etiamnum Siris ut ante nominatus per aliquot milia, & in totum Homero Aegyptus, aliiſq́; Triton. Subinde inſulis impactus, totidem incitatus irritamentis, poſtremo incluſus montibus, nec alibi torrẽtior, uectus aquis properantibus ad locum Aethiopum, qui Catadupi uocantur, nouiſſimo catarracte iter occurſantes ſcopulos non fluere immenſo fragore creditur, ſed ruere. Poſtea lenis & confractis aquis, domitaq́; uiolentia, aliquid et ſpatio feſſus, multis quamuis faucibus in Aegyptiũ mare ſe euomit. Certis tamen diebus auctu magno per totam ſpatiatus Aegyptum, fœcundus innatat terræ. Cauſas huius icrementi uarias prodidere, ſed maxime probabiles, eteſiarum eo tempore ex aduerſo flantiũ repercuſſum, ultro in ora acto mari: aut imbres Ae-

thiopiæ æſtiuos, iiſdem eteſiis nubila illò ferentibus è reliquo orbe. Timæus mathematicus occultam protulit rationem: Phialam appellari fontem eius, mergiq; in cuniculos ipſum amnem, uapore anhelantem fumidis cautibus ubi conditur. Verum ſole per eos dies cominus facto, extrahi ardoris ui & ſuſpenſum abundare, ac ne deuoretur abſcondi. Id euenire à canis ortu, per introitum ſolis in leonem, contra perpendiculum fontis ſydere ſtante, cum in eo tractu abſumantur umbræ. Plerique è diuerſo opinatis largiorem fluere, ad ſeptentrionem ſole diſcedente, quod in cancro & leone euenit, Ideóq; tunc minus ſiccari. Rurſus in Capricornum & auſtrinum polum reuerſo ſorberi, & ob id parcius fluere. Sed Timæo ſiquis extrahi poſſe credat, umbrarum defectus iis diebus & locis ſine fine adeſt. Incipit creſcere luna noua, quæcunque poſt ſolſtitiũ eſt, ſenſim modicéq; cancrum ſole tranſeunte, abundantiſſime autem leonem. Et reſidit in uirgine, iiſdem quibus accreuit modis. In totum autem reuocatur intra ripas in libra, ut tradit Herodotus, centeſimo die. Cum creſcit, reges aut præfectos nauigare eo, nefas iudicatum eſt. Auctus eius per puteos menſuræ notis deprehenduntur. Iuſtum incrementum eſt cubitorum XVI. Minores aquæ non omnia rigant, ampliores detinent tardius recedendo. Hæ ſerendi tempora abſumunt ſolo madente, illæ non dant ſitiente. Vtrunque reputat prouincia. In XII. cubitis famem ſentit, in XIII. etiamnum eſurit: XIIII. cubita hilaritatem afferunt: XV. ſecuritatem: XVI. delicias. Maximum incrementum ad hoc æui fuit cubitorum XVIII. Claudio pricipe: minimumq; Pharſalico bello,

ueluti necem Magni prodigio quodam flumine auerſante. Cum ſtetere aquæ, apertis molibus admittuntur. Vt quæque liberata eſt terra, ſeritur. Idem amnis unus omnium nullas expirat auras. Ditionis Aegypti eſſe incipit à fine Aethiopiæ Syene: ita uocatur peninſula C. M. paſſ. ambitu, in qua Ceraſtæ ſunt latere Arabiæ, & ex aduerſo inſulæ IIII. Philæ, DC. M. paſſ. à Nili fiſſura, unde appellari diximus Deltam: hoc ſpatium edidit Artemidorus, & in eo CCL. oppida fuiſſe. Iuba CCCC. M. paſſ. Ariſtocreon ab Elephantide ad mare DCCL. M. paſſ. Elephantis inſula infra nouiſſimum cataracten CCCC. M. paſſ. & ſupra Syenen XVI. M. habitatur, nauigationis Aegyptiæ finis, ab Alexandria DLXXXVI. M. paſſ. In tantum errauere ſupraſcripti. Ibi Aethiopicæ conueniunt naues. Nanq; eas plicatiles humeris trāsferunt, quoties ad cataractas uentum eſt. Aegyptus ſuper cæteram antiquitatis gloriam XX. M. urbiū ibi Amaſe regnante habitata præfert, nunc quoque multis etiamſi ignobilibus frequēs: celebratur tamē Apollinis, mox Leucotheæ, et Dioſpolis magna, eadem Thebe portarum C. nobilis fama, copioſa Indicarū Arabicarumq; mercium, Nilo proximum emporium. Mox Veneris oppidum, & iterum Iouis, ac Tentyris: infra quod Abydus, Memnonis regia & Oſiris templo inclytum, VII. M. D. paſſ. in Libyam remotum à flumine. Deinde Ptolemais & Panopolis ac Veneris iterum. Et in Libyco Lycon, ubi montes finiunt Thebaidem. Ab ijs oppida Mercurij, Alabaſtrum, canum, & ſupra dictum Herculis. Deinde Arſinoë, & iam dicta Memphis, inter quā & Arſinoiten nomon, in Libyco turres

quæ Pyramides uocantur, Labyrinthus in Mœridis lacu nullo addito ligno exædificatus: & oppidum Crialon. Vnum præterea intus & Arabiæ conterminũ, claritatis magnæ, Solis oppidum.

Alexandria. Cap. X.

SEd iure laudetur in littore Aegyptij maris Alexādria, à magno Alexandro condita in Africæ parte, ab oſtio Canopico XII. M. paſſ. iuxta Mareotin lacum, qui lacus antea Arapotes nominabatur. Metatus eſt eam Dinocrates architectus pluribus modis memorabili ingenio, XV. M. paſſ. laxitate inſeſſa, ad effigiem Macedonicæ chlamydis, orbe gyrato laciniosam, dextera læuáq; anguloſo procurſu, iam tum tamen quinta ſitus parte regi dicata. Mareotis lacus à meridiana urbis parte, euripo è Canopico oſtio mittitur mediterraneo commercio, inſulas quoque plures amplexus, XXX. M. p. traiectu, DC. ambitu, ut tradit Clau. Cæſar. Alij ſchœnos in longitudinem patere XL. faciũt, ſchœnumq́; ſtadia XXX. ita fieri longitudinis CL. M. paſſ. tantundem & latitudinis. Sunt in honore et intra decurſus Nili multa oppida, præcipue quæ nomina dedere oſtijs, non omnibus: XI. enim reperiuntur, ſuperq́; quatuor, quæ ipſi falſa ora appellant: ſed celeberrimis ſeptem, proximo Alexandriæ Canopico, deinde Bolbitino, Sebenitico, Phatnitico, Mendeſico, Tanitico, ultimóq; Peluſiaco. Prætereas Butos, Pharbætos, Leontopolis, Athribis, Iſidis oppidum, Buſiris, Cynopolis, Aphroditos, Sais, Naucratis, unde oſtium quidam Naucraticum nominant, quod alij Heracleoticum, Canopico cui proximum eſt, præferentes.

Arabia. Cap. XI.

u Ltra Peluſiacum Arabia eſt, ad rubrum mare pertinens, & odoriferam illam ac diuitem & beatæ cognomine inclytam. Hæc Catabanium & Eſbonitarum & Scænitarum Arabum uocatur, ſterilis præterquam ubi Syriæ confinia attingit, nec niſi Caſio monte nobilis. His Arabes iunguntur, ab oriēte Canchlei, à meridie Cedrei, qui deinde ambo Nabatæis. Heroopoliticus uocatur, alterq; Lælaniticus ſinus rubri maris in Aegyptum uergentis, CL. M. paſſ. interuallo inter duo oppida Læana, & in noſtro mari Gazam. Agrippa à Peluſio Arſinoën rubri maris oppidum, per deſerta CXXV. M. paſſ. tradit. tam paruo diſtat ibi tanta rerum naturæ diuerſitas.

Syria, Palæſtina, Phœnice. Cap. XII.

i Vxta Syria littus occupat, quondam terrarū maxima, & pluribus diſtincta nominibus. Nanq; Palæſtina uocabatur quà contigit Arabas, & Iudæa, & Cœle, dein Phœnice: & quà recedit intus, Damaſcena: ac magis etiamnum meridiana, Babylonia. Et eadem Meſopotamia inter Euphratem & Tigrin, quáq; tranſit Taurum, Sophene: citra uero ēt Comagene. Et ultra Armeniam, Adiabene, Aſſyria ān dicta: & ubi Ciliciam attingit, Antiochia. Longitudo eius inter Ciliciam & Arabiam CCCCLXX. M. paſſ. eſt. Latitudo à Seleucia Pieria, ad oppidum in Euphrate Zeugma, CLXXV. M. paſſ. Qui ſubtilius diuidunt, circumfundi Syria Phœnicen uolunt, & eſſe oram maritimam Syriæ, cuius pars ſit Idumæa & Iudæa, deinde Phœnice, deinde Syria. Id quod præiacet mare to-

tum,

tum, Phœnicium appellatur. Ipſa gens Phœnicum in gloria magna litterarum inuentionis & ſyderum, naualiumq́; ac bellicarum artium. A Peluſio Chabriæ caſtra, Caſius mons, delubrum Iouis Caſii, tumulus magni Pōpeij, Oſtracine. Arabia finitur à Peluſio LXV. milia paſſuum.

Idumæa, Syria Palæſtina, Samaria, Aſcalo, Azotus, Cæſarea. Cap. XIII.

m Ox Idumæa incipit & Palæſtina, ab emerſu Sirbonis lacus, quem quidam CL.M. paſſ. circuitu tradidere: Herodotus Caſio monti applicuit: nunc eſt palus modica. Oppida Rhinocolura, et intus Rhaphea: Gaza, et intus Anthedon: mons Angaris. Regio per oram Samaria. Oppidum Aſcalo liberum, Azotus: Iamnes duæ, altera intus. Ioppe Phœnicum, antiquior terrarum inundatione, ut ferunt. Inſidet collem præiacente ſaxo, in quo uinculorum Andromedæ ueſtigia oſtendunt. Colitur illic fabuloſa Dercæto. Inde Apollonia, Stratonis turris, eadem Cæſarea, ab Herode rege condita: nunc colonia prima Flauia, à Veſpaſiano Imperatore deducta: Finis Palæſtines CLXXXIX. M. p. à confinio Arabiæ: deinde Phœnice. Intus autem Samariæ oppida, Neapolis, quod antea Mamortha dicebatur, Sebaſte, in monte altiore Gamala.

Iudæa, Galilæa, Hiericho, Emmaus, Lydda, Ioppe. Cap. XIIII.

s Vpra Idumæum & Samariam Iudæa longe lateq́; funditur. Pars eius Syriæ iuncta, Galilæa uocatur: Arabiæ uero & Aegypto proxima, Peræa, aſperis diſperſa montibus, et à cæte-

ris Iudæis Iordane amne diſcreta. Reliqua Iudæa diuiditur in toparchias X. quo dicemus ordine: Hiericuntē palmetis conſitam, fontibus irriguam Emmaum, Lyddam, Ioppicam, Acrabatenam, Gophniticam, Thamniticam, Bethelenen, Tephenen, Orinen, in qua fuere Hieroſolyma longe clariſſima urbium orientis, nō Iudææ modo: Herodium cum oppido illuſtri eiuſdem nominis.

Iordanis. Cap. XV.

IOrdanis amnis oritur é fonte Pancade, qui cognomen dedit Cæſareæ, de qua dicemus: amnis amœnus, et quatenus locorum ſitus patitur, ambitioſus: accolis'q; ſe præbēs, uelut iuitus Aſphaltitem lacum dirum natura petit, à quo poſtremo ebibitur, aquas'q; laudatas perdit peſtilentibus mixtas. Ergo ubi prima conuallium fuit occaſio, in lacum ſe fundit, quem plures Geneſaram uocant XVI. M. paſſ. longitudinis, VI. M. latitudinis, amœnis circunſeptum oppidis: ab oriente Iuliade & Hippo, à meridie Tarichea, quo nomine aliqui & lacum appellant, ab occidente Tiberiade, aquis calidis ſalubri.

Aſphaltites. Cap. XVI.

ASphaltites nihil præter bitumen gignit, unde & nomen. Nullum corpus animalium recipit: tauri cameli'q; fluitāt. Inde fama, nihil in eo mergi. Longitudine excedit C. M. paſſuum, latitudine maxima XXV. implet, minima ſex. Proſpicit eum ab oriente Arabia Nomadum, à meridie Macherus, ſecunda quondam arx Iudææ ab Hieroſolymis. Eodem latere eſt calidus fons medicæ ſalubritatis Calliroë, aquarum gloriam ipſo nomine præferens.

Gens Eſſenorum. Cap. XVII.

B occidente littora Eſſeni fugitant uſque quà nocent, gens ſola, & in toto orbe præter cæteras mira, ſine ulla fœmina omni Venere abdicata, ſine pecunia, ſocia palmarum. In diem ex æquo conuenarum turba renaſcitur, large frequẽtãtibus quos uita feſſos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita per ſeculorum milia (incredibile dictu) gens æterna eſt, in qua nemo naſcitur. tam fœcunda illis aliorum uitæ pœnitentia eſt. Infra hos Engadda oppidum fuit, ſecundum ab Hieroſolymis fertilitate, palmetorumq́; nemoribus: nunc alterum buſtum. Inde Maſada caſtellũ in rupe, & ipſum haud procul Aſphaltite. Et hactenus Iudæa eſt.

Decapolis. Cap. XVIII.

Vngitur ei latere Syriæ Decapolitana regio, à numero oppidorum, in quo non omnes eadem obſeruant. Plurimi tamen Damaſcum et Opoton riguas amne Chryſorrhoa, fertilem Philadelphiam, Raphanam, omnia in Arabiam recedentia. Scythopolin antea Nyſam, à Libero patre, ſepulta nutrice ibi, Scythis deductis. Gaddara Hieromiace præfluente, & iam dictum Hippon Dion. Pellam aquis diuitem, Galaſam, Canatham. Intercurſant cinguntq́; has urbes tetrarchiæ, regnorum inſtar ſingulæ, & in regna contribuũtur, Trachonitis, Paneas, in qua Cæſarea cum ſupradicto fonte, Abila, Arca, Ampeloëſſa, Gabe.

Tyrus & Sidon. Cap. XIX.

Inc redeundum eſt ad oram atque Phœnicē.
h Fuit oppidum Crocodilō, eſt flumē, memoria
urbium, Dorum, Sycaminum, promontorium
Carmelum, & in monte oppidum eodem nomine, quon
dam Ecbatana dictum. Iuxta Getta, Iebba. Riuus Pagi
da ſiue Belus, uitri fertiles harenas paruo littori miſcēs.
Ipſe è palude Cēdeuia à radicibus Carmeli profluit.
Iuxta colonia Claudij Cæſaris Ptolemais, quæ quondā
Acę. Oppidum Ecdippa. Promontorium album. Tyrus
quōdam inſula, prealto mari ſeptingentis paſſibus di
uiſa, nunc uero Alexandri oppugnantis operibus con=
tinens. Olim partu clara urbibus genitis, Lepti, Vtica,
& illa Romani imperij æmula, terrarum orbis auida,
Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis. Nūc
omnis eius nobilitas conchylio atque purpura conſtat.
Circuitus XIX. M. paſſ. eſt, intra Palætyro incluſa. Op
pidum ipſum XXII. ſtad. obtinet. Inde Euhydra, Sare
pta, & Ornithon oppida: & Sidon artifex uitri, The=
barumq; Bœotiarum parens.

Mons Libanus. Cap. XX.

Tergo eius mons Libanus orſus, mille quin-
a gentis ſtad. Simyram uſque porrigitur, quà
Cœle Syria cognominatur. Huic par, interia-
cente ualle, mons aduerſus Antilibanus obtenditur, quō
dam muro coniunctus. Poſt eum introrſus Decapolita-
na regio eſt, prædictæq; cum ea tetrarchiæ, & Palæſti-
næ tota laxitas. At in ora etiamnum ſubiecta Libano,
fluuius Magoras: Berytus colonia, quæ felix Iulia ap-
pellatur. Leontos oppidum, flumen Lycos, Palæbyblos,

ſlumen Adonis. Oppida Byblos, Botrys, Gigarta, Trieris, Calamos, Tripolis, quam Tyrij & Sidonij & Aradij obtinent. Orthoſia, Eleutheros flumen. Oppida, Simyra, Marathos, contráq; Aradum Antarados ſeptem ſtadiorum oppidum, & inſula CC. paſſus à continente diſtans. Regio in qua ſupradicti deſinunt montes: & interiacentibus campis, Bargylus mons incipit. Hinc rurſus Syria, deſinente Phœnice. Oppida Carne, Balanea, Paltos, Gabale: promontorium, in quo Laodicea libera, Dioſpolis, Heraclea, Charadrus, Poſidium.

Syria Antiochena. Cap. XXI.

Einde promontorium Syriæ Antiochenæ.
d Intus ipſa Antiochia libera, Epidaphne cognominata, Oronte amne diuiditur. In promontorio autem Seleucia libera, Pieria appellata.

Caſius mons. Cap. XXII.

Vper eam mons eodem quo alius nomine,
s Caſius. Cuius excelſa altitudo quarta uigilia orientem per tenebras ſolem aſpicit: breui circumactu corporis, diem noctem'q; pariter oſtendẽs. Ambitus ad cacumen XIX. M. paſſ. eſt, altitudo per directũ IIII. At in ora amnis Orontes, natus inter Libanum & Antilibanum, iuxta Heliopolin. Oppidum Rhoſos, & à tergo portæ quæ Syriæ appellantur, interuallo Rhoſiorum montium & Tauri. In ora oppidum Myriandros, mons Amanus, in quo oppidum Bomitæ. Ipſe ab Syris Ciliciam ſeparat.

Cœle Syria. Cap. XXIII.

n Vnc interiora dicantur. Cœle habet Apamiam, Marſya amne diuiſam à Nazerinorum tetrar-

chia. Bambycen, quæ alio nomine Hierapolis uocatur, Syris uero Magog. Ibi prodigioſa Atargatis, Græcis autem Derceto dicta, colitur. Chaladē cognominatam ad Belum, unde regio Chaladene fertiliſſima Syriæ: & unde Cyrreſtica, Cyrrum. Gazatas, Gindarenos, Gabenos, tetrarchias duas, quæ Granucomatæ uocantur, Hemiſenos, Hylatas, Ituræorum gentem, & qui ex ijs Bætarreni uocantur, Mariamitanos. Tetrarchiā, quæ Mammiſea appellatur, Paradiſum, Pagras, Pinaritas, Seleucias præter iam dictam duas, quæ ad Euphraten, & quæ ad Belum uocantur, Carditenſes. Reliqua autē Syria habet, exceptis quæ cum Euphrate dicentur, Arethuſios, Beræenſes, Epiphanenſes. Ad orientē Laodicenos, qui ad Libanū cognominantur, Leucadios, Lariſſæos, præter tetrarchias in regna deſcriptas barbaris nominibus XVII.

Euphrates. Cap. XXIIII.

Et de Euphrate hoc in loco dixiſſe aptiſſimum fuerit. Oritur in præfectura Armeniæ maioris Caranitide, ut prodidere ex ijs qui proxime uiderunt, Domitius Corbulo in monte Aba, Licinius Mutianus ſub radicibus montis quē Capoten appellāt, ſupra Simyram XII. M. paſſ. initio Pyxirates nominatus. Fluit Derxenen primum, mox Anetiam, Armeniæ regiones à Cappadocia excludens. Daſcuſa abeſt à Simyra LXXV. M. paſſ. Inde nauigatur Paſtonam L. M. paſſ. Melitenen Cappadociæ LXXIIII. M. paſſ. Elegiam Armeniæ X. M. paſſ. acceptis fluminibus Lyco, Arſania, Arſano. Apud Elegiam occurrit ei Taurus mons, nec reſiſtit quanquam XII. M. paſſuū latitudine

præualens. Omirram uocant irrumpentem, mox ubi perfregit, Euphratem, ultra quoque ſaxoſum ac uiolentum. Arabiam inde læua, Merorum dictam regionem triſchœna menſura, dextráq; Comagenen diſterminat, pontis tamen etiam ubi Taurum expugnat patiens. Apud Claudiopolim Cappadociæ, curſum ad occaſum ſolis agit. Primo hunc illi impugnatus curſum Taurus aufert: uictusq; & abſciſus ſibimet, alio modo uincit, ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur, hoc eunte quò uult, illo prohibēte ire quà uelit. À cataractis iterum nauigatur: XL. M. paſſ. inde Comagenes caput Samoſata. Arabia ſupradicta habet oppida, Edeſſam, quæ quondam Antiochia dicebatur, Calliroën à fonte nominatum, Carras clade Craſſi nobiles. Iungitur præfectura Meſopotamiæ, originem à Syris trahens, in qua Anthemuſia & Nicephorium oppida. Mox Arabes, qui Rhetaui uocantur: horum caput Singara. À Samoſatis autem latere Syriæ, Marſyas amnis influit. Gingla Comagenen finit, Merorum ciuitas incipit. Oppida alluuntur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphraten uocantur. Item Zeugma LXXII. M. paſſ. à Samoſatis, tranſitu Euphratis nobile. Ex aduerſo Apamiam Seleucus, idem utriuſque conditor, ponte iunxerat. Qui cohærent Meſopotamiæ, Rhoali uocantur. At in Syria oppida, Europum, Thapſacum quondam nunc Amphipolis, Arabes Scenitæ. Ita fertur uſque Vram locum, in quo conuerſus ad orientem, relinquit Syriæ Palmyrenes ſolitudines, quæ uſque ad Petram urbem, & regionem Arabiæ felicis appellatæ, pertinent.

Palmyra. Cap. XXV.

P Almyra urbs nobilis ſitu, diuitijs ſoli & aquis amœnis, uaſto undique ambitu harenis includit agros: ac uelut terris exempta à rerum natura, priuata ſorte inter duo imperia ſumma, Romanorum Parthorumq́; & prima in diſcordia ſemper utrinque cura, abeſt à Seleucia Parthorū, quæ uocatur ad Tigrin DXXXVII.M.paſſ. À proximo uero Syriæ littore ducentis quinquagintaduobus milibus, & à Damaſco uigintiſeptem propius.

Hierapolis. Cap. XXVI.

I Nfra Palmyræ ſolitudines, Stelendena regio eſt, dictæq́; iam Hierapolis, ac Berœa, et Chalcis. Vltra Palmyrā quoque ex ſolitudinibus ijs aliquid obtinet Hemeſa, item Elatium, dimidio propior Petræ, quàm Damaſcus. Aſura autem proxime eſt Philiſcum, oppidum Parthorum ad Euphratem: ab eo Seleuciam dierum decem nauigatio, totidemq́; ferè Babylonē. Scinditur Euphrates à Zeugmate LXXXIII. M. paſſuum circa uicum Maſſicen. Et parte læua in Meſopotamiam uadit per ipſam Seleuciam, circa eam præfluenti infuſus Tigri. Dexteriore autem alueo Babylonem, quondam Chaldææ caput, petit: mediamq́; permeans, item quam Otrin uocant, diſtrahitur in paludes. Increſcit autem & ipſe Nili modo ſtatis diebus, paulolum differens, ac Meſopotamiam inundat ſole obtinente uiceſimam partem cancri. Minui incipit in uirgine, & leone tranſgreſſo. In totum uero remeat in uigeſimanona parte uirginis.

Cilicia & adiunctæ gentes Iſauricæ, Homonadum, Piſidia, Lycaonia, Pamphylia, Taurus mons, Lycia. Cap. XXVII.

Ed redeamus ad orã Syriæ, cui proxima eſt Cilicia. Flumen Diaphanes, mõs Crocodilus, portæ Amani montis. Flumina, Andricus, Pinarus, Lycus, ſinus Iſſicus. Oppidum Iſſos, inde Alexandria: flumen Chlorus, oppidum Aegæ liberum, amnis Pyramus, portæ Ciliciæ: oppida, Mallos, Magarſos, & intus Tarſos. Campi Aleij: oppida Caſſipolis, Mopſos liberum Pyramo impoſitum, Thynos, Zephyrium, Anchiale. Amnes Saros, Cydnus Tarſum liberã urbem procul à mari ſecans. Regio Celendritis cum oppido. Locus Nymphæum, Solœ Ciliciæ nunc Pompeiopolis, Adana, Cybira, Pinara, Pedalie, Halix, Arſinoë, Tabæ, Doron. Iuxtáq; mare Corycos, eodem nomine oppidum et portus et ſpecus. Mox flumen Calicadnus. Promontorium Sarpedon: oppida Olme, Myle, promõtorium & oppidum Veneris, à quo proxime Cyprus inſula. Sed in continenti oppida, Myanda, Anemuriũ, Coraceſium, finiſq; antiquus Ciliciæ Melas amnis. Intus autem dicendi AnaZarbeni, qui nunc Cæſarauguſtani, Caſtabala, Ephiphania quæ antea Eniãdos, Eleuſa, Iconium. Seleucia ſupra amnem Calicadnum Trachiotis cognõmine, à mari relata, ubi uocabatur Hormia. Præterea intus flumina, Liparis, Bombos, Paradiſus. Mons Imbarus. Ciliciæ Pamphyliam omnes iunxere neglecta gente Iſaurica. Oppida eius intus Iſaura, Clibanus, Lalaſſis fluuius: decurrit hic autem ad mare Anemurij regione ſupradicti. Simili modo omni-

bus qui eadē compoſuere, ignorata eſt contermina illi gens Homonadum, quorum intus oppidum Homona. Cætera caſtella XLIIII. inter aſperas conualles latēt. Inſident uerticem Piſidæ, quondam Solymi appellati, quorum colonia Cæſarea, eadem Antiochia. Oppida Oroanda, Sagaleſſos. Hos includit Lycaonia in Aſiaticam iuriſdictionem uerſa, cum qua conueniunt Philomelienſes, Tymbriani, Leucolithi, Pelteni, Hyrienſes. Datur & tetrarchia ex Lycaonia, qua parte Galatiæ contermina eſt, ciuitatum XIIII. urbe celeberrima Iconio. Ipſius Lycaoniæ celebrantur Tembaſa in Tauro, Sinda in confinio Galatiæ atque Cappadociæ. A latere autem eius ſuper Pamphyliam ueniunt Thracum ſoboles, Milyæ, quorum Aricanda oppidum. Pamphylia ante Mopſopia appellata. Mare Pamphylium Cilicio iungitur. Oppida eius Side, & in monte Aſpendum, Plantaniſtum, Perga: Promontorium Leucolla. Mōs Sardemiſus, amnis Eurymedon iuxta Aſpendum fluens: Catarractes, iuxta quem Lyrneſus & Olbia: ultimaq; eius oræ Phaſelis. Iunctum ei mare Lycium eſt, gens'q; Lycia, unde uaſtus ſinus. Taurus mons, ab Eois ueniens littoribus, Chelidonio promontorio diſterminatur. Immenſus ipſe, & innumerarum gentium arbiter, dextero latere ſeptentrionalis, ubi primum ab Indico mari exurgit, læuo meridianus, & ad occaſum tendens, mediam'q; diſtrahens Aſiam, niſi opprimenti terras occurrerent maria. Reſilit ergo ad ſeptentriones, flexus'q; immenſum iter quærit, uelut de induſtria, rerum natura ſubinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum, illinc Caſpium & Hyrcanium, contra'q; Mæoti-

*cum lacum. Torquetur itaque colliſus inter hæc clau-
ſtra, & tamen uictor, flexuoſus euadit uſque ad cogna
ta Riphæorum montium iuga, numeroſis nominibus et
nouis quacunque incedit inſignis: Imaus prima parte
dictus, mox Emodus, Paropamiſſus, Cirtius, Chamba-
des, Pharphariades, Choatras, Oreges, Oroãdes, Nipha
tes, Taurus. Atque ubi ſe quoque exuperat, Caucaſus:
ubi brachia emittit, ſubinde tentanti maria ſimilis Sar
pedon, Coraceſius, Cragus, iterumq́; Taurus: etiam ubi
dehiſcit, ſeq́; populis aperit, portarum tamen nomine
unitatem ſibi uindicans, quæ alibi Armeniæ, alibi Ca-
ſpiæ, alibi Ciliciæ uocantur. Quin etiam confractus, ef
fugiens quoque maria, plurimis ſe gentium nominibus
hinc & illinc implet: à dextra Hyrcanus, Caſpius: à
læua Pariedrus, Moſchicus, Amazonicus, Coraxicus,
Scythicus appellatus. In uniuerſum uero Græce Cerau-
nius. In Lycia igitur, à promontorio eius oppidum Si-
mena, mons Chimæra noctibus flagrans, Hephæſtium
ciuitas, & ipſa ſæpe flagrantibus iugis. Oppidum O-
lympus ibi fuit, nunc ſunt montana, Gage, Corydalla,
Rhodiopolis. Iuxta mare Lymira cum amne, in quem
Arycandus influit, & mons Maſſycites, Andriaca ci-
uitas, Myra. Oppida, Apyre, et Antiphellos, quæ quon
dã Habeſſus, atque in receſſu Phellus. Deinde Pyrrha,
itemq́; Xanthus a mari XV. milia paſſuum, flumenq́;
eodem nomine. Deinde Patara, quæ prius Sataros, &
in monte Sidyma. Promontorium Gragus. Vltrà par
ſinus priori. Ibi Pinara, & quæ Lyciam finit Telmeſ-
ſus. Lycia quondã LX. oppida habuit, nũc XXXVI.
habet. Ex his celeberrima præter ſupradicta Canas,*

Candyba, ubi laudatur Oenium nemus. Podalia Choma præfluente. Edeſa, Cyane, Aſcandialis, Amelas, Noſcopium, Tlos, Telandrus. Comprehendit in mediterraneis Cabaliam, cuius tres urbes, Oenoanda, Balbura, Bubon. A` Telmeſſo Aſiaticum mare ſiue Carpathium, & quæ proprie uocatur Aſia. In duas eam partes Agrippa diuiſit. Vnam incluſit ab oriente Phrygia & Lycaonia, ab occidēte Aegeo mari, a` meridie Aegyptio, a` ſeptentrione Paphlagonia. Huius longitudinē CCCCLXX.M. paß. latitudinem CCC.M. fecit. Alteram determinauit ab oriente Armenia minore, ab occidente Phrygia, Lycaonia, Pamphylia, a` ſeptentrione prouincia Pōtica, a` meridie mari Pamphylio, longam DLXXV.M. paß. latam CCCXXV.M. In proxima ora Caria eſt, mox Ionia, ultra eam Aeolis. Caria mediæ Doridi circunfunditur, ad mare utroque latere ambiēs. In ea promontorium Pedalium. Amnis Glaucus deferens Telmeſſum. Oppida Dædala, Crya fugitiuorum. Flumen Axon, oppidum Calydna.

Indus fluuius. Cap. XXVIII.

a Mnis Indus in Cybiratarum iugis ortus, recipit LX. perennes fluuios, torrentes uero amplius C. Oppidum Caunos liberum, deinde Pyrnos. Portus Creſſa, a` quo Rhodus inſula XX.M. locus Loryma. Oppida Thyſanuſa, Paridion, Larymna. Sinus Tymnias. Promōtorium Aphrodiſias. Oppidum Hyda. Sinus ſchœnus. Regio Bubaſſus. Oppidum fuit Acanthus, alio nomine Dulopolis. Eſt in promontorio Gnidos libera, Triopia, dein Peguſa et Stadia appellata. Ab ea Doris incipit, ſed prius terga, et mediterraneas

iuriſdictiones indicaſſe conueniat. Vna appellatur Cybiratica. Ipſum oppidum Phrygiæ eſt. Conueniunt eò XXV. ciuitates,

Laodicea, Apamia, Ionia, Epheſus. Cap. XXIX.

Celeberrima urbe Laodicea. Impoſita eſt Lyco flumini, latera alluentibus Aſopo & Capro, appellata primo Dioſpolis, dein Rhoas.
c
Reliqui in eo conuentu quos nominare non pigeat, Hydrelitæ, Themiſones, Hieropolitæ. Alter conuentus à Synnada accipit nomen. Conueniunt Lycaones, Appiani, Cercopeni, Dorylæi, Midæi, Iulienſes, & reliq ignobiles populi XV. Tertius Apamiam uadit, ante appellatam Celænas, dein Ciboton. Sita eſt in radice montis Signiæ, circumfuſa Marſya, Obrima, Orga, fluminibus in Mæandrum cadentibus. Marſyas ibi redditur, ortus ac paulo mox conditus, ubi certauit tibiarum cantu cũ Apolline, Aulocrenis: ita uocatur conuallis X.M. paſſ. ab Apamia, Phrygiam petentibus. Ex hoc conuentu deceat nominare Metropolitas, Dionyſopolitas, Euphorbenos, Acmonenſes, Peltenos, Silbianos. Reliqui ignobiles IX. Doridis in ſinu, Leucopolis, Amaxitos, Elæûs, Euthene. Dein Cariæ oppida, Pitaiũ, Eutanæ, Halicarnaſſus: ſex oppida contributa ei ſunt à magno Alexandro, Theăgela, Sibde, Medmaſſa, Euranium, Pedaſum, Telmeſſum. Habitatur inter duos ſinus, Ceramicum & Iaſium. Inde Myndos, & ubi fuit Palæmyndus, Nariandus, Neapolis, Caryanda, Termera libera, Bargyla, & à quo ſinus Iaſius, oppidum Iaſus. Caria interiorum nominum fama prænitet: quippe ubi ſunt oppida, Mylaſa libera, Antiochia, ubi fuere Seminethos &

Cranaos oppida, nunc eam circunfluunt Mæander et Meſſinus. Fuit in eo tractu & Mæandropolis. Eſt Eumenia Cludro flumini appoſita, Glaucus amnis, Lyſias oppidũ & Orthoſia, Berecynthius tractus, Nyſa, Trallis, eadem Euanthia & Seleucia & Antiochia dicta. Alluitur Eudone amne, perfunditur Thebaide. Quidã ibi Pygmæos habitaſſe tradunt. Præterea ſunt Thydonos, Pyrrha, Eurome, Heraclea, Amyzon, Alabanda libera, quæ conuentum eum cognominauit: Stratonicea libera, Hynidos, Ceramus, Trœzene, Phorontis. Longinquiores eodem diſceptant foro, Othronienſes, Halydienſes, ſeu Hippini, Xyſtiani, Hydiſſenſes, Apolloniatæ, Trapezopolitæ, Aphrodiſienſes liberi. Præter hæc ſunt Coſcinus, Harpaſa appoſita fluuio Harpaſo, quo & Trallicon cum fuit alluebatur. Lydia autem perfuſa flexuoſi amnis Mæandri recurſibus, ſuper Ionam procedit, Phrygiæ ab exortu ſolis uicina, ad ſeptentrionem Myſiæ, meridiana parte Cariam amplectens, Mæonia ante appellata. Celebratur maxime Sardibus in latere Tmoli montis, qui ante Timolus appellabatur, uitibus conſitus, & ex eo profluente Pactolo eodemq; Chryſorrhoa, ac fonte Tarne: à Mæonijs ciuitas ipſa Hyde uocitata eſt, clara ſtagno Gygeo. Sardiana nunc appellatur ea iuriſdictio. Conueniuntq; in eã extra prædictos, Macedones Cadueni, Loreni, Philadelpheni, & ipſi in radice Tmoli Cogamo flumini appoſiti Mæonij, Tripolitani: ijdem & Antoniopolitæ Mæandro alluuntur: Apollonohieritæ, Myſotmolitæ, et alij ignobiles. Ionia ab Iaſio ſinu incipiens, numeroſiore ambitu littorum flectitur. In ea primus ſinus Baſilicus; Poſideum pro-

montorium & oppidum, oraculum Branchidarum appellatum, nunc Didymæi Apollinis, à littore ſtadijs uiginti. Et inde CLXXX. Miletus Ioniæ caput, Lelegeis ante & Pityuſa & Anactoria nominata, ſuper octuaginta urbium per cuncta maria genitrix: nec fraudanda ciue Cadmo, qui primus proſam orationem condere inſtituit. Amnis Mæander ortus è lacu in monte Aulocrene, plurimiſq; affuſus oppidis, & repletus fluminibus, crebris ita ſinuoſus flexibus, ut ſæpe credatur reuerti, Apamenam primum peruagatur regionem, mox Eumeneticam, ac dein Bargylleticos campos: poſtremo Cariam placidus, omneſq; eos agros fertiliſſimo rigans limo, ad decimum à Mileto ſtadiũ lenis illabitur mari. Inde mons Latmus. Oppida, Heraclea montis eius, cognominis Caricæ, Myûs, quod primo condidiſſe Iones narrantur, Athenis profecti, Naulochum, Priene. In ora quæ Trogilia appellatur, Geſſus amnis. Regio omnibus Ionibus ſacra, & ideo Panionia appellata. Iuxta fugitiuis conditum (uti nomẽ indicio eſt) Phygela, fuit & Marathesium oppidum. Supra hæc Magneſia Mæandri cognomine inſignis, à Theſſalica Magneſia orta. Abeſt ab Epheſo XV. M. paſſuum. Trallibus eo amplius CCC. antea Theſſaloce & Androlitia nominata, & littori appoſita. Deraſidas inſulas ſecum abſtulit mari. Intus & Thyatira alluitur Lyco, Pelopia aliquãdo et Euhippia cognominata. In ora autem Manteũ, Epheſus Amazonũ opus, multis ante expetita nominibus: Alopes cum pugnatum apud Troiam eſt, mox Ortygia & Morges uocata eſt, & Smyrna cognomine Trachea, & Samornion, &

Ptelea. Attollitur monte Pione. Alluitur Cayſtro in Cylbianis iugis orto, multosq; amnes deferente et ſtagnum Pegaſeum, quod Phyrites amnis expellit. Ab his multitudo limi eſt, qua terras propagat, mediſq; iam campis Syrien inſulam adiecit. Fons in urbe Callippia, & tẽplum Dianæ complexi è diuerſis regionibus duo Selinuntes. Ab Epheſo Manteum aliud Colophoniorum, et intus ipſa Colophon, Haleſo affluente. Inde Apollinis Clarij phanum, Lebedos: fuit & Notium oppidũ. Promontorium Corycæõ, mons Mimas CCL.M. paſſuum excurrens, atque in continentibus campis reſidẽs. Quo in loco magnus Alexander intercidi planiciẽ eam iuſſerat. VII.M.D. paſſ. longitudine, ut duos ſinus iungeret, Erythrasq; cum Mimante circumfunderet. Iuxta eas fuere oppida Pteleon, Helos, Dorion: nunc eſt Aleon fluuius, Corinæum Mimantis promontorium, Clazomene, Parthenie, & Hippi, Chytophoria appellatæ cum inſulæ eſſent. Alexander idem per duo ſtadia continenti adnexuit. Interiere intus Daphnûs & Hermeſia, et Sipylum, quod ante Tantalis uocabatur, caput Mæoniæ, ubi nunc eſt ſtagnum Sale: ob id & Archæopolis ſubſtituta Sipylo, & inde illi Colpe, & huic Lebade. Regredientibus inde abeſt XII.M. paſſ. ab Amazone condita, reſtituta ab Alexandro, in ora Smyrna, amne Melete gaudens non procul orto. Montes Aſiæ nobiliſſimi in hoc tractu ferè explicant ſe, Maſtuſia à tergo Smyrnæ, & Termetis Olympi radicibus iunctus. Is in Dracone deſinit, Draco in Tmolo, Tmolus in Cadmo, ille in Tauro. À Smyrna Hermus amnis campos facit, & nomini ſuo adoptat. Oritur iuxta Dorilaum Phrygiæ

ciuitatem,

ciuitatem, multosq́; colligit fluuios, iter quos Phrygem,
qui nomine genti dato, à Caria eam diſterminat, Hyllũ
& Cryon, & ipſos Phrygiæ, Myſiæ, Lydiæ amnibus
repletos. Fuit in ore eius oppidum Temnos: nunc in
extremo ſinu Myrmeces ſcopuli, oppidũ Leucæ in pro-
montorio quod iſula fuit, finisq́; Ioniæ Phocæa. Smyr
næum conuentum magna pars Aeoliæ quæ mox dice
tur, frequentat: præterq́; Macedones Hyrcani cognomi
nati, & Magnetes à Sipylo. Epheſum uero alterum lu
men Aſiæ, remotiores conueniunt Cæſarienſes, Metro-
politæ, Cylbiani, inferiores & ſuperiores Myſomace-
dones, Maſtaurenſes, Brullitæ, Hypæpeni, Dioshieritæ.

Aeolis, Troas, Pergamus. Cap. XXX.

a Eolis proxima eſt, quondam Myſia appella
ta, & quæ Helleſponto adiacet Troas. Ibi à
Phocæa, Aſcanius portus, dein fuerat Lariſ-
ſa, ſunt Cyme, Myrrhine, quæ Sebaſtopolim ſe uocat: &
intus Aegæ, Attalia, Poſſidea, Neon tichos, Temnos. In
ora autem Titanus amnis, & ciuitas ab eo cognomina
ta. Fuit & Grynia, nunc tantum portus ſoli, inſula ap
prehenſa. Oppidum Elæa, & ex Myſia ueniens Cai-
cus amnis. Oppidum Pitane, Canaius amnis. Interci-
dêre Cane, Lyſimachia, Atarnea, Carene, Ciſthene, Cil-
la, Cocallum, Thebæ, Aſtyre, Chryſa, Palæſcepſis, Gergi
thos, Neandros: nunc eſt Perperenne ciuitas, Heracleo-
tes tractus, Coryphas oppidũ, amnis Grylioſolius. Re-
gio Aphrodiſias, quæ antea Politicæorgas. Regio Scepſis.
Flumen Euenum, cuius in ripis intercidêre Lyrneſos
& Miletos. In hoc tractu Ida mons. Et in ora quæ ſi
num cognominauit & conuentum, Adramytteos olim

Pedaſus dicta. Flumina Aſtron, Cormalos, Eryanos, Alabaſtros, Hieros ex Ida. Intus mons Gargara, eodēq; nomine oppidum. Rurſus in littore Antandros, Edonis prius uocata, deinde Cimmeris, et Aſſos, eadem Apollonia. Fuit et Palamedium oppidum. Promontorium Lecton diſterminans Aeolida et Troada. Fuit & Polymedia ciuitas, & Cryſſa, & Lariſſa alia. Sminthеum templũ durat. Intus Colone intercidit, deportata Adramytteum negocia. Apolloniatæ à Rhyndaco amne, Ereſſij, Miletopolitæ, Pœmaneni Macedões, Aſchilacæ, Polichnæi, Pionitæ, Cilices, Mandagandeni: in Myſia Abrettini, & Helleſpontij appellati, et alij ignobiles. Troadis primus locus Amaxitus, dein Cebrenia: ipſaq; Troas Antigonia dicta, nunc Alexandria, colonia Ro. Oppidum Nee. Scamander amnis nauigabilis, & in promontorio quondam Sigæum oppidum. Dein portus Achæorum in quem influit Xanthus Simoënti iunctus, ſtagnumq; prius faciens, Palæſcamander. Cæteri Homero celebrati, Rheſus, Heptaporus, Careſus, Rhodius ueſtigia non habent. Granicus diuerſo tractu in Propontida fluit. Eſt tamen & nunc Scamandria ciuitas parua, ac M.D. paſſ. remotum à portu Ilium immune, unde omnis rerum claritas. Extra ſinum ſunt Rhetea littora, Rheteo & Dardanio & Ariſbe oppidis habitata. Fuit & Achilleon, oppidum iuxta tumulum Achillis conditum à Mitylenæis, & mox Athenienſibus, ubi claſſis eius ſteterat. In Sigæo fuit & Aeantiũ à Rhodijs conditum in altero cornu, Aiace ibi ſepulto XXX. ſtad. interuallo à Sigæo, & ipſo in ſtatione claſſis ſuæ. Supra Aeolida et partem Troadis in mediterraneo eſt,

quæ uocatur Theutrania, quam Myſi antiquitus tenuere. Ibi Caicus amnis iam dictus oritur. Gens ampla per ſe, etiam cum totum Myſia appellaretur. In ea Pioniæ, Andera, Dale, Stabulum, Coniſium, Tegium, Balcea, Tiare, Theutranie, Sarnaca, Haliſerne, Lycide, Parthenium, Thymbre, Oxiopum, Lygdanum, Apollonia, longé'q; clariſſimum Aſiæ Pergamum, quod intermeat Silenus, præfluit Cetius profuſus Pindaſo monte. Abeſt haud procul Elæa, quam in littore diximus. Pergamena uocatur eius tractus iuriſdictio. Ad eam conueniunt Thiatyreni, Mygdones, Moſſini, Bregmenteni, Hieracomitæ, Perpereni, Tyareni, Hierapolienſes, Harmatopolitæ, Attalenſes, Pantaënſes, Apollodonienſes, aliæ'q; inhonoræ ciuitates. À Rheteo Dardanium oppidum paruum abeſt ſtad. LXX. Inde XVIII. M. promontoriū Trapezæ, unde primum concitat ſe Helleſpontus. Ex Aſia interiiſſe gentes tradit Eratoſthenes Solymorum, Lelegum, Bebrycum, Colycantiorum, Trepſedorum. Iſidorus Arimos, & Capretas, ubi ſit Apamia condita à Seleuco rege inter Ciliciam, Cappadociam, Cataoniam, Armeniam. Et quoniam ferociſſimas gentes domuiſſet, initio Dameam uocatam.

Inſulæ ante Aſiam, Pāphylium mare, Rhodus, Samus, Chius. Cap. XXXI.

Inſularum ante Aſiam prima eſt in Canopico oſtio Nili, à Canopo Menelai gubernatore (ut ferunt) dicta. Altera iuncta ponte Alexandriæ colonia Cæſaris dictatoris Pharus, quondam diei nauigatione diſtans ab Aegypto, nunc è turri

nocturnis ignibus curſum nauium regens. Nanque *fal lacibus uadis* Alexandria, *tribus omnino aditur alueis maris,* Tegamo, Poſidonio, Tauro. In Phœnicæo *deinde mari eſt ante* Ioppen Paria, *tota oppidum, in qua obie ctam beluæ* Andromedam *ferunt: & iam dicta* Arados, *inter quam & continentem* L. *cubita alto mari (ut autor eſt* Mutianus*) é fonte dulcis aqua tubo corijs facto, uſque à uado trahitur.* Pamphylium *mare ignobiles inſulas habet.* Cilicium *ex quinque maximis* Cyprum, *ad ortum occaſumq́; Ciliciæ ac Syriæ obiectam, quondã* IX. *regnorum ſedem.* Huius *circuitum* Timoſthenes CCCCXXIX. M. D. *prodidit.* Iſidorus CCCLXXV. M. Longitudinem *inter duo promontoria,* Dinaretum *et* Acamanta, *quod eſt ad occaſum,* Artemidorus CLXII. D. Timoſthenes CC. *uocatam antea* Acamantida, Philonides Ceraſtin, Xenagoras *&* Aſpeliam, *&* Amathuſiam, *&* Macariam, Aſtynomus Crypton, *&* Coliniã. Oppida *in ea* XV. Paphos, Palæpaphos, Curias, Citiũ, Corinæum, Salamina, Amathus, Lapethos, Solæ, Tamaſeus, Epidarum, Chytri, Arſinoë, Carpaſium, Golgœ. Fuere *& ibi* Cinyria, Marium, Idalium. Abeſt *ab* Anemurio Ciliciæ L. M. *paſſ.* Mare *quod prætenditur, uocant* Aulona Cilicium. In *eodem ſitu* Elæuſa *inſula eſt, & quatuor ante promontorium ex aduerſo* Syriæ Clides, *rurſusq́; ab altero capite* Stiria. Contra Neampaphum Hierocepia. Contra *Salamina* Salaminæ. In Lycio *autem mari* Illyris, Telendos, Attelebuſſa, Cypriæ *tres ſteriles, &* Dionyſia *prius* Caretha *dicta.* Deinde *contra* Tauri *promontorium peſtiferæ nauigã tibus* Chelidoniæ, *totidem ab ijs cum oppido* Leucola,

Pactyæ, Laſia, Nymphais, Macris: Megiſtæ cuius ciui-
tas interijt. Multæ deinde ignobiles. Sed contra Chimæ
ram Dolichiſte, Chirogylium, Crambuſſa, Rhoge, Ena
gora VIII. M. paſſ. Dædaleon duæ, Cryeon tres, Strō
gyle, & contra Sidyma Antiochia, Glaucumq; uerſus
amnem Laguſa, Macris, Didymæ, Helbo, Scope, Aſpis,
& in qua oppidum interijt Telandria, proximaq; Cy
norrhoduſſa. Sed pulcherrima & libera Rhodos, circui
tu CXXX. M. paſſuum, aut, ſi potius Iſidoro credimus,
CIII. habitata urbibus Lindo, Camiro, Ialyſo nunc
Rhodo. Diſtat ab Alexandria Aegypti DLXXVIII.
M. ut Iſidorus tradit: ut Eratoſthenes, CCCCLXIX.
milia: ut Mutianus, D. à Cypro CLXVI. Vocitata eſt
antea Ophiuſa, Aſteria, Aethræa, Trinacria, Corym-
bia, Pœeſſa, Atabyria ab rege. Deinde Macria, & O-
loëſſa. Rhodiorum inſulæ, Carpathus quæ mari nomē
dedit: Caſos, Achne olim: Niſyros diſtans ab Gnido
XII. M. Porphyris antea dicta. Et eodē tractu media
inter Rhodum Gnidumq; Syme. Cingitur XXXVII.
M. D. Portus benigne præbet octo. Præter has circa Rho
dum, Cyclopis, Teganon, Cordyluſa, Diabetæ IIII. Hy
mos, Chalce cum oppido, Seutluſa, Narthecuſa, Dima-
ſtos, Progene: & à Gnido, Ciſeruſſa, Therionarce, Ca-
lydne cum tribus oppidis, Notio, Niſyro, Mendetero, et
in Arconeſo oppidum Ceramus. In Cariæ ora quæ uo-
cantur Argiæ, numero uiginti, & Hyetuſſa, Lepſia, Le-
ros. Nobiliſſima uero in eo ſinu Cos, ab Halicarnaſſō
XV. M. paſſ. diſtans, circuitu C. ut plures exiſtimāt Me
ropis uocata. Cos ut Staphylus, Meropis ut Dionyſius,
dein Nymphæa. Mons ibi Prion, & Niſyron abruptā

illi putant, quæ Porphyris antea dicta eſt. Hinc Cariã da cum oppido. Nec procul ab Halicarnaſſo Pidoſus. In Ceramico autem ſinu Priaponneſos, Hipponneſos, Pſyra, Mya, Lampſemandus, Paſſala, Cruſa, Pyrrhe, Sepiuſſa, Melano: paulumq́; à continente diſtans, quæ uocata eſt Cinædopolis, probroſis ibi relictis à rege Alexandro. Ioniæ ora Aegeas & Corſeas habet, & Icarõ de qua dictum eſt: Laden quæ prius Late uocabatur: atque inter ignobiles aliquot, duas Camelidas Mileto uicinas: Mycalen, Trogilias, Trepſilion, Argennon, Scãdalion, Samon liberam, circuitu octoginta ſeptem milia paſſuum, aut, ut Iſidorus, centum: Partheniam primum appellatam, Ariſtoteles tradit, poſtea Dryuſan, deinde Anthemuſam: Ariſtocritus adijcit Melamphyllum, dein Cypariſſiam: alij Parthenoaruſam, Stephanen. Amnes in ea Imbraſus, Cheſius, Ibettes. Fontes Gigarto, Leucothea. Mons Cercetius. Adiacent inſulæ, Rhypara, Nymphæa, Achillea. Par claritate ab ea diſtat nonaginta tria milia paſſuum, cum oppido Chios libera, quam Aethaliam Ephorus priſco nomine appellat, Metrodorus & Cleobulus Chiam, à Chione nympha, aliqui à niue, et Macrin & Pityuſam. Montem habet Pellenæum, marmor Chium: circuitu CXXV. milia paſſuum colligit, ut ueteres tradidere. Iſidorus IX. milia adijcit. Poſita eſt inter Samum et Leſbum, ex aduerſo maxime Erythræ rum. Finitimæ ſunt Thalluſa, quam alij Daphnuſam ſcribunt. Oenuſſa, Elaphites, Euryanaſſa, Arginuſa cũ oppido. Iam hæc circa Epheſum, & quæ Piſiſtrati uocantur, Anthinæ, Myonneſos, Diareuſa. In utraque oppida intercidere. Poroſelene cum oppido, Cerciæ, Ha-

lone, Commone, *Illetia*, Lepria, & Rheſperia. Procuſæ, Bolbulæ, Phæate, Priapos, Syce, Melane, Aenare, Siduſa, Pela, Drymuſa, Anydros, Scopelos, Sycuſſa, Marathuſſa, Pſile, Perirheuſa, multæq; ignobiles. Clara uero in alto Teos cum oppido, à Chio LXXI. milia paſſuum: tantundem ab Erythris. Iuxta Smyrnam ſunt Periſterides, Carteria, Alopece, Elæuſſa, Bachina, Pyſtira, Crommyonneſos, Megale. Ante Troada Aſcaniæ, Plateæ III. Dein Lamiæ, Plitaniæ ſecunda. Platea, Scopelos, Getone, Artheidon, Celæ, Laguſſæ, Didymæ. Clariſſima autem Leſbos, à Chio ſexagintaquinque milia paſſuum. Hemerte, & Laſia, Pelaſgia, Aegira, Aethiope, Macaria appellata fuit, nouem oppidis inclyta. Ex ijs Pyrrha hauſta eſt mari, Ariſbe terrarum motu ſubuerſa. Antiſſam Methymna traxit in ſeipſam octo urbibus Aſiæ in trigintaſeptem mil. paſſuum uicina. Et Agamede obijt & Hiera. Reſtant Ereſos, Pyrrha, & libera Mitylene, annis quingentis potens. Tota inſula circuitur, ut Iſidorus CLXVIII. mil. paſſuum, ut ueteres centum nonagintaquinque mil. Montes habet Lepethymum, Ordynum, Maciſtum, Creonem, Olympum. A proxima continente abeſt ſeptem mil. D. paſſuum. Inſulæ appoſitæ, Sandalion, Leucæ quinque. Ex ijs Cydonea cum fonte calido. Argenuſſæ ab Aege quatuor mil. paſſuum diſtant. Dein Phelluſa, Pedna. Extra Helleſpontum aduerſa Sigæo littori adiacet Tenedus, Leucophrys dicta, et Phœnice, & Lyrneſſos. Abeſt à Leſbo LVI. mil. paſſuum à Sigæo XII. M. D.

Helleſpontus, Myſia, Phrygia, Galatia, Bithy nia, Boſphorus. Cap. XXXII.

Impetum deinde ſumit Helleſpontus, & mare incumbit, uorticibus limitem fodiens, donec Aſiam abrumpat Europæ. Promontorium id appellauimus Trapezam: ab eo X. M. paſſ. Abydum oppidum, ubi anguſtiæ ſeptem ſtadiorum. Deinde Percote oppidum, & Lampſacum, antea Pityuſa dictum. Parium colonia, quam Homerus Adraſtiam appellauit. Oppidum Priapos, amnis Aeſepus, Zelia, Propontis, ita appellatur ubi ſe dilatat mare. Flumen Granicum, Artace portus, ubi oppidum fuit: Vltra inſula, quam continenti iunxit Alexander, in qua oppidum Mileſiorum Cyzicum, antea uocitatum Arctonneſos, et Dolionis, & Dindymis, cuius à uertice mons Dindymus. Mox oppida Placia, Ariacos, Scylace, quorum à tergo mons Olympus, Myſius dictus: ciuitas Olympena. Amnes Horiſius, & Rhyndacus, ante Lycus uocatus. Oritur in ſtagno Artynia iuxta Miletopolim: recipit Maceſton & pleroſque alios, Aſiam Bithyniamq́; diſterminans. Ea appellata eſt Cronia, dein Theſſalis, dein Maliande & Strymonis. Hos Homerus Halizonas dixit, quando præcingitur gens mari. Vrbs fuit immenſa Attuſa nomine, nūc ſunt XV. ciuitates, īter quas Gordiu come, quæ Iuliopolis uocatur, & in ora Daſcylos. Deinde flumen Gebes, & intus Helgas oppidum, quæ Germanicopolis, alio nomine Booſcœte, ſicut Apamia quæ nunc Myrlea Colophoniorum: flumen Etheleum, antiquus Troadis finis & Myſiæ initium. Poſtea ſinus in quo flumen Aſcanium, oppidum Bryllió,

amnes Hylas, & Cios cum oppido eiuſdem nominis,
quod fuit emporium non procul accolentis Phrygiæ,
à Mileſiis quidem conditum, in loco tamen qui Aſcania
Phrygiæ uocabatur. Quapropter non alibi aptius de
ea dicitur. Phrygia Troadi ſuperiecta, populiſq; à pro
montorio Lecto ad flumen Etheleum prædictis, ſepten
trionali ſui parte Galatiæ contermina, meridiana Ly=
caoniæ, Piſidiæ, Mygdoniæq;, ab oriente Cappadociam
attingit. Oppida ibi celeberrima præter iam dicta, An-
cyra, Andria, Celænæ, Coloſſæ, Carina, Cotiaion, Cera-
ne, Iconium, Midaion. Sunt autores tranſiſſe ex Euro-
pa Myſos, & Brygas, & Thynos, à quibus appellan
tur Myſi, Phryges, Bithyni. Simul dicendum uidetur et
de Galatia, quæ ſuppoſita, agros maiori ex parte Phry
giæ tenet, caputq; quondam eius Gordium. Qui par-
tem eam inſedere Gallorum Toliſtobogi, & Voturi,
& Ambiani uocantur: qui Mæoniæ & Paphlago
niæ regionem, Trocmi. Prætenditur Cappadocia à
ptentrione & ſolis ortu, cuius uberrimam partem
occupauere Tectoſages, & Teutobodiaci. Et gentes qui-
dem hæ. Populi uero ac tetrarchiæ omnes numero
CXCV. Oppida, Tectoſagum Ancyra, Trocmorũ Ta-
uium, Toliſtobogorum Peſinûs. Præter hos, celebres At
talenſes, Araſenſes, Comẽſes, Dioshieronitæ, Lyſtreni,
Neapolitani, Oeandenſes, Seleucenſes, Sebaſteni, Timo
niacenſes, Tarbaſeni. Attingit Galatia & Pamphyliæ
Cabaliam, & Milyas, qui circa Barin ſunt, & Cyllã-
ticum, & Oroandicum Piſidiæ tractum. Item Lycao-
niæ partem Obigenen. Flumina ſunt in ea præter iam
dicta, Sangarium & Gallus, à quo nomen traxere ma

tris deûm ſacerdotes.Nunc reliqua in ora, à Cio *intus in* Bithynia Pruſa,*ab* Annibale *ſub* Olympo *condita.* Inde Nicæam XXV.M. *paſſuum interueniente* Aſca*nio lacu*. Deinde Nicæa *in ultimo* Aſcanio *ſinu, quæ prius* Olbia: *&* Pruſa *item altera ſub* Hippio *monte.* Fuere Pythopolis,Parthenopolis,Coryphanta. *Sunt in ora amnes,*Eluis,Bryazon,Platanеus,Areus,Siros, Gē*dos,qui &* Chryſorrhoas. *Promontorium in quo* Megaricæ *oppidum fuit.*Inde Craſpedites *ſinus uocabatur, quoniam id oppidum uelut in lacinia erat.Fuit et* Aſtacum,*unde & ex eo* Aſtacenus *idem ſinus.Fuit &* Libyſſa *oppidum,ubi nunc* Annibalis *tantum tumulus, eſt in intimo ſinu* Nicomedia Bithyniæ *præclara.* Leucatas *promontorium,quo includitur* Aſtacenus *ſinus, à* Nicomedia XLII.M.D. *Rurſusq; coeuntibus terris anguſtiæ pertinentes uſque ad* Boſphorum Thracium. In *ijs* Chalcedon *libera, à* Nicomedia LXXII.D. Pro*ceraſtis antea dicta,dein* Compuſa: *poſtea* Cæcorū *oppidum,quòd locum eligere neſciſſent, ſeptem ſtadia diſtante* Byzantio,*tanto feliciore omnibus modis ſede.Cæterum intus in* Bithynia *colonia* Apamena,Agrippenſes,Iuliopolitæ,Bithynion.*Flumina,*Syrium, Lapſias, Pharmicas,Alces, Crynis,Lylæus,Scopius,Hiera, *qui* Bithyniam *&* Galatiam *diſterminat.* Vltra Chalcedona *deinde* Chryſopolis *fuit.*Deinde Nicopolis,*à qua nomen etiamnum ſinus retinet.*In *quo portus* Amyci. Deinde Naulochum *promontoriū,*Eſtiæ *templum* Neptuni,Boſphorus D.p.*interuallo* Aſiam Europæ *iterum auferēs,abeſt à* Chalcedone XII.M.D.p. Inde *fauces primæ* VIII.M.CCL.*paſ.ubi* Phinopolis *oppidū fuit.*

Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Aſiæ eſt, populorumq́; CCLXXXII. qui ad eum locũ à fine Lyciæ numerantur. Spatium Helleſponti et Propontidis ad Boſphorum Thracium CLXXXVIII. M. paſſ. diximus. A Chalcedone Sigæũ Iſidorus CCCLXII. M. D. paſſ tradit. Inſulæ in Propontide ante Cyzicum Elaphonneſus, unde Cyzicenum marmor. Eadem Neuris, & Proconneſus dicta. Sequuntur Ophiuſa, Acanthus, Phœbe, Scopelos, Porphyrione, Halone cum oppido. Delphacia, Polydora, Artacæon cum oppido. Eſt & contra Nicomediam Demonneſos. Item ultra Heracleam aduerſa Bithyniæ Thynnias, quam barbari Bithyniã uocant. Eſt & Antiochia, & contra fauces Rhyndaci Beſbicos, XVIII. M. circuitus. Eſt et Elæa, & duæ Rhodiuſſæ, Erebinthus, Megale, Chalcitis, Pityodes.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEXTVS.

PRAEFATIO.

PONTVS Euxinus antea ab inhoſpitali feritate Axenos appellatus eſt, peculiari inuidia naturæ ſine ullo fine indulgentis auiditati maris. Et ipſe in Europam Aſiamq́; funditur. Non fuerat ſatis oceano ambiſſe terras, et partem earũ aucta immanitate abſtuliſſe, non irrupiſſe fractis montibus,

Calpeq; Africæ auulſa tanto maiora abſorbuiſſe, quàm reliquerit ſpatia, non per Helleſpontum Propontida infudiſſe, iterum terris deuoratis. A` Boſphoro quoque in aliam uaſtitatem panditur nulla ſatietate, donec expatianti lacus à Mæoti rapinam ſuam iungant. Inuitis hoc accidiſſe terris indicio ſunt tot anguſtiæ, atque tam parua naturæ repugnantis interualla, ad Helleſpontũ octingentorum LXXV. paſ. ad Boſphoros duos, uel bubus meabili tranſitu. Vnde nomen ambobus, & tanquam in diſſociatione germanitas concors. Alitum quippe cantus, canumq; latratus inuicem audiuntur. Vocis etiam humanæ commercia inter duos orbes, manente colloquio, niſi cum idipſum auferunt uenti. Menſurã Ponti à Boſphoro ad Mæotiũ lacum quidã fecere XIIII. XXXVIII. M. D. paſſ. Eratoſthenes C. minorẽ. Agrippa à Chalcedone ad Phaſin X. M. Inde Boſphorum Cimmerium CCCLX. M. Nos interualla generatim ponimus comperta in noſtro æuo, quando etiã in ipſo ore Cimmerio pugnatum eſt. Ergo à faucibus Boſphori eſt amnis Rhebas, quem aliqui Rhæſum dixerunt. Deinde Pſillis, portus Calpas. Sãgarius fluuius ex inclytis. Oritur in Phrygia: accipit uaſtos amnes, inter quos Tembrogium et Gallum. Et idem Sangarius à pleriſque dictus Coralius, à quo incipiunt Maryandini ſinus, oppidumq; Heraclea Lyco flumini appoſitum. Abeſt à Ponti ore M. ducentis: portus Acone, ueneno aconito dirus. Specus Acheruſia. Flumina Pedopiles, Callichorũ, Sonautes. Oppidum Tium, ab Heraclea XXXVIII. M. paſſuum. Fluuius Billis.

Gens Paphlagonum & Cappadocũ. Cap. II.

u Ltra quem gens Paphlagonia, quam Pylæmeniam aliqui dixerunt, incluſam à tergo Galatia. Oppidum Maſtya Mileſiorum, deinde Cromna. Quo loco Henetos adijcit Nepos Cornelius, à quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi poſtulat. Seſamum oppidum, quod nunc Amaſtris. Mõs Cytorus, à Tio LXIII.M.paſ. Oppida Cimolis, Stephane, amnis Parthenius. Promontorium Carambis uaſto excurſu, abeſt à Ponti oſtio CCCXV. M. paſſ. uel ut alijs placuit CCCL.M. Tantundem à Cimmerio, aut ut aliqui maluere CCCXII. M.D. Fuit & oppidum eodem nomine, & aliud inde Armine, nunc eſt colonia Sinope à Cytoro CLXIIII.M. Flumen Varetum. Gens Cappadocum. Oppidum Gaziura & Gazelum. Amnis Halys, à radicibus Tauri per Cataoniã Cappadociamq; decurrens. Oppida Gangre, Cariſſa: Amiſum liberum, à Sinope CXXX.M.paſ. Eiuſdemq; nominis ſinus tanti receſſus, ut Aſiam pene inſulam faciat, CC.M.paſſ. haud amplius per continentem ad Iſſicum Ciliciæ ſinum. Quo in omni tractu proditur, tres tantum gentes Græcas iure dici, Doricam, Ionicam, Aeolicam, cæteras Barbarorum eſſe. Amiſo iunctum fuit oppidum Eupatoria, à Mithridate conditum. Victo eo, Pompeiopolis utrunque appellatum eſt.

Cappadocia. Cap. III.

c Appadocia intus habet coloniam Claudij Cæſaris Archelaidẽ, quam præfluit Halys. Oppida Comana quod Sarus, Neocæſaream quod Lycus, Amaſiam quod Iris, in regione Gazace-

na. In Colopena uero Sebaſtian, & Sebaſtopolin. Hæc parua, ſed paria ſupradictis. Reliqua ſui parte Melitam à Semiramide conditam, haud procul Euphrate: Diocæſaream, Tyana, Caſtabala, Magnopolin, Zelam. Et ſub monte Argæo Mazacam, quæ nunc Cæſarea nominatur. Cappadociæ pars prætenta Armeniæ maiori, Melitene uocatur. Comagenæ, Cataonia: Phrygiæ, Garſauritis: Sargauraſunæ, Cammanene: Galatiæ, Morimene: ubi diſterminat eos Cappadox amnis, à quo nomen traxere, antea Leucoſyri dicti. A Neocæſarea ſupradicta minorem Armeniam Lycus amnis diſterminat. Eſt & Ceraunus intus clarus. In ora autem ab Amiſo oppidum & flumen Chadiſia, Lycaſtum, à quo Themiſcyra regio. Iris flumen deferens Lycum. Ciuitas Ziela intus, nobilis clade Triarij, & uictoria C. Cæſaris: in ora amnis Thermodoon, ortus ad caſtellum quod uocant Phanaroëam; præterq; radices Amazonij montis lapſus. Fuit oppidum eodem nomine, & alia quinque, Phamizonium, Themiſcyra, Sotira, Amaſia, Comana, nunc manteum.

Themiſcyræ regionis gentes. Cap. IIII.

Gentes, Genetarum, Chalybum. Oppidum Cotyorum. Gentes, Tibareni, Meſſyni notis ſignantes corpora. Gens Macrocephali, oppidũ Ceraſus, portus Cordulæ. Gentes Bechires, Buzeri. Flumen Melas. Gẽs Macrones, Sideni, flumenq; Sidenum, quo alluitur oppidum Polemonium, ab Amiſo CXX. M. paſ. Inde flumina Iaſonium, Melanthium, & ab Amiſo LXXX. M. paſ. Pharnacea oppidum, Tripolis

caſtellum & fluuius. Item Philocalia, & ſine fluuio Liuiopolis, & à Pharnacea C.M.paſſ. Trapezus liberum, uaſto monte clauſum. Vltra quod gens Armenochalybes, & maior Armenia XXX.M.paſſ.diſtans. In ora ante Trapezunta flumen Pyxites: ultra uero gens Sannorum Heniochorũ. Flumen Abſarum cum caſtello cognomine in faucibus, à Trapezunte CL.M.paſ. Eius loci à tergo montium Iberia eſt, in ora uero Heniochi, Ampreutæ, Lazi. Flumina Campſeonyſis, Nogrus, Bathis. Gentes Colchorum. Oppidum Matium, flumen Heracleum, & promontoriũ eodem nomine, clariſſimusq; Ponti Phaſis. Oritur in Moſchis, nauigatur quamlibet magnis nauigijs XXXVIII.M.D.paſſ. inde minoribus longo ſpatio, pontibus CXX. peruius. Oppida in ripis habuit complura: celeberrima, Tyritacẽ, Cygnum, & in faucibus Phaſin. Maxime autem inclaruit Aea XV.M.paſſ. à mari, ubi Hippos & Cyanos uaſti amnes è diuerſo in eum confluunt. Nunc habet Surium tantum, et ipſum ab amne influente ibi cognominatũ, uſquequò magnarum nauium capacem eſſe diximus. Et alios accipit fluuios, magnitudine, numeroq; mirabiles, inter quos Glaucum. In ore eius inſulæ ſine nomine. Abeſt Abſaro LXXV.M. Inde aliud flumen Charien. Gens Salæ, antiquis Phthirophagi dicti, & Suani. Flumen Cobum è Caucaſo per Suanos fluens. Dein Rhoas. Regio Ecrectice. Amnes Sigania, Terſos, Atelpos, Chryſorrhoas, gens Abſilæ, caſtellũ Sebaſtopolis, à Phaſide C.M.paſſ. gens Sãnigarum, oppidum Cygnus, flumen & oppidum Pityus. Deinde multis nominibus Heniochorum gentes.

Regio Colchica, Achæi, & cæteri eodem tractu. Cap. V.

Vbijcitur Pōti regio Colchica, in qua iuga Cau s caſi ad Riphæos montes torquentur, ut dictū eſt, altero latere in Euxinum & Mæotin deuexa, altero in Caſpium & Hyrcanium mare. Reliqua littora feræ nationes tenent Melanchlæni, Coraxi urbe Colchorum Dioſcuriade, iuxta flumium Antemūta, nunc deſerta: quondam adeo clara, ut Timoſthenes in eam CCC. nationes, quæ diſſimilibus linguis uterentur, deſcendere prodiderit. Et poſtea à noſtris CXXX. interpretibus negocia ibi geſta. Sunt qui conditam eam ab Amphito & Telchio, Caſtoris ac Pollucis aurigis putant, à quibus ortam Heniochorum gentem feram conſtat. À Dioſcuriade oppidum Heracleum, diſtat à Sebaſtopoli LXXX. M. paſſ. Achæi, Mardi, Cercetæ, poſt eos Serri, Cephalotomi. In intimo eo tractu Pityûs oppidum opulentiſſimum, ab Heniochis direptum eſt. À tergo eius Epageritæ, Sarmatarum populus in Caucaſi iugis, poſt quem Sauromatæ. Ad hos confugerat Mithridates Claudio principe, narrauitq; Thalos ijs eſſe confines, qui ab oriente Caſpij maris fauces attingerent: ſiccari eas æſtu recedente. In ora autem iuxta Cercetas, flumen Icaruſa, cum oppido Hiero & flumine, ab Heracleo CXXXVI. M. Inde promontorium Cronea, quo ſupercilium arduum tenent Toretæ, ciuitas Sindica ab Hiero LXVII. M. paſſuum. Flumen Secaceriges.

Boſphoros Cimmerius, Mæotis. Cap. VI.

INde ad Boſphori Cimmerij introitum LXXXVIII. M. D. paſſ. Sed ipſius peninſulæ inter Pontum &

tum et Mæotin lacũ excurreritis, non amplior LXXXVII.M.D.paß.longitudo eſt, latitudo nuſquam infra duo iugera. Eionem uocant. Ora ipſa Boſphori, utrinque ex Aſia atque Europa, curuatur in Mæotin. Oppida, in aditu Boſphori primo Hermonaſſa, dein Cepæ Mileſiorum. Mox Stratoclia & Phanagoria, & penè deſertum Apaturos, ultimúq; in oſtio Cimmerium, quod antea Cerberion uocabatur.

Gentes circa Mæotin. Cap. VII.

Inde Mæotis lacus in Europa dictus. A Cimmerio accolunt Mæotici, Vali, Serbi, Arechi, Zingi, Pſeſii. Dein Tanain amnem, gemino ore influentem, incolunt Sarmatæ, Medorum (ut ferũt) ſoboles, & ipſi in multa genera diuiſi. Primo Sauromatæ Gynæcocratumeni, unde Amazonum cõnubia. Dein Euazæ, Cottæ, Cicimeni, Meſſeniani, Coſtoboci, Choatræ, Zigæ, Dandari, Thuſſagetæ, Turcæ, uſque ad ſolitudines ſaltuoſis conuallibus aſperas: ultra quos Arimphæi, qui ad Riphæos pertinent montes. Tanain ipſum Scythæ Silyn uocant, Mæotin Temerinda, quod ſignificat matrem maris. Oppidum in Tanais quoque oſtio fuit. Tenuere finitima primi Cares, dein Clazomenij et Mæones, poſtea Panticapenſes. Sunt qui circa Mæotin ad Ceraunios montes altiores has tradunt gentes, à littore Napæas, ſupráq; Eſſedones Colchis iunctos ac montiũ cacuminibus. Dein Carmacas, Oranos, Antacas, Mazacas, Aſcantios, Acapeatas, Agagammatas, Phycaros, Rhimoſolos, Aſcomarcos. Et ad iuga Caucaſi Icattalas, Imaduchos, Rhanos, Anclacas, Tydios, Caraſtaſcos Aſciandas. Lagoum amnem ex montibus Catheis, in

quę defluit Opharus: ubi gentes Caucadas, Opharitas. Amnem Menotharum, Imituenis ex montibus ſciſſum, inter Agedos, Carnapas, Gardeos, Acciſos, Gabros, Gregaros. Circáq; fontem Imitiſſi, Imituos, et Aparthenos. Alij influxiſſe eò Suitas, Auchetas, Satarneos, Aſampatas. Ab his Tanaitas & Nepheonitas uiritim deletos. Aliqui flumen Opharium labi per Cantecos et Sapeos. Tanain uero tranſiſſe Phatareos, Herticeos, Spódolicos, Synhietas, Amaſſos, Iſſos, Catacetos, Tagoros, Catonos, Neripos, Agandeos, Mandareos, Saturcheos, Spaleos.

Armeniæ duæ. Cap. VIII.

PEracta eſt interior ora, omneſq; accolæ: nunc reddãtur gentes in mediterraneo ſinu, in quo multa aliter ac ueteres proditurum me nõ eo inficias, anxia perquiſita cura, rebus nuper in eo ſitu geſtis à Domitio Corbulone, regibuſq; indemiſſis ſupplicibus, aut regum liberis obſidibus. Ordiemur autem à Cappadocum gente. Longiſſime hæc Ponticarum omnium introrſus recedens, minorem Armeniã maioremq; & Comagenem læuo ſuo latere tranſit: dextra uero omnes in Aſia dictas gentes, plurimis ſuperfuſa populis: magnoq; impetu ſcandens ad ortum ſolis & Tauri iuga, tranſit Lycaoniam, Piſidiam, Ciliciam. Vadit ſuper Antiochiæ tractum, & uſque ad Cyrreſticam eius regionem, parte ſua quæ uocatur Cataonia, contẽdit. Itaque ibi longitudo Aſiæ XII. L.M. paſſ. efficit, latitudo DCXL.M.

Armenia maior. Cap. IX.

ARmenia autem maior incipit à Pariedris montibus: Euphrate amne, ut dictũ eſt, aufertur Cap-

padociæ: et quà diſcedit Euphrates, Meſopotamiæ, haud minus claro amne Tigri. Vtrunque fundit ipſa, & initium Meſopotamiæ facit, inter duos amnes ituræ. Quod intereſt ibi, tenent Arabes Orei. Sic finem uſque in Adiabenem perfert. Ab ea tranſuerſis iugis incluſa, latitudinem in læua pandit ad Cyrum amnem trāſ uerſa in Araxem: longitudinem uero ad minorē uſque Armeniam, Abſaro amne in pontum defluente, & Pariedris montibus (qui fundunt Abſarum) diſcreta ab illa. Cyrus oritur in Heniochijs montibus, quos alij Coraxicos uocauere, Araxes eodem monte quo Euphrates VI. M. paſſuū interuallo: auctusq; amne Muſi, & ipſe (ut plures exiſtimauere) à Cyro defertur in Caſpium mare. Oppida celebrantur in minore Cæſarea, Aza, Nicopolis: in maiore Arſamote Euphrati proximum, Tigri Carcathiocerta, in excelſis autem Tigranocerta, & in campis iuxta Araxem Artaxata. Vniuerſæ magnitudinem Aufidius quinquagies centena M. prodidit. Claudius Cæſar longitudinem à Daſcuſa ad confinium Caſpij maris XIII. M. paſſ. latitudinem dimidium eius, à Tigranocerta ad Iberiā. Diuiditur (quod certū eſt) in præfecturas quas ij ſtrategias uocant, quaſdam ex ijs uel ſingula regna quondam, barbaris nominibus CXX. Claudunt eam ab oriente montes, ſed non ſtatim Ceraunij, nec Adiabene regio. Quod intereſt ſpatij, Sopheni tenent: ab his iuga: ultra Adiabeni tenent. Per conualles autem proximi Armeniæ ſunt Menobardi, & Moſcheni. Adiabenen Tigris & montium ſinus cingunt. Ab læua eius regio Medorū eſt, & proſpectus Caſpij maris. Ex oceano hoc (ut ſuo loco dicemus)

infunditur, totúmq; Caucaſiis mõtibus cingitur. Horum incolæ per confinium Armeniæ nunc dicentur.

Albania, Iberia. Cap. X.

P Laniciem omnem à Cyro uſque, Albanorũ gens tenet: mox Iberũ, diſcreta ab ijs amne Alazone, in Cyrum è Caucaſiis montibus defluente. Præualent oppida Albaniæ Cabalaca, Iberiæ Harmaſtis iuxta flumen, Neoris: regio Thaſie, et Triare uſque ad Partedoros montes. Vltra ſunt Colchicæ ſolitudines: quarum à latere ad Ceraunios uerſo, Armenochalybes habitant, & Moſchorum tractus ad Iberum amnem in Cyrum defluentem: et infra eos Sacaſſani, et deinde Macrones ad flumen Abſarum. Sic plana ac deuexa obtinentur. Rurſus ab Albaniæ confinio, tota montium fronte, gentes Syluorum feræ, & infra Lubienorum, mox Diduri & Sodij.

Portæ Caucaſiæ. Cap. XI.

A B ijs ſunt portæ Caucaſiæ, magno errore à multis Caſpiæ dictæ, ingens naturæ opus, mõtibus interruptis repente, ubi fores obditæ ferratis trabibus, ſubter medias amne Dyriodori fluente, citráq; in rupe caſtello (quod uocatur Cumania) communito ad arcendas tranſitu gentes innumeras: ibi loci terrarum orbe portis diſcluſo, ex aduerſo maxime Harmaſtis oppidi Iberum. à portis Caucaſiis per montes Gordyæos Valli, Suarni indomitæ gentes, auri tantum metalla fodiunt. Ab ijs ad Pontum uſque Heniochorum plura genera, mox Achæorum. Ita ſe habet terrarum ſitus è clariſſimis. Aliqui inter Pontum & Caſpium mare CCCLXXV. M paſſ. non amplius intereſſe tradi

derunt, Cornelius Nepos CL.M. Tantis iterum anguſtijs infeſtatur Aſia. Claudius Cæſar à Cimmerio Boſphoro ad Caſpium mare CL.M. prodidit: eaq; perfodere excogitaſſe Nicatorem Seleucum, quo tempore ab Ptolemæo Ceraunо ſit interfectus. A` portis Caucaſiis ad Pontum CC.M.paſſ. eſſe conſtat ferè.

Inſulæ in Ponto. Cap. XII.

INſulæ in Ponto Planetæ, ſiue Cyaneæ, ſiue Symplegades. Deinde Apollonia Thynnias dicta, ut diſtingueretur ab ea, quæ eſt in Europa. Diſtat à continenti paſſibus M. cingitur tribus M. Et cõra Pharnaceam Chalceritis, quam Græci Ariam dixerunt, ſacramq; Marti, & in ea uolucres cum aduenis pugnaſſe, pinnarum ictu.

Gentes in Scythico oceano. Cap. XIII.

NVnc omnibus quæ ſunt interiora Aſiæ dictis, Riphæos mõtes trãſcendat animus, dextráq; littore oceani incedat. Tribus hic è partibus cœli alluens Aſiam, Scythicus à ſeptentrione, ab oriente Eous, à meridie Indicus uocatur: uariéq; per ſinus & accolas in complura nomina diuiditur. Verum Aſiæ quoque magna portio appoſita ſeptentrioni, iniuria ſyderis rigentis uaſtas ſolitudines habet. Ab extremo aquilone ad initium orientis æſtiui Scythæ ſunt. Extra eos ultráq; aquilonis initia Hyperboreos aliqui poſuere, pluribus in Europa dictos. Primum inde naſcitur promõtorium Celticæ Lytarmis, fluuius Carambucis, ubi laſſata cum ſyderum ui Riphæorum montium deficiunt iuga. Ibiq; Arimphæos quoſdam accepimus, haud diſſimilẽ Hyperboreis gentem. Sedes illis nemora, alimenta

baccæ, capillus iuxta fœminis uiriſq; in probro exiſtimatur, ritus clementes. Itaque ſacros haberi narrant, inuiolatosq; eſſe etiam feris accolarum populis: nec ipſos modo, ſed illos etiam qui ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam Scythæ Cimmerij, Ciſianthi, Georgi, et Amazonum gens. Hæc uſque ad Caſpium & Hyrcanũ mare. Nanque id erumpit Scythico oceano in auerſa Aſiæ, pluribus nominibus accolarum appellatum, celeberrimis duobus Caſpio & Hyrcano. Non minus hoc eſſe, quàm Pontum Euxinum Clitarchus putat. Eratoſthenes ponit & menſuram: ab exortu ad meridiem, per Caduſiæ & Albaniæ oram quinquies M.CCCC. ſtad. Inde per Aratiaticos, Amarbos, Hyrcanos, ad oſtiũ Zonis fluminis, quater M.DCCC. ſtad. Ab eo ad oſtium Iaxartis M.CCCC. Quæ ſumma efficit quindecies centena LXXV.M. paſſ. Artemidorus hinc detrahit XXV.M. paſſ. Agrippa Caſpiũ mare genteſq;, quæ circa ſunt, & cum his Armeniam diſterminans, ab oriente oceano Serico, & ab occidente Caucaſi iugis, à meridie Tauri, à ſeptentrione oceano Scythico, patere quà cognitum eſt CCCCXC.M. paſſ. in longitudinem: CCXC.M. in latitudinem prodidit. Non deſunt uero qui eius maris uniuerſum circuitum à freto XXV.M. paſſ. tradunt. Irrũpit autem arctis faucibus in longitudinem ſpatioſis. At ubi cœpit in latitudinem pandi, lunatis obliquatur cornibus: uelut ad Mæotium lacum ab ore diſcedens, Scythici arcus (ut autor eſt M. Varro) ſimilitudine. Primus ſinus appellatur Scythicus, utrinque enim accolunt Scythæ, & per anguſtias inter ſe commeant, hinc Nomades & Sauromatæ multis nominibus, illinc Abzoæ nõ pau

tioribus. Ab introitu dextra, mucronem ipſum faucium tenent Vdini, Scytharum populus: dein per oram Albani (ut ferunt) ab Iaſone orti. Ante quos mare quod eſt, Albanũ nominatur. Hæc gens ſuperfuſa montibus Caucaſiis, ad Cyrum amnem, Armeniæ confinium atque Iberiæ, deſcendit, ut dictum eſt: Super maritima eius, Vdinorumq́ gentem Sarmatæ, Vtidorſi, Aroteres prætenduntur: quorum à tergo indicatæ iam Amazones Sauromatides. Flumina per Albaniã decurrunt in mare, Caſſios & Albanos: deinde Cambyſes in Caucaſiis ortus montibus: mox Cyrus in Ceraxicis, ut diximus. Oram omnem à Caucaſo prææltis rupibus inacceſſo, patere CCCCXXV.M. paſſ. autor eſt Agrippa. À Cyro Caſpium mare uocari incipit, accolunt Caſpij. Corrigẽdus eſt error in hoc loco multorum, & eorum etiã qui in Armenia res proxime cum Corbulone geſſere. Nanque hi Caſpias appellauere portas Iberiæ, quas Caucaſias diximus uocari: ſitusq́; depicti, et inde miſſi, hoc nomen inſcriptum habent. Et Neronis principis comminatio, ad Caſpias portas tendere dicebatur: cum peteret illas, quæ per Iberiã in Sarmatas tendunt, uix ullo propter appoſitos montes aditu. Ad Caſpium mare ſunt aliæ Caſpijs gentibus iunctæ: quod dignoſci non poteſt, niſi comitatu rerum Alexandri Magni. Nanque Perſarum regna, quæ nunc Parthorum intelligimus, inter duo maria Perſicum & Hyrcanum Caucaſiis iugis attolluntur: utrinque per deuexa laterum Armeniæ maiori, à frontis parte quæ uergit in Comagenem, Sophene (ut diximus) copulatur, eiq́; Adiabene Aſſyriorum initium. Cuius pars eſt

Arbelitis, ubi Darium Alexander debellauit, proxima Syriæ: Totam eam Macedones Mygdoniam cognominauerunt à ſimilitudine. Oppida, Alexãdria, item Antiochia quã Niſibin uocant. Abeſt ab Artaxatis DCCL. M. paſſ. Fuit et Ninus impoſita Tigri, ad ſolis occaſum ſpectans, quondam clariſſima. Reliqua uero frõte quà tendit ad Caſpium mare, Atropatene, ab Armeniæ Otene regione diſcreta Araxe. Oppidum eius Gazæ ab Artaxatis quadringenta quinquaginta M. paß. Totidẽ ab Ecbatanis Medorum, quorum pars ſunt Atropateni.

Media, Caſpiæ portæ. Cap. XIIII.

e Cbatana caput Mediæ, Seleucus rex condidit: à Seleucia magna DCCL. M. paß. à portis uero Caſpijs XX. M. Reliqua Medorum oppida, Phauſya, Agamzua, Apamia Rhaphane cognominata. Cauſa portarum nominis eadem quæ ſupra, interruptis anguſto tranſitu iugis, ita ut uix ſingula meent plauſtra, longitudine VIII. M. paſſuum toto opere manufacto. Dextera læuaq; ambuſtis ſimiles impendent ſcopuli ſitiẽte tractu per XXXVIII. M. paſſ. Anguſtias impedit corriuatus ſalis è cautibus liquor, atque eadem emiſſus. Præterea ſerpentium multitudo, niſi hyeme, trãſitum non ſinit.

Gentes circa Hyrcanum mare. Cap. XV.

a Diabenis connectuntur Carduchi quondã dicti, nunc Cordueni, præfluẽte Tigri: his Pratitæ Paredoni appellati, qui tenẽt Caſpias portas. Iis à latere occurrunt altero deſerta Parthiæ, & Citheni iuga. Mox eiuſdem Parthiæ amœniſſimus ſitus, qui uocatur Choara. Duæ urbes ibi Parthorũ, appoſitæ

quondam Medis, Calliope, & alia in rupe Iſſatis quondam. Ipſius uero Parthiæ caput Hecatompylos abeſt à portis CXXXIII.M.paß. Ita Parthorum quoque regna foribus diſcluduntur. Egreſſos portis excipit protinus gens Caſpia, ad littora uſque, quæ nomen portis et mari dedit. Læua montoſa. Ab ea gente retrorſus ad Cyrum amnem produntur CCXX.M.paß. Ab eodem amne ſi ſubeatur ad portas DCC.M.paß. Hunc enim deinde cardinem Alexandri Magni itinera fecere, ab ijs portis ad Indiæ principiū, ſtad. XV.M.DCLXXX. prodendo: ad Bactra oppidū, quod appellant Zariaſpa, III.M.DCC. Inde ad Iaxartem amnem V.M.

Item aliæ gentes. Cap. XVI.

À Caſpijs ad orientem uerſus regio eſt Zapauortene dicta, & in ea fertilitatis inclytæ locus Darieum. mox gētes Tapyri, Anariaci, Stauri, Hyrcani, à quorū littoribus idē mare Hyrcanum uocari icipit à flumine Syderi. Circa id amnes Mazeras, Stratos, omnia ex Caucaſo. Sequitur regio Margiane apricitatis inclytæ, ſola in eo tractu uitifera, undique incluſa montibus amœnis ambitu ſtadiorum mille quingentorum, difficilis aditu propter harenoſas ſolitudines per CXX.M paſſ & ipſa contra Parthiæ tractū ſita, in qua Alexander Alexandriam condiderat: qua diruta à Barbaris, Antiochus Seleuci filius, eodem loco reſtituit Syrianam interfluente Margo, qui corriuatur in Zotale. is maluerat illam Antiochiam appellare. Vrbis amplitudo circuitu LXX. ſtad. In hanc Orodes Romanos Craſſiana clade captos deduxit. Ab huius excelſis per iuga Cauſi protenditur ad Bactros uſque gēs

Mardorum,fera,ſui iuris. Ab eo tractu gẽtes Ochani, Chomari, Berdrigei, Harmatotrophi, Bomarei, Commani, Marucæi, Mandrueni, Iatij. Flumina Mandrũ, Cridinum: Vltráq; Choraſmij, Gandari, Attaſini, Paricani, Sarangæ, Parrhaſini, Marataani, Naſotiani, Aorſi, Gelæ quos Græci Caduſios appellauere, Matiani. Oppidum Heraclea, ab Alexandro conditum: quod deinde ſubuerſum ac reſtitutũ, Antiochus Achaida appellauit: Derbices, quorum medios fines ſecat Oxus amnis, ortus in lacu Oxo: Syrmatæ, Oxij, Tagæ, Heniochi, Bateni, Saraparæ, Bactri, quorum oppidum Zariaſpe, quod poſtea Bactrum à flumine appellatum eſt. Gens hæc obtinet auerſa montis Paropamiſſi, et aduerſus fontes Indi: includitur flumine Ocho. Vltra Sogdiani, oppidum Panda, & in ultimis eorum finibus Alexandria, ab Alexandro Magno conditum. Aræ ibi ſunt ab Hercule ac Libero patre conſtitutæ, item Cyro & Semiramide atque Alexandro: finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum, includente flumine Iaxarte, quod Scythæ Silyn uocant: Alexander, militeſq; eius, Tanaim putauere eſſe. Tranſcendit eum amnem Demonax, Seleuci & Antiochi regum dux, quem maxime ſequimur in ijs: araſq; Apollini Didymæo ſtatuit.

Scytharum gens. Cap. XVII.

Vltra ſunt Scytharum populi. Perſæ illos Sacas uniuerſos appellauere à proxima gente, antiqui Arameos. Scythæ ipſi Perſas, Chorſaros: & Caucaſum montem, Graucaſum: hoc eſt, niue cãdidum. Multitudo populorum innumera, & quæ cum

Parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorum Sacæ, Maſſagetæ, Dahæ, Eſſedones, Ariacæ, Rhymnici, Peſici, Amordi, Hiſti, Edones, Camæ, Camatæ, Euchatæ, Coteri, Antariani, Pialæ, Arimaſpi antea Cacidiri, Aſæi, Oetei. Ibi Napæi interiſſe dicuntur, & Apellæi. Nobilia apud eos flumina, Mandagræum & Caſpaſium. Nec in alia parte maior autorum inconſtantia, credo, propter innumeras uagasq; gentes. Hauſtum ipſius maris dulcem eſſe, & Alexander Magnus prodidit, & M. Varro talem perlatum Pompeio, iuxta res gerenti Mithridatico bello, magnitudine haud dubie influentium amnium uicto ſale. Adijcit idem, Pompei ductu exploratum, in Bactros VII. diebus ex India perueniri ad Icarum flumen, quod in Oxum influat: & ex eo per Caſpium in Cyrum ſubuectas, quinque non amplius dierum terreno itinere, ad Phaſin in Pontum Indicas poſſe deuehi merces. Inſulæ toto eo mari multæ. Vulgata una maxime Tazata: à Caſpio mari Scythicoq; oceano, in eam curſus inflectitur, ad orientem conuerſa littorũ fronte. Inhabitabilis eius prima pars, à Scythico promontorio, ob niues: Proxima, inculta ſæuitia gentium, Anthropophagi Scythæ inſident, humanis corporibus ueſcentes. Ideo iuxta uaſtæ ſolitudines, ferarumq; multitudo, haud diſſimilem hominum immanitatem obſidens. Iterum deinde Scythæ, iterumq; deſerta cum beluis, uſque ad iugum incumbens mari, quod uocant, Tabin. Nec ante dimidiam ferme longitudinẽ eius oræ quæ ſpectat æſtiuum orientem, inhabitatur illa regio. Primi ſunt hominum, qui noſcantur, Seres, lanicio ſyluarum nobiles, perfuſam aqua depectentes frondium

caniciem: unde geminus fœminis noſtris labor, redordiendi fila, rurſumq́; texendi: Tam multiplici opere, tã longinquo orbe petitur, ut in publico matrona translucæat. Seres mites quidem, ſed et ipſi feris perſimiles, cœtum reliquorum mortalium fugiunt, cum commercia expetant. Primum eorum noſcitur flumen Pſitaras, proximum Carabi, tertium Lanos, à quo promontorium, Chryſe ſinus, Cyrnaba flumen, Attanos ſinus. Et gens hominum Attacorum, apricis ab omni noxio afflatu ſeclusa collibus, eadem qua Hyperborei degunt temperie. De ijs priuatim condidit uolumen Amometus, ſicut Hecatæus de Hyperboreis. Ab Attacoris gentes Thyri & Tochari, & iam Indorum Caſiri: introrſus ad Scythas uerſi, humanis corporibus ueſcũtur. Nomades quoque Indiæ uagantur. Sunt qui ab Aquilone contingi ab ipſis & Cyconas dixere, et Bryſanos. Sed inde (ut planè conſentiunt omnes) Emodi montes aſſurgunt, Indorumq́; gens incipit, non eo tantum mari adiacens, uerũ & à meridiano, quod Indicum appellauimus: quæq́; pars orienti aduerſa recto prætenditur ſpatio, ad flexũ et initium Indici maris XVIII. LXXV. M. paſ. colligit. Deinde qua flectitur in meridiẽ XXIIII. LXXV. M. paſ ut Eratoſthenes tradit, uſq; ad Indum, qui eſt ab occidente finis Indiæ. Complures autem totam ipſius longitudinem XL. dierum noctiumq́; uelifico nauium curſu determinauere: & à ſeptentrione ad meridiem XXVII. L. M. paſ. Agrippa lõgitudinis XXXIII. M. latitudinis XXIII. M. prodidit. Poſidonius ab æſtiuo ſolis ortu ad hybernum exortum metatus eſt eã, aduerſam Galliæ ſtatuens, quam ab occidente æſtiuo ad

occidentem hybernum metabatur totam à fauonio. Itaque obuerſam eius uenti afflatu iuuari Indiam, ſalubremq́; fieri, haud dubia ratione docuit. Alia illius cœli facies, alij ſyderum ortus: binæ meſſes in anno, binæ æſtates, media inter illas hyeme eteſiarum flatu: noſtra uero brumali. Lenes ibi auræ, mare nauigabile, gentes & urbes innumerabiles, ſi quis omnes perſequi uelit. Etenim patefacta eſt non modo Alexandri Magni armis, regumq́, qui ei ſucceſſere, circumuectis etiam in Hyrcanum mare & Caſpium Seleuco & Antiocho, præfectoq́; claſſis eorum Patrocle: uerum & alijs autoribus Græcis, qui cum regibus Indicis morati ſunt: ſicut Megaſthenes, et Dionyſius à Philadelpho miſſus ex ea cauſa. Vires quoque gentium prodidere. Non tamen deeſt diligentiæ locus, adeo diuerſa & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ quē ſubegerant, ſcripſerunt V.M. oppidorum fuiſſe, nullum Co minus, gentium IX. Indiamq́; tertiam partem eſſe terrarum omnium, multitudinem populorum innumeram, probabili ſane ratione. Indi enim propè gentium ſoli nunquam emigrauere finibus ſuis. Colliguntur à Libero patre ad Alexandrum Magnum reges eorum CLIII. annis VI.M.CCCCII. adijciunt & menſes tres. Amnium mira uaſtitas. Proditur Alexandrū Magnum, nullo die minus ſtadia DC. nauigaſſe in Indo, nec potuiſſe ante mēſes V. enauigare, adiectis paucis diebus: & tamen minorē Gange eſſe conſtat. Seneca etiā apud nos, tentata Indiæ commentatione LX. amnes eius prodidit, gentes duodeuigınticentumq́;. Par labor ſit montes enumerare. Iunguntur inter ſe Imaus, Emodus, Pa

ropamiſſus, Caucaſi partes, à quibus tota decurrit in planiciem immenſam, & Aegypto ſimilem. Verum ut terrena demonſtratio intelligatur, Alexandri Magni ueſtigijs inſiſtamus. Diognetus & Beton itinerũ eius menſores, ſcripſere, à portis Caſpijs Hecatompylon Parthorum quot diximus milia eſſe: inde Alexandriã Ariõ, quam urbẽ is rex condidit, D.LXV.M. Inde ad Prophthaſiam Drangarum CXCIX.M. Inde ad Arachoſiorum oppidum D.XV.M. Inde Alexandri oppidum L.M. In quibuſdam exemplaribus diuerſi numeri reperiuntur: hanc urbem ſub ipſo Caucaſo eſſe poſitam. Ab ea ad flumen Chepta, & oppidum Indorum Peucolaitin CCXXVII.M. Inde ad flumen Indum et oppidum Taxila LX.M. ad Hydaſpẽ fluuium clarum CXX.M. ad Hypaſin non ignobiliorem XLIX. CCCXC.M. qui fuit Alexandri itinerum terminus, exuperato tamen amne, ariſq́; in aduerſa ripa dicatis. Epiſtolæ quoque regis ipſius conſentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicatori peragrata ſunt: ad Heſidrum CLXVIII. M. Iomanem amnem tantundem. Exemplaria aliqua adijciunt V.M. paſſuum. Inde ad Gangen CXII.M. Ad Rhodapham CLXIX.M. alij CCCXXV.M. in hoc ſpatio produnt. ad Calinipaxa oppidum CLXVII.D. alij CCLXV.M. Inde ad confluentem Iomanis amnis, & Gangis DCXXV.M. plerique adijciunt XIII.M. ad oppidumq́; Palibotra CCCCXXV. Ad oſtium Gangis DC.XXXVIII.M. paſ. Gentes quas memorare nõ pigeat à montibus Emodis, quorum promontorium Imaus uocatur, incolarum lingua niuoſum ſignificãte, Iſari, Coſyri, Izgi, & per iuga Chiſiotaſagi, multarũq́;

gentium cognomen Brachmanæ, quorum Maccocalin-
gæ. flumina Pumas & Cainas (quod in Gangem in-
fluit) ambo nauigabilia. Gẽtes Calingæ proximi mari,
& ſupra Mandei, Malli quorum mons Mallus, tra-
ctusq; eius finis Ganges.

Fluuius Ganges. Cap. XVIII.

Vnc alij incertis fontibus ut Nilum, rigan-
h temq; uicina eodẽ modo, alij in Scythicis mon
tibus naſci dixerunt. Influere in eum XIX.
amnes. Ex ijs nauigabiles, præter iam dictos, Canuchã,
Vamam, Erranoboam, Coſoagum, Sonum. Alij cum ma
gno fragore ipſius ſtatim fontis erumpere: deiectumq;
per ſcopuloſa et abrupta, ubi primum molles planicies
contingat, in quodam lacu hoſpitari: inde lenem fluere:
ubi minimum, VIII. M. paſſ. latitudine: ubi modicum,
ſtadiorum C. altitudine nuſquam minore paſſ. XX.

Gentes Indiæ. Cap. XIX.

Ouiſſima gente Gangaridum Calingarũ re-
n gio Partalis uocatur: regi LXX. M. peditum,
equites mille, elephanti DCC. in procinctu bel
lorum excubant. Nanque uita mitioribus populis In-
dorum multipartita degitur. Alij tellurem exercent, mi-
litiam alij capeſſunt, merces alij ſuas euehunt, res ex-
ternas inuehunt, res publicas optimi ditiſſimiq; tempe-
rant, iudicia reddũt, regibus aſſidẽt. Quintũ genus cele
bratæ illic, et propè in religionẽ uerſæ, ſapiẽtiæ deditũ,
uolũtaria ſemp̃ morte uitã accẽſo prius rogo finit. Vnũ
ſuper hoc eſt ſemiferum, ac plenum laboris immenſi, à
quo ſupradicta cõtinẽtur, uenãdi elephãtes domãdiq;.
Iis arant, ijs inuehuntur, hæc maxĩe nouere pecuaria,

ijs dimicãt, militántq; pro finibus. Delectum in belua, uires & ætas atque magnitudo faciunt. Inſula in Gange eſt magnæ amplitudinis, gentem continens unã, Modogalicam nomine. Vltra ſiti ſunt Modubæ, Molindæ, ubere cum oppido eiuſdem nominis magnifico, Galmodroëſi, Preti, Caliſſæ, Saſuri, Paſſalæ, Colubæ, Orzulæ, Abali, Taluctæ. Rex horũ peditum L.M. equitum III. M. elephantos CCCC. in armis habet. Validior deinde gens Andaræ, plurimis uicis, XXX. oppidis, quæ muris turribúsq; muniuntur, regi præbet peditum C.M. equitum II.M. elephantos mille. Fertiliſſimi ſunt auri Dardæ, Setæ uero argenti. Sed omnium in India propé, nõ modo in hoc tractu, potentiam claritatémq; antecedunt Praſij, ampliſſima urbe ditiſſimáq; Palibotra. Vñ quidam ipſam gentem Palibotros uocant, imò uero tractum uniuerſum à Gange. Regi eorum peditum ſexcenta M. equitum XXX.M. elephantorum IX.M. per omnes dies ſtipendiantur. Vnde coniectatio ingens opũ eſt. Ab ijs in interiore ſitu Monedes & Suari, quorum mons Maleus, in quo umbræ ad ſeptentrionem cadunt hyeme, æſtate in auſtrum, per ſenos menſes. Septentriones eo in tractu ſemel in anno apparere, nec niſi XV. diebus, Beton autor eſt: hoc idem pluribus locis Indiæ fieri, Megaſthenes. Auſtrinum polũ Indi Dramaſa uocant. Amnis Iomanes in Gangem per Palibotros decurrit inter oppida Methora & Cyriſoborca. À Gãge uerſa ad meridiem plaga tinguntur ſole populi, iam quidẽ infecti, nondum tamen Aethiopum modo exuſti: quantum ad Indum accedunt, tantum colore præferunt ſydus. Indus ſtatim à Praſiorum gente, quorum in

montanis

montanis Pygmæi traduntur. Artemidorus inter duos amnes XXI. M. paſſ. intereſſe tradit.

Indus fluuius. Cap. XX.

INdus, Sandus ab incolis appellatus, in iugo Caucaſi montis quod uocatur Paropamiſſus aduerſus ſolis ortum effuſus, & ipſe undeuiginti recipit amnes, ſed clariſſimos Hydaſpen quatuor alios afferentem, Cantabram tres: per ſe uero nauigabiles Acſinum & Hypaſin, quadam tamen aquarum modeſtia nuſquam latior quinquaginta ſtadijs, aut altior xv. paß. ampliſſimam inſulam efficiens, quæ Praſiane nominatur, & aliam minorem quæ Patale. Ipſe per XII. xl. M. paſſ. parciſſimis autoribus nauigatus, et quodam ſolis comitatu in occaſum uerſus, oceano infunditur. Menſuram in ora ad eum ponam, ut inuenio, generatim, quanquam inter ſe nullæ congruant. Ab oſtio Gangis ad promontorium Calingon, & oppidum Dădagula dccxxv. M. paſſ Ad Tropina XII. xxv. M. Ad Perimulæ promontorium, ubi eſt celeberrimum Indiæ emporium, dccl. ad oppidum in inſula quam ſupra diximus Patalam dcxx. M. paſſ. Gentes montanæ inter eum & Iomanem Ceſi, Cetriboni ſylueſtres: deinde Megallæ, quorum regi quingenti elephanti, peditum equitum'q; numerus incertus: Chryſei, Paraſangæ, Aſangæ tigri fera ſcatentes. Armant peditum xxx. M. elephantos ccc. equites. dccc. Hos includit Indus, montium corona circundatos & ſolitudinibus per dccxxv. M. Infra ſolitudines, Dari, Suræ. Iterumq; ſolitudines p clxxxviij. M. paß plerunque harenis ambientibus haud alio modo, quam inſulas mari. Infra deſerta hæc Maltecoræ

Singæ, Marohæ, Rarungæ, Moruntes, Maſuæ, Pagungæ: iam hi montium qui perpetuo tractu oceani oram tenent incolæ, liberi & regum expertes, multis urbibus montanos obtinent colles. Nareæ deinde, quos claudit mons altiſſimus Indicorum Capitalia. Huius incolæ, alio latere late auri & argenti metalla fodiunt. Ab iis Oraturæ, quorum regi elephanti quidem X. ſed amplæ uires peditum: Varetatæ, qui ſub rege elephantos non alunt, fiducia equitum peditumq́;: Odomboëræ, Salabaſtræ, Horatæ urbe pulchra, foſſis paluſtribus munita: p quas crocodili, humani corporis auidiſſimi, aditum niſi ponte non dant. Et aliud apud illos laudatur oppidũ Automela, impoſitum littori, quinq; amnium in unum confluente concurſu, emporio nobili. Regi eorũ elephãti M.dc. peditum cl. equitũ quinque M. Pauperior Charmarum rex, elephantos lx. paruasq́; reliquas uires habet. Ab iis gens Pãdæ ſola Indorum regnata fœminis. Vnam Herculi ſexus eius genitam ferunt, ob id q; gratiorem regno donatam præcipuo. Ab ea deducentes originem imperitant ccc. oppidis, peditum cl. M. elephãtis quingentis. Poſt hanc trecentarum urbium Syrieni, Derangæ, Poſingæ, Buzæ, Gogiarei, Vmbræ, Nereæ, Brancoſi, Nobundæ, Cocondæ, Neſei, Pedatritæ, Salobriaſæ, Oloſtræ Patalam inſulam attingentes: à cuius extremo littore ad Caſpias portas XVIII. xxv. M. produntur. Hinc deinde accolunt Indum aduerſum euidenti demonſtratione Amatæ, Bolingæ, Gallitalutæ, Dimuri, Megari, Ordabæ, Meſæ. Ab his Vri, Sileni: mox deſerta in ccl. M. paſſ. Quibus exuperatis Organagæ, Abaortæ, Sibaræ, Suertæ: & ab iis ſolitudines prioribus pa-

res. Dein Sarophages, Sorgæ, Baraomatæ, Cũbritæq́;, quorum xij. nationes, ſingulisq́; binæ urbes. Aſeni triũ urbium incolæ. Caput eorum Bucephala, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomen) ibi ſepulto conditum. Montani ſuper hos Caucaſo ſubiecti, Soleadæ, Sondræ, transgreſſisq́; Indum, & cum eo decurrentibus Samarabriæ, Sambraceni, Briſabritæ, Orſii, Antixeni, Taxilæ cum urbe celebri, iam in plana demiſſo tractu, cui uniuerſo nomẽ Amandræ. Populi quatuor, Peucolaitæ, Arſagalitæ, Geretæ, Aſoi. Etenim plerique ab occidente non Indo amne determinant, ſed adijciunt quatuor ſatrapias, Gedroſos, Arachotas, Arios, Paropanıſſadas.

Arij & iunctæ gentes. Cap. XXI.

Ltimo fine Cophete fluuio, quæ omnia Ariorum eſſe aliis placet. Necnon & Nyſam urbem plerique Indiæ aſcribũt, montemq́; Merum Libero patri ſacrum: unde origo fabulæ, Iouis fœmine editum: Item Aſpagonas, gentem uitis & lauri et buxi, pomorumq́; omnium in Græcia naſcentium fertilem. Quæ memoranda & prope fabuloſa, de fertilitate terræ, ac genere frugum arborumq́;, aut ferarum aut uolucrum et aliorum animalium traduntur, ſuis quæque locis in reliqua parte operis commemorabuntur. Quatuor uero ſatrapiæ mox paulo, ad Taprobanem inſulam feſtinante animo. Sed ante ſunt aliæ, Patale, quam ſignificauimus, in ipſis faucibus Indi triquetra figura cc.xx. M. paſſ. latitudine. Extra oſtiũ Indi, Chryſæ, et Argyræ, fertiles metallis, ut credo. Nã q̃d aliq̃ tradidere, aureũ argẽteumq́; iis ſolũ eẽ, haud facile crediderim. Ab iis xx. M. p. Crocale. Ab ea xij. M. p. Bibaga,

oſtreis & conchylijs referta. Deinde Toralliba ix.M. paſs.à ſupradicta, multæq; ignobiles.

Taprobane inſula. Cap. XXII.

TAprobanen alterum orbem terrarum eſſe, diu exiſtimatum eſt, Antichthonum appellatione. Vt liqueret inſulam eſſe, Alexandri Magni ætas resq; præſtitere. Oneſicritus claſſis eius præfectus, elephantos ibi maiores bellicoſioresq;, quàm in India gigni ſcripſit: Megaſthenes flumine diuidi, incolasq; Palæogones appellari, auri margaritarumq; grandium fertiliores, quàm Indos. Eratoſthenes & menſurã prodidit longitudinis vij.M.ſtad. latitudinis v.M. nec urbes eſſe, ſed uicos ſeptingentos. Incipit ab Eoo mari, inter ortum occaſumq; ſolis Indiæ prætenta, & quondam credita xx. dierũ nauigatione à Praſiana gente diſtare: mox, quia papyraceis nauibus armamentisq; Nili peteretur, ad noſtrarum nauium curſus, vij. dierum interuallo taxato. Mare intereſt uadoſum, ſenis non amplius altitudinis paſſibus, ſed certis canalibus adeo profundum, ut nullæ ancoræ ſidãt: ob id nauibus utrinque proræ, ne per anguſtias alueí circumagi ſit neceſſe. Syderum in nauigando nulla obſeruatio. Septentrio nõ cernitur, ſed uolucres ſecum uehunt emittentes ſæpius, meatumq; earum terras petentium comitantur. Nec plus quàm ternis menſibus in anno nauigant. Cauent à ſolſtitio maxime c. dies, tunc illo mari hyberno. Hactenus à priſcis memorata: nobis diligentior notitia Claudij principatu contigit, legatis etiam ex inſula aduectis. Id accidit hoc modo: Annij Plocami, qui maris rubri uectigal à fiſco redemerat, libertus circa Arabiam nauigans, aquilonibus

raptus præter Carmaniam xv. die Hippuros portũ eius inuectus, hoſpitali regis clementia ſex menſium tempore imbutus alloquio, percõtanti poſtea enarrauit Romanos & Cæſarem: mirum in modum in auditis iuſtitiã ille ſuſpexit, quòd pares pondere denarij eſſent in captiua pecunia, cum diuerſæ imagines indicarent à pluribus factos. Et hoc maxime ſollicitatus ad amicitiam, legatos quatuor miſit, principe eorum Rachia. Ex ijs cognitum D. eſſe oppida, portum contra meridiem appoſitũ oppido Paleſimundo, omnium ibi clariſſimo, ac regiæ cc.M. plebis. Stagnum intus Megiſba, cclxxv.M. paſſ. ambitu, inſulas pabuli tantum fertiles complexum. Ex eo duos amnes erumpere, Paleſimundum, iuxta oppidũ eiuſdem nominis influentem in portum tribus alueis, quinque ſtadiorũ arctiſſimo, xv. ampliſſimo. Alterum ad ſeptentrionem Indiamq; uerſus, Cydara nomine. Proximum eſſe Indiæ promontoriũ, quod uocatur Colaicum, quatridui nauigatione, medio in curſu ſolis inſula occurrẽte. Mare id colore peruiridi, præterea fruticoſum arboribus, iubas earum gubernaculis deterentibus. Septentriones Vergiliaſq; apud nos ueluti in nouo cœlo, mirabantur: Lunam quidem apud ipſos non niſi ab octaua ad xvi. ſupra terram aſpici fatentes: Canopum lucere noctibus, ſydus ingens & clarum. Sed maxime mirum ijs erat, umbras ſuas in noſtrum cœlum cadere, non in ſuum: ſolemq; à læua oriri, & in dexterã occidere potius, quàm è diuerſo. Iidem narrauere, latus inſulæ quod prætenderetur Indiæ X.M. ſtad. eſſe, ab oriẽte hyberno ultra mõtes Emodos. Seras quoque ab ipſis aſpici, notos etiam commercio. patrẽ Rachiæ commeaſſe

eò aduenis ibi feras occurſare. Ipſos uero excedere hominum magnitudinē, rutilis comis, cæruleis oculis, oris ſono truci, nulli commercio linguæ. Cætera eadem quæ noſtri negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces poſitas iuxta uenalia tolli ab his, ſi placeat permutatio: non aliter odio iuſtiore luxuriæ, quàm ſi perducta mens illuc uſque cogitet, quid & quo petatur & quare. Sed ne Taprobane quidem, quamuis extra orbem à natura relegata, noſtris uitiis caret. aurum argentumq́; & ibi in pretio. marmor teſtudinis ſimile, gemmæ margaritæq́; in honore multo præſtantiores, & totius luxuriæ noſtræ cumulus. Ipſorum opes maiores eſſe dicebant, ſed apud nos opulentiæ maiorem uſum. Seruum nemini, non in diem aut interdiu ſomnum: ædificia modicè ab humo extantia: annonam nunquam augeri: non fora litesúe eſſe: coli Herculē: eligi regem à populo ſenecta clementiaq́;, liberos non habentem: & ſi poſtea gignat, abdicari, ne fiat hæreditarium regnum. Rectores ei à populo XXX dari: nec niſi plurium ſententia quenquam capite damnari: ſic quoque appellationem eſſe ad populum, LXX iudices dari: ſi liberent ij reum, amplius triginta ijs nullam eſſe dignationem, grauiſſimo probro. regi cultum Liberi patris, cæteris Arabum. regem, ſi quid delinquat, morte multari, nullo interimente, auerſantibus cunctis, & commercia etiam ſermonis negantibus. Feſta uenatione abſumi, gratiſſimam eam tigribus elephantisq́; conſtare. Agros diligenter coli, pomis abundare. Eſſe & in piſcatu uoluptatem, teſtudinū maxime, quarum ſuperficie familias habitantium contegi: tanta reperiri magnitudine. Vitam hominum centum

annis mediam. Hæc cõperta de Taprobane. Quatuor ſatrapiæ, quas in hunc locum diſtulimus, ita ſe habent.

Capiſſene, Carmania. Cap. XXIII.

Proximis Indo gentibus montana Capiſſenæ habent Capiſſam urbẽ, quam diruit Cyrus. Arachoſia cum oppido & flumine eiuſdem nominis, quod quidam Cophen dixere, à Semiramide conditum. Amnis Hermandus præfluens per Abeſten Arachoſiorũ. Proximos iis à meridie ad partem Arachotarũ faciunt Gedroſos, & à ſeptentrione Paropamiſſadas. Cartana oppidũ ſub Caucaſo, quod poſtea Tetrogonis dictum. Hæc regio eſt ex aduerſo. Bactrianorum deinde, cuius oppidum Alexandria, à cõditore dictũ. Syndraci, Dãgulæ, Parapiani, Cantaces, Maci. Ad Caucaſum Cadruſi oppidũ ab Alexandro conditum. Infra hæc omnia, ora ab Indo. Ariana regio ambuſta feruoribus, deſertisq; circundata, multa tamen interfuſa opacitate: cultores congregat circa duos maxime fluuios, Tonderon & Aroſapen. Oppidũ Artacaena. Arius amnis, qui præfluit Alexandriam ab Alexandro conditam. patet oppidum ſtad. XXX. multoq; pulchrius, ſicut antiquius, Artacabane iterum ab Antiocho munitum, ſtad. L. Doriſci gens. Amnes Pharnacotis, Ophradus, Prophthaſia oppidum Zaraſparum, Drangæ, Argetæ, Zarangæ, Gedruſi. Oppida, Peucolais, Lymphorta, Methoricum deſertum. Amnis Manain. Augutturi gens. Flumen Borru, Gens Vrbi, flumen nauigabile Ponamus Pandorum finibus. Item Caberon Sorarum oſtio portuoſus. Oppidum Condigramma. Flumen Cophes. Influunt in eum nauigabilia, Sadarus,

Paroſpus, Sodinus. Arianæ partem eſſe Daritin aliqui uolunt, menſurāq; produnt utriuſque lōgitudine XIX. L. M paſ. latitudine dimidio minore, quàm Indiæ. Alij Gedruſos & Scyros poſuere per clxxxiii. M. paſ. Mox Ichthyophagos Oritas, propria non Indorum lingua loquentes, per cc. M. paſ. Inde poſuere Arbiorum gentē per cc. M. Ichthyophagos omnes Alexander uetuit piſcibus uiuere. Vltra deſerta, deinde Carmania, ac Perſis, atque Arabia. Sed priuſquam hæc generatim pſequamur, indicare conuenit quæ prodit Oneſicritus, claſſe Alexandri circumuectus in mediterranea Perſidis ex India, narrata proxime à Iuba: dein eam nauigationē, quæ his annis comperta ſeruatur hodie. Oneſicriti & Nearchi nauigatio nec nomina habet manſionum nec ſpatia. Primumq; Xylenepolis, ab Alexandro condita, unde cœperunt exordium, iuxta quod flumen, aut ubi fuerit, non ſatis explanatur. Hæc tamen digna memoratu produntur ab eis: oppidum à Nearcho conditum in nauigatione ea. Flumen Nabrum nauium capax, cōtra inſula diſtans lxx. ſtad. Alexandria condita à Leonato iuſſu Alexandri in finibus gentis. Argenus portu ſalubri. Flumen Tuberum nauigabile, quod circa Parira. Deinde Ichthyophagi tam longo tractu, ut xx. dierū ſpatio prænauigauerint. Inſula, quæ ſolis appellatur, et eadem cubile Nympharum, rubens, in qua nullū animal non abſumitur, incertis cauſis. Ori gens. Flumen Carmaniæ Hytanis portuoſum & auro fertile. Ab eo prim um ſeptentriones apparuiſſe adnotauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus, nec totis unquam. Achemenidas uſque illò tenuiſſe. Aeris & ferri metalla

& arſenici et minij exerceri. Inde promontoriũ Carmaniæ eſt: ex quo in aduerſa ora ad gentẽ Arabiæ Macas traiectus diſtat L. M. paſ. Inſulæ tres, quarũ Organa tantum habitatur aquoſa, à continenti XXV. M. p. Inſulæ IIII. iam ĩ ſinu ante Perſida. Circa has hydri marini uicenum cubitorũ adnatantes terruere claſſem. Inſula Acrotadus, item Gauratæ, in quibus Chiana gens. Flumen Hyperis in medio ſinu Perſico, onerariarum nauiũ capax. Flumen Sitiogagus, quo Paſargadas ſeptimo die nauigatur. Flumen nauigabile Phirſtimus, inſula ſine nomine. Flumen Granius mediocrum nauiũ capax, per Suſianen fluit: dextra eius accolunt Deximontani, qui bitumen perficiunt. Flumen Oroatis oſtio difficili niſi peritis, inſulæ II. paruæ, inde uadoſa nauigatio paluſtri ſimilis: per euripos tamen quoſdam peragitur. Oſtium Euphratis. Lacus, quem faciunt Eulæus et Tigris iuxta Characẽ. Inde Tigri Suſa. Feſtos dies ibi agentem Alexandrum inuenerunt ſeptimo menſe, poſtquam digreſſus ab ijs fuerat Patalis, tertio nauigationis. Sic Alexandri claſſis nauigauit. Poſtea à Syagro Arabiæ promontorio Patalen fauonio, quem Hypalũ ibi uocant, peti certiſſimum uidebatur XIII. xxxij. M. paſ. æſtimatione. Secuta ætas propiorem curſum tutioremq́; indicauit, ſi ab eodem promontorio Zizerum amnem portum Indiæ peteret. Diuq́; ita nauigatum eſt, donec compendia inuenit mercator, lucroq́; India admota eſt. Quippe omnibus annis nauigatur, ſagittariorum cohortibus impoſitis. Etenim piratæ maxime infeſtabant. Nec pigebit totum curſum ab Aegypto exponere, nunc primũ certa notitia pateſcente. Digna res, nullo

anno imperij noſtri minus H-S quingenties exhaurien te India & merces remittente, quæ apud nos centuplicato ueneant. MM paſſuum ab Alexandria abeſt oppidum Iuliopolis. Inde nauigant Nilo Coptum CCCIII. M. paſſ. qui curſus Eteſiis flantibus peragitur XII. diebus. A Copto camelis itur, aquationum ratione manſionibus diſpoſitis. Prima appellatur Hydreuma XXXII. M. Secunda in monte, diei itinere. Tertia in altero hydreumata à Copto XCV. M. Deinde in monte. Mox ad hydreuma Apollinis, à Copto CLXXXIIII. M. paſſ. Rurſus in monte. Mox ad nouum Hydreuma à Copto CCXXXIII. M. paſſ. Eſt & aliud Hydreuma uetus, Troglodyticum nominatur, ubi præſidium excubat diuerticulo II. milium. Diſtat à nouo Hydreumate IIII. M. paſſ. Inde Berenice oppidũ, ubi portus rubri maris, à Copto CCLVIII. M. paſſ. Sed quia maior pars itineris conficitur noctibus propter æſtus, et ſtatiuis dies abſumuntur, totum à Copto Berenicen iter XII. die peragitur. Nauigare incipiunt æſtate media ante canis ortũ, aut ab exortu protinus. Veniũtq; circiter XXX. die Ocelim Arabiæ, aut Canan thuriferæ regionis. Eſt & tertius portus, qui uocatur Muza, quem indica nauigatio non petit, nec niſi thuris odorumq; Arabicorũ mercatores. Intus oppida, regia eius appellatur Saphar, aliudq; Sabe. Indos autem petentibus utiliſſimum eſt ab Oceli egredi. Inde uento Hypalo nauigant diebus quadraginta ad primũ emporium Indiæ Muzirim, non expetendum propter uicinos piratas, qui obtinent locum nomine Hydras. neque eſt abundans mercibus. Præterea longe à terra abeſt nauium ſtatio, lintribusq; eff. rũtur

onera, quæ geruntur. Regnabat ibi, cum proderem hæc, Celebothras. Alius utilior portus gentis Necanidon, qui uocatur Becare. Ibi regnat Pandion, longe ab emporio mediterraneo diſtante oppido, quod uocatur Moduſa. Regio autem ex qua piper monoxylis lintribus Becaren conuehunt, uocatur Cottona: quæ omnia gentium portuúm ue aut oppidorum nomina apud neminem priorũ inueniuntur. Quo apparet mutari locorum ſtatus. Ex India renauigant menſe Aegyptio Tybi incipiente, noſtro Decembri: aut utique Mechiris Aegyptij intra diẽ ſextum, quod fit intra Idus Ianuarias noſtras. Ita eueniit, ut eodem anno remeent. Nauigant autem ex India uento uulturno: & cum intrauere rubrum mare, africo uel auſtro. Nunc reuertemur ad propoſitum. Carmaniæ orã patere duodecies centena L. M. paſſ. Nearchus ſcripſit. Ab initio eius ad flumen Sabin C. M. paſſ. Inde uineas coli & arua ad flumen Andanin, XXV. M. ſpatio. Regio uocatur Armuzia. Oppida Carmaniæ Zetis et Alexandria. Irrumpit deinde & in hac parte geminum mare in terras, quod rubrum dixere noſtri, Græci Erythræum a rege Erythra, aut (ut alij) ſolis repercuſſu talem reddi colorem exiſtimantes: alii ab harena terráq;: alii tali aquæ ipſius natura.

Sinus Perſicus & Arabicus. Cap. XXIIII.

SEd in duos diuiditur ſinus. Is qui ab oriente eſt, Perſicus appellatur XXV. M. paſ. circuitu, ut Eratoſthenes tradit. Ex aduerſo ẽ Arabia, cuius XII. M. paſſuum eſt longitudo. Rurſus altero ambitur ſinu Arabico nominato: oceanum qui influit, Azaniũ appellant. Perſicũ introitũ V. M. p. latitudinis, alii

IIII. fecerunt. Ab eo ad intimum ſinum recto curſu XI.xxv.M.propemodum conſtat eſſe, et ſitum eius humani capitis effigie. Oneſicritus & Nearchus ab Indo amne in ſinum Perſicum, atque illinc Babylonẽ ab Euphratis paludibus, ſcripſerunt XXV. M. paſſuum eſſe. In Carmaniæ angulo ſunt Chelonophagi, teſtudinũ ſuperficie caſas tegentes, carne ueſcentes. À flumine Arbi promontorium ipſum inhabitant, præter capita toto corpore hirti, coriisq; piſcium ueſtiti.

Caſcandrus inſula, Parthorum regna. Cap. XXV.

a Ab horum tractu Indiam uerſus Caſcandrus deſerta inſula in oceano L.M.paß. traditur: iuxtaq; eam freto interfluẽte Stoidis, quæſtuoſa margaritis. À promontorio Carmanis iunguntur Armozei. Quidam interponunt Arbios ccccxij.M.paß.toto littore. Ibi portus Macedonum, & aræ Alexandri in promontorio. Amnes Saganos, dein Daras & Salſos. Ab eo promontorium Themiſteas, inſula Aphrodiſias habitatur. ide Perſidis initium ad flumen Oroatin, quo diuiditur ab Elymaide. Contra Perſidẽ inſulæ, Philos, Caſandra, Aratia cum monte præalto Neptunio ſacra. Ipſa Perſis aduerſus occaſum ſita obtinet littora D.L.M.paſſ. etiam in luxum diues, in Parthorum iampridem translata nomen. Horum de imperio nũc paucis. Parthorum duodeuiginti ſunt omnia, ita enim diuidunt prouincias circa duo (ut diximus) maria, rubrum à meridie, Hyrcanum à ſeptentrione. Ex iis undecim, quæ ſuperiora dicuntur, incipiunt à confinio Armeniæ, Caſpiisq; littoribus: pertinent ad Scythas, cum quibus ex æquo degunt. Reliqua ſeptem regna, inferiora appellã-

tur. Quod ad Parthos attinet, ſemper ſuit Parthia in radicibus montium ſæpius dictorũ, qui omnes eas gẽtes prætexunt. Habet ab ortu Arios, à meridie Carmaniam & Arianos, ab occaſu Pratitas, Medos, à ſeptentrione Hyrcanos, undique deſertis cincta. Vlteriores Parthi Nomades appellantur: circa deſerta, ab occaſu urbes eorum, quas diximus, Iſſatis & Calliope: ab oriente æſtiuo Europum, ab hyberno Mania: in medio Hecatonpylos, Arſacia: regio Niſæa Parthyenes nobilis, ubi Alexandropolis à conditore.

Media, Meſopotamia, Babylon, Seleucia. Cap. XXVI.

Neceſſarium eſt hoc in loco ſignare & Medorum ſinum, terrarumq; faciem circumagere ad Perſicũ mare, quo facilius deinde reliqua noſcantur. Nanque Media ab occaſu tranſuerſa oblique Parthiæ occurrens, utraque regna includit. Habet ergo ipſa ab ortu Caſpios & Parthos, à meridie Sittacenen & Suſianen & Perſida, ab occaſu Adiabenen, à ſeptẽtrione Armeniam. Perſæ rubrum mare ſemper accoluere, propter quod is ſinus Perſicus uocatur. Regio ibi maritima Cyropolis. Quà uero ipſa ſubit ad Medos Elymais. Megala appellatur locus, arduo montis aſcenſu ꝑ gradus, introitu anguſto, ad Perſepolin caput regni, dirutam ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus Laodiceam, ab Antiocho conditam. Inde ad orientem Magi obtinent Paſſagardas caſtellum, in quo Cyri ſepulchrum eſt: & horum Ecbatana oppidum translatum ab Dario rege ad montes. Inter Parthos et Arianos excurrunt Parætaceni. His gentibus & Euphrate,

inferiora regna cluduntur. Reliqua dicemus à Meſopotamia, excepto mucrone eius Arabumq́; populis, in priore dictis uolumine. Meſopotamia tota Aſſyriorum fuit uicatim diſperſa, præter Babylona & Ninum. Macedones eam in urbes congregauere, propter ubertatem ſoli. Oppida præter iam dicta, habet Seleuciam; Laodiceam; Artemitam: item in Arabum gente, qui Aroëi uocantur, & Mardani, Antiochiam: quæ à præfecto Meſopotamiæ Nicanore condita Arabis uocatur. Iunguntur his Arabes, introrſus Eldamarij. Super quos ad Pellacontam flumen Bura oppidum, Salmani & Maſei Arabes. Gordyæis uero iuncti Aloni, per quos Zerbis fluuius in Tigrin cadit, Azones, Silices montani, & Orontes. Quorum ad occidentem oppidum Gaugamela. Item Sue in rupibus. Supra Silci, Claſſitæ, per quos Lycus ex Armenia fertur: Abſitris ad hybernum exortum. Azochis oppidũ. Mox in campeſtribus oppida Dioſpage, Polytelia, Stratonicea, Anthemus. In uicinia Euphratis Nicephorion, quod, ut diximus, Alexander iuſſit condi propter loci opportunitatem. Dicta eſt & in Zeugmate Apamia, ex qua orientem petentes excipit oppidum apprime munitum, quondam ſtadiorum ſexagintaquinque amplitudine, & ſatraparum regia appellatum, quò tributa conferebantur, nunc in arcem redactum. Durant ut fuerant Hebata, & ductu Pompeij Magni terminus Romani imperij Oruros, à Zeugmate ducentis quinquaginta millibus paſſuũ. Sunt qui tradũt Euphratem Gobaris præfecti opere deductum, ubi eum diximus findi, ne præcipiti curſu Babyloniam infeſtaret: ab Aſſyriis uero uniuerſis appellatum Armal-

char, quod ſignificat regũ flumen. quà derivatur oppidum fuit Agrani è maximis, quod diruere Perſæ. Babylon Chaldaicarum gentium caput, diu ſummam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Meſopotamiæ Aſſyriæq; Babylonia appellata eſt; ſexaginta millia paſſ. amplexa muris, ducenos pedes altis, quinquagenos latis, in ſingulos pedes ternis digitis menſura ampliore, quàm noſtra, interfluo Euphrate, mirabili opere utroque. Durat adhuc ibi Iouis Beli tẽplum. Inuentor hic fuit ſyderalis ſcientiæ. Cætero circuitu in ſolitudinem rediјt, exhauſta uicinitate Seleuciæ, ob id conditæ à Nicatore intra nonageſimum lapidẽ, in confluente Euphratis foſſa perducti atque Tigris: quæ tamen Babylonia cognominatur, libera hodie, ac ſui iuris, Macedonumq; moris. Ferunt ei plebis urbanæ dc. M. eſſe: ſitum uero mœnium aquilæ pandentis alas: agrum totius orientis fertiliſſimum. Inuicem ad hanc exhauriendam, Cteſiphõtem iuxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidere Parthi, quod nunc eſt caput regni. & poſtquam nihil proficiebatur, nuper Vologeſus rex aliud oppidum Vologeſocertam in uicino condidit. Sunt etiamnum in Meſopotamia oppida, Hipparenum, Chaldæorum & hoc ſicut Babylon, iuxta flumen Narragam, qui dedit ciuitati nomen. Muros Hipparenorũ Perſæ diruere. Orcheni quoque tertia Chaldæorum doctrina, in eodem ſitu locantur, ad meridiem uerſi. Ab hijs Notitæ & Orthophantæ, & Græciochantæ. Euphrate nauigari Babylonem è Perſico mari cccccxxiј. M. paſſ. tradunt Nearchus & Oneſicritus. Qui uero poſtea ſcripſere, à Seleucia cccccxc. M. Iuba à

Babylone Characem clxxv.M.paſſ. Fluere aliqui ultra Babylonem continuo alueo priuſquam diſtrahitur in irrigua lxxxvij.M. Vniuerſo autem curſu XI.M.p. Inconſtantiam menſuræ diuerſitas autorum facit, cum Perſæ quoque ſchœnos & paraſangas alij alia menſura determinent. Vbi deſinit alueo munire, ad confinium Characis accedente tractu, ſtatim infeſtant Attali latrones Arabũ gens. Vltra quos Scenitæ. Ambitu uero Euphratis Nomades Arabiæ uſque ad deſerta Syriæ, unde in meridiem flecti eum diximus, ſolitudines Palmyrenas relinquentem. Seleucia abeſt à capite Meſopotamiæ Euphratem nauigantibus undecies centena xxv.M.p. À mari rubro ſi Tigri nauigetur, cccxx.M. À Zeugmate dxxvij.M. Zeugma à Seleucia Syriæ ad noſtrũ littus, cxxxij.M.paſſ. Hæc eſt ibi latitudo terrarum inter duo maria. Parthici uero regni dcccc.xliiij.M.paſ. Eſt etiamnum oppidum Meſopotamiæ in ripa Tigris circa confluentes, quod uocant Digbam.

Flumen Tigris. Cap. XXVII.

s Ed & de Tigri ipſo dixiſſe conueniat. Oritur in regione Armeniæ maioris, fonte conſpicuo in planicie. Loco nomen Elongoſine eſt. Ipſius, quà tardior fluit, Diglito: unde concitatur, à celeritate Tigris incipit uocari. Ita appellant Medi ſagittam. Influit lacum Arethuſam omnia illata pondera ſuſtinentem, & nitrum nebulis exhalantem. Vnum genus ei piſcium eſt, idq́; tranſcurrentis non miſcetur alueo, ſicut nec è Tigri piſces in lacum tranſnatant. Fertur autem & curſu & colore diſſimilis: tranſuectusq́;

currēte tauro monte in ſpecu mergitur. Subterq́; lapſus à latere altero eius erumpit. Locus uocatur Zoroanda. Eundem eſſe manifeſtum eſt, quod demerſa perfert. Alterum deinde tranſit lacum, qui Thoſpites appellatur, rurſusq́; in cuniculos mergitur, & poſt XXV. M. paſſ. circa Nymphæum redditur. Tā uicinum Arſaniæ fluere eum in regione Arhene Claudius Cæſar autor eſt, ut cum intumuere, confluant, nec tamen miſceātur. leuiorq́; Arſanias, innatat IIII. M. fermè ſpatio: mox diuiſus in Euphratem mergitur. Tigris autē ex Armenia acceptis fluminibus claris, Partheni, Agnice, Pharione, Arabas Orios Adiabenosq́; diſterminans, & quam diximus Meſopotamiam faciens, luſtratis montibus Gordyæorū circa Apamiam Meſenes oppidum, citra Seleuciam Babyloniam CXXV. M. paſſ. diuiſus in alueos duos, altero meridiem ac Seleuciam petit, Meſenen perfundens: altero ad ſeptentrionem flexus, eiuſdem gentis tergo campos Cauchas ſecat. Vbi remeauere aquæ, Paſitigris appellatur. Poſtea recipit ex Media Choaſpem: atque (ut diximus) inter Seleuciam & Cteſiphontem uectus, in lacus Chaldaicos ſe fundit, eosq́; LXX. M. paſſ. amplitudine implet. Mox uaſto alueo profuſus, dextra Characis oppidi infertur mari Perſico decumo ore. Inter II. amnium oſtia XXV. M. paſſ. fuere, aut (ut alij tradūt) VII. M. utroque nauigabili. Sed longo tempore Euphratem præcluſere Orcheni, & accolæ agros rigantes, nec niſi per Tigrin defertur in mare. Proxima Tigri regio Parapotamia appellatur. In ea dictum eſt de Meſene. Oppidum eius Dibitach. Iungitur Chalonitis cum Cteſiphonte, non palmetis modo, uerum & olea pomisq́;,

alijſq́; arbuſtis nobilis. Ad eam peruenit Zagrus mõs, ex Armenia inter Medos Adiabenoſq́; ueniens, ſupra Parætacenen & Perſidem. Chalonitis abeſt à Perſide CCCCLXXX.M.paß. Tantum à Caſpio mari Aßyriã abeſſe compendio itinerum aliqui tradunt. Inter has gẽtes atque Meſenen Sittacene eſt, eadem Arbelitis & Palæſtine dicta. Oppidum eius Sittace Græcorum ab ortu eſt, et Sabata. Ab occaſu autem Antiochia, inter duo flumina Tigrin & Tornadotum. Item Apamia, cui no=men Antiochus matris ſuæ impoſuit, Tigris circunfun-ditur. Hæc diuiditur Archoo. Infra eſt Suſiane, in qua uetus regia Perſarum Suſa à Dario Hyſtaſpis filio condita: abeſt à Seleucia Babylonia CCCCL.M.paſſ. Tantundem ab Ecbatanis Medorum per montem Charba-num. In ſeptentrionali Tigris alueo oppidum eſt Babytace. Abeſt à Suſis CXXXV.M. paß. Ibi mortaliũ ſoli aurum in odio contrahunt: Id defodiunt, ne quo cui ſit in uſu. Suſianis ad orientem uerſus iunguntur Coſſæi latrones, & Mizæorum XL. populi liberæ feritatis. Supra eos patent Parthuſi, Mardi, & Saitæ, Hyi, qui prætenduntur ſupra Elymaida, quam Perſidi in ora iunximus. Suſa à Perſico mari abſunt CCL.M. paſſ. Quà ſubijt ad eam claſſis Alexandri Paſitigri, ui-cus ad lacum Chaldaicum uocatur Aphle, unde Suſa nauigatione LXV.M.D.paſſ. abſunt Suſianis ab orien=te proximi ſunt Choſiei ſupra Choſieos ad ſeptentrio=nem Meſobatene ſub monte Cambalido, qui eſt Caucaſi ramus, inde molliſſimo tranſitu in Bactros. Suſianen ab Elymaide diſterminat amnis Eulæus, ortus in Me-dis: medioq́; ſpatio cuniculo conditus, ac rurſus exortus

per Meſobatenen lapſus, circuit arcem Suſorum ac Dianæ templum auguſtiſſimum illis gentibus, & ipſe in magna cæremonia. Siquidem reges non ex alio bibunt, & ob id in longinqua portant. Recipit amnem Hedypnun, præter Aſylum Perſarum uenientem, & unum ex Suſianis. oppidum iuxta eum Magoa, à Characē XV. M. paſſuum. Quidam hoc in extrema Suſianę ponunt ſolitudinibus proximum. Infra Eulæum Elymais eſt, in ora iuncta Perſidi, à flumine Oroati ad Characem CCXL. M. paſſ. Oppida eius Seleucia & Soſirate, appoſita monti Caſyro. Oram quæ præiacet, minorum Syrtium uice diximus inacceſſam cœno, plurimum limi deferentibus Brixia et Ortacea amnibus: madente & ipſa Elymaide in tantum, ut nullus ſit niſi circuitu eius ad Perſidem aditus. Infeſtatur & ſerpentibus, quos flumina deportant. Pars eius maxime inuia. Characene uocatur ab oppido Arabiæ claudente regna, de quo dicemus expoſita prius M. Agrippæ ſententia. Nanque is Mediam & Parthiam, et Perſidem ab oriente Indo, ab occidente Tigri, à ſeptentrione Tauro, Caucaſo, à meridie rubro mari terminatas, patere in longitudinem XIII. XX. M. paß. in latitudinē DCCCXL. prodidit. Præterea per ſe Meſopotamiam ab oriente Tigri, ab occaſu Euphrate, à ſeptentrione Tauro, à meridie mari Perſico incluſam, longitudine octingentorum M. paſſuum, latitudine CCCLX. Charax oppidū Perſici ſinus intimum, à quo Arabia Eudæmon cognominata excurrit, habitatur in colle manu facto inter confluentes, dextra Tigrin, læua Eulæum III. M. paſſ. laxitate. Conditum eſt primum ab Alexandro Ma-

gno: qui colonis ex urbe regia Durine (quæ tum interijt) deductis, militumq́; inutilibus ibi relictis, Alexãdriam appellari iuſſerat: pagumq́; Pellæum, à patria ſua, quē proprie Macedonum fecerat. Flumina id oppidum expugnauere. Poſtea Antiochus reſtituit, quintus regum, et ſuo nomine appellauit. Iterumq́; infeſtatum Paſines Sogdonaci filius, rex finitimorum Arabum, quem Iuba ſatrapen Antiochi fuiſſe falſo tradit, oppoſitis molibus reſtituit: nomenq́; ſuum dedit, emunito ſitu iuxta in longitudinem III. M. paſſ. in latitudinem paulominus. Primo fuit à littore ſtadijs X. maritimum, etiam inde pſeudoporticus habet: Iuba uero prodente L. M. paſſ. Nunc abeſſe à littore CXX. M. legati Arabũ noſtriq́; negociatores, qui inde uenere, affirmant. Nec ulla in parte plus aut celerius profecere terræ fluminibus inuectæ. Magis id mirum eſt, æſtu longe ultra id accedente non repercuſſas. Hoc in loco genitum eſſe Dionyſium, terrarum orbis ſitus recentiſſimum autorem conſtat, quem ad commentanda omnia in orientē præmiſit diuus Auguſtus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicasq́; res maiore filio. Non me præterit, nec ſum oblitus, ſui quenque ſitus diligentiſſimum autorem uiſum nobis in introitu huius operis. In hac tamen parte arma Romana ſequi placet nobis, Iubamq́; regem, ad eundem Caium Cæſarem ſcriptis uoluminibus de eadē Arabica expeditione.

Arabia, Nomades, Nabatæi, Omani, Tylos, et Ogyris inſulæ. Cap. XXVIII.

Arabia gentium nulli poſtferenda, amplitudine longiſſima à monte Amano à regione Ciliciæ Comagenesq́; deſcendit, ut diximus, mul

tir gentibus eorum deductis illò à Tigrane magno, ſpõte uero ad mare noſtrum littusq́; Aegyptiacum, ut docuimus: necnon et in media Syriæ ad Libani montem penetrantibus Nubeis. quibus iunguntur Ramiſi. Deinde Taranei, deinde Patami. Ipſa uero peninſula Arabia inter duo maria, rubrum Perſicumq́; procurrens, quodã naturæ artificio ad ſimilitudinem atque magnitudinem Italiæ mari circumfuſa, in eandem etiam cœli partem nulla differentia ſpectat. Hæc quoq; in illo ſitu felix. Eius populos à noſtro mari uſque ad Palmyrenas ſolitudines diximus. Reliqua nũc inde peragemus. Nomades infeſtatoresq́; Chaldæorum Scenitæ (ut diximus) claudunt, & ipſi uagi, ſed à tabernaculis cognominati, quæ cilicijs metantur ubi libuit. Deinde Nabatæi oppidum incolunt Petram nomine in conualle, paulo minus II.M. paſ. amplitudinis, circundatum montibus inacceſſis amne interfluente. Abeſt à Gaza oppido littoris noſtri DC.M. à ſinu Perſico CXXII.M. Huc cõuenit utrunque biuium, eorum qui Syriæ Palmyram petiere, & eorum qui ab Gaza uenerunt. A Petra incoluerunt Omani ad Characem uſque, oppidis quondam claris à Semiramide conditis, Abeſamide & Soractia. Nunc ſunt ſolitudines. Deinde eſt oppidum quod Characenorum regi paret in Paſitigris ripa, Forath nomine, in quo à Petra conueniunt, Characemq́; inde XII. M. paſ. ſecundo æſtu nauigant. E Parthico enim regno nauigantibus uicus Teredon, infra confluẽtem Euphratis & Tigris: læua fluminis Chaldæi obtinent, dextra Nomades Scenitæ. Quidam & alia duo oppida lõgis interuallis Tigris prænauigari tradunt, Barbatiã, mox

Thumatam: quod abeſſe à Petra X. dierum nauigatione, noſtri negociatores dicunt, Characenorumq́; regi parere: et Apamiã ſitam ubi reſtagnatio Euphratis cũ Tigri confluat. Itaque molientes incurſionem Parthos, operibus abiectis inundatione arceri. Nunc à Characa dicemus oram, Epiphani primum exquiſitam: locus ubi Euphratis oſtium fuit, flumen ſalſum, promontorium Chaldone, uoragini ſimilius, quàm mari per L. M. oræ, flumen Achana; deſerta C. M. paſſ. uſque ad inſulam Icharam. Sinus Capeus quem accolunt Gaulopes & Chateni. Sinus Gerraicus. Oppidum Gerra V. M. paſſ. amplitudine, turres habet ex ſalis quadratis molibus, à littore L. M. paſſ. regio Attene. Ex aduerſo Tylos inſula, totidem milibus à littore, plurimis margaritis celeberrima cum oppido eiuſdem nominis: iuxtáq; altera minor, à promõtorio eius XII. M. paſſ. Vltra magnas aſpici inſulas tradunt, ad quas non ſit peruentum. Huius ambitum CXII. M. D. paſſuum, à Perſide longius abeſſe, adiri uno alueo anguſto. Inſula Aſgilia, Gentes Nocheti, Zurachi, Bergodi, Catarei, Nomades. Flumen Cynos. Vltra nauigationem incompertam ab eo latere propter ſcopulos tradit Iuba, prætermiſſa mentione oppidi Omanorum Batraſabbes, & Omanæ, quod priores celebrem portum Carmaniæ fecere. Item Omnæ et Athanæ, quæ nunc oppida maxime celebrari à Perſico mari noſtri negociatores dicunt. À flumine Canis, ut Iuba tradit, mons aduſto ſimilis. Gentes Epimaranitæ. Mox Ichthyophagi, inſula deſerta, gentes Bathymi. Eblitei montes, inſula Omoenus. Portus Machorbæ, inſulæ Etaxalos, Onchobricæ: gens Chadæi. Inſulæ ſine

nominibus multæ. Celebres uero Iſura, Rhinnea, et proxima in qua ſcriptæ ſunt ſtelæ lapideæ literis incognitis. Goboëa portus, Bragæ inſulæ deſertæ. Gens Thaludæi. Dabanegoris regio. Mons Orſa cum portu. Sinus Duatus, inſulæ multæ. Mons Tricoryphos. Regio Cardalena, inſulæ Solanidæ, Capina. Item Ichthyophagorum. Deinde Glari. Littus Hammæum, ubi auri metalla. Regio Canauna, gentes Apitami, Gaſani. Inſula Deuiade. Fons Goralus, Garpheti, inſulæ Alaëa & Amnamethus. Gens Darræ, inſulæ Chelonitis, Ichthyophagō multæ. Eodanda deſerta, Baſag. Multæ Sabæorum. Flumina, Thamar, Amnon, inſulæ Dolicæ. Fontes, Daulotes, Dora: inſulæ Pteros, Labanis, Coboris, Sambracate, & oppidū eodem nomine in continenti. A meridie inſulæ multæ, maxima Camari. Flumen, Myſecros. Portus, Leupas. Scenitæ Sabæi. Inſulæ multæ. Emporium eorū Acila, ex quo in Indiam nauigatur. Regio, Amithoſcuta, Damnia. Mizi maiores & minores, Drimati, Macæ. Horum promontoriū contra Carmaniam eſt. Diſtat L. M. p. Mira res ibi traditur: Numeniū ab Antiocho rege Meſenæ præpoſitum ibi uiciſſe eodem die claſſe, æſtuq́; reuerſo iterum equitatu contra Perſas dimicantem, & gemina trophæa eodem in loco Ioui ac Neptuno ſtatuiſſe. Inſula in alto obiacet Ogyris, clara Erythra rege ibi ſepulto. Diſtat à continente CXXV. M. paſ. circuitu CXII. M. paſſ. Nec minus altera clara in Azanio mari Dioſcuriada, diſtans à Syagro extimo promontorio CCLXXX. M. paſ. Reliqui in continente à noto etiamnū Autaridæ, in montes VII. dierū tranſitus. Gentes Larendani, Catabani, Gebanitæ pluribus oppidis, ſed ma=

ximis, Nagia, & Tamna templorũ LXV. Hæc eſt amplitudinis ſignificatio. Promontorium, à quo ad continentem Troglodytarũ L.M. paſſ. Toani, Acchitæ, Chatramotitæ, Tomabei, Antidalei, Lexianæ, Agrei, Cerbani, Sabæi Arabum propter thura clariſſimi, ad utraque maria porrectis gentibus. Oppida eorum in rubro littore Marane, Marma, Corolia, Sabatra: intus oppida Naſcus, Cardaua, Carnus, & quò merces odorum deferũt Tomala. Pars eorum Atramitæ, quorum caput Sobotale LX. templa muris includens. Regia tamen omnium Mariaba. ſinum obtinet XCIIII.M. paſſ. refertum inſulis odoriferis. Atramitis in mediterraneo iunguntur Minæi, mare accolunt & Elamitæ. Oppidum eiuſdem nominis. Iis iuncti Cagulatæ. Oppidum Siby, quod Græci Apaten uocant: Arſicodani, Vadei cum oppido magno, Baraſei, Licheni. Sygaros inſula, quam canes non intrant, expoſitiq; circa littora errando moriuntur. Sinus intimus in quo Leanitæ qui nomen ei dedere. Regia eorum Agra, & in ſinu Læana, uel, ut alij, Aelana. Nam & ipſum ſinum noſtri Aelaniticum ſcripſere, alij Elenaticum, Artemidorus Aleniticum, Iuba Læniticũ. Circuitus Arabiæ à Charace Læana colligere proditur quadragies octies centena LXV.M. Iuba paulominus XL.M. putat. Latiſſima eſt à ſeptentrione inter oppida Heroum & Characem. Nunc & reliqua mediterranea eius dicantur. Nabatæis Thimaneos iunxerũt ueteres, nunc ſunt Taueni, Suelleni, Sarraceni. Arra oppidũ in quo omnis negociatio conuenit, Hemuatæ, Analitæ: oppida, Domada, Egra. Thamudei, oppidum Badanatha. Carrei, oppidum Chariati. Achoali, oppidum

Rhoda: ac Minæi, à rege Cretæ Minoë (ut exiſtimant) originem trahentes: quorũ Charmei, oppidum XIIII. M. paſſ. Mariaba, Baramalacum, & ipſum non ſpernendum: item Carnon: Rhammei, & horum origo Rhadamanthus putatur frater Minois. Homeritæ, Maſſala oppido. Hamirei, Gedranitæ, Amptæ, Iliſanitæ, Bachilitæ, Sammei, Amathei cum oppidis Neſſa & Cenneſſeri. Zamareni cum oppidis Saiacæ, Scantate, Bacaſcami. Riphearma oppidum, quo uocabulo hordeum appellant. Autei & Raui, Gyrei & Mathatæi. Helmodenes cum oppido Ebode. Agacturi in montibus, oppido XX. M. p. in quo fons Emiſchabales, quod ſignificat Camelorum oppidum. Ampelone colonia Mileſiorum. Actrida oppidum: Calingij, quorum Mariaba oppidum ſignificat dominos omnium. Oppida, Pallon, Murannimal iuxta flumen, per quod Euphratem emergere putant. Gentes Agrei, Hammonij. Oppidũ, Athenæ. Caurarani, quod ſignificat ditiſſimos armento, Coranitæ, Cæſani, Choani. Fuerunt & Græca oppida, Arethuſa, Lariſſa, Chalcis, deleta uarijs bellis. Romana arma ſolus in eam terram adhuc intulit Aelius Gallus ex equeſtri ordine. Nam C. Cæſar Auguſti filius proſpexit tãtum Arabiã. Gallus oppida diruit non nominata ab autoribus qui ante ſcripſerunt, Egran, Anneſtum, Eſcam, Maguſum, Tammacum, Labeciam, & ſupradictam Mariabam, circuitu VI. M. paſſ. Item Caripeta, quò longiſſime proceſſit. Cætera explorata retulit, Nomades lacte & ferina carne ueſci. Reliquos uinum, ut Indos, palmis exprimere, oleum ſeſamæ. Numeroſiſſimos eſſe Homeritas, Minæis fertiles agros palmetis arbuſtisq́; in pecore di-

titias. Cebanos & Arios armis præſtare, maxime Chatramotitas. Carræis latiſſimos & fertiliſſimos agros. Sabæos ditiſſimos ſyluarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceræq; prouentu. De odoribus ſuo dicemus uolumine. Arabes, mitrati degunt, aut intonſo crine: barba abraditur, præterquam in ſuperiore labro. Aliis & hæc intonſa: mirumq; dictu, ex innumeris populis pars æqua in commerciis aut latrociniis degit: in uniuerſum gentes ditiſſimæ, ut apud quas maxime opes Romanorum Parthorumq; ſubſiſtant, uendentibus quæ e mari aut ſyluis capiant, nihil inuicem redimentibus. Nunc reliquam oram Arabiæ contrariã perſequemur. Timoſthenes totum ſinum quatridui nauigatione in longitudinem taxauit, bidui in latitudinem, anguſtias IIII. M. D. p. Eratoſthenes ab oſtio XIII. M. in quãq; partẽ. Artemidorus Arabiæ latere XIIII. L. M.

Sinus maris rubri, Troglodytici & Aethiopici. Cap. XXIX.

Troglodytico uero XI. LXXXII. M. paſſ. Ptolemaida uſque. Agrippa XIIII. XXII. M. paſſ. ſine differentia laterum. Plerique latitudinem CCCCLXII prodiderunt, faucesq; hyberno orienti obuerſas, alii IIII. M. alii VII. M. alii XII. M. p. patere. Situs autem ita ſe habet. A ſinu Aelanitico alter ſinus quem Arabes Aeant uocant, in quo Heroum oppidum eſt. Fuit & Cambyſu inter Nelos et Marchadas, deductis eo ægris exercitus. Gens Tyra. Daneõ portus, ex quo nauigabilem alueum perducere in Nilum, qua parte ad Delta dictum decurrit LXII. M. paſ. interuallo (quod inter flumen & rubrum mare intereſt) pri

mus omnium Seſoſtris Aegypti rex cogitauit: mox Darius Perſarum. deinde Ptolemæus ſequens: qui & duxit foſſam latitudine pedum C. altitudine XXX. in longitudinem XXXVII. M. D. paſſ. uſque ad fontes amaros. ultra deterruit inundationis metus, excelſiore tribus cubitis rubro mari comperto, quàm terra Aegypti. Aliqui non eam afferunt cauſam, ſed ne immiſſo mari corrumperetur aqua Nili, quæ ſola potus præbet. Nihilominus iter totum terendo frequentatur à mari Aegyptio, quod eſt triplex: Vnum à Peluſio per harenas, in quo niſi calami defixi regant, uia non reperitur, ſubinde aura ueſtigia operiente. Alterũ uero II. M. paſſuum ultra Caſium montem, quod à LX. M. paſſuum redit in Peluſiacam uiam. Accolunt Arabes Autei. Tertiũ à Gerro (quod Adipſon uocant) per eoſdem Arabes LX. M. paſſ. propius, ſed aſperum montibus & inops aquarum. Eæ uiæ omnes Arſinoën ducunt, conditam ſororis nomine in ſinu Charandra, à Ptolemæo Philadelpho: qui primus Troglodyticen excuſſit, amnem, qui Arſinoën præfluit, Ptolemæum appellauit. Mox oppidum paruum eſt Aennum, pro quo alij Philoteram ſcribunt. Deinde ſunt Azarei, ex Troglodytarum connubijs Arabes feri: Inſulæ, Sapirene, Scytala, mox deſerta ad Myos hormon, ubi fons Tadnos, mons Eos, inſula Lambe, portus multi, Berenice oppidum matris Philadelphi nomine, ad quod iter à Copto diximus. Arabes Autei & Gnebadei. Troglodyticæ, quam priſci Michoën, alij Midoën dixere. Mons, Pentedactylos. Inſulæ Stenæ diræ aliquot, Halonneſi non pauciores: Cardamine, Topazos, quæ gemmæ

nomen dedit. Sinus inſulis refertus: ex ijs quae Mareu uocatur, aquoſa: quae Eratonos, ſitiens. Regum ij praefecti fuere. Introrſus Candei, quos Ophiophagos uocant, ſerpentibus ueſci aſſueti. Neque alia regio fertilior earū. Iuba qui uidetur diligentiſſime proſecutus haec, omiſit in hoc tractu (niſi ſi exemplarium uitium eſt) Berenicē alteram, quae Panchryſos cognominata eſt. Tertiā quae Epidires, inſignem loco. Eſt enim ſita in ceruice longe procurrente, ubi fauces rubri maris IIII.M.D. paſſ. ab Arabia diſtant. Inſula ibi Cytis, topazium ferens & ipſa. ultra ſyluae, ubi Ptolemais à Philadelpho condita ad uenatus elephantorum, ob id Epitheras cognominata, iuxta lacum Monoleum. Haec eſt regio ſecundo uolumine à nobis ſignificata: in qua XLV. diebus ante ſolſtitium, totidemq́; poſtea, hora VI. cōſumuntur umbrae, & in meridiem reliquis horis cadunt, caeteris diebus in ſeptentrionem: cum in Berenice quam primam poſuimus, ipſo die ſolſtitij VI. hora umbrae in totum abſumātur, nihilq́; adnotetur aliud noui, DCII.M. paſſ. interuallo à Ptolemaide: res ingentis exempli, locusq́; ſubtilitatis immenſae, mundo ibi deprehenſo: cum indubitata ratione umbrarum, Eratoſthenes menſuram terrae prodere inde coeperit. Hinc Azanium mare, promontorium quod aliqui Hiſpalum ſcripſere. Lacus, Mandalum. Inſula Colocaſitis, & in alto multae, in quibus teſtudo plurima. Oppidum, Suchae, inſula Daphnidis. Oppidum, Aduliton. Aegyptiorum hoc ſerui à dominis profugi condidere. Maximum hic emporium Troglodytarum, etiam Aethiopum. Abeſt à Ptolemaide V. dierum nauigatione. Deferunt plurimum ebur, rhinoce

rotum cornua, hippopotamorum coria, celtium teſtudinum, ſphingia, mancipia. Supra Aethiopes Aroteres. inſulæ quæ Aliæu uocantur, item Bacchias & Antibacchias, et Stratonis. Hinc in ora Aethiopiæ ſinus incognitus, quod admiremur, cum ulteriora mercatores ſcrutentur. Promontorium in quo fons Cucios, expetitus nauigantibus. Vltra Iſidis portus X. dierum remigio ab oppido Adulitarum diſtans. In eum Troglodytis myrrha confertur. Inſulæ ante portum duæ, Pſeudopylæ uocantur, interiores totidem Pylæ. In altera ſtelæ lapideæ literis incognitis. Vltra ſinus Abalites. Inſula Diodori, & aliæ deſertæ. Oppidum Gaza, promontorium & portus Moſſylicus, quo cinnamomum deuehitur. Hucuſque Seſoſtris exercitum duxit. Aliqui unũ Aethiopiæ oppidum ultra ponunt in littore Baragaza. A Moſsylite promontorio Atlanticum mare incipere uult Iuba, præter Mauritanias ſuas Gadis uſque nauigãdum coro. Cuius tota ſententia hoc in loco ſubtrahenda non eſt. A promontorio Indorũ quod uocatur Lepte acra, ab alijs Drepanum, proponit recto curſu præterexuſta ad Malocho inſulam XV. M. paſſ. eſſe. Inde ad locum quem uocant Sceneos, CCXXV. M. Inde ad inſulam Sadanũ CL. M. paſ. Sic fieri ad apertũ mare XVIII. LXXXV. M. paſſ. Reliqui omnes propter ſolis ardorem nauigari poſſe non putauerunt. Quin et commercia ipſa infeſtant ex inſulis Arabes Aſcitæ appellati, quoniam bubulos utres binos ſternentes ponte, piraticam exercent ſagittis uenenatis. Gentes Troglodytarum Iuba tradit Therothoas a uenatu dictos, miræ uelocitatis: ſicut Ichthyophagos, natantes ceu maris animalia: Bargenos, Za

geras, Chalybas, Saxinas, Syrecas, Daremas, Domaza-
nes. Quin & accolas Nili à Syene non Aethiopum po-
pulos, ſed Arabum eſſe dicat uſque Meroën. Solis quo-
que oppidum, quod non procul Memphi in Aegypti ſi-
tu diximus, Arabas conditores habere. Sunt & qui ul-
teriorem ripam Aethiopiæ auferant, adnectántq; Afri-
cæ. ripas autem incoluere propter aquã. Nos relicto cui-
que intelligendi arbitrio, oppida quo traduntur ordine
utrinque ponemus. À Syene prius Arabiæ latere gens
Catadupi. Deinde Syenitæ. Oppida, Tacompſon, quam
quidam appellauerunt Thathicen, Aranium, Seſaniũ,
Sandura, Naſaudum, Anaudoma, Cumara, Beta, et Bo-
chiana, Leuphitorga, Tantarene, Mæchindira, Noa, Go-
phoa, Gyſtatæ, Megeda, Lea, Rhemnia, Nupſia, Direa,
Pataga, Bagada, Dumana, Rhadata, in quo felis aurea
pro deo colebatur. Boron in mediterraneo, Mallos, pro-
ximum Meroæ. ſic prodidit Bion. Iuba aliter: Oppidũ
in monte Megatichos, inter Aegyptum & Aethiopiam,
quod Arabes Myrſon uocauere. deinde Tacompſon,
Aranium, Seſanium, Piden, Mamuda, Corambin. Iu-
xta eam bituminis fontem, Hammodara, Proſda, Paren-
ta, Mama, Teſſara, Gallas, Zoton, Gauconen, Emeum,
Pidibotas, Endondacometas, Nomades in tabernaculis
uiuentes: Cyſten, Pemman, Gadagalen, Paloin, Prim-
min, Nupſin, Daſelim, Patin, Gambreues, Magaſen, Se-
gaſmala, Cranda, Denna, Cadeumna, Thena, Batha,
Alana, Macua, Scammos, Goram in inſula: ab ijs Aba-
la, Androcalim, Seren, Mallos, Agoeen. Ex Africæ late-
re tradita ſunt eodem nomine Tacompſos altera, ſiue
pars prioris: Mogora, Sea, Edoſa, Pelenaria, Pyndis,

Maguſa, Bauma, Linitima, Spyntuma, Sydopta, Genſoa, Pindicitora, Eugoa, Orſima, Suaſa, Mauma, Rhuma, Vrbubuma, Mulona, quod oppidum Græci Hypaton uocarunt: Pagoargas, Zannes, unde elephanti incipiant: Mamblia, Berreſa, Cetuma. Fuit quondam & Epis oppidum contra Meroën, antequam Bion ſcriberet deletum. Hæc ſunt prodita uſque Meroën, ex quibus hoc tempore nullum prope utroque latere extat. Cætera ſolitudines, nuper renunciauere principi Neroni, miſſi ab eo milites prætoriani cum tribuno ad explorandum, inter reliqua bella & Aethiopicum cogitanti. Intrauere autem & eò arma Romana diui Auguſti temporibus, duce P. Petronio, & ipſo equeſtris ordinis præfecto Aegyptijs. Oppida eorum expugnauit, quæ ſola inuenerat quo dicemus ordine, Pſelchin, Primin, Abocin, Phthurin, Cambuſin, Attenan, Stadiſin, ubi Nilus præcipitans ſe, fragore auditum accolis aufert. Diripuit & Napata. Longiſſime autem à Syene progreſſus eſt DCCCLXX.M. paſſuum. Nec tamen arma Romana ſolitudinem ibi fecerunt. Aegyptiorum bellis attrita eſt Aethiopia, uiciſſim imperitando ſeruiendóq;, clara et potens etiam uſque ad Troiana bella Mēnone regnāte: et Syriæ imperitaſſe eā, noſtróq; littore ætate regis Cephei patet Andromedæ fabulis. Simili modo et de menſura eius uaria prodidere: primus Dalion ultra Meroën longe ſubuectus: mox Ariſtocreon, & Bion, & Baſilis: Simonides minor, etiam quinquennio in Meroë moratus cum de Aethiopia ſcriberet. Nam et Timoſthenes claſſium Philadelphi præfectus, ſine menſura dierum LX. à Syene Meroën iter prodidit. Eratoſthenes

DCXXV.M. *Artemidorus* DC.M. *Seboſus ab* Aegypti *extremis ſexdecies centena* LXXV.M.*paß.unde proxime dicti* XII.LXX.V*erum omnis hæc finita nuper diſputatio eſt, quoniam à* Syene DCCCCLXII.M.Neronis *exploratores renunciauere his modis: A`* Syene Hieran *ſycaminon* LIIII.M.*paſſ.* Inde Tania LXXV.M.*paß.regionem* Enominitô Aethiopum *primã* CXX. *Acinam* LIIII.M.*Piturã* XXV. *Tergedum* CVI.M. *inſulam* Gagauden *eſſe in medio eo tractu.* Inde *primum uiſas aues pſittacos, & ab altera* (*quæ uocatur* Artigula) *animal ſphigiô, à* Tergedo *cynocephalos.* Inde Nabata LXXX.M.Oppidum *id paruum inter prædicta ſolum.* Abeo *ad inſulam* Meroën CCCLX.M. Herbas *circa* Meroën *demum uiridiores ſyluarũq; aliquid apparuiſſe. & rhinocerotum elephantorumq; ueſtigia.* Ipſum *oppidum* Meroën *ab introitu inſulæ abeſſe* LXX.M.*paß.iuxtaq; aliam iſulam* Tatu *dextro ſubeuntibus alueo, quæ portum faceret.* Aedificia *oppidi pauca.* Regnare *fœminam* Candacen, *quod nomen multis iam annis ad reginas tranſijt.* Delubrum Ammonis *& ibi religioſum, & toto tractu ſacella.* Cæterum *cum potirentur rerum* Aethiopes, *inſula ea magnæ claritatis fuit.* Tradunt *armatorum* CCL.M. *dare ſolitam, artificum* CCCC.M.*alere.* Reges Aethiopum XLV. *& hodie traduntur.*

Multiformes & miræ hominum effigies. Cap. XXX.

Niuerſa *uero gens* Aetheria *appellata eſt, deinde* Atlantia, *mox à* Vulcani *filio* Aethiope Aethiopia. Animaliũ *hominumq; effigies*

monſtriferas

monſtriferas circa extremitates eius gigni minime mirum, artifici ad formanda corpora effigiesq́; cœlandas mobilitate ignea. Ferunt ecce ab orientis parte intima gẽtes eſſe ſine naribus, æquali totius oris planicie. Alias ſuperiore labro orbas, alias ſine linguis. Pars etiam ore concreto & naribus carens, uno tantum foramine ſpirat, potumq́; calamis auenæ trahit, & grana eiuſdem auenæ ſponte prouenientis ad ueſcendum. Quibuſdam pro ſermone nutus motusq́; membrorum eſt. Quibuſdã ante Ptolemæum Lathyrum regem Aegypti ignotus fuit uſus ignium. Quidam & Pygmæorum gentem prodiderunt ante paludes, ex quibus Nilus oriretur. In ora autem ubi deſijmus, continui montes ardentibus ſimiles rubent. Troglodytis & rubro mari à Meroë tractus omnis ſuperponitur: à Napata tridui itinere ad rubrum littus, aqua pluuia ad uſum compluribus locis ſeruatur, fertiliſſima regione quæ intereſt auri. Vlteriora Atabuli Aethiopum gens tenet. Deinde contra Meroën Megabari, quos aliqui Adiabaras nominauere, oppidũ habent Apollinis. Pars eorum Nomades, quæ elephãtis ueſcitur. Ex aduerſo in Africæ parte Macrobij. Rurſus à Megabaris Memnones & Danelli, dierumq́; XX. interuallo Critenſi. ultra eos Dochi. deinde Gymnites ſemper nudi. mox Anderæ, Mathitæ, Meſagebes, Hipporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex Africæ parte Medimni. Deinde Nomades cynocephalorum lacte uiuẽtes, Olabi, Syrbotæ, qui octonum cubitorum eſſe dicuntur. Ariſtocreon Libyæ latere, à Meroë oppidum Tolẽ dierum V. itinere tradit. Inde dierum XII. Eſar Aegyptiorum oppidum, qui Pſammethicum fugerint:

in eo produntur annis CCC. habitaſſe. Contra in Arabico latere Daron oppidum eſſe eorum. Bion autem Sapen uocat, quod ille Eſar, & ipſo nomine aduenas ait ſignificari. Caput eorum in inſula Sembobitin, & tertium in Arabia Sai. Inter montes autem et Nilũ Symbari ſunt, Phalanges, in ipſis uero montibus Aſachæ multis nationibus. Abeſſe à mari dicuntur dierum V. itinere. Viuunt elephantorum uenatu. Inſula in Nilo Semberritarum, reginæ paret. Ab ea Nubei Aethiopes dierum octo itinere. Oppidum eorum Nilo impoſitum, Tenupſis. Sambri apud quos quadrupedes omnes ſine auribus, etiam elephanti. At ex Africæ parte Ptoëmbari, Ptoëmphanæ qui canem pro rege habent, motu eius imperia augurantes: Auruſpi oppido longe à Nilo ſito. Poſtea Achiſarmi, Phaliges, Marigerri, Caſamarri. Biõ & alia oppida in inſulis tradit, à Sembobiti Meroën uerſus dierum toto itinere XX. Proximæ inſulæ, oppidum Semberritarum ſub regina: & aliud Aſar. alterius oppidum Daron. Tertiam Medoën uocant, in qua oppidum Aſel. Quartam eodem quo oppidum nomine Garoden. Inde per ripas oppida, Nauos, Modundam, Andatim, Setundum, Colligat, Secande, Nauectabe, Cumi Agroſpi, Aegipam, Candrogari, Arabam, Summaram. Regio ſupra Sirbitum, ubi deſinunt montes, traditur à quibuſdam habere maritimos Aethiopas, Niſicaſtes, Niſitas, quod ſignificat ternum & quaternum oculorum uiros: non quia ſic ſint, ſed quia ſagittis præcipua cõtemplatione utantur. Ab ea uero parte Nili quæ ſupra Syrtes maiores oceanumq́; meridianum protenditur, Dalion uocatos eſſe dicit, pluuia tantum aqua uten

tes Ciſoros, Longoporos. Ab Oecalicibus dierum V. itinere Vſibalcos, Iſuelos, Pharuſos, Valios, Ciſpios. Reliqua deſerta. Deinde fabuloſa: ad occidentem uerſus Nigroe, quorum rex unum oculũ habeat in fronte. Agriophagi pantherarum & leonum carnibus maxime uiuentes. Pamphagi omnia mandentes. Anthropophagi humana carne ueſcentes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabatitæ quadrupedum ferarum modo uagi. Deinde Heſperij, Perorſi quos in Mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam Aethiopum locuſtis tantum uiuit, fumo & ſale duratis in annua alimenta: ij quadrageſimum uitæ annum non excedunt. Aethiopum terrã uniuerſam cum mari rubro patere in longitudinem ſemel & uicies centena LXX. M. paſſ in latitudinem cum ſuperiore Aegypto duodecies centena XCVII. M. Agrippa exiſtimauit. Quidam longitudinem ita diuiſerunt. A Meroë Sirbitum XII. dierum nauigationem. Ab ea XII. ad Dabellos. Ab ijs ad oceanum Aethiopicũ VI. dierum iter. In totum autem ab oceano ad Meroën DCCXXV. M. paß. eſſe inter autores ferè conuenit: inde Syenen quantũ diximus. Sita eſt Aethiopia ab oriẽte hyberno ad occidentem hybernum. Meridiano cardine ſyluæ hebeno maxime uirent: à media eius parte imminens mari mons excelſus, æternis ardet ignibus, Theon, ochema dictus Græcis: à quo nauigatio quatriduì ad promontorium quod Heſperionceras uocatur, cõfine Africæ iuxta Aethiopes Heſperios. Quidam et in eo tractu modicos colles amœna opacitate ueſtitos Aegipanum Satyrorumq; produnt.

Inſulæ Aethiopici maris. Cap. XXXI.

Nſulas toto mari & Ephorus complures eſſe tradidit, & Eudoxus & Timoſthenes, Clitarchus uero Alexandro regi renuntiatam adeo diuitem, ut equos incolæ talentis auri permutarēt. Alteram, ubi ſacer mons opacus ſylua repertus eſſet, diſtillantibus arboribus odore miræ ſuauitatis. Contra ſinum Perſicum Cerne nominatur inſula aduerſa Aethiopiæ, cuius neque magnitudo, neque interuallum à continente conſtat. Aethiopas tantum populos habere traditur. Ephorus autor eſt, à rubro mari nauigantes in eam non poſſe propter ardores ultra quaſdam columnas (ita appellantur paruæ inſulæ) proue hi. Polybius in extrema Mauritania contra montem Atlantem à terra ſtadia octo abeſſe prodidit Cernen. Nepos Cornelius ex aduerſo maxime Carthaginis à continente paſſus mille: non ampliorem circuitu duobus millibus. Traditur & alia inſula contra montem Atlantem, & ipſa Atlantis appellata. Ab ea quinque dierum nauigatione ſolitudines ad Aethiopas Heſperios, & promontorium quod uocauimus Heſperion ceras, inde primum circumagente ſe terrarum fronte in occaſum ac mare Atlanticum. Contra hoc promontoriū Gorgades inſulæ narrantur, Gorgonum quondam domus, bidui nauigatione diſtantes à continente, ut tradit Xenophon Lampſacenus. Penetrauit in eas Hanno Pœnorum imperator, prodiditq́; hirta fœminarum corpora, uiros pernicitate euaſiſſe: duarumq́; Gorgonum cutes argumenti & miraculi gratia in Iunonis templo po-

ſuit, ſpectatas uſque ad Carthaginem captam. Vltra has etiamnum duæ Heſperides inſulæ narrantur. Adeoq́; omnia circa hæc incerta ſunt, ut Statius Seboſus à Gorgonum inſulis prænauigatione Atlantis dierum XL. ad Heſperidum inſulas curſum prodiderit, ab ijs ad Heſperionceras unius. Nec Mauritaniæ inſularum certior fama eſt. Paucas modo conſtat eſſe ex aduerſo Autololũ, à Iuba repertas, in quibus Getulicam purpuram tingere inſtituerat.

De fortunatis inſulis. Cap. XXXII.

SVnt qui ultra eos fortunatas putãt eſſe quaſdamq́; alias, quorum numero idem Seboſus etiam ſpatia complexus, Iunoniam abeſſe à Gadibus DCCL. M. paſ. tradit. Ab ea tantundem ad occaſum uerſus Pluuialiam Caprariamq́;: in Pluuialia non eſſe aquam niſi ex imbribus. Ab ijs CCL. M. paſſ. Fortunatas, contra læuam Mauritaniæ VIII. M. paſ. Oram ſolis uocari in conualle à conuexitate, & Planariam à ſpecie, conuallis circuitu CCC. M. paſſ. Arborum ibi proceritatem ad centum quadraginta quatuor pedes adoleſcere. Iuba de fortunatis ita inquiſiuit: ſub meridiem poſitas eſſe prope occaſum, à Purpurarijs DCCXXV. M. paſſ. ſic ut CCL. ſupra occaſum nauigetur: deinde per CCCLXXV. M. paſſ. ortus petatur. Primam uocari Ombrion nullis ædificiorum ueſtigijs: habere in montibus ſtagnum, arbores ſimiles ferulæ, ex quibus aqua exprimatur, ex nigris amara, ex cãdidioribus potui iucunda. Alteram inſulam Iunoniam appellari, in ea ædiculam eſſe tantum lapide extructam. Ab ea in uicino eodem nomine minorem. Deinde Caprariam lacer-

tis grădibus refertam. In conſpectu earum eſſe Ninariam, quæ hoc nomen accepit à perpetua niue, nebuloſam. Proximam ei Canariam uocari, à multitudine canum ingentis magnitudinis: ex quibus perducti ſunt à Iuba duo: apparentq; ibi ueſtigia ædificiorum. Cum autem copia omnes pomorum et auium omnis generis abundent, hanc & palmetis caryotas ferentibus, ac nuce pinea abundare. Eſſe copiam & mellis. Papyrũ quoque & ſiluros in amnibus gigni. Infeſtari eas beluis, quæ expellantur aſſidue, putreſcentibus. At abunde orbe terrarum extra intra indicato, colligenda in arctum menſura æquorum uidetur.

Terræ per menſuras computatæ digeſtio. Cap. XXXIII.

Polybius à Gaditano freto longitudinem directo curſu ad os Mæotis, XXXIIII. XXXVII.M.D. paſſ. prodidit. Ab eodem initio ad orientem recto curſu Siciliam XII.LX.M.D.p. Cretã CCCLXXV.M. paß. Rhodum CLXXXVI. D. paſſ. Chelidonias tantundem: Cyprum CCCXXV. M.paſſ. Inde Syriæ Seleuciam Pieriam CXV.M. paß. Quæ computatio efficit uicies ter centena XL.M.paß. Agrippa hoc idem interuallum à freto Gaditano ad ſinũ Iſſicum per longitudinem directam XXXIIII.XL.paſ. M.taxat. in quo haud ſcio an ſit error numeri, quoniã idem à Siculo freto Alexandriã curſus XII.L.M.p. tradidit. Vniuerſus autem circuitus per ſinus dictos ab eodem exordio colligit ad Mæotin lacum CLVI. M.paſſuum. Artemidorus adijcit DCCLVI. M. Idem cum Mæotide CLXXIII.XC.M.paß.eſſe tradit. Hæc

eſt menſura inermium, & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nunc ipſarum partium magnitudo comparabitur, utcunque difficultatem afferet autorum diuerſitas. Aptiſſime tamen ſpectabitur ad longitudinem latitudine addita. Eſt ergo ad hoc præſcriptū Europæ magnitudo LXXXI. XLVIII. M. paſſuum. Africæ (ut media ex omni uarietate prodentiū ſumatur computatio) efficit longitudo XXXVII. XLVIII. M. Latitudo quà colitur, nuſquam CCL. M. paſſ. excedit. Sed quoniam à Cyrenaica eius parte DCCCCX. M. paſſuum eam fecit Agrippa, deſerta eius ad Garamantas uſque quà noſcebantur, complectens, uniuerſam menſuram quæ uenit in computationem XLVI. VIII. M. paſſ. efficit. Aſiæ lōgitudo in confeſſo eſt LXIII. M. D. CCCL. M. paſſ. Latitudo ſanè computetur ab Aethiopico mari Alexandriam iuxta Nilum ſitam, ut per Meroën & Syenen menſura currat XVIII. LXXV. M. paſſ. Apparet ergo Europā paulominus dimidia Aſiæ parte maiorem eſſe quàm Aſiam. Eandem altero tanto & ſexta parte Africæ ampliorem, quàm Africam. Quod ſi miſceātur omnes ſummæ, liquido patebit Europam totius terræ tertiam eſſe partem & VIII. paulo amplius: Aſiam uero IIII & XIIII. Africam autem V & inſuper LX. His addemus etiamnum unā Græcæ inuentionis ſententiam uel exquiſitiſſimæ ſubtilitatis, ut nihil deſit in ſpectando terrarum ſitu: indicatisq; regionibus noſcatur, & quæ cuiq; earū ſocietas ſit ſiue cognatio dierum ac noctium, quibusq; inter ſe pares umbræ & æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam, terraq; uniuerſa in membra cœli digeretur.

Plura ſunt autem hæc ſegmenta mundi, quæ noſtri circulos appellauere, Græci parallelos.

Digeſtio terrarum in parallelos & umbras pares. Cap. XXXIIII.

Principium habet Indiæ pars uerſa ad auſtrum. Patet uſque Arabiam & rubri maris accolas. Continentur Gedroſi, Perſæ, Carmani, Elymæi, Parthyene, Aria, Suſiane, Meſopotamia, Seleucia cognominata Babylonia, Arabia ad Petras uſque, Syriacœle, Peluſium Aegypti: inferiorq́; ora quæ uocatur Alexandriæ, Africæ maritima. Cyrenaica oppida omnia, Thapſus, Hadrumetũ, Clupea, Carthago, Vtica, utraque Hippo. Numidia, Mauritania utraque, Atlanticum mare, columnæ Herculis. In hoc cœli circumplexu æquinoctij die media, umbilicus, quem gnomonem uocant, VII. pedes lõgus, umbram non amplius IIII. pedes longam reddit. Noctis uero diei'q; longiſſima ſpatia horas XIIII. æquinoctiales habent, breuiſſima è cõtrario X. Sequẽs circulus incipit ab India uergente ad occaſum, uadit prr medios Parthos, Perſepolin, citima Perſidis, Arabiam citeriorem, Iudæam, Libani montis accolas. Amplectitur Babylonem, Idumæam, Samariã, Hieroſolymam, Aſcalonem, Ioppen, Cæſaream, Phœnicen, Ptolemaidem, Sidonem, Tyrum, Berytum, Botryn, Tripolin, Byblum, Antiochiam, Laodiceam, Seleuciã, Ciliciæ maritima, Cyprum, auſtrinam Cretam, Lilybæum in Sicilia, ſeptentrionalia Africæ & Numidiæ. Vmbilicus æquinoctio XXXV. pedum, umbram XXIIII. pedes longam facit. Dies autem noxq́; maxima XIIII. horarum æquinoctialiũ eſt, accedente iis quinta

parte unius horæ. Tertius circulus ab Indis Imao proximis oritur. Tendit per Caſpias portas Mediæ proximas, Cataoniam, Cappadociam, Taurum, Amanum, Iſſum, Cilicias portas, Solos, Tarſum, Cyprum, Piſidiam, Pamphyliæ Siden, Lycaoniam, Lyciæ Pataram, Xanthum, Caunum, Rhodum, Coum, Halicarnaſſum, Gnidum, Dorida, Chiū, Delum, Cycladas medias, Gythiū, Maleam, Argos, Laconiam, Elin, Olympiam, Meſſanā Peloponneſi, Syracuſas, Catinam, Siciliā mediam, Sardiniæ auſtrina, Carteiam, Gades Gnomonis centum unciæ, umbram LXXVII. unciarum faciunt. Longiſſimus dies eſt æquinoctialium horarum XIIII. atque dimidiæ, cum XXX. parte unius horæ. Quarto ſubiacent circulo quæ ſunt ab altero latere Imai. Cappadociæ auſtrina, Galatia, Myſia, Sardis, Smyrna, Sipylus, Tmolus mons Lydiæ, Caria, Ionia, Trallis, Colophon, Epheſus, Miletos, Samos, Chios, Icarium mare, Cyclades ſeptentrionales, Athenæ, Megara, Corinthus, Sicyō, Achaia, Patræ, Iſthmos, Epirus ſeptētrionalia Siciliæ, Narbonenſis Galliæ exortiua, Hiſpaniæ maritima à Carthagine noua, & inde ad occaſum. Gnomoni XXI. pedum, reſpondent umbræ XVII. pedum. Lōgiſſimus dies habet æquinoctiales horas quatuordecim, & duas tertias unius horæ. Quinto continentur ſegmento ab introitu Caſpij maris, Bactria, Iberia, Armenia, Myſia, Phrygia, Helleſpontus, Troas, Tenedus, Abydos, Scæpſis, Ilium, Ida mons, Cyzicum, Lampſacum, Sinope, Amiſum, Heraclea in pōto, Paphlagonia, Lemnus, Imbrus, Thaſſus, Caſſandria, Theſſalia, Macedonia, Lariſſa, Amphipolis, Theſſalonice, Pella, Edeſſa, Beroea, Phar-

ſalia, Caryſtum, Eubœa, Bœoti, Chalcis, Delphi, Acarnania, Aetolia, Apollonia, Brundiſium, Tarentum, Thurij, Locri, Rhegium, Lucani, Neapolis, Puteoli, Tuſcum mare, Corſica, Baleares, Hiſpania media. Gnomoni ſeptem pedes umbræ ſex. Magnitudo diei ſumma, horarū æquinoctialium XV. Sexta comprehenſio qua continetur urbs Roma, amplectitur Caſpias gentes, Caucaſum, ſeptentrionalia Armeniæ, Apolloniam ſupra Rhyndacum, Nicomediam, Nicæam, Chalcedonem, Byzantium, Lyſimachiā, Cherroneſum, Melanem ſinum, Abderā, Samothraciam, Maroneam, Aenum, Beſſicam, Thraciā mediam, Pæoniam, Illyrios, Dyrrhachium, Canuſium, Apuliæ extima, Campaniam & Hetruriam, Piſas, Lunam, Lucam, Genuam. Liguriā, Antipolin, Maſſiliā, Narbonem, Tarraconem, Hiſpaniam Tarraconenſem mediam, & inde per Luſitaniam. Gnomoni pedes nouem, umbræ octo. Longiſſima diei ſpatia, horarū æquinoctialium XV. addita nona parte unius horæ: aut, ut Nigidio placuit, quinta. Septima diuiſio ab altera Caſpij maris ora incipit: caditq; ſupra Callatim, Boſphorum, Boryſthenem, Tomos, Thraciæ auerſa, Triballos, Illyrici reliqua, Adriaticum mare, Aquileiam, Altinū, Venetiam, Vicentiam, Patauium, Veronam, Cremonā, Rauennam, Anconam, Picenum, Marſos, Pelignos, Sabinos, Vmbriam, Ariminum, Bononiam, Placentiam, Mediolanum, omniaq; ab Apennino: trāſq; alpes, Galliam Aquitanicam, Viennam, Pyrenæum, Celtiberiā. Vmbilico XXXV. pedum, umbræ XXXVI. ut tamen in parte Venetiæ exæquetur umbra Gnomoni: ampliſſima dies horarum æquinoctialiū quindecim, et quin-

terum partium horæ trium. Hactenus antiquorum exacta celebrauimus. Sequentium diligentiſſimi, quod ſupereſt terrarum tribus aſſignauere ſegmentis. À Tanai per Mæotin lacum & Sarmatas uſque Boryſthenem, atque ita per Dacos partemq́; Germaniæ, Gallias, oceani littora amplexi, quod eſſet horarum ſedecim. Alterum per Hyperboreos & Britanniam, horarum decem & ſeptem. Poſtremo Scythicum à riphæis iugis in Thulen, in quo dies continuarentur (ut diximus) noctesq́; per uices. Iidem & ante principia quæ fecimus, poſuere circulos duos. Primum per inſulam Meroën, & Ptolemaidem, in rubro mari ad elephantorum uenatus conditam: ubi longiſſimus dies XII. horarũ eſſet, dimidia hora amplior. Secũdum per Syenem Aegypti euntem, qui eſſet horarum XIII. Iidemq́; ſingulis dimidia horarũ ſpatia uſque ultimum adiecere circulis. Et hactenus de terris.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEPTIMVS.

PROOEMIVM.

M VNDVS, *Et in eo terræ, gentes, maria, inſulæ, inſignes urbes, ad hũc modum ſe habent. Animantiũ in eodẽ natura, nullius propé partis contẽplatione minor eſt, ſiquidem omnia exequi*

humanus animus queat. Principium iure tribuetur homini, cuius cauſa uidetur cuncta alia genuiſſe natura, magna & ſæua mercede contra tanta ſua munera: ut non ſit ſatis æſtimare, parẽs melior homini, an triſtior nouerca fuerit. Ante omnia unum animantium cunctorum, alienis uelat opibus: cæteris uarie tegumenta tribuit, teſtas, cortices, coria, ſpinas, uillos, ſætas, pilos, plumam, pennas, ſquamas, uellera. Truncos etiam arboresq́; cortice, interdum gemino, à frigoribus & calore tutata eſt. Hominem tantum nudum, et in nuda humo, natali die abijcit ad uagitus ſtatim & ploratum, nullumq́; tot animalium aliud ad lachrymas, & has protinus uitæ principio. At Hercule riſus, præcox ille et celerrimus, ante quadrageſimum diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento, quæ ne feras quidem inter nos genitas, uincula excipiunt, & omnium membrorum nexus: itaq́; feliciter natus iacet, manibus pedibusq́; deuinctis, flens, animal cæteris imperaturum: & à ſupplicijs uitam auſpicatur, unam tãtum ob culpam, quia natum eſt. Heu dementiam ab ijs initijs exiſtimantium ad ſuperbiam ſe genitos. Prima roboris ſpes, primũq́; temporis munus quadrupedi ſimilem facit. Quando homini inceſſus? quando uox? quando firmum cibi os? quã diu palpitans uertex, ſummæ inter cuncta animalia imbecillitatis indicium? Iam morbi, totq́; medicinæ cõtra mala excogitatæ, & hæ quoque ſubinde nouitatibus uictæ. Cætera ſentire naturam ſuam, alia pernicitatem uſurpare, alia præpetes uolatus, alia uires, alia nare: Hominem ſcire nihil ſine doctrina, non fari, non ingredi, nõ ueſci: breuiterq́; nõ aliud naturæ ſponte, quàm flere.

Itaque multi extitere, qui non naſci optimum cenſerent, aut quamocyſſime aboleri. Vni *animantiū luctus eſt datus, uni luxuria, et quidem innumerabilibus modis, ac per ſingula membra: uni ambitio, uni auaritia, uni immenſa uiuendi cupido, uni ſuperſtitio, uni ſepulturæ cura, atque etiam poſt ſe de futuro.* Nulli *uita fragilior, nulli rerum omnium libido maior: nulli pauor confuſior, nulli rabies acrior.* Denique *cætera animantia in ſuo genere probe degunt: congregari uidemus, & ſtare contra diſſimilia: leonum feritas inter ſe non dimicat: ſerpentum morſus non petit ſerpentes: ne maris quidem beluæ ac piſces, niſi in diuerſa genera, ſæuiunt:* At Her*cule homini plurima ex homine ſunt mala.*

Gentium *mirabiles figuræ.* Cap. I.

E T *de uniuerſitate quidem generis humani, magna ex parte in relatione gentium diximus.* Neque *enim ritus moresq; nunc tractamus innumeros, ac totidem penè quot ſunt hominum cœtus.* Q*uædam tamen non omittenda duco, maximeq; longius à mari degentium: in quibus prodigioſa aliqua & incredibilia multis uiſum iri haud dubito.* Q*uis enim* Aethiop*as antequam cerneret, credidit? aut quid non miraculo eſt cum primū in notitiā uenit?* Q*uàm multa fieri non poſſe, priuſquam ſint facta, iudicantur?* Natur*æ uero rerum uis atque maieſtas, in omnibus momentis fide caret: ſi quis modo partes eius, ac nō totam complectatur animo.* Ne *pauones, aut tigrium pantherarumq; maculas, & tot animalium picturas commemorem, paruum dictu, ſed immenſum æſtimatione, tot gentium ſermones, tot linguæ, tanta loquendi uarietas,*

ut externus alieno penè non ſit hominis uice. Iam in facie uultuq; noſtro, cum ſint X. aut paulo plura membra, nullas duas in tot milibus hominum indiſcretas effigies exiſtere: quod ars nulla in paucis numero præſtet affectando. Nec tamen ego in pleriſque eorum obſtringam fidem meam, potiusq; ad autores relegabo, qui dubijs reddentur omnibus: modo ne ſit faſtidio Græcos ſequi, tanto maiore eorum diligentia uel cura uetuſtiore.

De Scythis et aliarũ diuerſitate gentiũ. Cap. II.

Eſſe Scytharum genera, et quidem plura, quæ corporibus humanis ueſcerẽtur, indicauimus. Id ipſum incredibile fortaſſe, ni cogitemus in medio orbe terrarum ac Sicilia & Italia fuiſſe gentes huius monſtri Cyclopas, & Læſtrygonas, & nuperrime trans alpes hominem immolari gentium earũ more ſolitum, quod paulum à mandendo abeſt. Sed & iuxta eos, qui ſunt ad ſeptentrionem uerſi, haud procul ab ipſo aquilonis exortu, ſpecuq; eius dicto, quem locũ Geſclitron appellant, produntur Arimaſpi quos diximus, uno oculo in fronte media inſignes: quibus aſſidue bellum eſſe circa metalla cum gryphis, ferarum uolucri genere quale uulgo traditur, eruente ex cuniculis aurũ, mira cupiditate & feris cuſtodientibus, & Armaſpis rapientibus, multi, ſed maxime illuſtres Herodotus & Ariſteas Proconneſius, ſcribunt. Super alios autem Anthropophagos Scythas, in quadã conualle magna Imai montis, regio eſt quæ uocatur Abarimon, in qua ſylueſtres uiuunt homines, auerſis poſt crura plantis, eximiæ uelocitatis, paſſim cum feris uagantes. Hos in

alio non ſpirare cælo, ideóq; ad finitimos reges non pertrahi, neque ad Alexandrum Magnum pertractos, Beton itinerum eius menſor prodidit. Priores Anthropophagos, quos ad ſeptentrionem eſſe diximus, decem dierum itinere ſupra Boryſthenem amnem, oſſibus humanorum capitum bibere, cutibuſq; cum capillo pro mantelibus ante pectora uti, Iſigonus Nicæenſis. Idem in Albania gigni quoſdam glauca oculorũ acie, à pueritia ſtatim canos, qui noctu plus quàm interdiu cernant. Idem itinere dierum X. ſupra Boryſthenem, Sauromatas tertio die cibum capere ſemper. Crates Pergamenus in Helleſponto circa Parium, genus hominum fuiſſe tradit, quos Ophiogenes uocat, ſerpentum ictus contactu leuare ſolitos, & manu impoſita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc eſſe paucos ibi, quorum ſaliuæ contra ictus ſerpentum medeantur. Similis & in Africa gens Pſyllorum fuit, ut Agatharchides ſcribit, à Pſyllo rege dicta, cuius ſepulchrũ in parte Syrtium maiorum eſt. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale ſerpentibus, ut cuius odore ſopirent eas. Mos uero, liberos genitos protinus obijciendi ſæuiſſimis earum: eóq; genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino ſanguine natos ſerpentibus. Hæc gens ipſa quidem propè internicione ſublata eſt à Naſamonibus, qui nunc eas tenent ſedes. Genus tamen hominum ex his qui profugerãt, aut cum pugnatum eſt, abfuerant, hodieq; remanet in paucis. Simile & in Italia Marſorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo ineſſe ijs uim naturalem eam. Et tamen omnibus hominibus contra

ſerpentes ineſt uenenum. Feruntq́; ictas ſaliua, ut feruẽtis aquæ contactum fugere. Quod ſi in fauces penetrauerit, etiam mori: idq́; maxime humani ieiuni oris. Supra Naſamonas confinesq́; illis Maclias, Androgynos eſſe utriuſque naturæ, inter ſe uicibus coeuntes, Calliphanes tradit. Ariſtoteles adijcit, dextram mammam ijs uirilem, læuam muliebrem eſſe. In eadem Africa familias quaſdam effaſcinantium, Iſigonus & Nymphodorus tradunt: quarum laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes. Eſſe eiuſdem generis in Triballis & Illyrijs, adijcit Iſigonus, qui uiſu quoque effaſcinent, interimantq́; quos diutius intueantur, iratis præcipue oculis: quod eorum malum facilius ſentire puberes. Notabilius eſſe quòd pupillas binas in oculis ſingulis habeant. Huius generis & fœminas in Scythia, quæ uocantur Bithyæ, prodit Apollonides. Philarchus & in Ponto Thibiorum genus, multosq́; alios eiuſdem naturæ: quorum notas tradit in oculo altero geminam pupillam, in altero equi effigiem: Eoſdẽ præterea non poſſe mergi, ne ueſte quidẽ degrauatos. Haud diſſimile ijs genus Pharnacum in Aethiopia prodidit Damon, quorum ſudor tabem contactis corporibus afferat. Fœminas quidem omnes ubique uiſu nocere, quæ duplices pupillas habeant, Cicero quoque apud nos autor eſt. Adeo naturæ, cum ferarum morem ueſcendi humanis uiſceribus in homine genuiſſet, gignere etiam in toto corpore & quorundam oculis quoque uenena placuit: ne quid uſquam mali eſſet, quod in homine non eſſet. Haud procul urbe Roma in Faliſcorum agro familiæ ſunt paucæ, quæ uocantur Hirpiæ: quæ ſacrificio

annuo,

annuo, quod fit ad montem Soractum Apollini, ſup ambuſtam ligni ſtruem ambulantes non aduruntur. Et ob id perpetuo ſenatuſconſulto militiæ omniumq́; aliorũ munerum uacationem habent. Quorundã corpore partes naſcuntur ad aliqua mirabiles: ſicut Pyrrho regi pollex in dextero pede, cuius tactu lienoſis medebatur. Hunc cremari cum reliquo corpore non potuiſſe tradũt, conditumq́; loculo in templo. Præcipue India Aethiopumq́; tractus, miraculis ſcatent. Maxima in India gignuntur animalia. Indicio ſunt canes grandiores cæteris. Arbores quidem tantæ proceritatis traduntur, ut ſagittis ſuperari nequeãt. Hæc facit ubertas ſoli, temperies cœli, aquarum abundãtia (ſi libeat credere) ut ſub una ficu turmæ condantur equitum. Arundines uero tantæ proceritatis, ut ſingula internodia alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Multos ibi quina cubita conſtat longitudine excedere: non expuere: non capitis, aut dentium, aut oculorum ullo dolore affici, raro aliarum corporis partium: tam moderato ſolis uapore durari. Philoſophos eorum quos Gymnoſophiſtas uocant, ab exortu ad occaſum perſtare, contuentes ſolem immobilibus oculis: feruentibus harenis toto die alternis pedibus inſiſtere. In monte cui nomen eſt Milo, homines eſſe auerſis plantis, octonos digitos in ſingulis pedibus habẽtes, autor eſt Megaſthenes. In multis autem montibus genus hominum capitibus caninis, ferarum pellibus uelari, pro uoce latratum edere, unguibus armatum uenatu & aucupio ueſci. Horum ſupra CXX. M. fuiſſe prodẽte ſe, Cteſias ſcribit: & in quadam gente Indiæ, fœminas ſemel in uita parere, genitoſq́; confeſtim caneſcere.

Item hominum genus qui Monoſcæli uocarentur, ſingulis cruribus, miræ perniciatatis ad ſaltum, eoſdemq; Sciopodes uocari: quòd in maiore æſtu humi iacentes reſupini, umbra ſe pedum protegant: non longe eos à Troglodytis abeſſe. Rurſusq; ab his occidentem uerſus quoſdã ſine ceruice, oculos in humeris habentes. Sunt & Satyri ſubſolanis Indorum montibus (Cartadulorum dicitur regio) perniciſſimum animal: tum quadrupedes, tum recte currentes humana effigie, propter uelocitatem niſi ſenes aut ægri non capiuntur. Choromandarum gentem uocat Tauron ſylueſtrem ſine uoce, ſtridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Eudoxus in meridianis Indiæ uiris plantas eſſe cubitales: fœminis adeo paruas, ut Struthopodes appellentur. Megaſthenes gentem inter Nomadas Indos narium loco foramina tantum habentem, anguium modo loripedem, uocari Syrictas. Ad extremos fines Indiæ ab oriente circa fontem Gangis, Aſtomorum gentem ſine ore, corpore toto hirtam ueſtiri frondium lanugine, halitu tantum uiuentem, & odore quem naribus trahant. Nullũ illis cibum, nullumq; potum: tantum radicum florumq; uarios odores & ſylueſtrium malorum, quæ ſecum portant longiore itinere, ne deſit olfactus: grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Super hos extrema in parte montium Spithamæi Pygmæi narrantur, ternas ſpithamas longitudine, hoc eſt ternos dodrantes nõ excedentes, ſalubri cœlo, ſemperq; uernante, montibus ab aquilone oppoſitis: quos à gruibus infeſtari Homerus quoque prodidit. Fama eſt, inſidentes arietum caprarumq; dorſis, armatos ſagittis ueris tempore uniuer

ſo agmine ad mare deſcendere, & oua pulloſq; earum alitum conſumere: ternis eam expeditionem menſibus confici, aliter futuris gregibus non reſiſti. Caſas eorum luto penniſq;, & ouorum putaminibus conſtrui. Ariſtoteles in cauernis uiuere Pygmæos tradit. Cætera de his, ut reliqui. Cyrnios Indorum genus Iſigonus annis cẽtenis quadragenis uiuere. Item Aethiopas macrobios et Seras exiſtimat, & qui Athon montem incolant: hos quidem, quia uiperinis carnibus alantur: itaque nec capiti nec ueſtibus eorum noxia corpori ineſſe animalia. Oneſicritus, quibus in locis Indiæ umbræ non ſint, corpora hominum cubitorum quinûm & binorum palmorum exiſtere, & uiuere annos CXXX. nec ſeneſcere, ſed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus Indos, qui centenos annos excedant, Gymnetas appellat, non pauci Macrobios. Cteſias gentem ex his quæ appellatur Pandoræ, in conuallibus ſitam, annos ducenos uiuere, in iuuenta candido capillo, qui in ſenectute nigreſcat. Contra, alios quadragenos non excedere annos, iunctos Macrobijs, quorum fœminæ ſemel pariant: idq; et Agatharchides tradit. Præterea locuſtis eos ali, & eſſe pernices. Mandrorum nomen ijs dedit Clitarchus & Megaſthenes, trecentoſq; eorum uicos annumerat. Fœminas ſeptimo ætatis anno parere, ſenectam quadrageſimo anno accedere. Artemidorus, in Taprobana inſula longiſſimam uitam ſine ullo corporis languore traduci. Duris, Indorum quoſdam cum feris coire, mixtoſq; & ſemiferos eſſe partus. In Calingis eiuſdem Indiæ gente quinquennes concipere fœminas, octauum uitæ annum nõ excedere. Et alibi cauda

uilloſa homines naſci pernicitatis eximiæ, alios auribus totos contegi. Oritas ab Indis Arbis flumius diſtermi-nat. Ii nullum alium cibum nouere, quàm piſcium, quos unguibus diſſectos ſole torreant: atque ita panem ex his faciunt, ut refert Clitarchus. Troglodytas ſuper Aethiopiam uelociores eſſe equis, Pergamenus Crates. Item Aethiopas octona cubita longitudine excedere. Syrbotas uocari gentem eam Nomadum Aethiopum, ſecundum flumen Aſtapum ad ſeptentrionem uergentiũ. Gens Meniſmnorum appellata, abeſt ab oceano dierũ itinere XX. animalium quæ cynocephalos uocamus, lacte uiuit, quorum armenta paſcit maribus interemptis, præterquam ſobolis cauſa. In Africæ ſolitudinibus hominum ſpecies obuiæ ſubinde fiunt, momentóq; euaneſcunt. Hæc atque talia ex hominum genere ludibria ſibi, nobis miracula, ingenioſa fecit natura. Et ſingula q̃dem quæ facit indies, ac propè horas, quis enumerare ualeat? Ad detegendã eius potentiam, ſatis ſit inter prodigia poſuiſſe gentes. Hinc ad confeſſa in hoīe pauca.

De prodigioſis partubus. Cap. III.

Tergeminos naſci certum eſt, Oratiorum Curiatiorumq; exemplo. Supra inter oſtenta ducitur, præterquam in Aegypto, ubi fœtiſer potu Nilus. Annis proximis, ſupremis diui Auguſti, Fauſta quædam è plebe, Oſtiæ duos mares, totidem fœminas enixa, famem quæ conſecuta eſt portendit haud dubie. Reperitur & in Peloponeſo quinos quater enixa, maioremq; partem ex omni eius uixiſſe partu. Et in Aegypto ſeptenos uno utero ſimul gigni, autor eſt Trogus. Gignuntur & utriuſque ſexus, quos Hermaphrodi

tos uocamus, olim Androgynos uocatos, et in prodigijs habitos, nunc uero in delicijs. Pompeius Magnus in ornamentis theatri mirabiles fama poſuit effigies, ob id diligentius magnorum artificum ingenijs elaboratas: inter quas legitur Eutyche, à XX. liberis rogo illata Trallibus, enixa XXX. partus. Alcippe elephantum, quanquam id inter oſtenta eſt. Nanque & ſerpentem peperit inter initia Marſici belli ancilla. Multiformes pluribus modis inter monſtra partus eduntur. Claudius Cæſar ſcribit Hippocẽtaurum in Theſſalia natum eodem die interiſſe. Et nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle uidimus. Eſt inter exempla, in uterum protinus reuerſus infans Sagunti, quo anno ab Annibale deleta eſt.

De mutatione ſexus, & geminis partubus. Cap. IIII.

X fœminis mutari in mares nõ eſt fabuloſum. Inuenimus in annalibus, P. Licinio Craſſo, C. Caſſio Longino COSS. Caſſini puerum factum ex uirgine ſub parentibus, iuſſúq; aruſpicum deportatum in inſulam deſertam. Licinius Mutianus prodidit uiſum à ſe Argis Areſcontem, cui nomen Areſuſæ fuiſſet, nupſiſſe etiam, mox barbam & uirilitatem proueniſſe, uxorem'q; duxiſſe. Eiuſdem ſortis & Smyrnæ puerum à ſe uiſum. Ipſe in Africa uidi mutatum in marem nuptiarum die, L. Coſſicium ciuem Tiſdritanũ. Aeditis geminis raram eſſe, aut puerperæ, aut puerperio, præterquam alteri, uitam. Si uero utriuſque ſexus editi ſint gemini, rariorem utrique ſalutem. Fœminas gigni celerius, quàm mares, ſicut celerius ſeneſcere. Sæpi-

ius in utero moueri mares, & in dextera ferè geri parte, in læua fœminas, conſtat.

De homine generando, & pariendi tempore p illuſtria exẽpla à menſibus VII, ad XI. Cap. V.

CAeteris animantibus ſtatum, & pariendi, & partus gerendi tempus eſt: homo toto anno et incerto gignitur ſpatio. Alius ſeptimo menſe, alius octauo, et uſque ad initia decimi undecimiq;. Ante ſeptimum mẽſem haud unquam uitalis eſt. Septimo, non niſi pridie poſteró ue plenilunij die, aut interlunio concepti naſcuntur. Translatium in Aegypto eſt, & octauo gigni. Iam quidem & in Italia tales partus eſſe uitales. Contra priſcorum opiniones uariant hæc pluribus modis. Veſtilia C. Herdicij, ac poſtea Põponij atque Orfiti clariſſimorum ciuiũ coniunx, ex his quatuor partus enixa, Sempronium ſeptimo menſe genuit, Suilliũ Ruffum undecimo, Corbulonem ſeptimo, utrũque conſulem: poſtea Cæſoniam Caij principis coniugẽ, octauo. In quo menſium numero genitis, intra quadrageſimum diem maximus labor. Grauidis autem quarto & octauo menſe, letalesq; in ijs abortus. Maſſurius autor eſt, L. Papyrium prætorem, ſecundo hærede lege agente, bonorum poſſeſſionem contra eum dediſſe, cum mater partum ſe XIII. menſibus diceret tuliſſe, quoniã nullum certum tempus pariendi ſtatutum uideretur.

De conceptibus, & ſigna ſexus in grauidis præuenientia partum. Cap. VI.

Conceptu decimo die dolores capitis, oculorũ uertigines tenebræq;, faſtidium in cibis, redũdatio ſtomachi, indices ſunt hominis inchoati.

Melior color marem ferenti, & facilior partus: motus in utero quadrageſimo die. Contraria omnia in altero ſexu: Ingeſtabile onus, crurum & inguinum leuis tumor. Primus autem XC. die motus. Sed plurimum lãguoris in utroque ſexu, capillum germinante partu, & in plenilunio: quod tempus editos quoque infantes præcipue infeſtat. Adeóq; inceſſus, atque omne quicquid dici poteſt in grauida, refert: ut ſalſioribus cibis uſæ, carentem unguiculis partum edant: et ſi reſpirauere, difficilius enitantur. Oſcitatio quidem in enixu letalis eſt: ſicut ſternuiſſe à coitu, abortiuum.

De conceptu hominum et generatione. Cap. VII.

Miſeret atque etiam pudet æſtimantem, quàm ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo, cũ plerunque abortus cauſa fiat odor à lucernarũ extinctu. His principijs naſcuntur tyranni, his carnifex animus. Tu qui corporis uiribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem eius exiſtimas, ſed partum: tu cuius ſemper in uictoria eſt mens: tu qui te deum credis aliquo ſucceſſu tumens, tãti perire potuiſti. Atqui etiam hodie minoris potes, quantulo ſerpentis ictus dente: aut etiam ut Anacreõ poëta, acino uuæ paſſæ: ut Fabius ſenator prætor, in lactis hauſtu uno pilo ſtrãgulatus. Is demũ profecto uitam æqua lance penſitabit, qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit.

De Agrippis. Cap. VIII.

IN pedes procedere naſcentem, contra naturam eſt: quo argumento eos appellauere Agrippas,

ut ægre partos: qualiter M. Agrippam ferunt genitum unico propé felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quanquam is quoque aduerſa pedum ualetudine, miſera iuuenta, exercito æuo inter arma morteſq;, ad noxia ſucceſſu, iſelici terris ſtirpe omni, ſed per utraſque Agrippinas maxime, quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere, totidem faces generis humani: præterea breuitate æui, quinquageſimo uno raptus anno, in tormentis adulteriorum coniugis, ſoceriq; prægraui ſeruitio, luiſſe augurium præpoſteri natalis exiſtimatur. Neronem quoque paulo ante principem, & toto principatu ſuo hoſtem generis humani, pedibus genitum parens eius ſcribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos eſt, pedibus efferri.

Monſtruoſi partus exciſi utero. Cap. IX.

a Vſpicatius enecta parente gignuntur: Sicut Scipio Africanus prior natus, primuſq; Cæſarum á cæſo matris utero dictus: qua de cauſa & Cæſones appellati. Simili modo natus & Manlius, qui Carthaginem cum exercitu intrauit.

Qui ſint Vopiſci. Cap. X.

u Opiſcos appellabant é geminis, qui retenti utero naſcerentur, altero interempto ab ortu. Nã que maxima, & rara, circa hoc miracula exiſtunt.

Exempla numeroſæ ſobolis. Cap. XI.

p Ræter mulierum, pauca animalia coitum nouere grauida. Vnum quidem omnino aut alterum ſuperfœtat. Extat in monumẽtis etiam medicorum, & quibus talia conſectari curæ fuit, uno

abortu XII. puerperia egeſta. Sed ubi paululum temporis inter duos conceptus interceſſit, uterque perfertur: ut in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. & in ea, quæ gemino partu, alterum adultero genuit: Item in Proconneſia ancilla, quæ eiuſdem diei coitu, alterũ domino ſimilem, alterum procuratori eius: Et in alia, quæ unum iuſto partu, quinque menſium alterum edidit: Rurſus in alia, quæ ſeptem menſium edito puerperio, inſecutis menſibus geminos enixa eſt. Iam illa uulgata, uarie ex integris truncos gigni, ex truncis integros, eademq́; parte truncos: ſigna quædam næuosq́; et cicatrices etiam regenerari. Quarto partu Dacorum originis nota in brachio redditur.

Exempla ſimilitudinum. Cap. XII.

IN *Lepidorum gente tres, intermiſſo ordine, obducto membrana oculo, genitos accepimus. Similes quidem alios auo: Et ex geminis quoq; alterum patri, alterum matri: annoq́; poſt genitum, maiori ſimilem fuiſſe ut geminum. Quaſdam ſibi ſimiles ſemper parere, quaſdam uiro, quaſdam nulli, quaſdam fœminam patri, marem ſibi. Indubitatum exemplum eſt Nicæi nobilis pyctæ Byzantij geniti, qui adulterio Aethiopis nata matre, nil à cæteris colore differẽte, ipſe auum regenerauit Aethiopem. Similitudinum quidem in mente reputatio eſt, & in qua credantur multa fortuita pollere, uiſus, auditus, memoria, hauſtæq́; imagines ſub ipſo conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animum ſubito tranſuolans, effingere ſimilitudinem aut miſcere exiſtimatur. Ideoq́; plures in homine, quàm in cæteris omnibus animalibus differentiæ: quoniam uelocitas co*

gitationũ, animi'q; celeritas, & ingenij uarietas multiformes notas imprimit: cum cæteris animantibus immobiles ſint animi, & ſimiles omnibus, ſinguli'q; in ſuo cuique genere. Antiocho regi Syriæ, è plebe nomine Artemon in tantum ſimilis fuit, ut Laodice coniux regia, necato iam Antiocho, mimum per eum commendationis, regni'q; ſucceſſionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam è plebe & Publicius etiam ſeruitute liberatus, indiſcreta propè ſpecie fuere ſimiles, illud os probum reddentes, ipſum'q; honorem eximiæ frõtis. Qualis cauſa patri quoque eius, Menogenis coci ſui cognomen impoſuit, iam Strabonis à ſpecie oculorum habenti, uitium imitata & in ſeruo: Scipioni Serapionis: is erat ſuarij negociatoris uile mancipium. Eiuſdem familiæ. Scipioni poſt eum cognomen Salutio mimus dedit: Sicut Spinter ſecundarum, tertiarum'q; Pamphilus, collegio Lentuli & Metelli COSS. In quo perquamimportune fortuitum hoc quoque fuit, duorum ſimul conſulum in ſcena imagines cerni. È diuerſo L. Plancus orator, hiſtrioni Rubrio cognomen impoſuit. Rurſus Curioni patri Burbuleius, item'q; Meſſalæ Cenſorio Menogenes, perinde hiſtriones. Suræ quidem proconſulis & rictum in loquendo, contractionem'q; linguæ, & ſermonis tumultum, non imaginem modo, piſcator quidam in Sicilia reddidit. Caſſio Seuero celebri oratori, armentarij Mirmillonis obiecta ſimilitudo eſt. Toranius M. Antonio iam triumuiro, eximios forma pueros, alterum in Aſia genitum, alterum trans alpes, ut geminos uendidit: tanta unitas erat. Poſtquam deinde ſermone puerorum detecta fraude à furẽte increpitus Antonio eſt,

inter alia magnitudinem pretij conquerente (nam ducentis mercatus erat ſeſtertijs) reſpondit uerſutus ingenij mango, ob id ipſum ſe tanti uendidiſſe, quoniam nõ eẽt mira ſimilitudo in ullis eodem utero editis: Diuerſarũ quidem gentium natales tam concordi figura reperiri, ſuper omnem eſſe taxationem: Adeóq; tempeſtiuam admirationem intulit, ut ille proſcriptor animus, modo & contumelia furens, non aliud in cenſu magis ex fortuna ſua duceret.

Quæ ſit generandi ratio. Cap. XIII.

Est quædam priuatim diſſociatio corporum: et iter ſe ſteriles, ubi cum alijs iunxere, gignũt: ſicut Auguſtus & Liuia. Item alij aliæq; fœminas tantum generant, aut mares: plerunque & alternant: ſicut Gracchorum mater duodecies, & Agrippina Germanici nouies. Alijs ſterilis eſt iuuenta: alijs ſemel in uita datur gignere. Quædam non perferunt partus: quales ſiquando medicina & cura uicere, fœminam ferè gignunt. Diuus Auguſtus in reliqua exemplorum raritate, neptis ſuæ nepotem uidit genitum quo exceſſit anno M. Syllanum: qui quũ Aſiã obtineret poſt conſulatũ, Neronis principis ſucceſſione, ueneno eius interẽptus eſt. Q. Metellus Macedonicus cum ſex liberos relinqueret, undecim nepotes reliquit: nurus uero generoſq;, & omnes qui ſe patris appellatione ſalutarent, uiginti ſeptem. In actis diui Auguſti temporum inuenitur, XII. conſulatu eius, L.q; Sylla collega, ad III. Idus Aprilis, C. Criſpinum Hilarum ex ingenua plebe Feſulana, cum liberis nouem (in quo numero filiæ duæ fuerunt) nepotibus XXVII, pronepotibus XXIX.

neptibus IX,*prælata pompa, cum omnibus his in* Ca*pitolio immolaſſe.*

De eodem multiplicius. Cap. XIIII.

M *ulier poſt quinquageſimum annum non gignit, maiórq; pars quadrageſimo profluuiũ genitale ſiſtit. Nam in uiris* Maſanſſam *regẽ, poſt* LXXXVI. *annum generaſſe filiũ, quem* Methymathnum *appellauerit, clarum eſt:* Catonem Cenſoriũ *octogeſimo exacto, è filia* Salonij *clientis ſui.* Qua *de cauſa, aliorum eius liberorum propago,* Liciniani *ſunt cognominati, hi* Saloniani, *ex quibus* Vticenſis *fuit.* Nu*per etiam* L. Voluſio Saturnino *in urbis præfectura extincto, notum eſt* Cornelia Scipionum *gentis* Voluſium Saturninum, *qui fuit conſul, genitum poſt* LXII. *annũ.* Et *uſque ad* LXXXV. *apud ignobiles uulgaris reperitur generatio.*

De menſtruis mulierum. Cap. XV.

S *olum autem animal menſtruale mulier eſt: inde unius utero, quas appellarunt molas.* Ea *eſt caro informis, inanima, ferri ictum & aciem reſpuens.* Mouetur, *ſiſtitq; menſes: & ut partus, aliâs letalis, aliâs una ſeneſcens, aliquando aluo citatiore excidens.* Simile *quiddam & uiris in uentre gignitur, quod uocant ſcirron: ſicut* Oppio Capitoni *prætorio uiro.* Sed *nihil facile reperiatur mulierum profluuio magis monſtrificum.* Aceſcunt *ſuperuentu muſta, ſterileſcunt tactæ fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorũ germina, et fructus arborum quibus inſedêre, decidũt: ſpeculorũ fulgor aſpectu ipſo hebetatur, acies ferri præſtringitur, eboriſq; nitor, aluei apum emoriuntur: æs ẽt*

ac ferrum rubigo protinus corripit, odorq́; dirus aëra. Et in rabiem aguntur guſtato eo canes, atque inſanabili ueneno morſus inficitur. Quin & bituminum ſequax alioquin ac lenta natura, in lacu Iudææ (qui uocatur Aſphaltites) certo tempore anni ſupernatans, nequit ſibi auelli, ad omnem contactum adhærens, præterquã filo quod tale uirus infecerit. Etiam formicis animali minimo, ineſſe ſenſum eius ferunt: abijciq́; guſtatas fruges, nec poſtea repeti. Et hoc tale tantumq́;, omnibusq́; tricenis diebus malum in muliere exiſtit, & timeſtri ſpacio largius. Quibuſdam uero ſæpius menſe, ſicut aliquibus nunquam: ſed tales non gignunt, quando hæc eſt generando homini materia, ſemine è maribus coaguli modo hoc in ſeſe glomerante, quod deinde tempore ipſo animatur, corporaturq́;. Ergo cum grauidis fluxit, inualidi aut non uitales partus eduntur, aut ſanioſi, ut autor eſt Nigidius.

Item de ratione partuum. Cap. XVI.

IDem, lac fœminæ non corrumpi alenti partum, ſi ex eodem uiro rurſus conceperit, arbitratur. Incipiente autem hoc ſtatu aut deſinente, conceptus facillimi traduntur. Fœcunditatis in fœminis prærogatiuam accepimus, inunctis medicamine oculis, ſaliuam infici. Cæterum editis primores ſeptimo mẽſe gigni dentes, priusq́; in ſupera ferè parte, haud dubium eſt: Septimo eoſdẽ decidere anno aliosq́; ſuffici. Quoſdam & cum dentibus naſci, ſicut M. Curium, qui ob id Dentatus cognominatus eſt: & Cn. Papyriũ Carbonem, præclaros uiros. In fœminis ea res inauſpicati fuit exempli regum temporibus. Cum ita nata eſſet Va

leria, exitio ciuitati, in quam elata eſſet, futurum, reſponſo aruſpicum uaticinante, Sueſſam Pometiam illa tempeſtate florentiſſimam deportata eſt, ueridico exitu conſecuto. Quaſdam concreto genitali gigni, infauſto omine, Cornelia Gracchorum mater indicio eſt. Aliqui uice dentium, continuo oſſe gignuntur: ſicuti Pruſiæ regis Bithyniorum filius, ſuperna parte oris. Dentes autem tantum inuicti ſunt ignibus, nec cremantur cum reliquo corpore. Iidem flammis indomiti, cauantur tabe pituitæ. Candorem trahunt quodam medicamine. Vſu atteruntur, multo'q; primum in aliquibus deficiunt. Nec cibo tantum et alimentis neceſſarij: quippe uocis ſermonis'q; regimen primores tenent, concentu quodam excipientes ictum linguæ, ſeriem'q; ſtructuræ, atque magnitudine mutilantes molientes'ue aut hebetantes uerba: et cum defluxere, explanationem omnẽ adimentes. Quin & augurium in hac eſſe creditur parte. Triceni bini uiris attribuuntur, excepta Turdulorum gente: quibus plures fuere, longiora promitti uitæ putant ſpacia. Fœminis minor numerus: quibus in dextra parte gemini ſuperne, à canibus cognominati, fortunæ blandimenta pollicentur, ſicut in Agrippina Domitij Neronis matre: cõtra in læua. Hoiem priuſquam genito dẽte cremari, mos gentiũ non eſt. Sed mox plura de hoc, cum membratim hiſtoria decurret. Riſiſſe eodem die quo genitus eſſet, unum hominem accepimus Zoroaſtren. Eidem cerebrum ita palpitaſſe, ut impoſitam repelleret manum, futuræ præſagio ſcientiæ. In trimatu ſuo cuique dimidiam eſſe menſuram ſtaturæ certum eſt. In plenum autem cuncto mortalium generi minorem in dies fie-

ri, propemodum obſeruatur: raroſq; patribus proceriores, conſumente ubertatem ſeminum exuſtione, in cuius uices nunc uergat æuum. In Creta terræ motu rupto monte, inuentum eſt corpus ſtans XLVI. cubitorum, quod alij Orionis, alij Oti fuiſſe arbitrantur. Oreſtis corpus oraculi iuſſu refoſſum, VII. cubitorum fuiſſe monumentis creditur. Iam uero ante annos propè mille uates ille Homerus non ceſſauit minora corpora mortalium, quàm priſca conqueri. Næuij Pollionis amplitudinem annales non tradunt. Sed quia populi concurſu penè interemptus eſſet, prodigij uice habitum. Proceriſſimum hominem ætas noſtra diuo Claudio principe Gabbaram nomine, ex Arabia aduectum IX. pedum & totidem unciarum uidit. Fuere ſub diuo Auguſto ſemipede addito, quorum corpora eius miraculi gratia, in conditorio Salluſtianorum aſſeruabantur hortorum: Puſioni & Secundillæ erant nomina. Eodem præſide minimus homo duos pedes & palmum Conopas nomine, in delicijs Iuliæ neptis eius fuit: Et mulier Andromeda liberta Iuliæ Auguſtæ. Manium Maximum, & M. Tullium equites Romanos, binûm cubitorum fuiſſe, autor eſt M. Varro: & ipſi uidimus in loculis aſſeruatos. Seſquipedales gigni quoſdam longiores, in trimatu implentes uitæ curſum, haud ignotum eſt. Inuenimus in monumentis Salamine Euthimenis filium, in tria cubita triennio adoleuiſſe, inceſſu tardum, ſenſu hebetem: & iam puberem factum uoce robuſta, abſumptum contractione membrorum ſubita triennio circumacto. Ipſi nos pridem uidimus eadem fermè omnia, præter pubertatem, in filio Cornelij

Taciti equitis Romani Belgicæ Galliæ rationes procurantis. Ectrapelos Græci uocant eos: in Latino non habent nomen.

Inſignia corporum. Cap. XVII.

q Vod ſit hominum ſpatium à ueſtigio ad uerticem, id eſſe paſſis manibus inter lõgiſſimos digitos obſeruatum eſt: ſicuti uires dextra parte maiores, quibuſdam æquas utraque, aliquibus læua manu præcipuas: nec id unquam in fœminis: Mares præſtare pondere, & defuncta uiuentibus corpora omnium animalium, & dormientia uigilantibus. Virorum cadauera ſupina fluitare, fœminarum prona: uelut pudori defunctarum parcente natura.

Exempla uariarum figurarum. Cap. XVIII.

c Oncretis quoſdam oſſibus, ac ſine medullis uiuere accepimus. Signum eorum eſſe, nec ſitum ſentire, nec ſudorem emittere: quanquam & uolũtate ſcimus ſitim uictam: equitemq; Romanum Iulium Viatorem è Vocontiorum gente fœderata, in pupillaribus annis aquæ ſubter cutem fuſæ morbo prohibitum humore à medicis, naturam feciſſe conſuetudine, atque in ſenecta caruiſſe potu. Necnon & alij multa ſibi imperauere.

Diuerſorum morum exempla. Cap. XIX.

f Erunt Craſſum auum Craſſi in Parthis interempti nunquam riſiſſe, ob id Agelaſtum uocatum: ſicut nec fleſſe multos. Socratem clarũ ſapientia eodem ſemper uiſum uultu, nec aut hilari magis aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quendam, toruitatemq; naturæ duram & inflexibilem,

bilem, affectusq́; humanos adimit, quales apathes Græci uocant, multos eius generis experti: quodq́; mirū ſit, autores maximæ ſapientiæ, Diogenem Cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem, hunc quidem etiam in totius odium generis humani euectum. Sed hæc prauæ naturæ inſignia in multis uaria cognoſcūtur: ut in Antonia Druſi nunquam expuiſſe, in Pomponio conſulari poëta nunquam ructaſſe. Quibus natura concreta ſunt oſſa, qui ſunt rari admodum, cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate. Cap. XX.

Corpore ueſco, ſed eximijs uiribus Tritanum in gladiatorio ludo Samnitium armatura celebrem, filiumq́; eius militem Magni Pōpeij, & rectos & tranſuerſos cancellatim toto corpore habuiſſe neruos, in brachijs etiā manibusq́;, autor eſt Varro in prodigioſa uirium relatione. Atque etiam hoſtem ab eo ex prouocatione dimicantem, inermi dextra uno digito ſuperatum, et poſtremo correptum in caſtra trāſlatum. A. Iunius Valens meruit in prætorio diui Augusti centurio, uehicula cum culeis onuſta, donec exinanirentur, ſuſtinere ſolitus: carpenta comprehenſa una manu retinere, obnixus contra nitentibus iumentis: et alia mirifica facere, quæ inſculpta monumento eius ſpectantur. Ideo M. Varro: Ruſticellus, inquit, Hercules appellatus, mulum ſuum tollebat. Fuſius Saluius duo centenaria pondera pedibus, totidem manibus, et ducenaria duo humeris cōtra ſcalas ferebat. Nos quoque uidimus Athanatum nomine, prodigioſæ oſtentationis, quingenario thorace plumbeo indutum, cothurnisq́; quingentorū pondo calciatum per ſcenam ingredi. Crotoniatam Mi-

De auditu. Cap. XXII.

Vditus unum exemplũ habet mirabile, prælium quo Sybaris deleta eſt, eo die quo geſtũ erat, auditum Olympiæ. Nam Cimbricæ uictoriæ, Caſtoresq́; Romani qui Perſicam uictoriam ipſo die quo contigit, nunciauere, uiſus, & numinum fuere præſagia.

Exempla patientiæ. Cap. XXIII.

Atientia corporis, ut eſt crebra ſors calamitatum, innumera documenta peperit. Clariſſimum in fœminis Leænæ meretricis, quæ torta non indicauit Harmodium & Ariſtogitonem tyrannicidas: in uiris Anaxarchi, qui ſimili de cauſa cũ torqueretur, præroſam dentibus linguam, unamq́; ſpem indicij in tyranni os expuit.

Memoriæ exempla. Cap. XXIIII.

Emoria, neceſſarium maxime uitæ bonũ, cui præcipua fuerit haud facile dictu eſt, tam multis gloriam eius adeptis. Cyrus rex omnibus in exercitu ſuo militibus nomina reddit. L. Scipio Populo Rom. Cyneas Pyrrhi regis legatus ſenatui et equeſtri ordini Romæ poſtero die, quàm aduenerat. Mithridates duarum & XX. gentium rex, totidem linguis iura dixit, pro concione ſingulas ſine interprete affatus. Charmidas quidam in Græcia, quæ quis exegerit uolumina in bibliothecis, legentis modo repræſentauit. Ars poſtremo eius rei facta, & inuenta eſt à Simonide melico, conſummata Metrodoro Scepſio, ut nihil non iiſdem uerbis redderetur auditum. Nec aliud eſt æque fragile in homine, morborum & caſus iniurias atque etiam

metus ſentiens, aliâs particulatim, aliâs uniuerſa. Ictus lapide oblitus eſt literas tantū. Ex prælto tecto lapſus, matris & affinium, propinquorumq́; cœpit obliuionē: Alius ægrotus, ſeruorum etiam: ſui uero nominis Meſſala Coruinus orator. itaque ſæpe deficere tentat ac meditatur uel quieto corpore & ualido. ſomno quoque ſerpente computat, ut inanis mens quærat ubi ſit loci.

Laus C. Iulij Cæſaris. Cap. XXV.

a Nimi uigore præſtantiſſimum arbitror C. Cæſarem dictatorem. Nec uirtutem conſtantiāq; nunc commemoro, nec ſublimitatem omnium capacem, quæ cœlo continentur: ſed proprium uigorem celeritatemq́; quodam igne uolucrem. Scribere & legere ſimul, dictare et audire ſolitum accepimus. Epiſtolas uero tantarum rerū quaternas pariter librarijs dictare: aut, ſi nihil aliud ageret, ſeptenas. Idem ſignis collatis quinquagies dimicauit: ſolus M. Marcellum tranſgreſſus, qui undequadragies dimicauerat. Nam præter ciuiles uictorias, undecies C. & XCII. M. hominum occiſa prælijs ab eo, non equidem in gloria poſuerim, tantam etiam coactam humani generis iniuriam: quod ita eſſe confeſſus eſt ipſe, bellorum ciuilium ſtragem non prodēdo. Iuſtius Pompeio Magno tribuatur DCCCXLVI. naues piratis ademiſſe. Cæſari proprium & peculiare ſit, præter ſupradicta, clementiæ inſigne: qua uſque ad pœnitentiam omnes ſuperauit. Idem magnanimitatis perhibuit exemplum, cui comparari non poſſit aliud. Spectacula enim edita effuſasq́; opes, aut operum magnificentiam in hac parte enumerare, luxuriæ fauentis eſt. Illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi ſub=

limitas: captis apud Pharſaliam Pompeij Magni ſcriniꝭs epiſtolarum, iterumq́; apud Thapſum Scipionis, cõcremaſſe ea optima fide, atque non legiſſe.

Laus Pompeij Magni. Cap. XXVI.

Verum ad decus imperij Ro. non ſolum ad uiri unius pertinet uictoriam: Pompeij Magni titulos omnes, triumphosq́; hoc in loco nuncu pari: æquato non modo Alexandri Magni rerum fulgore, ſed etiam Herculis propè ac Liberi patris. Igitur Sicilia recuperata, unde primum Syllanus in Reip. cauſa exoriens auſpicatus eſt: Africa uero tota ſubacta, & in ditionem redacta, Magniq́; nomine ſpolio inde capto, eques Ro. (id quod antea nemo) curru triumphali reuectus eſt: & ſtatim ad ſolis occaſum tranſgreſſus, excitatis in Pyrenæo trophæis, oppida DCCCLXXI. ab alpibus ad fines Hiſpaniæ ulterioris in ditionem redacta uictoriæ ſuæ aſcripſit, & maiore animo Sertorium tacuit: belloq́; ciuili (quod omnia externa conciebat) extincto, iterũ triumphales currus eques Ro. induxit, toties imperator antequam miles. Poſtea ad tota maria et deinde ſolis ortus miſſus, hos retulit patriæ titulos, more ſacris certaminibus uincentium. Neque enim ipſi coronãtur, ſed patrias ſuas coronant. Hos ergo honores urbĩ tribuit in delubro Mineruæ, quod ex manubijs dicabat. Cn. Pompeius Magnus Imp. bello XXX. annorũ confecto, fuſis, fugatis, occiſis, in deditionem acceptis hominum uicies ſemel centenis LXXXIII. M: depreſſis aut captis nauibus DCCCLXVI. oppidis, caſtellis M. D. XXXVIII. in fidem receptis: terris à Mæotis lacu ad rubrum mare ſubactis, uotum merito Mineruæ. Hoc

nalem adiecit. L. Sicius Dentatus, *qui tribunus plebis fuit,* Sp. Tarpeio, A. Aeternio *cōſulibus, haud multo poſt exactos reges, uel numeroſiſſima ſuffragia habet, cēties uicies præliatus, octies ex prouocatione uictor,* XLV. *cicatricibus aduerſo corpore inſignis, nulla in tergo.* Item *ſpolia cepit* XXXIIII: *donatus haſtis puris duodeuiginti: phaleris* XXV. *torquibus tribus &* LXXX. *armillis* CLX. *corōis* XXVI. *ciuicis* XIIII. *aureis* VIII. *muralibus* III. *obſidionali una, fiſco æris,* X. *captiuis et* XX. *ſimul bubus,* Imperatores IX. *ipſius maxime opera triumphantes ſecutus: præterea (quod optimum in operib. eius reor) uno ex ducibus* T. Romulio *ex conſulatu ad populum conuicto male acti imperij rei militaris.* Haud *minora forent* Manlij Capitolini *decora, ni perdidiſſet illa exitu uitæ.* Ante XVII. *annum bina ceperat ſpolia.* Primus *omnium eques coronam muralē acceperat,* VI. *ciuicas,* XXXVII. *dona,* XXXIII. *cicatrices aduerſo corpore exceperat:* P. Seruilium *magiſtrū equitum ſeruauerat, ipſe uulneratus humerū ac femur.* Super *omnia,* Capitolium *ſummamq́; rem in eo ſolus à* Gallis *ſeruauerat, ſi non regno ſuo ſeruaſſet.* Verum *ſunt in his quidem uirtutis opera magna, ſed maiora fortunæ.* M. Sergio, *ut quidem arbitror, nemo quenquam hominum iure prætulerit: licet pronepos* Catilina *gratiam nomini derogarit.* Secundo *ſtipendio dextram manum perdidit: ſtipendijs duobus ter & uicies uulneratus eſt: ob id neutra manu, neutro pede ſatis utilis: uno tantum ſeruo, plurimis poſtea ſtipendijs debilis miles.* Bis *ab* Annibale *captus (neque enim cum quolibet hoſte res fuit) bis uin-*

culorum eius profugus, XX. menſibus nullo non die in catenis aut compedibus cuſtoditus. Siniſtra manu ſola quater pugnauit, duobus equis inſidente eo ſuffoſſis. Dexteram ſibi ferreā fecit, eáq; religata præliatus, Cremonam obſidione exemit, Placētiam tutatus eſt: duodena caſtra hoſtium in Gallia cepit: quæ omnia ex oratione eius apparent, habita cum in prætura ſacris arceretur à collegis ut debilis. Quos hic coronarum aceruos conſtructurus hoſte mutato? Etenim plurimum refert, in quæ cuiuſque uirtus tempora inciderit. Quas Trebia Ticinuſq; aut Traſymenus ciuicas dedêre? Quæ Cannis corona merita? unde fugiſſe, uirtutis ſummum opus fuit. Cæteri profecto uictores hominum fuere, Sergius uicit etiam fortunam.

De ingenijs ſiue laudibus quorundam ab ingenijs. Cap. XXIX.

Ingeniorum gloriæ quis poſſit agere delectū, per tot diſciplinarum genera, & tantam rerum operumq; uarietatem? niſi forte Homero uate Græco nullum feliciorem extitiſſe conuenit, ſiue operis fortuna, ſiue materia æſtimetur. Itaque Alexander Magnus (etenim inſignibus iudicijs optime atráq; inuidiam tam ſuperba cenſura peragetur) inter ſpolia Darij Perſarum regis unguentorū ſcrinio capto, quod erat auro gemmiſq; ac margaritis pretioſum, uarios eius uſus amicis demonſtrantibus (quando tædebat unguenti bellatorem & militia ſordidum) imo Hercule, inquit, librorum Homeri cuſtodiæ detur: ut pretioſiſſimum humani animi opus quam maxime diuiti opere ſeruaretur. Idem Pindari uatis familiæ penatibuſq; iuſ

ſit parci, cum Thebas caperet. Ariſtotelis philoſophi patriam condidit: tantæq; rerum claritati tam benignum teſtimonium miſcuit. Archilochi poetæ interfectores Apollo arguit Delphis. Sophoclem tragici cothurni principem defunctum ſepeliri Liber pater iuſſit, obſidentibus mœnia Lacedæmoniis: Lyſandro eorum rege in quiete ſæpius admonito, ut pateretur humari delicias ſuas: Requiſiuit rex quis ſupremum diem Athenis obiiſſet: Nec difficulter ex iis quæ deus ſignificaſſet, intellexit: pacemq; funeri dedit.

De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone. Cap. XXX.

PLatoni ſapientiæ antiſtiti Dionyſius tyrãnus, aliâs ſæuitiæ ſuperbiæq; natus, uittatam nauẽ miſit obuiam: ipſe quadrigis albis egredientẽ in litore excepit. Viginti talentis unam orationem Iſocrates uendidit. Aeſchines Athenienſis ſummus orator, cum accuſationem qua fuerat uſus, Rhodi legiſſet, legit & defenſionem Demoſthenis, ob quam in illud depulſus fuerat exilium: mirantibus'q; tum magis fuiſſe miraturos dixit, ſi ipſum orantem audiuiſſent: in calamitate teſtis ingens factus inimici. Thucydidem imperatorem Athenienſes in exilium egere, rerum conditorem reuocauere, eloquentiam mirati, cuius uirtutem damnauerant. Magnum & Menandro in comico ſocco teſtimonium regum Aegypti & Macedoniæ contigit, claſſe & per legatos petito: maius ex ipſo, regiæ fortunæ prælata literarum conſcientia. Perhibuere & Romani proceres etiam exteris teſtimonia. Cn Pompeius confecto Mithridatico bello, intraturus Poſidonii ſapientiæ profeſſione

operibus electis? Te dicente, legem agrariã, hoc eſt alimenta ſua, abdicauerunt tribus: te ſuadente, Roſcio theathralis autori legis ignouerunt, notatasq́; ſe diſcrimine ſedis æquo animo tulerunt: te orante, proſcriptorum liberos honores petere puduit: tuum Catilina fugit ingenium: tu M. Antonium proſcripſiſti: Salue primus oium parens patriæ appellate, primus in toga triumphum, linguæq́; lauream merite, & facundiæ Latiarumq́; literarum parens: atque (ut dictator Cæſar hoſtis quondam tuus de te ſcripſit) omnium triumphorum laureã adepte maiorem, quanto plus eſt, ingenij Romani termĩnos in tantum promouiſſe, quàm imperij.

De morum maieſtate. Cap. XXXI.

r Eliquis animi bonis, præſtitere cæteros mortales ſapientia, ob id Cati, Corculi, apud Romanos cognominati. Apud Græcos Socrates, oraculo Apollinis Pythij prælatus cunctis.

De autoritate. Cap. XXXII.

r Vrſus mortales oraculorum ſocietatem dedere Chiloni Lacedæmonio, tria præcepta eius Delphis conſecrando aureis literis, quæ ſunt hæc: Noſſe ſe quenque: & nihil nimium cupere: comitemq́; æris alieni atque litis, eſſe miſeriam. Quin & funus eius, cum uictore filio Olympiæ expiraſſet gaudio, tota Græcia proſecuta eſt.

De diuinitate. Cap. XXXIII.

d Iuinitas, & quædam cœlitum ſocietas nobiliſſima, ex fœminis in Sibylla fuit: ex uiris in Melãpode apud Græcos, apud Ro. in Marcio.

De Naſica. Cap. XXXIIII.

u Ir optimus ſemel à condito æuo iudicatus eſt Scipio Naſica, à iurato ſenatu. Idem in toga cãdida bis repulſa notatus à populo. In ſumma, ei in patria mori non licuit: non Hercule magis, quàm extra uincula illi ſapientiſſimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicitia. Cap. XXXV.

p Vdiciſſima fœmina ſemel matronarum ſententia iudicata eſt Sulpitia Paterculi filia, uxor Fului Flacci: electa ex centũ præcipuis, quæ ſimulacrum Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret. Iterum religionis experimento Claudia, inducta Romam deorum matre.

De pietate. Cap. XXXVI.

p Ietatis exempla infinita quidem toto orbe extitere, ſed Romæ unum, cui comparari cuncta non queant. Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera, ſupplicij cauſa carcere incluſa matre, cum impetraſſet aditum, à ianitore ſemper excuſſa ne quid inferret cibi, deprehẽſa eſt uberibus ſuis alẽs eam. Quo miraculo, matris ſalus donata filiæ pietate eſt, ambæq; perpetuis alimentis. Et locus ille eidẽ conſecratus eſt deæ, C. Quintio, M. Attilio COSS. templo pietatis extructo in illius carceris ſede, ubi nunc Marcelli theatrum eſt. Gracchorum pater, anguibus prehẽſis in domo, cum reſponderetur, ipſum uicturum alterius ſexus intercempto: imo uero, inquit, meum necate: Cornelia enim iuuenis eſt, & parere adhuc poteſt. Hoc erat uxori parcere, & reipublicæ conſulere. Idq; mox con-

ſcatum eſt. M. Lepidus Apuleiæ uxoris charitate poſt repudium obijt. P. Rutilius morbo leui impeditus, nunciata fratris repulſa in conſulatus petitione, ilico expirauit. P. Catienus Philotimus, patronum adeo dilexit, ut hæres oibus bonis inſtitutus, in rogum eius ſe iaceret.

De artium plurimarum excellentia, Aſtrologia, Grammatica, Geometria. Cap. XXXVII.

Ariarum artium ſcientia innumerabiles enituere, quos tamen attingi par ſit, florem hominum libantibus: Aſtrologia Beroſus, cui ob diuinas prædictiones, Athenienſes publicæ in gymnaſio ſtatuam inaurata lingua ſtatuere. Grammatica Apollodorus, cui Amphictyones Græciæ honorē habuere. Hippocrates medicina, qui uenientem ab Illyrijs peſtilentiā prædixit, & diſcipulos ad auxiliandum circa urbes dimiſit: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decreuit Græcia. Eandem ſcientiam in Cleombroto Ceo Ptolemæus rex Megalenſibus ſacris donauit C. talentis, ſeruato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama eſt, extracta Philippi regis oculo ſagitta, & citra deformitatem oris curata orbitate luminis. Summa autem Aſclepiadi Pruſienſi, condita noua ſecta, ſpretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis, reperta ratione qua uinum ægris medetur, relato è funere homine & ſeruato: ſed maxime, ſponſione facta cum fortuna, ne medicus crederetur, ſi unquam inualidus ullo modo fuiſſet ipſe: & uictor ſuprema in ſenecta lapſu ſcalarum exanimatus eſt. Grande & Archimedi geometricæ ac machinalis ſcientiæ teſtimonium M. Marcelli contigit, interdicto, cum Syracuſæ caperentur, ne uiolaretur unus, niſi ſe-

modicæ hiſtriones, ſed libertatem ſuam mercati. Quippe cum iam apud maiores Roſcius hiſtrio H-S. quingenta annua meritaſſe prodatur: niſi ſi quis in hoc loco deſiderat Armeniaci belli, paulo ante propter Tyridatem geſti, diſpenſatorem, quem Nero H-S. CXX. manumiſit. Sed hoc pretium belli non hominis fuit, tam hercule, q̃ libidinis non formæ Pæzontem é ſpadonibus Seiani III. M. D. mercante Sutorio Priſco. Quam quidem iniuriam lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis, quoniã arguere nulli uacabat.

De præſtantia gentium. Cap. XL.

Gentium in toto orbe præſtãtiſſima una omni uirtute haud dubie Romana extitit. Felicitas cui præcipua fuerit homini, non eſt humani iudicij: cum proſperitatem ipſam alius alio modo, & ſuopte ingenio quiſque terminet. Si uerum facere iudiciũ uolumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere, mortalium nemo eſt felix. Abunde igitur atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui iure dici non infelix poteſt. Quippe ut alia non ſint, certe ne laſſeſcat fortuna metus eſt: quo ſemel recepto, ſolida felicitas non eſt. Quid, quod nemo mortalium omnibus horis ſapit? utinamq; falſum hoc, & non à uate dictum quamplurimi iudicent. Vana mortalitas, & ad circumſcribendum ſeipſam ingenioſa, computat more Thraciæ gẽtis: quæ calculos colore diſtinctos, pro experimẽto cuiuſque diei in urnã condit, ac ſupremo die ſeparatos dinumerat, atque ita de quoque pronunciat. Quid, quod iſte calculi candore illo laudatus dies, originẽ mali habuit?

modicæ hiſtriones, ſed libertatem ſuam mercati. Quippe cum iam apud maiores Roſcius hiſtrio H-S. quingenta annua meritaſſe prodatur: niſi ſi quis in hoc loco deſiderat Armeniaci belli, paulo ante propter Tyridatem geſti, diſpenſatorem, quem Nero H-S. CXX. manumiſit. Sed hoc pretium belli non hominis fuit, tam hercule, quam libidinis non formæ Pæzontem e ſpadonibus Seiani III. M. D. mercante Sutorio Priſco. Quam quidem iniuriam lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis, quoniam arguere nulli uacabat.

De præſtantia gentium. Cap. XL.

Gentium in toto orbe præſtātiſſima una omni uirtute haud dubie Romana extitit. Felicitas cui præcipua fuerit homini, non eſt humani iudicij: cum proſperitatem ipſam alius alio modo, & ſuopte ingenio quiſque terminet. Si uerum facere iudiciū uolumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere, mortalium nemo eſt felix. Abunde igitur atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui iure dici non infelix poteſt. Quippe ut alia non ſint, certe ne laſſeſcat fortuna metus eſt: quo ſemel recepto, ſolida felicitas non eſt. Quid, quod nemo mortalium omnibus horis ſapit? utinamq; falſum hoc, & non à uate dictum quamplurimi iudicent. Vana mortalitas, & ad circumſcribendum ſeipſam ingenioſa, computat more Thraciæ gētis: quæ calculos colore diſtinctos, pro experimēto cuiuſque diei in urnā condit, ac ſupremo die ſeparatos dinumerat, atque ita de quoque pronunciat. Quid, quod iſte calculi candore illo laudatus dies, originē mali habuit?

Quàm multos accepta afflixere imperia? quàm multos bona perdidere, & ultimis merſere ſupplicijs? Iſta nimirum bona, ſi cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita eſt profectò, alius de alio iudicat dies, & tamen ſupremus de omnibus: ideoq́; nullis credendum eſt. Quid, quod bona malis paria non ſunt, etiam pari numero: nec lætitia ullo minimo mœrore penſanda? Heu uana & imprudens diligentia: numerus dierum comparatur, ubi quæritur pondus.

De felicitate fœminæ. Cap. XLI.

u Na fœminarum in omni æuo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis uxor, regis mater fuit: Una Pherenice, quæ filia, ſoror, mater Olympionicarum: Una familia Curionum, in qua tres continua ſerie oratores extiterũt: Una Fabiorum, in qua tres continui principes ſenatus, M. Fabius Ambuſtus, Fabius Rullianus filius, Q. Fabius Gurges nepos.

Varia exempla fortunæ. Cap. XLII.

c Aetera exempla fortunæ uariantis innumera ſunt. Etenim quæ facit magna gaudia, niſi ex malis? aut quæ mala immenſa, niſi ex ingentibus gaudijs?

De bis proſcripto, L. Sylla, Q. Metello. Cap. XLIII.

s Eruauit proſcriptum à Sylla M. Fiduſtium ſenatorem, annis XXXVI, ſed iterũ proſcriptus. Superſtes Syllæ uixit, ſed uſque ad Antonium: conſtatq́; nulla alia de cauſa ab eo proſcriptum, quàm quia proſcriptus fuiſſet. Triumphare P. Vẽtidiũ

de Parthis

de Parthis uoluit quidem ſolum, ſed eundem in triumpho Aſculano Cn. Pompeij Strabonis duxit puerum: quanquam Maſſurius autor eſt, bis in triumpho ductũ: Cicero, mulionem caſtrenſem ſuffarraneum fuiſſe: pluri mi, iuuentam inopem in caliga militari toleraſſe. Fuit & Balbus Cornelius maior conſul, ſed accuſatus, atque de iure uirgarum in eum iudicum in conſilium miſſus, primus externorum, atque in oceano genitorum, uſus illo honore, quem maiores Latio quoque negauerunt. Eſt & L. Fuluius inter inſignia exempla, Tuſculanorum rebellantium conſul: eodemq́; honore, cum tranſiſſet, exornatus confeſtim à populo Romano: qui ſolus eodẽ anno quo fuerat hoſtis, Romæ triumphauit ex ijs, quorum conſul fuerat. Vnus hominum ad hoc æui, felicis ſibi cognomen aſſeruit L. Sylla, ciuili nempe ſanguine, ac patriæ oppugnatione adoptatus. Et quibus felicitatis inductus argumẽtis? quòd proſcribere tot milia ciuium ac trucidare potuiſſet. O praua interpretatio, & futuro tempore infelix. Non melioris ſortis tunc fuere pereuntes, quorum miſeremur hodie, cum Syllam nemo nõ oderit? Age, non exitus uitæ eius, omnium proſcriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, erodente ſeipſo corpore, & ſupplicia ſibi gignente? Quod ut diſſimulauerit, & ſupremo ſomnio eius (cui immortuus quodammodo eſt) credamus, ab uno illo inuidiam gloria uictam: hoc tamen nempe felicitati ſuæ defuiſſe confeſſus eſt, quòd Capitolium non dedicauiſſet. Q. Metellus in ea oratione quam habuit ſupremis laudibus patris ſui L. Metelli, põtificis, bis conſulis, dictatoris, magiſtri equitum, quindecimuiri agris dandis, qui primus elephantos primo

Punico bello duxit in triumpho, ſcriptum reliquit: decẽ maximas res optimasq́; in quibus quærendis ſapientes ætatem exigerent, conſummaſſe eum. Voluiſſe enim primarium bellatorẽ eſſe, optimum oratorem, fortiſſimum imperatorem, auſpicio ſuo maximas res geri, maximo honore uti, ſumma ſapientia eſſe, ſummum ſenatorem haberi, pecuniam magnam bono modo inuenire, multos liberos relinquere, & clariſſimum in ciuitate eſſe. Hæc contigiſſe ei, nec ulli alij poſt Romam conditam, longum eſt refellere & ſuperuacuum, abunde uno caſu refutante. Siquidem is Metellus orbam luminibus exegit ſenectam, amiſſis incendio cum Palladium raperet ex æde Veſtæ, memorabili cauſa, ſed euentu miſero. Quo fit, ut infelix quidem dici non debeat, felix tamen non poſſit. Tribuit ei populus Ro. quod nunquam ulli alij ab condito æuo, ut quoties in ſenatum iret, curru ueheretur ad curiam: Magnum & ſublime, ſed pro oculis datum.

De altero Metello. Cap. XLIIII.

h

Vius quoque Q. Metelli, qui illa de patre dixerat, filius, iter rara felicitatis humanæ exẽpla numeratur. Nam præter honores ampliſſimos, cognomenq́; é Macedonia, quatuor filijs illatus rogo, uno prætore, tribus conſularibus, duobus triũphalibus, uno cenſorio: quæ ſingula quoque paucis contigere: in ipſo tamen flore dignitatis ſuæ, ab Catinio Labeone, cui cognomen fuit Macerioni, tribuno plebis, quem é ſenatu cenſor eiecerat, reuertens é campo meridiano tempore, uacuo foro & capitolio, ad Tarpeium raptus

ut præcipitaretur, conuolāte quidem tam numeroſa illa cohorte, quæ patrem eum appellabat, ſed (ut neceſſe erat in ſubito) tarde & tanquam in exequias, cum reſiſtendi ſacroq́; ſanctum repellēdi ius non eſſet, uirtutis ſuæ opera & cenſuræ periturus, ægre tribuno qui intercederet reperto, à limine ipſo mortis reuocatus, alieno beneficio poſtea uixit, bonis inde etiam conſecratis à damnatu ſuo: tanquam parum eſſet, faucium certe intortarum, expreſſiq́; per aures ſanguinis pœnam exactam eſſe. Equidem & Africani Aemiliani inimicum fuiſſe inter calamitates duxerim, ipſo teſte Macedonico. Siquidem liberis dixit: Ite filij, celebrate exequias, nunquam ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iam Balearicis & Creticis & Dalmaticis iam Macedonicus ipſe. Verum ut illa ſola iniuria æſtimetur, quis hunc iure felicem dixerit, periclitatum ad libidinem inimici, nec Africani ſaltem perire: quos hoſtes uiciſſe tanti fuit? aut quos non honores curruśq; illa ſua uiolentia fortuna retroëgit, per mediam urbem cenſore tracto (Etenim ſola hæc moriendi ratio fuerat) tracto in capitolium illud, in quod triumphās ipſe de eorum exuuijs, ne captiuos quidem ſic traxerat. Maius hoc ſcelus, felicitate conſecuta factum eſt, periclitato Macedonico uel funus tantum ac tale perdere, in quo à triūphalibus liberis portaretur in rogum, uelut exequijs quoque triumphans: nulla eſt profecto ſolida felicitas, quam contumelia ulla uitæ rumpit, nedum tanta. Quod ſupereſt, neſcio morū gloriæ an indignationis dolori accedat, inter tot Metellos tam ſceleratam Catinij audaciam ſemper fuiſſe inultam.

De diuo Auguſto. Cap. XLV.

In diuo quoque Auguſto, quem uniuerſa mortalitas in hac cenſura nuncupat, ſi diligenter æſtimentur cuncta, magna ſortis humanæ reperiētur uolumina. Repulſa in magiſterio equitum apud auunculorum & contra uoluntatem eius prælatus Lepidus: proſcriptionis inuidia, collegium in triumuiratu peſſimorum ciuium, nec æqua ſaltem portione, ſed prægraui Antonio: Philippenſi prælio morbus, fuga, et triduo in palude latebræ ægroti: & (ut fatentur Agrippa & Mœcenas) aqua ſubter cutem fuſa turgida latera: naufragia Sicula, & alia ibi quoque in ſpelunca occultatio. Iam in nauali fuga urgēte hoſtium manu, preces Proculeio mortis admotæ: cura Peruſinæ contentionis: ſollicitudo martis Actiaci: Pannonici belli ruina è turri: tot ſeditiones militum, tot ancipites morbi corporis: ſuſpecta Marcelli uota, pudenda Agrippæ ablegatio, toties petita inſidijs uita, incuſatæ liberorum mortes, luctusq; non tantum orbitate triſtes: adulterium filiæ, & conſilia parricidæ palam facta: contumelioſus priuigni Neronis ſeceſſus: aliud neptis adulterium: iuncta deinde tot mala: inopia ſtipendij, rebellio Illyrici, ſeruitiorū delectus, iuuentutis penuria: peſtilentia urbis, fames ſitisq; Italiæ, deſtinatio expirandi: & quatridui inedia, maior pars mortis in corpus recepta: iuxta hæc Variana clades, & maieſtatis eius fœda ſuggillatio, abdicatio Poſthumi Agrippæ poſt adoptionem, deſyderium poſt relegationem: inde ſuſpicio in Fabiū, arcanorumq; proditionem: hinc uxoris & Tiberij cogitationes ſuprema eius cura. In ſumma, deus ille, cœlumq; neſcio adeptus

magis an meritus, hærede hoſtis ſui filio exceſſit.

Quos beatiſſimos dij iudicauerunt. Cap. XLVI.

Vbeunt in hac reputatione Delphica oracula,
s uelut ad caſtigandam hominum uanitatem à
deo emiſſa. Duo ſunt hæc: Phedium feliciſſimum, qui pro patria proxime occubuiſſet. Iterũ à Gyge rege tunc ampliſſimo terrarum conſultum, Aglaum Pſophidium eſſe feliciorem. Senior hic in anguſtiſſimo Arcadiæ angulo paruum, ſed annuis uictibus large ſufficiens, prædiũ colebat, nunquam ex eo egreſſus: atque (ut è uitæ genere manifeſtum eſt) minima cupidine minimum in uita mali expertus.

Quem uiuẽtẽ ut deũ coli iuſſerũt. Cap. XLVII.

Onſecratus eſt uiuus ſentiens'q; oraculi eiuſ-
c dem iuſſu, & Iouis deorum ſummi aſtipula-
tu, Euthymus pycta, ſemper Olympiæ uictor & ſemel uictus. Patria ei Locri in Italia: ibi imaginẽ eius & Olympiæ alteram eadem die tactam fulmine, Callimachũ ut nihil aliud miratum uideo, deum'q; iuſſiſſe ſacrificari: quod & uiuo factitatum & mortuo: nihil'q; adeo mirum aliud, quàm hoc placuiſſe dijs.

De ſpatijs uitæ longiſſimis. Cap. XLVIII.

E ſpatio atque longinquitate uitæ hominum,
d non locorum modo ſitus, uerum exempla, ac
ſua cuique ſors naſcendi incertum fecere. Heſiodus qui primus aliqua de hoc prodidit, fabuloſe (ut reor) multa de hominum æuo referens, cornici nouẽ noſtras attribuit ætates, quadruplum eius ceruis, id triplicatum coruis. Et reliqua fabuloſius in phœnice ac nymphis. Anacreon poëta Arganthonio Tarteſſiorum regi

CL. tribuit annos, Cyniræ Cypriorum X. annis amplius, Aegimio CC. Theopompus Epimenidi Gnoſio CL VII. Hellanicus quoſdam in Aetolia Epiorum gentis CC. explere. Cui aſtipulatur Damiates, memorãs Pictoreum ex ijs præcipuum corpore uiribusq́; etiam CCC. uixiſſe. Ephorus Arcadum reges CCC. annis. Alexander Cornelius, Dandonem quendam in Illyrico D. uixiſſe. Xenophon in periplo, maritimorum regem DC. atque ut parce mentitus, filium eius DCCC. quæ omnia inſcitia temporum acciderunt. Annum enim alij æſtate unum determinabant, & alterum hyeme: alij quadripartitis temporibus, ſicut Arcades, quorum anni trimeſtres fuere: quidam lunæ ſenio, ut Aegyptij: itaq; apud eos aliqui & ſingula milia annorum uixiſſe produntur. Sed ut ad confeſſa tranſeamus, Arganthonium Gaditanum LXXX. annis regnaſſe propè certum eſt: putant XL. cœpiſſe. Maſiniſſam LX. annis regnaſſe indubitatum eſt. Gorgiam Siculum CVIII. uixiſſe. Q. Fabius Maximus LXIII. annis augur fuit. M. Perpenna, & nuper L. Voluſius Saturninus, omnium quos in conſulatu ſententiam rogauerant, ſuperſtites fuere. Perpenna VII. reliquit ex ijs quos cenſor legerat, uixit annos XCVIII. Qua in re & illud adnotare ſuccurrit, unum omnino quinquẽnium fuiſſe, quo ſenator nullus moreretur: cum Flaccus & Albinus cenſores luſtrum condidere uſque ad proximos cenſores, ab anno Vrbis quingẽteſimoſeptuageſimonono. M. Valerius Coruinus C. annos impleuit: cuius inter primum & ſextum conſulatum XLVI. anni fuere. Idem ſella curuli ſemel ac uicies ſedit, quoties nemo alius. Aequauit eius uitæ ſpa

tium Metellus pontifex. Et ex fœminis Liuia Rutilij XCVII. annos exceſſit. Statilia Claudio principe ex nobili domo nonaginta nouem. Terẽtia Ciceronis CIII. Clodia Ofilij CXV. hæc quidem etiam enixa quindecies. Luceia mima centum annis in ſcena pronunciauit. Galeria Copiola Emboliaria reducta eſt in ſcenam, Cn. Pompeio, Q. Sulpitio COSS. ludis pro ſalute diui Auguſti uotiuis, annum cẽteſimumquartum agens: quæ producta fuerat tyrocinio à M. Põponio ædili plebis, C. Mario, Cn. Carbone conſulibus, ante annos nonaginta unum: & à Magno Pomponio magni theatri dedicatione, anus pro miraculo reducta. Samullam quoque C. decem annis uixiſſe, autor eſt Aſconius Pedianus. Minus miror Stephanionem (qui primus togatus ſaltare inſtituit) utriſque ſecularibus ludis ſaltaſſe, & diui Auguſti, & quos Claudius Cæſar conſulatu ſuo quarto fecit, quando LXIII. non amplius anni interfuere, quãquam & poſtea diu uixit. In Tmoli montis cacumine, quod uocant Tempſin, CL. annis uiuere, Mutianus autor eſt. Totidem annos cenſum Claudij Cæſaris cenſura T. Fullonium Bononienſem: idq́; collatis cenſibus quos ante detulerat, uitæq́; argumentis (etenim id curæ principi erat) uerum apparuit.

De uarietate naſcendi. Cap. XLIX.

Poſcere uidetur locus ipſe ſyderalis ſcientiæ ſententiam. Epigenes CXXII. annos impleri negauit poſſe: Beroſus excedi CXVII. Durat & ea ratio, quam Petoſiris ac Necepſos tradiderunt, et tetartemoriõ appellant à triũ ſignorũ portione, qua poſſe in Italiæ tractu CXXVI. annos uitæ cõtigere appet.

Negauere illi quenquam XC. partium exortiuam menſuram (quod anaphoras uocant) tranſgredi, et has ipſas incidi occurſu maleficorum ſyderum, aut etiam radijs eorum ſolisq;. Rurſus Aeſculapii ſecta, quae ſtata uitae ſpatia à ſtellis accipi dicit, ſed quantum plurimum tribuat, incertum eſt. Rara autem eſſe dicunt longiora tẽpora, quandoquidem momentis horarum inſignibus lunae dierum'ue ſeptem atq; IX. (quae noctu ac die obſeruantur) ingens turba naſcatur, ſcanſili annorum lege occidua, quam climacteras appellant, non ferè ita genitis LIIII. annum excedentibus. Primum ergo artis ipſius inconſtantia declarat, quàm incerta res ſit. Accedunt experimenta & exempla recentiſſimi cenſus, quẽ intra quadriennium imperatores Caeſares Veſpaſiani, pater filiusq; cenſores egerunt. Nec ſunt omnia uaſaria excutienda: mediae tantum partis, inter Apenninum Padumq;, ponemus exempla. Centum uiginti annos Parmae tres edidere, Brixelli unus. CXXV, Parmae duo. CXXX, Placentiae unus. CXXXI, Fauentiae una mulier. CXXXII, Bononiae L. Terentius Marci filius. Arimini uero M. Aponius C & L, Tertulla, CXXXVII. Circa Placentiam in collibus oppidum eſt Velleiacium, in quo CX. annos ſex detulere, quatuor centenos uicenos, unus CXL. M. Mutius M. filius, Galerius Felix. Ac ne pluribus moremur in re confeſſa, in regione Italiae octaua centenûm annorũ cenſi ſunt hoĩes LIIII. centenûm denûm homines LVII. centenûm uicenûm quinûm tricenûm homines quatuor, centenûm tricenûm quinûm aut ſeptenûm totidem, centenum quadragenûm homines tres. Alia mortalitatis inconſtantia:

Homerus eadem nocte natos Hectorem & Polydamanta tradit, tam diuerſæ ſortis uiros. C. Mario. Cn. Carbone III. COSS. ad V. kalēd. Iunias, M. Cæcilius Rufus & C. Licinius Caluus eadem die geniti ſunt, oratores quidem ambo, ſed tam diſpari euentu. Hoc etiam iiſdem horis naſcentibus in toto mundo quotidie euenit, pariterq; domini ac ſerui gignuntur, reges & inopes.

In morbis uaria exempla. Cap. L.

Publius Cornelius Rufus, qui conſul cum M. Curio fuit, dormiens oculorum uſum amiſit, cum id ſibi accidere ſomniaret. E diuerſo Phalereus tum deploratus à medicis uomicæ morbo, cum mortem in acie quæreret, uulnerato pectore medicinam inuenit ex hoſte. Q. Fabius Maximus cōſul apud flumen Iſarā prælio commiſſo aduerſus Allobrogum Aruernorumq; gentes, ad VI. idus Auguſtas CXXX. M. perduellium cæſis, febri quartana liberatus eſt in acie. Incertum ac fragile nimirū eſt hoc munus naturæ, quicquid datur nobis: malignum uero et breue etiam in iis, quibus largiſſime contingit, uniuerſum utique æui tempus intuētibus. Quid, quod æſtimatione nocturnæ quietis, dimidio quiſque ſpatio uitæ ſuæ uiuit? pars æqua morti ſimilis exigitur, aut pœnæ, niſi contingit quies. Nec reputantur infantiæ anni qui ſenſu carent, non ſenectæ in pœnam uiuacis. Tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot curæ, toties inuocata morte, ut nullum frequētius ſit uotum. Natura uero nihil hominibus breuitate uitæ præſtitit melius. Hebeſcunt ſenſus, membra torpent, præmoritur uiſus, auditus, inceſſus, dentes etiam ac ciborum inſtrumenta, & tamen uitæ hoc tem

pus annumeratur. Ergo pro miraculo & id ſolitarium reperitur exemplum, Xenophilum muſicum centum & quinque annis uixiſſe ſine ullo corporis incommodo. At Hercule reliquis omnibus per ſingulas membrorũ partes, qualiter nullis alijs animalibus, certis peſtifer calor remeat horis aut rigor: neque horis modo, ſed & diebus noctibusq; trinis quadrinisúe, etiam anno toto: Atque etiam morbus eſt aliquis, per ſapientiam mori. Morbis enim quoque quaſdam leges natura poſuit. Quadrini circuitus febrem, nunquam bruma, nunquam hybernis menſibus incipere: quoſdam poſt ſexageſimum uitæ ſpatium nõ accidere: alios pubertate deponi, à fœminis præcipue. Senes minime ſentire peſtilentiã. Nanque & uniuerſis gentibus ingruunt morbi, & generatim modo ſeruitijs, modo procerum ordini, aliosq; per gradus. Qua in re obſeruatum, à meridianis partibus ad occaſum ſolis peſtilentiam ſemper ire: nec unquam ferè aliter niſi hyeme, nec ut ternos excedat menſes.

De ſignis mortis. Cap. LI.

Iam ſigna letalia: In furoris morbo riſum: ſapientiæ uero ægritudine, fimbriarum curam & ſtragulæ ueſtis plicaturas, à ſomno mouẽtium neglectum, profundi humoris è corpore effluuiũ: in oculorum quidem & narium aſpectu indubitata maxime, atque etiam ſupino aſſiduo cubitu: uenarum inæquabili aut formicante percuſſu: quæq; alia Hippocrati principi medicinæ obſeruata ſunt. Et cum innumerabilia ſint mortis ſigna, ſalutis ſecuritatisq; nulla ſunt: Quippe cum Cẽſorius Cato ad filium de ualidis quoque obſeruationem ut ex oraculo aliquo prodiderit, ſe

nilem iuuentam præmaturæ mortis eſſe ſignum. Morborum uero tam infinita eſt multitudo, ut Pherecydes Syrius copia ſerpentium ex corpore eius erumpente exſpirauerit. Quibuſdam perpetua febris eſt, ut C. Mœcænati. Eidem triennio ſupremo nullo horæ momento contigit ſomnus. Antipater Sidonius poëta omnibus annis uno die tantum natali corripiebatur febre, & eo cōſumptus eſt ſatis longa ſenecta.

De his qui elati reuixerunt. Cap. LII.

Viola conſularis in rogo reuixit: & quoniā ſubueniri non potuerat prævalente flamma, uiuus crematus eſt. Similis cauſa in L. Lamia prætorio uiro traditur. Nā C. Aelium Tuberonem prætura functum à rogo relatum, Meſſala Rufus, & plerique tradunt. Hæc eſt conditio mortalium: ad has & eiuſmodi occaſiones fortunæ gignimur, uti de homine ne morti quidem debeat credi. Reperimus inter exempla, Hermotimi Clazomenij animam relicto corpore errare ſolitam, uagamq́; è lōginquo multa annūciare, quæ niſi à præſenti noſci non poſſent, corpore interim ſemianimi: donec cremato eo inimici (qui Cantaridæ uocabantur) remeanti animæ uelut uaginam ademerint: Ariſtæi etiam uiſam euolantem ex ore in Proconneſo, corui effigie, magna quæ ſequitur fabuloſitate: quam equidem & in Gnoſio Epimenide ſimili modo accipio. Puerum æſtu & itinere feſſum in ſpecu VII. et L. dormiſſe annis: rerum faciem mutationemq́; mirantem, uelut poſtero experrectum die: hinc pari numero dierum ſenio ingruente, ut tamen in ſeptimum & quin-

quagesimum atque centesimum uitæ duraret annum. Fœminarum sexus huic malo uidetur maxime opportunus, conuersione uuluæ: quæ ſi corrigatur, ſpiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud Græcos uolumen Heraclidis, ſeptem diebus fœminæ exanimis ad uitam reuocatæ. Varro quoque autor eſt, XX. uiris agros diuidentibus Capuæ, quendam qui efferretur feretro, domũ remeaſſe pedibus. Hoc idẽ Aquini accidiſſe. Romæ quoque Corſidium materteræ ſuæ maritum funere locato reuixiſſe, & locatorem funeris ab eo elatum. Adiicit miracula, quæ tota indicaſſe cõueniat. E duobus fratribus equeſtris ordinis Corſidio maiori accidiſſe, ut uideretur expiraſſe, apertoq; teſtamento recitatum hæredem minorem funeri inſtitiſſe: interim eum, qui uidebatur extinctus, plaudendo conciuiſſe miniſteria, et narraſſe à fratre ſe ueniſſe, commendatam ſibi filiam ab eo. Demonſtratum præterea quo in loco defodiſſet aurum nullo conſcio, & rogaſſe ut iis funebribus quæ comparaſſet efferretur. Hoc eo narrante, fratris domeſtici propere annunciauere exanimatum illum: & aurum ubi dixerat repertum eſt. Plena præterea uita eſt his uaticiniis, ſed non conferenda, cum ſæpius falſa ſint, ſicut ingenti exẽplo docebimus. Bello Siculo Gabienus Cæſaris claſſiarius fortiſſimus captus à Sex. Pompeio, iuſſu eius inciſa ceruice, & uix cohærente, iacuit in littore tota die. Deinde cum aduesperauiſſet, cum gemitu precibusq; congregata multitudine petiit, uti Pompeius ad ſe ueniret, aut aliquẽ ex charis mitteret: ſe enim ab inferis remiſſum, habere quæ nunciaret. Miſit plures Pompeius ex amicis, quibus Gabienus dixit: Inferis diis placere Põpeii

cauſas & partes pias. Proinde euentum futurum quem optaret, hoc ſe nunciare iuſſum. Argumentum fore ueritatis, quòd peractis mandatis, protinus expiraturus eſſet. Id'q; ita euenit. Poſt ſepulturam quoque uiſorum exempla ſunt: niſi quòd naturæ opera, non prodigia conſectamur.

De mortibus repentinis. Cap. LIII.

In primis autem miraculo ſunt atque frequenti mortes repentinæ. Hæc eſt ſumma uitæ felicitas, quas eẽ naturales docebimus. Plurimas prodidit Verrius: nos cum delectu modũ ſeruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem, de quo diximus, Sophocles & Dionyſius Siciliæ tyrãnus, uterque accepto tragicæ uictoriæ nuncio. Mater pugna illa Cannenſi, filio incolumi uiſo contra falſum nũcium. Pudore Diodorus ſapientiæ dialecticæ profeſſor, luſoria quæſtione nó protinus ad interrogationes Stilbonis diſſoluta. Nullis euidẽtibus cauſis obiere, dum calciantur matutino duo Cæſares, prætor & prætura perfunctus dictatoris Cæſaris pater: hic Piſis exanimatus, ille Romæ. Q. Fabius Maximus in conſulatu ſuo pridie kalend. Ianuarii: in cuius locum M. Orellius pauciſſimarum horarum conſulatum petijt: Item C. Vulcatius Gurges ſenator. Omnes adeo ſani atque tempeſtiui, ut de progrediendo cogitarent. Q. Aemilius Lepidus iam egrediens incuſſo pollice limini cubiculi. C. Aufidius egreſſus cum in ſenatum iret, offenſo pede in comitio. Legatus quoque qui Rhodiorum cauſam in ſenatu magna cum admiratione orauerat, in limine curiæ protinus expirauit progredi uolens. Cn. Bebius Pamphilus, prætura & ipſe functus,

cum à puero quæſiſſet horas. A. Pompeius in capitolio cum deos ſalutaſſet. M. Iuuentius Talua COS. cum ſacrificaret. C. Seruilius Panſa cum ſtaret in foro ad tabernam hora diei ſecunda, in P. Panſam fratrem innixus. Bebius iudex cum uadimonium differri iubet. M. Terentius Corax dum tabellas ſcribit in foro. Necnon & proximo anno, dum conſulari uiro in aurem dicit, eques Romanus, ante Apollinem eboreum, qui eſt in foro Auguſti. Super omnes C. Iulius medicus, dum inungit, ſpecillum per oculum trahens. Iam Manlius Torquatus conſularis cum in cœna placentam appeteret. L. Durius medicus Valla, dum mulſi potionem haurit. Ap. Saufeius, cum à balineo reuerſus mulſum bibiſſet, ouumq; ſorberet. P. Quintius Scapula cum apud Aquilium Gallum cœnaret. Decimus Saufeius ſcriba cum domi ſuæ pranderet. Cornelius Gallus prætorius & T. Aetherius eques Ro. in Venere obiere. Et quos noſtra adnotauit ætas, duo equeſtris ordinis in eodem Pãtomimo Mythico tum forma præcellente. Operoſiſſima tamen ſecuritas mortis in M. Ofilio Hilaro ab antiquis traditur, comœdiarum hiſtrione. is cum populo admodũ placuiſſet natali die ſuo, conuiuiumq; haberet, edita cœna calidam potionem in pultario popoſcit, ſimulq; perſonam eius diei acceptam intuens, coronam è capite ſuo in eam transtulit tali habitu rigens nullo ſentiente, donec accubãtium proximus tepeſcere potionem admoneret. Hæc felicia exempla: at cõtra miſeriarum innumera. L. Domitius clariſſimæ gentis apud Maſſiliam uictus, Corfinij captus ab eodem Cæſare, ueneno poto propter tædium uitæ, poſtquam biberat, omni opere ut uiueret

annixus eſt. Inuenitur in actis, Felice Ruſſato auriga elato, in rogum eius unum é fauentibus iecisse ſeſe: (friuolum dictu) ne hoc gloriæ artificis daretur, aduerſis ſtudijs copia odorum corruptum criminantibus. Cum ante non multo M. Lepidus nobiliſſimæ ſtirpis, quem eventi anxietate diximus mortuum, flammæ ui é rogo eiectus, recondi propter ardorem non potuiſſet, iuxta ſarmentis alijs nudus crematus eſt.

De ſepultura. Cap. LIIII.

Ipſum cremare, apud Romanos non fuit ueteris inſtituti: terra condebantur. At poſtquam longinquis bellis obrutos erui cognouere, tũc inſtitutum. Et tamen multæ familiæ priſcos ſeruauere ritus: ſicut in Cornelia nemo ante Syllam dictatorem traditur crematus. idq́; uoluiſſe, ueritum talionem, eruto C. Marij cadauere. Sepultus intelligitur quoquo modo conditus, humatus uero humo contectus.

De anima, uel de manibus. Cap. LV.

Poſt ſepulturã aliæ atque aliæ manium ambages. Omnibus à ſuprema die eadem quæ ante primam: nec magis à morte ſenſus ullus aut corpori aut animæ, quàm ante natalem. Eadẽ eni uanitas in futurum etiam ſe propagat, & in mortis quoque tempora ipſa ſibi uitam mentitur: aliâs immortalitatem animæ, aliâs trãsfigurationem, aliâs ſenſum ĩferis dãdo, et manes colẽdo, deũq́; faciẽdo, q̃ iã ẽt homo eſſe deſierit: ceu uero ullo modo ſpirãdi rõ hoi à cæteris aĩalibus diſtet, aut non diuturniora in uita multa

reperiantur, quibus nemo ſimilem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ proſequitur materiam? ubi cogitatio illi? quomodo uiſus, auditus, aut qui tangit, qui uſus eius, aut quod ſine his bonum? Quæ deinde ſedes, quantá ue multitudo tot ſeculis animarũ uelut umbrarum? Puerilium iſta deliramentorum, auidæq́; nunquam deſinere mortalitatis commenta ſunt. Similis & de aſſeruandis corporibus hominum ac reuiuiſcendi promiſſa Democrito uanitas, q̃ non reuixit ipſe. Quæ (malum) iſta dementia eſt, iterari uitam morte? quæ ue genitis quies unquam, ſi in ſublimi ſenſus animæ manet, inter inferos umbræ? Perdit profectò iſta dulcedo credulitasq́; præcipuum naturæ bonum mortem, ac duplicat obitus, ſi dolere etiam poſt futuri æſtimatione euenit. Etenim ſi dulce uiuere, cui poteſt eſſe uixiſſe? At quanto facilius certiusq́;, ſibi quenque credere, ac ſpecimen ſecuritatis antegenitali ſumere experimento.

Quæ quis inuenerit in uita. Cap. LVI.

Conſentaneum uidetur, priuſquam digrediamur à natura hominum, indicare quæ cuiuſque inuenta ſunt. Emere ac uendere inſtituit Liber pater. Idem diadema regum inſigne, & triumphum inuenit. Ceres frumenta, cum antea glande ueſcerentur. Eadem molere & conficere in Attica, Italia et Sicilia: ob id dea iudicata. Eadem prima leges dedit, ut alii putauere Rhadamanthus. Literas ſemper arbitror Aſſyrias fuiſſe: ſed alii apud Aegyptios à Mercurio, ut Gellius: alii apud Syros repertas uolunt. Vtique in Græciam intuliſſe è Phœnice Cadmum ſedecim numero. Quibus Troiano bello Palamedem adieciſſe quatuor

hac

hac figura Θ Ξ Φ Χ. Totidem poſt eum Simonidem meli cum, Ζ Η Υ Ω: quarum omnium uis in noſtris recognoſcitur. Ariſtoteles X & VIII. priſcas fuiſſe, Α Β Γ Δ Ε Ζ Ι Κ Λ Μ Ν Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ: & duas ab Epicharmo additas Θ Χ, quàm à Palamede mauult. Anticlides in Aegypto inueniſſe quendam nomine Menona tradit XV. annis ante Phoroneum antiquiſſimum Graeciae regem: id'q; monumentis approbare conatur. E` diuerſo Epigenes, apud Babylonios DCCXX. annorum obſeruationes ſyderum coctilibus lateraulis inſcriptas docet, grauis autor in primis: qui minimum, Beroſus & Critodemus, CCCC. LXXX. annorũ. Ex quo apparet aeternus literarum uſus. In Latium eas attulerunt Pelaſgi. Laterarias ac domos conſtituerunt primi Euryalus & Hyperbius fratres Athenis: antea ſpecus erant pro domibus. Gellio Doxius Caeli filius, lutei aedificij inuentor placet, exemplo ſumpto ab hirundinum nidis. Oppidum Cecrops à ſe appellauit Cecropiam, quae nunc eſt arx Athenis. Aliqui Argos à Phoroneo rege ante conditum uolunt: quidam & Sicyonem. Aegyptij multo ante apud ipſos Dioſpolin. Tegulas inuenit Cynira Agriopae filius, & metalla aeris, utrunque in inſula Cypro: Item forcipem, marculum, uectem, incudem. Puteos Danaus, ex Aegypto aduectus in Graeciam, quae uocabatur Argos dipſion. Lapidicinas Cadmus Thebis, aut (ut Theophraſtus) in Phoenice. Thraſon muros. Turres, ut Ariſtoteles, Cyclopes: Tirynthij, ut Theophraſtus: Aegyptij textilia: inficere lanas Sardibus Lydi. Fuſus in lanificio Cloſter filius Arachnes, linum & retia Arachne. Fulloniã artem Nicias Megarenſis. Sutrinam Boëthius.

Medicinam Aegyptij apud ipſos uolunt repertam: alii per Arabum, Babylonis & Apollinis filium: Herbariam & medicamentariam à Chirone, Saturni et Phyllyriæ filio. Aes conflare & temperare, Ariſtoteles Lydum Scythen monſtraſſe, Theophraſtus Delam Phrygem putat. Aerariam fabricam alii Chalybas, alii Cyclopas. Ferrum Heſiodus in Creta eos qui uocati ſunt Dactyli Idæi. Argentum inuenit Erichthonius Athenienſis, ut alii Aeacus. Auri metalla & conflaturam Cadmus Phœnix ad Pangeum montem: ut alii, Thoas & Eaclis in Panchaia, aut Sol Oceani filius, cui Gellius medicinæ quoque inuentionem & mellis aſſignat. Plumbum ex Caſſiteride inſula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferreā inuenere Cyclopes. Figlinas Chorœbus Athenienſis. In ijs orbem Anacharſis Scythes, ut alii Hyperbios Corinthius. Fabricam materiariam Dædalus, & in eam ſerram, aſciam, perpendiculum, terebram, glutinum, ichthyocollam: normam autē & libellam, & tornum, & clauem Theodorus Samius. Menſuras & pondera, Phidon Argiuus: aut Palamedes, ut maluit Gellius. Ignem è ſilice Pyrodes Cilicis filius: eundem aſſeruare in ferula, Prometheus. Vehiculum cum quatuor rotis Phryges. Mercaturas Pœni. Culturas uitium & arborum Eumolpus Athenienſis. Vinum aqua miſceri Staphylus Sitheni filius. Oleum & trapetas Ariſtæus Athenienſis. Idem mella. Bouem & aratrum Buzyges Athenienſis, ut alii Triptolemus. Regiam ciuitatem Aegyptii, popularē Attici. Poſt Theſeum tyrannus primus fuit Phalaris Agrigenti. Seruitium inuenere Lacædæmonii. Iudicium capitis in

Ariopago primum actum eſt. Prælium Afri contra Aegyptios primum fecere fuſtibus, quos uocant phalāgas. Clypeos inuenerunt Prœtus & Acriſius inter ſe bellātes, ſiue Chalcus Athamantis filius. Loricam Mydias Meſſenius. Galeam, gladium, haſtam Lacedæmonii. Ocreas & criſtas Cares. Arcum & ſagittam Scythem Iouis filium, alii ſagittas Perſen Perſei filium inueniſſe dicunt: lanceas Aetolos, iaculum cum amento inueniſſe Aetolum Martis filium. Haſtas uelitares Tyrrhenū, pilumq́; Pentheſileam Amazonem ſecurim, Piſeum uenabula. Et in tormentis ſcorpionem Cretas, catapultam Syros, Phœnicas balliſtam & fundam. Aeneam tubam Piſeum Tyrrhenum. Teſtudines Artemonem Clazomenium. Equum (qui nunc aries appellatur) in muralibus machinis Epeum ad Troiam. Equo uehi Bellerophontem. Frenos & ſtrata equorum Pelethronium. Pugnare ex equo Theſſalos, qui Centauri appellati ſunt, habitantes ſecundum Pelium montem. Bigas primum iunxit Phrygum natio, quadrigas Erichthonius. Ordinem exercitus, ſigni dationem, teſſeras, uigilias Palamedes inuenit Troiano bello. Specularem ſignificationem eodē Sinon. Inducias Lycaon. Fœdera Theſeus. Auguria ex auibus Car, à quo Caria appellata. Adiecit ex cæteris animalibus Orpheus. Aruſpicium Delphus, ignifpicia Amphiaraus, auſpicia auium Tireſias Thebanus. Interpretationem oſtentorum & ſomniorum Amphictyon. Aſtrologiam Atlas Libyæ filius, ut alii Aegyptii, ut alii Aſſyrii. Sphæram in ea Mileſius Anaximander. Ventorum rationem Aeolus Hellenis filius. Muſicam Amphion. Fiſtulam & Monaulum

Pan Mercurij. Obliquam tibiã Midas in Phrygia. Geminas tibias Marſyas in eadem gente. Lydios medulos Amphiõ, Dorios Thamyras Thrax, Phrygios Marſyas Phryx, Citharam Amphion, ut alij Orpheus, ut alij Linus. Septem chordis additis Terpander. Octauam Simonides addit. Nonam Timotheus. Cithara ſine uoce cecinit Thamyras primus: cum cantu Amphion, ut alij Linus. Citharœdica carmina compoſuit Terpander. Cũ tibijs canere uoce Trœzenius Dardanus inſtituit. Saltationem armatam Curetes docuere, Pyrrhicen Pyrrhus, utranque in Creta. Verſum heroicum Pythio oraculo debemus. De poëmatum origine magna quæſtio eſt. Ante Troianum bellum probantur fuiſſe. Proſam orationem condere Pherecydes Syrius ĩſtituit, tempore Cyri regis. Hiſtoriam Cadmus Mileſius. Ludos gymnicos in Arcadia Lycaon, funebres Acaſtus in Iolco, poſt eum Theſeus in Iſthmo. Hercules olympiæ athleticam. Pythus pilam luſoriam. Gyges Lydius picturã in Aegypto. In Græcia uero Pyrrhus Dædali cognatus, ut Ariſtoteli placet: ut Theophraſto, Polignotus Athenienſis. Naue primus in Græciã ex Aegypto Danaus aduenit: ante ratibus nauigabatur, inuẽtis in mari rubro inter inſulas à rege Erythra. Reperiuntur qui Myſos & Troianos priores excogitaſſe in Helleſpõto putent, cum tranſirent aduerſus Thracas. Etiam nunc in Britannico oceano uitiles corio circũſutæ fiunt: in Nilo ex papyro, & ſcirpo, & arundine. Longa naue Iaſonem primum nauigaſſe, Philoſtephanus autor eſt: Egeſias Parrhalum: Cteſias Samyram: Saphanus Semiramin: Archimachus Aegeonem: Biremem Damaſtes Erythræos feciſſe: trire

mem Thucydides Aminoclen Corinthium: quadriremẽ Ariſtoteles Carthaginienſes. Quinqueremem inſtituit Neſichthon Salaminius: ſex ordinum Xenagoras Syracuſius: ab ea ad deciremem Mneſigeton. Alexandrum Magnum ferunt inſtituiſſe ad XII ordines: Philoſtephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim: Demetrium Antigoni ad XXX. Ptolemæum Philadelphum ad XL. Ptolemæum Philopatorem, qui Triphon cognominatus eſt, L. Onerariam Hippus Tyrius inuenit, lembum Cyrenenſes, cymbam Phœnices, celocem Rhodij, cercuron Cyprij. Syderum obſeruationem in nauigando Phœnices, remũ Copæ, latitudinem eius Platææ, uela Icarus, malum et antennam Dædalus, Hippagum Salaminij, aut Pericles Athenienſis, tectas longas Thaſij: antea ex prora tantum & puppi pugnabatur. Roſtra addidit Piſeus: Tyrrheni ancoram, Eupalamus eandem bidẽtem, Anacharſis harpagonas: & manus Pericles Athenienſis, adminicula gubernandi Typhis. Claſſe princeps depugnauit Minos. Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bouem.

In quo primus gẽtiũ cõſenſus. Cap. LVII.

g Entium cõſenſus tacitus primus omnium conſpirauit, ut Ionum literis uterentur.

De literis antiquis. Cap. LVIII.

u Eteres Græcas fuiſſe eaſdem penè quæ nunc ſunt Latinæ, indicio erit Delphica tabula antiqui æris, quæ eſt hodie in palatio, dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca, cum inſcriptione tali, Ναυσικράτης τισαμένου Ἀθηναῖος ἀνέθηκεν.

Quando primum tonſores Romæ. Cap. LIX.

Equẽs gentium conſenſus in tonſoribus fuit,
5 *ſed Romanis tardior. In Italiam ex Sicilia uenere poſt Romam conditam anno quadringenteſimoquinquageſimoquarto, adducente P. Ticinio Mena, ut autor eſt Varro: ante intonſi fuere. Primus omnium radi quotidie inſtituit Africanus: ſequens diuus Auguſtus cultris ſemper uſus eſt.*

Quando primum horologia. Cap. LX.

Ertius conſenſus fuit in horarum obſeruatio-
6 *ne, iam hic rationi accedens, quando & à quo in Græcia reperta, diximus in ſecundo uolumine. Serius etiam hoc Romæ contigit. Duodecim tabulis ortus tantum & occaſus nominatur. Poſt aliquot annos adiectus eſt & meridies, accenſo conſulũ id pronunciante, cum Curio inter roſtra & Græcoſtaſin proſpexiſſet talem ſolem. A columna ænea ad carcerẽ inclinato ſydere, ſupremam pronunciauit. Sed hoc ſerenis tantum diebus uſque ad primum Punicum bellũ. Princeps Romanis ſolarium horologium ſtatuiſſe, ante duodecim annos, quàm cum Pyrrho bellatum eſt, ad ædem Quirini, L. Papyrius Curſor, cum eandem dedicaret, à patre ſuo uotam, à Fabio Veſtali proditur. Sed neq; facti horologij rationem uel artificem ſignificat, nec unde translatum ſit, aut apud quem ſcriptum id inuenerit. M. Varro primum ſtatutum in publico ſecundũ Roſtra in columna tradit, bello Punico primo, à M. Valerio Meſſala conſule Catina capta in Sicilia: deportatum inde poſt XXX. annos, quàm de Papyriano horologio traditur, anno urbis CCCCLXXXVII. nec congruebant*

ad horas eius lineæ: paruerunt tamen ei annis undecentum, donec Q. Martius Philippus, qui cum L. Paulo fuit cenſor, diligentius ordinatum iuxta poſuit: idq; munus inter cenſoria opera gratiſſime eſt acceptum. Etiam tum tamen nubilo incertæ fuere horæ, uſque ad proximum luſtrum. Tunc Scipio Naſica collega Lænatis, primus aqua diuiſit horas æque noctium ac dierum. Id'q; horologium ſub tecto dicauit, anno urbis DXCV. Tã diu populi Romani indiſcreta lux fuit. Nũc reuertamur ad reliqua animalia, primum'q; terreſtria.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER OCTAVVS.

De animalibus terreſtribus. elephantorũ commendatio, & de ſenſu eorum. Cap. I.

D RELIQVA trãſeamus animalia, & primum terreſtria. Maximum eſt elephas, proximum'q; humanis ſenſibus: quippe intellectus illis ſermonis patrij, & imperiorũ obedientia, officiorum'q; quæ didicere memoria, amoris & gloriæ uoluptas: imo uero (quæ etiam in hoie rara) probitas, prudẽtia, æquitas: religio quoque ſyderum, ſolis'q; ac lunæ ueneratio. Autores ſunt, in Mauritaniæ ſaltibus ad quendam amnem, cui nomen eſt Amilo, niteſcente luna noua, greges eorum deſcendere, ibiq; ſe purificantes ſolẽ-

niter aqua circumſpergi, atque ita ſalutato ſydere in ſyluas reuerti, uitulorum fatigatos præ ſe ferentes. Alienæ quoque religionis intellectu, creduntur maria trãſituri non ante naues conſcendere, quàm inuitati rectoris iureiurando de reditu. Viſiq; ſunt feſſi ægritudine (quando & illas moles infeſtant morbi) herbas ſupini in cœlum iaciẽtes, ueluti tellure precibus allegata. Nam quod ad docilitatem attinet, regem adorãt, genua ſubmittũt, coronas porrigunt. Indis arant minores, quos appellant nothos.

Quando primum iuncti. Cap. II.

r Omæ iuncti primum ſubiere currum Pompeij Magni Africano triumpho, quod prius India uicta triumphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuiſſe Pompeij triumpho iũctos ingredi portam. Germanici Cæſaris munere gladiatorio, quoſdam inconditos motus edidere, ſaltantiũ modo. Vulgare erat, per auras arma iacere non auferentibus uentis, atque inter ſe gladiatorios congreſſus edere, aut laſciuiente pernicitate colludere: poſtea & ꝑ funes inceſſere, lecticis etiam ferentes quaterni ſingulos puerperas imitantes, pleniſq; hominum triclinijs accubitu iere per lectos, ita libratis ueſtigijs, ne quis potantium attingeretur.

De docilitate eorum. Cap. III.

c Ertum eſt, unum tardioris ingenij in accipiẽdis quæ tradebantur, ſæpius caſtigatum uerberibus, eadem illa meditãtem noctu repertum. Mirum maxime, & aduerſis quidem funibus ſubire, ſed regredi magis utique pronis. Mutianus ter conſul

autor eſt, aliquem ex his & literarum ductus Græcorum didiciſſe, ſolitum'q; perſcribere eius linguæ uerbis: Ipſe ego hæc ſcripſi, & ſpolia celtica dicaui. Item'q; ſe uidente Puteolis, cum aduecti e naue egredi cogerentur, territos ſpatio procul pontis à continente porrecti, ut ſeſe longinquitatis æſtimatione fallerent, auerſos retrorſus iſſe. Prædam ipſi in ſe expetendam, ſciunt ſolam eſſe in armis ſuis, quæ Iuba cornua appellat, Herodotus tanto antiquior, & conſuetudo melius, dentes. Quamobrẽ deciduos caſu aliquo uel ſenecta, defodiũt: hoc ſolum ebur eſt, cætero, & in his quoque quà corpus intexit, uilitas oſſea. Quanquam nuper oſſa etiam in laminas ſecari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium, præterquam ex India, reperitur: cætera in noſtro orbe ceſſere luxuriæ. Dentium candore intelligitur iuuenta. Circa hos belluis ſumma cura: alterius mucroni parcũt, ne ſit prælijs hebes: alterius operario uſu fodiunt radices, impellunt moles: circumuenti'q; à uenantibus, primos conſtituunt quibus ſunt minimi, ne tanti prælium putetur. poſtea feſſi, impactos arbori frangunt, prædá'q; ſe redimunt.

De clementia eorum, et ꝙ pericula ſua intelligãt, et de tigridis truculentia. Cap. IIII.

MIrum in pleriſque animalium, ſcire quare petantur: ſed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuio forte in ſolitudine, & ſimpliciter oberrante, clemens placidus'q; etiam demonſtrare uiam traditur. Idem ueſtigio hominis animaduerſo priuſquam homine, intremiſcere inſidiarum metu, ſubſiſtere ab olfactu, circumſpectare, iras proflare, nec calca

re,ſed rutum proximo tradere:illum ſequenti, nuncio ſimili uſque ad extremum:& tunc agmen circumagi, & reuerti,aciemq; dirigi:adeo omnium odori durare uirus illud,maiore ex parte ne nudorum quidem pedũ. Sic & tigris etiam feris cæteris truculenta, atque ipſa elephanti quoque ſpernens ueſtigia,homine uiſo tranſferre dicitur protinus catulos. Quonam modo agnito? ubi ante conſpecto illo quem timet? Etenim tales ſyluas minime frequentari certum eſt. Sané mirentur ipſam ueſtigij raritatem:ſed unde ſciunt timendos eſſe? Imo uero cur uel ſæpius conſpectum paueant,tanto uiribus,magnitudine,uelocitate præſtantiores? Nimirum hæc eſt natura rerum,hæc potentia eius,ſæuiſſimas ferarum maximasq; quæ nunquam uidiſſent quod debeant timere, ſtatim intelligere cur ſit timendum.

De intellectu & memoria eorum. Cap. V.

ELephanti gregatim ſemper ingrediuntur. Ducat agmen maximus natu, cogit ætate proximus. Amnem tranſituri minimos præmittũt, ne maiorum ingreſſu atterente alueum, creſcat gurgitis altitudo. Antipater autor eſt, duos Antiocho regi in bellicis uſibus celebres etiã cognominibus fuiſſe: etenim nouere ea. Certe Cato,cum imperatorum nomina annalibus deſcriberet,eum qui fortiſſime præliatus eſſet in Punica acie,Surum tradidit uocatum,altero dente mutilato. Antiocho uadũ fluminis experiẽti renuit Aiax, alioquin dux agminis ſemper. Tum pronũciatum,eius fore principatum qui tranſiſſet:auſumq; Patroclum ob id phaleris argenteis,quo maxime gaudent, & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur, inedia mor-

tem ignominiæ prætulit. Mirus nanque pudor eſt, uictusq́; uocem fugit uictoris: terram ac uerbenas porrigit. Pudore nunquam niſi in abdito coëunt: mas quinquennis, fœmina decennis. Initur autem biennio, quinis (ut ferunt) cuiuſque anni diebus, nec amplius: ſexto, perfunduntur amne, non ante reduces ad agmen. Nec adulteria nouere, nulla ue propter fœminas inter ſe prælia, cæteris animalibus pernicialia: non quia deſit illis amoris uis: Nanque traditur unus amaſſe quandam in Aegypto corollas uendentem. Ac ne quis uulgariter electam putet, miretur gratam Ariſtophani, celeberrimo in arte grammatica. Alius Menandrum Syracuſanum incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi, deſyderium eius quotiens non uideret, inedia teſtatus. Et unguentariam quandam dilectam Iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta, gaudium à conſpectu, blanditiæq́; inconditæ, ſtipesq́;, quas populus dediſſet, ſeruatæ, & in ſinum effuſæ. Nec mirum, eſſe amorem, quibus ſit memoria. Idem nanque tradit, agnitum in ſenecta multos poſt annos, qui rector in iuuenta fuiſſet. Idem diuinationem quandam iuſtitiæ. Cum Bochus rex triginta elephantis, totidem, in quos ſæuire inſtituerat, ſtipitibus alligatos obieciſſet, procurſantibus inter eos qui laceſſerēt, non potuiſſe effici, ut crudelitatis alienæ miniſterio fungerentur.

Quando primum in Italia. Cap. VI.

Elephantes Italia primum uidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit, in Lucanis uiſos, anno Vrbis quadringēteſimoſeptuageſimoſecundo. Roma autem in triumpho, ſeptem annis

ad ſuperiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quingenteſimoſecundo, uictoria L. Metelli pontificis in Sicilia de Pœnis captos. Centum quadragintaduo fuere trãſuecti ratibus, quas doliorum conſertis ordinibus impoſuerant. Verrius eos pugnaſſe in circo, interfectosq́; iaculis tradit penuria conſilij: quoniam neque ali placuiſſet, neque donari regibus. L. Piſo inductos dũtaxat in circum, atque ut contemptus eorum increſceret, ab operarijs haſtas præpilatas habentibus, per circum totũ actos. Nec quid deinde ijs factum ſit, autores explicãt, qui non putant interfectos.

Pugnæ eorum. Cap. VII.

Lara eſt unius é Romanis dimicatio aduerſus elephantum, cum Annibal captiuos noſtros dimicare inter ſe coëgiſſet. Nãque unum qui ſupererat, obiecit elephanto: & ille, dimitti pactus ſi interemiſſet, ſolus in harena congreſſus, magno Pœnorum dolore confecit. Annibal, cum famam eius dimicationis contemptum allaturam belluis intelligeret, equites miſit qui abeũtem interficerent. Proboſcidem eorum facillime amputari, Pyrrhi præliorum experimentis patuit. Romæ pugnaſſe Feneſtella tradit primũ omnium in circo Claudij Pulchri ædilitate curuli, M. Antonio, A. Poſthumio COSS. anno urbis ſexcenteſimo quinquageſimoquinto. Item poſt annos XX. Lucullorũ ædilitate curuli, aduerſus tauros. Pompeij quoque altero conſulatu, dedicatione templi Veneris uictricis, pugnauere in circo uiginti, aut ut quidam tradunt XVII, Getulis ex aduerſo iaculantibus, mirabili unius dimicatione, qui pedibus confoſſis repſit genibus in cateruas, arrepta

ſcuta iaciens in ſublime, quæ decidentia uoluptati ſpectā tibus erant in orbem circumacta, uelut arte non furore beluæ iacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit, uno ictu occiſo. Pilum ſub oculo adactum, in uitalia capitis uenerat. Vniuerſi eruptionem tentauere, nõ ſine uexatione populi, circundati clauſtris ferreis. Qua de cauſa Cæſar dictator, poſtea ſimile ſpectaculum editurus, euripis harenam circundedit: quos Nero princeps ſuſtulit, equiti loca addens. Sed Pompeiani amiſſa fugæ ſpe, miſericordiam uulgi inenarrabili habitu quærentes ſupplicauere, quadam ſeſe lamentatione complorantes: tanto populi dolore, ut oblitus imperatoris, ac munificentiæ honori ſuo exquiſitæ, flens uniuerſus cõſurgeret, dirasq; Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnauere & Cæſari dictatori tertio conſulatu eius, uiginti contra pedites quingentos: iterum totidem turriti cum ſexagenis propugnatoribus, eodẽ quo priores numero peditum, & pari equitum ex aduerſo dimicante: poſtea ſinguli, principibus Claudio & Neroni, in conſummatione gladiatorum. Ipſius animalis tanta narratur clementia contra minus ualida, ut in grege pecudum occurrentia manu dimoueat, ne quid obterat imprudens: nec niſi laceſſiti noceant, ideoq; gregatim ſemper ambulent, minime ex omnibus ſoliuagi. Equitatu circumuenti, infirmos aut feſſos uulneratosue in mediũ agmen recipiunt: ac uelut imperio ac ratione, per uices ſubeunt. Capti celerrime mitificantur hordei ſucco.

Quomodo capiantur. Cap. VIII.

c Apiuntur autem in India, unum ex domitis agente rectore: qui deprehenſum ſolitarium, ab-

actum'ue à grege, uerberat ferum: quo fatigato, tranſcẽdit in eum, nec ſecus ac priorem regit. Africa foueis capit, in quas deerrãte aliquo, protinus cæteri congerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres conſtruũt, omniq; ui conantur extrahere. Antea domitandi gratia, greges equitatu cogebant in conuallem manu factam, & longo tractu fallacem: cuius incluſos ripis foſſiſq;, fame domabant. Argumentum erat ramus, homine porrigente clementer acceptus. Nunc dentium cauſa, pedes eorũ iaculantur alioquin molliſſimos. Troglodytæ contermini Aethiopiæ, qui hoc ſolo uenatu aluntur, arbores propinquas itineri eorum conſcendunt. Inde totius agminis nouiſſimum ſpeculati, extremas in clunes deſiliunt. Læua apprehenditur cauda, pedes ſtipantur in ſiniſtro fœmine. Ita pendens alterum poplitem dextra cædit: ac præacuta bipenni hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis neruos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragens. Alii tutiore genere, ſed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui uiribus iuuenes continent, alii connixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus ſagittarum uenabula infigunt, mox ſanguinis ueſtigijs ſequuntur. Elephantorum generis fœminæ multo pauidiores.

Quomodo domantur. Cap. IX.

d Omantur autem rabidi fame & uerberibus, elephantis aliis admotis, qui tumultuãtem catenis coërceant: & aliâs circa coitus maxime efferantur, & ſtabula Indorũ dentibus ſternunt. Qua propter arcent eos coitu, fœminarumq; pecuaria ſeparant, quæ haud alio modo, quàm armentorum habent.

Domiti militant, & turres armatorum in hoſtes ferũt, magnáq; ex parte orientis bella conficiunt. Proſternũt acies, proterunt armatos. Iidem minimo ſuis ſtridore terrentur, uulneratiq; & territi retro ſemper cedunt, haud minore partium ſuarum pernicie. Indicum Afri pauent, nec contueri audent: nam et maior Indicis magnitudo eſt.

De partu eorum & reliqua natura. Cap. X.

Decem annis geſtare i utero uulgus exiſtimat: Ariſtoteles biennio, nec amplius quàm ſemel gignere, pluresúe quàm ſingulos: uiuere ducentis annis, & quoſdam trecentis. Iuuenta eorum à ſexageſimo incipit. Gaudent amnibus maxime, & circa fluuios uagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non poſſint. Iidem frigoris impatientes. Maximũ hoc malũ, inflationẽq; et profluuiũ alui, nec alia morborũ gña ſentiũt. Olei potu tela, quæ corpi eorũ inhæreãt, decidere iuenio: à ſudore aũt facilius adhæreſcere. Et terrã ediſſe ijs tabificũ eſt, niſi ſæpius mãdant. Deuorãt aũt et lapides. Trũcos quidẽ gratiſſimo in cibatu hñt. Palmas excelſiores frõte proſternũt, ac ita iacẽtiũ abſumũt fructũ. Mãdũt ore: ſpirãt et bibũt, odorãturq; haud iproprie appellata manu. Aĩaliũ maxĩe odere murem: & ſi pabulũ in præſepio poſitum attingi ab eo uidere, faſtidiunt. Cruciatum in potu maximum ſentiunt hauſta hirundine, quam ſanguiſugã uulgò cœpiſſe appellari aduerto. Hæc ubi in ipſo animæ canali ſe fixit, intolerãdo afficit dolore. Duriſſimũ dorſo tergus, uentres molles, ſetarum nullum tegumentum, ne in cauda quidem præſidium abigendo tædio

muſcarum (nanque id & tanta uaſtitas ſentit) ſed can-
cellata cutis, & inuitans id genus animalium odore.
Ergo cum extenti recepere examina, arctatis in rugas
repente cancellis, comprehenſas enecant: Hoc ijs pro cau
da, pro iuba, pro uillo eſt. Dentibus ingens pretium, &
deorum ſimulacris laudatiſſima ex ijs materia. Inue-
nit luxuria cõmendationem & aliam, expetit in callo
manus uim ſaporis, haud alia de cauſa credo, quàm
quia ipſum ebur ſibi mandere uidetur. Magnitudo den
tium uidetur quidem in templis præcipua: ſed tamen
in extremis Africæ, quà confinis Aethiopiæ eſt, poſtiũ
uicem in domicilijs præbere: ſæpesq́; in ijs & pecorum
ſtabulis pro palis elephantorum dẽtibus fieri, Polybius
tradit, autore Guluſſa regulo.

Vbi naſcantur, & de diſcordia eorum & draconum. Cap. XI.

e Lephantes fert Africa ultra Syrticas ſolitudi
nes, & in Mauritania: ferunt Aethiopes &
Troglodytæ, ut dictum eſt: ſed maximos In
dia, bellantesq́; cum ijs perpetua diſcordia dracones, tã
tæ magnitudinis, ut & ipſos circũflexu facili ambiãt,
nexuq́; nodi præſtringant. Commoritur ea dimicatio: ui
ctusq́; corruens, complexum elidit pondere.

De ſolertia animalium. Cap. XII.

m Ira animalium pro ſe cuique præcipua ſoler
tia eſt, ut ijs una ſcandendi in tantam altitu-
dinem difficultas. Draco itaque iter ad pabu-
la ſpeculatus, ab excelſa ſe arbore inijcit. Scit ille im-
parem ſibi luctatum contra nexus. itaque arborũ aut
rupium attritum quærit. Cauent hoc dracones, ob idq́;

greſſus primum alligant cauda. Reſoluunt illi nodos manu. At hi in ipſa nare caput condunt, pariterq́; ſpiritum præcludunt, & molliſſimas lancinant partes. Iidē obuij deprehenſi, in aduerſos erigunt ſe, oculosq́; maxime petunt. Ita fit ut plerunque cæci, ac fame & mœroris tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ diſcordiæ cauſam attulerit, niſi naturæ ſpectaculum, ſibi paria componentis? Eſt et alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidiſſimū eſſe ſanguinem, ob id æſtu torrente præcipue à draconibus expeti. Quamobrem in amnes merſos inſidiari bibentibus: arctatisq́; illigata manu in aurem morſum defigere: quoniam is tantum locus defendi non poſſit manu. Dracones eſſe tantos, ut totum ſanguinem capiant. Itaque elephantos ab ijs ebibi, ſiccatosq́; concidere: & dracones inebriatos opprimi, commoriq́;.

De draconibus. Cap. XIII.

g Enerat eos Aethiopia Indicis pares, uicenûm cubitorum. Id modo mirum, unde criſtatos Iuba crediderit. Aſachæi uocantur Aethiopes, apud quos maxime naſcuntur. Narratur in maritimis eorum quaternos quinosq́; inter ſe cratium modo implexos, erectis capitibus uelificantes ad meliora pabula Arabiæ uehi fluctibus.

De ſerpentibus maximis & bois. Cap. XIIII.

m Egaſthenes ſcribit in India ſerpentes in tantum magnitudinem adoleſcere, ut ſolidos hauriāt ceruos taurosq́;. Metrodorus, circa Rhyndacum amnem in Ponto, ut ſuperuolantes quamuis alte perniciterq́;, alites hauſtu raptas abſorbeant. Nota eſt, in

punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo impera-tore balliſtis tormentiſq; ,ut oppidum aliquod, expugna ta ſerpens CXX. pedum longitudinis. Pellis eius maxil læq; uſque ad bellum Numantinum durauere Romæ in templo. Faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ: in tantam amplitudinem exeuntes, ut diuo Claudio prin-cipe, occiſæ in Vaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit in-fans. Aluntur primo bubuli lactis ſucco, unde nomẽ tra xere. Cæterorum animaliũ, quæ modo conuecta undiq; Italiæ contigere ſæpius, formas nihil attinet ſcrupulo-ſe referre.

De Scythicis animalibus et ſeptentriona-libus. Cap. XV.

Pauciſſima Scythia gignit, inopia fruticũ: pau ca contermina illi Germania: inſignia tamen boum ferorum genera, iubatos biſontes, excel lentiſq; & ui & uelocitate uros, quibus imperium uul-gus bubalorum nomen imponit, cum id gignat Africa, uituli potius ceruiue quadam ſimilitudine. Septentrio fert & equorum greges ferorum, ſicut aſinorum Aſia & Africa: præterea alcen, ni proceritas aurium et cer uicis diſtinguat, iumento ſimilem. Item notam in Scan-dinauia inſula, nec unquam uiſam in hoc orbe, multis tamen narratam, machlin, haud diſſimilem illi, ſed nul lo ſuffragnum flexu: ideoq. non cubantem, ſed acclinẽ arbori in ſomno, eáq; inciſa ad inſidias capi, aliàs uelo citatis memoratæ. Labrum ei ſuperius prægrande: ob id retrograditur in paſcendo, ne in priora tendens in-uoluatur. Tradunt in Pæonia feram, quæ bonaſus uoca tur, equina iuba, cætera tauro ſimilem, cornibus ita in ſe

inflexis, ut nō ſint utilia pugnæ. quapp fugæ ſibi auxiliari; reddētē ea fimū interdū et triū iugerū lõgitudine: cuius contactus ſequētes, ut ignis aliqs, amburat. Mirū pardos, pātheras, leones, et ſimilia, cōdito in corpis uaginas unguiū mucrõe, ne refrigatur hebetetur'ue, igredi: auerſiſq; falculis currere, nec niſi appetēdo protēdere.

De leonibus. Cap. XVI.

LEoni præcipua generoſitas; tunc cum colla armosq; ueſtiunt iubæ. Id enim ætate contingit è leone conceptis. Quos uero pardi generauere, ſemper inſigni hoc carent. Simili modo fœminæ. Magna ijs libido coitus, & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime ſpectat, inopia aquarū ad paucos amnes congregantibus ſe feris. Ideo multiformes ibi animaliū partus, uarie fœminis cuiuſq; generis mares aut ui aut uoluptate miſcente. Vnde etiã uulgare Græciæ dictum, Semper aliquid noui Africam afferre. Odore pardi coitum ſentit in adultera leo, totaq; ui conſurgit in pœnã. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur. Semel autem edi partum, lacerato unguiū acie utero in enixu, uulgum crediditſſe uideo. Ariſtoteles diuerſa tradit, uir quem in ijs magna ſecuturus in parte præfandum reor: Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noſcendi, delegataq; hac cõmentatione Ariſtoteli, ſummo in omni doctrina uiro aliquot milia hominū in totius Aſiæ Græciæq; tractu parēre iuſſa, omniū quos uenatus, aucupia, piſcatuſq; alebant: quibuſq; uiuaria, armēta, aluearia, piſcinæ, auiaria in cura erant: ne quid uſquam ignoraretur ab eo: quos percontando, quinquaginta fermè uolumina

illa præclara de animalibus condidit: quæ à me colle-ſta in arctum cum ijs quæ ignorauerat, quæſo ut legentes boni conſulant, in uniuerſis rerum naturæ operibus, medioq́; clariſſimi regum omnium deſyderio cura noſtra breuiter peregrinantes. Is ergo tradit leænã primo fœtu parere V. catulos, ac per annos ſingulos uno minus, ab uno ſterileſcere. Informesq́; minimasq́; carnes magnitudine muſtelarum eſſe initio: ſemeſtres uix ingredi poſſe, nec niſi bimeſtrem moueri. In Europa autem inter Acheloum tantum & Neſtum amnes leones eſſe, ſed longe uiribus præſtantiores ijs quos Africa aut Syria gignant. Leonum duo genera, compactile et breue criſpioribus iubis. Hos pauidiores eſſe, quàm longo ſimpliciq́; uillo, eos contemptores uulnerum. Vrinã mares crure ſublato reddere ut canes: grauem odorẽ, nec minus halitum: raros in potu, ueſci alternis diebus: à ſaturitate interim triduo cibis carere. Quæ poſſint, in mandendo ſolida deuorare: nec capiente aluo, coniectis in fauces unguibus extrahere, ut (ſi fugiendum ſit) non in ſatietatem abeant. Vitam ijs longam docet argumento, quòd plerique dentibus defecti reperiantur. Polybius Aemiliani comes, in ſenecta hominẽ appeti ab ijs refert, quoniam ad perſequendas feras uires non ſuperant. Tunc obſidere Africæ urbes: eaq́; de cauſa crucifixos uidiſſe ſe cum Scipione, quia cæteri metu pœnæ ſimilis abſterrerentur eadem noxa. Leoni tantum ex feris clementia in ſupplices: proſtratis parcit: & ubi ſæuit, in uiros prius, quàm in fœminas fremit, in infantes non niſi magna fame. Credit Libya ĩtellectum peruenire ad eos precum. Captiuam certe Getuliæ reducem audiui,

multorum in ſyluis impetum à ſe mitigatum alloquio, auſæ dicere ſe fœminam, profugam, infirmam, ſupplicē animalis omnium generoſiſſimi, cæteriſq; imperantis, indignam eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiuſque uel caſu, mulceri alloquijs feras: qppe ubi etiam ſerpentes extrahi cantu, cogiq; in pœnā, uerum falſum'ue ſit, uita non decreuerit. Leonum animi index cauda ſicut & equorum aures. Nanque & has notas generoſiſſimo cuique natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandientiq; ſimilis, quod rarum eſt: crebrior enim iracundia eius. In principio terra uerberatur: incremento terga, ceu quodam incitamento, flagellantur. Vis ſumma in pectore. Ex omni uulnere, ſiue ungue impreſſo ſiue dente, ater profluit ſanguis. Iidem ſatiati, innoxij ſunt. Generoſitas maxime in periculis deprehenditur: non in illo tantummodo, quòd ſpernens tela diu ſe terrore ſolo tuetur ac uelut cogi teſtatur: cooriturq; non tanquam periculo coactus, ſed tanquam amētiæ iratus. Illa nobilior animi ſignificatio: quamlibet magna canum & uenantium urgente ui, contemptim reſtitanſq; cedit in campis, & ubi ſpectari poteſt: idem ubi uirgulta ſyluaſq; penetrauit, & acerrimo curſu fertur, uelut abſcondente turpitudinem loco. Dum ſequitur, inſilit ſaltu, quo in fuga non utitur. Vulneratus, obſeruatione mira percuſſorem nouit, & in quantālibet multitudine appetit. Eum uero qui tela quidem miſerit, ſed tamen non uulnerauerit, correptum raptatumq; ſternit, nec uulnerat. Cum pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne uenabula expaueſcat. Cæterum dolis carent & ſuſpitione: nec limis in-

tuentur oculis, aſpiciq; ſimili modo nolunt. Creditum eſt à moriente humum morderi; lachrymamq; leto dari. Atque hoc tale tam ſæuum animal, rotarum orbes circumacti, currusq; inanes; & gallinaceorum criſtæ cantusq; etiam magis terrent, ſed maxime ignes. Aegritudinem faſtidij tantum ſentit, in qua medetur ei cõtumelia, in rabiem agente annexarum laſciuia ſimiarum. Guſtatus deinde ſanguis in remedio eſt. Leonum ſimul plurium pugnam, Romæ princeps dedit Q. Scæuola P. filius in curuli ædilitate. Centum autem iubatorum primus omnium L. Sylla, qui poſtea dictator fuit, in præture. Poſt eum Pompeius Magnus in circo DC. ac in iis iubatorum CCCXV: Cæſar dictator CCCC. Capere eos, ardui erat quondam operis, foueisq; maxime. Principatu Claudij caſus rationem docuit, pudendam penè talis feræ nomine, paſtoris Getuli ſago contra ingruentis impetum obiecto: quod ſpectaculum in harenam protinus translatum eſt, uix credibili morbo torpeſcente tanta illa feritate, quamuis leui iniectu operto capite, ita ut deuinciatur non repugnãs: uidelicet omnis uis conſtat in oculis. Quo minus mirum ſit, à Lyſimacho Alexandri iuſſu ſimul incluſo ſtrangulatum leonem. Iugo ſubdidit eos, primusq; Romæ ad currum iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello, cum dimicatum eſſet in Pharſalicis campis, non ſine oſtento quodam temporũ, generoſos ſpiritus iugum ſubire illo prodigio ſignificante: nam quòd ita uectus eſt cum mima Cytheride, ſupra monſtra etiam illarum calamitatum fuit. Primus autẽ hominum leonem manu tractare auſus, & oſtendere manſuefactum, Hanno è clariſſimis Pœnorum tradi-

tur: damnatus'q; illo argumento, quoniam nihil non per-ſuaſurus uir tam artificis ingenij uidebatur: & male credi libertas ei, cui in tantum ceſſiſſet etiã feritas. Sunt uero & fortuita eorum quoque clementiæ exempla. Mentor Syracuſanus in Syria leone obuio ſuppliciter uolutante, attonitus pauore, cum refugienti undique feta opponeret ſeſe, et ueſtigia lamberet adulanti ſimilis, animaduertit in pede eius tumorem uulnus'q;, & extracto ſurculo liberauit cruciatu. Pictura caſum hunc teſtatur Syracuſis. Simili modo Elpis Samius natione, in Africam delatus naue, iuxta littus conſpecto leone hiatu minaci, arborem fugã petit, Libero patre inuocato: quoniam tum præcipuus uotorum locus eſt, cum ſpei nullus eſt. Neque profugienti cum potuiſſet fera inſtiterat: & procumbens ad arborem, hiatu quo terruerat miſerationem quærebat. Os morſu auidiore inhæſerat dentibus, cruciabat'q; inedia tum pené in ipſis eius telis ſuſpectantem, ac uelut mutis precibus orantem: dũ fortuitu fidens non eſt contra feram, multo diutius miraculo, quàm metu ceſſatum eſt. Degreſſus tandẽ euellit præbenti, et quà m maxime opus eſſet accommodanti. Traduntq; quamdiu nauis ea in littore ſtetit, retuliſſe gratiã uenatus aggerendo. Qua de cauſa Libero patri templum in Samo Elpis ſacrauit, quod ab eo facto Græci κεχηνότος Διονύσου appellauere. Miremur poſtea ueſtigia hominum intelligi à feris, cum etiam auxilia ab uno animalium ſperent. Cur enim nõ ad alia iere? aut unde medicas manus hominis ſciunt? niſi forte uis malo tum etiam feras omnia experiri cogit.

De pantheris. Cap. XVII.

a Eque memorandum & de panthera tradit Demetrius phyſicus, iacentem in media uia hominis deſyderio, repente apparuiſſe patri cuiuſdam Philini, aſſectatoris ſapientiæ: illum pauore cœpiſſe regredi, feram uero circumuolutari non dubie blandientem, ſeſe conflictantem mœrore, qui etiam in panthera intelligi poſſet. Fœta erat, catulis procul in foueam delapſis. Primum ergo miſerationis fuit non expaueſcere, proximum ei curam intendere: ſecutusq; qua trahebat ueſtem unguium leni iniectu, ut cauſam doloris intellexit, ſimulq; ſalutis ſuæ mercedem, exemit catulos: eaq; cum ijs proſequente, uſque extra ſolitudines deductus, læta atque geſtiente: ut facile appareret gratiam referre, & nihil inuicem imputare, quod etiam in homine rarum eſt. Hæc fidem etiã Democrito afferũt, qui Thoantem in Arcadia ſeruatum à dracone narrat. Eum nutrierat puer dilectum admodum: pauẽsq; ſerpentis naturam, & magnitudinem metuens, in ſolitudines tulerat: in quibus circumuento latronum inſidijs, agnitoq; uoce, ſubuenit. Nam quæ de infantibus ferarũ lacte nutritis, cum eſſent expoſiti, produntur, ſicut de cõditoribus noſtris à lupa, magnitudini fatorum accepta ferri æquius, quàm ferarum naturæ arbitror. Panthera & tigris macularum uarietate prope ſolæ beſtiarum ſpectantur, cæteris unus ac ſuus cuiuſque generis color eſt. Leonum tantum in Syria niger. Pantheris in candido breues macularum oculi. Ferunt odore earum mire ſollicitari quadrupedes cunctas, ſed capitis toruitate terreri. Quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine in-

uitatis corripiunt. Sunt qui tradunt in armo iјs ſimilem lunæ eſſe maculam, creſcentem in orbes, & cauantem pari modo cornua. Nunc uarias et pardos, qui mares ſunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriaq́;. Quidam ab iјs pantheras candore ſolo diſcernunt: nec adhuc aliam differentiam inueni. Senatuſconſultum fuit uetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis, permiſitq́; Circenſium gratia importare. Primus autem Scaurus ædilitate ſua uarias cẽtum quinquaginta uniuerſas miſit, deinde Pópeius Magnus quadringentasdecem, diuus Auguſtus quadringentasuiginti. Idem Q. Tuberone, Fabio Max. COSS. IIII. Nonas Maij, theatri Marcelli dedicatione, tigrim primus omniũ Romæ oſtendit in cauea manſuefactã: Diuus uero Claudius ſimul quatuor.

De tigris natura, & camelis, & camelopardali, & quando primum uiſa Romæ. Cap. XVIII.

Tigrim Hyrcani & Indi ferunt, animal uelocitatis tremendæ, & maxime cognitæ dũ capitur. Totus enim fœtus, qui ſemper numeroſus eſt, ab inſidiante rapitur equo quammaxime pernici, atque in recentem ſubinde transfertur. At ubi uacuũ cubile reperit fœta (maribus enim cura non eſt ſobolis) fertur præceps, odore ueſtigans. Raptor appropinquante fremitu, abijcit unum ex catulis. Tollit illa morſu, et pódere etiam ocyor acta remeat, iterumq́; conſequitur, & ſubinde, donec in nauem egreſſo irrita feritas ſæuit in littore. Camelos inter armenta paſcit oriens, quorũ duo genera, Bactriani & Arabici: differunt, quòd illi bina

habent tubera in dorſo, hi ſingula, & in pectore alterũ, cui incumbant. Dentium ſuperiore ordine, ut boues, carent in utroque genere. Omnes autem iumentorum in iјs terris dorſo funguntur, atque etiã equitantur in prælijs. Velocitas inter equos, ſed ſua cuique menſura, ſicuti uires. Nec ultra aſſuetum procedit ſpatium, nec plus inſtituto onere recipit. Odium aduerſus equos gerunt naturale. Sitim & quatriduo tolerant: implenturq́; cum bibendi occaſio eſt, & in præteritum & in futurum, obturbata conculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis, quidam et centenis. Vtcunque rabiem & ipſi ſentiunt. Caſtrandi genus ẽt fœminas, quæ bello præparentur, inuentum eſt: fortiores ita fiunt coitu negato. Horum aliqua ſimilitudo in duo transfertur animalia: Nabin Aethiopes uocant, collo ſimilem equo, pedibus & cruribus boui, camelo capite, albis maculis rutilum colorem diſtinguentibus, unde appellata camelopardalis, dictatoris Cæſaris Circenſibus ludis primum uiſa Romæ. Ex eo ſubinde cernitur, aſpectu magis quàm feritate conſpicua: quare etiam ouis feræ nomen inuenit.

De chao & cepho. Cap. XIX.

Pompeij Magni primũ ludi oſtenderunt chaum, quem Galli rhaphium uocabant, effigiẽ lupi, pardorum maculis. Iidem ex Aethiopia quas uocant cephos, quarum pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus fuere ſimiles. Hoc animal poſtea Roma non uidit.

De rhinocerote. Cap. XX.

Iſdem ludis & rhinoceros, unius in nare cor
i nu, qualis ſæpe, uiſus. Alter hic genitus hoſtis elephanto: cornu ad ſaxa limato præparat ſe pugnæ, in dimicatione aluum maxime petens, quam ſcit eſſe molliorem. Longitudo ei par, crura multo breuiora, color buxeus.

De lyncibus, & ſphingibus, & crocutis, cercopithecis, Indicis bubus, leucrocutis, eale, tauris Aethiopiæ, mantichora, monocerote, catoblepa, baſiliſco. Cap. XXI.

Yncas uulgo frequẽtes, et ſphingas, fuſco pilo,
l mammis in pectore geminis, Aethiopia gñat, multaq; alia mõſtro ſimilia: pẽnatos equos et cornibus armatos, quos Pegaſos uocãt: Crocutas uelut ex cane lupóq; cõceptos, oĩa dentibus frãgentes, protinúſq; deuorata conficiẽtes uẽtre: Cercopithecos, nigris capitibus, pilo aſinino, & diſſimiles cæteris uoce: Indicos boues unicornes tricornéſq;: Leucrocutã pniciſſimã ferã, aſini feri magnitudine, cruribus ceruinis: collo, cauda, pectore leonis, capite meliũ, biſulca ungula, ore ad aures uſq; reſciſſo, dẽtiũ locis oſſe ppetuo. Hãc ferã humanas uoces tradũt imitari. Apud eoſdem et quæ uocatur eale, magnitudine equi fluuiatilis, cauda elephanti, colore nigra uel fulua: maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna ſiſtit, uariatq; infeſta aut obliqua, utcunque ratio monſtrauit. Sed atrociſſimos habet tauros ſylueſtres maiores agreſtibus, uelocitate ante omnes, colore fuluos, oculis,

cæruleis,pilo in contrarium uerſo,rictu ad aures dehiſcēte,iuxta cornua mobilia,tergori duricia ſilicis,omne reſpuens uulnus. Feras omnes uenantur:ipſi non aliter quàm foueis capti,feritate ſemper intereunt. Apud eoſdem naſci Cteſias ſcribit,quam manticho ram appellat, triplici dentium ordine pectinatim coeuntium, facie & auriculis hominis,oculis glaucis,colore ſanguineo,corpore leonis,cauda ſcorpionis modo ſpicula infigentem: uocis,ut ſi miſceatur fiſtulæ & tubæ concentus:uelocitatis magnæ,humani corporis uel præcipue appetentem. In India & boues ſolidis ungulis,unicornes: & ferā nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribusq; maculis,ſacram Liberi patris. Orſei Indi ſimias candētes toto corpore uenantur. Aſperrimam autem ferā monocerotem,reliquo corpore equo ſimilem, capite ceruo, pedibus elephanto,cauda apro,mugitu graui,uno cornu nigro media fronte cubitorū duûm eminente. Hanc ferā uiuam negant capi. Apud Heſperios Aethiopes fons eſt,Nigris,ut plerique exiſtimauere Nili caput,ut argumenta quæ diximus perſuadent: Iuxta hunc fera appellatur catoblepas,modica alioquin,cæteriſq; membris iners,caput tantum prægraue ægre ferēs: id deiectum ſemper in terrā,aliàs internecio humani generis, omnibus qui oculos eius uidere confeſtim expirantibus. Eadem & baſiliſci ſerpentis eſt uis. Cyrenaica hunc generat prouincia XII. non amplius digitorum magnitudine,candida in capite macula,ut quodam diademate,inſignem. Sibilo omnes fugat ſerpentes:nec flexu multiplici ut reliquæ,corpus impellit,ſed celſus et erectus in medio incedens. Necat frutices,non contactos modo,ue-

rum & afflatus,exurit herbas,rumpit ſaxa. Talis uis malo eſt. Creditum quondam, ex equo occiſo haſta, & per eam ſubeunte ui, nō equitem modo, ſed equum quoque abſumptum. Huic tali mōſtro (ſæpe enim enectum concupiuere reges uidere) muſtelarum uirus exitio eſt: Adeo naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Injiciūt eas cauernis, facile cognitis ſola tabe. necant illæ ſimul odore, moriunturq́; & naturæ pugnam conficiunt.

De lupis. Cap. XXII.

Sed in Italia quoque creditur luporum uiſus eſſe noxius: uocemq́; homini quem priores contemplentur, adimere ad præſens. Inertes hos paruosq́; Africa et Aegyptus gignunt, aſperos trucesq́; frigidior plaga. Homines in lupos uerti, rurſumq́; reſtitui ſibi, falſum eſſe confidenter exiſtimare debemus, aut credere omnia quæ fabuloſa tot ſeculis comperimus. Vnde tamen iſta uulgo infixa ſit fama in tantum, ut in maledictis uerſipelles habeat, indicabitur. Euanthes inter autores Græciæ non ſpretus, tradit Arcadas ſcribere, ex gente Antæi cuiuſdā ſorte electum ad ſtagnum quoddam regionis eius duci, ueſtituq́; in quercu ſuſpenſo tranare, atque abire in deſerta, transfigurariq́; in lupum, & cum cæteris eiuſdem generis congregari per annos IX. Quo in tempore ſi homine ſe abſtinuerit, reuerti ad idem ſtagnum: et cum tranauerit, effigiem recipere, ad priſtinum habitum addito nouem annorum ſenio. Id quoque Fabius, eādem recipere ueſtem. Mirum eſt, quo procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens mēdacium eſt, ut teſte careat. Itaque Agriopas qui olympionicas ſcripſit, narrat Demænetum Parrhaſium in

ſacrificiō quod Arcades Ioui Lycæo humana etiam tum hoſtia faciebant, immolati pueri exta deguſtaſſe, & in lupū conuertiſſe: eundem decimo anno reſtitutum athleticæ, certaſſe in pugilatu, uictorēq; olympia reuerſum. Quin & caudæ huius animalis creditur uulgo ineſſe amatorium uirus exiguo in uillo, eumq; cum capiatur abijci: nec idem pollere, niſi uiuenti direptum. Dies quibus coëat, toto anno non amplius XII. Eundem in fame ueſci terra. Inter auguria ad dexteram commeantiū præciſo itinere, ſi pleno id ore fecerit, nullum omnium præſtantius. Sūt in eo genere qui ceruarij uocantur, qualem è Gallia in Pompeij Magni harena ſpectatum diximus. Huic quamuis in fame mandenti, ſi reſpexit, obliuionem cibi ſurrepere aiūt, digreſſumq; quærere aliud.

De ſerpentibus. Cap. XXIII.

Quod ad ſerpentes attinet, uulgatum eſt colores earum pleraſque terras habere in quas occultentur. Innumera eſſe genera. Ceraſtis corpore eminere cornicula ſæpe quadrigemina: quorum motu reliquo corpore occultato, ſollicitent ad ſe aues. Geminum caput amphisbænæ, hoc eſt & ad caput et ad caudam, tanquam parum eſſet uno ore fundi uenenum. Alijs ſquamas eſſe, alijs picturas: omnibus exitiale uirus. Iaculum ex arborum ramis uibrari: nec pedibus tantum pauendas ſerpentes, ſed & miſſili uolare tormento. Colla aſpidum intumeſcere nullo ictus remedio, præterquā ſi confeſtim partes contactæ amputentur. Vnus huic tā peſtifero animali ſenſus, uel potius affectus eſt. Coniuga fermè uagantur: nec niſi cum compare, uita eſt: itaque alterutra interempta, incredibilis alteri ultionis cura.

perſequitur interfectorem, unumq́; eum in quantolibet populi agmine notitia quadam infeſtat, perrumpit oẽs difficultates, permeat ſpatia, nec niſi amnibus arcetur, aut præceleri fuga. Non eſt fateri, rerum natura largius mala an remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit: eosq́; non in fronte ex aduerſo cernere, ſed in tẽporibus. itaq; excitatur, ſed ſæpius auditu q̃ uiſu.

De ichneumone. Cap. XXIIII.

h Abet deinde internecinũ bellum cum ichneumone. Notum eſt animal hac gloria maxime, in eadẽ natum Aegypto. Mergit ſe limo ſæpius, ſiccatq́; ſole. Mox ubi pluribus eodem modo ſe corijs loricauit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens, ictus irritos auerſus excipit, donec obliquo capite ſpeculatus inuadat in fauces. Nec hoc contentus, aliud haud mitius debellat animal.

De crocodilo, & hippopotamo. Cap. XXV.

c Rocodilum habet Nilus, quadrupedes malũ, & terra pariter ac flumine infeſtum. Vnum hoc animal terreſtre linguæ uſu caret. Vnum ſuperiore mobili maxilla imprimit morſum, aliâs terribile, pectinatim ſtipante ſe dentium ſerie. Magnitudine excedit plerunque duodeuiginti cubita. Parit oua quanta anſeres: eaq; extra eum locum ſemper incubat, prædiuinatione quadã, ad quẽ ſummo auctu eo anno egreſſurus ẽ Nilus. Nec aliud animal ex minori origine in maiorẽ creſcit magnitudinẽ. Et unguibus hic armatus eſt, cõtra oẽs ictus cute inuicta. Dies ĩ terra agit,

noctes in aqua, teporis utrunque ratione. Hunc ſaturũ cibo piſcium, & ſemper eſculento ore in littore ſomno datum, parua auis, quæ trochilos ibi uocatur, rex auiũ in Italia, inuitat ad hiandum pabuli ſui gratia, os primum eius adſultim repurgans, mox dentes, et intus fauces quoque, ad hanc ſcabendi dulcedinem quammaxime hiantes: in qua uoluptate ſomno preſſum conſpicatus ichneumon, per eaſdem fauces ut telum aliquod immiſſus, erodit aluum. Similis crocodilo, ſed minor etiam ichneumone, eſt in Nilo natus ſcincos, contra uenena præcipuum antidotum: Item ad inflammandam uirorum Venerem. Verum in crocodilo maior erat peſtis, quàm ut uno eſſet eius hoſte natura contenta. Itaque et delphini immeantes Nilo, quorum dorſo tanquam ad hunc uſum cultellata ineſt pinna, abigentes eos præda, ac uelut in ſuo tantum amne regnantes, alioquin impares uiribus ipſi, aſtu interimunt. Callent enim in hoc cuncta animalia, ſciuntq́; non modo ſua commoda, uerum & hoſtium aduerſa: norunt ſua tela, norunt occaſiones, parteſq́; diſſidentium imbelles. In uentre mollis eſt tenuiſq́; cutis crocodilo: ideo ſe ut territi immergunt delphini, ſubeunteſq́; aluum illa ſecant ſpina. Quin et gens hominum eſt huic belluæ aduerſa in ipſo Nilo Tẽtyritæ, ab inſula in qua habitat appellata. Menſura eorum parua, ſed præſentia animi in hoc tantum uſu mira. Terribilis hæc contra fugaces bellua eſt, fugax cõtra inſequentes: ſed aduerſum ire ſoli hi audent. Quin etiã flumini innatant: dorſoq́; equitantium modo impoſiti, hiantibus reſupino capite ad morſum, addita in os claua, dextra ac læua tenentes extrema eius utrinque,

ut frenis

ut frenis in terram agunt captiuos: ac uoce etiam ſola territos, cogunt euomere recentia corpora ad ſepulturã. Itaque ei uni inſulæ crocodili non adnatant: olfactuq́; eius generis hominum, ut Pſyllorum ſerpẽtes, fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere ĩ aqua, extra acerrimi uiſus: quatuorq́; menſes hyemis inedia ſemp̃ tranſmittere in ſpecu. Quidam hoc unum quãdiu uiuat, creſcere arbitrantur: Viuit autem longo tempore. Maior altitudine in eodem Nilo bellua hippopotamus editur: ungulis bifidis quales bubus, dorſo equi, & iuba, & hinnitu, roſtro reſimo, cauda & dentibus aprorum, adũcis, ſed minus noxijs: tergoris ad ſcuta galeaſq́; impenetrabilis, præterquam ſi humore madeat. Depaſcitur ſegetes, deſtinatione ante (ut ferunt) determinatas in diem, & ex agro ferentibus ueſtigijs, ne quæ reuertenti inſidiæ comparentur.

Qui primus Romæ hippopotamum & crocodilos oſtendit: & medicinæ ab animalibus repertæ. Cap. XXVI.

Primus eum & quinque crocodilos Romæ ædilitatis ſuæ ludis M. Scaurus temporario euripo oſtendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magiſter extitit. Aſſidua nanque ſatietate obeſus exit in littus, recentes harundinum cæſuras perſpeculatus: atque ubi acutiſſimum uidet ſtipitem, imprimens corpus uenam quãdam in crure uulnerat, atque ita profluuio ſanguinis morbidum aliâs corpus exonerat, & plagam limo rurſus obducit.

Quæ animalia, quas herbas oſtenderunt, cerui, lacerti, hirundines, teſtudines: muſtela, ciconia, aper, anguis, draco, pãthera, elephas, urſi, palũbes, colũbæ, grues, coruus. Cap. XXVII.

Imile quiddam & uolucris in eadem Aegy-
5 pto monſtrauit, quæ uocatur ibis: roſtri aduncitate per eam partem ſe perluens, qua reddi ciborum onera maxime ſalubre eſt. Nec hæc ſola, multis animalibus reperta ſunt, uſui futura & homini. Dictamum herbam extrahẽdis ſagittis cerui monſtrauere, percuſſi eo telo, paſtúq; eius herbæ eiecto. Iidem percuſſi à phalango, quod eſt aranei genus, aut aliquo ſimili, cancros edendo ſibi medentur. Eſt et ad ſerpẽtum ictus præcipua, qua ſe lacerti, quoties cum his conſeruere pugnam, uulnerati refouent. Chelidoniam uiſui ſaluberrimam hirundines monſtrauere, uexatis pullorum oculis illa medentes. Teſtudo cunilæ, quam bubulam uocãt, paſtu uires contra ſerpentes refouet: Muſtela ruta, in murium uenatu cum ijs dimicatione conſerta: Ciconia origano. Edera apri in morbis ſibi medentur, & cancros ueſcẽdo, maxime mari eiectos. Anguis hyberno ſitu membrana corporis obducta, fœniculi ſucco impedimentum illud exuit, nitidúſq; uernat. Exuit autem à capite primum, nec celerius quàm uno die ac nocte replicans, ut extra fiat membranæ quod fuerat intus. Idem hyberna latebra uiſu obſcurato, marathro herbæ ſeſe affricans, oculos inũgit ac refouet: ſi uero ſquamæ obtorpuere, ſpinis iuniperi ſe ſcabit. Draco uernam nauſeam ſylueſtris lactucæ ſucco reſtinguit. Pantheras per-

fricata carne aconito (uenenum id eſt) barbari uenātur: Occupat illico fauces earum angor, quare pardaliāches id uenenum appellauere quidam. At fera contra hæc excrementis hominis ſibi medetur: & aliâs tam auida eorum, ut à paſtoribus ex induſtria in aliquo uaſe ſuſpenſa altius, quàm ut queat ſaltu contingere, iaculando ſe appetendóq; deficiat, & poſtremo expiret: alioqui uiuacitatis adeo lentæ, ut eiectis interaneis diu pugnet. Elephas chamæleonte concolori frondi deuorato, occurrit oleaſtro huic ueneno ſuo. Vrſi cum mandragoræ mala deguſtauere, formicas lambunt. Ceruus herba cinare uenenatis pabulis reſiſtit. Palumbes, graculi, merulæ, perdices, lauri folio annuum faſtidium purgant: columbæ, turtures, & gallinacei, herba quæ uocatur helxine: anates, anſeres, cæteræq; aquaticæ herba ſiderite: grues & ſimiles iunco paluſtri. Coruus occiſo chamæleonte, qui etiam uictori nocet, lauro infeſtum uirus extinguit.

Prognoſtica animalium. Cap. XXVIII.

Mlia præterea, utpote cū plurimis aialibus eadē natura rerū, cœli quoq; obſeruationē, et uētorū, imbriū, tēpeſtatū præſagia, alijs alia dederit: quod pſequi imenſum eſt, æque ſcilicet, q̄ reliquā cū ſingulis hoīum ſocietatem. Siquidē et picula præmonent, nō fibris modo extiſq;, circa quod magna mortalium portio hæret, ſed alia quadam ſignificatione. Ruinis īminētibus muſculi præmigrant, aranei cū telis pri mi cadūt. Anguria qdē artē fecere apud Rom. et ſacerdotū collegiū uel maxīe ſolēne ē. In Thracia locis rigētibus et uulpes, aial alioq̄ ſolerti auditu, amnes gelatos

lacusq; non niſi ad paſtus ituræ rediturǽq; tranſeunt. Obſeruatum, eam aure ad glaciem appoſita, coniectare craſſitudinem gelu.

Ciuitates & gentes à minutis animalibus deletæ. Cap. XXIX.

n Ec minus clara exitij documenta ſunt etiã ex contẽnendis animalibus. M. Varro autor eſt, à cuniculis ſuffoſſum in Hiſpania oppidum, à talpis in Theſſalia: ab ranis ciuitatem in Gallia pulſam, ab locuſtis in Africa: ex Gyaro Cycladum inſula incolas à muribus fugatos, in Italia Amyclas à ſerpẽtibus deletas. Citra Cynamolgos Aethiopas late deſerta regio eſt, à ſcorpionibus & ſolpugis gente ſublata: Et à ſcolopendris abactos Otrerietes, autor eſt Theophraſtus. Sed ad reliqua ferarum genera redeamus.

De hyæna, & crocuta, & mantichora, & fibris, & lutris. Cap. XXX.

h Yænis utranque eſſe naturã, & alternis annis mares, alternis fœminas fieri, parere ſine mare uulgus credit, Ariſtoteles negat. Collum & iuba continuitate ſpinæ porrigitur, flectiq; niſi circũactu totius corporis nequit. Multa præterea mira traduntur. Sed maxime ſermonem humanum inter paſtorum ſtabula aſſimulare, nomenq; alicuius addiſcere, quem euocatum foras laceret. Item uomitionem hominis imitari, ad ſollicitandos canes, quos inuadat. Ab uno animali ſepulchra erui, inquiſitione corporum. Fœminam raro capi. Oculis mille eſſe uarietates, colorũq; mutationes. Præterea umbræ eius contactu canes obmuteſcere. Et quibuſdã magicis artibus omne animal, quod

ter luſtrauerit, in ueſtigio hærere. Huius generis coitu leæna Aethiopica parit crocutam, ſimiliter uoces imitantem hominum pecorumq́;. Acies ei perpetua in utraque parte oris, nullis gingiuis dente continuo: qui ne cótrario occurſu hebetetur, capſarũ modo includitur. Hominum ſermones imitari & manticboram in Aethiopia, autor eſt Iuba. Hyænæ plurimæ gignũtur in Africa, quæ et aſinorum ſylueſtrium multitudinem fundit. Mares in eo genere ſinguli fœminarum gregibus imperitant. Timent libidinis æmulos, & ideo grauidas cuſtodiunt: morſuq́; natos mares caſtrant. Contra grauidæ latebras petunt, & parere furto cupiunt, gaudentq́; copia libidinis. Eaſdem partes ſibiĭpſi Pontici amputant fibri, periculo urgente, ob hoc ſe peti gnari: caſtoreum id uocant medici: aliâs animal horrendi morſus, arbores iuxta flumina ut ferro cædit: hominis parte comprehẽſa, non, antequam fracta concrepuerint oſſa, morſus reſoluit. Cauda piſcium ijs, cætera ſpecies lutræ. Vtrũque aquaticum, utrique mollior pluma pilus.

De ranis, & uitulis marinis, & ſtellionibus. Cap. XXXI.

Ranæ quoque rubetæ, quarum & in terra et in humore uita, plurimis refertæ medicaminibus, deponere ea quotidie ac reſumere à paſtu dicuntur, uenena tantum ſibi reſeruantes. Similis & uitulo marino uictus, in mari ac terra: ſimile fibro et ingenium. Euomit fel ſuum, ad multa medicamenta utile: Item coagulum, ad comitiales morbos: ob ea ſe peti prudens. Theophraſtus autor eſt, angues eo modo & ſtelliones ſenectutem exuere, eamq́; protinus deuorare;

præripientes comitiali morbo remedia. Eoſdem peſtiferi in Græcia morſus, innoxios eſſe in Sicilia.

De ceruis. Cap. XXXII.

Eruis quoque eſt ſua malignitas, quanquam placidiſſimo animalium. Vrgente ui canum, ultro confugiunt ad hominem. Et in pariēdo ſemitas minus cauent humanis ueſtigijs tritas, quàm quæ ſecretæ ac feris opportunæ. Conceptus earum poſt Arcturi ſydus. Octonis menſibus ferunt partus, & interdum geminos. A` conceptu ſeparant ſe. At mares relicti, rabie libidinis ſæuiunt: fodiunt ſcrobes. Tunc roſtra eorum nigreſcunt, donec aliquando abluant ĩbres. Fœminæ autem ante partum purgantur herba quadam quæ ſeſelis dicitur, faciliore ita utentes utero. A` partu duas habent herbas, quæ aros & ſeſelis appellantur: paſtæ redeunt ad fœtum: illis imbui lactis primos uolunt ſuccos, quacunque de cauſa. Aeditos partus exercent curſu, & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, ſaltumq́; demonſtrant. Iam mares ſoluti deſyderio libidinis, auide petunt pabula. Vbi ſe præpingues ſenſere, latebras quærunt, fatentes incommodum pondus: Et aliâs ſemper in fuga acquieſcunt, ſtantesq́; reſpiciunt: cũ propè uentum eſt, rurſus fugæ præſidia repetentes. Hoc fit inteſtini dolore, tam infirmi, ut ictu leui rumpatur intus. Fugiunt autem latratu canum audito ſecunda ſemper aura, ut ueſtigia cum ipſis abeant. Mulcentur fiſtula paſtorali & cantu: cum erexere aures, acerrimi auditus: cum remiſere, ſurdi. Cæterum animal ſimplex, et omnium rerũ miraculo ſtupens: in tantum ut equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta uenantē nō

cernant: aut ſi cernant, arcum ipſum ſagittasq́; mirētur. Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibusq́; ad terga redeuntes. Hoc maxime notatur a Cilicia Cyprum traijcientibus. Nec uident terras, ſed in odore earum natant. Cornua mares habent, ſoliq́; animalium omnibus annis ſtato ueris tempore amittunt: ideo ſub ipſa die, q̃ maxime inuia petunt. Latent amiſſis uelut inermes, ſed & hi bono ſuo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri, ceu medicamento aliquo præditum. Id'q; mirabilius fatendum eſt, cum & in uiuarijs mutent omnibus annis: defodiq́; ab ijs putant. Accenſis autem utriſlibet, odore ſerpentes fugantur, & comitiales morbi deprehenduntur. Indicia quoque ætatis in illis gerunt, ſingulis annis adijcientibus ramos uſque ad ſexennes. ab eo tempore ſimilia reuiuiſcunt: nec poteſt ætas diſcerni, ſed dentibus ſenecta declaratur: aut enim paucos aut nullos habent, nec in cornibus imis ramos, alioquin ante frontē prominere ſolitos iunioribus. Nō decidunt caſtratis cornua, nec naſcūtur. erūpunt aūt renaſcentibus tuberibus primo aridæ cutis ſimilia. eadē teneris increſcunt ferulis arūdineas in paniculas, molli plumata lanugine. q̃ diu carent ijs, noctibus procedunt ad pabula: increſcētia ſolis uapore durant, ad arbores ſubinde experiētes: ubi placuerit robur, in apta prodeunt. Capti iā ſunt, edera in cornibus uiridāte, ex attritu arborū, ut in aliquo ligno teneris dū experiūtur innata. Fiunt aliqñ & candido colore, qualē fuiſſe traditur Q. Sertorij ceruam, quā eſſe fatidicam Hiſpaniæ gentibus ꝑſuaſerat. Et ijs eſt cum ſerpēte pugna. Inueſtigāt cauernas, nā-

riumq; ſpiritu extrahunt renitentes. Ideo ſingulare abigendis ſerpentibus, odor aduſto ceruino cornu. Contra morſus uero præcipuum remedium ex coagulo hinuli in utero occiſi. Vita ceruis in confeſſo lõga, poſt C. annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexãder Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obeſitate. Febrium morbos non ſentit hoc animal, quin & medetur huic timori. Quaſdam nos principes fœminas ſcimus, omnibus diebus matutinis carnem eam deguſtare ſolitas, & longo æuo caruiſſe febribus: quod ita demum exiſtimant ratum, ſi uulnere uno interierit.

De tragelapho, & chamæleonte, & reliquis colorem mutantibus. Cap. XXXIII.

E st eadem ſpecie, barba tantum & armorum uillo diſtans, quem tragelaphon uocant, non alibi, quàm iuxta Phaſin amnem naſcens. Ceruos Africa propemodũ ſola non gignit. At chamæleontem & ipſa, quanquam frequentiorem India. Figura & magnitudo erat lacerti, niſi crura eſſent recta & excelſiora. Latera uentri iunguntur ut piſcibus, & ſpina ſimili modo. Eminet roſtrum, ut in paruo haud abſimile ſuillo: cauda prælonga in tenuitatem deſinens, & implicans ſe uiperinis orbibus: ungues adunci, motus tardior, ut teſtudini: corpus aſperũ, ut crocodilo: oculi in receſſu cauo, tenui diſcrimine prægrandes, & corpori concolores: nunquam eos operit: nec pupillæ motu, ſed totius oculi uerſatione circumaſpicit. Ipſe celſus hianti ſemper ore, ſolus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aëris alimento: circa caprificos ferus, innoxius alioqui. Et coloris natura mirabilior. Mutat nã=

que eum ſubinde, & oculis & cauda, & toto corpore: redditq́; ſemper quemcunque proxime attingit, præter rubrum candidumq́;. Defuncto pallor eſt. Caro in capite & maxillis, & ad commiſſuram caudæ admodũ exigua, nec alibi toto corpore: ſanguis in corde, & circa oculos tantum: uiſcera ſine ſplene. Hybernis menſibus latet ut lacerta.

De tarando, & lycaone, et thoë. Cap. XXXIIII.

m Vtat colores Scytharum tarandus, nec aliud ex ijs quæ pilo ueſtiuntur, niſi in Indis lycaon, cui iubata traditur ceruix. Nam thoës, luporum id genus eſt procerius longitudine, breuitate crurum diſſimile, uelox ſaltu, uenatu uiuens, innocuum homini, habitum non colorem mutant, per hyemes hirti, æſtate nudi. Tarãdo magnitudo quæ boui, caput maius ceruino, nec abſimile: cornua ramoſa, ungula bifida, uillus magnitudine urſorum. Sed cum libuit ſui coloris eẽ, aſini ſimilis eſt. Tergori tanta duritia, ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborem, fruticum, florum, locorumq́; reddit metuens, in quibus latet: ideoq́; raro capitur. Mirum eſſet habitum corpore tam multiplicẽ dari, mirabilius & uillo.

De hyſtrice. Cap. XXXV.

h Yſtrices generat India & Africa ſpina contectas, ac herinaceorum genere: ſed hyſtrici lõgiores aculei, et, cum intendit cutem, miſſiles. Ora urgentium figit canum, & paulo longius iaculatur. Hybernis autẽ ſe menſibus condit: quæ natura multis, & ante omnia urſis.

De urſis & fœtibus eorum. Cap. XXXVI.

Orum coitus hyemis initio: nec uulgari quadrupedum more, ſed ambobus cubãtibus cõplexiſq;. Deinde ſeceſſus in ſpecus ſeparatim, in quibus pariunt XXX. die, ac plurimum quinos. Hi ſunt candida informiſq; caro, paulo muribus maior, ſine oculis, ſine pilo: ungues tantum prominent: hanc lãbendo paulatim figurant. Nec quicquam rarius, quàm parientem uidere urſam. Ideo mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis menſibus. Specus ſi non habuere, ramorum fruticumq; congerie ædificant, impenetrabiles imbribus, molliq; frõde conſtratos. Primis diebus bis ſeptenis tam graui ſomno premuntur, ut ne uulneribus quidem excitari queant. Tunc mirum in modum ueterno pingueſcunt. Illi ſunt adipes medicaminibus apti, contraq; defluuium capilli tenaces. Ab ijs diebus reſidunt, ac priorum pedum ſuctu uiuunt. Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent, non alio incubitu, quàm oua uolucres. Mirũ dictu, credit Theophraſtus per id tempus coctas quoque urſorum carnes, ſi aſſeruentur, increſcere: cibi tunc nulla argumenta, nec niſi humoris minimum in aluo inueniri: ſanguinis exiguas circa corda tantum guttas, reliquo corpori nihil ineſſe. Procedunt uere, ſed mares præpingues: cuius rei non prompta eſt: quippe nec ſomno quidem ſaginatis præter quatuordecim dies, ut diximus. Exeuntes herbam quãdam aron nomine laxãdis inteſtinis alioqui concretis deuorant, circa ſurculos cũ dentiunt prædomantes ora. Oculi eorum hebetantur crebro: qua maxime cauſa fauos expetunt, ut conuulneratum ab apibus os leuet ſan-

guine grauedinem illam. Inualidiſſimum urſo caput, quod leoni fortiſſimum: ideo urgente ui, præcipitaturi ſe ex aliqua rupe, manibus eo operto iaciuntur: ac ſæpe in harena colapho infracto exanimantur. Cerebro ueneficium ineſſe Hiſpaniæ credunt, occiſorumq; in ſpectaculis capita cremant, teſtato, quoniam potum in urſinam rabiem agat. Ingrediuntur & bipedes. Arborem auerſi derepunt. Tauros, ex ore cornibusq; eorum pedibus omnibus ſuſpenſi, pondere fatigant. Nec alteri animalium in maleficio ſtultitia ſolertior. Annalibus notatum eſt, M. Piſone, M. Meſſala COSS. ad XIIII. kalen. Octobr. Domitium Aenobardum ædilem curulem urſos Numidicos C. & totidem uenatores Aethiopas in circo dediſſe. Miror adiectum Numidicos fuiſſe, cum in Africa urſos non gigni conſtet.

De muribus Ponticis, & alpinis, & herinaceis. Cap. XXXVII.

Conduntur hyeme & Pontici mures, hi dũtaxat albi: quorum palatum in guſtu ſagaciſſimum autores quonam modo itellexerint, miror. Conduntur & alpini, quibus magnitudo media eſt: ſed hi pabulo ante in ſpecus conuecto, cum quidam narrent alternos marem ac fœminam ſupra ſe complexo faſce herbæ ſupinos, cauda mordicus apprehenſa, inuicẽ detrahi ad ſpecum: ideoq; illo tempore detrito eſſe dorſo. Sunt his pares & in Aegypto: ſimiliterq; reſidunt in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribusq; ut manibus utuntur. Præparant hyemi & herinacei cibos: ac uolutati ſupra iacentia poma, affixa ſpinis, unum non amplius tenentes ore, portant in cauas arbores.

Iidem mutationem aquilonis in auſtrum condentes ſe in cubile, præſagiunt. Vbi uero ſenſere uenantem, contracto ore pedibusq́; ac parte omni inferiore, qua rarã & innocuam habent lanuginem, conuoluuntur in formam pilæ, ne quid comprehendi poſſit præter aculeos. In deſperatione uero, urinam ex ſe reddunt tabificam tergori ſuo ſpinisq́; noxiam, propter hoc ſe capi gnari. Quamobrem exinanita prius urina uenari, ars eſt. Et tum præcipua dos tergori, aliâs corrupto, fragili, putribus ſpinis atque deciduis, etiam ſi uiuat ſubtractus fuga: ob id non niſi in nouiſſima ſpe maleficio eo perfunditur: quippe & ipſi odere inſitum ueneficium, ita parcentes ſibi terminumq́; ſupremum opperientes, ut fermè ante captiuitas occupet. Calidæ poſtea aquæ aſperſu reſoluitur pila: apprehenſusq́; pede altero è poſterioribus, ſuſpendio ac fame necatur: aliter non eſt occidere & tergori parcere. Ipſum animal non uerentur plerique dicere uitæ hominum ſuperuacuum eſſe, ſi non ſint illi aculei, fruſtra uellerum mollitie in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur ueſtes. Magnum fraus & ibi lucrum monopolio inuenit, de nulla re crebrioribus ſenatusconſultis, nulloq́; non principe adito querimonijs prouincialibus.

De leontophono, lynce, melibus, & ſciuris. Cap. XXXVIII.

Rinæ & è duobus alijs aĩalibus ratio mira
u est. Leontophonon accipimus uocari paruũ, nec alibi naſcens, quàm ubi leo gignitur: quo guſtato tanta illa uis, ac cæteris quadrupedum imperitans, ilico expiret. Ergo corpus eius aduſtum aſpergunt

aliјs carnibus polentæ modo, inſidiantes feræ, necantq; etiam cinere. Tam contraria eſt peſtis. Haud immerito igitur odit leo, uiſumq; frangit, & citra morſum exanimat. Ille contra urinam ſpargit prudens, hanc quoque leoni exitialem. Lyncum humor ita redditus ubi gignũtur, glaciatur areſcit'ue in gemmas carbũculis ſimiles, igneo colore fulgentes, lyncurium uocatas, atque ob id ſuccino à pleriſque ita gnari prodito. Nouerè hoc ſciũtq; lynces, & inuidentes urinam terra operiunt, eoq; celerius ſolidatur illa. Alia ſolertia in metu melibus, ſufflatæ cutis diſtentu ictus hominum et morſus canum arcent. Præuident tempeſtatem & ſciuri: obturatisq; quà ſpiraturus eſt uentus cauernis, ex alia parte aperiunt fores: de cætero ipſis uilloſior cauda pro tegumento eſt. Ergo in hyemes aliјs prouiſum pabulum, aliјs pro cibo ſomnus.

De uipera, cochleis, et lacertis. Cap. XXXIX.

Serpentium uipera ſola terra dicitur condi, cæteræ arborum aut ſaxorũ cauis. Et aliàs uel annua fame durant, algore modo dempto. Omnia ſeceſſus tẽpore ueneno orba dormiunt. Simili modo et cochleæ. Illæ quidem iterum & æſtatibus, adhærentes maxime ſaxis: ut etiam iniuria reſupinatæ auulſæq;, non tamen exeant. In Balearibus uero inſulis cauaticæ appellatæ, non prorepunt è cauis terræ: neq; herba uiuunt, ſed uuæ modo inter ſe cohærent. Eſt et aliud genus minus uulgare, adhærẽte operculo eiuſdem teſtæ ſe operiens: obrutæ terra ſemper hæ, et circa maritimas tantum alpes quondam effoßæ, cœpere iam erui & in Veliterno. Omnium tamẽ laudatiſſimæ in Aſtypalæa

inſula. Lacertæ inimiciſſimum genus cochleis, negantur ſemeſtrem uitam excedere. Lacerti Arabiæ cubitales: in Indiæ uero Nyſa monte XXIIII. in longitudine pedũ, colore fului aut punicei, aut cerulei.

De canibus. Cap. XL.

e X his quoque animalibus quæ nobiſcum degunt, multa ſunt cognitu digna. Fideliſſimi ante omnia homini canes atque equi. Et pugnaſſe aduerſus latrones canem pro domino accepimus, confectum'q; plagis à corpore non receſſiſſe, uolucres et feras abigentem. Ab alio in Epiro agnitum in conuentu percuſſorem domini, laniatu & latratu coactum fateri ſcelus. Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxere præliantes contra reſiſtentes. Propter bella Colophonij, item'q; Caſtabalẽſes, cohortes canum habuere: eæ primæ dimicabant in acie nunquam detrectantes. Hæc erant fidiſſima auxilia, nec ſtipendiorum indiga. Canes defendère Cimbros cæſis dominis eorum plauſtris impoſiti. Canis Iaſone Lycio iterfecto, cibum capere noluit, inedia'q; conſumptus eſt. Is uero cui nomen Hyrcani reddidit Duris, accenſo regis Lyſimachi rogo iniecit ſe flammæ: ſimiliter'q; Hieronis regis. Memorat et Pyrrhum Gelonis tyranni canem Philiſtus. Memoratur et Nicomedis Bithyniæ regis, uxore eius Conſingi lacerata, propter laſciuiorẽ cum marito iocum. Apud nos Volcatium nobilem, qui Ceſelium ius ciuile docuit, aſturcone è ſuburbano redeuntem, cum adueſperauiſſet, canis à graſſatore defendit: Item Cælium ſenatorem ægrum Placentiæ ab armatis oppreſſum: nec prius ille uulneratus eſt, quàm cane interempto. Sed ſuper omnia in

noſtro æuo actis populi Ro. teſtatum, Appio Iunio et P. Silio COSS. cum animaduerteretur ex cauſa Neronis Germanici filij, in T. Sabinum & ſeruitia eius, unius ex his canem nec à carcere abigi potuiſſe, nec à corpore receſſiſſe, abiecto in gradibus gemonijs mœſtos edentẽ ululatus, magna populi Ro. corona circũſtante: ex qua cum quidam ei cibum obiecisset, ad os defuncti tuliſſe. Innatauit idem in Tiberim cadauere abiecto ſuſtentare conatus, effuſa multitudine ad ſpectandum animalis fidem. Soli dominum nouere: & ignotum quoque, ſi repente ueniat, intelligunt. Soli nomina ſua, ſoli uocem domeſticam agnoſcunt. Itinera quamuis longa meminere. Nec ulli præter hominem memoria maior. Impetus eorum & ſæuitia mitigatur ab homine conſidente humi. Plurima alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu ſolertia & ſagacitas præcipua eſt. Scrutatur ueſtigia atque perſequitur, comitantem ad feram inquiſitorem loro trahens: qua uiſa, quàm ſilens & occulta, quàm ſignificans demonſtratio eſt, cauda primum, deinde roſtro. Ergo etiam ſenecta feſſos cæcosq; ac debiles ſinu ferunt, uentos & odorem captantes, prodenteſq; roſtro cubilia. E tigribus eos Indi uolunt concipi: & ob id in ſyluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & ſecundo fœtu nimis feroces putãt gigni, tertio demum educãt. Hoc idem è lupis Galli, quorum greges ſuum quiſque ductorem è canibus & ducem habent. Illum in uenatu comitantur, illi parent. Nanque inter ſe exercent etiam magiſteria. Certum eſt iuxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum auiditati occaſionem præbeãt. Indiam petenti Alexandro Magno rex Albaniæ dono

dederat inuſitatæ magnitudinis unum: cuius ſpecie dele ctatus iuſſit urſos, mox apros, & deinde damas emitti, contemptu immobili iacente. Eáq; ſegnitie tanti corporis offenſus Imperator generoſi ſpiritus, eum interimi iuſſit. Nunciauit hoc fama regi. Itaque alterum mittens addidit mandata, ne in paruis experiri uellet, ſed in leone elephantó ue. duos ſibi fuiſſe: hoc interempto, præterea nullum fore. Nec diſtulit Alexãder, leonemq; fractum protinus uidit. Poſtea elephantum iuſſit induci, haud alio magis ſpectaculo lætatus. Horrentibus quippe per totum corpus uillis, ingenti primũ latratu intonuit: mox ingruit aſſultans, contráq; beluam exurgẽs hinc et illinc, artifici dimicatione quà maxime opus eſſet infeſtans atque euitans, donec aſſidua rotatum uertigine afflixit, ad caſum eius tellure concuſſa. Canum generibus annui partus. Iuſta ad pariendum annua ætas. Gerunt in utero ſexagenis diebus. Gignunt cæcos: & quo largiore aluntur lacte, eo tardiorem uiſum accipiunt, nõ tamen unquam ultra uiceſimumprimum diẽ, nec ante ſeptimum. Quidam tradunt, ſi unus gignatur, nono die cernere: ſi gemini, decimo. Idemq; in ſingulos adijci, totidemq; eſſe tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina ſit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu qui nouiſſime cernere incipit, aut quem primum fert in cubile fœta. Rabies canum ſirio ardente homini peſtifera, ut diximus, ita morſis letali aquæ metu. Quapropter obuiam itur per XXX eos dies, gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis: aut ſi præuenerit morbus, ueratro.

Ad canis

Ad canis rabidi morſum. Cap. XLI.

AD morſum uero, unicum remedium oraculo quodam nuper repertum, radix ſylueſtris roſæ quæ cynorrhoda appellatur. Columella autor eſt, ſi quadrageſimo die, quàm ſit natus, caſtretur morſu cauda, ſummusq́; eius articulus auferatur, ſequenti neruo exempto, nec caudam creſcere, nec canes rabidos fieri. Canem locutum in prodigijs (quod equidem annotauerim) accepimus: & ſerpentem latraſſe, cũ pulſus eſt regno Tarquinius.

De natura equorum. Cap. XLII.

Idem Alexandro & equi magna raritas cótigit: Bucephalon eum uocarunt, ſiue ab aſpectu toruo, ſiue ab inſigni taurini capitis armo impreſſi. Sedecim talentis ferũt ex Philonici Pharſalij grege emptum, etiam tum puero capto eius decore. Neminem hic alium, quàm Alexandrum, regio inſtratus ornatu recepit in ſedem, alios paſſim reijciẽs. Idem in prælijs memoratæ cuiuſdam perhibetur operæ, Thebarum oppugnatione uulneratus in aliũ tranſire Alexandrum non paſſus: multa præterea eiuſdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias. Vrbem tumulo circundedit nomine eius. Nec Cæſaris dictatoris quenquam alium recepiſſe dorſo equus traditur, idéq; hominis ſimiles pedes priores habuiſſe: hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædem. Fecit et diuus Auguſtus equo tumulum, de quo Germanici Cæſaris carmen eſt. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent. Equum adamatum à Semiramide uſque ad coitum, Iuba autor eſt. Scythæ quidem equitatus &

equorum gloria ſtrepunt. Occiſo denique ipſorum regulo ex prouocatione dimicante, hoſtem cum uictor ad ſpoliandum ueniſſet, ab equo eius ictibus morſuq; confectum. Alium detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, petyſſe prærupta, atque exanimatum. Equam eadem ex cã in Reatino agro, laceratumq; pariter aurigam inuenimus. Nanque et cognatio nũ intellectus in ijs eſt: itaque in grege prioris anni ſorore libentius etiam, q̃ matre equa comitatur. Docilitas tanta eſt, ut uniuerſus Sybaritani exercitus equitatus, ad ſymphoniæ cantum ſaltatione quadam moueri ſolitus inueniatur. Iidem præſagiunt pugnam, & amiſſos lugent dominos, lachrymasq; interdum deſyderio fundunt. Interfecto Nicomede rege, equus eius inedia uitã finiuit. Philarchus refert Centaretum è Galatis, in prælio occiſo Antiocho, potitum equo eius conſcendiſſe ouãtem. At illum indignatione accenſum domitis frenis, ne regi poſſet, præcipitem in abrupta iſſe, exanimatumq; à Dionyſio relictum in cœno hærentem, ut ſeſe euelliſſet, ſecutum ueſtigia domini, examine apum iubæ inhærente: eoq; oſtento tyrãnidem à Dionyſio occupatam. Ingenia eorũ inenarrabilia iaculantes, obſequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipſo nixuq; imitãtium. Iã tela humi collecta equiti porrigunt. Nam in circo ad curtus iuncti, non dubie intellectum adhortationis & gloriæ fatentur. Claudij Cæſaris ſecularium ludorum circenſibus excuſſo in carceribus auriga, albati equi palmam occupauere, primatum obtinuere, oppoſita effundẽtes, omnia, quæ contra æmulos debuiſſent peritiſſimo auriga inſiſtente, facietes. cum puderet hoium artes ab eqs.

uinci, peracto legitimo curſu ad metam ſtetere. Maius augurium apud priſcos, plebeis circenſibus excuſſo auri ga, ita ut ſi ſtaret in Capitolium cucurriſſe equos, ſedēq; ter luſtraſſe: maximum uero, eodē perueniſſe ab Veijs cum palma & corona, effuſo Ratumena, qui ibi uicerat: unde poſtea nomen portæ eſt. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant eos, exiguum tantum potum impartientes: atque ita per centena milia & quinquaginta continuo curſu euntibus inſident. Viuunt annis quidam quinquagenis: fœminæ minore ſpatio: eædem quinquennio finem creſcendi capiūt, mares anno addito. Forma equorum, quales maxime legi oporteat, pulcherrime quidē Virgilio uate abſoluta eſt. Sed & nos diximus in libro de iaculatione equeſtri cōdito, & ferè inter oēs conſtare uideo. Diuerſa aūt circo ratio quæritur. Itaque cum bimi in alio ſubigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipit. Partum in eo genere undenis menſibus ferunt, duodecimo gignunt. Coitus uerno æquinoctio bimo utrinque uulgaris, ſed à trimatu firmior partus. Generat mas ad annos trigintatres, utpote cum à circo poſt uiceſimum annum mittantur ad ſobolem reparandam. Et ad quadraginta duraſſe tradunt, adiutum modo in attollēda priore parte corporis. Sed ad gñandum paucis aialium minor fertilitas, qua de cauſa per interualla admiſſuræ dātur, nec tamen quindecim initus eiuſdem anni ualet tolerare. Equarum libido extinguitur iuba tonſa. Gignunt annis omnibus ad quadrageſimum. Vixiſſe equum ſeptuagintaquinque annis proditur. In hoc genere grauida ſtans parit, præterq; cæteras fœtū dili-

git. Et ſanè equis amoris innaſci ueneficium, hippomanes appellatum, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: quod ſtatim edito partu deuorat fœta, aut partum ad ubera non admittit, ſi quis præreptum habeat. Olfactu in rabiem id genus agitur. Amiſſa parente in grege armenti, reliquæ fœtæ educant orbum. Terram attingere ore triduo proximo, quàm ſit genitus, negant poſſe. Quo quis acrior, in bibendo profundius nares mergit. Scythæ per bella fœminis uti malunt, quoniam urinã curſu non impedito reddant. Conſtat in Luſitania circa Olyſſipponem oppidum & Tagum amnem, equas fauonio flante obuerſas animalem concipere ſpiritum, id'q; partum fieri, & gigni perniciſſimum ita, ſed triẽnium uitæ non excedere. In eadem Hiſpania Gallaica gens, & Aſturica, equini generis, quos thieldones uocamus, minori forma appellatos aſturcones gignunt: quibus nõ uulgaris in curſu gradus, ſed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: unde equis tolutim carpere incurſus traditur arte. È quo ferè qui homini morbi, præterq̃ ueſicæ cõuerſio, ſicut omnibus in gñe ueterino.

De aſinis. Cap. XLIII.

Sinum CCCC nummis emptum Q. Axio ſenatori, autor eſt M. Varro, haud ſcio an omnium pretio animalium uicto: opera ſine dubio geruli mirifica, arando quoque, ſed mularum maxime progeneratione. Patria etiam ſpectatur in his, Arcadibus in Achaia, in Italia Reatinis. Ipſum animal frigoris maxime impatiens, ideo non generatur in Põto: nec æquinoctio uerno, ut cætera pecua, admittitur, ſed ſolſtitio. Mares in remiſſione operis deteriores. Partus à

XXX. menſe ocyſſimus, ſed à trimatu legitimus: totidem quot equæ, & eiſdem menſibus, et ſimili modo. Sed incontinens uterus urinam genitalem reddit, ni cogatur in curſum uerberibus à coitu. Raro geminos parit: paritura lucem fugit, & tenebras quærit, ne conſpiciatur ab homine. Gignit tota uita, quæ eſt ei ad trigeſimum annum. Partus charitas ſumma ſed aquarum tædiũ maius. Per ignes ad fœtus tendunt. Eædem, ſi riuus minimus interſit, horrent ita, ut pedes omnino caueant tingere. Nec niſi aſſuetos potant fontes, qui ſunt in pecuarijs, atque ita ut ſicco tramite ad potum eant: nec pontes trãſeunt, per raritatem eorum translucentibus fluuijs. Mirumq; dictu, ſitiunt: & ſi immutentur aquæ, ut bibant cogendæ exonerandæ'ue ſunt. Nec niſi ſpatioſa incubitant laxitate. Varia nanque ſomnio uiſa concipiũt, ictu pedum crebro: qui niſi per inane emicuerit, repulſu durioris materiæ claudıtatem ilico affert. Quæſtus ex ijs opima prædia exuperat. Notum eſt, in Celtiberia ſingulas quadragenis milibus nummorum enixas. Ad mularum maxime partus, aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt. Quamuis enim unicolor reliquo corpore, totidẽ tamen colores, quot ibi fuere, reddit. Pullos earum epulari Mæcenas inſtituit, multum eo tempore prælatos onagris: poſt eum interijt auctoritas saporis. Aſino moriente uiſo, celerrime id genus deficit.

De mulis. Cap. XLIIII.

EX aſino & equa mulus gignitur menſe XII. animal uiribus in labores eximium. Ad tales partus equas neque quadrimis minores, neq; decennibus maiores legunt: arceriq; utrunque genus

ab altero narrant, niſi in infantia eius generis quod ineant lacte hauſto: quapropter ſubreptos pullos in tenebris equarum huberi, aſinorum'ue equuleos admouēt. Gignitur autem mula ex equo & aſina, ſed effrenis et tarditatis indomitæ. Lenta omnia eſſe uetulis. Conceptū ex equo ſecutus aſini coitus, abortu perimit: non itē ex aſino equi. Fœminas à partu optime VII. die impleri obſeruatum eſt, mares fatigatos melius implere. Quæ non prius, quàm dentes, quos pullinos appellāt, iaciat, conceperit, ſterilis intelligitur, & quæ non primo initu generare cœperit. Equo & aſina genitos mares, hinulos antiqui uocabant: contráq; mulos, quos aſini & equæ generarent. Obſeruatum, è duobus diuerſis generibus nata, tertij generis fieri, et neutri parentum eſſe ſimilia: eaq; ipſa quæ ita nata ſunt, non gignere, in omni animalium genere: Idcirco mulas non parere. Eſt in annalibus noſtris peperiſſe ſæpe, uerum prodigij loco habitū. Theophraſtus uulgo parere in Cappadocia tradit: ſed eſſe id animal ibi ſui generis. Mulæ calcitratus inhibetur uini crebriore potu. In plurium Græcorum eſt monumentis, cum equa muli coitu natum, quem uocauerint binum, id eſt paruum mulum. Generantur ex equa et onagris manſuefactis mulæ ueloces in curſu, duritia eximia pedum, uerum ſtrigoſo corpore, idomito animo, ſed generoſo. Onagro & aſina genitus omnes antecellit. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui. Pullis eorum ceu præſtantibus ſapore, Africa gloriatur, quos laliſiones appellant. Mulum LXXX. annis uixiſſe, Athenieſium monumentis apparet. Eo gauiſi cum templum in arce facerent, quod derelictus ſenecta, cadentia iu-

mentia comitatu niſuq; exhortaretur, decretum fecere quo caueretur, ne frumentarij negociatores ab incernicu lis eum arcerent.

De bubus. Cap. XLV.

b *Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum. In noſtro orbe Epiroticis laus magna, à Pyrrhi (ut ferunt) iam inde regis cura. Id conſecutus eſt, non ante quadrimatum ad partus uocando. Prægrandes itaque fuere, & hodieq; reliquiæ ſtirpum durant. At nunc anniculæ ad fœcunditatem poſcuntur, tolerantius tamen bimæ. Tauri generationē quadrimi implēt, et ſingulis denæ eodem anno traduntur. Si autem poſt coitum ad dextram partem abeant tauri, generatos mares eſſe, ſi in læuum fœminas. Conceptio uno initu peragitur: quæ ſi forte pererrauit, XX. poſt die marem fœmina repetit. Pariunt menſe X. quicquid ante genitū inutile eſt: Sunt autores, ipſo complente decimum menſem die parere. Gignunt raro geminos. Coitus à delphini exortu ad pridie nonas Ianuarij diebus XXX. aliquibus & autumno: gentibus quidem quæ lacte uiuunt ita diſpenſatus, ut omni tempore anni ſuperſit id alimentum. Tauri non ſæpius, quàm bis die ineunt. Boues animaliū ſoli, et retro ambulantes paſcuntur, apud Garamantas quidem haud aliter. Vita fœminis XV. annis longiſſima, maribus XX. Robur in q̄matu. Lauatiõe calidæ aq̄ traduntur pingueſcere, et ſiquis iciſa cute ſpūm harūdine in uiſcera adigat. Nó degñes exiſtimandi ēt minus laudato aſpectu. Plurimū lactis alpinis, q̄bus minimū corpis, plurimū laboris, capite non ceruice*

iunctis. Syriacis non ſunt palearia, ſed gibber in dorſo: Carici quoque in parte Aſiæ fœdi uiſu, tubere ſuper armos à ceruicibus eminente, luxatis cornibus; excellẽtes in opere narrantur: cæteri nigri coloris candidi'ue, ad laborem damnantur. Tauris minora, quàm bubus, cornua, tenuioraq;. Domitura boum in trimatu, poſtea ſera, ante præmatura. Optime cũ domito iuuencus imbuitur. Socium enim laboris agriq; culturæ habemus hoc animal, tantæ apud priores curæ, ut ſit inter exẽpla damnatus à Populo Romano, die dicta, qui concubino procaci rure omaſum ediſſe ſe negante, occiderit bouẽ, actusq; in exilium tanquam colono ſuo interempto. Tauris in aſpectu generoſitas, torua fronte, auribus ſetoſis, cornibus in procinctu dimicationem poſcentibus. Sed tota cõminatio prioribus in pedibus ſtat, ira gliſcente alternos replicans, ſpargensq; in altum harenam, & ſolius animalium eo ſtimulo ardeſcens. Vidimus de imperio dimicantes, & ideo demonſtratos rotari, cornibus cadentes excipi, iterumq; reſurgere, modo iacentes ex humo tolli, bigarumq; etiam curſu citato uelut aurigas inſiſtere. Theſſalorum gentis inuentum eſt, equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare: primus id ſpectaculum dedit Romæ Cæſar dictator. Hinc uictimæ opimæ & lautiſſima deorum placatio. Huic tãtũ animali omnium quibus procerior cauda non ſtatim nato conſummatæ, ut cæteris, menſuræ creſcit uni, donec ad ueſtigia ima perueniat. Quamobrem uictimarum probatio in uitulo, ut articulum ſuffraginis contingat: breuiore non litant. Hoc quoque notatũ, uitulos ad aras humeris hominis allatos non ferè litare, ſicut nec clau-

dicentem: nec aliena hoſtia deos placari, nec trahente ſe ab aris. Eſt frequens in prodigijs priſcorum, bouem locutum: Quo nunciato, ſenatum ſub diuo haberi ſolitum.

De Api boue. Cap. XLVI.

b Bos in Aegypto ēt numinis uice colitur, Apim uocant. Inſigne ei, in dextro latere candicās macula, cornibus lunæ creſcere incipientis. Nodus ſub lingua, quem cantharum appellant. Non eſt fas eum certos uitæ excedere annos, merſumq́; in ſacerdotum fonte enecant, quæſituri luctu alium quem ſubſtituant, & donec inuenerint mœrent, deraſis etiam capitibus: nec tamen unquam diu quæritur. Inuentus deducitur Memphim à ſacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ uocant Thalamos, auguria populorum. Alterū intraſſe lætum eſt, in altero dira portendit. Reſponſa priuatis dat, è manu conſulentiū cibum capiendo. Germanici Cæſaris manum auerſatus eſt, haud multo poſt extincti. Cætero ſecretus cum ſe proripuit in cœtus, incedit ſummoto lictorum, grexq́; puerorum comitatur carmen honori eius canentium: intelligere uidetur, & adorari uelle. Hi greges repēte lymphati futura præcanūt. Fœmina bos ſemel ei anno oſtenditur, ſuis & ipſa inſignibus, quanquam alijs: ſemperq́; eodem die & inueniri eam & extingui tradunt. Memphi eſt locus in Nilo, quem à figura uocant Phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamq́; mergentes, diebus quos habet natales Apis: ſeptem hi ſunt, mirumq́; neminem per eos à crocodilis attingi: octauo poſt horā diei VI. redire beluæ feritatem.

De natura pecorũ et lanarum. Cap. XLVII.

m Agna & pecori gratia, uel in placamentis deorum, uel in uſu uellerum. Vt boues uictũ hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur. Generatio bimis utrinq; ad nouenos annos quibuſdam & ad X. Primiparis minores fœtus. Coitus omnibus ad Arcturi occaſum, quod eſt à tertio Idus Maias ad aquilæ occaſum, id eſt XIII. calẽdas Auguſt. Gerunt partum diebus CL. Poſtea concepti inualidi. Cordos uocabant antiqui poſt id tempus natos. Multi hybernos agnos præferunt uernis, quoniam magis interſit ante ſolſtitium, quàm ante brumam firmos eſſe, ſolumq; hoc animal utiliter bruma naſci. Arieti naturale agnas faſtidire, ſenectam ouium conſectari, & ipſe ſenecta melior, illis quoq; utilior. Ferocia eius cohibetur, cornu iuxta aure terebrato. Dextro teſte præligato fœminas generat, læuo mares. Tonitrus ſolitarijs ouibus abortus inferunt. Remedium eſt congregare eas ut cœtu iuuentur. Aquilonis flatu mares concipi dicunt, auſtri fœminas: atque in eo genere arietum maxime ſpectantur ora: quia cuius coloris ſub lingua habuere uenas, eius & lanitium eſt in fœtu, uariumq; ſi plures fuere. & mutatio aquarum potusq; uariat. Ouium ſumma genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in paſcuo delicatius, quippe cum tectum rubis ueſcatur. Operimenta eis ex Arabicis præcipua. Lana autem laudatiſſima Apula, et quæ in Italia Græci pecoris appellatur, alibi Italica. Tertiũ locum Mileſiæ oues obtinent. Apulæ breues uillo, nec niſi penulis celebres. Circa Tarentum Canuſiumq; ſummam nobilitatem habent. In

Aſia uero eodē genere Laodiceæ. Alba circumpadanis nulla præfertur, nec libra centenos nummos ad hoc æui exceſſit ulla. Oues non ubique tondentur. Durat quibuſdam in locis uellēdi mos. Colorum plura genera, quippe cum deſint etiam nomina eis, quas natiuas appellāt, aliquot modis.

De gnībus lanarum & ueſtium. Cap. XLVIII.

Iſpania nigri uelleris præcipuas habet: Polētia iuxta alpes cani: Aſia rutili, quas Erythreas uocant: item Bætica: Canuſium fului: Tarētum et ſuæ pulliginis. Sucidis omnibus uſus medicatus. Iſtriæ Liburniæq; pilo propior, quàm lanæ, pexis aliena ueſtibus, & quam ſola ars ſcutulato textu commendat in Luſitania. Similis circa Piſcenas prouinciæ Narbonēſis: ſimilis et in Aegypto, ex qua ueſtis detrita uſu tingitur, rurſusq; æuo durat. Eſt & hirtæ filo craſſo in tapetis antiquiſſima gratia: iā certe priſcos ijs uſos, Homerus autor ē. Aliter hæc Galli pingūt, aliter Parthorū gētes. Lanæ et p ſe coactæ ueſtē faciūt: et ſi addatur acetū, ēt ferro reſiſtūt: imo ēt ignibus, nouiſſimo ſui purgamēto: quippe ahenis poliētium extracta, in tormenti uſum ueniūt, Galliarū, ut arbitror, inuēto: certe Gallicis hodie noibus diſcernitur. nec facile dixeri q̄ id ætate cœperit. antiquis .n. torus ė ſtramēto erat, q̄liter nūc ēt in caſtris gauſape. Patris mēoria cœpe amphimalla noſtra ſicut uilloſa ēt uētralia. Nā tunica lati claui in medū gauſape texi nūc prim: incœpit. Lanarū nigræ nullū colorē bibūt. De reliquarū infectu ſuis locis dicemus in conchylijs marinis, aut herbarum natura. Lanam cum colo & fuſo Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia

nocata eſt, in templo Sangi duraſſe, prodēte ſe, autor eſt M. Varro: factamq́; ab ea togam regiam undulatam in æde Fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat uſus. Inde factum ut nubentes uirgines comitaretur colus compta & fuſus cum ſtamine. Ea prima texuit rectam tunicam, qua ſimul cum toga pura tyrones induuntur nouæq́; nuptæ. Vndulata ueſtis primo è lautiſſimis fuit, inde ſoriculata defluxit. Togas raſas Phryganasq́; diui Auguſti nouiſſimis temporibus cœpiſſe, ſcribit Feneſtella. Crebræ papaueratæ antiquiorem habent originem, iam ſub Lucilio poëta in Torquato notatæ. Prætextæ apud Hetruſcos originem inueni. Trabeis uſos accipio reges. Pictas ueſtes iam apud Homerum fuiſſe, unde triũphales natæ. Acu facere id Phryges iuenerunt, ideoq́; Phrygiones appellati ſunt. Aurum intexere in eadẽ Aſia inuenit Attalus rex, unde nomen Attalicis. Colores diuerſos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit, & nomẽ impoſuit. Plurimis uero liciis texere, quæ polymita appellant, Alexandria inſtituit: ſcutulis diuidere, Gallia. Metellus Scipio triclinaria Babylonica ſeſtertium octingentis milibus ueniſſe, iam tunc poſuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni principi quadragies ſeſtertio nuper ſtetere. Seruii Tullii prætextæ, quibus ſignum Fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, durauere ad Seiani exitũ. Mirumq́; fuit nec defluxiſſe eas, nec teredinũ iniurias ſenſiſſe annis DLX. Vidimus iam & uiuentium uellera, purpura, cocco, conchylio, ſeſquilibris infecta, uelut illa ſic naſci cogente luxuria. In ipſa oue ſatis generoſitatis oſtenditur breuitate crurũ, uentris ueſtitu: quibus nudus eſſet, apicas uocabant, damnabantq́;. Syriæ

cubitales ouium caudæ, plurimumq́; in ea parte lanicij. Caſtrari agnos niſi quinquemeſtres, præmaturum exiſtimatur.

De muſimone. Cap. XLIX.

Est & in Hiſpania, ſed maxime Corſica, non maxime abſimile pecori, genus muſimonum, caprino uillo, quàm pecoris uelleri, propius. Quorum è genere & ouibus natos priſci umbros uocauerunt. Infirmiſſimum pecori caput: quamobrem auerſum à ſole, paſci cogendum. Quàm ſtultiſſima animalium lanata. Quà timuere ingredi, unum cornu raptũ ſequuntur. Vita lõgiſſima anni X, in Aethiopia XIII. Capris eodem loco XI. in reliquo orbe plurimum octo. Vtrunque genus intra quartum coitum impletur.

De capris, & generatione earum. Cap. L.

Capræ pariunt & quaternos, ſed raro admodum. Ferunt quinque menſibus ut oues. Capræ pinguedine ſterileſcunt. Trimæ minus utiliter generant, & in ſenecta, nec ultra quadrienniũ. Incipiunt VII. menſe, & adhuc lactantes. Mutilum in utroque ſexu utilius. Primus in die coitus non implet, ſequens efficacior, ac deinde concipiunt Nouembri menſe, ut Martio pariant turgeſcentibus uirgultis, aliquando anniculæ, ſemper bimæ, in trimatu inutiles. Pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos ſuffuſos capra iunci puncto ſanguine exonerat, caper rubi. Solertiam eius animalis Mutianus uiſam ſibi prodidit in ponte prætenui, duabus obuijs è diuerſo: cum circumactum anguſtiæ non caperent, nec reciprocationem longitudo in exilitate cæca, torrente rapido minaciter ſub-

terfluente; alteram decubuiſſe, atque ita alteram pro-culcatæ ſupgreſſam. Mares quammaxime ſimos lõgis auriculis infractiſq́;, armis q̃uilloſiſſimis probant. Fœminarum generoſitatis inſigne, laciniæ corporibus è ceruice binæ dependentes. Nõ omnibus cornua: ſed quibus ſunt, in his & indicia annorum per incrementa nodorum. Mutilis lactis maior ubertas. Auribus eas ſpirare non naribus, nec unquam febri carere Archelaus autor eſt: ideóq; fortaſſis, quòd anima his, q̃ ouibus, ardẽtior, calidioreſq́; concubitus. Tradunt & noctu non minus cernere, q̃ interdiu: ideo ſi caprinum iecur ueſcantur, reſtitui ueſpertinam aciem his quos Nyctalopas uocãt: In Cilicia circáq; Syrtes uillo tonſili ueſtiuntur. Capras in occaſum decliui ſole, in paſcuis negãt contueri inter ſeſe, ſed auerſas iacere: reliquis autem horis aduerſas, et inter cognationes: Dependet oium mento uillus, quẽ arũcum uocant: hoc ſi quis apprehẽſam ex grege unã trahat, cæteræ ſtupentes ſpectant. Id ẽt euenire, cum quandam herbam aliqua ex eis momorderit. Morſus earũ arbori exitialis. Oliuam lãbendo quoque ſterilem faciunt, eáq; ex cauſa Mineruæ non immolantur.

De ſuibus & natura earum. Cap. LI.

S Uilli pecoris admiſſura à fauonio ad æquinoctium uernum, ætatis VIII. menſe: quibuſdã in locis etiam IIII. uſque ad VII. annum. Partus bis anno, tempus utero IIII. menſium, numerus fœcunditatis ad uicenos, ſed educare tã multos nequeũt. Diebus X. circa brumam ſtatim dentatos naſci, Nigidius tradit. Implentur uno coitu, qui & geminatur propter facilitatem abortiendi: Remedium, ne prima ſubatione,

neque ante flaccidas aures coitus fiat. Mares non ultra trimatum generant. Fœminæ ſenectute feſſæ cubantes coëunt. Comeſſe fœtus his non eſt prodigium. Suis fœtus ſacrificio die quinto purus eſt, pecoris die octauo, bouis XXX. Coruncanius ruminales hoſtias, donec bidentes fierent, puras negauit. Suem oculo amiſſo putant cito extingui, alioqui uita ad XV. annos, quibuſdam & uicenos. Verum efferantur, & aliàs obnoxium genus morbis, anginæ maxime & ſtrumæ. Index ſuis inualidæ, cruor in radice ſetæ dorſo euulſæ, caput obliquũ in inceſſu. Penuriam lactis præpingues ſentiunt, et primo fœtu minus ſunt numeroſæ. In luto uolutatio generi grata. Intorta cauda: id etiam notatum, facilius litare in dexterum, quàm læuum detorta. Pingueſcunt LX. diebus, ſed magis tridui inedia ſaginatione orſa. Animalium hoc maxime brutum, animamq́; ei pro ſale datam non illepide exiſtimabatur. Cõpertum agnitam uocem ſuarij furto abactis, merſoq́; nauigio inclinatione lateris unius remeaſſe. Quin & duces in urbe forum nundinarium domosq́; petere diſcunt: & feri ſapiunt ueſtigia palude confundere, urina fugam leuare. Caſtrãtur fœminæ quoque ſic uti cameli, poſt bidui inediam, ſuſpenſæ pernis prioribus, uulua reciſa: celerius ita pingueſcunt. Adhibetur & ars iecori fœminarum ſicut anſerum, inuentum M. Apicij, fico carica ſaginatis, ac ſatie necatis repente mulſi potu dato. Neque alio ex animali numeroſior materia ganeæ: quinquaginta prope ſapores, cum cæteris ſinguli. Hinc cenſoriarum legum paginæ, interdictaq́; cœnis abdomina, glandia, teſticuli, uuluæ, ſyncipita uerrina, ut tamen Publij mi-

morum poëtæ cœna, poſtquam ſeruitutem exuerat, nulla memoretur ſine abdomine, etiam uocabulo ſuminis ab eo impoſito. Placuere autem & feri ſues. Iam Catonis cenſoris orationes aprugnum exprobrant callum. In tres tamen partes diuiſo, media ponebatur lumbus aprugnus appellata. Solidum aprum Romanorũ primus in epulis appoſuit P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli, qui Ciceronis conſulatu legem agrariã promulgauit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei eſt. Et hoc annales notarunt, horum ſcilicet ad emendationem morum: quibus notata quidem cœna, ſed in principio, bini ternìq; pariter mandantur apri.

De uiuarijs beſtiarum. Cap. LII.

Iuaria eorum cæterorumq; ſylueſtrium, primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus, qui in Tarquinienſi feras paſcere inſtituit. Nec diu imitatores defuere L. Lucullus, & Q. Hortenſius. Sues feræ ſemel anno gignunt. Maribus in coitu plurima aſperitas. Tunc inter ſe dimicant, indurantes attritu arborum coſtas, lutóq; ſe tergorantes. Fœminæ in partu aſperiores, & ferè ſimiliter in omni genere beſtiarum. Apris maribus non niſi anniculis gñatio. In India cubitales dentium flexus gemini ex roſtro, totidem à fronte ceu uituli cornua exeunt. Pilus æreo ſimilis agreſtibus, cæteris niger. At in Arabia ſuillum genus non uiuit.

De ſemiferis animalibus. Cap. LIII.

In nullo genere æque facilis miſtura cum fero, qualiter natos antiqui hybridas uocabant ceu ſemiferos, ad homines quoq;, ut in C. Antonium

nium Ciceronis in conſulatu collegam, appellatione trãſlata. Nõ in ſuibus tantum, ſed in omnibus quoq; animalibus cuiuſcunque generis ullum eſt placidum, eiuſdem inuenitur & ferum, utpote cum hominum etiam ſyluestrium tot genera prædicta ſint. Capræ tamen in plurimas ſimilitudines transfigurantur. Sunt capreæ, ſunt rupicapræ, ſunt ibices pernicitatis mirandæ, quanquam onerato capite uaſtis cornibus gladiorumq; uaginis: in hæc ſe librant, ut tormento aliquo rotati in petras, potiſſimum é monte aliquo in alium tranſilire quærentes, atque recuſſu pernicius quò libuerit exultant. Sunt & oryges, ſoli quibuſdam dicti contrario pilo ueſtiri, et ad caput uerſo. Sunt & damæ, & pygargi, & ſtrepſicerotes, multaq; alia haud diſſimilia. Sed illa alpes, hæc tranſmarini ſitus mittunt.

De ſimijs. Cap. LIIII.

Simiarum quoque genera hominis figuræ proxima, caudis inter ſe diſtinguuntur. Mira ſolertia, uiſco inungi laqueisq; calceari imitatione uenantium tradunt. Mutianus et latrunculis luſiſſe fictis cera, nuces uiſu diſtinguere: luna caua triſtes eſſe, quibus in eo genere cauda ſit, nouam exultatione adorare: Nanque defectum ſyderum & cæteræ pauent quadrupedes. Simiarum generi præcipua erga fœtum affectio. Geſtant catulos: quos manſuefactæ intra domos peperere, omnibus demonſtrant, tractariq; gaudent, ſimiles gratulationem intelligentis. Itaque magna ex parte complectendo necant. Efferatior cynocephalis natura, ſicut mitiſſima ſatyris et ſphingibus. Callitriches toto pene aſpectu differunt: barba eſt in facie, cauda late fuſa

primori parte. Hoc animal negatur uiuere in alio, q̃ Aethiopiæ, quo gignitur, cælo.

De leporibus & cunilis. Cap. LV.

T Leporum plura ſunt genera: In alpibus candidi, quibus hybernis menſibus pro cibatu niuem credunt eſſe: certe liqueſcente ea rutile ſcunt annis omnibus. Eſt & alioqui animal intoleran di rigoris alumnum. Leporum generis ſunt & quos Hiſpania cuniculos appellat, fœcunditatis innumeræ, fa mem'q; Balearibus inſulis, populatis meſſibus afferẽtes. Fœtus uentre exectos uel uberibus ablatos non repurga tis interaneis, gratiſſimo in cibatu habent: lauricos uo cant. Certum eſt Balearicos aduerſus prouentum eorũ auxilium militare à diuo Auguſto petiſſe. Magna pro pter uenatum eum uiuerris gratia eſt. Inijciunt eas in ſpecus, qui ſunt multifores in terra, unde & nomen ani mali: atque ita eiectos ſuperne capiunt. Archelaus au tor eſt, quot ſint corpore cauernæ ad excrementa lepo ri, totidem annos eſſe ætatis. Varius certe numerus repe ritur. Idem utranque uim ſingulis ineſſe, ac ſine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura, innocua et eſcu lenta animalia fœcunda generauit. Lepus omniũ præ dæ naſcens, ſolus præter daſypodem ſuperfœtat, aliud educans, aliud in utero pilis ueſtitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter. Necnon & ueſtes lepo rino pilo facere, tentatum eſt, tactu nõ perinde molli ut in cute, propter breuitatem pili dilabidas.

De ſemiferis. Cap. LVI.

I manſueſcunt raro, cum feri dici iure nõ poſ ſint. Complura nanque ſunt nec placida nec

fera, ſed mediæ inter utrunque naturæ, ut in uolucribus hirundines, apes, in mari delphini.

De muribus & gliribus. Cap. LVII.

QVo in genere multi & hos incolas domuũ poſuere mures, haud ſpernendum in oſtentis ẽt publicis animal. Arroſis Lauinij clypeis argenteis, Marſicum portendere bellum: Carboni imperatori apud Cluſium faſcijs, quibus in calceatu utebatur, exitium. Plura eorum genera in Cyrenaica regione, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorum genere pungẽtibus pilis. Theophraſtus autor eſt, in Gyaro inſula cũ incolas fugaſſent, ferrum quoque roſiſſe eos, id quod natura quadam & ad Chalybas facere in ferrarijs officinis: Aurarijs quidẽ in metallis, ob hoc aluos eorũ excidi, ſemperq́; furtũ id deprehendi: tantam eſſe dulcedinẽ furandi. Veniſſe murem CC. nũmis, Caſilinum obſidẽte Annibale: eumq́, qui uendiderat fame interiſſe, emptorem uixiſſe, annales tradũt. Cum cãdidi prouenere, lætum faciũt oſtentum. Nã ſoricum occẽtu dirimi auſpicia, annales refertos habemus. Sorices & ipſos hyeme cõdi, autor eſt Nigidius, ſicut glires: quos cenſoriæ leges, princepsq́; M. Scaurus in conſulatu, non alio modo cœnis ademere, q̃ conchylia, aut ex alio orbe conuectas aues. Semiferum & ipſum animal, cui uiuaria in dolijs idẽ qui apris inſtituit. Qua in re notatum, non congregari niſi populares eiuſdem ſyluæ: & ſi miſceantur alienigenæ, amne uel monte diſcreti, interire dimicando. Genitores ſuos feſſos ſenecta, alunt inſigni pietate. Senium finitur hyberna quiete: conditi enim & hi cubant: rurſus æſtate iuueneſcunt, ſimili & muſtelis quiete.

Quæ aĩalia quibus locis nõ ſint .Cap. LVIII.

m Irum, rerum naturam non ſolum alia alijs dediſſe terris animalia, ſed in eodem quoque ſitu quædam aliquibus locis negaſſe. In Mæſia ſylua Italiæ, non niſi in parte reperiuntur hi glires. In Lycia dorcades non tranſeunt montes Syris uicinos: onagri montem qui Cappadociam à Lycia diuidit. In Helleſponto in alienos fines non commeant cerui: & circa Arginuſſam Elatum montem non excedũt, auribus etiam in monte fiſſis. In Pordoſelene inſula uiam muſtelæ non tranſeunt. In Bœotiæ Lebadia illatæ ſolum ipſum fugiunt, quæ iuxta in Orchomeno tota arua ſubruunt talpæ, quarum è pellibus cubicularia uidimus ſtragula. Adeò ne religio quidẽ à portentis ſummouet delicias. In Ithaca lepores illati moriuntur, extremis quidem in littoribus: in Ebuſo cuniculi nõ ſunt, ſcatent in Hiſpania Balearibusq́;. Cyrenis mutæ fuere ranæ, illatis è continente uocalibus durat genus earum. Mutæ ſunt etiam nunc in Seripho inſula. Eædem aliò translatæ canunt: quod accidere & in lacu Theſſaliæ Sicendo tradunt. In Italia muribus araneis uenenatus eſt morſus: eoſdem ulterior Apennino regio non habet. Iidem ubicunque ſint, orbitam ſi tranſiere moriuntur. In Olympo Macedoniæ monte non ſunt lupi, nec in Creta inſula. Ibi quidem nõ uulpes urſi'ue, atq; omnino nullum maleficum animal, præter phalangiũ: aranei id genus, de quo dicemus ſuo loco. Mirabilius, in eadem inſula ceruos, præter quàm in Cydoniatarum regione, non eſſe: item apros, & attagenas, herinaceos: in Africa aũt nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec urſos.

Quæ aduenis noceant. Cap. LIX.

IAm quædam animalia indigenis innoxia, aduenas interimunt: ſicut ſerpentes parui in Tyrinthe, quos terra naſci proditur. Item in Syria angues, circa Euphratis maxime ripas, dormientes Syros non attingunt: aut etiam ſi calcati momordere, non ſentiuntur maleficia: alijs cuiuſcunque gentis infeſti, auide & cum cruciatu exanimantes: quamobrem & Syri non necant eos. Contra in Latmo Cariæ monte Ariſtoteles tradit à ſcorpionibus hoſpites non lædi, indigenas interimi. Sed reliquorum quoque animaliũ, & præter terreſtria, indicemus genera.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER NONVS.

DE AQVATILIVM NATVRA. CAP. I.

ANIMALIVM *Quæ terreſtria appellauimus, hominum quadam conſortione degentia, indicata natura eſt. Ex reliquis minimas eſſe uolucres conuenit. Quamobrem prius æquorũ, amnium, ſtagnorumq; dicentur.*

Quæ in mari maxima animalia. Cap. II.

SVnt autem compluria in ijs, maiora etiam terreſtribus. Cauſa euidens, humoris luxuria. Alia

ſors alitum, quibus uita pendentibus. In mari autem tã late ſupino, molliq́; ac fertili accremento, accipiente cau ſas genitales é ſublimi, ſemperq́; pariente natura, plera- que etiam monſtrifica reperiuntur, perplexis & in ſe- met aliter atque aliter nunc flatu, nunc fluctu conuo- lutis ſeminibus atque principijs: ut uera fiat uulgi opi nio, quicquid naſcatur in parte naturæ ulla, & in mari eſſe, præterq́; multa quæ nuſquam alibi. Rerũ quidem non ſolum animalium ſimulacra eſſe, licet intelligere intuentibus uuam, gladium, ſerras, cucumim uero & colore & odore ſimilem: quominus miremur equorum capita in tam paruis eminere cochleis.

De Indici maris belluis. Cap. III.

PLurima autem & maxima in Indico mari animalia, é quibus balenæ quaternum iuge- rum, priſtes ducenûm cubitorum: quippe ubi locuſtæ quaterna cubita impleant: anguillæ quoque in Gange amne tricenos pedes. Sed in mari belluæ circa ſolſtitia maxime uiſuntur. Tunc illic ruunt turbines, tũc imbres, tunc deiectæ montiũ iugis procellæ ab imo uer- tunt maria, pulſatasq́; ex profundo belluas cum fluctí- bus uoluunt, & aliâs tanta thynnorum multitudine, ut Magni Alexandri claſſis haud alio modo, quàm ho ſtium acie obuia, contrarium agmen aduerſa fronte di rexerit, aliter ſparſis non erat euadere: non uoce, nõ ſo nitu non ictu, ſed fragore terrentur, nec niſi ruina tur- bantur. Cadara appellatur rubri maris peninſula ĩgẽs. Huius obiectu uaſtus efficitur ſinus XII. dierum et no ctium remigio enauigatus Ptolemæo regi, quando nulli- us auræ recipit afflatum. Huius loci quiete præcipua ad

immobilem magnitudinem belluæ adoleſcunt. Gedroſos qui Arbin amnē accolunt, Alexandri Magni claſſium præfecti prodidere, in domibus fores maxillis belluarum facere, oſſibus tecta contignare, ex quibus multa quadragenûm cubitorum longitudinis reperta. Exeūt & pecori ſimiles belluæ ibi in terram; paſtæq; radices fruticum remeant: & quædam equorum, aſinorum, taurorum capitibus, quæ depaſcuntur ſata.

Quæ in quoq; oceano maxima. Cap. IIII.

Maximum animal in Indico mari priſtis & Balena eſt. in Gallico oceano phyſeter, ingentis columnæ modo ſe attollens, altiorq; nauiū uelis diluuiem quandam eructans. In Gaditano oceano arbor in tantum uaſtis diſpanſa ramis, ut ex ea cauſa fretum nunquam intraſſe credatur. Apparent & rotæ appellatæ à ſimilitudine, quaternis diſtinctæ radijs; modiolos earum oculis duobus utrinque claudentibus.

De tritonum, & nereidum, & elephantorum marinorum figuris. Cap. V.

Tiberio principi nunciauit Olyſſipponenſium legatio ob id miſſa, uiſum auditumq; in quodam ſpecu concha canentem tritonem, qua noſcitur forma: & Nereidum falſa non eſt, ſquamis modo hiſpido corpore, etiam quà humanam effigiem habent. Nanque hæc in eodem ſpectata littore eſt, cuius moriētis etiam gannitum triſtem accolæ audiuere longe. Et diuo Auguſto legatus Galliæ complures in littore apparere exanimes nereidas ſcripſit. Autores habeo in equeſtri ordine ſplendentes, uiſum ab his in Gaditano oceano maritimū hoīem, toto corpore abſoluta ſimilitudine.

aſcendere eum nauigia nocturnis temporibus, ſtatimq; degrauari quas inſederit partes: & ſi diutius permaneat, etiam mergi. Tiberio principe contra Lugdunenſis prouinciæ littus in inſula ſimul trecentas amplius belluas reciprocans deſtituit oceanus, miræ uarietatis et magnitudinis, nec pauciores in Santonum littore: interq; reliquas elephantos & arietes, candore tantum cornibus aſſimilatis, nereidas uero multas. Turanius prodidit expulſam belluam in Gaditana littora, cuius inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita ſexdecim fuiſſent, dētes eiuſdem CXX. maximi dodrantium menſura, minimi ſemipedum. Belluæ cui dicebatur expoſita fuiſſe Andromeda, oſſa Romæ apportata ex oppido Iudææ Ioppe, oſtendit inter reliqua miracula in ædilitate ſua M. Scaurus longitudine pedum XL. altitudine coſtarū Indicos elephātos excedēte, ſpinæ craſſitudine ſeſꝗpedali.

De balenis & orcis. Cap. VI.

BAlenæ & in noſtra maria penetrant. In Gaditano oceano non ante brumam conſpici eas tradūt, condi autem ſtatis temporibus in quodam ſinu placido & capaci, mire gaudentes ibi parere. Hoc ſcire orcas, infeſtam his belluam, & cuius imago nulla repræſentatione exprimi poſſit alia, quàm carnis immenſæ dentibus truculentæ. Irrumpunt ergo in ſecreta, ac uitulos earum & fœtas, uel etiamnum grauidas lancinant morſu, incuſſæq; ceu Liburnicarum roſtris fodiunt. Illæ ad flexum immobiles, ad repugnandum inertes, & pondere ſuo oneratæ, tunc quidem & utero graues, pariendiúe pœnis inualidæ, ſolum auxilium nouere in altum profugere, & ſe toto defendere

oceano. Contra, orcæ occurrere laborant, ſeſeq; opponere, & catulum anguſtijs trucidare, in uada urgere, ſaxis illidere. Spectantur illa prælia, ceu mari ipſo ſibi irato, nullis in ſinu uentis, fluctibus uero ad anhelitus ictuſq; quantos nulli turbines uoluũt. Orca & in portu Oſtienſi uiſa eſt, oppugnata à Claudio principe. Venerat tunc exædificante eo portum, inuitata naufragijs tergorum aduectorum è Gallia: ſatiãſq; ſe per complures dies, alueum in uado ſulcauerat, accumulata fluctibus in tantum, ut circumagi nullo modo poſſet: & dum ſaginam perſequitur, in littus fluctibus propulſa, emineret dorſo multum ſuper aquas carinæ uice inuerſæ. Prætendi iuſſit Cæſar plagas multiplices inter ora portus: profectuſq; ipſe cum prætorianis cohortibus, Populo Romano ſpectaculum præbuit, lanceas congerente milite è nauigijs aſſultãtibus, quorum unum mergi uidimus, reflatu belluæ oppletum unda. Ora balenæ habent in frontibus: ideóq; ſumma aqua natãtes, in ſublime nimbos efflant.

An ſpirent piſces, an dormiant. Cap. VII.

Spirant autem confeſſione omnium & pauciſſima alia in mari, quæ internorum uiſcerum pulmonem habent, quoniam ſine eo nullum animal putatur ſpirare: nec piſcium branchias habẽtes, anhelitum reddere, ac per uices recipere exiſtimãt, quorum hæc opinio eſt: nec multa alia genera etiam branchijs carentia: in qua ſententia fuiſſe Ariſtotelem uideo, et multis perſuaſiſſe doctrinæ indaginibus. Nec me protinus huic opinioni eorum accedere haud diſſimulo: quoniam & pulmonum uice alijs poſſunt alia ſpirabilia

ineſſe uiſcera, ita uolente natura: ſicut & pro ſanguine eſt multis alius humor. In aquas quidem penetrare uitalem hūc halitum quis miretur, qui etiam reddi ab his eum cernat: & in terras quoque tanto ſpiſſiorem naturæ partem, penetrare, argumento animalium, quæ ſemper defoſſa uiuunt, ceu talpæ? Accedūt apud me certe efficacia, ut credam etiam omnia in aquis ſpirare naturæ ſuæ ſorte, primum ſæpe adnotata piſcium æſtiuo calore quædam anhelatio, & alia tranquillo uelut oſcitatio, ipſorum quoque qui ſunt in aduerſa opinione, de ſomno piſciū confeſſio. Quis enim ſine reſpiratione ſomno locus? Præterea bullantium aquarum ſufflatio, lunæq; effectu concharum quoq; corpora augeſcentia. ſuper oīa eſſe auditum & odoratū piſcibus non erit dubiū, ex aëris utrūque materia. odorem quidem non aliud, q̄ infectum aëra ītelligi poſſe. Quamobrem de his opinetur, ut cuique libitum erit. Branchiæ non ſunt balenis nec delphinis. Hæc duo genera fiſtulis ſpirant, quæ ad pulmonem pertinent, balenis à fronte, delphinis à dorſo. Et uituli marini, quos uocant phocas, ſpirant ac dormiunt in terra: Item teſtudines, de quibus mox plura.

De delphinis. Cap. VIII.

Velociſſimum omnium animalium non ſolum marinorū eſt delphinus, ocyor uolucre, ocyor telo: ac niſi multum infra roſtrum os illi foret medio penè in uentre, nullus piſcium celeritatem eius euaderet. Sed affert moram prouidentia naturæ, quia niſi reſupini atque conuerſi non corripiunt, quæ cauſa præcipue uelocitatem eorum oſtendit. Nam cum fame cōciti fugientem in uada ima perſecuti piſcem, diutius ſpī

ritum continuere, ut arcu emiſſi ad reſpirandũ emicãt: tantaq; ui exiliunt, ut plerunque uela nauium trãſuolent. Agunt ferè coniugia: pariũt catulos decimo menſe, æſtiuo tempore, interim & binos: nutriunt uberibus ſicut balena: atque etiã geſtant fœtus infantia infirmos. Quin & adultos diu comitantur, magna erga partum charitate. Adoleſcũt celeriter, decem annis putantur ad ſummam magnitudinem peruenire: uiuunt & tricenis, quod cognitum præciſa cauda in experimentum. Abdũtur tricenis diebus circa canis ortum, occultanturq; incognito modo: Quod eo magis mirum eſt: ſi ſpirare in aqua nequeunt. Solent in terram erumpere incerta de cauſa: & ſtatim tellure tacta moriuntur, multoq; ocyus fiſtula obturata. Lingua eſt his contra naturam aquatilium mobilis, breuis atque lata, haud differens ſuillæ. Pro uoce gemitus humano ſimilis, dorſum repandũ, roſtrum ſimum. Qua de cauſa nomen Simonis omnes miro modo agnoſcunt, maluntq; ita appellari. Delphinus non homini tantum amicum animal, uerum & muſicæ arti, mulcetur ſymphoniæ cantu, & præcipue hydrauli ſono. Hominem non expaueſcit ut alienum, obuiam nauigijs uenit, alludit exultans, certat etiam, & quamuis plena præterit uela. Diuo autem Auguſto principe Lucrinum lacum inuectus, pauperis cuiuſdam puerum, ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantem, cum meridiano immorãs appellatum eum Simonis nomine, ſæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexiſſet, miro amore dilexit. Pigeret referre, ni res Mæcenatis & Flauiani & Flauij Alfij, multorumq; eſſet literis mandata. Quocunque diei tempore inclamatus à

puero, quamuis occultus atque abditus, ex imo aduolabat: paſtusq́; e manu præbebat aſcenſuro dorſum, pinnæ aculeos uelut uagina condens: receptumq́; Puteolos p̄ magnum æquor in ludum ferebat, ſimili modo reuehens pluribus annis: donec morbo extincto puero, ſubinde ad conſuetum locum uentitans, triſtis & mœrenti ſimilis, ipſe quoque (quod nemo dubitaret) deſyderio expirauit. Alius inter hos annos in Africo littore Hipponis Diarrhyti ſimili modo ex hominum manibus ueſcens, præbensq́; ſe tractandū, & alludens natantibus, impoſitosq́; portans, unguento perunctus à Flauiano proconſule Africæ, & ſopitus (ut apparuit) odoris nouitate, fluctuatusq́; ſimilis exanimi, caruit hominum cõuerſatione, ut iniuria fugatus, per aliquot menſes: mox reuerſus in eodem miraculo fuit. Iniuriæ poteſtatum in hoſpitales ad uiſendum uenientium, Hipponenſes in necem eius compulerunt. Ante hæc ſimilia de puero in Iaſſo urbe memorantur, cuius amore ſpectatus lõgo tẽpore dum abeuntem in littus auide ſequitur, in harenã inuectus expirauit. Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni ſacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitij fuiſſe interpretatus. In eadem urbe Iaſſo Egeſidemus ſcribit & alium puerum Hermiam nomine, ſimiliter maria perequitantem, cum repentinæ procellæ fluctibus exanimatus eſſet, relatum: delphinumq́; cauſam leti fatentem non reuerſum in maria, atque in ſicco expiraſſe. Hoc idem & Naupacti accidiſſe Theophraſtus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochi & Tarentini de pueris delphinisq́; narrant. Quæ faciunt ut credatur Arionem quoque citharœdi-

cæ artis interfi cere nautis in mari parantibus, ad inter cipiendos eius quæſtus, eblanditum, ut prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis cum ſe iecisſet in mare; exceptum ab uno Tænarum in littus peruectū. Eſt prouinciæ Narbonenſis & in Neumaſienſi agro ſtagnum Laterra appellatum, ubi cum homine delphini ſocietate piſcantur: innumera uis mugilum ſtato tempore anguſtis faucibus ſtagni in mare erumpit, obſeruata æſtus reciprocatione. Qua de cauſa prætendi nó queūt retia, quæ molem ponderis ullo modo tolerent, etiamſi non ſolertia inſidietur tempori. Simili ratione in altum protinus tendunt, quod uicino gurgite efficitur: locum'q; ſolum pandendis retibus habilem effugere feſtinant. Quod ubi animaduertêre piſcantes, concurrit aūt multitudo temporis gnara, & magis etiam uoluptatis huius auida, totus'q; populus è littore quanto poteſt clamare conciet Simonem ad ſpectaculi euentum: celeriter delphini exaudiunt deſyderia, aquilonū flatu uocem proſequente, auſtro uero tardius ex aduerſo referente. Sed tunc quoque improuiſo in auxilium aduolant. Propere apparet acies, quæ protinus diſponitur in loco ubi coniectus eſt, pugna opponente ſeſe ab alto: trepidos'q; in uada urgent. Tum piſcatores circūdant retia, furcis'q; ſubleuant. at mugilum nihilominus uelocitas tranſilit: at illos excipiunt delphini, & occidiſſe ad præſens contenti, cibos in uictoriam differunt. Opere prælium feruet, includi'q; retibus ſe fortiſſime urgentes gaudent. ac ne id ipſum fugam hoſtium ſtimulet, inter nauigia et retia natantes'ue homines ita ſenſim elabuntur, ut exitus non appareat. Saltu quod eſt aliâs blandiſſimum his, nullus

conatur euadere, ni ſummittãtur ſibi retia. egreſſus protinus ante uallum præliatur. Ita peracta captura, quos interemere diripiunt. Sed enixioris operæ, quàm in unius diei præmium conſcij ſibi, opperiuntur in poſterum: nec piſcibus tantum, ſed intrita panis è uino ſatiantur. Quæ de eodem genere piſcandi in Iaſſio ſinu Mutianus tradit, hoc differunt, quòd ultro neque inclamati præſto ſint, parteſq; è manibus accipiant, et ſuum quæque cymba è delphinis ſocium habeat, quamuis noctu & ad faces. Ipſis quoque inter ſe publica eſt ſocietas. Capto à rege Cariæ, alligatoq; in portu delphino, ingẽs reliquorum conuenit multitudo, mæſtitia quadam, quæ poſſet intelligi, miſerationem petens, donec dimitti rex eum iuſſit. Quin & paruos ſemper aliquis grandior comitatur ut cuſtos. Conſpectiq; ſunt iam defunctũ portantes, ne laceraretur à bellnis.

De turſionibus aquatilibus. Cap. IX.

Delphinorum ſimilitudinem habent qui uocantur turſiones. Diſtant & triſtitia quidem aſpectus, abeſt enim illa laſciuia, maxime tamen roſtris canicularum maleficentiæ aſſimilati.

De teſtudinibus quomodo capiantur. Cap. X.

Teſtudines tantæ magnitudinis Indicum mare emittit, ut ſingularum ſuperficies habitabiles caſas integant: atque inter inſulas rubri præcipue maris his nauigent cymbis. Capiuntur multis quidẽ modis, ſed maxime euectæ in ſumma pelagi antemeridiano tepore blandito, eminente toto dorſo ꝑ trã-

quilla fluitantes: quæ uoluptas libere ſpirandi, in tātū fallit oblitas ſui, ut ſolis uapore ſiccato cortice, non queāt mergi, inuitæq; fluitent opportunæ uenantium prædæ. Ferunt et paſtum egreſſas noctu, auideq; ſaturatas laſſari: atque ut remearint matutino, ſumma in aqua obdormiſcere: id prodi ſtertentium ſonitu, tumq; leuiter capi. Adnatare enim ſingulis ternos, à duobus in dorſum uerti, à tertio laqueum inijci ſupinæ, atque ita ad terram à pluribus trahi. In Phœnicio mari haud ulla difficultate capiuntur, ultroq; ueniunt ſtato tempore anni in amnem Eleutherum effuſa multitudine. Dentes nō ſunt teſtudini, ſed roſtri margines acuti ſuperna parte inferiorem claudente pyxidum modo. In mari conchylijs uiuunt, tanta oris duritia, ut lapides comminuant. In terram egreſſæ, in herbis pariunt oua, auium ouis ſimilia, ad centena numero. Eaq; defoſſa extra aquas, & coperta terra, ac pauita corpore & complanata, incubāt noctibus. Educant fœtus annuo ſpatio. Quidam oculis ſpectando quoque oua foueri ab ijs putant. Fœminā coitum fugere, donec mas feſtucā aliquam imponat auerſæ. Troglodytæ cornigeras habent, ut in lyra, annexis cornibus latis, ſed mobilibus, quorū in natando remigio ſe adiuuant: Celtium genus id uocatur eximiæ teſtudinis, ſed raræ. Nanque ſcopuli præacuti Chelonophagos terrent. Troglodytæ autem ad quos adnatant, ut ſacras adorant. Sunt & terreſtres, quæ ob id in operibus cherſinæ uocantur, in Africæ deſertis, qua parte maxime ſitientibus harenis ſqualent, roſcido, ut creditur, humore uiuentes. Neque aliud ibi animal prouenit.

Quis primus teſtudines ſecare iſtituit. Cap. XI.

t Eſtudinum putamina ſecare in laminas, lectosq́; & repoſitoria his ueſtire, Carbilius Pollio inſtituit, prodigi & ſagacis ad luxuriæ inſtrumenta ingenij.

Tegmenta aquatilium. Cap. XII.

a Quatilium tegumenta plura ſunt: Alia corio & pilis teguntur, ut uituli & hippopotami: Alia corio tantum, ut delphini: cortice, ut teſtudines: ſilicum duritia, ut oſtreæ & conchæ: cruſtis, et ſpinis, ut echini: ſquamis, ut piſces: aſpera cute, ut ſquatina, qua lignum & ebora poliuntur: molli, ut murenæ: alia nulla, ut polypi.

De uitulo marino. Cap. XIII.

q Væ pilo ueſtiuntur, animal pariũt, ut priſtis, balena, uitulus. Hic parit in terra pecudum more: ſecundo partus reddit initu. Canũ modo cohæret: & parit nunquam geminis plures: educat mammis fœtum. Non ante XII diem deducit in mare, ex eo ſubinde aſſuefaciens. Interficiuntur difficulter, niſi capite eliſo. Ipſis in ſomno mugitus, unde nomen uituli. Accipiunt tamen diſciplinam, uoceq; pariter et uiſu populum ſalutant, incondito fremitu: nomine uocati reſpõdent. Nullum animal grauiore ſomno premitur. Pinnis quibus in mari utuntur, humi quoque uice pedum ſerpunt. Pelles eorum etiam detractas corpori, ſenſum æquorum retinere tradunt, ſemperq́; æſtu maris recedẽte inhorreſcere: præterea dextræ pinnæ uim ſoporiferam ineſſe, ſomnosq́; allicere ſubditam capiti.

De

De piſcibus pilo carentibus, & quomodo pariant, & quot eorum genera. Cap. XIIII.

P Ilo carentium duo omnino animal pariunt, delphinus ac uipera. Piſcium ſpecies ſunt ſeptuaginta quatuor: præter cruſtis intecta, quæ ſunt triginta. De ſingulis aliâs dicemus. Nunc enim naturæ tractantur inſignium.

De nominibus & naturis multorum piſcium. Cap. XV.

P Ræcipua magnitudine thynni. Inuenimus talenta XV. pependiſſe. Eiuſdem caudæ latitudinem duo cubita & palmum. Sunt & in quibuſdã amnibus haud minores, ſilurus in Nilo, eſox in Rheno, attilus in Pado, inertia pingueſcẽs, ad mille aliquando libras, catenato captus hamo, nec niſi boum iugis extractus: Atqui hunc minimus appellatus clupea, uenam quandam eius in faucibus mira cupidine appetens, morſu exanimat. Silurus graſſatur ubicunque eſt omne animal appetens, equos innatantes ſæpe demergẽs, præcipue in Mœno Germaniæ amne prope Liſboũ. Et in Danubio mario extrahitur, porculo marino ſimillimus: & in Boryſthene memoratur præcipua magnitudo, nullis oſſibus ſpinisúe interſitis, carne prædulci. In Gange Indiæ plataniſtas uocant, roſtro delphini et cauda, magnitudine autem XV. cubitorum. In eodem eſſe Statius Seboſus haud modico miraculo affert, uermes branchijs binis LX. cubitorum, cæruleos, qui nomẽ à facie traxerunt. His tantas eſſe uires, ut elephãtos ad potum uenientes, mordicus comprehenſa manu eorũ abſtrahant. Thynni mares ſub uentre non habent pinnã.

Intrant è magno mari Pontum uerno tempore gregatim, nec alibi fœtificant. Cordylla appellatur partus, qui fœtas redeuntes in mare autumno comitatur. Limoſæ uero à Luto pelamides incipiunt uocari, & cũ annuum exceſſere tempus, thynni. Hi membratim cæſi, ceruice & abdomine commendantur atque clidio, recenti duntaxat, & tum quoque graui ructu: cætera parte plenis pulpamentis ſale aſſeruantur. Melandria uocantur, cæſis quernis aſſulis ſimilima. Viliſſima ex his quæ caudæ proxima, quia pingui carent: probatiſſima quæ faucibus: at in alio piſce circa caudam exercitiſſima. Pelamides in apolectos particulatimq́; conſectæ, in genera cybiorum diſpartiuntur. Piſciũ genus omne præcipua celeritate adoleſcit, maxime in Ponto. Cauſa, multitudo amnium dulces inferentium aquas. Amiam uocant, cuius incrementum ſingulis diebus intelligitur. Cũ thynnis hæ & pelamides in Pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum ſuis quæque ducibus, et primi omnium ſcombri, quibus eſt in aquis ſulphureus color, extra qui cæteris. Hiſpaniæ cetarias his replēt, thynnis non commeantibus. Sed in Pontum nulla intrat beſtia piſcibus malefica, præter uitulos et paruos delphinos. Thynni dextra ripa intrant, exeunt læua. Id accidere exiſtimatur, quia dextro oculo plus cernunt, utroque natura hebete. Eſt in Euripo Thraciј Boſphori, quo Propontis Euxino iungitur, in ipſis Europam Aſiamq́; ſeparantis freti anguſtiјs, ſaxum miri candoris, à uado ad ſumma perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Aſiæ. Huius aſpectu repēte territi, ſemper aduerſum Byzantiј promontorium, ex ea cauſa appellatum auricor-

riu, præcipiti petũt agmine. Itaq; oĩs captura Byzantij eſt, magna Chalcedonis penuria, D. p. medij iterfluentis Euripi. Opperiuntur aũt aquilonis flatum, ut ſecundo fluctu exeant ex Ponto: nec niſi intrantes Pontũ Byzãtij capiũtur. Bruma nõ uagantur: ubic q; deprehẽſi uſq; ad æquinoctium ibi hybernãt. Iidem ſæpe nauigia uelis euntia comitantes, mira quadã dulcedine p aliquot horarum ſpatia & paſſuũ millia à gubernaculis nõ ſeparantur, ne tridente quidẽ in eos ſæpius iacto territi. Quidã eos qui hoc ẽ thynnis faciant, põpilos uocant. Multi in Propontide æſtiuant, Pontũ nõ intrant. Itẽ ſoleæ, cum rhombi intrẽt: nec ſepia eſt, cũ loligo reperiatur. Saxatiliũ, turdus & merula deſunt, ſicut cõchylia, cum oſtreæ abundẽt. Omnia aũt hybernãt in Aegæo. Intrantiũ Pontum ſoli nõ remeãt trichiæ. Græcis. n. in pleriſque noibus uti par erit, qñ alys atq; alijs eoſdẽ diuerſi appellauere tractus. Sed hi ſoli Iſtrum amnẽ ſubeunt, ex eo ſubterraneis eius uenis in Adriaticum mare defluunt: itaque et illic deſcendentes, nec unq̃ ſubeuntes ẽ mari, uiſuntur. Thynnorũ captura eſt à Vergiliarum exortu ad Arcturi occaſum: reliquo tẽpore hyberno latent in gurgitibus imis, niſi tepore aliquo euocati, aut plenilunijs. Pingueſcunt & in tm̃, ut dehiſcant. Vita lõgiſſima his biennio. Animal eſt paruũ, ſcorpionis effigie, aranei magnitudine. Hoc ſe & thynno & ei qui gladius uocatur, crebro delphini magnitudinem excedenti, ſub pinna affigit aculeo: tantóq; infeſtat dolore, ut in naues ſæpenumero exiliant. Quod & aliâs faciũt aliorũ uim timentes, mugiles maxime, tã præcipuæ uelocitatis, ut tranſuerſa nauigia interim ſuperiaciant.

De augurijs & diuerſitate piſcium. Cap. XVI.

Sunt & in hac parte naturæ auguria, ſunt et piſcibus præſcita. Siculo bello ambulante in littore Auguſto, piſcis è mari ad pedes eius exilijt: quo argumento uates reſpõdere, Neptunum patrem adoptantem eum ſibi, Sex. Pompeio repudiato. Tanta erat naualis rei gloria: ſub pedibus Cæſaris futuros qui maria tempore illo tenerent. Piſcium fœminæ maiores, quàm mares. In quodam genere omnino non ſunt mares, ſicut in erythinis et Chanis. Omnes enim ouis grauidæ capiuntur. Vagantur gregatim ferè cuiuſque generis ſquamoſi. Capiuntur ante ſolis ortum: tum maxime piſcium fallitur uiſus. Noctibus quidem illuſtribus æque quàm die cernunt. Aiunt & ſi iteretur gurges, intereſſe capturæ, itaque plures ſecundo tractu trahi, quàm primo. Guſtu olei maxime, dein modicis imbribus gaudẽt aluntur'q;. Quippe et harundines, quamuis in palude prognatæ, non tamen ſine imbre adoleſcunt: & aliâs ubicunque piſces in eadem aqua aſſidui, niſi appluat, exanimantur. Prægelidam hyemem omnes ſentiunt, ſed maxime qui lapidem habere in capite exiſtimantur, ut lupi, coracini, ſciena, pagri. Cum aſperæ hyemes fuere, multi cæci capiuntur. Itaque his menſibus iacent in ſpeluncis conditi, ſicut in terreſtrium genere retulimus. Maxime hippurus & coracinus hyeme non capti, præterquam ſtatis diebus paucis, & ijſdem ſemper. Itẽ murena & orphus, conger, percæ, et ſaxatiles omnes. Terra quidem, hoc eſt uado maris excauato condi per hyemes torpedinem, pſittam, ſoleam'q; tradunt. Quidã rurſus æſtus impatientia, medijs feruoribus ſexagenis die-

bus latent, ut glaucus, aſelli, auratæ. Fluuiatilium ſilurus caniculæ exortu ſyderatur, et aliàs fulgure ſopitur. Hoc & in mari accidere cyprino putant: Et alioquin totum mare ſentit exortum eius ſyderis, quod maxime in Boſphoro apparet. Algæ enim & piſces ſuperferuntur, ab imo uerſa omnia.

De mugili & alijs piſcibus, & quod non ijdem ubique placeant. Cap. XVII.

Mugilum natura ridetur, in metu capite abſcondito, totos ſe occultari credentium. Iiſdem tamen tanta ſalacitas, ut in Phœnice et Narbonenſi prouincia coitus tempore e uiuarijs marem linea longinqua per os ad branchias religata emiſſum in mare, eademq; linea retractum fœminæ ſequantur ad littus, rurſusq; fœminam mares partus tempore. Apud antiquos piſcium nobiliſſimus habitus acipenſer, unus omniũ ſquamis ad os uerſis, contra aquam nando meat: nullo nunc in honore eſt: quod quidem miror, cum ſit rarus inuentu. Quidam eum elopem uocãt. Poſtea præcipuam autoritatem fuiſſe lupo & aſellis, Cornelius Nepos & Laberius poëta mimorum tradidere. Luporũ laudatiſſimi, qui appellantur lanati à candore molli-tiaq; carnis. Aſellorum duo genera, callariæ minores et bacchi, qui non niſi in alto capiuntur, ideoq; prælati prioribus. At in lupis, in amne capti præferuntur. Nũc ſcaro datur principatus, qui ſolus piſcium dicitur ruminare, herbisq; ueſci non alijs piſcibus, mari Carpathio maxime frequens. Promontorium Troadis Lecton ſpõte nunquam tranſit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe Optatus e libertis præfectus claſſis, inter Oſtiẽ

ſem & Campaniæ oram ſparſos diſſeminauit. Quinquennio ferè cura eſt adhibita, ut capti redderentur mari. Poſtea frequentes inueniuntur Italiæ in littore, non ante ibi capti. Admouitq; ſibi gula ſapores piſcibus ſatis, & nouum incolam mari dedit, ne quis peregrinas aues Romæ parere miretur. Proxima eſt his menſa generis duntaxat muſtelarum, quas mirum dictu inter alpes quoque lacus Rhetiæ Brigantinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima eſt & copia mullis, ſicut magnitudo modica, binasq; libras ponderis raro admodum exuperant, nec in uiuarijs piſcinisq; creſcunt. Septentrionalis tantum hos et proxima occidentis parte non gignit oceanus: cætero eorum genera plura. Nam & alga ueſcuntur, & oſtreis, & limo, & aliorum piſcium carne, barba gemina inſigniuntur inferiori labro. Lutarium ex ijs uiliſſimi generis appellant. Hunc ſemper comitatur ſargus nomine alius piſcis. & cœnum fodiente eo, excitatum deuorat pabulum. Nec littoralibus gratia. Laudatiſſimi cõchylium ſapiunt. Nomen his Feneſtella à colore mulleorum calciamentorum datum putat. Pariunt ter anno. His certe toties fœtura apparet. Mullum expirãtem uerſicolori quadam & numeroſa uarietate ſpectari proceres gulæ narrant, rubentium ſquamarũ multiplici mutatione palleſcentem, utique ſi uitro ſpectetur incluſus. M. Apicius ad omne luxus ingenium mirus, in ſociorũ garo (nam ea quoque res cognomen inuenit) necari eos præcellens putauit; atque è iecore eorum alecem excogitare prouocauit. Id enim eſt facilius dixiſſe, quàm quis uicerit. Aſinius Celer è conſularibus, hoc piſce prodigus,

Claudio principe unum mercatus octo millibus nummûm: quæ reputatio aufert tranſuerſum animum ad contemplationem eorum, qui in conqueſtione luxus cocos emi ſingulos pluris, quàm equos quiritabăt. At nũc coci triumphorum pretijs parantur, & coquorum piſces. Nullusq́; propè iã mortalis æſtimatur pluris, q̃ qui peritiſſime cenſum domini mergit.

De mullo, ſalpa, & ſalmone. Cap. XVIII.

m Vllum LXXX. librarũ in mari rubro captũ Licinius Mutianus prodidit, quanti mercatura eum luxuria, ſuburbanis littoribus inuentum? Eſt & hæc natura, ut alij alibi piſces principatũ obtineant: coracinus in Aegypto: Zeus idem faber appellatus, Gadibus: circa Ebuſum ſalpa, obſcœnus alibi, & qui nuſquam percoqui poſſit, niſi ferula uerberatus: in Aquitania ſalmo fluuiatilis marinis omnibus præfertur. Piſcium alij branchias multiplices habent, alij ſimplices, alij duplices. his aquam emittunt acceptam ore. Senectutis indicium ſquamarum duritia, quæ nõ ſunt omnibus ſimiles. Duo lacus Italiæ in radicibus alpiũ, Larius & Verbanus appellantur, in quibus piſces oĩbus annis Vergiliarum ortu exiſtunt ſquamis conſpicui crebris atque præacutis, clauorum caligarium effigie: nec amplius, quàm circa eum menſem uiſuntur.

De exocœto. Cap. XIX.

m Iratur & Arcadia ſuum exocœtum, appellatum ab eo quòd in ſiccum ſomni cauſa exeat. Circa Clitorium uocalis hic traditur, & ſine brãchijs: idẽ aliquibus adonis dictus. Exeũt in terrã et q marini mures uocãtur, et polypi, et murenæ. Quin et

in Indiæ fluminibus certũ genus piſciũ, ac deide reſilit: nam ſtagna & amnes tranſeunt. Pleriſque euidens ratio eſt, ut tuto fœtus edant, quia non ſunt ibi quæ deuorent fœtus, fluctusq; minus ſæuiant. Has intelligi ab his cauſas ſeruariq; temporum uices magis miretur, ſi quis reputet quoto cuique hominum noſci uberrimam eſſe capturam ſole tranſeunte piſcium ſignum.

Digeſtio piſciũ in figuras corporũ. Cap. XX.

m Arinorum alij ſunt plani, ut rhombi, ſoleæ ac paſſeres, qui à rhombis ſitu tantum corporũ differunt. Dexter reſupinatus eſt illis, paſſeri læuus. Alij longi, ut murena, conger. Ideo pinnarũ quoque ſiunt diſcrimina, quæ pedum uice ſunt datæ piſcibus. Nullis ſuper quinas. Quibuſdam binæ, quibuſdã trinæ, aliquibus nullæ. In Fucino tantũ lacu piſcis eſt, qui octonis pinnis natat. Binæ omnino longis & lubricis, ut anguillis & congris. Nullæ, ut murenis, quibus nec branchiæ. Hæc omnia flexuoſo corporum impulſu ita mari utuntur, ut ſerpentes terra: in ſicco quoque repunt, ideo etiam uiuaciora talia. Et è planis aliqua non habent pinnas, ut paſtinacæ: ipſa enim latitudine natant: Et quæ mollia appellãtur, ut polypi, quoniam pedes illis pinnarum uicem præſtant.

De anguillis. Cap. XXI.

a Nguillæ octonis uiuunt annis. Durant et ſine aqua ſenis diebus aquilone ſpirante, auſtro paucioribus. At hyemem eædem in exigua aqua non tolerant, nec in turbida: ideo circa Vergilias maxime capiuntur, fluminibus tum præcipue turbidis. Paſcuntur noctibus. Exanimes piſciũ ſolæ non fluitãt.

De lacu Benaco. Cap. XXII.

l Acus eſt Italiæ Benacus, in Veronenſi agro Minciū amnem tranſmittens, ad cuius emerſus annuo tempore octobri ferè menſe, autūnali ſydere, ut palàm eſt, hyemato lacu, fluctibus glomeratæ uoluuntur in tantum mirabili multitudine, ut in excipulis eius fluminis, ob hoc ipſum fabricatis ſingulorum milium globi reperiantur.

De murena. Cap. XXIII.

m Vrena quocunque tempore parit, cum cæteri piſces ſtato pariāt. Oua eius citiſſime creſcūt: in ſicco littore lapſas uulgus coitu ſerpentium impleri putat. Ariſtoteles Myrinum uocat marem qui generat: Diſcrimen eſſe, quòd murena uaria & īfirma ſit, Myrinus unicolor & robuſtus, denteſq; extra os habeat. In Gallia ſeptentrionali murenis omnibus dextræ in maxilla ſeptenæ maculæ, ad formam ſeptentrionis, aureo colore fulgent, duntaxat uiuentibus, pariterq; cū anima extinguuntur. Inuenit in hoc animali documenta ſæuitiæ Vedius Pollio eques Ro. ex amicis diui Auguſti, uiuarijs earum immergens damnata mancipia, non tanquam ad hoc feris terrarum non ſufficientibus, ſed quia in alio genere totum pariter hominem diſtrahi ſpectare non poterat. Ferunt aceti guſtu præcipue eas in rabiem agi. Tenuiſſimum his tergus: contra anguillis craſſius, eóq; uerberari ſolitos tradit Verrius prætextatos, & ob id multam his dicit non inſtitutam.

De planis piſcibus. Cap. XXIIII.

p Lanorum piſcium alterum eſt genus, quod pro ſpina cartilaginem habet, raiæ, paſtinacæ, ſquati-

tinæ, torpedo: & quos bouis, lamiæ, aquilæ, ranæ nominibus Græcia appellat. Quo in numero ſunt ſquali quoque, quamuis non plani. Hæc græce in uniuerſum ſelache appellauit Ariſtoteles primus, hoc nomine eis impoſito: nos diſtinguere non poſſumus, ni cartilaginea appellare libeat. Omnia autem carnoſiora ſunt talia, & ſupina ueſcuntur, ut in delphinis diximus. Et cum cæteri piſces oua pariant, hoc genus ſolum ut ea quæ cete appellant animal parit, excepta quam ranã uocãt.

De echencide. Cap. XXV.

Est paruus admodum piſcis aſſuetus petris, echeneis appellatus: hoc carinis adhærente naues tardius ire creduntur, inde nomine impoſito, quam ob cauſam amatorijs quoque ueneficijs infamis eſt, & iudiciorum ac litium mora: quæ crimina una laude penſat, fluxus grauidarum utero ſiſtens, partusq; continens ad puerperium: In cibos tamen non admittitur. Pedes eum habere arbitratur Ariſtoteles, ita poſita pinnarum ſimilitudine. Mutianus muricem eſſe latiorem purpura, neque aſpero, neque rotundo ore, neque in angulos prodeunte roſtro, ſed ſimplice, concha utroque latere ſeſe colligente: quibus inhærentibus, plenam uentis ſtetiſſe nauem, portantem nuncios à Periandro, ut caſtrarẽtur nobiles pueri: conchasq; quæ id præſtiterint, apud Gnidiorum Venerem coli. Trebius Niger pedalem eſſe, & craſſitudine quinque digitorũ: naues morari. Præterea hanc eſſe uim eius aſſeruati in ſale, ut aurum quod deciderit in altiſſimos puteos, admotus extrahat.

De uarietate naturæ piſcium. Cap. XXVI.

m Vtant colorem candidæ hyeme menæ, & fiūt æſtate nigriores. Mutat & phycis, reliquo tēpore candida, uere uaria. Eadem piſcium ſola nidificat ex algi, atque in nido parit. Volat hirundo, ſané perquam ſimilis uolucri hirundini: item miluus.

De lucerna piſce, & dracone marino. Cap. XXVII.

s Vbit in ſumma maria, piſcis ex argumento appellatus lucerna, linguáq; ignea per os exerta, tranquillis noctibus relucet. Attollit é mari ſeſquipedanea feré cornua, quæ ab his nomen traxit. Rurſus draco marinus captus, atque immiſſus in harenā, cauernam ſibi roſtro mira celeritate excauat.

De piſcibus ſanguine carentibus. Cap. XXVIII.

p Iſcium quidam ſanguine carent, de quibus dicemus. Sūt autem tria genera: In primis quæ mollia appellantur, deinde contecta cruſtis tenuibus, poſtremo teſtis concluſa duris. Mollia ſunt, loligo, ſepia, polypus, & cætera eius generis. His caput inter pedes & uentrem, pediculi octoni omnibus. Sepiæ & loligini pedes duo ex his longiſſimi et aſperi, quibus ad ora admouent cibos, & in fluctibus ſe uelut ancoris ſtabiliunt: cæteri cirri quibus uenantur.

De loligine, & ſepijs, & polypis, & nautilis. Cap. XXIX.

l Oligo etiam uolitat, extra aquam ſe efferens, quod & pectunculi faciunt, ſagittæ modo. Sepiarum generis mares uarij & nigriores, cōſtantiæq; maioris. Percuſſæ tridente fœminæ auxiliantur, at fœmina icto mare fugit. Ambo aūt ubi ſenſere ſe

apprehēdi, effuſo atramento, quod pro ſanguine his eſt, infuſcata aqua abſconduntur. Polyporum multa genera: Terreni maiores, quàm pelagij, omnes brachijs ut pedibus ac manibus utuntur: cauda uero quæ eſt biſulca & acuta, in coitu. Eſt polypis fiſtula in dorſo, qua trāſmittunt mare: eamq́; modo in dexteram partem, modo in ſiniſtrā transferunt. Natant obliqui in caput, quod durum eſt ſufflatione uiuentibus. Cæterum per brachia uelut acetabulis diſperſis, eo hauſtu quodammodo, cui adhæreſcunt, tenent ſupini, ut auelli non queant. Vada non apprehendunt: & grandibus minor tenacitas. Soli mollium in ſiccum exeunt duntaxat aſperum; leuitatem odere. Veſcuntur conchyliorum carne, quorum conchas complexu crinium frāgunt: itaque præiacentibus teſtis cubile eorum deprehenditur. Et cum alioqui brutum habeatur animal, ut quod ad manum hominis adnat, in re quodammodo familiari callet. Omnia in domum comportat, dein putamina eroſa carne egerit, adnatantes piſciculos ad ea uenatur. Colorem mutat ad ſimilitudinem loci, & maxime in metu. Ipſum brachia ſua rodere falſa opinio eſt. Id enim à congris euenit ei: ſed renaſci ſicut colotis et lacertis caudam, haud falſum. Inter præcipua autem miracula eſt qui uocatur nautilos, ab alijs pompilos. Supinus in ſumma æquorū peruenit, ita ſe paulatim ſubrigens, ut emiſſa omni per fiſtulam aqua, uelut exoneratus ſentina, facile nauiget. Poſtea duo prima brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit. Qua uelificante in aura, cæteris ſubremigans brachijs, media cauda ut gubērnaculo ſe regit. Ita uadit alto, Liburnicarū ludēs ima-

gine: & ſi quid pauoris interueniat, hauſta ſe mergens aqua.

De ozena, nauplio, & locuſtis. Cap. XXX.

Polyporum generis ozena, dicta à graui capitis odore, ob hoc maxime murenis eam conſectantibus. Polypi binis menſibus conduntur. Vltra bimatum non uiuunt. Pereunt autem tabe ſemper, fœminæ celerius, & ferè à partu. Non ſunt prætereunda & L. Lucullo proconſule Bæticæ comperta de polypis, quæ Trebius Niger è comitibus eius prodidit. Auidiſſimos eſſe concharum. illas ad tactum cóprimi, præcidentes brachia eorum, ultróq; eſcam ex prædante capere. Carent conchæ uiſu, omniq; ſenſu alio, q̃ cibi & periculi. Inſidiantur ergo polypi apertis: impoſitoq; lapillo extra corpus, ne palpitatu eijciatur, ita ſecuri graſſantur, extrahuntq; carnes: illæ ſe contrahunt, ſed fruſtra diſcuneatæ. Tanta ſolertia animalium hebetiſſimis quoque eſt. Præterea negat ullum eſſe atrocius animal ad conficiendum hominem in aqua. Luctatur enim complexu, & ſorbet acetabulis, ac numeroſo ſuctu detrahit, cum in naufragos urinantes ue impetum capit. Sed ſi inuertatur, elangueſcit uis. Exporrigũt enĩ ſe reſupinati, mire omnibus marinis expetentibus odorem quoque eorum: qua de cauſa & naſſis illinuntur. Cætera quæ idem retulit, monſtro propiora poſſunt uideri. Carteiæ in cetarijs aſſuetus exire è mari in lacus eorum apertos, atque ibi ſalſamenta populari, conuertit in ſe cuſtodum indignationem aſſiduitate furti immodici. Sepes erant obiectæ, ſed has tranſcendebat per arborem: nec deprehendi potuit niſi canum ſagacitate.

Hi redeuntem circumuaſere noctu, concitiq; cuſtodes expauere nouitatem. Primum omnium magnitudo inaudita erat, deinde color muria obliti odore diri. Quis ibi polypum expectaſſet, aut ita cognoſceret? cum monſtro dimicare ſibi uidebantur. Nanque & afflatu terribili canes agebat, nunc extremis crinibus flagellatos, nunc robuſtioribus brachijs clauarum modo incuſſos, ægre'q; multis tridentibus confici potuit. Oſtendere Lucullo caput eius dolij magnitudine, amphorarum quindecim capax, atque (ut ipſius Trebij uerbis utar) barbas quas uix utroque brachio complecti eſſet, clauarum modo toroſas: longas pedum XXX. acetabulis ſiue caliculis urnalibus peluium modo, dentes magnitudini reſpondentes. Reliquiæ aſſeruatæ miraculo pepēdere pōdo DCC. Sepias quoque et loligines eiuſdem magnitudinis expulſas in littus illud, idem autor eſt. In noſtro mari loligines quinûm cubitorum capiuntur, ſepiæ binûm. Neq; his bimatu longior uita. Nauigeram ſimilitudinem & aliam in Propontide uiſam ſibi prodidit Mutianus: concham eſſe acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora roſtrata: in hac condi nauplium animal ſepiæ ſimile, ludendi ſocietate ſola: duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim uectorē demiſſis palmulis ferire ut remis. Si uero flatus inuitent, eaſdem in uſu gubernaculi porrigi, pandi'q; concharum ſinus auræ. Huius uoluptatem eſſe ut ferat, illius ut regat: ſimul'q; eam deſcendere in duo ſenſu carentia: niſi forte triſti (id enim conſtat) omine nauigantium humana calamitas in cauſa eſt. Locuſtæ cruſta fragili muniūtur in eo genere, quod caret ſanguine. Latent menſibus quinis: Similiter cancri, qui co-

dem tempore occultantur, & ambo ueris principio ſeneĉtutem anguium more exuunt renouatione tergorum. Cætera in undis natant: locuſtæ reptantium modo fluitant: ſi nullus ingruat metus, recto meatu cornibus, quæ ſunt propria rotũditate præpilata, ad latera porrectis: iiſdem erectis in pauore oblique in latera procedunt. Cornibus inter ſe dimicant. Vnum hoc animalium, niſi uiuum feruenti aqua incoquatur, fluida carne non habet callum.

De cancris, echinis, et echinometris. Cap. XXXI.

Iuunt petroſis locis, cancri mollibus. Hyeme aprica littora ſectantur: æſtate in opaca gurgitum recedunt. Omnia eius generis hyeme læduntur, autumno & uere pingueſcunt, & plenilunio magis, quia nocte ſydus tepido fulgore mitificat. Cancrorum genera, carabi, aſtaci, maiæ, paguri, heracleotici, leones, & alia ignobiliora. Carabi cauda à cæteris cãcris diſtant. In Phœnice hippœ uocantur, tantæ uelocitatis ut conſequi non ſit. Cancris uita longa. Pedes octoni, omnes in obliquum flexi. Fœminæ primus pes duplex, mari ſimplex. Præterea bina brachia denticulatis forcipibus. Superior pars in primoribus his mouetur, inferiore immobili. Dextrum brachium omnibus maius. Vniuerſi ubi aliquando congregantur, os ponti euincere non ualent, quamobrem regreſſi circumeunt, apparetq; tritum iter. Pinnother autem uocatur minimus ex oĩ genere, ideo opportunus iniuriæ. Huic ſolertiæ eſt inaniũ oſtrearũ teſtis ſe cõdere: & cũ accreuerit, migrare in capaciores. cãcri in pauore ẽt retrorſum pari uelocitate redeunt. Dimicãt inter ſe ut arietes, aduerſis

cornibus incurſantes. Contra ſerpentium ictus medentur. Sole cancri ſignum tranſeunte, & ipſorum, cum exanimati ſint, corpus transfigurari in ſcorpiones narratur in ſicco. Ex eodem genere ſunt echini, quibus ſpinæ pro pedibus. Ingredi eſt his in orbem uolui: itaque detritis ſæpe aculeis inueniuntur. Ex his echinometræ appellantur, quorum longiſſimæ ſpinæ, calices minimi. Nec omnibus idem uitreus color. Circa Toronen candidi naſcuntur, ſpina parua. Oua omnium amara, quina numero. Ora in medio corpore in terram uerſa. Tradunt ſæuitiam maris præſagire eos, correptiſq; operiri lapillis, mobilitatem pondere ſtabilientes: nolunt uolutatione ſpinas atterere. Quod ubi uidere nautici, ſtatim pluribus ancoris nauigia infrenant.

De cochleis. Cap. XXXII.

IN eodē genere cochleæ, aquatiles terreſtreſq;, exercentes ſe domicilio, binaq; ceu cornua protendentes contrahenteſq;: oculis carent: itaque corniculis prætentant iter.

De pectinibus, murice, & concharum generibus. Cap. XXXIII.

PEctines in mari ex eodem genere habentur, reconditi et ipſi in magnis frigoribus, ac magnis æſtibus: ungueſq; uelut igne lucentes in tenebris, etiam in ore mandentium. Firmioris iam teſtæ murices, & concharum genera: in quibus magna ludētis naturæ uarietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concauis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæſis, in dorſum elatis, leuibus, rugatis, dēticulatis, ſtriatis, uertice muricatim intorto, margine in

mucronem

emiſſo, foris effuſo, intus replicato: iam diſtinctione uirgulata, crinita, criſpa, cuniculatim, pectinatim, imbricatim undata, cancellatim reticulata, in obliquum, in rectum expanſa, denſata, porrecta, ſinuata breui nodo ligatis, toto latere connexis, ad plauſum apertis, ad buccinam recuruis. Nauigant ex his ueneriæ, præbentesq́; cõcauam ſui partem & auræ opponentes, per ſumma æquorum uelificant. Saliunt pectines, & extra uolitant, ſeq́; & ipſi carinant.

De diuitijs marinis. Cap. XXXIIII.

Sed quid hæc tam parua commemoro, cum populatio morum atque luxuria non aliũde maior, quàm è concharum genere proueniat? Iam quidem ex tota rerum natura damnoſiſſimum uentri mare eſt, tot modis, tot menſis, tot piſcium ſaporibus, quibus pretia capientium periculo fiunt.

Quomodo naſcantur, & ubi & quomodo inueniantur margaritæ. Cap. XXXV.

Sed quota hæc portio eſt reputantibus purpuras, conchylia, margaritas? Parum ſcilicet fuerat in gulas condi maria, niſi manibus, auribus, capite, toto corpore à fœminis iuxta uirisq́; geſtarentur. Quid mari cum ueſtibus? Quid undis fluctibusq́; cum uellere? Non recte recipit hæc nos rerum natura niſi nudos. Eſto, ſit tanta uentri cum eo ſocietas, quid tergori? Parum ſit, niſi qui ueſcimur periculis, etiã ueſtiamur. Adeo per totum corpus, anima hominis quæſita maxime placent. Principium ergo culmenq́; omniũ rerum pretij, margaritæ tenent. Indicus maxime has mittit oceanus. Inter illas belluas tales tantasq́;, quas di

diximus per tot maria uenientes, longo terrarũ tractu, é tantis ſolis ardoribus, atque Indis quoque in inſulas petuntur & admodum paucas. Fertiliſſima eſt Taprobane & Toidis, ut diximus in circuitu mundi: Item Perimula promontorium Indiæ. Præcipue autem laudantur circa Arabiam in Perſico ſinu maris rubri. Origo atque genitura conchæ, eſt haud multum oſtrearum conchis differens. Has ubi genitalis anni ſtimulauerit hora pandentes ſeſe quadam oſcitatione impleri roſcido conceptu tradunt, grauidas poſtea eniti: partumq́; concharum eſſe margaritas pro qualitate roris accepti: ſi purus influxerit, candorem conſpici: ſi uero turbidus, & fœtum ſordeſcere: eundem pallere, cœlo minante conceptum: ex eo quippe conſtare, cœliq́; eis maiorem ſocietatem eſſe, quàm maris: inde nubilum trahi colorẽ, aut pro claritate matutina ſerenum. Si tempeſtiue ſatientur, grandeſcere & partus. Si fulguret, comprimi conchas, ac pro ieiunij modo minui. Si uero et tonuerit, pauidas ac repente cõpreſſas quæ uocant phyſemata efficere, ſpeciem modo inani inflatam ſine corpore: hos eſſe concharum abortus. Sani quidem partus multiplici conſtant cute, non improprie callum ut exiſtimari corporis poſſit: itaque & purgantur à peritis. Miror ipſo tantum eas cœlo gaudere, ſole rubeſcere, candoremq́; perdere ut corpus humanum. Quare præcipuum cuſtodiunt pelagiæ, altius merſæ, quàm ut penetrent radij. Flaueſcunt tamen & illæ ſenecta, rugiſq́; torpeſcunt: nec niſi iuuenta conſtat ille qui quæritur uigor. Craſſeſcunt etiam in ſenecta, conchiſq́; adhæreſcunt, nec ijs auelli queunt niſi lima: quibus una tantum eſt facies, & ab ea rotun-

ditas, auerſis planicies, ob id tympana nominantur. Co hærentes uidemus in conchis hac dote unguenta circumferentibus. Cætero in aqua mollis unio, exemptus protinus dureſcit. Concha ipſa cum manum uidet comprimit ſeſe, operit'q; opes ſuas, gnara propter illas ſe peti: manum'q; ſi præueniat, acie ſua abſcindit, nulla iuſtiore pœna, & alijs munita ſupplicijs: Quippe inter ſcopulos maior pars inuenitur: ſed in alto quoque comitantur marinis canibus: nec tamen aures fœminarum arcentur. Quidam tradunt, ſicut apibus, ita concharũ examinibus ſingulas magnitudine & uetuſtate præcipuas eſſe ueluti duces, miræ ad cauendum ſolertiæ: has urinantiũ cura peti, illis captis, facile cæteras palãtes retibus icludi. Multo deinde obrutas ſale in uaſis fictilibus, eroſa carne omni, nucleos quoſdam corporum, hoc eſt, uniones decidere in ima. Vſu atteri non dubium eſt, colorem'q; indiligentia mutari. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere, haud promptis rebus, in tantum ut nulli duo reperiantur indiſcreti: unde nomen unionum Romanæ ſcilicet impoſuere deliciæ. Nam id apud Græcos non eſt, ne apud barbaros quidem inuentores eius aliud, quàm margaritæ. Et in candore ipſo magna differentia. Clarior in rubro mari repertus. Indicus ſpecularium lapidum ſquamas aſſimulat, aliàs magnitudine præcellens. Summa laus coloris eſt exaluminatos uocari. Et procerioribus ſua gratia eſt. Elenchos appellãt faſtigiata lõgitudine, alabaſtrorum figura in pleniorem orbem deſinentes. Hos digitis ſuſpendere, & binos ac ternos auribus, fœminarum gloria eſt. Subeunt luxuriæ eius nomina et tædia.

exquiſita perditione portatu: ſiquidem cum id fecere, crotalia appellant, ceu ſono quoque gaudeant, & colliſu ipſo margaritarum. Affectantq́; iam & pauperes lictorem fœminæ in publico, unionem eſſe dictitantes. Quin & pedibus, nec crepidarum tantum obſtragulis, ſed totis ſocculis addunt. Neque enim geſtare iam margaritas, niſi calcent, ac per uniones etiam ambulent, ſatis eſt. In noſtro mari reperiri ſolebant, crebrius circa Boſphorũ Thracium, ruffi ac parui in conchis, quas myas appellant: At in Acarnania, quæ uocatur pinna gignit. Quo apparet non uno conchæ genere naſci. Nanque et Iuba tradit Arabicis concham eſſe ſimilem pectini inſecto, hirſutam echinorum modo: ipſum unionem in carne, grandini ſimilem. Conchæ non tales ad nos afferũtur. Nec in Acarnania autem laudati reperiuntur, enormes ferè, colorisq́; marmorei. Meliores circa Actiũ, ſed & hi parui: & in Mauritaniæ maritimis. Alexander Polyhiſtor & Sudines ſeneſcere eos putant, coloremq́; expirare. Eorum corpus ſolidum eſſe manifeſtum eſt, quòd nullo lapſu franguntur. Non autem ſemper in media carne reperiuntur, ſed alijs atque alijs locis. Vidimusq́; iam extremis etiam marginibus uelut è concha exeuntes: & in quibuſdam quaternos quinosq́;. Pondus ad hoc æui ſemunciæ pauci ſingulis ſcrupulis exceſſere. In Britannia paruos atque decolores naſci certum eſt: quoniam diuus Iulius thoracem, quem Veneri genitrici in templo eius dicauit, ex Britannicis margaritis factum uoluerit intelligi. Lolliam Paulinam, quæ fuit Caij principis matrona, ne ſerio quidem ac ſolenni ceremoniarum aliquo apparatu, ſed mediocrium etiam

ſponſalium cœna, uidi ſmaragdis margaritisq́; opertā, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, ſpiris, auribus, collo, manibus digitisq́;, quæ ſumma quadringēties H-S colligebat ipſam confeſtim paratam nuncupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant, ſed auitæ opes, prouinciarum ſcilicet ſpolijs partæ. Hic eſt rapinarum exitus: hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriente, interdicta amicitia à Caio Cæſare Auguſti filio, uenenum biberet, ut neptis eius CCCC. H-S opta ſpectaretur ad lucernas. Computet nunc aliquis ex altera parte, quantum Curius aut Fabricius in triumphis tulerint: imaginetur illorum fercula, & ex altera Lolliam, unam imperij mulierculam accubantem: non illos curru detractos, quàm in hoc uiciſſe malit? Nec hæc ſumma luxuriæ exempla ſunt: Duo fuere maximi uniones per omne æuum, utrunque poſſedit Cleopatra, Aegypti reginarum nouiſſima, per manus orientis regum ſibi traditos. Hæc cum exquiſitis quotidie Antonius ſaginaretur epulis, ſuperbo ſimul ac procaci faſtu, ut regina meretrix lautitiam eius omnem apparatumq́; obtrectans, quærente eo quid aſtrui magnificentiæ poſſit, reſpondit, una ſe cœna centies H-S abſumpturam. Cupiebat diſcere Antonius, ſed fieri poſſe non arbitrabatur. Ergo ſponſionibus factis, poſtero die quo iudicium agebatur, magnificam aliâs cœnam, ne dies periret, ſed quotidianam Antonio appoſuit, irridenti, computationemq́; expoſtulāti. At illa corollarium id eſſe, conſumpturāq́; ſe ea in cœna taxationem confirmans, ſolamq́; ſe centies H-S cœnaturam, inferri menſam ſecundam iuſſit.

Ex præcepto miniſtri unum tantum uas ante eam poſuere aceti, cuius aſperitas uiſq; in tabem margaritas reſoluit. Gerebat auribus cum maxime ſingulare illud, et uere unicum naturæ opus. Itaque expectante Antonio quid nam eſſet actura, detractum alterum merſit, ac liquefactum abſorbuit. Iniecit alteri manum L. Plancus iudex ſponſionis eius, eum quoque paranti ſimili modo abſumere, uictumq; Antonium pronunciauit homine irato. Comitetur fama unionis eius parem, capta illa tantæ quæſtionis uictrice regina diſſectum, ut eſſet in utriſque Veneris auribus Romæ in pantheo dimidia eorum cœna. Non ferent tamen hanc palmam, ſpoliabunturq; etiam luxuriæ gloria. Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius tragœdi Aeſopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres, ne in triumuiratu ſuo nimis ſuperbiat Antonius, penè hiſtrioni comparatus: & quidē nulla ſponſione ad hoc productus, quo id magis regium erat, ſed ut experiretur in gloria palati, quid ſaperent margaritæ: atque ut mire placuere, ne ſolus hoc ſciret, ſingulos uniones conuiuis ſorbendos dedit. Romæ in promiſcuum ac frequentem uſum ueniſſe, Alexandria in ditionem redacta: primum autem cœpiſſe circa Syllana tempora minutas & uiles Feneſtella tradit manifeſto errore, cum Aelius Stilo Iugurthino bello unionum nomen impoſitum maxime grandibus margaritis prodat. Et hoc tamen æternæ propè poſſeſſionis eſt. Sequitur hæredem, in mancipatū uenit ut prædium aliquod. Conchylia & purpuras oīs ora atterit, quibus eadem mater luxuria paria penè etiam margaritis pretia fecit.

De natura purpuræ & muricis. Cap. XXXVI.

Purpuræ uiuunt annis plurimum ſeptenis. Latent ſicut murices circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur uerno tempore, mutuóq; attritu lentorem cuiuſdam ceræ ſaliuant. Simili modo & murices. Sed purpuræ florem illum tingendis expetitum ueſtibus, in medijs habent faucibus. Liquoris hic minimi eſt in candida uena, unde pretioſus ille bibitur nigrantis roſæ colore ſublucens. Reliquum corpus ſterile. Viuas capere contẽdunt, quia cũ uita ſua ſuccum eum euomunt. Et maioribus quidem purpuris detracta concha auferunt: minores trapetis frangunt, ita demum rorem eum excipiẽtes Tyrij. Præcipuus hic Aſiæ, in Meninge Africæ, & Getulo littore oceani, in Laconica Europæ. Huic faſces ſecureſq; Romanæ uiam faciunt, idémq; pro maieſtate pueritiæ eſt. Diſtinguit ab equite curiam, dijs aduocatur placandis, omnemq; ueſtẽ illuminat, in triumphali miſcetur auro: quapropter excuſata & purpuræ ſit inſania. Sed unde conchylijs pretia, queis uirus graue in fuco, color auſterus in glauco, & iraſcenti ſimilis mari? Lingua purpuræ longitudine digitali, qua paſcitur pforãdo reliqua cóchylia: tãta duritia aculeo eſt. Aqua dulci necãtur, et ſicubi flumẽ immergitur: alioqui captæ, diebus quinquagenis uiuũt ſaliua ſua. Cóchæ oẽs celerrime creſcũt, præcipue purpuræ: anno magnitudinẽ implẽt. Quod ſi hactenus trãſcurrat expoſitio, fraudatã profecto ſe luxuria credat, noſq; idiligẽtiæ dãnet. Quãobrẽ pſequemur ẽt officinas: ut tãq̃ in uita frugũ noſcitur rõ, ſic oẽs, qui iſtis gaudent, præmia uitæ ſuæ calleant. Concharũ ad purpuras

& conchylia eadem quidem eſt materia, ſed diſtat temperamento. Duo ſunt genera: Buccinum minor concha, ad ſimilitudinem eius buccini, quo ſonus editur: unde et cauſa nominis, rotunditate oris in margine inciſa. Alterũ purpura uocatur, caliculatim procurrente roſtro, & caliculi latere introrſus tubulato, quà proferatur lingua. Praeterea clauatum eſt ad turbidinem uſque aculeis in orbem ſeptenis ferè, qui non ſunt buccino, ſed utriſque orbes totidem quot habeant annos. Buccinum non niſi petris adhaeret, circaq́; ſcopulos legitur.

Quot ſunt genera. Cap. XXXVII.

Purpurae, nomine alio pelagiae uocantur. Earũ genera plura, pabulo & ſolo diſcreta. Lutenſe putri limo, & algenſe enutritum alga uiliſſimum: utriſque melius Tenienſe in Tenei maris ora collectum, hoc quoque tamen etiamnum leuius atque dilutius: calculoſae appellantur à calculo maris, mire apto conchylijs: & longe optimum purpuris. Dialutenſe, id eſt uario ſoli genere paſtum. Capiuntur autem purpurae paruulis rariſq; textu ueluti naſſis: in alto iactis. Ineſt ijs eſca, clusiles mordaceſq; conchae, ceu mitulos uidemus. has ſemineces, ſed redditas mari auido hiatu reuiuiſcentes, appetunt purpurae, porrectiſq; linguis infeſtant. at illae aculeo extimulatae claudunt ſeſe, comprimuntq; mordentia: ita pendentes auiditate ſua purpurae tolluntur.

Quo capiuntur tempore. Cap. XXXVIII.

Capi eas poſt canis ortum, aut ante uernum tẽpus utiliſſimum: quoniam cum faetificauere, fluxos habent ſuccos. Sed id tingentium offi-

ciniæ ignorant, cum ſumma uertatur in eo. Eximitur poſtea uena quam diximus, cui addi ſalem neceſſarium, ſextarios fermè in libras centenas. Macerari triduo, iuſtum. Quippe maior uis tanto quanto recentior. Feruere in plumbo, ſingulisq; aquæ amphoris centenas atque quinquagenas medicaminus libras æquari, ac modico uapore torreri, & ideo longinquæ fornacis cuniculo. Ita deſpumatis ſubinde carnibus quas hæſiſſe uenis neceſſe eſt, decimo fermè die liquata cortina, uellus elutriatum mergitur in experimentum: et donec ſpei ſatis fiat, uritur liquor. Rubens color nigrante deterior. Quinis lana potat horis, rurſusq; mergitur carminata, donec omnem ebibat ſaniem: Buccinum per ſe damnatur, quoniam fucum remittit. Pelagio admodum alligatur, nimiæq; eius nigritiæ dat auſteritatem illam nitoremq; qui quæritur cocci. Ita permixtis uiribus alterum altero excitatur aut aſtringitur. Summa medicaminum in libras uellerum, buccini CC, pelagii CXI. Ita fit amethyſti color eximius ille. At Tyrius pelagio primum ſatiatur immatura uiridiq; cortina: mox permutatur in buccino. Laus ei ſumma, color ſanguinis concreti, nigricans aſpectu, idemq; ſuſpectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicitur ſanguis.

Romæ quando uſus purpuræ. Cap. XXXIX.

Purpuræ uſum Romæ ſemper fuiſſe uideo, ſed Romulo in trabea. Nam toga prætexta & latiore clauo Tullum Hoſtilium è regibus primum uſum Hetruſcis deuictis ſatis conſtat. Nepos Cornelius, qui diui Augusti principatu obiit: Me, inquit, iuuene uiolacea purpura uigebat, cuius libra denariis cen

tum uenibat, nec multo poſt rubra Tarentina. Huic ſucceſſit dibapha Tyria, quæ in libras denarijs mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter ædilis curulis primus in prætexta uſus improbabatur: qua purpura quis non iam, inquit, triclinaria facit? Spinter ædilis fuit urbis conditæ anno ſeptingenteſimo, Cicerone conſule. Dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta eſſet, ueluti magnifico impendio, qualiter nunc omnes penè commodiores purpuræ tinguntur. In conchyliata ueſte cætera eadem ſine buccino: præterq; ius temperatur aqua pro inuiſo humani potus excremento, dimidia et medicamina adduntur. Sic gignitur laudatus ille pallor ſaturitate fraudata, tantoq; dilucidior, quanto magis uellera èſuriunt.

De pretio earum. Cap. XL.

p Retia medicamento ſunt quidem pro fertilitate littorum uiliora: nõ tamen uſquam pelagij libras quinquagenos nummos excedere & buccini cẽtenos ſciãt, qui iſta mercãtur ĩmenſo. Sed alia ſunt è fine initia: iuuatq; ludere impẽdio, et luſus geminare miſcendo iterũ, et ipſa adulterare adulteria naturæ: ſicut teſtudines tingere, argentum auro cõfundere ut electra fiant, addere his æra, ut Corinthia.

De tingendo amethyſtino. Cap. XLI.

n On eſt ſatis abſtuliſſe gemmæ nomen amethyſtum, rurſum abſolutus inebriatur Tyrio, ut ſit ex utroque nomen improbum, ſimulq; luxuria duplex: & cum confecere conchylia, tranſire melius in tyrium putant. Pœnitentia hoc primum debet inueniſſe, artifice mutante quod damnabat: inde ratione nata, uotum quoque factum è uitio portentoſis ingenijs,

& gemina demonſtrata uia luxuriæ, ut color alius operiretur alio, ſuauior ita fieri leniorq́; dictus. Quin & terrena miſcere, coccoq́; tinctum tyrio tingere ut fieret hyſginum. Coccum Galatiæ rubens granum, ut dicemus in terreſtribus, aut circa Emeritam Luſitaniæ in maxima laude eſt. Verum ut ſimul peragantur nobilia pigmenta, anniculo grano languidus ſuccus, idem à quadrimo euanidus. Ita nec recenti uires, neque ſeneſcenti. Abunde tractata eſt ratio, qua ſe uirorum iuxta fœminarumq́; forma credit ampliſſimam fieri.

De pinna, & pinnothere, & aquatilium ſenſu. Cap. XLII.

Concharum gñis & pinna eſt. Naſcitur in limoſis ſubrecta ſemper, nec unquam ſine comite, quem pinnotherẽ uocant, alij pinnophylacem. is eſt ſquilla parua, alibi cãcer dapis aſſectator. Pandit ſe pinna, luminibus orbũ corpus intus minutis piſcibus præbens. Aſſultant illi protinus, & ubi licentia audacia creuit, implent eam. Hoc tempus ſpeculatus index, morſu leui ſignificat. Illa ore compreſſo quicquid incluſit exanimat, partemq́; ſocio tribuit. Quo magis miror, quoſdam exiſtimaſſe, aquatilibus nullum ineſſe ſenſum. Nouit torpedo uim ſuam ipſa non torpens: merſaq; in limo ſe occultat, piſcium qui ſecuri ſupernatantes obtorpuere corripiens. Huius iecori teneritas nulla præfertur. Nec minor ſolertia ranæ, quæ in mari piſcatrix uocatur: eminentia ſub oculis cornicula turbato limo exerit, aſſultantes piſciculos ꝑtrahẽs, donec tam propé accedant, ut aſſiliat. Simili modo ſquatina et rhóbus abditi pinnas exertas mouent ſpecie uermiculorum: itemq́;

quæ uocatur raia. Nam paſtinaca latrocinatur ex occul to, tranſeuntes radio (quod telum eſt ei) figens. Argumenta ſolertiæ huius, quòd tardiſſimi piſcium hi, mugilem uelociſſimum omnium habentes in uentre reperiuntur.

De ſcolopẽdris, uulpibus, et glanis. Cap. XLIII.

SColopendræ terreſtribus ſimiles, quas centipedes uocant, hamo deuorato omnia interanea euomunt, donec hamum egerant, deinde reſorbent. At uulpes marinæ, ſimili in periculo glutiũt amplius uſque ad infirma lineæ, quæ facile prærodant. Glanus qui & glanis uocatur, auerſos mordet hamos, nec deuorat, ſed eſca ſpoliat.

De ariete piſce. Cap. XLIIII.

GRaſſatur aries ut latro. Et nunc grandium nauium in ſalo ſtantium occultatus umbra, ſi quem nandi uoluptas inuitet expectat: nunc elato extra aquam capite, piſcantium cymbas ſpeculatur, occultusq; adnatans mergit.

De his quæ tertiã naturam habent, nõ animalium neq; fruticum, et de urticis & ſpongiis. Cap. XLV.

EQuidem & his ineſſe ſenſum arbitror, quæ nec animalium, neque fruticum, ſed tertiã ex utroque naturam habent, urticas dico & ſpongiis. Vrticæ noctu uagantur, noctuq; mutantur, carnoſæ frondis. Iis natura ut carne ueſcantur. Vis pruritu mordax, eademq; quæ terreſtris urticæ. Contrahit ergo ſe quàm maxime rigens, ac prænatante piſciculo frõdem ſuam ſpargit, complectensq; deuorat. Aliâs marcenti

ſimilis,& iactari ſe paſſa fluctu algæ uice, contactos piſces, attrituq́; petræ ſcalpentes pruritum inuadit. Ea dem noctu pectines & echinos perquirit. dum admoue ri ſibi manum ſentit, colorem mutat & contrahitur. Tacta uredinem mittit, paulumq́; ſi fuit interualli, ab ſconditur. Ora ei in radice eſſe traduntur, excrementa per ſumma tenui fiſtula reddi. Spongiarum tria genera accipimus, ſpiſſum ac prædurum & aſperum, tragos id uocatur: minus ſpiſſum & mollius manon: tenue den ſumq́;, ex quo penicilli, Achilleum. Naſcuntur omnes in petris, aluntur conchis, piſce, limo. Intellectum ineſſe iis apparet, quia ubi auulſorem ſenſere, contractæ multo difficilius abſtrahuntur. Hoc idem fluctu pulſante faci unt. Viuere eſca, manifeſto conchæ minutæ in his reper tæ oſtendunt. Circa Toronen ueſci illis auulſas etiam aiunt, et ex relictis radicibus recreſcere. In petris cruo ris quoque inhæret color, Africis præcipue quæ generā tur in Syrtibus. Maximæ fiunt manæ, ſed molliſſimæ circa Lyciam. In profundo autem nec uentoſo mollio res. In Helleſponto aſperæ, & denſæ circa Maleā. Pu treſcunt in apricis locis, ideo optimæ in gurgitibus. Vi uentibus idem qui madentibus nigricans color. Adhæ rēt nec parte nec totæ: interſunt autem fiſtulæ quædam inanes, quaternæ fere aut quinæ, per quas paſci exiſti mantur. Sunt & aliæ, ſed ſuperne concretæ. Et ſubeſſe membrana quædam radicibus earum intelligitur. Viue re conſtat longo tempore. Peſſimum omnium genus eſt earum quæ aplyſiæ uocantur, quia elui non poſſunt, in quibus maximæ ſunt fiſtulæ, & reliqua denſitas ſpiſſa.

De caniculis marinis. Cap. XLVI.

c Aniculárum maxima multitudo circa eas uri nantes graui periculo infeſtat. Ipſi ferunt et nubem quandam craſſeſcere ſuper capita, planorum piſcium ſimilem, prementem eos, arcentem'q; à reciprocando, & ob id ſtilos præacutos lineis annexos habere ſeſe: quia niſi perfoſſæ ita non recedant, caliginis & pauoris, ut arbitror, opere. Nubem enim & nebulam (cuius nomine id malum appellant) inter animalia haud ullam comperit quiſquam. At cum caniculis atrox dimicatio. Inguina & calces omnem'q; candorē corporum appetunt. Salus una in aduerſas eundi, ultro'q; terrendi. Pauet enim hominem æque ac terret. Et ſors æqua in gurgite. Vt ad ſumma aquæ uentum eſt, ibi periculum anceps, adempta ratione contra eundi dum conetur emergere, & ſalus omnis in ſocijs. funem illi religatum abhumeris eius trahunt: hunc dimicans, ut ſit periculi ſignum, læua quatit: dextra apprehenſo ſtilo in pugna eſt: modicus aliâs tractus. Vt prope carinā uentum eſt, niſi præceleri ui repente rapiāt, abſumi ſpectāt. Ac ſæpe iā ſubducti, è manibus auferūtur, ſi nō trahētiū opē, cōglobato corpe i pilæ modū, ipſi adiuuere. Protēdūt quidē tridētes illi, ſed mōſtro ſolertia eſt nauigium ſubeundi, atq; ita è tuto præliandi. Oīs ergo cura ad ſpeculandum hoc malum inſumitur.

De animalibus quæ ſilicea teſta includuntur, & quæ ſine ullo ſenſu, & de reliquis ſordidis animalibus. Cap. XLVII.

c Ertiſſima eſt ſecuritas uidiſſe planos piſces: quia nunquam ſunt ubi maleficæ beſtiæ, qua

cauſa urinantes ſacros appellant eos. Siliceâ teſta incluſis fatendum eſt nullũ eſſe ſenſum, ut oſtreis. Multis eadem natura quæ frutici, ut holothurijs, pulmonibus, ſtellis. Adeóq; nihil non gignitur in mari, ut cauponarum etiam æſtiua animalia, pernici moleſta ſaltu, aut quæ capillus maxime celat, exiſtant: & circumglobata eſcæ ſæpe extrahuntur: quæ cauſa ſomnum piſcium in mari noctibus īfeſtare exiſtimatur. Quibuſdam uero ipſis innaſcuntur, quo in numero chalcis accipitur.

De uenenatis marinis. Cap. XLVIII.

Ec uenena ceſſant dira, ut in lepore: qui in
n Indico mari etiam tactu peſtilens, uomitũ diſſolutionemq́; ſtomachi protinus creat: i noſtro offa informis, colore tantum lepori ſimilis: in Indis, & magnitudine, & pilo duriore. Tantum uiuus ibi capitur. Aeque peſtiferum animal araneus, ſpinæ in dorſo aculeo noxius. Sed nullum uſquam execrabilius, quàm radius, ſuper caudã eminẽs trygonis, quã noſtri paſtinacã appellãt, qncũciali magnitudīe. arbores īfixus radici necat. arma ut telũ ꝑforat ui ferri et ueneni malo.

De morbis piſcium. Cap. XLIX.

Orbos uniuerſa genera piſciũ, ut cætera ani-
m malia etiam fera, non accipimus ſentire. Verum ægrotare ſingulos manifeſtum facit aliquorum macies, cum in eodem genere præpingues alij capiantur.

De generatione eorum mira. Cap. L.

Vonam modo generent, deſyderiũ et admira
q tio hoium differri non patitur. Piſces attritu uentrium coëunt, tanta celeritate ut uiſum

fallant: Delphini & reliqua cete ſimili modo, & paulo diutius. Fœmina piſcis coitus tempore marem ſequitur, uentrem eius roſtro pulſans: ſub partu mares fœminā ſimiliter, oua ueſcentes earum. Nec ſatis eſt generationi per ſe coitus, niſi editis ouis, inter ſe uerſando mares et fœminæ uitale aſperſerint uirus. Non omnibus id contingit ouis in tanta multitudine: alioqui replerentur maria & ſtagna, cū ſinguli uteri innumerabilia cōcipiāt.

Item de generatione, & qui piſces oua pariant. Cap. LI.

PIſcium oua in mari creſcunt, quædam ſumma celeritate, ut murenarum, quædam paulo tardius. Plani piſcium quibus cauda non eſt, aculeatiq́;, ut teſtudines in coitu ſuperueniunt: Polypi crine uno fœminæ naribus adnexo: Sepiæ & loligines linguis componentes inter ſe brachia, & in contrarium nantes, & ore pariunt. Sed polypi in terram uerſo capite coëunt. Reliqua mollium tergis, ut canes. Item locuſtæ & ſquillæ, cancri, ore. Ranæ ſuperueniunt, prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente, poſterioribus clunes. Pariunt minimas carnes nigras, quas gyrinos uocant, oculis tantum & cauda inſignes: mox pedes figurantur, cauda findente ſe in poſteriores. Mirumq́; ſemeſtri uita reſoluuntur in limum nullo cernente, & rurſus uernis aquis renaſcuntur quæ fuere natæ, perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eueniat. Et mituli & pectines ſponte naturæ in harenoſis proueniunt. Quæ durioris teſtæ ſunt, ut murices, purpuræ, ſaliuario lentore. Sicut aceſcēte humore culices, atque ſpuma maris incaleſcente, cum admiſſus eſt imber. Quæ

uero

uero ſiliceo tegmine operiuntur, ut oſtrea, putreſcente li
mo, aut ſpuma circa nauigia diutius ſtante defixosq́;
palos, & lignum maxime. Nuper compertum in oſtrea
rijs, humorem ijs fœtificum lactis modo effluere. An=
guillæ atterunt ſe ſcopulis: ea ſtrigmenta uiuiſcunt, nec
alia eſt earum procreatio. Piſcium diuerſa genera non
coëunt, præter ſquatinam & raiam, ex quibus naſcitur
priori parte raiæ ſimilis, & nomen ex utroque compo
ſitum apud Græcos trahit. Quædam tempore anni gi=
gnuntur & in humore & in terra. Vere pectines, lima
ces, hirundines eodem tempore euaneſcunt. Piſcium lu
pus & trichias bis anno parit, & ſaxatiles omnes.
Mulli ter ut chalcis, cyprinus ſexies, ſcorpiones bis ac
ſargi, uere & autumno. Ex planis ſquatina ſola bis, au
tumno & uergiliarum occaſu. Plurimi piſcium tribus
menſibus, aprili, maio, iunio. Salpæ autumno: Sargi, tor
pedo, ſquali circa æquinoctium. Molles uere. Sepia omni
bus menſibus. Oua eius glutino atramenti ad ſpeciem
uuæ cohærentia, maſculus proſequitur afflatu, aliâs ſte
rileſcunt. Polypi hyeme coëunt, pariunt uere oua tortili
uibrata pampino, tanta fœcunditate, ut multitudinẽ ouo
rum occiſi non recipiant cauo capitis, quo prægnantes
tulere. Ea excludunt quinquageſimo die, é quibus mul=
ta propter numerum intercidunt. Locuſtæ & reliqua
tenuioris cruſtæ, ponunt oua ſuper oua, atque ita incu=
bant. Polypus fœmina modo in ouis ſedet, modo cauer
nam cancellato brachiorum implexu claudit. Sepia in
terreno parit inter harundines, aut ſicubi enata algæ.
excludit quintodecimo die. Loligines in alto conſerta
oua edunt, ut ſepiæ. Purpuræ, murices, eiuſdemq́; gene-

ris, uere pariunt. Echini oua plenilunijs habent hyeme, & cochleæ hyberno tempore naſcuntur. Torpedo octogenos fœtus habens inuenitur: eaq; intra ſe parit oua præmollia, in alium locum uteri transferens, atque ibi excludens. Simili modo omnia quæ cartilaginea appellauimus. Ita fit, ut ſola piſcium & animal pariant, et oua concipiant. Silurus mas ſolus omnium edita cuſtodit oua ſæpe & quinquagenis diebus, ne abſumantur ab alijs. Cæteræ fœminæ in triduo excludunt, ſi mas attigit. Acus ſiue belone unus piſcium dehiſcente propter multitudinē utero parit. A` partu coaleſcit uulnus, quod & in cæcis ſerpentibus tradunt. Mus marinus in terra ſcrobe effoſſa parit oua, & rurſus obruit terra. Triceſimo die refoſſa aperit, fœtumq; in aquam ducit.

De uuluis piſcium. Cap. LII.

Rythini et chanæ uuluas habere traduntur: Qui trochos appellatur a` Græcis, ipſe ſe inire. Aquatilium omnium fœtus inter initia uiſu carent.

De lōgiſſima uita piſciū. Cap. LIII.

Eui piſcium memorandum nuper exēplum accepimus. Pauſilypum uilla eſt Campaniæ, haud procul Neapoli: In ea in Cæſaris piſcinis a` Pollione Vedio coniectum piſcem, ſexageſimum poſt annum expiraſſe ſcribit Anneus Seneca, duobus alijs æqualibus eius ex eodem genere etiam tunc uiuentibus: quæ mentio piſcinarum admonet, ut paulo plura dicamus hac de re, priuſquam digrediamur ab aquatilibus.

De uiuarijs oſtrearũ, et qs ea prius iuenerit. C. LIIII.

O Strearum uiuaria primus omnium Sergius Orata inuenit in Baiano, ætate L. Craſſi oratoris, ante Marſicum bellum: nec gulæ cauſa, ſed auaritiæ, magna uectigalia tali ex ingenio ſuo percipiens, ut qui primus penſiles inuenit balineas, ita mãgonizatas uillas ſubinde uendendo. Is primus optimum ſaporem oſtreis Lucrinis adiudicauit, quando eadem aquatilium genera alibi atque alibi meliora: Sicut lupi piſces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Rauennæ, murenæ in Sicilia, elops Rhodi: & alia genera ſimiliter, ne culinarum cenſura peragatur. Nondũ Britannica ſeruiebant littora, cum Orata Lucrina nobilitabat: poſtea uiſum tanti in extrema Italia petere Brunduſium oſtreas: ac ne lis eſſet inter duos ſapores, nuper excogitatum, famem longæ aduectionis à Brundiſio, compaſcere in Lucrino. Eadem ætate prior Licinius Murena, reliquorum piſcium uiuaria inuenit, cuius deinde exemplum nobilitas ſecuta eſt, Philippus, Hortenſius: Lucullus exciſo etiam monte iuxta Neapolim maiore impendio, quàm uillam ædificauerat, euripum, & maria admiſit. Qua de cauſa Magnus Põpeius Xerxen togatum eum appellabat. Quadraginta H-S piſcinæ à defuncto illo ueniere piſces.

Quis primus murenarũ uiuaria fecerit. Cap. LV.

M Vrenarum uiuariũ priuatim excogitauit C. Hirius ante alios, qui cœnis triumphalibus Cæſaris dictatoris ſex milia numero murenarum mutuo appendit. Nam permutare quidem pretio noluit, aliáue merce. Huius uillam intra quãmo-

dicam quadragies piſcinæ uenierunt. Inuaſit deinde ſingulorum piſcium amor. Apud Baulos in parte Baiana piſcinam habuit Hortenſius orator, in qua murenam adeo dilexit, ut exanimatam fleſſe credatur. In eadem uilla, Antonia Druſi, murenæ quam diligebat inaures addidit, cuius propter famam nonnulli Baulos uidere concupiuerunt.

De cochlearum uiuarijs, & quis primus inſtituit. Cap. LVI.

C Ochlearum uiuaria inſtituit Fuluius Hirpinus in Tarquinienſi, paulo ante ciuile bellū, quod cum Pompeio magno geſtum eſt, diſtinctis quidem generibus earum, ſeparatim ut eſſent albæ, quæ in Reatino agro naſcuntur: ſeparatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Africanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Quin & ſaginam earum commentatus eſt, ſapa & farre, alijsq; generibus, ut cochleæ quoque altiles ganeam implerent: cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta ſit, ut octoginta quadrantes caperent ſingularum calices, Autor eſt M. Varro.

De piſcibus terrenis. Cap. LVII.

P Iſcium genera etiamnum à Theophraſto mira produntur: circa Babylonis rigua, decedentibus fluuijs, in cauernis aquas habentibus remanere. Quoſdam inde exire ad pabula pinnulis gradientes, crebro caudæ motu, contráq; uenanteis refugere in ſuas cauernas, & in ijs obuerſos ſtare: capita eorū eſſe ranæ marinæ ſimilia, reliquas partes gobiorū, branchias ut cæteris piſcibus. Circa Heracleam & Cromnā

& multifariam in Ponto unum genus eſſe, quod extremas fluminum aquas ſectetur, cauernasq́; faciat ſibi in terra, atque in his uiuat, etiam reciprocis amnibus ſiccato littore. Effodi ergo: motu demum corporum uiuere eos approbant. Circa Heracleam eandem, eodemq́; Lyco amne decedente, ouis relictis in limo generari piſces, qui ad pabula petenda palpitent exiguis brăchijs, quod fieri non indigo humoris: propter quod & anguillas diutius uiuere exemptas aquis. Oua autem in ſicco maturari, ut teſtudinum. Eadem in Ponti regione apprehendi glacie piſcium maxime gobiones, non niſi patinarum calore uitalē motum fatentes. In his quidē, tametſi mirabilis, eſt tamen aliqua ratio. Idem tradit in Paphlagonia effodi piſces gratiſſimos cibis terrenos altis ſcrobibus, in his locis ubi nullæ reſtagnent aquæ, miraturq́; & ipſe gigni ſine coitu. Humoris quidem uim aliquam ineſſe quam puteis arbitratur, cum in nonnullis reperiantur piſces. Quicquid eſt, hoc certe minus ad mirabile talparum facit uita ſubterranei animalis, niſi forte uermium terrenorum & his piſcibus natura eſt.

De muribus Nili. Cap. LVIII.

Erum omnibus his fidem Nili inundatio affert, omnia excedentem miracula. Quippe detegente eo muſculi reperiuntur inchoato opere genitalis aquæ terræq́;, iam parte corporis uiuentes, nouiſſima effigie etiamnum terrena.

De anthia piſce, & quo capiatur. Cap. LIX.

Ec de anthia piſce ſileri conuenit quæ pleroſque aduerto credidiſſe. Chelidonias inſulas diximus Aſiæ, ſcopuloſi maris, ante promonto-

rium ſitas: ibi frequens hic piſcis, & celeriter capitur, uno genere, paruo nauigio, & concolori ueſte, eademq́; hora per aliquot dies continuos piſcator enauigat certo ſpatio, eſcamq́; proijcit. Quicquid ex eo mittitur, ſuſpecta fraus prædæ eſt: cauensq́; quod timuit, cum id ſæpe factum eſt, unus aliquando conſuetudine inuitatus anthias, eſcam appetit. Notatur hic intentione diligente, ut autor ſpei, conciliatorq́; capturæ. Neque enim eſt difficile, cum per aliquot dies ſolus accedere audeat. tandem et aliquos inuenit: paulatimq́; comitatior, poſtremo greges adducit innumeros, iam uetuſtiſſimis quibuſque aſſuetis piſcatorem agnoſcere, & è manu cibum rapere. Tum ille paulum ultra digitos in eſca iaculatus hamum, ſingulos inuolat uerius, quàm capit, ab umbra nauis breui conatu rapiens, ita ne cæteri ſentiant, alio intus excipiente centonibus raptum, ne palpitatio ulla aut ſonus cæteros abigat. Conciliatorē noſſe ad hoc prodeſt, ne capiatur. Parcit piſcator fugituro in reliquum gregem. Ferunt diſcordem ſocium duci inſidiatum pulchre noto cepiſſe malefica uoluntate: agitatum in macello à ſocio, cuius iniuria erat, & dati damni formulam editam, condemnatumq́;. addidit Mutianus æſtimata lite decem libris. Iidem anthiæ cum unum hamo teneri uiderint, ſpinis quas in dorſo ſerratas habent, lineam ſecare traduntur: eo qui tenetur, extendente, ut præcidi poſſit. At inter ſargos, ipſe qui tenetur, ad ſcopulos lineā terit.

De ſtellis marinis. Cap. LX.

PRæter hæc claros ſapientia autores uideo mirari ſtellam in mari. Ea figura eſt, parua admodum caro intus, extra duriore callo. Huic

ſum igneum feruorem eſſe tradunt, ut omnia in mari contacta adurat, omnem cibũ ſtatim peragat. Quibus ſit hoc cognitum experimentis, haud facile dixerim: multóq; memorabilius duxerim id, cuius experiendi quotidie occaſio eſt.

De dactylis eorumq; miraculis. Cap. LXI.

Concharum é genere ſunt dactyli, ab humanorum unguium ſimilitudine appellati. His natura in tenebris remoto lumine, alio fulgore clarere, & quanto magis humorem habeant, lucere in ore mandentium, lucere in manibus, atque etiã in ſolo atque ueſte, decidentibus guttis: ut procul dubio pateat, ſucci illam naturam eſſe, quam miremur etiam in corpore.

De inimicitijs & amicitijs inter ſe aquatilium. Cap. LXII.

Sunt & inimicitiarum atque concordiæ miracula. Mugil & lupus mutuo odio flagrant. Conger & murena, caudas inter ſe prærodentes. Polypum in tantum locuſta pauet, ut ſi iuxta uiderit, omnino moriatur. Locuſtam conger, rurſus polypũ congri lacerant. Nigidius autor eſt, prærodere caudam mugili lupum, eoſdemq; ſtatis menſibus concordes eſſe. Omnes autem uiuere quibus caudæ ſic amputentur. At é contrario amicitiæ exempla ſunt, præter illos, de quorũ diximus ſocietate, balena & muſculus: quando præ graui ſuperciliorum pondere obrutis eius oculis, infeſtantia magnitudinem uada prænatãs demonſtrat, oculorumq; uice fungitur. Hinc uolucrum naturæ dicentur.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVS.

De natura auium. Cap. I.

EQVITVR natura auium, quarum grandiſſimi & pene beſtiarum
s generis, ſtruthiocameli Africi uel Aethiopici, altitudinem equitis inſidentis equo excedunt, celeritatem uincunt: ad hoc demum datis pennis, ut currentem adiuuent: cætero non ſunt uolucres, nec à terra tolluntur. Vngulæ iis ceruinis ſimiles, quibus dimicant, biſulcæ, cõprehendẽdis lapidibus utiles, quos in fuga contra ſequentes ingerunt pedibus. Concoquendi ſine delectu deuorata mira natura, ſed non minus ſtoliditas, in tanta reliqui corporis altitudine, cum colla frutice occultauerint, latere ſeſe exiſtimantium. Præmia ex iis oua, propter amplitudinem pro quibuſdam habita uaſis, conosq; bellicos & galeas adornantes pennæ.

De phœnice. Cap. II.

Ethiopes atque Indi, diſcolores maxime &
a inenarrabiles ferunt aues, & ante omnes nobilem Arabia phœnicem: haud ſcio an fabuloſe, unum in toto orbe, nec uiſum magnopere. Aquilæ narratur magnitudine, auri fulgore circa colla, cætera purpureus, ceruleam roſeis caudam pennis diſtinguentibus, criſtis faciem caputq; plumeo apice cohoneſtante.

Primus atque diligentiſſimus togatorum de eo prodidit Manilius ſenator ille, maximis nobilis doctrinis doctore nullo: neminem extitiſſe qui uiderit ueſcentem: ſacrũ in Arabia ſoli eſſe, uiuere annis DCLX. ſeneſcentem caſia thuris'q; ſurculis conſtruere nidum, replere odoribus, & ſuper emori. Ex oſſibus deinde & medullis eius naſci primo ceu uermiculum, inde fieri pullum. Principio'q; iuſta funeri priori reddere, & totum deferre nidum prope Panchaiam in Solis urbem, & in ara ibi deponere. Cum huius alitis uitæ magni conuerſionem anni fieri prodit idem Manilius, iterum'q; ſignificationes tempeſtatum & ſyderum eaſdem reuerti. Hoc autem circa meridiem incipere, quo die ſignum Arietis ſol intrauerit. Et fuiſſe eius conuerſionis annum prodente ſe P. Licinio, M. Cornelio COSS. CCXV. Cornelius Valerianus phœnicem deuolauiſſe in Aegyptum tradit, Q. Plautio, Sex. Papinio COSS. Allatus eſt & in urbem, Claudij principis cenſura, anno urbis DCCC. & in comitio propoſitus, quod actis teſtatũ eſt, ſed quem falſum eſſe nemo dubitaret.

De aquilis. Cap. III.

EX his quas nouimus, aquilæ maximus honos, maxima & uis. Sex earum genera. Melænaëtos à Græcis dicta, eadem'q; ualeria, minima magnitudine, uiribus præcipua, colore nigricans: ſola aquilarum fœtus ſuos alit, cæteræ, ut dicemus, fugant: ſola ſine clangore, ſine murmuratione. Conuerſatur autem in montibus. Secundi generis pygargus, in oppidis manſitat & in campis, albicante cauda. Tertij morphnos, quam Homerus & percnon uocat, aliqui &

planctum, & anatariam, ſecunda magnitudine & ui: huicq; uita circa lacus. Phœmonoë Apollinis dicta filia, dentes ei eſſe prodidit, mutæ aliâs carentiq; lingua: eādem aquilarum nigerrimam, prominentiore cauda. Cōſentit et Boëthus. Ingenium eſt ei, teſtudines raptas frāgere é ſublimi iaciendo: quæ ſors interemit poëtam Aeſchylum, prædictam fatis, ut ferunt, eius diei ruinam ſecura cœli fide cauentem. Quarti generis eſt percnopterus: eadem oripelargus, uulturina ſpecie, alis minimis, reliqua magnitudine antecellens, ſed imbellis & degener, ut quam uerberet coruus. eadem ieiunæ ſemper auiditatis, & querulæ murmurationis: ſola aquilarum exanima fert corpora, cæteræ cum occidere conſidunt. Hæc facit ut quintum genus gneſion uocetur, uelut uerum, ſolumq; incorruptæ originis, media magnitudine, colore ſubrutilo, rarū conſpectu. Supereſt haliæetus: clariſſima oculorum acie, librans ex alto ſeſe: uiſóq; in mari piſce, præceps in eum ruens, & diſcuſſis pectore aquis rapiens. Illa quam tertiam fecimus, circa ſtagna aquaticas aues appetit mergentes ſe ſubinde, donec ſopitas laſſatasq; rapiat. Spectanda dimicatio, aue ad perfugia littorum tendente, maxime ſi condenſa harundo ſit: aquila inde ictu abigente alæ, & cum appetit in lacus cadente, umbramq; ſuam nanti ſub aqua à litore oſtendente: rurſus aue in diuerſa, & ubi minime ſe credat expectari, emergente. Hæc cauſa gregatim auibus natandi, quia plures ſimul non infeſtantur, reſperſu pinnarum hoſtem obcæcantes. Sæpe & aquilæ ipſæ non tolerantes pondus apprehenſum, unà merguntur. Haliæetus tantum implumes etiamnum pullos ſuos p-

tutiens, ſubinde cogit aduerſos intueri ſolis radios: & ſi conniuentem humectantemq; animaduertit, præcipitat é nido, uelut adulterinum atque degenerem: illum cuius acies firma contra ſteterit, educat. Haliæeti ſuũ genus non habent, ſed ex diuerſo aquilarum coitu naſcũtur. Id quidem quod ex ijs natum eſt, in oſſifragis genus habet, é quibus uultures progenerantur minores: et ex ijs magni, qui omnino non generant. Quidam adijciunt genus aqlæ, quã barbatã uocant, Thuſci uero oſſifragum. Tribus primis & quinto aquilarum generi inædificatur nido lapis aëtites, quem aliqui dixere gagatem, ad multa remedia utilis, nihil igne deperdens. Eſt autem lapis iſte prægnans: intus cum quatias, alio uelut in utero ſonante. Sed uis illa medica non niſi nido direptis. Nidificant in petris & arboribus, pariunt oua terna: excludunt pullos binos, uiſi ſunt & tres aliquãdo. Alterum expellunt tædio nutriendi. Quippe eo tempore ipſis cibum negauit natura, proſpiciẽs, ne omnium ferarum fœtus raperentur. Vngues quoque earum inuertuntur diebus ijs: albeſcunt inedia pennæ, ut merito partus ſuos oderint. Sed eiectos ab his cognatum genus oſſifragæ excipiunt, & educant cũ ſuis. Veri adultos quoq; perſequitur parẽs, et lõge fugat, æmulos ſcilicet rapinæ. Et alioquin unum par aquilarũ magno ad populandũ tractu ut ſatietur idiget. Determinãt ergo ſpatia, nec in proximo prædãtur. Rapta nõ protinus ferũt, ſed primo deponũt, expertæq; pondus tũc demũ abeũt. Oppetũt nõ ſenio, nec ægritudine, ſed fame, in tantũ ſuperiore accreſcente roſtro, ut aduncitas aperiri nõ queat. A meridiano autem tempore operãtur, et uolant: prio-

ribus horis diei, donec impleantur hominum conuentu fora, ignauæ ſedent. Aquilarum pennæ mixtas reliquarum alitum pennas deuorant. Negant unquam ſolam hãc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Iouis conſuetudo iudicauit.

Quando legionum ſigna eſſe cœperint, & cum quibus ſit illis bellum. Cap. IIII.

r Omanis eam legionibus C. Marius in ſecũdo conſulatu ſuo proprie dicauit. Erat & antea prima cum quatuor alijs: lupi, minotauri, equi, apri'q; ſingulos ordines anteibant. Paucis ante annis ſola in aciem portari cœpta erat, reliqua in caſtris relinquebantur, Marius in totum ea abdicauit. Ex eo notatum, non ferè legionis unquam hybernaſſe caſtra, ubi aquilarum non ſit iugum. Primo & ſecundo generi non minorum tantum quadrupedum rapina, ſed etiam cum ceruis prælia. Multum puluerem uolutatu collectum, inſidens cornibus excutit in oculos, pẽnis ora uerberans, donec præcipitet in rupes. Nec unus hoſtis illi ſatis eſt: acrior eſt cum dracone pugna, multo'q; magis anceps etiam ſi in aëre. Oua hic conſectatur aquilæ auiditate malefica, at illa ob hoc rapit ubicunque uiſum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita ſe implicans, ut ſimul decidat.

Mirum de aquila. Cap. V.

e St percelebris apud Seſton urbem aquilæ gloria: educatam à uirgine retuliſſe gratiam: aues primo, mox deinde uenatus aggerentẽ. Defunctã poſtremo, in rogum accenſum eius iniecisse ſeſe, & ſimul conflagraſſe. Quam ob cauſam incolæ,

quod uocant Heroum,in eo loco fecere, appellatum Io-
uis & uirginis,quoniam illi deo ales aſcribitur.

De uulturibus. Cap. VI.

Vlturum præualent nigri. Nidos nemo atti-
u git. Ideo etiam fuere qui putarent illos ex ad
uerſo orbe aduolare falsò. Nidificant enim
in excelſiſſimis rupibus. Fœtus quidem ſæpe cernuntur
ferè bini. Vmbricius aruſpicum in noſtro æuo peritiſſi-
mus,parere tradit oua tria: uno ex ijs reliqua oua ni-
dumq; luſtrare,mox abijcere. Triduo autem ante aut
biduo uolare eos ubi cadauera futura ſunt.

De ſanquale. Cap. VII.

Anqualem auem atque immuſſulum , augu-
s res Romani in magna quæſtione habent. Im-
muſſulum aliqui uulturis pullum arbitran-
tur eſſe,& ſanqualem oſſifragæ. Maſſurius ſanqualem
oſſifragam eſſe dicit,immuſſulum autem pullum aqui-
læ priuſquam albicet cauda. Quidam poſt Mutium au
gurem uiſos non eſſe Romæ confirmauere. ego (quod
ueriſimilius eſt)in deſidia rerum omnium non arbi-
tror agnitos.

De accipitribus. Cap. VIII.

Ccipitrum genera XVI. inuenimus. Ex ijs
a circon claudum altero pede, proſperrimi au-
gurij nuptialibus negocijs & pecuariæ rei.
Triorchem à numero teſtium,cui principatum in augu
rijs Phœmonoë dedit: buteonem hunc appellant Roma
ni, familia etiam ex eo cognominata , cum proſpero au
ſpicio in ducis naui ſediſſet. Aeſalona Græci uocant,qui
ſolus omni tempore apparet. cæteri hyeme abeunt. Di-

ſtinctio generum ex auiditate. Alij oun niſi ex terra rapiunt auem, alij non niſi circa arbores uolitantem, alij ſedentem in ſublimi, aliqui uolantem in aperto. Itaque & columbæ nouere ex ijs pericula, uiſoq́; conſidũt, uel ſubuolant, contra naturam eius auxiliantes ſibi. In inſula Africæ Cerne in oceano accipitres totius Maſſyliæ humi fœtificant, nec alibi naſcuntur illis aſſueti gentibus. In Thraciæ parte ſuper Amphipolim homines atq; accipitres ſocietate quadam aucupantur. Hi ex ſyluis et harundinetis excitant aues, illi ſuperuolantes deprimunt. Rurſus captas aucupes diuidunt cum ijs. Traditum eſt, miſſas in ſublime ſibi excipere eos: & cum tempus ſit capturæ, clangore ac uolatus genere inuitare ad occaſionem. Simile quiddam lupi apud Mæotin paludẽ faciunt. Nam niſi partem à piſcantibus ſuam accepere, expanſa eorum retia lacerant. Accipitres auium non edunt corda. Nocturnus accipiter cymindis uocatur, rarus etiam in ſyluis, interdiu minus cernens. Bellum internecinum gerit cum aquila, cohærentesq́; ſæpe prehenduntur.

De coccyce, quæ à ſuo genere iterimitur. Cap. IX.

Coccyx ex accipitre uidetur fieri, tempore anni figuram mutans, quoniam tunc non apparent reliqui, niſi perquã paucis diebus: Ipſeq; modico tempore æſtatis uiſus, non cernitur poſtea. Eſt autem neque aduncis unguibus ſolus accipitrum, nec capite ſimilis illis, neque alio quàm colore, ac uictu columbi potius. Quin & abſumitur ab accipitre, ſi quando una apparuere: ſola omnium auis à ſuo genere interempta. Mutat autem et uocem: procedit uere, occulta-

tur caniculæ ortu: ſemperq́; parit in alienis nidis, maxime palũbium, maiori ex parte ſingula oua, quod nulla alia auis: raro bina. Cauſa ſubijciendi pullos putatur, quòd ſciat ſe inuiſam cunctis auibus. nam minutæ quoque infeſtant: ita non fore tutam generi ſuo ſtirpem opinatur, ni fefellerit: quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal. Educat ergo ſubditum adulterato fœta nido. Ille auidus ex natura, præripit cibos reliquis pullis, itaq́; pingueſcit, & nitidus in ſe nutricem cõuertit. illa gaudet eius ſpecie, miraturq́; ſeſe ipſam, quòd talẽ pepererit: ſuos comparatione eius damnat ut alienos, abſumiq́; etiam ſe inſpectante patitur, donec corripit ĩpſam quoque iam uolandi potens. Nulla tum auium ſuauitate carnis comparatur illi.

De miluis. Cap. X.

Milui ex eodem accipitrum genere, magnitudine differunt. Notandum in his, rapaciſſimam & famelicam ſemper alitem nihil eſculẽti rapere unquam ex funerũ ferculis, nec Olympiæ ex ara. ac ne ferentium quidem manibus, niſi lugubri municipiorum immolantium oſtento. Iidem uidentur artem gubernandi docuiſſe caudæ flexibus, in cœlo monſtrãte natura quod opus eſſet in profundo. Milui & ipſi hybernis menſibus latent, non tamen ante hirundines abeuntes. Traduntur autem & à ſolſtitijs affici podagra.

Digeſtio auium p genera. Cap. XI.

Volucrum prima diſtinctio pedibus maxime conſtat. Aut enim aduncos ungues habent, aut digitos, aut palmipedum in genere ſunt, uti

anſeres, & aquaticæ ferè aues. Aduncos ungues habẽtia, carne tantum ueſcuntur ex parte magna.

De inauſpicatis auibus, cornice, coruis, bubone. Cap. XII.

Cornices & alio pabulo. atque duritiem nucis roſtro repugnantem, uolantes in altum in ſaxa tegulaſ'ue iaciunt iterum ac ſæpius, donec quaſſatam perfringere queant. Ipſa ales eſt inauſpicatæ garrulitatis, à quibuſdam tamen laudata. Ab arcturi ſydere ad hirundinum aduentum notatur eam in Mineruæ lucis templiſq; raro, alicubi omnino non aſpici, ſicut Athenis. Præterea ſola hæc etiam uolantes pullos aliquandiu paſcit: inauſpicatiſſima fœtus tempore, hoc eſt poſt ſolſtitium. Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos, ac uolare cogunt, ſicut & corui: qui & ipſi non carne tantum aluntur, ſed robuſtos quoque fœtus ſuos fugant longius. Itaque paruis in uicis non plus bina coniugia ſunt: Circa Cranonem quidem Theſſaliæ ſingula perpetuò: genitores ſoboli loco cedunt. Diuerſa in hac & ſupradicta alite quædam. Corui ante ſolſtitium generant: iidem ægreſcunt ſexagenis diebus, ſiti maxime, antequam fici coquantur autumno. cornix ab eo tempore corripitur morbo: Corui pariunt cum plurimum quinos. Ore eos parere aut coire uulgus arbitratur. Ideóq; grauidas, ſi ederint coruinum ouum, per os partum reddere: atque in totum, difficulter parere, ſi tecto inferantur, Ariſtoteles negat, non hercule magis, quàm in Aegypto ibim: ſed illam

exoſculationem,

exoſculationem, quæ ſæpe cernitur, qualem in columbis eſſe. Corui in auſpicijs ſoli uidentur intellectum habere ſignificationum ſuarum. nam cum Mediæ hoſpites occiſi ſunt, omnes è Peloponneſo & Attica regione uolauerunt. Peſſima eorum ſignificatio, cum glutiunt uocē uelut ſtrangulati. Uncos ungues & nocturnæ aues habent, ut noctuæ, bubo, ululæ. Omnium horum hebetes interdiu oculi. Bubo funebris, & maxime abominatus, publicis præcipue auſpicijs, deſerta incolit: nec tantum deſolata, ſed dira, etiam et inacceſſa: noctis monſtrum, nec cantu aliquo uocalis, ſed gemitu. Itaque in urbibus aut omnino in luce uiſus, dirum oſtentum eſt. Priuatorum domibus inſidentem plurimis ſcio non fuiſſe feralem. Volat nunquam quò libuit, ſed tranſuerſus aufertur. Capitolij cellam ipſam intrauit Sex. Papellio Iſtro, L. Pedanio COSS. propter quod nonis Martijs urbs luſtrata eſt eo anno.

De incendiaria aue. Cap. XIII.

Nauſpicata eſt & incendiaria auis, propter quam ſæpenumero luſtratam urbem in annalibus inuenimus, ſicut L. Caſſio, C. Mario COSS. quo anno & bubone uiſo luſtrata eſt. Quæ ſit auis ea, nec reperitur, nec traditur. Quidam ita interpretantur, incendiariam eſſe quæcunque apparuerit carbonem ferens ex aris uel altaribus. Alij ſpinturnicem eam uocant: ſed hæc ipſa quæ eſſet inter aues, qui ſe ſcire diceret non inueni.

De Clivia. Cap. XIIII.

Cliuiam quoque auem ab antiquis nominatam animaduerto ignorari. Quidam clamatoriam

dicunt, Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium ſubis appellatur auis, quæ aquilarum oua frangat.

De auibus incognitis. Cap. XV.

s Vnt præterea complura genera depicta in Hetruſca diſciplina, ſeculis non uiſa: quæ nunc defeciſſe mirum eſt, cum abundent etiam quæ gula humana populatur.

De auibus nocturnis. Cap. XVI.

e Xternorum de augurijs peritiſſime ſcripſiſſe Hylas nomine putatur. Is tradit noctuam, bubonem, picum arbores cauãtem, trogonem, cornicem, à cauda de ouo exire: quoniam pondere capitum peruerſa oua, poſteriorem partem corporum fouendam matri applicent.

De noctuis. Cap. XVII.

n Octuarum contra aues ſolers dimicatio. Maiore circũdatæ multitudine, reſupinæ pedibus repugnant, collectæq́; in arctum, roſtro & unguibus totæ teguntur. Auxiliatur accipiter collegio quodam naturæ, bellumq́; partitur. Noctuas ſexagenis diebus hyemis cubare, & nouem uoces habere tradit Nigidius.

De pico martio. Cap. XVIII.

s Vnt & paruæ aues uncorũ unguiũ, ut pici, martio cognomine inſignes, et in auſpicijs magni. Quo in gñe arborũ cauatores, ſcandentes in ſubrectum feliũ modo, illi uero et ſupini. percuſſi corticis ſono, pabulum ſubeſſe intelligunt. pullos in cauis educant auium ſoli. Adactos cauernis eorum à paſtore cuneos, admota quadam ab his herba, elabi credi-

tur uulgo. Trebius autor eſt, clauum cuneum'ue adactũ quãtalibeat ui arbori in qua nidũ habeat, ſtatim exilire cũ crepitu arboris, cũ inſederit clauo aut cuneo. Ipſi principales Latio ſunt in augurijs, à rege qui nomen huic aui dedit. Vnũ eorum præſcitũ tranſire nõ queo. In capite prætoris urbani L. Tuberonis, in foro iura pro tribunali reddẽtis, ſedit ita placide, ut manu prehẽderetur. Reſpondere uates, exitium imperio portẽdi ſi dimitteretur: at ſi exanimaretur, prætori. Et ille auem protinus concerpſit: nec multo poſt impleuit prodigium. Veſcuntur & glande in hoc genere, pomisq; multæ, ſed quæ carne tantum non uiuunt, excepto miluo: quod ipſum in augurijs dirum eſt.

De uncos ungues habẽtibus et digitos. Cap. XIX.

Uncos ungues habentes omnino non congregantur, & ſibi quæque prædantur. Sunt autem omnes ferè altiuolæ præter nocturnas: et magis, maiores. Omnibus alæ grandes, corpus exiguum. Ambulant difficulter. In petris raro conſiſtunt, curuatura unguium prohibente. Nunc de ſecundo ordine dicamus: qui in duas diuiditur ſpecies, oſcines, & alites: illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit. Itaque præcedent & ordine:

De pauonibus, et q eos primus comederit. C. XX.

Omnesq; reliquas in his pauonũ genus, cũ forma tum intellectu eius & gloria. Gẽmantes laudatus expandit colores aduerſo maxime ſole, quia ſic fulgentius radiant. Simul umbræ quoſdã repercuſſus cæteris, qui in opaco clarius micant, conchata quærit cauda: oẽsq; in acerũ cõtrahit pẽnarũ, quos

ſpectari gaudet oculos. Idē cauda annuis uicibus amiſſa cum folijs arborum, donec renaſcatur iterum cum flore, pudibundus ac mœrens quærit latebram. Viuit annis XXV. Colores incipit fundere in trimatu. Ab autoribus non glorioſum tantum animal hoc traditur, ſed & maleuolum, ſicut anſer uerecundum: quoniam has quoque quidam addiderunt notas in his, haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortenſius, aditiali cœna ſacerdotij. Saginare primus inſtituit circa nouiſſimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, exq́; eo quæſtu reditus ſeſtertiûm ſexagena M. habuit.

De gallis, & quomodo caſtrentur, & de gallinaceo locuto. Cap. XXI.

PRoxime gloriam ſentiunt & hi noſtri uigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoq́; ſomno natura genuit. Norūt ſydera, & ternas diſtinguūt horas interdiu cantu. Cum ſole eunt cubitum, quartaq́; caſtrenſi uigilia ad curas laboremq́; reuocant. Nec ſolis ortum incautis patiuntur obrepere, diemq́; uenientem nunciant cantu, ipſum uero cantum plauſu laterum. Imperitant ſuo generi, & regnum in quacunque ſunt domo exercent. Dimicatione paritur hoc quoque inter ipſos, uelut ideo tela agnata cruribus ſuis intelligentes: nec finis ſæpe commorientibus. Quod ſi palma contingit, ſtatim in uictoria canunt, ſeq́; ipſi principes teſtantur. Victus occultatur ſilens, ægreq́; ſeruitium patitur. Et plebs tamen æque ſuperba graditur ardua ceruice, criſtis celſa: cœlumq́; ſola uolucrum aſpicit crebro, in ſublime caudam quoque

falcatam erigens: itaque terrori ſunt etiam leonibus ferarum generoſiſſimis. Iam ex his quidam ad bella tantum et prælia aſſidua naſcuntur, quibus etiam patrias nobilitarunt Rhodum ac Tanagram. Secundus eſt honos habitus Melicis ac Chalcidicis, ut planè dignæ aliti tantum honoris præbeat Romana purpura. Horum ſunt tripudia ſoliſtima. Hi magiſtratus noſtros quotidie regunt, domosq́; ipſis ſuas claudunt aut reſerant: hi faſces Rom. impellunt aut retinent, iubent acies aut prohibent, uictoriarum omnium toto orbe partarum auſpices: hi maxime terrarum imperio imperant, extis etiam fibrisq́; haud aliter, quàm opimæ uictimæ dijs grati. Habent oſtenta & præpoſteri eorum ueſpertiniq́; cantus. Nanque totis noctibus canendo, Bœotijs nobilem illam aduerſus Lacedæmonios præſagiuere uictoriam, ita coniecta interpretatione, quoniam uicta ales illa nõ caneret. Deſinunt canere caſtrati, quod duobus fit modis, lumbis aduſtis candente ferro, aut imis cruribus: mox ulcere oblito figlina creta: facilius ita pingueſcũt. Pergami omnibus annis ſpectaculum gallorum publice editur ceu gladiatorum. Inuenitur in annalibus, in Ariminenſi agro M. Lepido, Q. Catulo COS. in uilla Galerij locutum gallinaceum, ſemel, quod equidem ſciam.

De anſeribus, & quis primus iecur anſerinum comederit, & de adipe anſerino Comageno. Cap. XXII.

Eſt & anſeri uigil cura Capitolio teſtata defenſo, per id tempus canum ſilentio proditis rebus. Quamobrẽ cibaria anſerum cen=

ſores in primis locant. Quin & fama amoris, Argis dilecta forma pueri nomine Oleni, & Glauces Ptolemæo regi cithara canentis, quam eodem tempore & aries amaſſe proditur. Poteſt & ſapientiæ uideri intellectus ijs eſſe. Ita comes perpetuo adhæſiſſe Lacydi philoſopho dicitur, nuſquam ab eo non in publico, non in balneis, non noctu, non interdiu digreſſus. Noſtri ſapientiores, qui eos iecoris bonitate nouere. Fartilibus in magnam amplitudinem creſcit, exemptum quoque lacte mulſo augetur. Nec ſine cauſa in quæſtione eſt, quis primus tantum bonum inuenerit, Scipio Metellus uir conſularis, an M. Seſtius eadem ætate eques Ro. Sed (quod conſtat) Meſſalinus Cotta, Meſſalæ oratoris filius, palmas pedũ ex his torrere, atque patinis cum gallinaceorum criſtis condire reperit. Tribuetur enim à me culinis cuiuſque palma cum fide. Mirum in hac alite, à Morinis uſque Romam pedibus uenire. Feſſi proferuntur ad primos, ita cæteri ſtipatione naturali propellunt eos. Candidorum alterum uectigal in pluma. Velluntur quibuſdam locis bis anno. Rurſus plumigeri ueſtiuntur: molliorq́; quæ corpori quamproxima, & è Germania laudatiſſima. Candidi ibi, uerum minores, ganzæ uocantur. Pretium plumæ eorum, in libras denarij quini. Et inde crimina plerunque auxiliorum præfectis, à uigili ſtatione ad hæc aucupia dimiſſis cohortibus totis. Eoq́; deliciæ proceſſere, ut ſine hoc inſtrumento durare iam ne uirorum quidem ceruices poſſint. Aliud reperit Syriæ pars quæ Comagene uocatur: adipem eorũ in uaſe æreo cum cinnamo niue multa obrutum, ac rigore gelido maceratũ, ad uſum præclari medicaminis, quod ab gente dicitur

Comagenum. Anſerini generis ſunt chenalopeces, & quibus lautiores epulas nõ nouit Britannia chencrotes, fero anſere minores. Decet tetraonas ſuus nitor, abſolutaq; nigritia, in ſupercilijs cocci rubor. Alterum eorum genus uulturum magnitudinem excedit, quorum et colorem reddit. Nec ulla ales excepto ſtruthiocamelo maius corpore implens pondus, in tantum aucta, ut in terra quoque immobilis prehendatur. Gignunt eos alpes, & ſeptentrionalis regio. In auiarijs ſaporem perdunt. Moriuntur contumacia ſpiritu reuocato. Proximæ eis ſunt quas Hiſpania aues tardas appellat, Græcia otidas damnatas in cibis. Emiſſa enim oſſibus medulla, odoris tædium extemplo ſequitur.

De gruibus, ciconijs, oloribus, & peregrinis auibus, & coturnicibus, de glotte. Cap. XXIII.

INducias habet gens Pygmæa abſceſſu gruũ (ut diximus) cum ijs dimicantium. Immenſus eſt tractus quo ueniunt, ſi quis reputet à mari eoo. Quando proficiſcantur conſentiunt, uolant ad proſpiciendum alte, ducem quem ſequantur eligunt: in extremo agmine per uices, qui acclament, diſpoſitos habent, & qui gregem uoce contineant. Excubias habent nocturnis temporibus, lapillum pede ſuſtinentes, qui laxatus ſomno et decidẽs, idiligentiã coarguat. Cæteræ dormiũt capite ſubter alã cõdito, alternis pedibus inſiſtentes. Dux erecto prouidet collo, ac prædicit. Eædem mãſuefactæ laſciuiũt, gyroſq; quoſdã idecoro curſu uel ſingulæ peragũt. Certũ eſt, Põtũ tranſuolaturas, primũ

omnium anguſtias petere, inter duo promontoria Criu metopon & Carambin: mox ſaburra ſtabiliri. cum medium tranſierint, abijci lapillos è pedibus: cum attigerint continentem, & è gutture harenam. Cornelius Nepos, qui diui Auguſti principatu obijt, cum ſcriberet turdos paulo ante cœptos ſaginari, addidit ciconias magis placere, quàm grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo uelit attigiſſe. Ciconiæ quonam è loco ueniant, aut quò ſe referant, incompertum adhuc eſt. È longinquo uenire non dubium, eodem quo grues modo: illas hyemis, has æſtatis aduenas. Abituræ congregantur in loco certo: comitatæq́; ſic, ut nulla ſui generis relinquatur, niſi captiua et ſerua, ceu lege prædicta die recedunt. Nemo uidit agmen diſcedentium, cum diſceſſurum appareat: nec uenire, ſed ueniſſe cernimus: utrũque nocturnis fit tẽporibus. Et quamuis ultra citráue peruolent, nunquam tamen adueniſſe uſquam, niſi noctu exiſtimantur. Pythonos comen uocant in Aſia patentibus campis, ubi congregatæ inter ſe commurmurãt. eam quæ nouiſſima aduénit lacerant, atque ita abeũt. Notatum, poſt Idus Auguſtas non temere uiſas ibi. Sunt qui ciconijs non ineſſe linguas confirment. Honos ijs ſerpentium exitio tantus, ut in Theſſalia capitale fuerit occidiſſe, eademq́; legibus pœna, quæ in homicidam. Simili anſeres quoque & olores ratione commeant. ſed horum uolatus cernitur. Liburnicarum more roſtrato impetu feruntur, facilius ita findentes aëra, quàm ſi recta fronte impellerent: à tergo ſenſim dilatante ſe cuneo porrigitur agmen, largeq́; impellenti præbetur auræ. Colla imponunt præcedentibus, feſſos duces ad terga

recipiunt. Ciconiæ nidos eoſdem repetunt. genitricum ſe nectam inuicem educant. Olorum morte narratur flebilis cantus, falſo, ut arbitror, aliquot experimentis. Iidem mutua carne ueſcuntur inter ſe. Verum hæc commeantium per maria terraſq; peregrinatio non patitur differri minores quoque, quibus eſt natura ſimilis. utcunque enim ſupradictas magnitudo & uires corporũ inuitare uideri poſſunt. Coturnices ante etiam ſemper adueniunt quàm grues, parua auis, & cum ad nos uenit, terreſtris potius, quàm ſublimis. Aduolant & hæ ſimili modo non ſine periculo nauigantium, cum appropinquauere terris. Quippe uelis ſæpe inſidunt, & hoc ſemper noctu, merguntq; nauigia. Iter eſt his per hoſpitia certa. Auſtro non uolant, humido ſcilicet & grauiore uento. Aura tamen uehi uolunt, propter pondus corporum, uireſq; paruas. Hinc uolantium illa conqueſtio labore expreſſa. Aquilone ergo maxime uolant ortygometra duce. Primam earũ terræ appropinquantem accipiter rapit. Semper hinc remeantes comitatum ſollicitant, abeuntq; unà perſuaſæ glottis & otis & cychramus. Glottis prælongam exerit linguam, unde ei nomẽ. Hanc initio blandita peregrinatione auide profectam, pœnitentia in uolatu cum labore ſcilicet ſubit. reuerti incomitatam piget, & ſequi: nec unquam plus uno die pergit, in proximo hoſpitio deſerit. uerum inuenitur alia, antecedente anno relicta: ſimili modo in ſingulos dies. Cychramus perſeuerantior feſtinat etiam peruenire ad expetitas ſibi terras. itaque noctu is eas excitat, admonetq; itineris. Otis bubone minor eſt, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus, unde & nomen illi:

quidam Latine aſionem uocant: imitatrix aliâs auis ac paraſita, & quodam genere ſaltatrix. capitur haud difficulter ut noctuæ, intenta in aliquo circumeũte alio. Quod ſi uentus agmen aduerſo flatu cœperit inhibere, ponduſculis lapidum apprehenſis, aut gutture harena repleto, ſtabilitæ uolant. Coturnicibus ueneni ſemen gratiſſimus cibus: quam ob cauſam eas damnauere mẽſæ, ſimulq́; comitialem propter morbum deſpui ſuetum, quem ſolæ animalium ſentiunt præter hominem.

De hirundinibus, merulis, turdis & ſturnis, turturibus & palumbis. Cap. XXIIII.

Abeunt & hirundines hybernis menſibus, ſola a carne ueſcens auis ex ijs, quæ aduncos ungues non habent: ſed in uicina abeunt, apricos ſecutæ montium receſſus: inuentæq́; iam ſunt ibi nudæ atque deplumes. Thebarum tecta ſubire negãtur, quoniam urbs illa ſæpius capta ſit: nec Bizyæ in Thracia, propter ſcelera Terei. Cecina Volaterranus equeſtris ordinis quadrigarum dominus, comprehenſas in urbem ſecum auferens uictoriæ nuncias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illito uictoriæ colore. Tradit & Fabius Pictor in annalibus ſuis, cum obſideretur præſidium Romanum à Liguſtinis, hirundinẽ à pullis ad ſe allatam: ut lino ad pedem eius alligato nodis ſignificaret, quoto die adueniente auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ turdiq́;, & ſturni, ſimili modo in uicina. Sed hi plumam non amittunt, nec occultantur, uiſi ſæpe ibi, quò hybernum pabulum petunt. itaque in Germania hyeme maxime turdi cernuntur. Verius turtur occultatur, pennaſq́; amittit.

Abeunt & palumbes, quó nam & in iis incertum. Sturnorum generi proprium cateruatim uolare, et quodam pilæ orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus. Volucrum ſoli hirundini flexuoſi uolatus, uelox celeritas, quibus ex cauſis neque rapinæ cæterarum alitum obnoxia eſt. Eadem demum ſola auium non niſi in uolatu paſcitur.

Quæ auium perẽnes, quæ ſemeſtres, quæ trimeſtres. Cap. XXV.

Temporum magna differentia auibus: Perennes ut columbæ, ſemeſtres ut hirundines, trimeſtres ut turdi & turtures, & quæ cum fœtum eduxere, abeunt, ut galguli, upupæ.

De auibus mira. Cap. XXVI.

Auctores ſunt, omnibus annis aduolare Ilium ex Aethiopia aues, & confligere ad Memnonis ſepulchrum, quas ob id Memnonidas uocant. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Aethiopia circa regiam Memnonis, exploratum ſibi Cremutius tradit. Simili modo pugnant Meleagrides in Bœotia. Africæ hoc eſt gallinarum genus gibberum, uariis ſparſum plumis, quæ nouiſſimæ ſunt peregrinarũ auium in menſas receptæ propter ingratum uirus. Verum Meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus ſeleucidibus. Cap. XXVII.

Seleucides aues uocantur, quarum aduentum ab Ioue precibus impetrant Caſii montis incolæ, fruges eorum locuſtis uaſtantibus. Nec unde ueniant, quó ue abeant, compertum, nunquã cõſpectis niſi cum præſidio earum indigetur.

De ibi. Cap. XXVIII.

INuocant & Aegyptij ibes ſuas contra ſerpẽtium aduẽtum: & Elei Myiagron deum, muſcarum multitudine peſtilentiam afferẽte: quæ protinus intereunt qua litatum eſt illi die.

Quæ aues in quibus locis non ſunt, & quæ mutant colorem & uocem, & de luſcinijs. Cap. XXIX.

SEd in receſſu auium & noctuæ paucis diebus latere traduntur, quarum genus in Creta inſula non eſt: etiam ſi qua inuecta ſit emoritur. Nam hæc quoque mira naturæ differentia: alia alijs locis negat, tanquam frugum fruticum'ue, ſic & animalium non naſci, tralatitium: inuecta emori mirũ. Quid eſt illud unius generis ſaluti aduerſum? quæ ue iſta naturæ inuidia? aut qui terrarum dicati auibus termini? Rhodus aquilam non habet. Tranſpadana Italia iuxta alpes Larium lacum appellat, amœnum arbuſto agro, ad quem ciconiæ non permeant: ſicuti nec octauũ citra lapidem ab eo, immenſa alioqui finitimo Inſubrium tractu examina graculorum monedularumq́;, cui ſoli aui furacitas auri argentiq́; præcipue mira eſt. Picus Martius in Tarentino agro negatur eſſe. Nuper & adhuc tamen rara ab Apennino ad urbem uerſus cerni cœpere picarum genera, quæ longa inſignes cauda uariæ appellantur. Proprium his calueſcere omnibus annis, cum ſerantur rapa. Perdices non traſuolant Bœotiæ fines in Attica: nec ulla auis in Ponto, inſula qua ſepultus eſt Achilles, ſacratam ei ædem. In Fidenate agro iuxta urbem ciconiæ nec pullos nec nidum faciunt. At

in agrum Volaterranum palumbium uis è mari quotannis aduolat. Romæ in ædem Herculis in foro Boario, nec muſcæ nec canes intrant. Multa præterea ſimilia, quæ prudens ſubinde omitto in ſingulis generibus, faſtidio parcens: quippe cum Theophraſtus tradat inuectitias eſſe in Aſia etiam columbas, & pauones, & coruos, & in Cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oſcines: ferè mutant colorem uocemq́; tempore anni, ac repente fiunt aliæ: quod in grandiore alitum genere grues tantum. Eæ enim ſenectute nigreſcunt. Merula ex nigra ruffiſcit, canit æſtate, hyeme balbutit, circa ſolſtitium muta. Roſtrum quoq; anniculis in ebur trãſfiguratur, duntaxat maribus. Turdis color æſtate circa collum uarius, hyeme concolor. Luſcinijs diebus ac noctibus continuis XV. garrulus ſine intermiſſu cantus, dẽſante ſe frondium germine, non in nouiſſimum digna miratu aue. Primum tanta uox tam paruo in corpuſculo, tam pertinax ſpiritus. Deinde in una perfecta muſicæ ſcientia modulatus editur ſonus: & nunc continuo ſpiritu trahitur in longum, nunc uariatur inflexo, nũc diſtinguitur conciſo, copulatur intorto, promittitur reuocato, infuſcatur ex inopinato: interdum & ſecum ipſe murmurat: plenus, grauis, acutus, creber, extentus, ubi uiſum eſt uibrans, ſummus, medius, imus. Breuiterq́;, omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit: ut non ſit dubium hanc ſuauitatem præmonſtratam efficaci auſpicio, cum in ore Steſichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis eſſe, plures ſingulis ſunt cantus, et non iidem omnibus, ſed ſui cuique. Certant inter ſe, palamq́; ani-

moſa contentio eſt. Victa morte finit ſæpe uitam, ſpiritu prius deficiēte, quàm cantu. Meditantur aliæ iuniores, uerſus'q; quos imitentur accipiunt. Audit diſcipula intē tione magna, et reddit, uicibus'q; reticent. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehēſio. Ergo ſeruorum illis pretia ſunt, et quidē ampliora, q̃ quibus olim armigeri parabantur. Scio ſeſtertijs VI. cā didā alioquin, quod eſt propè inuſitatum, ueniſſe, quæ Agrippinæ Claudij principis coniugi dono daretur. Viſum iam ſæpe, iuſſas canere cœpiſſe, & cum ſymphonia alterneſſe: ſicut homines repertos, qui ſonum earū, addita in tranſuerſas harundines aqua, foramen inſpirantes, linguæ'ue parua aliqua oppoſita mora, indiſcreta redderent ſimilitudine. Sed eæ tantæ tam'q; artifices argutiæ à XV. diebus paulatim deſinunt, nec ut fatigatas poſſis dicere aut ſatiatas. Mox æſtu aucto in totum alia uox fit, nec modulata aut uaria. Mutatur et color. Poſtremo hyeme ipſa non cernitur. Linguis earum tenuitas illa prima non eſt, quæ cæteris auibus. Pariunt uere primo, cum plurimum ſena oua. Alia ratio ficedulis. Nam formam ſimul colorem'q; mutant. Hoc nomen non niſi autumno habent, poſtea melancoryphi uocantur. Sic & erithacus hyeme, idem phœnicurus æſtate. Mutat & upupa, ut tradit Aeſchylus poëta, obſcœna aliàs paſtu auis, criſta uiſenda plicatili, contrahens eā ſubrigens'q; per longitudinem capitis. Oenāthe quidem etiam ſtatos latebræ dies habet, exoriente ſirio occultata, ab occaſu eiuſdem prodit: quod miremur, ipſis diebus utrunque. Chlorion quoque qui totus eſt luteus, hyeme non uiſus, circa ſolſtitia procedit.

De merulis. Cap. XXX.

m Erulæ circa Cyllenen Arcadiæ, nec uſquam aliubi candidæ naſcuntur. Ibis circa Peluſiũ tantum nigra eſt, cæteris oĩbus locis candida.

Tẽpus auiũ genituræ. Cap. XXXI.

o Scines, præter exceptas, non temere fœtus faciunt ante æquinoctium uernum, aut poſt autumnale: ante ſolſtitium autem dubios, poſt ſolſtitium uitales.

De halcyonibus, et de diebus earũ nauigabilibus, & gauijs, & mergis. Cap. XXXII.

e O maxime ſunt inſignes halcyones. Dies earum partus, maria quiq́; nauigant nouere.

Ipſa auis paulo amplior paſſere, colore cyaneo ex parte maiore, tantũ purpureis & candidis admixtis pennis, collo gracili ac procero. Alterum genus earum magnitudine diſtinguitur & cantu. Minores in harundinetis canũt. Halcyonem uidere rariſſimum eſt, nec niſi Vergiliarum occaſu, et circa ſolſtitia brumã'ue, naue aliquando circumuolata, ſtatim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma, qui dies halcyonides uocantur, placido mari per eos & nauigabili, Siculo maxime. In reliquis partibus eſt quidem mitius pelagus, Siculum utique tractabile. Faciũt autem ſeptem ante brumam diebus nidos, & totidem ſequentibus pariunt. Nidi earum admirationem habent, pilæ figura, paulum eminẽti ore perq̃ anguſto, grãdium ſpongiarũ ſimilitudine: ferro intercidi nõ queunt, franguntur'q; ictu ualido, ut ſpuma arida maris. Nec unde cõfingantur, inuenitur. Putant ex ſpinis aculeatis: piſcibus enim uiuunt.

Subeunt & in amnes. Pariunt oua quina. Gauiæ in petris nidificant, mergi in arboribus. Pariunt plurimũ terna. Sed gauiæ æſtate, mergi incipiente uere.

De diuerſitate nidificantium auium, hirũdine, argatili, cynamolgis, et perdicibus. Cap. XXXIII.

h *Alcyonum nidi figura, reliquarum quoque ſolertiæ admonet: neque alia parte ingenia auium magis admiranda. Hirundines luto conſtruunt, ſtramento roborant. Si quando inopia eſt luti, madefactæ multa aqua pennis pulueremſpargũt. ipſum uero nidum mollibus plumis floccis'q; conſternunt tepefaciendis ouis, ſimul ne durus ſit infantibus pullis. In fœtu ſumma æquitate alternant cibum. Notabili munditia egerunt excrementa pullorum: adultiores'q; circumagi docent, & foris ſaturitatem emittere. Alterum genus hirundinum eſt ruſticarum & agreſtium, quæ raro in domibus, diuerſos figura ſed eadem materia confingunt nidos, totos ſupinos, faucibus porrectis in anguſtum, utero capaci: mirum, qua peritia occultandis habiles pullis, & ſubſternendis molles. In Aegypti Heracleotico oſtio molem continuatione nidorum euaganti Nilo inexpugnabilem opponunt ſtadii feré unius ſpatio, quod humano opere perfici non poſſet. In eadem Aegypto iuxta oppidum Copton inſula eſt ſacra Iſidi: quam ne laceret amnis idem, muniunt opere, incipientibus uernis diebus palea et ſtramento roſtrum eius firmantes, continuatis per triduũ noctibus tanto labore, ut multas in opere emori cõſtet. eaq; militia illis cum anno redit ſemper. Tertium eſt*

earum

earum genus quæ ripas excauant, atque ita internidificant. Harum pulli ad cinerem ambuſti, mortifero faucium malo multisq; alijs morbis humani corporis medētur. Non faciunt hæ nidos. Migrantq; multis diebus ante, ſi futurum eſt ut auctus amnis attingat. In genere parrarum eſt cui nidus ex muſco arido ita abſoluta perficitur pila, ut inueniri non poſſit aditus. Argatilis appellatur, eadem figura ex ligno intexens. Picorum aliquis ſuſpendit in ſurculo primis in ramis cyathi modo, ut nulla quadrupes poſſit accedere. Galgulos quidem ipſos dependentes pedibus ſomnum capere confirmant, quia tutiores ita ſe ſperant. Iam publicum quidē omnium eſt, tabulata ramorum ſuſtinendo nido prouide eligere, camerāq; ab imbri aut fronde protegere dēſa. In Arabia cynamolgus auis appellatur: cinnami ſurculis nidificat. Plumbatis eos ſagittis decutiunt indigenæ, mercis gratia. In Scythis auis magnitudine otidis, binos parit, in leporina pelle ſemper in cacuminibus ramorum ſuſpenſa. Picæ cum diligentius uiſum ab homine nidum ſenſere, oua transferunt aliò. Hoc in his auibus, quarum digiti non ſunt accommodati complectendis transferendisq; ouis, miro traditur modo. Nanque ſurculo ſuper bina oua impoſito, ac ferruminato alui glutino, ſubdita ceruice medio, æqua utrinque libra deportant aliò. Nec uero ijs minor ſolertia, quæ cunabula in terra faciunt, corporis grauitate prohibitæ ſublime petere. Merops uocatur, genitores ſuos reconditos paſcens, pallido intus colore pennarum, ſuperne cyaneo, priori ſubrutilo. Nidificat in ſpecu ſex pedum defoſſa altitudine. Perdices ſpina & frutice ſic muniunt recepta-

culum, ut contra feras abunde uallentur. Ouis ſtragulum molli puluere contumulant, nec in quo loco pepe-rere incubant: né ue cui frequentior conuerſatio ſit ſuſpecta, transferunt aliò. Illæ quidem & maritos ſuos fallunt, quoniam intemperantia libidinis frangunt earum oua, ne incubando detineantur. Tunc inter ſe dimicant mares deſyderio fœminarum: uictum aiunt Venerem pati. Id quidem & coturnices, Trogus & gallinaceos aliquando: Perdices uero à domitis feros & nouos aut uictos iniri promiſcue. Capiuntur quoque pugnacitate eiuſdem libidinis, cõtra aucupis indicem exeunte in prælium duce totius gregis. Capto eo procedit alter, ac ſubinde ſinguli. Rurſus circa conceptum fœminæ capiuntur, contra aucupum fœminam exeuntes, ut rixando abigant eam. Neque in alio animali par opus libidinis. Si contra mares ſteterint fœminæ, aura ab his flante prægnantes fiunt. Hiantes autem exerta lingua per id tempus æſtuant, concipiuntq; ſuperuolantium afflatu, ſæpe uoce tantum audita maſculi. Adeoq; uincat libido etiam fœtus charitatem, ut illa furtim & in occulto incubans, cum ſenſit fœminam aucupis accedentem ad marem, recanat reuocétq;, & ultro præbeat ſe libidini. Rabie quidem tanta feruntur, ut in capite aucupantium ſæpe cæcæ metu ſedeant. Si ad nidum is cœperit accedere, procurrit ad pedes eius fœta, prægrauem aut delumbem ſeſe ſimulans; ſubitóq; in procurſu aut breui aliquo uolatu cadit fracta aut ala aut pedibus: procurrit iterum, iamiam prehenſurum effugiens, ſpemq; fruſtrans, donec in diuerſum abducat à nidis. Eadem in pauore libera, ac materna uacans cura, in

ſulco reſupina gleba ſe terræ pedibus apprehẽſa operit. Perdicum uita ad ſexdecim annos durare exiſtimatur.

De columbis. Cap. XXXIIII.

a B his columbarum maxime ſpectantur ſimili ratione mores ijdem, ſed pudicitia illis prima, & neutri nota adulteria. Coniugij fidem nõ uiolant, communemq́; ſeruant domum. Niſi cœlebs aut uidua, nidum non relinquit. Et imperioſos mares, ſubinde etiam iniquos ferunt: quippe ſuſpicio eſt adulterij, quamuis natura non ſit. Tunc plenum querela guttur, ſæuiq́; roſtro ictus, mox in ſatisfactione exoſculatio, & circa Veneris preces crebris pedum orbibus adulatio. Amor utrique ſobolis æqualis: ſæpe & ex hac cauſa caſtigatio, pigrius intrante fœmina ad pullos. Parturienti ſolatia & miniſteria ex mare. Pullis primo ſalſiorem terram collectam gutture in ora inſpuunt, præparantes tempeſtiuitatem cibo. Proprium generis eius & turturũ, cum bibant colla non reſupinare, large bibere, iumentorum modo.

De palumbibus & differentia columbarum. Cap. XXXV.

u Ixere palũbes ad XXX. annum, aliquos ad XL. habemus autores, uno tantum incommodo unguium, eodem & argumento ſenectæ, qui citra perniciem reciduntur. Cantus omnibus ſimilis atque idem, trino conficitur uerſu, præterq́; in clauſula gemitu: hyeme mutis, uere uocalibus. Nigidius putat, cũ oua incubat, ſubiecto nominatum palumbem relinquere nidos. Pariunt autem poſt ſolſtitia. Columbæ et turtures octonis annis uiuunt.

De paſſeribus. Cap. XXXVI.

Ontra paſſeri minimum uitæ, cui ſalacitas par. Mares negantur anno diutius durare, argumento, quia nulla ueris initio appareat nigritudo in roſtro, quæ ab æſtate incipit. Fœminis longuſculum ſpatium. Verum columbis ineſt quidam & gloriæ intellectus, Noſſe credas ſuos colores, uarietatem'q; diſpoſitam: quin etiam ex uolatu quæritur plaudere in cœlo, uarie'q; ſulcare. Qua in oſtentatione ut uinctæ præbentur accipitri, implicatis ſtrepitu pennis, qui non niſi ipſis alarum humeris eliditur, alioquin ſoluto uolatu in multum ueIociores. Speculatur occultus frō de latro, & gaudentem in ipſa gloria rapit.

De tinnunculo. Cap. XXXVII.

B id cum ijs habenda eſt auis quæ tinnunculus uocatur. Defendit enim illas, terret'q; accipitres naturali potentia, in tantum, ut uiſum uocem'q; eius fugiant. Hæc de cauſa præcipuus columbis amor eorum. Ferunt'q;, ſi in quatuor angulis defodiantur in ollis nouis oblitis, non mutare ſedem columbas: quod auro inſectis alarum articulis quæſiere aliqui, non aliter innoxijs uulneribus, multiuaga alioquin aue. Eſt enim ars illis inter ſe blandiri, & corrumpere alias, furto'q; comitatiores reuerti. Quin & internūciæ in rebus magnis fuere, epiſtolas annexas earum pedibus obſidione Mutinenſi in caſtra conſulum D. Bruto mittente. Quid uallum & uigil obſidio, atque etiam rete amne prætenta profuere Antonio, per cœlum eunte nuncio? Et harum amore inſaniunt multi, ac ſuper tecta exædificant turres ijs, nobilitatem'q; ſingularum et

origines narrant, uetere iam exemplo. L. Axius eques Romanus ante bellum ciuile Pompeianum denarijs quadringentis ſingula paria uenditauit, ut M. Varro tradit. Quin & patriam nobilitauere, in Campania grandiſſimæ prouenire exiſtimatæ. Harum uolatus in reputationem cæterarum quoque uolucrũ nos impellit.

De uolatu & inceſſu auium. Cap. XXXVIII.

OMnibus animalibus reliquis certus & uniuſmodi, et in ſuo cuique genere inceſſus eſt: aues ſolæ uario meatu feruntur, & in terra & in aëre. Ambulant aliquæ, ut cornices: ſaliunt aliquæ, ut paſſeres, merulæ, ut perdices, ruſticulæ: ante ſe pedes iaciunt, ut ciconiæ et grues: expandunt alas, pendentesq; raro interuallo quatiunt, aliæ crebrius, ſed & primas duntaxat pennas: aliæ & tota latera pandunt. Quædam uero maiore ex parte compreſſis uolant. Percuſſoq; ſemel aliquæ & gemino ictu aëre feruntur: uelut incluſum eum prementes, eiaculantur ſeſe in ſublime, in rectum, in pronum. Impingi putes aliquas, aut rurſus ab alto cadere has, illas ſalire. Anates ſolæ, quæq; ſunt eiuſdem generis, in ſublime protinus ſeſe tollunt, atque è ueſtigio cœlum petunt, & hoc etiam ex aqua. Itaque in foueas quibus feras uenamur, delapſæ ſolæ euadunt. Vultur & ferè grauiores, niſi ex procurſu, aut altiore tumulo immiſſæ non euolant, cauda reguntur. Aliæ circumſpectant, aliæ flectunt colla. Nonnullæ ueſcuntur ea quæ rapuere pedibus. Sine uoce non uolant multæ: aut è contrario ſemper in uolatu ſilent. Subrectæ, pronæ, obliquæ in latera, in ora, quædam & reſupinæ fe-

runtur, ut ſi pariter cernantur plura genera, non in eadem natura meare uideantur.

De apodibus. Cap. XXXIX.

PLurimum uolant quæ apodes, quia careant uſu pedum, ab aliis cypſeli appellantur, hirũdinum ſpecie. Nidificant in ſcopulis. Hæ ſunt quæ toto mari cernuntur: Nec unquam tam longo naues, tamq; continuo curſu recedunt à terra, ut non circumuolitent eas apodes. Cætera genera reſidunt & inſiſtunt: his quies, niſi in nido, nulla: aut pendent aut iacent. Et ingenia æque uaria, ad paſtum maxime.

De caprimulgis & plateis. Cap. XL.

CAprimulgi appellantur grandioris merulæ aſpectu, fures nocturni: interdiu enim uiſu carent. Intrant paſtorum ſtabula, caprarumq; uberibus aduolant ſuctum propter lactis, qua iniuria uber emoritur, caprisq; cæcitas quas ita mulſere oboritur. Platea nominatur aduolans ad eas quæ ſe in mari mergunt, & capita illarum morſu corripiens, donec capturam extorqueat. Eadem cum deuoratis ſe impleuit conchis, calore uentris coctas euomit, atque ita ex iis eſculenta legit, teſtas excernens.

De ingeniis auium. Cap. XLI.

NIllaribus gallinis & religio ineſt: Inhorreſcũt edito ouo, excutiuntq; ſeſe, & circumactæ purificant, ac feſtuca aliqua ſeſe et oua luſtrãt.

De carduele, & pſittaco, & auibus quæ loquuntur. Cap. XLII.

MInimæ auium cardueles imperata faciunt, nec uoce tantum, ſed pedibus & ore pro manibus. Eſt

quæ boum mugitus imitetur, in Arelatenſi agro taurus appellata, alioquin parua. Eſt quæ equorũ quoque hinnitus, anthus nomine, herbæ pabulo aduẽtu eorum pulſa imitatur, ad hunc modum ſe ulciſcens. Super omnia humanas uoces reddunt, pſittaci quidem etiam ſermocinãtes. India autem hanc mittit, ſittacem uocat, uiridem toto corpore, torque tantũ miniato in ceruice diſtinctam. Imperatores ſalutat, & quæ accipit uerba pronunciat, in uino præcipue laſciuia. Capiti eius duritia eadem quæ roſtro. Hæc cum loqui diſcit, ferreo uerberatur radio: nõ ſentit aliter ictus. Cũ deuolat, roſtro ſe excipit, illi innititur, leuioremq́; ſe ita pedum infirmitati facit. Minor nobilitas, quia non ex longinquo uenit, ſed expreſſior loquacitas certo generi picarum eſt. Adamant uerba quæ loquuntur. Nec diſcunt tantum ſed diligunt: meditantesq́; intra ſemet, cura atque cogitatione intentionem non occultant. Conſtat emori uictas difficultate uerbi, ac niſi ſubinde eadem audiant, memoria falli: quærentes mirum in modum hilarari, ſi interim audierint id uerbum. Nec uulgaris ijs forma, quamuis non ſpectanda. Satis illis decoris in ſpecie ſermonis humani eſt. Verum addiſcere alias negant poſſe, quàm quæ ex genere earum ſunt, quæ glande ueſcantur: & inter eas facilius, quibus quini ſunt digiti in pedibus, ac ne eas quidem ipſas niſi primis duobus uitæ annis. Latior ijs eſt lingua: omnibusq́; in ſuo cuique genere, quæ ſermonem imitantur humanum: quanquam id penè in omnibus contingit. Agrippina coniunx Claudij Cæſaris turdum habuit (quod nunquam ante) imitantem ſermones hominum, cum hæc proderem. Habebant &

Cæſares iuuenes item ſturnum, luſcinias, Græco atque latino ſermone dociles: præterea meditantes in diem, et aſſidue noua loquentes longiore etiam contextu. Docentur ſecreto, & ubi nulla alia uox miſceatur, aſſidente qui crebro dicat ea, quæ condita uelit, ac cibis blādiēte.

De coruorum intelligentia. Cap. XLIII.

Reddatur & coruis ſua gratia, indignatione populi Ro. teſtata, non ſolum conſciētia. Tiberio principe ex fætu ſupra Caſtorum ædē genitus pullus, in oppoſitam ſutrinam deuolauit, etiam religione commendatus officinæ domino. Is mature ſermoni aſſueſactus, omnibus matutinis euolans in roſtra, in forum uerſus, Tiberium, deinde Germanicum & Druſum Cæſares nominatim, mox tranſeuntem populum Rom. ſalutabat, poſtea ad tabernam remeans, plurium annorum aſſiduo officio mirus. Hunc ſiue æmulatione incitatus manceps proximæ ſutrinæ, ſiue iracundia ſubita, ut uoluit uideri, excrementis eius impoſita calceis macula, exanimauit, tanta plebei conſternatione, ut primo pulſus ex ea regione, mox & interēptus ſit, funusq́; innumeris aliti celebratum exequijs, conſtratum lectum ſuper Aethiopum duorum humeros, præcedente tibicine, & coronis omnium generum, ad rogum uſque: qui conſtructus dextra uiæ Appiæ ad ſecundum lapidem, in campo Rediculi appellato, fuit. Adeo ſatis iuſta cauſa P. R. uiſa eſt exequiarum ingenium auis: aut ſupplicij de ciue Romano: in ea urbe, in qua multorum principum nemo deduxerat funus: Scipionis uero Aemiliani, poſt Carthaginem Numantiamq́; deletas ab eo, nemo uindicauerat mortem. Hoc geſtum M. Seruilio, C. Ceſtio

COSS. ad V Kalen. April. Nunc quoque erat in urbe Roma, hæc prodente me, equitis Rom. cornix è Bætica, primum colore mira admodum nigro, deinde plura contexta uerba exprimens, & alia atque alia crebro addiſcens. Necnon & recens fama Crateri monocerotis cognomine in Eriзena regione Aſiæ, coruorum opera uenantis, eo quòd deuehebat in ſyluas eos conſidentes corniculis humeriſq;, illi ueſtigabant agebantq;, eò perducta conſuetudine, ut exeuntem ſic comitarentur & feri. Tradendum putauere memoriæ quidam, uiſum per ſitim lapides congerentem in ſitulam monumenti, in qua pluuia aqua durabat, ſed quæ attingi non poſſet: ita deſcendere pauentem expreſſiſſe tali congerie, quantum poturo ſufficeret.

De Diomedeis auibus. Cap. XLIIII.

Ec Diomedeas præteribo aues: Iuba cataractas uocat, & eis eſſe dentes, oculoſq; igneo colore, cætero candidis tradens. Duos ſemper iis duces: alterum ducere agmen, alterum cogere: Scrobes excauare roſtro, inde crate conſternere, & operire terra quæ ante fuerit egeſta: in his fœtificare: Fores binas omnium ſcrobibus: orientem ſpectare quibus exeant in paſcua, occaſum quibus redeant. Aluum exoneraturas ſubuolare ſemper, & contrario flatu. Vno hæ in loco totius orbis uiſuntur, in inſula, quam diximus nobilem Diomedis tumulo atque delubro, contra Apuliæ oram, fulicarum ſimiles. Aduenas barbaros clāgore infeſtāt, Græcis tantum adulantur, miro diſcrimine, uelut generi Diomedis hoc tribuentes: ædemq; eam quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt atque purificant:

undè origo fabulæ, Diomedis ſocios in earum effigies mutatos.

Quæ animalia nihil diſcant. Cap. XLV.

n Non omittendum eſt, cum de ingenijs diſſerimus, è uolucribus hirundines eſſe indociles, è terreſtribus mures: cum elephanti iuſſa faciãt, leones iugum ſubeant, in mari uituli, tot'q; piſcium genera miteſcant.

De potu auium. Cap. XLVI.

b Bibunt aues ſuctu, ex his quibus longa colla, intermittentes, & capite reſupinato uelut infundentes ſibi. Porphyrio ſolus morſu bibit: idem eſt proprio genere, omnem cibũ aqua ſubinde tingens, deinde pede ad roſtrũ ueluti manu afferens. Laudatiſſimi in Comagene. Roſtra ijs & prælonga crura rubent.

De himantopode, & onocrotalis, & de peregrinis auibus. Cap. XLVII.

h Haec quidem & himantopodi, multo minori, quanquam eadem crurum altitudine. Naſcitur in Aegypto. Inſiſtit ternis digitis. Præcipue ei pabulum muſcæ. Vita in Italia paucis diebus. Grauiores omnes fruge ueſcuntur, altiuolæ carne tantũ. Inter aquaticas mergi ſoliti ſunt deuorare quæ cæteræ reddunt. Olorum ſimilitudinem onocrotali habent: nec diſtare exiſtimarentur omnino, niſi faucibus ipſis ineſſet alterius uteri genus. Huc omnia inexplebile animal cõgerit, mira ut ſit capacitas. Mox perfecta rapina ſenſim inde in os reddita, in uerã aluum ruminantis modo refert. Gallia hos ſeptentrionalis proxima oceano

mittit. In Hercynio Germaniæ ſaltu inuſitata genera ali tum accepimus, quarum plumæ ignium modo collu ceant noctibus: in cæteris nihil, præter nobilitatem lon ginquitate factam, memorandum occurrit.

De multarum auium nominibus, & natura. Cap. XLVIII.

Phalerides in Seleucia Parthorum, et in Aſia aquaticarum laudatiſſimæ: rurſus phaſianæ in Colchis geminas ex pluma aures ſubmittũt ſubriguntq́;, Numidicæ in parte Africæ Numidia, omnesq́; iam in Italia. Phœnicopteri linguam præcipui ſaporis eſſe, Apicius docuit nepotum omnium altiſſimus gurges. Attagẽ maxime Ionius celebratur, uocalis aliàs captus uero obmuteſcens, quondam exiſtimatus inter raras aues. Iam & in Gallia Hiſpaniaq́; capitur, & per alpes etiam, ubi & phalacrocoraces aues, Balearium inſularum peculiares: ſicut alpium pyrrocorax, luteo roſtro, niger, & præcipuo ſapore lagopus: pedes leporino uillo ei nomen hoc dedere, cætero candidæ, columbarum magnitudine. Non extra terram eam ueſci facile, quando nec uiua manſueſcit, & corpus occiſæ ſtatim marceſcit. Eſt et alia nomine eodem, à coturnicibus magnitudine tantum differens, croceo tinctu cibis gratiſſima. Viſam in alpibus ab ſe peculiarẽ Aegypti ibin, M. Egnatius Caluinus præfectus earum prodidit.

De nouis auibus & fabuloſis. Cap. XLIX.

Venere in Italiam Bebriacenſibus bellis ciuilibus trans Padum & nouæ aues (ita enim adhuc uocantur) turdorum ſpecie, paulum infra columbas magnitudine, ſapore gratæ. Baleares inſulæ

nobiliorem etiam ſupradicto porphyrionem mittunt. Ibi & buteo accipitrum generis in honore menſarum eſt: item uipiones, ſic enim uocant minorem gruem. Pegaſos *equino capite uolucres, & gryphas aurita aduncitate roſtri, fabuloſos reor: illos in* Scythia *, hos in* Aethiopia. Equidem *& tragopanadem, quam plures affirmant maiorem aquila, cornua in temporibus curuata habentem, ferruginei coloris, tantum capite phœniceo.* Nec *Sirenes impetrauerint fidem: licet affirmet* Dino, Clitarchi *celebrati autoris pater, in* India *eſſe: mulceri'q; earum cantu, quos grauatos ſomno lacerent.* Qui *credit iſta, &* Melampodi *profecto aures lambendo, dediſſe intellectum auium ſermonis dracones nō abnuet: uel quæ* Democritus *tradit, nominando aues, quarum confuſo ſanguine ſerpens gignatur: quem quiſquis ederit, intellecturus ſit alitum colloquia: quæq; de una aue galerita priuatim commemorat, etiam ſine his immenſa uitæ ambage circa auguria.* Nominantur *ab* Homero *ſcopes, auium genus: neq; harum ſatyricos motus cum inſident, pleriſque memoratos facile conceperim mente: neque ipſæ iam aues naſcuntur.* Quamobrem *de confeſſis diſſeruiſſe præſtiterit.*

Quis gallinas farcire inſtituerit. De *auiarijs, et quis ea primus inſtituerit.* Cap. L.

Gallinas *ſaginare* Deliaci *cœpere: unde peſtis exorta, opimas aues, & ſuopte corpore unctas deuorandi.* Hoc *primum antiquis cœnarum interdictis exceptum inuenio iam lege* C. Fannij COS. XI. *annis ante tertium* Punicum *bellum, ne quid uolucrum poneretur, præter unam gallinam, quæ non eſſet*

altilis: quod deinde caput translatum, per omnes leges ambulauit. Inuentumq́; diuerticulum eſt, in fraude earum gallinaceos quoque paſcendi lacte madidis cibis: multo ita gratiores approbantur. Fœminæ quidem ad ſaginam non omnes eliguntur, nec niſi in ceruice pingui cute. Poſtea culinarum artes, ut clunes ſpectentur, ut diuidantur in tergora, ut à pede uno dilatatæ repoſitoria occupent. Dedere & Parthi cocis ſuos mores. Nec tamen in hoc mangonio quicquam totum placet: hic clune, alibi pectore tantum laudatis. Auiaria primus inſtituit, incluſis omnium generum auibus, M. Lælius Strabo Brundiſii equeſtris ordinis. Ex eo cœpimus carcere animalia coërcere, quibus natura cœlum aſſignauerat.

De Aeſopi patina. Cap. LI.

m Axime tamen inſignis eſt in hac memoria, Clodij Aeſopi tragici hiſtrionis patina, ſexcentis H-S. taxata: in qua poſuit aues cantu aliquo, aut humano ſermone uocales, nummis ſex ſingulas coëmptas: nulla alia inductus ſuauitate, niſi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæſtus quidem ſuos ueritus illos opimos, & uoce meritos, dignus prorſus filio, à quo deuoratas diximus margaritas. Nõ ſit tamen (ut uerum fatear) facile inter duos iudicium turpitudinis: niſi quòd minus eſt, ſummas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas cœnaſſe.

De generatione auium, & præter aues quæ quadrupedes oua pariant. Cap. LII.

g Eneratio auium, ſimplex uidetur eſſe, cum et ipſa ſua habeat miracula, quoniam & quadrupedes oua gignunt, chamæleontes, lacertæ, & quæ dixi-

mus inter ſerpentes. Pennatorũ autem infœcunda ſunt, quæ aduncos habent ungues: cenchris ſola ex his ſupra quaterna edit oua. Tribuit hoc auium generi natura, ut fœcundiores eſſent fugaces earum, quàm fortes. Plurima pariunt ſtruthiocameli, gallinæ, perdices, ſali. Coitus auibus duobus modis: Fœmina humi conſidente, ut in gallinis: aut ſtante, ut in gruibus. Ouorum alia ſunt cãdida, ut columbis, perdicibus: alia pallida, ut aquaticis: alia punctis diſtincta, ut meleagridum: alia rubri coloris, ut phaſianis, cenchridi. Intus autem omne ouum uolucrum bicolor. Aquaticis lutei plus, quàm albi, idq; ipſum magis luridum, quàm cæteris. Piſcium unus color, in quo nil candidi. Auium oua ex calore fragilia, ſerpentium ex frigore lenta, piſcium ex liquore mollia. Aquatilium rotunda, reliqua ferè faſtigio cacuminata. Exeunt à rotundiſſima ſui parte, dum pariuntur, molli putamine, ſed protinus dureſcente, quibuſcunq; emergunt portionibus. Quæ oblonga ſint oua, gratioris ſaporis putat Horatius Flaccus. Fœminam edunt quæ rotundiora gignuntur, reliqua marem. Vmbilicus ouis à cacumine ineſt ceu gutta eminens in putamine.

De ouorum generatione, incubatu auium & coitu. Cap. LIII.

q Vædam oĩ tempore coëunt, ut gallinæ, & pariunt, præterquam duobus menſibus hyemis brumalibus. Ex iis iuuencæ plura, quàm ueteres, ſed minora: & in eodem fœtu prima & nouiſſima. Eſt autem tanta fœcunditas, ut aliquæ et ſexagena pariant, aliquæ quotidie, aliquæ bis die, aliquæ in tantum ut effœtæ moriantur. Hadrianis laus maxima. Co

lumbæ decies anno pariunt, quædam & undecies: in Aegypto etiam brumali menſe. Hirundines, et merulæ, & palumbi, & turtures bis anno pariunt: cæteræ aues ferè ſemel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes, penè contextim, in ſeceſſu generant. A coitu X. diebus oua matureſcunt in utero. Vexatæ autem gallinæ & columbæ penna euulſa, alia'ue ſimili iniuria, diutius. Omnibus ouis medio uitelli parua ineſt uelut ſanguinea gutta, quod eſſe cor auium exiſtimant, primū in omni corpore id gigni opinantes: in ouo certe gutta ſalit, palpitat'q;. Ipſum animal ex albo liquore oui corporatur. Cibus eius in luteo eſt. Omnibus intus caput maius toto corpore, oculi compreſſi capite maiores. Increſcente pullo, candor in medium uertitur, luteum circunfunditur. Vicæſimo die, ſi moueatur ouum, iam uiuentis intra putamen uox auditur. Ab eodem tempore plumeſcit, ita poſitus, ut caput ſupra dextrum pedem habeat, dexteram uero alam ſupra caput. Vitellus paulatim deficit. Aues omnes in pedes naſcuntur, contra quàm reliqua animalia. Quædam gallinæ omnia gemina ōua pariūt, et geminos īterdū excludūt, ut Cornelius Celſus autor eſt: alterū maiorem, alioqui negant oīno geminos excludi. Plus uicena quina incubāda ſubijci uetāt. Parere à bruma incipiūt. Optima fœtura añ uernū æquinoctiū. Poſt ſolſtitium nata non implent magnitudinē iuſtam, tantoq; minus quanto ſerius prouenere.

De uitijs & remedijs incubantiū. Cap. LIIII.

Va incubari X. dies edita utiliſſimum, uetera aut recentiora infœcunda. Subijci impari numero debent. Quarto die poſtquam cœpere

incubari, ſi contra lumen cacumine ouorum apprehenſo una manu, purus & uniuſmodi perluceat color, ſterilia exiſtimantur eſſe, proq́; eis alia ſubſtituenda. Et in aqua eſt experimentum, inane fluitat: itaque ſidentia, hoc eſt plena, ſubijci uolunt. Concuti uero experimēto uetant, quoniam non gignant confuſis uitalibus uenis. Incubationi datur initium poſt nouam lunam, quia prius inchoata non proueniant. Celerius excluduntur calidis diebus. Ideo æſtate undeuiceſimo educunt fœtū, hyeme XXV. Si incubatu tonuerit, oua pereunt: & accipitris audita uoce uitiantur. Remedium contra tonitrum, clauus ferreus ſub ſtramine ouorum poſitus, aut terra ex aratro. Quædam autem & citra incubitum, ſponte naturæ gignunt, ut in Aegypti fimetis. Scitum de quodam potore reperitur, Syracuſis tamdiu potare ſolitum, donec cooperta terra fœtum ederent oua. Quin & ab homine perficiuntur.

De augurijs ouorum. Cap. LV.

IVlia Auguſta, prima ſua iuuenta Tiberio Cæſare ex Nerone grauida, cum parere uirilem ſexum admodum cuperet, hoc uſa eſt puellari augurio, ouum in ſinu fouendo, atque cum deponendū haberet, nutrici per ſinum tradendo, ne intermitteretur tepor. Nec falſo augurata proditur. Nuper inde fortaſſe inuentum, ut oua in calido loco impoſita paleis igne modico fouerentur, homine uerſante, pariterq́;, & ſtato die illinc erumperet fœtus. Traditur quædam ars gallinarij cuiuſdam, dicentis quod ex quaque eſſet. Narrātur & mortua gallina mariti earum uiſi ſuccedentes inuicem, & reliqua fœtæ more facientes, abſtinentesq́; ſe à cantu.

ſe cantu. Super omnia eſt anatum ouis ſubditis atque excluſis admiratio primo non planè agnoſcentis fœtű: mox incertos incubitus ſollicite conuocantis: poſtremo lamenta circa piſcinæ ſtagna, mergentibus ſe pullis natura duce.

Quæ gallinæ optimæ. Cap. LVI.

g *Gallinarum generoſitas ſpectatur criſta erecta, interdum & gemina, pennis nigris, ore rubicundo, digitis imparibus, aliquando & ſuper quatuor digitos tranſuerſo uno. Ad rem diuinam, luteo roſtro pedibusq́;, puræ non uidentur: ad opertanea ſacra, nigræ. Eſt et pumilionum genus non ſterile in yſ, quod non in alio genere alitum, ſed quibus certa fœcunditas rara, & incubatio ouis noxia.*

De morbis earum & remedijs. Cap. LVII.

i *Nimiciſſima autem omnium generi pituita, maximeq́; inter meſſis & uindemiæ tempus. Medicina in fame, & cubatus in fumo, ſi utiq; ex lauro aut herba ſabina fiat: penna per tranſuerſas inſerta nares, & per omnes dies mota: cibus allium cũ farre, aut aqua perfuſus, in qua lauerit noctua, aut cũ ſemine uitis albæ coctus: & quædam alia.*

De conceptu et numero fœtus auiũ. Cap. LVIII.

c *Columbæ proprio ritu oſculantur ante coitum. Pariunt ferè bina oua: ita natura moderante, ut alijs crebrior ſit fœtus, alijs numeroſior. Palumbes & turtures plurimum terna, nec plus quàm bis ferè pariunt: atque ita, ſi prior fœtus corruptus eſt. Et quamuis tria pepererint, nunquã plus duobus educant. Tertium, quod irritum eſt, urinum uocant. Palũ-*

bes incubat fœmina poſt meridiana in matutinum;cæte ro mas. Columbæ marem ſemper & fœminam pariũt, priorem marem;poſtridie fœminam. Incubant in eo genere ambo, interdiu mas, noctu fœmina. Excludunt XX die. Pariunt à coitu quinto. Aeſtate quidem interdũ binis menſibus terna edunt paria. Nanque XVIII die excludunt,ſtatim'q; concipiunt. Quare inter pullos ſæpe oua inueniuntur,& alij prouolant,alij erumpũt. Ipſi deinde pulli quinquemeſtres fœtificant. Et ipſæ autem inter ſe(ſi mas non ſit)fœminæ æque ſaliunt, pariunt'q; oua irrita;ex quibus nihil gignitur: quæ hypenemia Græci uocant.

De pauone,& anſeribus. Cap. LIX.

Pauo à trimatu parit. Primo anno unum aut alterum ouum, ſequenti quaterna quina'ue, cæteris duodena, non amplius. intermittens binos dies ternos'ue parit, & ter anno ſi gallinis ſubijciantur incubanda. Mares ea frangunt deſyderio incubantium. Quapropter noctu & in latebris pariunt, aut in excelſo cubantes:& niſi molli ſtrato excepto frãguntur. Mares ſinguli quinis ſufficiunt coniugibus. Cũ ſingulæ aut binæ fuere,corrumpitur ſalacitate fœcunditas. Partus excluditur diebus ter nouenis, aut tardius tricesimo. Anſeres in aqua coëunt,pariunt uere:aut ſi bruma coiuere, poſt ſolſtitium quadraginta propè. Bis anno,ſi priorem fœtum gallinæ excludant, aliâs plurima oua ſedecim,pauciſſima ſeptem. Si quis ſurripiat, pariunt donec rumpantur. Aliena non excludunt. Incubanda ſubijci utiliſſimum IX aut XI. Incubant fœminæ tantum tricenis diebus. Si uero tepidiores ſint,ui-

gintiquinque. Pullis eorum urticæ contactu mortifera. Nec minus auiditas, nunc ſatietate nimia, nunc ſuamet ui: quando apprehenſa radice, morſu ſæpe conātes auellere, ante colla ſua abrumpunt. Contra urticam remedium eſt, ſtramento ab incubatu ſubdita radix earū.

De ardeolis: & quomodo ſeruentur optime oua. Cap. LX.

Ardeolarum tria genera, leucon, aſterias, pellos. Hi in coitu anguntur. Mares quidem cum uociferatu ſanguinem etiam ex oculis profundunt. Nec minus ægre pariunt grauidæ. Aquila tricenis diebus incubat, & ferè maiores alites: minores uicenis, ut miluus & accipiter. Singulos ferè parit, nunquam plus ternos, is qui ægolios uocatur quaternos, coruus aliquando & quinos: Incubant totidem diebus, Cornicem incubantem mas paſcit. Pica nouenos, Melancoryphus ſupra XX parit, ſemper numero impari: nec alia plures, tanto fœcunditas maior paruis. Hirundini cæci primo pulli, & ferè omnibus quibus numeroſior partus. Irrita oua, quæ hypenemia diximus, aut mutua fœminæ inter ſe libidinis imaginatione concipiunt, aut puluere: nec columbæ tantum, ſed & gallinæ, perdices, pauones, anſeres, chenalopeces. Sunt autem ſterilia, & minora, ac minus iucundi ſaporis, & magis humida. Quidam & uento putant ea generari: qua de cauſa etiam Zephyria appellantur. Hæc autem uere tantum. Vrina fiūt, incubatione derelicta, quæ alij cynoſura dixere. Oua aceto macerata in tm̄ emolliuntur, ut p annulos trāſeant. Seruari ea in lomēto, aut hyeme in paleis æſtate in furfuribus, utiliſſimū. Sale exinaniri credūtur.

Quæ uolucrum ſola animal pariat, & lacte nutriat. Cap. LXI.

u *Olucrum animal parit ueſpertilio tantum, cui & membranaceæ pinnæ uni. Eadem ſola uolucrum lacte nutrit ubera admouens, geminos uolitat amplexa infantes, ſecumq́; deportat. Eidem coxendix una traditur, & in cibatu culices gratiſſimi.*

De conceptu uiperæ & partu, & quæ terreſtrium oua pariant. Cap. LXII.

r *Vrſus in terreſtribus oua pariunt ſerpentes, de quibus nondum dictum eſt. Coëunt complexu, adeo circumuolutæ ſibi, ut una exiſtimari biceps poſſit. Viperæ mas caput inſerit in os, quod illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terreſtrium eadem ſola, intra ſe parit oua unius coloris, et mollia ut piſces. Tertia die intra uterum catulos excludit: deinde ſingulos diebus ſingulis parit, uiginti ferè numero. Itaque cæteræ tarditatis impatientes, perrumpunt latera occiſa parente. Cæteræ ſerpentes contecta oua in terra incubant, & fœtum ſequente excludunt anno. Crocodili uicibus incubant mas & fœmina. Sed reliquorum quoq; terreſtrium reddatur generatio.*

De generatione terreſtrium. Cap. LXIII.

b *Ipedum ſolus homo animal gignit. Homini tantum primi coitus pœnitentia, augurium ſcilicet uitæ à pœnitenda origine. Cæteris animalibus ſtati per tempora anni concubitus, homini (ut dictum eſt) omnibus horis dierum noctiumq́;. Cæteris ſatietas in coitu, homini propè nulla. Meſſalina Claudij Cæſaris coniunx hanc regalem exiſtimans palmam,*

elegit id in certamen nobiliſſimam é proſtitutis ancillã mercennariæ ſtipis, eam'q; die ac nocte ſuperauit quinto ac uiceſimo concubitu. In hominum genere maribus diuerticula Veneris excogitata, omnia ſcelere naturæ, fœminis uero abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores, quàm feræ ſumus? Viros auidiores Veneris hyeme, fœminas æſtate, Heſiodus prodidit. Coitus auerſus elephantis, camelis, tigribus, lyncibus, rhinoceroti, leoni, daſypodi, cuniculis, quibus auerſa genitalia. Cameli etiam ſolitudines, aut ſecreta certe petunt, neque interuenire datur ſine pernicie. Coitus tota die eſt tantum ijs ex omnibus, quibus ſolida ungula. In quadrupedum genere mares olfactus accendit. Auertuntur & canes, phocæ, lupi: in medio'q; coitu, inuiti'q; etiam cohærent. Supradictorum pleriſque fœminæ priores ſuperueniunt, reliquis mares. Vrſi autem, ut dictum eſt, humanitus ſtrati: Herinacei ſtantes ambo inter ſe complexi: Feles mare ſtante, fœmina ſubiacẽte: Vulpes in latera proiectæ, marem'q; fœmina amplexa. Taurorum ceruorũ'q; fœminæ uim non tolerant, ea de cauſa ingrediuntur in conceptu. Cerui uiciſſim ad alias tranſeunt, & ad priores redeunt. Lacertæ, ut ea quæ ſine pedibus ſunt, circumplexu Venerem nouere. Omnia animalia quo maiore corpore, hoc minus fœcunda ſunt. Singulos gignunt elephãti, cameli, equi: Acanthis duodenos, auis minima. Ocyſſime pariunt quæ plurimos gignunt. Quo maius eſt animal, tanto diutius formatur in utero. Diutius geſtantur quibus longiora ſunt uitæ ſpatia. Neque creſcentium tempeſtiua ad generandum ætas. Quæ ſolidas habent ungulas, ſingulos: quæ biſulcas, & geminos pa-

riunt. Quorum in digitos pedum fiſſura diuiſa eſt, eo numeroſiora in fœtu. Sed ſuperiora oĩa perfectos edunt partus, hæc inchoatos, in quo ſunt genere leænæ, urſæ, & uulpes. Informia etiam magis, quàm ſupradicta, urſæ pariunt, rarumq; eſt uidere parientes. Poſtea lambendo calefaciunt fœtus omnia ea, & figurant. Pariũt plurimum quaternos. Cæcos autem gignunt canes, lupi, pantheræ, thoes. Canum plura genera: Laconicæ octauo menſe utrinque generant. Ferunt LX. diebus, et plurimum tribus. Cæteræ canes & ſemeſtres coitum patiuntur. Implentur omnes uno coitu. Quæ ante iuſtum tempus concepere, diutius cæcos habent catulos, nec omnes totidem diebus. Exiſtimantur in urina attollere crus ferè ſemeſtres, id eſt ſignum conſummati uirium roboris, fœminæ hoc idem ſidentes. Partus duodeni, quibus numeroſiſſimi, cætero quini, ſeni, aliquando ſinguli, quod prodigioſum putant: ſicut omnes mares, aut omnes fœminas gigni. Primos quoque mares pariunt, in cæteris alternant, ſi ineant opportuno & recto menſe. Ineuntur à partu ſexto menſe. Octonos Laconicæ pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuunt Laconici annis denis, fœminæ duodenis: cætera genera XV. annos, aliquando uiginti. Nec tota ſua ætate generant, ferè à XII. deſinentes. Felium & ichneumonum reliqua, ut canum. Viuunt annis ſenis. Daſypodes omni menſe pariunt, & ſuperfœtant ſicut lepores. À partu ſtatim implentur. Concipiunt quamuis ubera ſiccante fœtu. Pariunt non cæcos. Elephanti, ut diximus, pariunt ſingulos, magnitudine uituli trimeſtris. Cameli duodecim menſibus ferunt: à trimatu pariunt

nere, iterumq́; poſt annum implentur à partu. Equas autem poſt tertium annum, aut poſt unum ab enixu utiliter admitti putant, coguntq́; inuitas. Et mulier ſeptima die concipere facillime creditur. Equarum iubas tondere præcipiunt, ut aſinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria ſuperbire. A coitu ſolæ animaliũ currũt ex aduerſo aquilonum auſtrorum ue, prout marem aut fœminam concepere. Colorem ilico mutant rubriore pilo, uel quicunque ſit pleniore: hoc argumento deſinunt admittere etiam uolentes. Nec impedit partus quaſdam ab opere, fallũtq́; grauidæ. Vicisse Olympia prægnantem Echecratidis Theſſali inuenimus. Equos, & canes, & ſues initium matutinum appetere, fœminas autem poſt meridiem blandiri, diligentiores tradunt: Equas domitas LX. diebus equire, antequam gregales: Sues tantum coitu ſpumam ore fundere: Verrem ſubantis audita uoce, niſi admittatur, cibum non capere uſque in maciem: fœminas autem in tantum efferari, ut hominem lacerent, candida maxime ueſte indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ aſperſo. Auiditas coitus putatur & cibis fieri: ſicut uiro eruca, pecori cæpa. Quæ ex feris mitigentur, non concipere, ut anſeres: apros uero tarde, & ceruos, nec niſi ab infantia educatos. Mirum eſt, quadrupedum prægnantes Venerem arcent, præter equam & ſuem. Sed ſuperfœtant & daſypus & lepus tantum.

De uaria generatione animaliũ. Cap. LXIIII.

Quæcunque animal pariunt, in capita gignũt, circumacto ſub enixum fœtu, aliâs in utero porrecto. Quadrupedes geſtantur extenſis ad

longitudinem cruribus, & ad aluum ſuam applicatis: homo in ſemet conglobatus, inter duo genua naribus ſitis. Molas, *de quibus ante diximus, gigni putant ubi mulier non ex mare, uerum ex ſemetipſa tantum conceperit: ideo nec animari, quia non ſit ex duobus: altricemq́; habere per ſe uitam illam, quæ ſatis arboribusq́; contingat.*

De *murium fœtu.* Cap. LXV.

E X *omnibus quæ perfectos fœtus, ſues tantum & numeroſos edunt: item plures, contra naturam ſolidipedum aut biſulcorum. Supra cũcta eſt murium fœtus, haud ſine cunctatione dicendus, quanquam ſub autore* Ariſtotele & Alexandri Magni *militibus: generatio eorum lambendo conſtare non coitu dicitur: ex una genitos* CXX. *tradiderunt, apud* Per*ſas uero prægnantes & in utero parentis repertas.* Et *ſalis guſtatu fieri prægnantes opinantur.* Itaque *deſinit mirum eſſe, unde uis tanta meſſes populetur murium agreſtium: in quibus illud quoque adhuc latet, quonam modo illa multitudo repẽte occidat.* Nam *nec exanimes reperiuntur, neque extat qui murem hyeme in agro effoderit.* Plurimi *ita ad* Troadem *prouenıunt:* Et *iam inde fugauerunt accolas.* Prouentus *eorum ſiccitatibus tradunt: & iam obituris uermiculum in capite gigni.* Aegyptijs *muribus durus pilus, ſicut herinaceis.* Iidem *bipedes ambulant, ceu alpini.* Cum *diuerſi quoque generis coiere animalia, ita demum generant, ſi tempus naſcendi par habent.* Quadrupedum *oua gignentium lacertam ore parere (ut creditur uulgo)* Ariſtoteles *negat: neque incubant eædem, oblitæ quo ſint in loco eni-*

xæ, quoniam huic animali nulla memoria. Itaque catuli per ſe erumpunt.

De ſpina hominis anguem naſci. Cap. LXVI.

Anguem ex medulla hominis ſpinæ gigni, accepimus à multis. Pleraque enim occulta et cæca origine proueniunt, etiam in quadrupedum genere.

De ſalamandra. Cap. LXVII.

Sicut ſalamandra, animal lacerti figura, ſtellatum, nunquam niſi magnis imbribus proueniens, & ſerenitate deficiens. Huic tantus rigor, ut ignem tactum extinguat, non alio modo, quàm glacies. Eiuſdem ſanie, quæ lactea ore uomitur, quacunque parte corporis humani contacta, toti defluunt pili: idq; quod contactum eſt, colorem in uitiliginem mutat.

De ijs quæ naſcuntur ex non genitis, & quæ nata nihil gignunt. Cap. LXVIII.

Quædam uero gignuntur ex non genitis, & ſine ulla ſimili origine ut ſupradicta: et quæcunque æſtas aut uer, ſtatumq; tempus anni generant. Ex ijs quædã nihil gignunt, ut ſalamandræ. Neque eſt in ijs genus maſculinum fœmineumue, ſicut neque in anguillis, omnibusq; quæ nec animal nec ouũ ex ſeſe generant. Neutrum eſt & oſtreis genus, & cæteris adhærentibus uado uel ſaxo. Quæ autem per ſe generantur, ſi in mares ac fœminas deſcripta ſunt, generant quidem aliquid coitu, ſed imperfectum & diſſimile, & ex quo nihil amplius gignatur, ut uermiculos muſcæ. Id magis declarant naturæ eorum, quæ inſecta dicuntur, arduæ explanationis omnia, & priua-

tim dicato opere narranda. Quapropter ingeniũ prædictorum & reliqua ſubtexat diſſertatio.

De ſenſibus animalium. Cap. LXIX.

EX ſenſibus ante cætera homini tactus, deinde guſtus: reliquis ſuperatur à multis. Aquilæ clarius cernunt, uultures ſagacius odorantur, liquidius audiunt talpæ obrutæ terra, tam denſo atq; ſurdo naturæ elemento. Præterea uoce omnium in ſublime tendente, ſermonem exaudiunt: & ſi de ijs loquare, intelligere etiam dicuntur, & profugere. Auditus cui hominum primo negatus eſt, huic & ſermonis uſus ablatus: nec ſunt naturaliter ſurdi, ut non ijdem ſint & muti. In marinis oſtreis auditum eſſe non eſt ueriſimile, ſed ad ſonum mergere ſe ſolent. Ideo & ſilentium in mari piſcantibus.

Auditum et olfactum eſſe piſcibus. Cap. LXX.

PIſces quidem, auditus nec membra habent nec foramina, audire tamen eos palàm eſt: ut pote cum plauſu congregari feros ad cibum conſuetudine in quibuſdam uiuarijs ſpectatur: & in piſcinis Cæſaris, genera piſcium ad nomen uenire, quoſdam ſingulos. Itaque produntur etiam clariſſime audire, mugil, lupus, ſalpa, chromis, & ideo in uado uiuere. Olfactum ijs eſſe manifeſte patet. Quippe non omnes eadẽ eſca capiuntur, & prius, quàm appetant, odorantur. Quoſdam & ſpeluncis latentes, ſalſamento illitis faucibus ſcopuli, piſcator expellit, uelut ſui cadaueris agnitionem fugientes. Conueniuntq; ex alto etiam ad quoſdã odores, ut ſepiam uſtam, & polypum: quæ ideo conijciuntur in naſſas. Sentinæ quidam nauium odorem pro

cuil fugiunt, maxime tamen piſcium ſanguinem. Non poteſt petris auelli polypus: idem cunila admota, ab odore protinus reſilit. Purpuræ quoque fœtidis capiuntur. Nã de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus ceruini odore ſerpentes fugantur, ſed maxime ſtyracis: Origani, aut calcis, aut ſulphuris, formicæ necantur. Culices acida petunt, ad dulcia non aduolant.

Tactum cõmunem eſſe omnibus. Cap. LXXI.

Actus ſenſus omnibus eſt, etiã quibus nullus alius: nam & oſtreis & terreſtribus uermibus quoque. Exiſtimauerim omnibus ſenſum & guſtatus eſſe. Cur enim alios alia ſapores appetunt? in quo uel præcipua naturæ architectio. Alia dentibus prædantur, alia unguibus, alia roſtri aduncitate carpunt, alia latitudine ruunt, alia acumine excauant, alia ſugunt, alia lambunt, ſorbent, mandũt, uorant. Nec minor uarietas in pedum miniſterio, ut rapiant, diſtrahant, teneant, premant, pendeant, tellurem ſcabere non ceſſent.

Quæ uenenis uiuant, & quæ terra. Cap. LXXII.

Enenis capreæ et coturnices (ut diximus) pingueſcunt, placidiſſima animalia: at ſerpentes ouis, ſpectanda quidem draconum arte. Aut enim ſolida hauriunt, ſi iam fauces capiũt, quæ deinde in ſemet conuoluti frangunt intus, atq; ita putamina excutiunt: aut ſi tenerior eſt & catuli adhuc ætas, orbe apprehenſa ſpiræ, ita ſenſim uehemẽterq; præſtringunt, ut amputata parte ceu ferro, reliquam quæ amplexu tenetur, ſorbeant. Simili modo auibus deuoratis ſolidis, contentione plumas, & oſſa reuomunt. Scorpiones terra

uiuunt. Serpentes, cum occaſio eſt, uinum præcipue appetunt, cum alioquin exiguo indigeant potu. Eædē minimo & pene nullo cibo, cum adſeruantur incluſæ: ſicuti aranei quoque, alioqui ſuctu uiuentes. Ideo nullū interit fame aut ſiti uenenatum. Nam neque calor his, neque ſanguis, neque ſudor, quæ auiditatem naturali ſale augent. In quo genere omnia magis exitialia, ſi ſuū genus edêre antequam noceant. Condit in theſauros maxillarum cibum ſphingiorum & ſatyrorum genus: mox inde ſenſim ad mandendum manibus expromit. Et quod formicis in annum ſolenne eſt, his in dies uel horas.

De cibo et potu quorūdam. Cap. LXXIII.

Num animal digitos habentium herba alitur, lepus: ſed & fruge ſolidipedes, & e biſulcis ſues omni cibatu & radicibus. Solidipedum uolutatio propria. Serratorum dentium carniuora ſunt omnia. Vrſi & fruge, fronde, uindemia, pomis uiuunt & apibus, cancris etiā & formicis: Lupi, ut diximus, & terra in fame. Pecus potu pingueſcit, ideo ſal illis aptiſſimus: item ueterina, quanquam & fruge et herba: ſed ut bibêre ſe cedunt. Ruminant, præter iam dicta, ſylueſtrium cerui, cum à nobis aluntur. Omnia autem iacentia potius, quàm ſtantia, et hyeme magis, quàm æſtate, ſeptenis ferè menſibus. Pontici quoque mures ſimili modo remandunt. In potu, quibus ſerrati dentes, lambūt: Et mures hi uulgares, quamuis ex alio genere ſint. Quibus continui dentes, ſorbent, ut equi, boues. Neutrū urſi, ſed aquam quoque morſu uorant. In Africa maior pars ferarum æſtate non bibunt, inopia imbrium:

quam ob cauſam, capti mures Libyci, ſi biberint, moriuntur. Orygem perpetuo ſitientia Africæ generant, et natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia ſitientium. Nanque Getuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum ſaluberrimi liquoris ueſicis. Inſidunt in eadem Africa pardi condenſa arborum, occultatiq́; earum ramis, in prætereuntia deſiliūt, atque é uolucrum ſede graſſantur. Feles quidem quo ſilentio, quàm leuibus ueſtigijs obrepunt auibus? quam occulto ſpeculatu in muſculos exiliunt? Excrementa ſua effoſſa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem ſui eſſe.

Quæ inter ſe diſſideant, & quæ inter ſe conueniant. Cap. LXXIIII.

e Rgo & alios quoſdam ſenſus eſſe, quàm ſupradictos, haud difficulter apparet. Sūt enim quædam his bella amicitiæq́;, unde & affectus, præter illa quæ de quibusq; eorum ſuis diximus locis. Diſſident olores & aquilæ: Coruus & chlorio, noctu inuicem oua exquirentes. Simili modo coruus et miluus, illo præripiente huic cibos: Cornices & noctua: Aquilæ & trochilus (ſi credimus) quoniam rex appellatur auium: Noctuæ & cæteræ minores aues. Rurſus cum terreſtribus muſtela & cornix: Turtur & pyralis: Ichneumones ueſpæ, & phalangia aranei. Aquaticæ, anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Sorices et ardeolæ, inuicem fœtibus inſidiantes. Aegithus auis minima cum aſino. Spinetis enim ſe ſcabendi cauſa atterens, nidos eius diſſipat: quod adeo pauet, ut uocem omnino rudētis auditam, oua eijciat, pulli ipſi metu cadāt.

Igitur aduolans ulcera eius roſtro excauat. Vulpes & Nili angues: muſtelæ & ſues. Aeſalon uocatur parua auis, oua corui frangens, cuius pulli infeſtantur à uulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipſamq; uellit. Quod ubi uiderunt corui, contra auxiliantur, uelut aduerſus communem hoſtem. Et acanthis in ſpinis uiuit, idcirco aſinos & ipſa odit, flores ſpinæ deuorantes. Aegithum uero anthus in tantum, ut ſanguinem eorum credant non coire, multisq; ob id ueneficijs infament. Diſſident thoës & leones, & minima æque ac maxima. Formicoſam arborem ſorices cauent. Librat araneus ſe filo in caput ſerpentis porrectæ ſub umbra arboris ſuæ: tantaq; ui morſu cerebrum apprehendit, ut ſtridens ſubinde, ac uertigine rotata, ne filum quidem deſuper pendētis rumpere, adeo non fugere queat: nec finis ante mortem eſt. Rurſus amici pauones & columbæ, turtures & pſittaci, merulæ et turdi, cornix et ardeolæ, contra uulpium genus communibus inimicitijs. Harpæ et miluus contra triorchyn. Quin et affectus indicia ſunt etiam in ſerpentibus, immitiſſimo animalium genere. Dicta ſunt, quæ Arcadia narrat de domino à dracone ſeruato, & agnita uoce hominis. De aſpide miraculum Philarcho reddatur: Is enim autor eſt, cum ad menſam cuiuſdam ueniens in Aegypto aleretur aſſidue, enixam catulos, quorum ab uno filiū hoſpitis interemptum: illā reuerſam ad conſuetudinem cibi, intellexiſſe culpā, & necē intuliſſe catulo, nec poſtea in tectum id reuerſam.

De ſomno animalium. Cap. LXXV.

s Omni quæſtio non obſcuram coniectationem habet. In terreſtribus, omnia quæ cor habent, dor-

mire manifeſtum eſt. Aquatilia quoque exiguum quidẽ etiã qui de cæteris dubitant, dormire tamen exiſtimãt: non oculorum argumento, quia non habent genas, uerum ipſa quiete cernuntur placida ceu ſoporata, neque aliud quàm caudas mouentia, & ad tumultum aliquẽ expauentia. De thynnis confidentius affirmatur. Iuxta ripas enim aut petras dormiunt. Plani autem piſcium in uado, ut manu ſæpe tollantur. Nam delphini, balenæq; ſtertentes etiam audiuntur. Inſecta quoque dormire ſilentio apparet, quia nec luminibus quidem admotis excitẽtur. Homo genitus premitur ſomno per aliquot menſes: deinde longior in dies uigilia. Somniat ſtatim infans. Nam & pauore expergiſcitur, & ſuctum imitatur. Quidam uero nunquam, quibus mortiferũ fuiſſe ſignum contra conſuetudinem ſomnium, inuenimus exẽpla. Magnus hic inuitat locus, et diuerſis refertus documentis, utrum'ne ſint aliqua præſcita animi quieſcentis: qua fiant ratione, an fortuita res ſit, ut pleraque. Et ſi exemplis agatur, profecto paria fiant. À uino & à cibis proxima, atque in redormitione uana eſſe uiſa, propè conuenit. Eſt autem ſomnus nihil aliud, quàm animi in medium ſeſe receſſus. Præter hominem ſomniare equos, canes, boues, pecora, capras, palàm eſt. Ob hoc creditur & in omnibus, quæ animal pariant. De ijs quæ oua gignunt, incertum eſt, ſed dormire ea certum. Verũ ad inſecta tranſeamus. Hæc nanque reſtant immenſæ ſubtilitatis animalia.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VNDECIMVS.

PROOEMIVM.

De inſectis animalibus, ut ſunt apes, formicæ, & huiuſmodi.

r ESTANT *immenſæ ſubtilitatis animalia: quando aliqui ea neque ſpirare, & ſine ſanguine eſſe etiam prodiderunt.*

De *inſectorũ genere.* Cap. I.

m *Vlta hæc et multigena, terreſtrium uolucrũq; uita. Alia pennata, ut apes: alia utroque modo, ut formicæ: aliqua & pennis & pedibus carentia. Et iure omnia inſecta appellata ab inciſuris, quæ nunc ceruicum loco, nunc pectorum atque alui præcincta ſeparant membra, tenui modo fiſtula cohærentia. Aliquibus uero non tota inciſura eas ambiente rugas, ſed in aluo, aut ſuperne tantum, imbricatis flexilibus uertebris, nuſquam alibi ſpectatiore naturæ rerum artificio.*

De *ſubtilitate in his naturæ.* Cap. II.

i N *magnis ſiquidem corporibus, aut certe maioribus, facilis officina ſequaci materia fuit.* In *his tam paruis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta uis, quàm inextricabilis perfectio?* V*bi tot*

ſenſus

ſenſus collocauit in culice? Et ſunt alia dictu minora. Sed ubi uiſum in eo prætendit? ubi guſtatum applicauit? ubi odoratum inſeruit? ubi uero truculentam illam & portione maximam uocem ingenerauit? qua ſubtilitate pennas adnexuit? prælongauit pedum crura? diſpoſuit ieiunam caueam uti aluum? auidam ſanguinis, & potiſſimum humani ſitim accendit? Telum uero perfodiendo tergori, quo ſpiculauit ingenio. Atque ut in capaci, cum cerni non poſſit exilitas, ita reciproca geminauit arte, ut fodiendo acuminatum pariter ſorbendóq; fiſtuloſum eſſet. Quos teredini ad perforanda robora cũ ſono teſte dentes affixit, potiſſimumq́; è ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros, taurorumq́; colla, & truces in ſublime iactus, tigrium rapinas, leonum iubas, cum rerum natura nuſquam magis, quàm in minimis tota ſit. Quapropter quæſo, ne hæc legentes, quoniam ex his ſpernunt multa, etiam relata faſtidio damnent, cum in contemplatione naturæ nihil poſſit uideri ſuperuacuum.

Vtrum ſpirent, an habeant ſanguinẽ. Cap. III.

INſecta multi negarunt ſpirare, idq́; ratione perſuadentes, quoniam uiſceri interiori nexus ſpirabilis nõ ineſſet: Itaque uiuere ut fruges, arboresq́;: ſed plurimum intereſſe, ſpiret aliquid an uiuat. Eadẽ de cauſa nec ſanguinem ijs eſſe, qui ſit nullis carentibus corde atque iecore. Sic nec ſpirare ea quibus pulmo deſit. Vnde numeroſa quæſtionum ſeries exoritur. Iidem enim & uocem eſſe his negant, in tanto murmure apũ, cicadarum ſono, & alijs quæ ſuis æſtimabuntur locis. Nam mihi contuẽti ſe perſuaſit rerum natura, nihil in-

credibile exiſtimare de ea. Nec uideo cur magis poſſint non trahere animam talia, & uiuere, quàm ſpirare ſine uiſceribus: quod etiam in marinis docuimus, quamuis arcente ſpiritum denſitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua, & animatu carere in ipſo ſpiritu uiuentia, habere ſenſum uictus, generationis, operis, atq; etiam de futuro curam: & quamuis non ſint membra, quæ, uelut carina, ſenſus inuehant, eſſe tamen his auditum, olfactum, guſtatum, eximia præterea naturæ dona, ſolertiam, animum, artem, quis facile crediderit? Sanguinem non eſſe his fateor, ſicut ne terreſtribus quidem cunctis, uerum ſimile quiddam. Vt ſepiæ in mari ſanguinis uicem atramentum obtinet, purpurarum generi infector ille ſucus: ſic & inſectis quiſquis eſt uitalis humor, hic erit & ſanguis, donec exiſtimatio ſua cuique ſit. Nobis propoſitum eſt, naturas rerum manifeſtas indicare, non cauſas indicare dubias.

De corpore eorum. Cap. IIII.

INſecta, ut intelligi poſſit, non uidentur neruos habere, nec oſſa, nec ſpinas, nec cartilaginem, nec pinguia, nec carnes, ne cruſtam quidem fragilem, ut quædam marina, nec quæ iure dicatur cutis: ſed mediæ cuiuſdam inter omnia hæc naturæ corpus, arenti ſimile, neruo mollius, in reliquis partibus ſiccius uerius, quàm durius. Et hoc ſolum his eſt, nec præterea aliud. Nihil intus, niſi admodum paucis inteſtinum implicatum. Itaque diuulſis præcipua uiuacitas, & partium ſingularum palpitatio. Quia quæcunque eſt ratio uitalis, illa non certis ineſt membris, ſed toto in corpore, minime tamen capite: ſolumq; non mouetur, niſi

cum pectore auulſum. In nullo genere plures ſunt pedes. Et quibus ex his plurimi, diutius uiuunt diuulſa, ut in ſcolopendris uidemus. Habent autem oculos, præterq́; e ſenſibus tactum atque guſtatum, aliqua & odoratum, pauca & auditum.

De apibus. Cap. V.

Sed inter omnia ea principatus apibus, & iure præcipua admiratio, ſolis ex eo genere hominum cauſa genitis. Mella contrahunt, ſuccumq́; dulciſſimum atque ſubtiliſſimum, ac ſaluberrimum. Fauos confingunt & ceras. Illæ ad uſus uitæ laborem tolerant, opera conficiunt, Remp. habent, conſilia priuatim ac duces gregatim: & quod maxime mirum ſit mores habent. Præterea cum ſint neque manſueti generis, neque feri, tamen tanta eſt natura rerum, ut propè ex umbra minimi animalis, incomparabile efficerit quiddam. Quos efficaciæ induſtriæq́; tantæ comparemus neruos? quas uires? quos ratione medius fidius uiros? hoc certe præſtantioribus, quo nihil nouere niſi commune. Non ſit de anima quæſtio, conſtet et de ſanguine, quantulum tamen eſſe in tantulis poteſt. Aeſtimemus poſtea ingenium.

Qui ordo naturæ in eis. Cap. VI.

Hyeme conduntur. Vnde enim ad pruinas niuesq́;, & aquilonum flatus perferendos uires? Sanè & inſecta omnia, ſed minus diu, quæ parietibus noſtris occultata mature tepeſiunt. Circa apes aut temporum locorumúe ratio mutata eſt, aut errauerunt priores. Cōduntur à uergiliarū occaſu, ſed latent ultra exortū: adeo nō ad ueris initium, ut dixere,

nec ut quiſq̃ in Italia de alueis exiſtimat. An̄ fabas flo rētes nō exeunt ad opera et labores, nulluſq;, cum per cœlum licuit, ocio perit dies. Primum fauos conſtruūt, ceram fingunt, hoc eſt domos cellaſq; faciunt. Deinde ſobolem, poſtea mella, ceram ex floribus, melliginem è lachrymis arborum quæ glutinum pariunt, ſalicis, ulmi, harundinis, ſucco, gummi, reſina. His primum alueum ipſum intus totum, ut quodam tectorio illinunt, & alijs amarioribus ſuccis contra aliarum beſtiolarum auiditates: id ſe facturas conſciæ, quod concupiſci poſſit. His deinde fores quoque latiores circumſtruunt.

De uocalibus operis. Cap. VII.

P Rima fundamenta comoſin uocant periti, ſecunda piſſoceron, tertia propolin, inter coria ceraſq;, magni ad medicamina uſus. Comoſis cruſta eſt prima, ſaporis amari. Piſſoceros ſuper eam uenit, picantium modo ceu dilutior, ceræ initium plerunque è mitiore gummi. Propolis craſſioris iam materiæ additis floribus, nondum tamen cera, ſed fauorum ſtabilimentum, qua omnes frigoris aut iniuriæ aditus obſtruuntur, odore & ipſa etiamnum graui, ut qua plerique pro galbano utantur. Præter hæc conuehitur erithace, quam aliqui ſandaracam, alij cerinthum uocāt. Hic erit apum dum operantur cibus, qui ſæpe inuenitur in fauorum inanitatibus ſepoſitus, & ipſe amari ſaporis. Gignitur autem rore uerno, & arborum ſucco, gummi modo, africi minor, auſtri flatu nigrior, aquilonibus melior & rubens plurimus in Græcis nucibus. Menecrates florem eſſe dicit, futuræ meſſis indicium, ſed nemo præter eum.

Ex quibus floribus opera fiant. Cap. VIII.

C Eras ex omnium arborū ſatorumq́; floribus confingunt, excepta rumicæ & chenopode. Herbarum hæc genera. Falſo excipitur & ſpartum, quippe cum in Hiſpania multa in ſpartarijs mella herbam eam ſapiant. Falſo & oleas excipi arbitror, quippe oliuæ prouentu plurima examina gigni certum eſt. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidem non modo corporibus inſidunt. Operantur intra ſexaginta paſſus. Et ſubinde conſumptis in proximo floribus, ſpeculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehenſæ in expeditione, excubant ſupinæ, ut alas à rore protegant.

De amatoribus earum. Cap. IX.

N E quis miretur amore earum captos, Ariſtomachum Solenſem duodeſexaginta annis nihil aliud egiſſe: Philiſcum uero Thaſium in deſertis apes colentem, Agrium cognominatum: qui ambo ſcripſere de his.

Ratio operis. Cap. X.

R Atio operis: Interdiu ſtatio ad portas more caſtrorum, noctu quies in matutinum, donec una excitet gemino aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc uniuerſæ prouolant, ſi dies mitis futurus eſt. Prædiuinant enim uentos imbresq́;, & tunc ſe continent tectis. Itaq; temperie cæli (& hoc inter præſcita habent) cum agmen ad opera proceſſit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq́; lanugine totius corporis. quibus eſt earum adoleſcentia, ad opera exeunt, & ſupradicta conuehunt: ſeniores intus operā-

tur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant; propter id natura ſcabra, pedes priores roſtro: totæq; onuſtæ remeant ſarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atque exonerant. Sunt enim intus quoque officia diuiſa. Aliæ ſtruunt, aliæ poliunt, aliæ ſuggerunt, aliæ cibum comparant ex eo quod allatum eſt. Neque enim ſeparatim ueſcuntur, ne inæqualitas operis & cibi fiat & temporis. Struunt orſa ea concameratione aluei, textumq́; uel uſque ad ſumma tecta deducunt, limitibus binis circa ſingulos arcus, ut alijs intrent, alijs exeant. Faui ſuperiore parte affixi, & paululum etiam lateribus ſimul hærent, & pendent unà. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter popoſcit alueus: aliquando & duorum generum, cum duo examina concordibus populis diſſimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à ſolo fornicatis, ne deſit aditus ad ſarciendũ. Primi ferè tres uerſus inanes ſtruuntur, ne promptum ſit quod inuitet furantem. Nouiſſimi maxime implentur melle, ideóq; auerſo alueo faui eximuntur. Gerulæ ſecũdos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehenſi póduſculo lapilli ſe librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uero terram uolant in aduerſo flatu uepribus hebetato. Mira obſeruatio operis. Ceſſantiũ inertiam notant, caſtigant mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæq; inter opera ſpurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congeſta in locum, turbidis diebus & operis otio egerunt. Cum aduesperaſcit, in alueo ſtrepunt minus ac minus, donec una

circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc caſtrorum more. Tunc repente omnes conticeſcunt.

De fucis. Cap. XI.

d Omos primum plebei exædificant, deinde regibus. Si ſperatur largior prouentus, adijciũtur contubernia & fucis. His cellarum minimæ, ſed ipſi maiores apibus. Sunt autem fuci, ſine aculeo uelut imperfectæ apes, nouiſſimæq́; à feſſis & iam emeritis inchoatæ, ſerotinus fœtus, & quaſi ſeruitia uerarum apum. Quamobrem imperant ijs, primosq́; in opera expellunt, tardantes ſine clementia puniunt. Neque in opere tantum, ſed in fœtu quoque adiuuant eas, multum ad calorem conferente turba. Certe quo maior fuerit multitudo, eo maior fiet examinum prouentus. Cũ mella cœperunt matureſcere, abigunt eos: multæq́; ſingulos aggreſſæ trucidant. Nec id genus niſi uere conſpicitur. Fucus ademptis alis in alueum reiectus, ipſe cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in una parte aluei extruunt amplas, magnificas, ſeparatas, tuberculo eminentes: quod ſi exprimatur, non gignuntur ſoboles. Sexangulæ omnes cellæ, à ſingulorum earum pedum opere. Nihil horum ſtato tempore, ſed rapiunt diebus ſerenis munia. Et melle uno alteroúe ad ſummum die cellas replent.

Quæ natura mellis. Cap. XII.

u Enit hoc ex aëre, et maxime ſyderum exortu præcipueq́; ipſo ſirio explendeſcente fit, nec omnino prius uergiliarũ exortu ſublucanis tẽporibus. Itaque tum prima aurora folia arborum melle

roſcida inueniuntur: ac ſi qui matutino ſub dio fuere, unctas liquore ueſtes, capillumq́; concretum ſentiunt. Siue ille eſt cœli ſudor, ſiue quædam ſyderum ſaliua, ſiue purgantis ſe aeris ſuccus: utinamq́; eſſet & purus ac liquidus, & ſuæ naturæ qualis deſluit primo: nunc uero è tanta cadens altitudine, multumq́; dum uenit ſordeſcens, & obuio terræ halitu infectus, præterea è fronde ac pabulis potus, et in utericulos congeſtus apum (ore enim uomunt) ad hæc ſucco florum corruptus, & alueis maceratus totiesq́; mutatus, magnam tamen cœleſtis naturæ uoluptatem affert.

Quæ optima mella. Cap. XIII.

i Bi optimus ſemper, ubi optimorũ doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ, Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna inſula. Eſt autem initio mel (ut aqua) dilutum, et primis diebus feruet, ut muſtum, ſeq́; purgat: uiceſimo die craſſeſcit, mox obducitur tenui membrana, quæ feruoris ipſius ſpuma concreſcit. Sorbetur optimum & minime fronde infectum, è quercus, tiliæ, harundinum folijs.

Quæ genera mellis in ſingulis. Cap. XIIII.

s Vmma quidem bonitatis natione conſtat (ut ſupra diximus) pluribus modis. Aliubi enim faui cera ſpectabiles gignuntur, ut in Pelignis, Sicilia: aliubi mellis copia, ut in Creta, Cypro, Africa: aliubi magnitudine, ut in ſeptentrionalibus, uiſo iam in Germania octo pedum longitudinis fauo, in caua parte nigro. In quocunque tamen tractu terna ſunt mellis genera, Vernum ex floribus conſtructo fauo, quod ideo uocatur anthinum. Hoc quidam attingi uetant, ut largo

alimento ualida exeat ſoboles. Alij ex nullo minus apibus relinquunt, quoniam magna ſequatur ubertas magnorum ſyderum exortu. Præterea ſolſtitio, cum thymũ & uua florere incipiunt, præcipua cellarum materia. Eſt autem in eximendis fauis neceſſaria diſpenſatio, quoniam inopia cibi deſperant, moriunturq́; aut effugiunt: contra copia ignauiam affert, ac iam melle non erithace paſcuntur. ergo diligentiores, ex hac uindemia XII. partem apibus relinquunt. Dies ſtatus inchoandi, ut quadam lege naturæ, ſi ſcire aut obſeruare homines uelint, XXX ab educto examine: fereq́; Maio menſe includitur hæc uindemia. Alterum genus eſt mellis æſtiui, quod ideo uocatur horæum, à tempeſtiuitate præcipua, ipſo ſirio explendeſcente, poſt ſolſtitium diebus XXX ferè. Immenſa circa hoc ſubtilitas naturæ mortalibus patefacta eſt, niſi fraus hominum cuncta pernicie corrũperet. Nanque ab exortu ſyderis cuiuſcunque, ſed nobilium maxime, aut cœleſtis arcus, ſi non ſequantur imbres, ſed ros tepeſcat ſolis radijs, medicamenta nó mella gignuntur, oculis, ulceribus, internisq́; uiſceribus dona cœleſtia. Quod ſi ſeruetur hoc ſirio exoriente, caſuq́; cõgruat in eundẽ diem (ut ſæpe) Veneris, aut Iouis, Mercurij'ue exortus, non alia ſuauitas, uisq́; mortaliũ malis à morte uocandis, quàm diuini nectaris fiat.

Quomodo probentur mella. Cap. XV.

M El plenilunio uberibus capitur, ſerena die pinguius. In omni melle quod per ſe fluit, ut muſtum oleumq́;, appellaturq́; acæton, maxime laudabile eſt. Aeſtiuum omne rutilum, ut diebus confectum ſiccioribus. Aptiſſimum exiſtimatur è thymo, colo

ris aurei, ſaporis gratiſſimi, quod fit palàm doliolis, pin gue, marino è rore ſpiſſum. Quod concreſcit autem, hoc minime laudatur. Thymoſum non coit, & tactu prætenuia fila mittit, quod primum grauitatis argumentũ eſt. Abrumpi ſtatim & reſilire guttas, utilitatis indiciũ habetur. Sequẽs probatio, ut ſit odoratum, ex dulci acre, glutinoſum, perlucidum. Aeſtiua mellatione decimam partem Thaſio Dionyſio apibus relinqui placet, ſi pleni fuerint aluei: ſi minus, pro rata portione: aut ſi inanes, omnino non attingi. Huic uindemiæ Attici ſignum dedere initium caprificialem diem Vulcano ſacrum.

De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur. Cap. XVI.

Ertium genus mellis, minime probatum, ſylueſtre, quod ericæum uocant. Conuehitur poſt primos autumni imbres, cum ericæ ſola floret in ſyluis, ob id harenoſo ſimile. Gignitur id maxime Arcturi exortu à pridie Idus Septembris. Quidam æſtiuam mellationem ad Arcturi exortum proferunt, quoniam ad æquinoctium autumni, ab eo ſuperſint dies XIIII. & ab æquinoctio ad Vergiliarum occaſum diebus XLVIII plurima ſit ericæ. Athenienſes tetralicem appellãt, Eubœa ſiſaram, quam putant apibus eſſe gratiſſimam, fortaſſis quia nulla tunc alia ſit copia. Hæc ergo mellatio fine uindemiæ & Vergiliarum occaſu, idibus Nouembris ferè includitur. Relinqui ex ea duas partes apibus ratio perſuadet, & ſemper eas partes fauorum, quæ habeant erithacen. A bruma ad Arcturi exortum diebus LX. ſomno aluntur ſine ullo cibo. Ab Arcturi exortu ad æquinoctium uernum tepidiore tra

ſtu iam uigilant. Sed etiam tunc alueo ſe continent, ſer uatoſq; in id tempus cibos repetunt. In Italia uero hoc idem à uergiliarum exortu faciunt, & in eum dormiunt. Alueos quidam in eximendo melle expendunt, ita diribentes quantum relinquant. Aequitas quidem etiam in eis obſtringitur: feruntq́; ſocietate fraudata alueos mori. In primis ergo præcipitur ut lauti puriq; eximant mella. & furem mulierumq́; menſes odère. Cum eximuntur mella, apes abigi fumo utiliſſimum, ne iraſcantur, aut ipſæ auide uorẽt. Fumo crebriore etiam ignauia earum excitatur ad opera. nam niſi incubauere, fauos liuidos faciunt. Rurſus nimio fumo inficiuntur: quarum iniuriam celerrime ſentiunt mella, uel minimo contactu roris aceſcentia. Et ob id inter genera ſeruatur, quod acapnon uocãt. Album mel non fit quod bithymum eſt, ſed oculis & ulceribus aptiſſimum exiſtimatur. Fœtus quonam modo progenerarent, magna inter eruditos et ſubtilis quæſtio fuit. Apũ enim coitus uiſus eſt nunq̃. Plures exiſtimauere oportere cõfici floribus cõpoſitis apte atq; utiliter. Aliqui unius, qui rex in quoq; appellatur examine. Hũc ſolum marẽ, præcipua magnitudine, ne fatiſcat. Ideo fœtũ ſine eo nõ edi: apeſq; reliquas tanq̃ marem fœminas comitari, non tanquam ducem: quam probabilem aliàs ſniam fucorũ euentus coarguit. Quæ enim ratio, ut idem coitus alios perfectos, imperfectos generet alios? Propior uero prior exiſtimatio fieret, ni rurſus alia difficultas occurreret. Quippe naſcuntur aliquãdo in extremis fauis apes grãdiores: quæ cæteras fugant. Oeſtrus uocatur hoc malum: quonam modo naſcens, ſi ipſæ fingunt? Quod certum

eſt, gallinarum modo incubant. Id quod excluſum eſt, primum uermiculus uidetur candidus, iacens transuerſus, adhærensq; ita ut paſcere uideatur. Rex ſtatim mellei coloris, ut electo flore ex omni copia factus, neque uermiculus, ſed ſtatim penniger. Cætera turba cum formam capere cœpit, nymphæ uocantur: ut fuci, ſirenes aut cephenes. Si quis alterutris capita demat, prius q̃ pennas habeant, pro gratiſſimo ſunt pabulo matribus. Tempore procedente inſtillant cibos, atque incubant, tũ maxime murmurantes caloris (ut putant) faciendi gratia, neceſſarij excludendis pullis, donec ruptis membranis, quæ ſingulos cingunt, ouorum modo uniuerſum agmen emergat. Spectatum hoc Romæ conſularis cuiuſdam ſuburbano, alueis cornu laternæ trãslucido factis. Fœtus intra XLV. diem peragitur. Fit in fauis quibuſdam, qui uocatur clerus, amaræ duritia ceræ, cum fœtum inde non eduxere morbo aut ignauia, aut infœcũditate naturali. Hic eſt abortus apum. Protinus autem educti operantur quadam diſciplina cum matribus: regemq; iuuenem æqualis turba comitatur. Reges plures inchoantur ne deſint. Poſtea ex his ſoboles, cum adultæ eſſe cœpit, concordi ſuffragio teterrimos necant, ne diſtrahant agmina. Duo autem genera eorum, melior ruffus quàm niger uariusq;. Omnibus forma ſemper egregia, & duplo, quàm cæteris, maior, pennæ breuiores, crura recta, ingreſſus celſior, in fronte macula quodam diademate candicans. Multum ẽt nitore à uulgo differũt.

Quæ regiminis ratio. Cap. XVII.

q VÆrat nunc aliquis, unuſne Hercules fuerit, et quod Liberi patris ſepulchrum, et reliqua ueteru

ſtatis ſitu obruta. Ecce in re parua, uillisq́; noſtris annexa, cuius aſſidua copia eſt, nõ conſtat inter autores: rex nullum ne ſolus habeat aculeum, maieſtate tantum armatus: an dederit eum quidem natura, ſed uſum eius illis tantum negauerit. Illud conſtat, imperatorem aculeo non uti. Mira plebei circa eum obediẽtia. Cum procedit, unà eſt totum examen, circaq́; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore eſt, ipſe opera intus circuit ſimilis exhortanti, ſolus immunis. Circa eum ſatellites quidam lictoresq́;, aſſidui cuſtodes autoritatis. Procedit foras nõ niſi migraturo examine. Id multo intelligitur ante, aliquot diebus murmure intus ſtrepente, apparatus indice diem tempeſtiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, nõ fugiet examen. Cum proceſſere, ſe quæque proximam illi cupit eſſe, & in officio conſpici gaudet. Feſſum humeris ſubleuant, ualidius fatigatum ex toto portant. Si qua laſſata deficit, aut forte aberrauit, odore perſequitur. Vbicunque ille conſedit, ibi cunctarum caſtra ſunt. Tunc oſtenta faciunt priuata ac publica, uua dependente in domibus templiſ'ue, ſæpe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis Platonis, tunc etiam ſuauitatem illam prædulcis eloquij portendentes. Sedere in caſtris Druſi imperatoris, cum proſperrime pugnatum apud Arbalonem eſt, haud quaquam perpetua aruſpicum coniectura, qui dirum id oſtentum exiſtimant ſemper. Duce prehenſo totum tenetur agmen: amiſſo dilabitur, migrantq́; ad alios. Eſſe utique ſine rege non poſſunt. Inuitæ autem interimunt eos, cum plures fuere, potiuſq́; naſcentium domos diruunt, ſi prouentus de=

ſperatur, tunc & fucos abigunt. Quanquam de ijs ui deo dubitari, propriumq́; ijs genus eſſe aliquos exiſtimare, ſicut furibus, grandiſſimis inter illas ſed nigris, lataq́; aluo: ita appellatis quia furtim deuorent mella. Certum eſt, ab apibus fucos interfici. Vtique regem non habent. Sed quomodo ſine aculeo naſcantur, in quæſtione eſt. Humido uere melior fœtus, ſicco mel copioſius. Quod ſi defecerit alicuius aluei cibus, impetum in proximas faciunt rapinæ propoſito. At illæ contra dirigunt aciem: & ſi cuſtos adſit, alterutra pars quæ ſuis fauere ſentit, non appetit eum. Ex alijs quoque ſæpe dimicant cauſis, easq́; acies contrarias duo imperatores inſtruunt, maxime rixa in conuehendis floribus exorta, & ſuos quibuſque euocantibus: Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota diſcutitur. Reconciliantur uero lacte uel aqua mulſa.

De genere apum, & quæ inimica apibus. Cap. XVIII.

Apes ſunt et ruſticæ ſylueſtresq́;, horridæ aſpectu, multo iracundiores, ſed opere ac labore præſtantes. Vrbanarum duo genera: Optimæ breues, uariæq́;, & in rotunditatem compactiles: deteriores longæ, & quibus ſimilitudo ueſparũ: etiamnum deterrimæ ex ijs piloſæ. In Põto ſunt quædã albæ, quæ bis in menſe mella faciunt. Circa Thermodoontem aũt fluuium duo genera: Aliarũ quæ in arboribus mellificant: aliarũ quæ ſub terra, triplici cerarũ ordine uberrimi prouentus. Aculeũ apibus natura dedit uentri cõſertum: Ad unum ictum hoc infixo, quidam eas ſtatim emori putant. Aliqui non niſi in tantum adacto, ut in-

teſtini quippiã ſequatur: ſed fucos poſtea eſſe, nec mella facere, uelut caſtratis uiribus, pariterq́; & nocere & prodeſſe deſinere. Eſt in exemplis, equos ab ijs occiſos. Odere fœdos odores, procul'q; fugiunt, ſed & infectos. Itaq; unguenta redolẽtes infeſtant, ipſæ plurimorũ animalium iniurijs obnoxiæ. Impugnãt eas naturæ eiuſdem degeneres ueſpæ atq; crabrones, et è culicũ genere qui uocantur muliones: populãtur hirũdines, & quædã aliæ aues. Inſidiãtur aquantibus ranæ, quæ maxima earũ eſt operatio tum cũ ſobolẽ faciunt. Nec hæ tm̃ quæ ſtagna riuosq́; obſident, uerũ & rubetæ ueniunt ultro, adrepentesq́; foribus per eas ſufflant: ad hoc prouolãt, confeſtimq́; abripiuntur. Nec ſentire ictus apum ranæ tradũtur. Inimicæ et oues, difficile ſe à lanis earũ explicantibus. Cancrorum ẽt odore ſi quis iuxta coquat, exanimantur. Quin & morbos ſuapte natura ſentiũt. Index eorum triſtitia torpens, et cũ ante rores in teporem ſolis promotis aliæ cibos miniſtrant, cum defunctas progerunt, funerantiumq́; more comitantur exequias. Rege ea peſte conſumpto, mœret plebs ignauo dolore: Nõ cibos conuehunt, non procedunt, triſti tm̃ murmure glomerãtur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: aliàs ſpectãtes exanimem, luctum non minuunt. Tunc quoque ni ſubueniatur, fame moriuntur. Hilaritate igitur & nitore ſanitas æſtimatur.

De moribus apum. Cap. XIX.

Vnt & operis morbi: cum fauos non explẽt, cleron uocant. Iidem blapſigoniam ſi fœtum non peragant. Inimica & echo eſt reſultanti ſono, q̃ pauidas alterno pulſat ictu: inimica et nebula.

Aranei quoque uel maxime hoſtiles, cum præualuere ut intexant, enecant alueos. Papilio etiam hic ignauus & inhonoratus, luminibus accenſis aduolitans, peſtifer, nec uno modo. Nam & ipſe ceras depaſcitur, & relinquit excrementa quibus teredines gignuntur: filis etiã araneoſa, quacunque inceſſit, alarum maxime lanugine obtexit. Naſcuntur & in ipſo ligno teredines, quæ ceras præcipue appetunt. Infeſtat & auiditas paſtus nimia florum ſatietate, uerno maxime tempore aluo citæ. Oleo quidem non apes tantum, ſed omnia inſecta exanimantur, præcipue ſi capite uncto in ſole ponantur. Aliquando & ipſæ contrahunt mortis ſibi cauſas, quum ſenſere eximi mella auide uorantes. Cætero præparcæ, & quæ alioquin prodigas atque edaces non ſecus ac pigras et ignauas proturbent. Nocent et ſua mella ipſis, illitæq; ab aduerſa parte moriuntur. Tot hoſtibus, tot caſibus, & quota portione eorum commemorata? tam munificum animal expoſitum eſt. Remedia dicemus ſuis locis. Nunc enim ſermo de natura eſt.

De continendis apibus, & quomodo reparentur. Cap. XX.

Audent plauſu atque tinnitu æris, eóq; conuocantur: Quo manifeſtum, auditus quoque ineſſe ſenſum. Effecto opere, educto fœtu, functæ munere omni, exercitationem tum ſolennem habent: ſpatiatæq; in aperto, & in altum datæ, gyris uolatu editis, tum demum ad cibum redeunt. Vita eis longiſſima, ut proſpere inimica ac fortuita cedant, ſeptenis annis uniuerſa. Alueos nunquam ultra X annos duraſſe proditur. Sunt qui mortuas, ſi intra tectum hyeme ſeruentur,

g

deinde ſole uerno torreantur, ac ficulneo cinere toto die foueantur, putent reuiuiſcere. In totum uero amiſſas reparari uentribus bubulis recentibus cum fimo obrutis: Virgilius iuuencorum corpore exanimato, ſicut equorũ ueſpas atque crabrones, ſicut aſinorum ſcarabeos, mutãte natura ex alijs quædam in alia. Sed horum omnium coitus cernuntur. Et tamen in fœtu eadem propè natura quæ apibus.

De ueſpis & crabronibus. Cap. XXI.

u Eſpæ in ſublimi è luto nidos faciunt, et in ijs ceras: Crabrones in cauernis ac ſub terra. Et horum omnium ſexangulæ cellæ, cætera autem è cortice & harena. Fœtus ipſe inæqualis ut barbaris, alius euolat, alius in nympha eſt, alius in uermiculo. Et autumno non uerno omnia ea. Plenilunio maxime creſcunt. Veſpæ quæ ichneumones uocantur (ſunt autem minores, quam aliæ) unum genus ex araneis perimunt, phalangium appellatum, & in nidos ſuos ferunt: deinde illinunt, & ex ijs incubando ſuum genus procreant. Præterea omnes carne ueſcuntur, contrà quàm apes, quæ nullum corpus attingunt. Sed ueſpæ muſcas grandiores uenantur: & amputato ijs capite, reliquum corpus auferunt. Crabronum ſylueſtres, in arborum cauernis degunt: hyeme ut cætera inſecta conduntur: uita bimatum non tranſit. Ictus eorum haud temere ſine febri eſt. Autores ſunt, ter nouenis punctis interfici hominem. Aliorum qui mitiores uidentur, duo genera: Opifices minores corpore, qui moriuntur hyeme: matres quæ biennio durant, ij & clementes. Nidos uere faciunt ferè quadrifores, in quibus opifices gene-

rentur. Iis educatis, alios deinde nidos maiores fingũt, in quibus matres futuras producant. Iam tum opifices funguntur munere, & paſcunt eas. Latior matrum ſpecies, dubiumq́; an habeant aculeos, quia non egrediuntur. Et his ſui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemem decidere aculeos. Nec crabronum autem, nec ueſparum generi reges aut examina: ſed ſubinde renouatur multitudo ſobole.

De bombycibus, & bombyli, et necydalo, & quis primus bombycinam ueſtẽ inuenerit. Cap. XXII.

Vartum inter hæc genus eſt bombycum, in Aſ
q ſyria proueniẽs, maius quàm ſupradicta. Ni
dos luto fingunt, ſalis ſpecie, applicatos lapidi, tanta duritia, ut ſpiculis perforari uix poſſint. In ijs et ceras largius, quàm apes faciunt, deinde maiorem uermiculum. Et alia horum origo è grãdiore uermiculo, gemina protendens ſui generis cornua. Hi crucæ ſunt. Fit deinde quod uocatur bombylis, ex ea necydalus, ex hoc in VI. menſibus bombyx. Telas araneorum modo texunt ad ueſtem luxumq́; fœminarum, quæ bõbycina appellatur. Prima eas redordiri, rurſusq́; texere inuenit in Ceo mulier Pãphila Latoi filia, nõ fraudanda gloria excogitatæ rationis, ut denudet fœminas ueſtis.

De bombyce Coa. Cap. XXIII.

Ombycas & in Co inſula naſci tradunt, cu-
b preſſi, terebinthi, fraxini, quercus florem im-
bribus decuſſum terræ halitu animante. Fieri autem primo papiliones paruos nudosq́;, mox frigorũ impatientia uillis inhorreſcere, & aduerſus hyemem tu

nicas ſibi inſtaurare denſas, pedum aſperitate radentes foliorum lanuginem in uellera. Hanc ab his cogi ſubigiq; unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari ceu pectine. Poſtea apprehenſam corpori inuolui nido uolubili. Tunc ab homine tolli, fictilibusq; uaſis tepore & furfurum eſca nutriri: atque ita ſubnaſci ſui generis plumas, quibus ueſtitos ad alia penſa dimitti. Quæ uero cœpta ſint lanificia, humore lenteſcere, mox in fila tenuari iunceo fuſo. Nec puduit has ueſtes uſurpare etiam uiros, leuitatem propter æſtiuam. In tm̃ à lorica gerenda diſceſſere mores, ut oneri ſint etiam ueſtes. Aſſyria tamen bombyce adhuc fœminis cedimus.

De araneis & generatione eorum. Cap. XXIIII.

Ranceorum his non abſurde iungatur natura, & digna uel præcipua admiratione. Plura autẽ ſunt genera, nec dictu neceſſaria in tanta notitia. Phalangia ex his appellantur, quorum noxij morſus, corpus exiguum, uarium, acuminatum, aſſultim ingredientium. Altera eorum ſpecies, nigri, prioribus cruribus longiſſimis. Omnibus internodia terna in cruribus. Luporum nomine minimi non texunt. Maiores in terra cauernarum exigua ueſtibula præpandunt. Tertium eorundem genus erudita operatione conſpicuum. Orditur telas, tantiq; operis materiæ uterus ipſius ſufficit: ſiue ita corrupta alui natura ſtato tempore (ut Democrito placet) ſiue eſt quædam intus lanigera fertilitas: tam moderato ungue, tam tereti filo & tam æquali deducit ſtamina, ipſo ſe pondere uſus. Texere à medio incipit, circinato orbe ſubtegmina adnectens: maculasq; paribus ſemper interuallis, ſed ſubinde

creſcentibus, ex anguſto dilatans indiſſolubili nodo implicat. Quãta arte celat pedicas ſcutulato rete graſſantes, quàm non ad hoc uidetur pertinere cribratæ pexitas telæ, & quadam polituræ arte, ipſa per ſe tenax ratio tramæ? quàm laxus ad flatus non ad reſpuenda quæ ueniant ſinus, derelicta laſſo prætenti ſumma parte, ut arbitrari licet illa quæ difficile cernuntur: atque ut in plagis lineæ offenſæ præcipitãtur in ſinum? Specus ipſe qua concameratur architectura? & contra frigora quãto uilloſior? quàm remotus à medio, aliud'q; agenti ſimilis: incluſus uero ſic, ut ſit nec ne intus aliquis, cerni nõ poſſit? Age firmitas quanta irrumpentibus uentis, qua pulnerum mole degrauante? Latitudo telæ ſæpe inter duas arbores, cum exercet artem & diſcit texere: Longitudo fili à culmine, ac rurſus à terra per illud ipſum uelox reciprocatio, ſubit'q; pariter ac fila deducit. Cum uero captura incidit, quàm uigilans & paratus ad curſum? licet extrema hæreat plaga, ſemper in mediũ currit, quia ſic maxime totum concutiendo implicat. Scaſſa protinus reficit ad polituram ſarciens. Nanque & lacertarum catulos uenantur: hos primum tela inuoluentes, & tunc demum labra utraque morſu apprehendẽtes, amphitheatrali ſpectaculo cum contigit. Sunt ex eo & auguria. Quippe incremento amnium futuro telas ſuas altius tollunt. Iidem ſereno non texunt, nubilo texunt. Ideo'q; multæ araneæ imbrium ſigna ſunt. Fœminam putant eſſe quæ texat, marem qui uenatur: ita paria fieri merita coniugio. Aranei conueniũt clunibus: pariunt uermiculos ouis ſimiles. Nam nec horum differri poteſt genitura, quoniam inſectorum uix ulla alia

narratio eſt. Pariunt autem oua ea in telas & ſparſa, quia ſaliunt, atque ita emittunt. Phalangius tantum in ipſo ſpecu incubat magno numero: qui ut emerſerit, matrem conſumit, ſæpe & patrem: adiuuat enim incubare. Pariunt autem & tricenos, cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Conſummantur aranei quater ſeptenis diebus.

De ſcorpionibus. Cap. XXV.

Similiter his & ſcorpiones terreſtres, uermiculos ouorum ſpecie pariunt, ſimiliterq́; pereũt: peſtis importuna ueneni ſerpẽtium, niſi quòd grauiore ſupplicio lenta per triduum morte conficiũt: uirginibus letali ſemper ictu, et fœminis ferè in totum: uiris autem matutino, exeuntes cauernis, prius quàm aliquo ictu ieiunum egerant uenenum. Semper cauda in ictu eſt, nulloq́; momento meditari ceſſat, ne quando deſit occaſioni. Ferit & obliquo ictu & inflexo. Venenum ab ijs candidum fundi Apollodorus autor eſt, in nouem genera deſcriptis, per colores maxime ſuperuacuos: quoniam non eſt ſcire, quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibuſdam aculeos eſſe, mareſq́; ſæuiſſimos. Nam coitum ijs tribuit. Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die, cum incanduere ſolis ardoribus. Itemq́; cum ſitiunt, inexplebiles potu. Conſtat & ſeptena caudæ internodia ſæuiora eſſe. Pluribus enim ſena ſunt. Hoc malum Africæ uolucre etiam auſtri faciunt, pandentibus brachia, ut remigia ſubleuãtes. Apollodorus idem planè quibuſdam ineſſe pennas tradit. Sæpe Pſylli, qui reliquarum uenena terrarum inuehentes, quæſtus ſui cauſa peregrinis

malis impleuere Italiam, hos quoque importare conati ſunt. Sed uiuere intra Siculi cœli regionem non potuere. Viſuntur tamen aliquando in Italia, ſed innocui, multisq; alijs in locis, ut circa Pharum in Aegypto. In Scythia interimunt etiam ſues, alioquin uiuaciores contra uenena talia. Nigras quidem celerius ſi in aquam ſe immerſerint. Homini icto putatur eſſe remedio ipſorũ cinis potus in uino. Magnam aduerſitatem oleo merſis & ſtellionibus putant eſſe, innocuis duntaxat ijs, qui & ipſi carent ſanguine, lacertarum figura. Atque ſcorpiones in totum nulli nocere, quibus non ſit ſanguis. Quidam & ab ipſis fœtum deuorari arbitrãtur. Vnũ modo relinqui ſolertiſſimum, et qui ſe ipſius matris clunibus imponendo, tutus & à cauda & à morſu loco fiat. Hunc eſſe reliquorum ultorem, qui poſtremo genitores ſuperne conficiat. Pariuntur autem undeni.

De ſtellionibus, et cicadis. Cap. XXVI.

c Hamæleonum ſtelliones quodammodo naturã habent, rore tantum uiuentes, prætereq; araneis. Similis cicadis uita, quarum duo genera. Minores, quæ primæ proueniunt, et nouiſſime pereũt. ſunt autem mutæ. Sequens eſt uolatu rara. Quæ canunt, uocantur achetæ: & quæ minores ex eis ſunt, tettigoniæ: ſed illæ magis canoræ. Mares canunt in utroque genere: fœminæ ſilent. Gentes ueſcuntur ijs ad oriẽtem, etiã Parthi opibus abundantibus. Ante coitum mares præferunt, à coitu fœminas, ouis earum correptis quæ ſunt candida. Coitus ſupinis. Aſperitas præacuta in dorſo, qua excauant fœturæ locum in terra. Fit primo uermiculus: dein ex eo quæ uocatur tettigometra, cũ

ius cortice rupto circa ſolſtitia euolant, noctu ſemper. Primum nigræ atque duræ. Vnum hoc ex ijs quæ uiuunt, & ſine ore eſt. Pro eo quiddã aculeatum linguis ſimile, & hoc in pectore quo rorem lambunt. Pectus ipſum fiſtuloſum: hoc canunt achetæ, ut diximus. De cætero in uentre nihil eſt. Excitatæ cum ſubuolant, humorem reddunt: quod ſolum argumentum eſt rore eaſdem ali. Iiſdem ſolis nullum ad excrementa corporis foramen. Oculi tam hebetes, ut ſi quis digitum contrahens ac remittens ijs appropinquet, tranſeant uelut in folia. Quidam duo alia genera faciunt earum: Surculariã, quæ ſit grãdior: frumentariã, quã alij auenariã uocant. Apparet enim ſimul cũ frumentis areſcentibus.

Cicadæ ubi nõ ſint, et ubi mutæ. Cap. XXVII.

Cicadæ nõ naſcuntur in raritate arborum, idcirco ſunt Cyrenis circa oppidum, nec in cãpis, nec in frigidis aut umbroſis nemoribus. Eſt quædam & ijs locorum differentia. In Mileſia regione paucis ſunt locis. Sed in Cephalenia amnis quidã penuriã earũ & copiã dirimit. At in Rhegino agro ſilent oẽs: ultra flumen in Locrenſi canunt. Pennarũ illis natura quæ apibus, ſed pro corpore amplior.

De pennis inſectorum, et ſcarabeis, & ſcarabeorum generibus. Cap. XXVIII.

Inſectorum quædam binas gerunt pinnas, ut muſcæ, quædam quaternas, ut apes. Membranis & cicadæ uolant. Quaternas habẽt quæ aculeis in aluo armantur. Nullũ, cui telũ in ore, pluribus q̃ binis aduolat pennis. Illis .n. ultionis cauſa datũ eſt, his auiditatis. Nullis eorum pẽnæ reuiuiſcunt auulſæ.

Nullum cui aculeus in aluo, bipenne eſt. Quibuſdam pennarum tutelæ cruſta ſuperuenit, ut ſcarabeis, quorũ tenuior fragiliorq́; pẽna. his negatus aculeus: ſed in quodam genere eorum grandi cornua prælonga, biſulcis dentata forcipibus, in cacumine cum libuit ad morſum coëuntibus, infantum remedijs etiam ex ceruice ſuſpenduntur. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rurſus eorũ genus, qui è fimo ingenteis pilas auerſis pedibus uolutant, paruosq́; in ijs contra rigorem hyemis uermiculos fœtus ſui nidulantur. Volitant alij magno cum murmure aut mugitu. Alij focos & prata crebris foraminibus excauant, nocturno ſtridore uocales. Lucent ignium modo noctu, laterum & clunium colore lampyrides, nunc pennarum hiatu refulgentes, nunc uero compreſſu obumbratæ, non ante matura pabula, aut poſt deſecta conſpicuæ. È contrario tenebrarum alumna blattis uita, lucemq́; fugiunt, in balineis maxime humido uapore prognatæ. Fodiunt ex eodẽ genere rutili atque prægrandes ſcarabei tellurem aridam, fauosq́; paruæ ac fiſtuloſæ modo ſpongiæ, medicato melle fingunt. In thracia iuxta Olynthum locus eſt paruus, in quo unũ hoc animal exanimatur, ob hoc Cãtharolethrus appellatus. Pennæ inſectis omnibus ſine ſciſſura, nulli cauda niſi ſcorpioni. Hic eorum ſolus & brachia habet, & in cauda ſpiculum. Reliquorum quibuſdam aculeus in ore, ut aſilo, ſiue tabanum dici placet: item culicibus & quibuſdam muſcis. Omnibus autem his in ore & pro lingua ſunt hi aculei. Quibuſdam hebetes, neque ad punctum, ſed ad ſuctum, ut muſcarum generi, in quo lingua euidens fiſtula eſt: Nec ſunt talibus dentes. Alijs

cornicula ante oculos prætenduntur ignaua, ut papilionibus. Quædam inſecta carent pennis, ut ſcolopẽdræ. Inſectorum pedes quibus ſunt, in obliquum mouentur. Quorũdã extremi lõgiores foris curuantur, ut locuſtis.

De locuſtis. Cap. XXIX.

Ae pariunt in terram demiſſo ſpinæ caule, h oua condenſa, autumni tempore. Ea durant hyeme ſub terra. Subſequenti anno exitu ueris emittunt paruas, nigrantes, & ſine cruribus, pennisq́; reptantes. Itaque uernis aquis intereunt oua: ſicco uere maior prouentus. Alij duplicem earum fœtum, geminumq́; exitum tradunt. Vergiliarum exortu parere, deinde ad canis ortum obire, & alias renaſci. Quidã Arcturi occaſu renaſci. Mori matres cum pepererint, certũ eſt, uermiculo ſtatim circa fauces innaſcente, qui eas ſtrãgulat. Eodem tempore mares obeunt. Tam friuola ratione morientes, ſerpentem (cum libuit) necant ſingulæ, faucibus eius apprehenſis mordicus. Non naſcuntur niſi in planis & rimoſis locis. In India ternum pedum lõgitudinis eſſe traduntur, cruribus & fœminibus ſerrarum uſum præbentes cum inaruerint. Eſt & alius earum obitus. Gregatim ſublatæ uento in maria aut ſtagna decidunt. Forte hoc caſuq́; euenit, non (ut priſci exiſtimauere) madefactis nocturno humore alis. Iidẽ quippe nec uolare eas noctibus propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab ijs trãſiri, continuata plurium dierum (quod maxime miremur) fame quoque, quam propter externa pabula petere ſciunt. Deorũ iræ peſtis ea intelligitur. Nanque & grandiores cernũtur, & tanto uolant pennarum ſtridore, ut aliæ alites

credantur, ſolemq́; obumbrant, ſollicite ſuſpectantibus populis, ne ſuas operiant terras. Sufficiũt quippe uires, & tanquam parum ſit maria tranſiſſe, immenſos tractus permeant, diraq́; meſſibus contegunt nube, multa contactu adurentes: omnia uero morſu erodentes, & fores quoque tectorum. Italiam ex Africa maxime coortæ infeſtant, ſæpe populo ad Sibyllina coacto remedia confugere, inopiæ metu. In Cyrenaica regione lex etiam eſt ter anno debellandi eas, primo oua obterendo, deinde fœtum, poſtremo adultas, deſertoris pœna in eum qui ceſſauerit. Et in Lemno inſula certa menſura præfinita eſt, quam ſinguli enecatarum ad magiſtratus referant. Graculos quoque ob id colunt, aduerſo uolatu occurrẽtes earum exitio. Necare et in Syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus uagatur id malum. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earum proficiſci ab occipitio uidetur. Eo loco in commiſſura ſcapularum habere quaſi dentes exiſtimantur, eosq́; inter ſe terendo ſtridorem edere, circa duo æquinoctia maxime, ſicut cicadæ circa ſolſtitium. Coitus locuſtarum, qui & inſectorum omnium quæ coëunt, marem portante fœmina, in eum fœminarũ ultimo caudæ reflexo, tardoq́; digreſſu. Minores aũt in omni hoc genere fœminis mares.

De formicis noſtratibus. Cap. XXX.

PLurima inſectorũ uermiculum gignunt. Nã & formicæ ſimilem ouis uere: et hæ ut apes communicantes laborem: Sed apes utiles faciunt cibos, hæ condunt. Et ſi quis comparet onera corporibus earum, fateatur nullis portione uires eſſe maiores. Gerunt ea morſu. Maiora auerſæ poſtremis pedi-

bus moliũtur, humeris obnixæ. Et ijs reip. ratio, memoria, cura. Semina arroſa condunt, ne rurſus in fruges exeant è terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta imbre proferunt atque ſiccant. Operantur & noctu plena luna. Eædem interlunio ceſſant. Iam in opere qui labor? quæ ſedulitas? Et quoniam ex diuerſo conuehunt altera alterius ignara, certi dies ad recognitionẽ mutuam nundinis dantur. Quæ tunc earum concurſatio? quàm diligens cum obuijs quædam collocutio atque percontatio? Silices itinere earum attritos uidemus, & in opere ſemitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid poſſit quantulacunque ſedulitas. Sepeliuntur inter ſe uiuentium ſolæ, præter hominem. Non ſunt in Sicilia pennatæ.

De Indicis. Cap. XXXI.

i Ndicæ formicæ cornua, Erythris in æde Herculis fixa, miraculo fuere. Aurum ex cauernis egerunt terræ, in regione ſeptentrionaliũ Indorum, qui Dardæ uocantur. Ipſis color felium, magnitudo Aegypti luporum. Erutum hoc ab ijs tempore hyberno, Indi furantur æſtiuo feruore, conditis propter uaporem in cuniculos formicis: quæ tamen odore ſollicitatæ prouolant, crebróq; lacerant, quamuis præuelocibus camelis fugientes. Tãta pernicitas feritasq; eſt cum amore auri.

De diuerſitate inſectorum. Cap. XXXII.

m Vlta autem inſecta & aliter naſcuntur, atq; in primis ex rore. Inſidet hic raphani folio primo uere, & ſpiſſatus ſole in magnitudinẽ milij cogitur. Inde porrigitur uermiculus paruus, &

triduo mox eruca: quæ adiectis diebus accreſcit, immo bilis, duro corticæ: ad tactum tantum mouetur aranei. Hæc eruca quam chryſalidem appellant, rupto deinde corticæ uolat papilio.

De animalibus in ligno, & ex ligno naſcentibus. Cap. XXXIII.

S Ic quædã ex imbre generantur in terra, quædam & in ligno. Nec enim coſſi tantum in eo, ſed etiam tabani ex eo naſcuntur, & alia ubicunque humor eſt nimius: ſicut intra hominem tineæ tricenum pedum, aliquando & plurium longitudine. Iam in carne exanimi, & uiuentium quoque hominũ capillo, qua fœditate & Sylla dictator, & Alcman ex clariſſimis Græciæ poëtis, obiere. Hoc quidem & aues infeſtat, phaſianas uero interimit, niſi puluerantes ſeſe. Pilos habentium aſinum tantum immunem hoc malo credunt, & oues. Gignuntur autem & ueſtis genere, præcipue lanicio interemptarum à lupis ouium. Aquas quoque quaſdam, quibus lauamur, fertiliores eius generis, inuenio apud autores: Quippe cum & ceræ id gignant, quod animalium minimum exiſtimatur. Alia rurſus generantur ſordibus aridi ſoli, poſteriorum crurum laſciuia petauriſtarum. Alia puluere humido in cauernis, uolucria.

De animali, cui cibi exitus non eſt. Cap. XXXIIII.

E St animal eiuſdem turpitudinis, ĩfixo ſemper ſanguini capite uiuens, atque ita intumeſcens, unum animalium cui cibi non ſit exitus: dehiſcitq; nimia ſatietate, alimento ipſo moriens. Nunquam in iumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus ali-

quando,in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc ſolum. Aeque eſt mira ſanguinis & hirudinũ generi in paluſtri aqua ſitis. Nanque & hæ toto capite condun-tur. Eſt & uolucre canibus peculiare ſuum malum, au-res maxime lancinans, quæ defendi morſu nõ queunt.

De tineis, & culicibus. Cap. XXXV.

IDem puluis in lanis et ueſte tineas creat, præcipue ſi araneus unà includatur. Sitit enim, & omnem humorem abſorbens, ariditatem ampliat. Hoc & in chartis naſcitur. Eſt earum genus tunicas ſuas trahentium quo cochleæ modo. Sed harum pedes cernuntur. Spoliatæ expirant. Si accreuere, faci-unt chryſalidem. Ficarios culices caprificus generat. Cantharides uermiculi ficorum & piri, & peuces, & cynacanthæ, & roſæ. Venenum hoc remedia ſecum ha-bet. Alæ medentur, quibus dẽptis letale eſt. Rurſus alia genera culicum aceſcens natura gignit. Quippe cum et in niue candidi reperiantur, & uetuſtiore uermiculi: in media quidem altitudine rutili (nam et ipſa nix uetuſta-te rubeſcit) hirti pilis, grandiores torpentesq́;.

De pyrali ſiue pyrauſta. Cap. XXXVI.

IGnit aliqua & contrarium naturæ elementum. Siquidem in Cypri ærarijs fornacibus ex medio igni, maioris muſcæ magnitudinis uolat pẽnatum quadrupes: appellatur pyralis, à qui-buſdam pyrauſta. Quandiu eſt in igne, uiuit: cum eua-ſit longiore paulo uolatu, moritur. Hypanis fluuius in Ponto, circa ſolſtitium defert acinorum effigie tenues membranas: quibus erumpit uolucris quadrupes ſu-pradictæ modo, nec ultra diem uiuit, unde hemerobios

uocatur. Reliquis talium ab initio ad finem ſeptenarij ſunt numeri, culici & uermiculo ter ſepteni, corpus parientibus quater ſepteni. Mutationes & in alias figuras tranſitus, trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex his pēnata, autumno ferè moriuntur: tabani quidem etiam cæcitate. Muſcis humore exanimatis, ſi cinere condantur, redit uita.

Hiſtoria naturæ animalium per ſingula membra. Cap. XXXVII.

Nunc per ſingulas corporis partes, præter iam dicta, membratim tractatur hiſtoria. Caput habent cuncta quæ ſanguinem. In capite paucis animalium, nec niſi uolucribus, apices, diuerſi quidem generis. Phœnici plumarum ſerie, medio eo exeūte alio: pauonibus crinitis arbuſculis, ſtymphalidæ citro: phaſianæ corniculis, præterea parræ. At quæ ab illo galerita appellata quondam, poſtea Gallico uocabulo etiam legioni nomen dederat alauda. Diximus & cui plicatilem criſtam dediſſet natura, per medium caput à roſtro reſidentem. Et fulicarum generi dedit cirros. Pico quoque Martio & grui Balearicæ. Sed ſpectatiſſimum inſigne gallinaceis, corporeum, ſerratum: nec carnem id eſſe, nec cartilaginem, nec callum iure dixerimus, nerū peculiare. Draconum enim criſtas qui uiderit, non reperitur. Cornua multis quidem & aquatilium, & marinorum, & ſerpentiū uarijs data ſunt modis: ſed quæ iure cornua intelliguntur, quadrupedum generi tantum. Actæonem enim, & Cippum etiam in Latina hiſtoria, fabuloſos reor. Nec alibi maior naturæ laſciuia. Luſit animalium armis. Sparſit hæc in ramos, ut ceruorum.

Aliis ſimplicia tribuit, ut in eodem genere ſubulonibus ex argumento dictis. Aliorum finxit in palmas, digitosq; emiſit ex iis, unde platycerotas uocant. Dedit ramoſa capreis, ſed parua, nec fecit decidua. Conuoluta in anfractum arietum generi, ceu cæſtus daret: infeſta, tauris. In hoc quidem genere, & fœminis tribuit: in multis, tantum maribus. Rupicapris in dorſum adunca, damis in aduerſum. Erecta autem, rugarumq; ambitu contorta, et in leue faſtigium exacuta (ut lyras diceres) ſtrepſicerotí, quem addacem Africa appellat. Mobilia eadē (ut aures) Phrygiæ armentis: Troglodytarum, in terrā directa: qua de cauſa obliqua ceruice paſcuntur. Aliis ſingula, & hæc medio capite, aut naribus, ut diximus. Iamq; aliis ad incurſum robuſta, aliis ad ictum: aliis adunca, aliis redūca, aliis ad iactum, pluribus modis, ſupina, cōnuerſa, connexa: omnia in mucronem migrantia. In quodam genere pro manibus ad ſcabendum corpus. Cochleis ad prætentandum iter: corporea hæc, ſicut ceraſtis, aliquando & ſingula. Cochleis ſemper bina, & ut prætendantur, ac reſiliant. Vrorum cornibus Barbari ſeptentrionales potant, urnasq; binas capitis unius cornua implent. Alii præfixa his pila cuſpidāt. Apud nos in laminas ſecta transluccnt, atque etiam lumen incluſum latius fundunt, multasq; alias ad delicias conferuntur, nunc tincta, nunc ſublita, nunc quæ ceroſtrota picturæ genere dicuntur. Omnibus autem caua, & in mucrone demum concreta ſunt. Ceruis tantum ſolida, & omnibus annis decidua. Boum attritis ungulis, cornua unguēdo aruina, medētur agricolæ. Adeoq; ſequax natura eſt, ut in ipſis uiuentiū cor

poribus feruenti cera flectantur, atque inciſa naſcentium in diuerſas partes torqueantur, ut ſingulis capitibus quaterna fiant. Teniora fœminis plerunque ſunt, ut in pecore. Multis ouium nulla, nec ceruarum, nec quibus multifidi pedes, nec ſolidipedum ulli: excepto aſino indico, qui uno armatus eſt cornu. Biſulcis bina tribuit: nulli, ſuperne primores habenti dentes. Qui putant eos in cornua abſumi, facile coarguuntur ceruarum natura, quæ neque dẽtes habent, ut neque mares, nec tamen cornua. Cæterorum oſſibus adhærent, ceruorum tantum cutibus enaſcuntur. Capita piſcibus portione corporum maxima, fortaſſis ut mergantur. Oſtrearum generi, nulla, nec ſpongijs, nec alijs fere quibus ſolus ex ſenſibus tactus eſt. Quibuſdam indiſcretum caput eſt, ut cancris. In capite cunctorum animalium homini plurimus pilus, iam quidem promiſcue maribus ac fœminis, apud intonſas utique gentes: Atque etiam nomina ex eo capillatis alpium incolis, Galliæ comatæ, ut tamen ſit aliqua in hoc terrarũ differentia. Quippe Myconij carentes eo gignuntur, ſicut in Cauno lienoſi. Et quædam animalium naturaliter caluent, ſicut ſtruthiocameli, & corui aquatici, quibus apud Græcos nomen eſt inde. Defluuium eorum in muliere rarum, in ſpadonibus non uiſum, nec in ullo añ Veneris uſum. Nec infra cerebrum, aut infra uerticem, aut circa tempora atque aures. Caluitium uni tantum animalium homini, præterquam innatum. Canicies homini tantum & equis: ſed homini ſemper à priori parte capitis, tũ deinde ab auerſa. Vertices bini homini tantum. Aliquibus capitis oſſa plana, tenuia, ſine medullis, ſerratis pectinatim

ſtinatim ſtructa compagibus. Perfracta non queunt ſolidari: ſed exempta modicæ non ſunt letalia, in uicem eorum ſuccedente corporea cicatrice. Infirmiſſima eſſe urſis, duriſſima pſittacis, ſuo diximus loco. Cerebrum omnia habent animalia quæ ſanguinem: etiam in mari quæ mollia appellauimus, quamuis careant ſanguine, ut polypi. Sed homo portione maximum & humidiſſimum, omniumq́; uiſcerum frigidiſſimum, duabus ſupra ſubterq́; membranis uelatum, quarum alterutrā rumpi mortiferum eſt. Cætero uiri, quàm fœminæ maius. Hominibus hoc ſine ſanguine, ſine uenis, & reliquis ſine pingui. Aliud eſſe quàm medullam, eruditi docent, quoniam coquendo dureſcat. Omnium cerebro medio inſunt oſſicula parua. Vni hominum infantia palpitat, nec corroboratur ante primum ſermonis exordiū. Hoc eſt uiſcerum excelſiſſimum, proximumq́; cœlo capitis, ſine carne, ſine cruore, ſine ſordibus: hanc habent ſenſus arcem: huc uenarum omnis à corde uis tendit, hic deſinit: hic culmen altiſſimum, hic mentis eſt regimen. Omnium autem animalium in priora pronum, quia & ſenſus ante nos tendūt. Ab eo proficiſcitur ſomnus, hinc capitis nutatio. Quæ cerebrum non habent, non dormiunt. Ceruis in capite ineſſe uermiculi, ſub linguæ inanitate, & circa articulum quà caput iungitur, numero uiginti produntur. Aures homini tantum immobiles. Ab iis Flaccorum cognomina. Nec in alia parte fœminis maius impendium, margaritis dependentibus. In oriente quidem & uiris aurum geſtare eo loci, decus exiſtimatur. Animalium aliis maiores, aliis minores. Ceruis tantum ſciſſæ, ac uelut diuiſæ: ſoricibus pi-

loſæ. Sed auriculæ omnibus, animal duntaxat generantibus, excepto uitulo marino atque delphino, & quæ cartilaginea appellauimus, & uiperis. Hæc cauernas tantum habent aurium loco, præter cartilaginea, et delphinum, quem tamen audire manifeſtum eſt. Nam & cantu mulcentur, & capiuntur attoniti ſomno. Quonam modo audiant, mirum. Iidem nec olfactus ueſtigia habent, cum olfaciant ſagaciſſime. Pennatorum animaliũ buboni tantum & oto, plumæ uelut aures, cæteris cauernæ ad auditum. Simili modo squamigeris atque ſerpẽtibus. In equis et omnium iumentorum genere, indicia animi præferunt: feſſis marcidæ, micantes pauidis, ſubrectæ furentibus, reſolutæ ægris. Facies homini tantum, cæteris os aut roſtra. Frons & alijs: ſed homini tantum triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeueritatis index. In aſcẽſu eius ſupercilia homini, & pariter & alterne mobilia, & in ijs pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maxime indicant faſtum. Superbia aliubi conceptaculum, ſed hic ſedem habet. In corde naſcitur, huc ſubit, hic pẽdet. Nihil altius ſimul abruptiusq; inuenit in corpore, ubi ſolitaria eſſet. Subiacent oculi, pars corporis precioſiſſima, & qui lucis uſu uitam diſtinguant à morte. Nõ omnibus animalium hi. Oſtreis nulli. Quibuſdam concharum dubij. Pectines enim, ſi quis digitos aduerſum hiantes eos moueat, contrahuntur ut uidentes. Et ſolenes fugiunt admota ferramenta. Quadrupedum talpis uiſus non eſt, oculorum effigies ineſt, ſi quis prætentam detrahat membranam. Et inter aues ardeolarum genere, quos leucos uocant, altero oculo carere tradunt. Optimi augurij, cum ad auſtrũ uolãt, ſeptentrionem'ue.

Solui enim pericula & metus narrant. Nigidius nec locuſtis, nec cicadis eſſe dicit. Cochleis oculorũ uicem corniculа bina prætentatu implēt. Nec lumbricis ulli ſunt, uermium'ue generi. Oculi homini tantum diuerſo coloгe, cæteris in ſuo cuique genere ſimiles. Et equorum quibuſdam glauci, ſed in homine numeroſiſſimæ uarietatis atque differentiæ, grandiores, medii, parui, prominentes, quos hebetiores putant: conditi, quos clariſſime cernere, ſicut in colore caprinos. Præterea alij contuentur longinqua, alij niſi propè admota nõ cernunt. Multorum uiſus fulgore ſolis conſtat, nubilo die non cernentium, nec poſt occaſus. Alij iterdiu hebetiores, noctu præter cæteros cernunt. De geminis pupillis, aut quibus noxij uiſus eſſent, ſatis diximus. Cæſii in tenebris clariores. Ferunt Tiberio Cæſari, nec alii genitorum mortalium, fuiſſe naturã: ut expergefactus noctu paulıſper, haud alio modo, q̃ luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris ſeſe obducentibus. Diuo Auguſto equorum modo glauci fuere, ſupráq; hominem albicantis magnitudinis. Quam ob cauſam diligentius ſpectari eos, iracunde ferebat. Claudio Cæſari ab angulis candore carnoſo, ſanguineis uenis ſubinde ſuffuſi: Caio principi rigentes: Neroni niſi cum conniueret ad prope admota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Caij principis ludo fuere, in iis duo omnino qui contra comminationem aliquam non conniuerent, & ob id inuicti. Tantæ hoc difficultatis eſt homini. Pleriſque uero naturale, ut nictare non ceſſent, quos pauidiores accepimus. Oculus unicolor nulli, cum candore omnibus medius color differens. Neque ulla ex parte maiora animi indicia cũctis

animalibus, ſed homini maxime, id eſt moderationis, clementiæ, miſericordiæ, odij, amoris, triſtitiæ, lætitiæ. Contuitu quoque multiformes, truces, torui, flagrantes, graues, tranſuerſi, limi, ſummiſſi, blandi. Profecto in oculis animus inhabitat. Ardent, intendũtur, humectãt, conniuent. Hinc illæ miſericordiæ lachrymæ. Hos cum oſculamur, animum ipſum uidemur attingere. Hinc fletus, & rigantes ora riui. Quis ille humor eſt, in dolore tam fœcundus & paratus, aut ubi reliquo tempore? Animo autem uidemus, animo cernimus: oculi, ceu uaſa quædam, uiſibilem eius partem accipiunt, atque tranſmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus uiſu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt, animo caligante. Quin & patentibus dormiunt lepores, multiq; hominum, quod corybantian Græci dicunt. Tenuibus multiſq; membranis eos natura compoſuit, calloſis contra frigora caloreſq; in extremo tunicis, quas ſubinde purificant lachrymationum ſaliuis, lubricos propter incurſantia & mobiles. Media eorum cornea feneſtrauit pupilla, cuius anguſtiæ non ſinunt uagari incertam aciem, & uelut canali dirigunt, obiterq; incidentia facile declinant, alijs nigri, alijs atri, alijs ruffi, alijs glauci coloris orbibus circundatis, ut habili mixtura & accipiatur circumiecto candore lux, & temperato repercuſſu non obſtrepat. Adeoq; ijs abſoluta uis ſpeculi, ut tam parua illa pupilla totam imaginem reddat hominis. Ea cauſa eſt, ut pleræque alitum è manibus hominum oculos potiſſimum appetant, quòd effigiem ſuam in ijs cernentes, uelut ad cognata deſyderia ſua tendunt. Veterina tantum quædam, ad incrementa lunæ morbos

ſentiunt. Sed homo ſolus emiſſo humore cæcitate liberatur. Poſt uiceſimum annum multis reſtitutus eſt uiſus. Quibuſdam ſtatim naſcentibus negatus nullo oculorum uicio: multis repente ablatus ſimili modo, nulla præcedente iniuria. Venas ab ijs pertingere ad cerebrum, peritiſſimi autores tradũt: ego ad ſtomachum crediderim. Certe nulli ſine redundatione eius, eruitur oculus. Morientibus illos operire, rurſusq́; in rogo patefacere, Quiritium magno ritu ſacrum eſt: ita more condito, ut neque ab homine ſupremum eos ſpectari fas ſit, & cælo non oſtendi nefas. Vni animalium homini deprauantur, unde cognomina Strabonum & Petorum. Ab iiſdẽ qui altero lumine orbi naſcerentur, Coclites uocabãtur: qui paruis utriſque, Ocellæ. Luſcini iniuriæ cognomen habuere. Nocturnorum animalium, ueluti felium, in tenebris fulgent radiantq́; oculi, ut contueri non ſit: & capræ lupoq́; ſplendent, lucemq́; iaculantur. Vituli marini et hyenæ in mille colores tranſeunt ſubinde. Quin & in tenebris multorum piſcium refulgent aridi, ſicut robuſti caudices uetuſtate putres. Non conniuere diximus, quæ non obliquis oculis, ſed circumacto capite cernerent. Chamæleontis oculos ipſos circumagi totos tradunt. Cancri in obliquum aſpiciunt. Cruſta fragili incluſis rigentes. Locuſtis ſquilliſq́; magna ex parte ſub eodem munimento præduri eminent. Quorũ duri ſunt, minus cernunt, quàm quorum humidi. Serpentium catulis, & hirundinum pullis, ſi quis eruat, renaſci tradunt. Inſectorum omnium & quibus teſtacea operimenta, oculi mouentur, ſicut quadrupedum aures. Quibus fragilia operimenta, ijs oculi duri. Omnia talia, &

piſces, et inſecta, non habent genas, nec integunt oculos. Omnibus membrana uitri modo trāslucida obtenditur. Palpebræ in genis homini utrinque. Mulieribus uero etiam inſectæ quotidiano. Tanta eſt decoris affectatio, ut tingantur oculi quoque. Alia de cauſa hoc natura dederat, ceu uallum quoddam uiſus, & prominens munimentum contra occurſantia animalia, aut alia fortuitu incidentia. Defiuere eas, haud immerito, Venere abundantibus tradunt. Ex cæteris nulli ſunt, niſi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedibus in ſuperiore tm̄ gena, uolucribus in inferiore: & quibus molle tergus, ut ſerpentibus: & quadrupedum quæ oua pariūt, ut lacertæ. Struthiocamelus alitū ſola (ut homo) utrinq; palpebras habet. Nec genæ quidem omnibus: ideo neq; nictationes iis quæ animal generant. Grauiores alitum inferiore gena conniuent. Eædem nictantur, ab angulis membrana obeunte. Columbæ & ſimilia utraque conniuent. At quadrupedes quæ oua pariūt, ut teſtudines, crocodili, inferiore tm̄ ſine ulla nictatione, propter prædurос oculos. Extremum ambitum genæ ſuperioris, antiqui cilium uocauere, unde et ſupercilia. Hoc uulnere aliquo diductum non coaleſcit, in paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ, homini tantum, quas priſci genas uocabant, XII tabularum interdicto radi à fœminis eas uetantes. Pudoris hæc ſedes. Ibi maxime oſtenditur rubor. Infra eas, hilaritatem riſumq; indicantes, buccæ. Et altior homini tantum, quem noui mores ſubdolæ irriſioni dicauere, naſus. Non alij animalium nares eminent. Auibus, ſerpentibus, piſcibus foramina tantum ad olfactus, ſine naribus. Et hinc cogno-

mina Simorum, Silonum. Septimo menſe genitis ſæpenumero foramina aurium & narium defuere. Labra, à quibus Brocci, Labeones dicti, & os probum duriuſue, animal generantibus: pro iis cornea et acuta uolucribus roſtra. Eadem rapto uiuentibus aduncæ: collecto, recta: herbas ruentibus limumq; lata, ut ſuum generi. Iumentis uice manus ad colligenda pabula ora, apertiora laniatu uiuentibus. Mentum nulli præter hominem, nec malæ. Maxillas crocodilus tantum ſuperiores mouet: terreſtres quadrupedes, eodem quo cætera more, præterquam in obliquum.

Dentium tria genera: Serrati, aut continui, aut exerti. Serrati pectinatim coëuntes, ne contrario occurſu atterantur, ut ſerpentibus, piſcibus, canibus. Continui, ut homini, equo. Exerti, apro, hippopotamo, elephanto. Continuorum qui digerunt cibum, lati & acuti: qui conficiunt, duplices: qui diſcriminant eos, canini appellantur. Hi ſunt ſerratis longiſſimi. Continui aut utraque parte oris ſunt, ut equo: aut ſuperiore primores non ſunt, ut bubus, ouibus, omnibusq; quæ ruminant. Capræ ſuperiores non ſunt, præter primores geminos. Nulli exerti, quibus ſerrati: Raro fœminæ, & tamen ſine uſu. Itaq; cum apri percutiant, fœminæ ſues mordent. Nulli, cui cornua, exerti. Sed oibus concaui, cæteri dentes ſolidi. Piſcium omnibus ſerrati præter ſcarū: huic uni aquatilium plani. Cætero multis eorum in lingua et toto ore: ut turba uulnerum molliant, quæ attritu ſubigere non queunt: Multis & in palato, atque etiam in cauda: Præterea in os uergentes, ne excidant cibi, nullum habentibus retinendi adminiculum. Similes

aſpidi & ſerpentibus: ſed duo in ſuperâ parte dextrâ læuâq; longiſſimi, tenui fiſtula perforati (ut ſcorpionum aculei) uenenum infundentes. Non aliud hoc eſſe, quàm fel ſerpentium, & inde uenis ſub ſpina ad os peruenire, diligentiſſimi autores ſcribunt. Quidam unum eſſe eum: et quia ſit aduncus, reſupinari cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum, rurſusq; recreſcere facilem de cuſſu, & ſine eo eſſe quos tractari cernamus. Scorpionis caudæ ineſſe eum, & pleriſque ternos. Viperæ dentes gingiuis conduntur. Hæc eadem prægnans ueneno, impreſſo dentium repulſu uirus fundit in morſus. Volucrum nulli, dentes, præter ueſpertilionem. Camelus una ex ijs quæ non ſunt cornigera, in ſuperiori maxilla primores non habet. Cornua habentium nulli ſerrati. Et cochleæ dentes habent: indicio eſt à minimis earum derosa uitis. At i marinis cruſtata et cartilaginea primores habere, item echinis quinos eſſe, unde intelligi potuerit miror. Dentium uice, aculeus inſectis. Simiæ dentes, ut homini. Elephanto intus ad mandendum quatuor, præterq; eos qui prominent, maſculis reflexi, fœminis recti atque proni. Muſculus marinus, qui balenam antecedit, nullos habet: ſed pro ijs, ſetis intus os hirtum, & linguam etiam ac palatum. Terreſtrium minutis quadrupedibus, primores bini utrinque longiſſimi. Cæteris cum ipſis naſcuntur: homini, poſtquam natus eſt ſeptimo menſe. Reliquis perpetuo manent. Mutantur homini, leoni, iumento, cani, & ruminantibus. Sed leoni & cani, non niſi canini appellati. Lupi dexter caninus, in magnis habetur operibus. Maxillares, qui ſunt à caninis, nullũ animal mutat. Homini nouiſſimi, qui genuini

nocentur, circiter uicesimum annum gignuntur, multis & octogesimo. Fœminis quoque: ſed quibus in iuuenta non fuere nati, decidere in ſenecta, & mox renaſci certum eſt. Zanclen Samothracenum ciuem, cui renati eſſent poſt centum & quatuor annos, Mutianus uiſum à ſe prodidit. Cætero maribus plures, quàm fœminis in homine, pecude, capris'ue. Timarchus Nicoclis filius Paphij, duos ordines habuit maxillarum. Frater eius non mutauit primores, ideóq; prætriuit. Eſt exemplum dentis, homini & in palato geniti. At canini amiſſi caſu aliquo, nunquam renaſcuntur. Cæteris ſenecta rubeſcūt, equo tantum candidiores fiunt. Aetas ueterinorum dentibus indicatur. Equo ſunt numero XL. Amittit triceſimo menſe primores utrinque binos: ſequenti anno totidem proximos, cum ſubeunt dicti columellares: Quinto anno incipiente binos amittit, qui ſexto anno renaſcuntur: Septimo omneis habet, & renatos & immutabiles. Equo caſtrato prius, non decidunt dentes. Aſinorū genus triceſimo menſe ſimiliter amittit, deinde ſenis menſibus. Quod ſi non prius peperere, quàm decidant poſtremi, ſterilitas certa. Bobus bis mutantur. Suibus decidunt nunquam. Abſumpta hac obſeruatione ſenectus in equis, & cæteris ueterinis, intelligitur dentium brochitate, ſuperciliorum canitie, & circa ea lacunis cum ferè XVI. annorum exiſtimantur. Hominum dentibus quoddam ineſt uirus. Nanque & ſpeculi nitorem ex aduerſo nudati hebetant, & columborum fœtus implumes necant. Reliqua de ijs in generatione hominum dicta ſunt. Erumpentibus morbi corpora infantium accipiūt. Reliqua animalia quæ ſerratos habent, ſæuiſſima den

tibus. Linguæ non omnibus eodem modo. Tenuiſſima ſerpentibus & triſulca, uibrans, atri coloris, & ſi extrahas prælóga: lacertis bifida & piloſa: uitulis quoque marinis duplex: ſed ſupradictis capillamenti tenuitate. Cæteris ad circumlambenda ora. Piſcibus paulominus, quàm tota adhærens, crocodilis tota. Sed in guſtatu, linguæ uice carnoſum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis, omnibusq́; generis eius, etiam felibus, imbricatæ aſperitatis, ac limæ ſimilis, attenuansq́; lambendo cutem hominis. Quæ cauſa etiam manſuefacta, ubi ad uicinum ſanguinem peruenit ſaliua, inuitat ad rabiem. De purpurarum linguis diximus. Ranis prima cohæret, intima abſoluta à gutture quà uocem mittunt. Mares tum uocantur ololyzontes. Stato id tempore euenit, cientibus ad coitum fœminas. Tum ſiquidem inferiore labro demiſſo, ad libramentum medicæ aquæ receptæ in fauces, palpitante ibi lingua ululatus elicitur. Tunc extenti buccarum ſinus perlucent, oculi flagrant labore perpulſi. Quibus in poſteriori parte aculei, iis et dentes & lingua. Apibus etiam prælonga, eminens & cicadis. Quibus aculeus in ore fiſtuloſus, iis nec lingua nec dentes. Quibuſdam inſectis intus lingua, ut formicis. Cæterum lata elephanto præcipue. Reliquis in ſuo genere ſemper abſoluta: homini tantum ita ſæpe conſtricta uenis, ut intercidi eas neceſſe ſit. Metellum Pontificē adeo inexplanatæ fuiſſe accepimus, ut multis menſibus tortus credatur, cum meditatur in dedicanda æde opiferæ dicere. Cæteris ſeptimo fermè anno ſermonē exprimit. Multis uero talis eius ars contingit, ut auium & animalium uocis indiſcrete edatur imitatio. Intellectus

ſaporum eſt cæteris in prima lingua,homini & in palato. Tonſillæ in homine, in ſue glandulæ. Quod inter eas uuæ nomine ultimo dependet palato,homini tantũ eſt. Sub ea minor lingua epigloſſis appellata,nulli oua generantium. Opera eius gemina,duabus interpoſita fiſtulis. Interior earum appellatur arteria,ad pulmonẽ atque cor pertinens. Hanc operit in epulando,ne ſpiritu ac uoce illac meante, ſi potus cibus'ue in alienum deerrauerit tramitem,torqueat. Altera exterior appellatur ſanè gula,qua cibus atque potus deuoratur. Tendit hæc ad ſtomachũ,is in uentrem. Hanc per uices operit, cum ſpiritus tantum aut uox commeat,ne reſtagnatio tempeſtiua alui obſtrepat. Ex cartilagine & carne arteria,gula neruo & carne conſtat. Ceruix nulli, niſi quibus utraque hæc. Cæteris collũ quibus tantum gula. Sed quibus ceruix,è multis uertebratisq; orbiculatim oſſibus flexilis ad circũſpectum,articulorũ nodis iungitur. Leoni tm̃ et lupo & hyænæ,ex ſingulis rectisq; oſſibus rigens. Cætero ſpinæ annectitur. Spina lũbis oſſea,ſed tereti ſtructura, per media foramina à cerebro medulla deſcendente. Eandem eſſe ei naturã quam cerebro colligunt,quoniã prætenui eius membrana modo inciſa ſtatim expiretur. Quibus longa crura,iis longa & colla. Item aquaticis,quamuis breuia crura habentibus: ſimili modo uncos ungues. Guttur homini tm̃ & ſuibus intumeſcit,aquarum quæ potantur plerunque uitio. Summum gulæ fauces uocantur,extremum ſtomachus. Hoc nomine eſt ſub arteria iam carnoſa inanitas adnexa ſpinæ, ad latitudinem ac longitudinem lagenæ modo fuſa. Quibus fauces non ſunt, ne ſtomachus quidem

eſt, nec colla, nec guttur, ut piſcibus, & ora uentribus iũguntur. Teſtudini marinæ lingua nulla, nec dentes, ſed roſtri acie comminuit omnia. Poſtea arteria & ſtomachus denticulatus callo, in modum rubi ad conficiẽdos cibos, decreſcentibus crenis quicquid appropinquat uẽtri. Nouiſſima aſperitas, ut ſcobina fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore eſt: homini tantum infra læuam papillam, turbinato mucrone in priora eminẽs. Piſcibus ſolis ad os ſpectat. Hoc primum naſcentibus formari in utero tradunt: deinde cerebrum, ſicut tardiſſime oculos. Sed hos primum mori, cor nouiſſime. Huic præcipuus calor. Palpitat certe, & quaſi alterum mouetur animal, intra præmolli firmóq; opertum membranæ inuolucro, munitum coſtarum & pectoris muro, ut pariat præcipuam uitæ cauſam & originem. Prima domicilia intra ſe animo & ſanguini præbet, ſinuoſo ſpecu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino. Ibi mens habitat. Ex hoc fonte duæ grandes uenæ in priora & terga diſcurrunt, ſparſéq; ramorũ ſerie, per alias minores omnibus membris uitalem ſanguinem rigant. Solum hoc uiſcerum uitijs non maceratur, nec ſupplicia uitæ trahit, læſúmq; mortem ilico affert. Cæteris corruptis, uitalitas in corde durat. Brutæ exiſtimantur animalium quibus durum riget, audacia quibus paruum eſt, pauida quibus prægrande. Maximum autem eſt pro portione muribus, lepori, aſino, ceruo, pantheræ, muſtelis, hyænis, & omnibus timidis, aut propter metum maleficis. In Paphlagonia bina perdicibus corda. In equorum corde & boum oſſa reperiũtur interdum. Augeri id per ſingulos annos in homine, ac

binas drachmas ponderis ad quinquageſimum annum accedere: ab eo detrahi tantundem, & ideo non uiuere hominem ultra centeſimum annum defectu cordis, Aegyptij exiſtimant, quibus mos eſt cadauera aſſeruare medicata. Hirto corde gigni quoſdam homines proditur, neque alios fortioris eſſe induſtriæ, ſicut Ariſtomenen Meſſenium, qui CCC occidit Lacedæmonios. Ipſe conuulneratus & captus ſemel per cauernam latomiarum euaſit, anguſtos uulpium aditus ſecutus. Iterum captus, ſopitis cuſtodibus ſomno, ad ignem aduolutus lora cum corpore exuſſit. Tertio capto, Lacedæmonii pectus diſſecuere cauſa uidendi, hirſutumq; cor repertum eſt. In corde ſummo, pinguitudo eſt quædam lætis extis. Nõ ſemper autem in parte extorum habitum eſt. L. Poſthumio Albino rege ſacrorum poſt centeſimamuiceſimamtertiã olympiadem, cum rex Pyrrhus ex Italia diſceſſiſſet, cor in extis aruſpices inſpicere cœperunt. Cæſari dictatori, quo die primum ueſte purpurea proceſſit, atque in ſella aurea ſedit, ſacrificanti bis in extis defuit. Vnde quæſtio magna de diuinatione argumentantibus, potuerit'ne ſine illo uiſcere hoſtia uiuere, an ad tempus amiſerit? Negatur cremari poſſe in iis, qui cardiaco morbo obierint, negatur et ueneno interemptis. Certe extat oratio Vitellii, qua reum Piſonem eius ſceleris coarguit, hoc uſus argumento: palamq; teſtatus, non potuiſſe ob uenenum cor Germani Cæſaris cremari. Cõtra genere morbi defenſus eſt Piſo. Sub eo pulmo eſt, ſpirandiq; officina, attrahens ac reddens animam, idcirco ſpongioſus, ac fiſtulis inanibus cauus. Paucæ eum (ut dictum eſt) habent aquatilia, ac cætera oua parientia exiguũ, ſpu-

moſum, nec ſanguinem, ideo non ſitiunt: Eadem eſt cau ſa, quare ſub aqua diu ranæ & phocæ urinentur. Teſtudo quoque, quamuis prægrandem & ſub toto tegumento habeat, ſine ſanguine tamen habet. Quanto minor hic corporibus, tanto uelocitas maior. Chamæleoni portione maximus, & nihil aliud intus. Iecur in dextra parte eſt. In eo quod caput extorum uocant, magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortem, cum periit ab Annibale, defuit in extis: Sequenti deinde die geminum repertum eſt. Defuit & C. Mario, cum immolaret Vticæ. Item Caio principi calen. Ianuariis, cum iniret conſulatum, quo anno interfectus eſt. Claudio ſucceſſori eius, quo menſe interēptus eſt ueneno. Diuo Auguſto Spoleti ſacrificanti primo poteſtatis ſuæ die, ſex uictimarū iocinera replicata itrinſecus ab ima fibra reperta ſunt: reſponſumq; duplicaturum intra annum imperium. Caput extorum triſtis oſtenti cæſum quoque eſt, præterquam in ſollicitudine ac metu. Tunc enim perimit curas. Bina iocinera leporibus circa Briletum & Tharnē, & in Cherroneſo ad Propontidem. Mirumq;, translatis aliò interit alterum. In eodem eſt fel, non omnibus datum animalibus. In Eubœæ Chalcide nullū pecori. In Naxo prægrande geminumq;, ut prodigii loco utrunque aduenæ. Equi, muli, aſini, cerui, capræ, apri, cameli, delphini non habent. Hominum paucis non eſt, quorū ualetudo firmior, & uita longior. Sunt qui equo non quidem in iecore eſſe, ſed in aluo putent: & ceruo in cauda aut inteſtinis: Ideo tantam habent amaritudinē, ut à canibus nō attingantur. Eſt autem nihil aliud, quàm purgamentum peſſimi ſanguinis, & ideo in ma

teria eius eſt. Certe iecur nulli eſt, niſi ſanguinem haben tibus. Accipit hoc à corde cui iungitur, funditq; in uenas. Sed in felle nigro inſaniæ cauſa homini, morſq; toto reddito. Hinc et in mores crimen, bilis nomine. Adeo magnum eſt in hac parte uirus, cum ſe fundit in animum. Quin & toto corpore uagum, colorem quoq; oculis aufert: Illud quidem redditum, etiam ahenis: nigreſcuntq; contacta eo, ne quis miretur id uenenum eſſe ſerpentium. Carent eo quæ abſinthium ueſcuntur in Póto. Sed renibus, & parte tantum altera inteſtino, iungitur in coruis, coturnicibus, phaſianis: quibuſdam inteſtino tantum, ut columbis; accipitri, murenis. Paucis auium in pectore. Serpentibus portione maxime copioſum, & piſcibus. Eſt autem pleriſque toto inteſtino, ſicut accipitri, miluo. Præterea in pectore eſt & cetis omnibus: uitulis quidem marinis ad multa quoq; nobile. Taurorũ felle aureus ducitur color. Aruſpices id Neptuno & humoris potẽtiæ dicauere: geminumq; fuit diuo Auguſto, quo die apud Actium uicit. Murium iecuſculis fibræ ad numerum lunæ in menſe cógruere dicuntur, totidemq; inueniri quotum lumen eius ſit. Præterea bruma increſcere. Cuniculorum exta in Bætica gemina ſæpe reperiuntur. Ranarum rubetarum altera fibra à formicis non attingitur, propter uenenum, ut arbitrantur. Iecur maxime uetuſtatis patiens, centenis durare annis, obſidionum exempla prodidere. Exta ſerpentibus & lacertis longa. Cecinæ Volaterrano dracones emicuiſſe de extis, læto prodigio traditur. Et profecto nihil incredibile ſit, exiſtimantibus, Pyrrho regi, quo die periit, præciſa hoſtiarum capita repſiſſe, ſanguinem ſuũ lam-

bentia. Exta homini ab inferiore uiſcerum parte ſeparantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod Græci appellauerunt phrenas. Omnia quidem principalia uiſcera, membranis proprijs, ac uelut uaginis incluſit prouidẽs natura. In hac fuit & peculiaris cauſa uicinitas alui, ne ſibo ſupprimeretur animus. Huic certe refertur accepta ſubtilitas mentis, ideo nulla eſt ei caro, ſed neruoſa exilitas. In eadẽ præcipua hilaritatis ſedes, quod titillatu maxime intelligitur alarum, ad quas ſubit, non alibi tenuiore cute humana, ideo ſcabendi dulcedine ibi proxima. Ob hoc in prælijs, gladiatorumq́; ſpectaculis mortem cum riſu traiecta præcordia attulerunt. Subeſt uenter ſtomachum habentibus, cæteris ſimplex, ruminãtibus geminus, ſanguine carentibus nullus. Inteſtinus enim quibuſdam ab ore incipiens, quadam uia eodem reflectitur, ut ſepiæ, polypo. In homine adnexus infimo ſtomacho, ſimilis canino. His ſolis animalium inferiore parte anguſtior: itaque & ſola uomunt, quia repleto propter anguſtias ſupprimitur cibus: quod accidere non poteſt iis, quorum ſpatioſa laxitas eum ad inferiora tranſmittit. Ab hoc uentriculo lactes in homine & oue, per quas labitur cibus, in cæteris ile: à quibus capaciora inteſtina ad aluum, hominiq́; flexuoſiſſimis orbibus. Idcirco magis auidi ciborum, quibus ab aluo longius ſpatium. Iidem minus ſolertes, quibus obeſiſſimus uenter. Aues quoque geminos ſinus habent. Quædam unum quo merguntur recentia ut guttur: alterum in quem ex eo dimittunt concoctione maturata, ut gallinæ, palumbes, colũbæ perdices. Cætera ferè carent eo, ſed gula patentiore utũtur, ut

tur,ut graculi,corui,cornices. Quædam neutro modo, ſed uentrem proximum habent,quibus prælonga colla & anguſta,ut porphyrioni. Venter ſolidipedum aſper & durus. Terreſtrium alijs denticulatæ aſperitatis, alijs cancellatim mordacis. Quibus neq; dentes utrinque, nec ruminatio, hic conficiuntur cibi,hic in aluum delabuntur. Media hæc umbilico adnexa omnibus, in homine ſuillæ infima parte ſimilis,à Græcis appellatur colon,ubi dolorum magna cauſa eſt. Anguſtiſſima canibus:qua de cauſa uehementi niſu, nec ſine cruciatu leuant eam. Inſatiabilia animalium, quibus à uentre protinus recto inteſtino tranſeunt cibi,ut lupis ceruarijs,& inter aues mergis. Ventres elephanto quatuor, cætera ſuibus ſimilia:pulmo quadruplo maior bubulo. Auibus uenter carnoſus calloſus'q;. In uentre hirundinum pullis lapilli candido aut rubenti colore,qui chelidonij uocantur,magicis narrati artibus,reperiuntur. Et in iumencarum ſecundo uentre pilæ rotunditate nigricans tophus,nullo pondere:ſingulare (ut putant) remedium ægre parientibus,ſi tellurem non attigerit. Ventriculus atque inteſtina pingui ac tenui omento integuntur,præterquam oua gignentibus. Huic adnectitur lien in ſiniſtra parte aduerſus iecur, cum quo locũ aliquando permutat, ſed prodigioſe. Quidam eum putant ineſſe oua parientibus,item ſerpentibus admodum exiguum: Ita certe apparet in teſtudine & crocodilo, & lacertis,& ranis. Aegocephalo aui non eſſe conſtat; neque ijs quæ careant ſanguine. Peculiare curſus impedimentum aliquando in eo: quamobrem inuritur curſorum laborantibus. Et per uulnus etiam exempto uiue-

re animalia tradunt. Sunt qui putent adimi ſimul riſum homini: intemperantiamq́; eius conſtare lienis magnitudine. Aſiæ regio Scepſis appellatur, in qua minimos eſſe pecori tradunt, & inde ad lienem inuenta remedia. At in Brileto et Tharne quaterni renes ceruis: contra pennatis ſquamoſisq́; nulli. Cætero ſummis adhærent lumbis. Dexter omnibus elatior, & minus pinguis, ſicciorq́;. Vtrique autem pinguitudo è medio exit, præterquam in uitulo marino. Animalia in renibus pinguiſſima: oues quidem letaliter circum eos concreto pingui. Aliquando in eis inueniuntur lapilli. Renes habent omnia quadrupedum quæ animal generant. Oua parientium teſtudo ſola, quæ et alia omnia uiſcera. Sed homo bubulis ſimiles, uelut è multis renibus compoſitos.

Pectus, hoc eſt oſſa præcordijs & uitalibus natura circundedit: at uentri, quem neceſſe erat increſcere, ademit. Nulli animalium circa uentrem oſſa. Pectus homini tantum latum, reliquis carinatum, uolucribus magis, et inter eas aquaticis maxime. Coſtæ homini tantum octonæ, ſuibus denæ, corni geris tredecim, ſerpentibus triginta. Infra aluum eſt à priore parte ueſica, quæ nulli oua gignentium, præter teſtudinem: nulli niſi ſanguineum pulmonem habenti: nulli pedibus carentium. Inter eam & aluum arteriæ, ad pubem tendentes, quæ ilia appellantur. In ueſica lupi lapillus, qui Syrites appellatur. Sed in hominum quibuſdam diro cruciatu ſubinde naſcentes calculi, & ſetarum capillamenta. Veſica membrana conſtat, quæ uulnerata cicatrice non ſolideſcit: neque qua cerebrum aut cor inuoluitur. Plura enim membranarum genera. Fœminis eadem

omnia, præterq; ueſicæ iunctus utriculus, unde dictus uterus: quod alio nomine locos appellant, hoc in reliquis animalibus uuluam. Hæc uiperæ, & intra ſe parientibus, duplex: Oua generantium adnexa præcordijs: Et in muliere geminos ſinus ab utraque parte laterum habet, funebris quoties uerſa ſpiritum incluſit. Boues grauidas negant præterquam dextero uuluæ ſinu ferre, et cum geminos ferant. Vulua eiecto partu melior, quàm edito. Eiectitia uocatur illa, hæc porcaria, primiparæ ſuis optima. Contra effœtis à partu, præterquam eodem die ſuis occiſæ, liuida ac macra. Nec nouellarum ſuum, præterquam primiparar:um probantur, potius'q; ueterum, nec dum effœtarum, & biduo ante partum, aut quo eiecerint die. Proxima eiectitiæ eſt occiſæ uno die poſt partum. Huius & ſumen optimum, ſi modo fœtus non hauſerit: eiectitiæ deterrimũ. Antiqui abdomen uocabant, priuſquam calleret id, ſcientes occidere non aſſueti. Cornigera una parte dentata, & quæ in pedibus talos habent, ſeuo pingueſcunt. Biſulca ſciſſis'ue in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Concretus hic: & cum refrixit, fragilis: ſemper'q; in fine carnis. Contra pingue inter carnem cutem'q;, ſucco liquidum. Quædam non pingueſcunt, ut lepus, perdix. Steriliora cuncta pinguia, & in maribus et in fœminis. Seneſcunt celerius præpinguia. Omnibus animalibus eſt quoddam in oculis pingue. Adeps cunctis ſine ſenſu, qui nec arterias habet, nec uenas. Pleriſque animalium eſt pinguitudo ſine ſenſu: quam ob cauſam ſues ſpirãtes à muribus tradunt arroſas. Quin & L. Apronij conſularis uiri filio detractos adipes, leuatum'q; corpus immobili

onere. Et *medulla ex eodem uidetur eſſe, in iuuenta ru bens, & ſenecta albeſcens:* Non *niſi cauis hæc oſſibus, nec cruribus iumentorum aut canum: quare fracta nõ ferruminantur; quod defluente euenit medulla.* Eſt *autẽ pinguis iis, quibus adeps ſeuoſa cornigeris: neruoſa & in ſpina tantum dorſi, oſſa non habentibus, ut piſcium generi: urſis nulla, leoni in femorum & brachiorum oſſibus paucis, exigua admodum: cætera tanta duritia, ut ignis elidatur, uelut è ſilice. & iis dura quæ non pingueſcunt: aſinorum ad tibias canora.* Delphinis *oſſa non ſpinæ, animal enim pariunt: ſerpentibus ſpinæ.* A*quatilium mollibus nulla: ſed corpus circulis carnis uinctum, ut ſepiæ atq; loligni.* Et *inſectis negatur æque eſſe ulla.* Cartilaginea *aquatilium habent medullam in ſpina.* Vituli *marini cartilaginem, non oſſa.* Item *omnium auriculæ ac nares quæ modicum eminent, flexili mollitia, naturæ prouidentia, ne frangerẽtur.* Cartilago *rupta non ſolideſcit.* Nec *præciſa oſſa recreſcunt, præterquam ueterinis ab ungula ad ſuffraginem.* Homo *creſcit in longitudinem ad annos uſque ter ſeptenos, tum deinde ad plenitudinem.* Maxime *autem pubeſcens nodum quendam ſoluere, & præcipue ægritudine, ſentitur.* Nerui *orſi à corde, bubuloq́; etiam circumuoluti, ſimilem naturam & cauſam habent, in omnibus lubricis applicati oſſibus: nodosq́; corporum, qui uocantur articuli, alibi interuentu, alibi ambitu, alibi tranſitu ligantes, hic teretes, illic lati, ut in unoquoque poſcit figuratio.* Neque *ii ſolidantur inciſi: mirumq́;, uulneratis ſummus dolor, præſectis nullus.* Sine *neruis ſunt quædã animalia, ut piſces: arteriis enim conſtant.* Sed *neque ea*

molli piſcium generi. Vbi ſunt nerui, interiores conducunt membra, ſuperiores reuocant: Inter hos latent arteriæ, id eſt ſpiritus ſemitæ. His innatant uenæ, id eſt ſanguinis riui. Arteriarum pulſus, in cacumine maxime membrorum euidens, index ferè morborum, in modulos certos legesq́; metricas, per ætates ſtabilis aut citatus aut tardus, deſcriptus ab Herophilo medicinæ uate, miranda arte, nimiam propter ſubtilitatem deſertus. Obſeruatione tamen crebri aut languidi ictus, gubernacula uitæ temperat. Arteriæ carent ſenſu, nam & ſanguine. Nec omnes uitalem continent ſpiritum: præciſisq́; torpeſcit tantum pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias habent: item ſerpentes, teſtudines, lacertæ: minimumq́; ſanguinis. Venæ in prætenues poſtremo fibras ſubter totam cutem diſperſæ, adeo in anguſtam ſubtilitatem tenuãtur, ut penetrare ſanguis nõ poſſit, aliud'ue quàm exilis humor ab illo, qui cacuminibus innumeris ſudor appellatur, in umbilico uenarum nodoſo coitu.

De ſanguine, & quorum celerrime ſiccetur, quorum non coëat, quorum grauiſſimus uel tenuiſſimus, quorum nullus. Cap. XXXVIII.

Anguis quibus multus & pinguis, iracũda: maribus quàm fœminis nigrior: & iuuẽtæ magis, quàm ſenio: & inferiore parte pinguior. Magna & in eo uitalitatis portio. Emiſſus ſpiritum ſecum trahit, tamen tactum non ſentit. Animalium fortiora, quibus ſanguis craſſior: ſapientiora, quibus tenuior: timidiora, quibus minimus: at quibus nullus, hebetia. Taurorum celerrime coit atque dureſcit, ideo peſtifer potu maxime. Aprorum & ceruorum caprarumq́;

& bubulorum omnium non ſpiſſatur. Pinguiſſimus aſinis, homini tenuiſſimus. Iis quibus plus quaterni pedes, nullus. Obeſis minus copioſus, quoniam abſumitur pingui. Profluuium eius uni fit in naribus homini, alijs nare altera, alijs utraque, quibuſdam per inferna. Multis per ora ſtato tempore, ut nuper Macrino Viſco uiro prætorio, & omnibus annis Voluſio Saturnino urbis præfecto, qui nonageſimum etiam exceſſit annum. Solum hoc in corpore temporarium ſentit incrementum. Siquidem hoſtiæ abundantiorem fundunt, ſi prius bibêre. Quæ animalium latere certis temporibus diximus, nõ habent tunc ſanguinem, præter exiguas admodum circa corda guttas, miro opere naturæ: Sicut in homine, uim eius ad minima momenta mutari, non modo tanto minore ſuffuſi materia, uerum ad ſingulos animi habitus, pudore, ira, metu, palloris pluribus modis, item ruboris. Alius enim iræ, & alius uerecundiæ. Nam & in metu refugere, & nuſquam eſſe certum eſt: multisq; non transfluere transfoſſis, quod homini tantum euenit. Nã quæ mutari diximus, colorem alienum accipiunt quodam repercuſſu: homo ſolus in ſe mutat. Morbi omnes morsq; ſanguinem abſumunt.

An in ſanguine principatus, & de tergore, & pilis, & mammis. Cap. XXXIX.

Vnt qui ſubtilitatem animi conſtare non tenuitate ſanguinis putẽt, ſed cute operimentisq; corporũ magis aut minus bruta eſſe, ut oſtrea & teſtudines: boum tergora, ſetas ſuum obſtare tenuitati immeantis ſpiritus, nec purum liquidumq; tranſmitti: ſic & in homine, cum craſſior calloſior ue excludat

cutis: ceu uero non crocodilis & duritia tergoris tribua
tur & ſolertia. Hippopotami corij craſſitudo talis, ut in
de tornentur haſtæ, & tamen quædam ingenio medica
diligentia. Elephantorum quoque tergora impenetrabi
les cetras habent, cum tamen omnium quadrupedum
ſubtilitas animi præcipua perhibeatur illis. Ergo cutis
ipſa ſenſu caret, maxime in capite. Vbicunque per ſe, ac
ſine carne eſt uulnerata, non coit, ut in bucca cilioq́;.
Quæ animal pariunt, pilos habent: quæ oua, pennas,
aut ſquamas, aut corticem, aut teſtam ut teſtudines, aut
cutem puram ut ſerpentes. Pennarum caules omnium
auium præciſæ nō creſcunt, uulſæ autem renaſcuntur.
Membranis uolant fragilibus inſecta, humentibus hirū
dines in mari, ſiccis inter tecta ueſpertilio. Horum alæ
quoque articulos habent. Pili à cute exeunt craſſa hir=
ti, fœminis tenuiores, equis in iuba largi, in armis leo=
ni: daſypodi & in buccis intus, et in pedibus, quæ utra
que Trogus & in lepore tradit, hoc exemplo libidino=
ſiores hominum quoque hirtos colligens. Villoſiſſimus
animalium lepus. Pubeſcit homo ſolus: quod niſi contin
git, ſterilis in gignendo eſt, ſeu maſculus, ſeu fœmina.
Pili in homine partim ſimul, partim poſtea gignuntur.
Congeniti autem non deſinunt, ſicut nec fœminis ma=
gnopere. Inuentæ tamen quædam defluuio capitis in=
ualidæ: ut & lanugines oris, cum menſtrui curſus ſtete
re. Quibuſdam poſt geniti uiris ſponte non gignuntur.
Quadrupedibus pilum cadere atq; ſubnaſci, annuum
eſt. Viris creſcunt maxime in capite, mox in barba.
Reciſi non ut herba ab ipſa inciſura augentur, ſed ab
radice exeunt. Creſcunt & in quibuſdam morbis,

maxime phthiſi, & in ſenecta: defunctorum quoque corporibus. Libidinoſis congeniti, maturius defluunt: agnati, celerius recreſcunt. Quadrupedibus ſenectute craſſeſcunt, lanæq; rareſcunt. Quadrupedum dorſa piloſa, uentres glabri. Boum corijs glutinum excoquitur, taurorumq; præcipuum. Mammas homo ſolus è maribus habet: cætera animalia mammarum notas tantum. Sed ne fœminæ quidem in pectore, niſi quæ poſſunt partus ſuos attollere: Oua gignentium nulli: nec lac, niſi animal parienti. Volucrum ueſpertilio tantum. Fabuloſum enim arbitror de ſtrigibus, ubera eas infantium labris immulgere. Eſſe in maledictis iam antiquis ſtrigem conuenit: ſed quæ ſit auium, conſtare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mammis. Cap. XL.

Sinis à fœtu dolent, ideo ſexto menſe arcent partus, cum equæ anno propè toto præbeant. Quibus ſolida ungula, nec ſupra geminos partus, hæc omnia binas habent mammas, nec alioubi q̃ in feminibus. Eodem loci biſulca & cornigera, boues quaternas, oues capræq; binas. Quæ numeroſo fœcunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc plures habẽt toto uentre duplici ordine, ut ſues: generoſæ duodenas, uulgares binis minus. Similiter canes. Alia uentre medio quaternas, ut pantheræ: alia binas, ut leænæ. Elephas tantum ſub armis duas: nec in pectore, ſed citra in alis occultas. Nulla in feminibus, digitos habentium. Primis genitis in quoque partu ſues primas præbent. eæ ſunt faucibus proximæ. ut ſuam quiſque nouit in fœtu quo genitus eſt ordine, eáq; alitur nec alia: detracto illa alumno ſuo ſterileſcit ilico, ac reſilit. Vno uero ex omni

turba relicto, ſola munifex, quæ genito fuerat attributa deſcendit. Vrſæ mammas quaternas gerunt. Delphini binas in ima aluo papillas tantum, nec euidentes, & paulo in obliquum porrectas. Neque aliud animal in curſu lambitur. Et balenæ autem uituliq; mammis nutriunt fœtus.

De lacte, & unde caſeus non fiat. Cap. XLI.

Mulieri ante ſeptimum menſem profuſum lac, inutile. Ab eo menſe, quòd uitalis eſt partus, ſalubre. Pleriſque autem totis mammis, atque etiam alarum ſinus fluit. Cameli lac habent, donec iterum graueſcāt. Suauiſſimum hoc exiſtimatur, ad unam menſuram tribus aquæ additis. Bos ante partum non habet. Ex primo ſemper à partu coloſtra fiunt: quæ, ni admiſceatur aqua, in pumicis modum coëunt duritia. Aſinæ prægnantes continuo lacteſcunt. Pullis earum, ubi pingue pabulum, biduo à partu maternum lac guſtaſſe letale eſt. Genus mali uocatur coloſtratio. Caſeus non fit ex utrinque dentatis, quoniam eorum lac non coit. Tenuiſſimum camelis, mox equis. Craſſiſſimum aſinæ, ut quo coaguli uice utantur. Conferre aliquid & candori in mulierum cute exiſtimatur. Poppea certe Domitij Neronis coniux, quingentas per omnia ſecum fœtas trahens, balnearum etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens. Omne autem lac igne ſpiſſatur, frigore ſereſcit. Bubulum caſeo fertilius, quàm caprinum, ex eadem menſura penè altero tanto. Quæ plures quaternis mammas habent, caſeo inutilia, & meliora quæ binas. Coagulum hinuli, leporis, hædi laudatum. Præcipuum tamen daſypodis, quod

& profluuio alui medetur, unius utrinque dentatorũ. Mirum, barbaras gẽtes quæ lacte uiuant, ignorare aut ſpernere caſei tot ſeculis dotem, denſantes id alioquin in acorem iucundum, et pingue butyrum: ſpuma id eſt lactis, concretiusq́; quàm quod ſerum uocatur. Non omittendum in eo olei uim eſſe, & barbaros omnes infantesq́; noſtros ita ungi.

De diuerſitate caſeorum. Cap. XLII.

Laus caſeo Romæ, ubi omnium gentium bona cominus iudicantur, é prouincijs Nemauſenſi præcipua Leſuræ Gabaliciq́; pagis. Sed breuis ac muſteo tantum commendatio. Duobus alpes generibus pabula ſua approbant, Dalmaticæ Docleatem mittunt, Ceutronicæ Vatuſicum. Numeroſior Apennino. Cebanum hic é Liguria mittit, ouium maxime lactis: Aeſinatem ex Vmbria: mixtoq́; Hetruriæ atque Liguriæ confinio, Lunenſem magnitudine conſpicuum: quippe & ad ſingula milia pondo premitur. Proximum autẽ Vrbi Veſtinum, eumq́; é Cæditio campo laudatiſſimũ. Et caprarum gregibus ſua laus eſt. Agrigenti maxima, eam augente gratiam fumo, qualis in ipſa urbe conficitur, cunctis præferendus. Nam Galliarum ſapor medicamenti uim obtinet. Trans maria uero Bithynus ferè in gloria eſt. Ineſſe pabulis ſalem, etiam ubi non detur, ita maxime intelligitur, omni in ſalem caſeo ſeneſcente: quales redire in muſteum ſaporem, aceto & thymo maceratos, certum eſt. Tradunt Zoroaſtrem in deſertis caſeo uixiſſe annis uiginti, ita temperato, ut uetuſtatem non ſentiret.

Differētia membrorum hominis à cæteris animalibus. Cap. XLIII.

TErreſtrium ſolus homo bipes. Vni iuguli, humeri, cæteris armi: uni ulnæ. Quibus animalium manus ſunt, intus tantum carnoſæ: extra, neruis & cute conſtat. Digiti quibuſdam in manibus ſeni: M. Curiatij ex patritia gente filias duas ob id Sedigitas appellatas accepi: Volcatium Sedigitum, illuſtrem in poëtica. Hominis digiti articulos habent ternos, pollex binos, & digitis aduerſus uniuerſis flectitur: per ſe uero in obliquum porrigitur, craſſior cæteris. Huic minimus menſura par eſt: duo reliqui ſibi, inter quos medius lógiſſime protenditur. Quibus ex rapina uictus quadrupedum, quini digiti in prioribus pedibus, reliquis quaterni: Leones, lupi, canes, & pauca in poſteriòribus quoque quinos ungues habent, uno iuxta cruris articulum dependente: reliqua quæ ſunt minora, digitos quinos. Brachia non omnibus paria ſecum. Studioſo Thraci in C. Cæſaris ludo notum eſt dextrā fuiſſe procériorem. Animalium quædam, ut manibus, utuntur priorum miniſterio pedum, ſedentq́; ad os illis admouentia cibos, ut ſciuri.

De ſimiarum ſimilitudine. Cap. XLIIII.

IAm ſimiarum genera perfectam hominis ſimulationem continent, facie, naribus, auribus, palpebris, quas ſolæ quadrupedum et in inferiore habent gena. Iam mammas in pectore & brachia, et crura in contrariū ſimiliter flexa: in manibus ungues, digitos, longioremq́; mediū. Pedibus paulū differunt. Sunt enim ut manus prælongi, ſed ueſtigium

palmæ ſimile faciunt. Pollex quoque his & articuli ut homini: ac præter genitale tantum, & hoc in maribus, uiſcera etiam interiora omnia ad exemplar.

De unguibus. Cap. XLV.

Ngues clauſulæ neruorum ſummæ exiſtimantur, omnibus hi quibus & digiti. Sed ſimiæ imbricati, hominibus lati, et defuncto creſcũt: rapacibus unci, cæteris recti, ut canibus, præter eum qui à crure pleriſque dependet. Omnia digitos habent quæ pedes excepto elephanto. Huic enim informes numero quidem quinque, ſed indiuiſi, ac leuiter diſcreti, ungulisq́; non unguibus ſimiles, & pedes maiores priores. In poſterioribus articuli breues. Idem poplites itus flectit hominis modo. Cætera animalia in diuerſum poſterioribus articuli pedibus, quàm prioribus. Nam quæ animal generãt, genua ante ſe flectunt, te ſuffraginum artus in auerſum. Homini genua & cubita contraria: Item urſis & ſimiarum generi, ob id minime pernicibus: Oua parientibus quadrupedum crocodilo. Lacertis priora genua poſt curuãtur, poſteriora in priorem partem. Sunt autem crura his obliqua, humani pollicis modo. Sic & multipedibus, præterquam nouiſſima ſalientibus. Aues, ut quadrupedes, alas in priora curuant, ſuffragines in poſteriora. Hominis genibus quædam & religio ineſt, obſeruatione gentium. Hæc ſupplices attingunt, ad hæc manus tendunt, hæc ut aras adorant, fortaſſis quia ineſt ijs uitalitas. Nanque in ipſa genu utriuſque commiſſura, dextra læuáq; à priore parte gemina quædam buccarum inanitas ineſt: qua perfoſſa, ceu iugulo, ſpiritus fugit. Ineſt & alijs partibus quædam

religio: ſicut dextra oſculis auerſa appetitur, in fide porrigitur. Antiquis Graeciae in ſupplicando mentum attingere mos erat. Eſt in aure ima memoriae locus, quem tãgentes atteſtamur. Eſt poſt aurem aeque dextram Nemeſios, quae dea Latinum nomen ne in Capitolio quidem inuenit, quò referimus tacto ore proximum à minimo digitum, ueniam ſermonis à dijs ibi recondentes. Varices in cruribus uiro tantum, mulieri raro. C. Marium, qui ſepties conſul fuit, ſtantem ſibi extrahi paſſum unũ hominẽ Oppius autor eſt. Omnia animalia à dextris partibus incedunt, ſiniſtras incubant. Reliqua ut libitum eſt gradiuntur. Leo tantum & camelus pedatim, hoc eſt, ut ſiniſter pes non tranſeat dextrum, ſed ſubſequatur. Pedes homini maximi, fœminis tenuiores in omni genere. Surae homini tantum, & crura carnoſa. Reperitur apud autores, quendam in Aegypto nõ habuiſſe ſuras. Vola homini tantum, exceptis quibuſdam. Nãque & hinc cognomina inuenta, Plãci, Plauti, Scauri, Panſae: ſicut à cruribus Vari, Vatiae, Vatinij, quae uitia & in quadrupedibus. Solidas habent ungulas quae non ſunt cornigera, igitur pro eis telum ungula eſt illis: Nec talos habent eadem. At quae biſulca ſunt, habent. Iidem digitos habentibus non ſunt: neque in prioribus pedibus omnino ulli. Camelo tali ſimiles bubulis, ſed minores paulo. Eſt enim biſulcus diſcrimine exiguo pes imus, ueſtigio carnoſo, ut urſi: qua de cauſa in longiore itinere ſine calciatu fatiſcunt.

De ungulis. Cap. XLVI.

Ungulae ueterino tantum generi renaſcuntur. Sues in Illyrico quibuſdam locis ſolidas habent un-

gulas. Cornigera ferè biſulca. Solida ungula, & bicorne nullum: Unicorne aſinus tantum Indicus. Unicorne biſulcum oryx. Talos aſinus Indicus unus ſolidipedum habet. Nam ſues ex utroque genere exiſtimantur, ideo fœdi earum. Hominem qui exiſtimarunt habere, facilè conuicti. Lynx tantum digitos habentium, ſimile quiddam talo habet: Leo etiamnum tortuoſius. Talus autem rectus eſt in articulo pedis uentre eminens, concauo in uertebra ligatus.

De pedibus auium & unguibus. Cap. XLVII.

Auium aliæ digitatæ, aliæ palmipedes, aliæ inter utrunque diuiſis digitis adiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digiti, tres in priore parte, unus à calce. Hic deeſt quibuſdam longa crura habētibus. Lynx ſola utrinq; binos habet. Eadem linguam ſerpentiū ſimilem in magnam longitudinem porrigit. Collum circumagit in auerſum. Ungues ei grandes ceu graculis. Auium quibuſdam grauioribus, in cruribus additi radij. Nulli uncos habentium ungues, longi pedes. Porrectis ad caudam cruribus uolant: quibus breues, contractis ad medium. Qui negant uolucrem ullam ſine pedibus eſſe, confirmant & apodas habere, & ocen & drepanin, in eis quæ rariſſime apparent. Viſæ iam etiam ſerpentes anſerinis pedibus.

De pedibus inſectorum. Cap. XLVIII.

Inſectorum pedes primi longiores, duros habentibus oculos, ut ſubinde pedibus eos tergeant, ceu notamus in muſcis. Quæ ex iis nouiſſimos habent longos, ſaliunt ut locuſtæ. Omnibus autē bis ſeni pedes. Araneis quibuſdam prælongi accedunt

bini. Internodia ſingulis terna. Octonos & marinis eſſe diximus, polypis, ſepijs, loliginibus, cancris, qui brachia in contrarium mouent, pedes in orbem aut in obliquum. Iidem ſoli animalium rotundi. Cætera binos pedes duces habẽt, cancri tantum quaternos. Quæ hũc numerum pedum excæſſere terreſtria, ut plerique uermes, non infra duodenos habent, aliqua uero & centenos. Numerus pedum impar nulli eſt. Solidipedũ crura ſtatim iuſta naſcuntur menſura: poſtea exporrigentia ſe uerius, quàm creſcentia. Itaque in infantia ſcabũt aures poſterioribus, quod addita ætate nõ queunt, quia longitudo ſuperficiem corporum ſolam ampliat. Hac de cauſa inter initia paſci, niſi ſubmiſſis genibus non poſſunt, nec uſq; dũ ceruix ad iuſta incrementa pueniat.

De pomilionibus & genitalibus. Cap. XLIX.

Pomilionum genus ĩ omnibus animalibus eſt, atque etiam iter uolucres. Genitalia maribus quibus eſſent retro, ſatis diximus. Oſſea ſunt lupis, uulpibus, muſtelis, uiuerris, unde etiam calculo humano remedia præcipua. Vrſo quoque, ſimul ut expirauerit, corneſcere aiunt. Camelino arcus intendere orientis populis fidiſſimum. Necnon aliqua gentiũ quoque in hoc diſcrimina, & ſacrorum etiam, citra perniciem amputantibus matris deûm gallis. Contra mulierũ paucis prodigioſa aſſimulatio. Sicut hermaphroditis utriuſque ſexus: quod etiam quadrupedum generi accidiſſe Neronis principatu primum arbitror. Oſtentabat certe hermaphroditas ſubiuges carpẽto ſuo equas, in Treuerico Galliæ agro reptas: ceu planè uiſenda res eſſet, principẽ terrarũ inſidere portẽtis. Teſtes pecori armen-

toq́; ad crura decidui, ſuibus adnexi, delphino prælongi ultima condũtur aluo, et elephãto occulti: oua parietum lumbis intus adhærent, qualia ocyſſima in Venere. Piſcibus ſerpentibusq́; nulli, ſed eorum uicæ binæ ad genitalia à renibus uenæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria, aut ſponte naturæ franguntur: idq́; tertium ab hermaphroditis et ſpadonibus ſemiuiri genus habent. Mares in omni genere fortiores, præterquam in pantheris & urſis.

De caudis. Cap. L.

C Audæ præter hominem ac ſimias omnibus ferè animalibus, & oua gignentibus, pro deſyderio corporum: nudæ hirtis, ut apris: paruæ uilloſis, ut urſis: prælongis ſetoſæ, ut equis. Amputatæ lacertis & ſerpentibus renaſcuntur. Piſcium meatus gubernaculi modo regunt: atque etiam in dextram ac læuam motæ, ut remigio quodam impellunt. Lacertis inueniuntur & geminæ. Boum caudis longiſſimus caulis, atque in ima parte hirtus. Idẽ aſinis longior, quàm equis, ſed ſetoſus ueterinis. Leoni infima parte, ut bubus & ſoricu: pantheris non item: uulpibus & lupis uilloſus, ut ouibus, quibus procerior. Sues intorquent, canum degeneres ſub aluum reflectunt.

De uocibus. Cap. LI.

U Ocem non habere niſi quæ pulmonem & arterias habent, hoc eſt niſi quæ ſpirant, Ariſtoteles putat. Idcirco & inſectis ſonum eſſe, nõ uocem, intus meante ſpiritu, & incluſo ſonante. Alia murmur edere, ut apes. Alia cum tractu ſtridorem, ut cicadas: Recepto enim ut duobus ſub pectore cauis ſpiritu, mobili

tu, mobili occurſante membrana intus, attritu eius ſonare uiſcera ſat notum eſt. Cætera ſimul cum uolatu incipere audiri, & deſinere, ut muſcas, apes. Sonum enim attritu & interiore aura, non anima reddi. Locuſtas pennarum & femorum attritu ſonare, creditur ſané.
Item aquatilium pectines ſtridere cum uolant, Mollia & cruſta intecta, nec uocem nec ſonum ullum habere. Sed & cæteri piſces, quamuis pulmone & arteria careant, non in totum ſine ullo ſono ſunt. Stridorem eum dentibus fieri cauillantur. Et is qui caper uocatur in Acheloo amne grunnitum habet, & alij de quibus diximus. Oua parientibus ſibilus, ſerpentibus longus, teſtudini abruptus. Ranis ſonus ſui generis, ut dictũ eſt, niſi ſi & in eis ferenda dubitatio eſt, qui mox in ore cócipitur non in pectore. Multum tamen in ijs refert & locorum natura. Mutæ in Macedonia traduntur, muti & apri. Auiũ loquaciores quæ minores, & circa coitus maxime. Alijs in pugna uox, ut coturnicibus: alijs ante pugnam, ut perdicibus: alijs cum uicere, ut gallinaceis. Iiſdem ſua maribus: alijs eadem, ut fœminis, ut luſciniarum generi. Quædam toto anno canunt, quædam certis temporibus, ut in ſingulis dictum eſt. Elephas citra nares ore ipſo, ſternutamento ſimilem elidit ſonum, per nares autem tubarum raucitati. Bubus tantũ fœminis uox grauior, i alio omni genere exilior, quàm maribus: in homine etiam caſtratis. Infantis in naſcendo nulla auditur, antequam totus emergat utero. Primus ſermo anniculo eſt. Semeſtris locutus eſt Crœſi filius in crepũdijs: quo prodigio totum id concidit regnum. Qui celerius fari cœpere, tardius ingredi incipiunt. Vox ro-

boratur à XIII. annis. Eadem in ſenecta exilior: neq; in alio animalium ſæpius mutatur. Mira præterea ſunt de uoce digna dictu. In theatrorum orcheſtris ſcobe aut harena ſuperiecta deuoratur, & in rudi parietum circumiectu, dolijs etiam inanibus: currit eadem concauo uel recto parietum ſpatio, quamuis leui ſono dicta uerba ad alterum caput perferens, ſi nulla inæqualitas impediat. Vox in homine magnam uultus habet partem. Agnoſcimus eam prius, quàm cernamus, non aliter, quàm oculis: totidemq; ſunt eæ, quot in rerum natura mortales, & ſua cuique ſicut facies. Hinc illa gentium totq; linguarum toto orbe diuerſitas, hinc tot cantibus & modulis flexiones. Sed ante omnia explanatio animi, quæ nos diſtinxit à feris, inter ipſos quoque homines diſcrimen alterum æque grande, q̃ à beluis fecit.

De agnaſcentibus membris, & dicta Ariſtotelis de uita hominis. Cap. LII.

Membra animalibus agnata inutilia ſunt, ſicut ſextus homini ſemper digitus. Placuit in Aegypto nutrire portentum, binis & in auerſa capitis parte oculis hominem, ſed ijs non cernentem. Miror quidem Ariſtotelem non modo credidiſſe præſcitu uitæ eſſe aliqua in corporibus ipſis, uerumetiam prodidiſſe. Quæ quanquam uana exiſtimo, nec ſine cunctatione proferenda, ne in ſe quiſque & auguria anxie quærat: attingam tamen quæ tãtus uir in doctrinis non ſpreuit. Igitur uitæ breuis ſigna ponit raros dẽtes, prælongos digitos, plumbeum colorem, pluresq; in manu inciſuras, nec perpetuas. Contra longæ eſſe uitæ incuruos humeris, & in manu una duas inciſuras longas

habentes, & plures quàm XXXII. dentes, auribus amplis. Nec uniuerſa hæc (ut arbitror) ſed ſingula obſeruat friuola (ut reor) & uulgo tamen narrata. Addit morũ quoque aſpectus ſimili modo apud nos Trogus, et ipſe autor ſeueriſſimus, quos uerbis eius ſubijciã: Frons ubi eſt magna, ſegnem animum ſubeſſe ſignificat: quibus parua, mobilem: quibus rotunda, iracundum, uelut hoc ueſtigio tumoris apparente. Supercilia quibus porriguntur in rectum, molles ſignificant: quibus iuxta naſum flexa ſunt, auſteros: quibus iuxta tempora inflexa, deriſores: quibus in totum demiſſa, maleuolos & inuidos. Oculi quibuſcunque ſunt longi, maleficos eſſe indicant. Qui carnoſos à naribus angulos habent, malitiæ notã præbent. Candidi pars extenta, notam impudentiæ habet: Qui identidem operire ſolent, inconſtantiæ. Oricularum magnitudo, loquacitatis & ſtultitiæ nota eſt. Hactenus Trogus.

De anima & de halitu animalium, & quæ guſtata interimant, & de uictu hominis, & quibus de cauſis non coquatur. Cap. LIII.

Nimæ leonis uirus graue, urſi peſtilens. Contacta halitu eius nulla fera attingit, citiusq́; putreſcunt afflata reliquis. Hominis tantũ natura infici uoluit pluribus modis, & ciborũ ac dentium uitijs, ſed maxime ſenio. Dolorem ſentire non poterat, tactu ſenſuq́; omni carebat: ſine qua nihil ſentitur. Eadem commeabat recens aſſidue, exitura ſupremo, et ſola ex omnibus ſuperfutura. Denique hæc trahebatur è cœlo. Huius quoque tamen reperta pœna eſt, ut neque idipſum quo uiuitur, in uita iuuaret. Parthorum populis

hoc præcipue, & à iuuenta, propter indiſcretos cibos: nanque & uino fœtent ora nimio. Sed ſibi proceres me dentur grano Aſſyrij mali, cuius eſt ſuauitas præcipua, in eſculenta addito. Elephantorum anima ſerpentes ex trahit, ceruorum item urit. Diximus hominum genera, qui uenena ſerpentium ſuctu corporibus eximerent. Quin & ſuibus ſerpentes in pabulo ſunt, & alijs ue nenum eſt. Quæ inſecta appellauimus, omnia olei a ſperſu necantur. Vultures unguento qui fugantur, alios appetunt odores: Scarabei roſam. Quoſdam ſerpentes ſcorpio occidit. Scythæ ſagittas tingunt uiperina ſanie et humano ſanguine: irremediabile id ſcelus, mortem ilico affert leui tactu. Quæ animalium paſcerentur ueneno diximus. Quædam innocua alioquin, uenenatis paſta noxia fiunt & ipſa. Apros in Pamphylia & Ciliciæ montuoſis, ſalamandra ab ijs deuorata, qui edêre mo riuntur. Nec eſt intellectus ullus in odore uel ſapore. Et aqua uinumq; interimit, ſalamãdra ibi immortua, uel ſi omnino biberit unde potetur: item rana quam ru betam uocant. Tantum inſidiarum eſt uitæ. Veſpæ ſer pente auide ueſcuntur, quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideóq; magna differentia eſt uictus: ut in tra ctu piſce uiuentium Theophraſtus prodidit, boues quo que piſce ueſci ſed non niſi uiuente. Homini cibus utiliſ ſimus ſimplex. Aceruatio ſaporum peſtifera, & condi menta pernicioſiora. Difficulter autem perficiuntur o mnia in cibis acria, nimia, & auide hauſta, & æſtate, quàm hyeme difficilius, & in ſenecta, quàm in iuuen ta. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitatæ, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis maxime ac

dentibus. Somno concoquere corpulentiæ, quàm firmitati utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Peruigilio quidem præcipue uincuntur cibi.

De corpulentia augenda uel minuenda, et quæ guſtu famem ac ſitim ſedent. Cap. LIIII.

a Vgeſcunt corpora dulcibus atque pinguibus & potu: minuuntur ſiccis & aridis, frigidisq; ac ſiti. Quædam animalia & pecudes quoque in Africa, quarto die bibunt. Homini non utique ſeptimo letalis inedia. Duraſſe & ultra undecimum pleroſque certum eſt. Mori eſuriendi ſemper inexplebili auiditate, animalium uni homini. Quædam rurſus exiguo guſtu famem ac ſitim ſedant, conſeruantq; uires, ut butyrum, hippace, glycyrrhizon. Pernicioſiſſimum autem & in omni quidem uita quod nimium, præcipue tamen corpori, minuiq; quod grauat quolibet modo utilius. Verum ad reliqua naturæ tranſeamus.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DVODECIMVS.

PROOEMIVM.

NIMALIVM *omnium, quæ noſci potuere, naturæ generatim membratimq́; ita ſe habent.* R*eſtant neque ipſa* a
anima carentia (quandoquidem nihil ſine ea uiuit) terra edita, ut inde eruta dicantur, ac nullum ſileatur rerum naturæ opus . D*iu fuere occulta eius beneficia , ſummumq́; munus homini datum, arbores ſyluæq́; intelligebantur .* H*inc primum alimentum, harum fronde mollior ſpecus, libro ueſtis.* E*tiamnum gentes ſic degunt.* Q*uo magis ac magis admirari ſubit, ab iis principiis cædi montes in marmora, ueſtes ad* S*eras peti: unionem in rubri maris profundo, ſmaragdum in ima tellure quæri.* A*d hoc excogitata ſunt aurium uulnera: nimirum quoniam parum erat collo crinibusq́; geſtari, niſi infoderentur etiam corpori.* Q*uamobrem ſequi par eſt ordinem uitæ, & arbores ante alia dicere, ac moribus primordia ingerere.*

De arborum honore, & quando platanus primum in Italia, & de natura earum. Cap. I.

Aec fuere numinum templa, priſcoq́; ritu ſim
h *plicia rura etiam nunc deo præcellentem ar*
borem dicant. N*ec magis auro fulgentia atq;*

ebore ſimulacra, quàm lucos, & in iis ſilentia ipſa ado ramus. Arborum genera numinibus ſuis dicata perpetuo ſeruantur, ut Ioui æſculus, Apollini laurus, Mineruæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus. Quin et Syluanos Faunosq́; & dearum genera ſyluis ac ſua numina, tanquam & cœlo, attributa credimus. Arbores poſtea blandioribus fruge ſuccis hominem mitigauere. Ex iis recreans membra olei liquor, uiresq́; potus uini, tot denique ſapores annui ſponte uenientes: & menſæ, depugnetur licet earum cauſa cum feris, & paſti naufragorum corporibus piſces expetantur, etiamnum tamen ſecundæ. Mille præterea ſunt uſus earum, ſine quis uita degi non poſſit. Arbore ſulcamus maria, terrasq́; admouemus, arbore ædificamus tecta. Ex arbore & ſimulacra numinum fuere, nondum pretio excogitato beluarum cadaueri, antequam ut à diis nato iure luxuriæ, eodē ebore numinū ora ſpectarentur et menſarū pedes. Produnt Alpibus coërcitas, & tum inexuperabili munimento Gallias, hanc primū habuiſſe cām ſuperfundendi ſeſe Italiæ, quòd Elico ex Heluetiis ciuis earū, fabrilem ob artem Romæ commoratus, ficum ſiccam & uuam, oleiq́; ac uini præmiſſa remeans ſecum tuliſſet. Quapropter hæc uel bello quæſiſſe uenia ſit. Sed quis non iure miretur arborem umbræ gratia tm̄ ex alieno petitā orbe? Platanus hæc eſt, per mare Ioniū in Diomedis inſulam eiuſdem tumuli gratia primū inuecta, inde in Siciliam tranſgreſſa, atq; inter primas donata Italiæ, & iam ad Morinos uſque peruecta, ad tributariū ēt pertinēs ſolū, ut gentes uectigal & pro umbra pendāt. Dionyſius prior Siciliæ tyrānus Rhegiū in urbem

tranſtulit eas, domus ſuæ miraculum, ubi poſtea factum gymnaſium: nec potuiſſe in amplitudinem adoleſcere, & alias fuiſſe in Italia, ac nominatim Hiſpania apud autores inuenitur. Hoc actum circa captæ urbis ætatē, tantum'q; poſtea honoris increuit, ut mero infuſo enutriantur: compertum id maxime prodeſſe radicibus, docuimus'q; etiam arbores uina potare. Celebratæ ſunt primũ in ambulatione Academiæ Athenis cubitorum XXXVI. unius radice ramos antecedēte. Nunc eſt clara in Lycia gelidi fontis ſocia amœnitate, itineri apposita, domicilij modo caua LXXX. atque unius pedũ ſpecu, nemoroſo uertice, & ſe uaſtis protegens ramis, arborum inſtar, agros longis obtinens umbris: ac ne quid deſit ſpeluncæ imagini, ſaxea intus crepidinis corona muſcoſos complexa pumices: tam digna miraculo, ut Licinius Mutianus ter COS. et nuper prouinciæ eius legatus, prodendum etiam poſteris putarit, epulatum intra eam ſe cum duodeuiceſimo comite, large ipſa toros præbente fronde, ab omni afflatu ſecurum, optantem imbrium per folia crepitus, lætiorem quàm marmorũ nitore, picturæ uarietate, laquearium auro, cubuiſſe in eadem. Aliud exemplum Caij principis, in Veliterno rure mirati unius tabulata, laxis'q; ramorum trabibus ſcamna patula, et in ea epulati, cum ipſe pars eſſet umbræ, XV conuiuarũ ac miniſterij capace triclinio, quā cœnam appellauit ille nidum. Eſt Gortynæ in inſula Cretæ iuxta fontem platanus una, inſignis utriuſque linguæ monumentis, nunquā folia dimittens: Statim'q; ei Græciæ fabuloſitas ſuperfuit, Iouem ſub ea cum Europa concubuiſſe: ceu uero non alia eius generis eſſet in

Cypro: ſed ex ea primum in ipſa Creta (ut eſt natura hominum nouitatis auida) platani ſatæ regenerauere uitium: quandoquidem commendatio arboris eius non alia maior eſt, quàm ſolem æſtate arcere, hyeme admittere. Inde in Italiam quoque ac ſuburbana ſua Claudio principe Marcelli Eſernini libertus, ſed qui ſe potentiæ cauſa Cæſaris libertis adoptaſſet, ſpado Theſſalicus prædiues, ut merito dici poſſet is quoque Dionyſius, trãſtulit id genus. Durantq́; etiam in Italia portenta terrarum, præter illa ſcilicet quæ ipſa excogitauit Italia.

De chamæplatano, & quis totonderit uiridaria. Cap. II.

Anque & chamæplatani uocantur coactæ breuitatis, quoniam arborum etiam abortus inuenimus. Hoc ergo quoque in genere pumiliorum infelicitas dicta erit. Fit autem & ſerendi genere & recidendi. Primus Cn. Matius ex equeſtri ordine, diui Auguſti amicus, inuenit nemora tonſilia intra hos LXXX annos.

De peregrinis arboribus, & malo Aſſyria. Cap. III.

Eregrinæ & ceraſi, Perſicæq́;, & omnes quarum Græca nomina aut aliena: ſed quæ ex his incolarum numero eſſe cœpere, dicentur inter fructiferas. In præſentia externas perſequemur, a ſalutari maxime orſi. Malus Aſſyria quam alij uocant Medicam, uenenis medetur. Folium eius eſt unedonis intercurrentibus ſpinis. Pomum ipſum aliâs non manditur, odore præcellit foliorum quoque, qui tranſit in ueſtes unà conditus, arcetq́; animalium noxia. Ar-

bor ipſa omnibus horis pomifera eſt, alijs cadẽtibus, alijs matureſcentibus, alijs uero ſubnaſcentibus. Tentauere gẽtes transferre ad ſeſe, propter remedij præſtantiam fictilibus in uaſis, dato per cauernas radicibus ſpiramento: Qualiter omnia tranſitura longius, ſeri arctiſſime transferriq́; meminiſſe conueniet, ut ſemel quæque dicãtur. Sed niſi apud Medos & in Perſide naſci noluit. Hæc eſt autem, cuius grana Parthorum proceres incoquere diximus eſculentis, commendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in Medis. Laniger as Serum in mentione gentis eius narrauimus.

De Indiæ arboribus, & quando primum Romæ ebenus. Cap. IIII.

I Tem Indiæ arborum magnitudinem. Vnam è peculiaribus Indiæ Virgilius celebrauit ebenum; nuſquam alibi naſci profeſſus. Herodotus eam Aethiopiæ intelligere maluit, tributi uice regibus Perſidis è materie eius centenas phalangas tertio quoque anno penſitaſſe Aethiopas cum auro & ebore, prodendo. Non omittendum id quoque, uicenos dentes elephantorum grandes, quoniam ita ſignificauit, Aethiopas eadem cauſa pendere ſolitos. Tanta ebori autoritas erat urbis noſtræ trecenteſimodecimo anno: tunc enim autor ille hiſtoriam eam condidit Thurijs in Italia. Quo magis mirum eſt, quod eidem credimus, qui Padum amnem uidiſſet, neminem ad id tempus Aſiæ Græciæq́; aut ſibi cognitum. Aethiopiæ forma, ut diximus, nuper allata Neroni principi, raram arborẽ ebe-

num Meroën uſque à Syene fine imperij, per nongenta XCVI.M. paſſuum, nullamq́; aliam niſi palmarū generis eſſe docuit. Ideo fortaſſis in tributorum autoritate tertia res fuerit ebenus. Romæ eam magnus Pompeius in triumpho Mithridatico oſtendit. Accendi eam Fabianus negat: uritur tamen odore iucūdo. Duo genera eius. Rarum id quod melius arboreum, trunco enodi, materie nigri ſplendoris, ac uel ſine arte protinus iucundi. Alterū fruticoſum cytiſi modo, et tota India diſperſum.

De ſpina & ficu Indicis. Cap. V.

Ibi & ſpina ſimilis, ſed deprehenſa uel lucernis, igni protinus tranſiliente. Nunc eas exponam quas mirata eſt Alexandri Magni uictoria, orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet. Ipſa ſe ſemper ſerens, uaſtis diffunditur ramis: quorum pondera adeo in terram curuantur, ut annuo ſpatio infigātur, nouamq́; ſibi propaginem faciant circa parentem in orbes, quodam opere topiario. Intra ſepem eam æſtiuāt paſtores, opacam pariter & munitam uallo arboris, decora ſpecie ſubter intuenti, procul'ue fornicato ambitu. Superiores eiuſdem rami in excelſum emicant, ſyluoſa multitudine, uaſto matris corpore, ut LX.p. pleræque orbe colligant, umbra uero bina ſtadia operiant. Foliorum latitudo peltæ effigiem Amazonicæ habet: ea cauſa fructum integens, creſcere prohibet. Rarusq́; eſt, nec fabæ magnitudinem excedens: ſed per folia ſolibus coctus prædulci ſapore, dignus miraculo arboris: gignitur circa Aceſinem maxime amnem.

De arbore pala, & arboribus Indicis ſine nominibus, & laniferis. Cap. VI.

M Aior alia, pomo & ſuauitate præcellentior, quo ſapientes Indorum uiuunt. Folium alas auium imitatur, lōgitudine trium cubitorum, latitudine duûm. Fructum corticæ emittit, admirabilem ſucci dulcedine, ut uno quaternos ſatiet. Arbori nomen palæ, pomo arienæ. Plurima eſt in Sydracis, expeditionum Alexandri termino. Eſt & alia ſimilis huic, dulcior pomo, ſed interaneorum ualetudini infeſta. Edixerat Alexander ne quis agminis ſui id pomum attingeret. Genera arborum Macedones narrauere, maiore ex parte ſine nominibus. Eſt & terebintho ſimilis cætera, pomo amygdalis, minore tantum magnitudine, præcipuæ ſuauitatis. In Bactris utique hanc aliqui terebinthum eſſe proprij generis potius, quàm ſimilem ei putauerunt. Sed unde ueſtes lineas faciunt, folijs moro ſimilis, calyce pomi cynorhodo. Serunt eam in campis, nec eſt gratior ullarum proſpectus. Oliua Indiæ ſterilis, præterquam oleaſtri fructu.

De piperis arboribus, de gariophyllo, & alijs pluribus. Cap. VII.

P Aſſim uero quæ piper gignunt, iuniperis noſtris ſimiles, quanquam in fronte Caucaſi ſolibus oppoſita gigni tantum eas aliqui tradidere. Semine à iunipero diſtant paruulis ſiliquis, quales in faſeolis uidemus. Hæ priuſquam dehiſcant decerptæ, toſtæq; ſole, faciunt quod uocatur piper longum. Paulatim uero dehiſcentes maturitate, oſtendunt candidum piper: quod deinde toſtum ſolibus, colore rugisq;

mutatur. Verum & iis ſua iniuria eſt, atque cœli intē-
perie carbunculantur: fiuntq́; ſemina caſſa & inania,
quod uocant brechmaſin, ſic Indorum lingua ſignificā
te abortum. Hoc ex omni genere aſperrimum eſt, leuiſ-
ſimumq́; & pallidum. Gratius nigrum, leniusq́; utroq;
candidum. Non eſt huius arboris radix, ut aliqui exi-
ſtimauere, quod uocant Zimpiberi, alij uero ſingiberi,
quanquam ſapore ſimile. Id enim in Arabia atque
Troglodytica in uillis naſcitur, paruæ herbæ radice can
dida. Celeriter ea cariem ſentit, quamuis in tanta ama-
ritudine. Pretium eius in libras VI. Piper lōgum facilli
me adulteratur Alexandrino ſinapi. Emitur in libras
X. XV. Album X. VII. nigrum X. IIII. Vſum eius
adeo placuiſſe mirum eſt, In alijs quippe ſuauitas cœpit,
in alijs ſpecies inuitauit: huic nec pomi nec baccæ com-
mendatio eſt aliqua: ſola placere amaritudine, & hanc
in Indos peti. Quis ille primus experiri cibis uoluit?
aut cui in appetenda auiditate eſurire non fuit ſatis?
Vtrunque ſylueſtre gentibus ſuis eſt, et tamen pondere
emitur ut aurum uel argentum. Piperis arborem iam
& Italia habet, maiorem myrto, nec abſimilem. Ama-
ritudo grano eadem quæ piperi muſteo creditur eſſe. De
eſt toſta illa maturitas, ideoq́; & rugarum colorisq́; ſi-
militudo. Adulteratur iuniperi baccis mire uim trahen-
tibus. In pondere quidem multis modis. Eſt etiamnum
in India piperis grani ſimile, quod uocatur gariophyl-
lon grandius fragiliusq́;. Tradunt in Indico luco id ge
gni. Aduehitur odoris gratia. Fert & ſpina piperis ſimi
litudinem, præcipua amaritudine, folijs paruis denſisq́;
cyperi modo, ramis trium cubitorum, cortice pallido,

radice lata, lignoſaq́;, buxei coloris. Hæc in aqua cum ſemine excepta in æreo uaſe medicamẽtum fit, quod uocatur lycion. Ea ſpina & in Pelio monte naſcitur, adulteratq́; medicamentũ. Item aſphodeli radix aut fel bubulum, aut abſinthium, uel thus, uel amurca. Lyciō aptiſſimum medicinæ, quod eſt ſpumoſum. Indi i utribus camelorum aut rhinocerotũ id mittunt. Spinam ipſam in Græcia quidam pyxacanthum Chironium uocant.

De macir, & ſaccaro, et arboribus Arianæ gentis. Cap. VIII.

Et macir ex India aduehitur, cortex rubens radicis magnæ, nomine arboris ſuæ. Qualis ſit ea, incompertum habeo. Corticis melle decocti uſus in medicina ad dyſentericos præcipuus habetur. Saccaron & Arabia fert, ſed laudatius India. Eſt autem mel in harundinibus collectum, gummium modo candidum, dentibus fragile, ampliſſimum nucis auellanæ magnitudine, ad medicinæ tantum uſum. Contermina Indis gens Ariana appellatur, cuius ſpina lachrymarum pretioſa, myrrhæ ſimilis, acceſſu propter aculeos anxio. Ibi et frutex peſtilens rhaphani, folio lauri, odore equos inuitante, qui penè equitatu orbauit Alexandrum primo introitu, quod & in Gedroſis accidit. Itẽ laurino folio et ibi ſpina tradita eſt, cuius liquor aſperſus oculis, cæcitatem infert omnibus animalibus. Necnō & herba præcipui odoris, referta minutis ſerpentibus quarum ictu protinus moriendũ eſſet. Oneſicritus tradit in Hyrcaniæ conuallibus ficis ſimiles eſſe arbores, quæ uocentur Occhi, ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

De bdellio & arboribus Perſici maris. Cap. IX.

Icina eſt Bactriana, in qua bdellium nominatiſſimum. Arbor nigra eſt, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturáq;. Gummi alij brochon appellant, alij malachram, alij maldacon. Nigrum uero & in offas conuolutum hadrobolon. Eſſe autem debet translucidum ſimile ceræ, odoratum, et cum fricatur pingue, guſtu amarum citra acorem. In ſacris uino perfuſum odoratius. Naſcitur & in Arabia, Indiáq;, & Media ac Babylone. Aliqui peraticum uocant ex Media aduectum. Facilius hoc & cruſtoſius, amariusq;: at Indicum humidius et gummoſum. Adulteratur amygdala nuce. Cætera eius genera cortice ſcordaſti. Ita uocatur arbor æmulo gummi. Sed deprehendũtur (quod ſemel dixiſſe et in cæteros odores ſatis ſit) odore, colore, pondere, guſtu, igne. Bactriano nidor ſiccus, multiq; candidi ungues. Præterea ſuum pondus, quod grauius eſſe aut leuius non debeat. Pretium ſyncero in libras X. terni. Gentes ſupradictas Perſis attingit, rubro mari (quod ibi Perſicum uocauimus) lõge in terra æſtus agente, mira arborum natura. Nanque eroſæ ſale, inuectis derelictisq; ſimiles, ſicco littore radicibus nudis polyporum modo amplexæ ſteriles harenas ſpectantur. Eædem mari adueniente fluctibus pulſatæ, reſiſtunt immobiles. Quin & pleno æſtu operiuntur totæ: apparetq; rerum argumentis, aſperitate aquarum illas ali. Magnitudo miranda eſt, ſpecies ſimilis unedonis, pomum amygdalis extra, intus contortis nucleis.

De arboribus Perſicæ inſulæ, & lanigeris arboribus. Cap. X.

Ylos inſula in eodem ſinu eſt, repleta ſyluis quà ſpectat orientem, quáq; & ipſa æſtu maris perfunditur. Magnitudo ſingulis arboribus fici, flos ſuauitate inenarrabili, pomum lupino ſimile, propter aſperitatem intactum omnibus animalibus. Eiuſdem inſulæ excelſiore ſuggeſtu lanigeræ arbores alio modo, quàm Serum. Iis folia infœcunda: quæ ni minora eſſent, uitium poterant uideri. Ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas, quæ maturitate ruptæ oſtẽdunt lanuginis pilas, ex quibus ueſtes pretioſo linteo faciunt.

De goſſampinis, et arboribus ex quibus ueſtes fiunt, & quibus modis conſtent arborũ fructus. Cap. XI.

Rbores uocant goſſampinos, fertiliores etiam Tylo in minore, quæ diſtat X. M. paſ. Iuba circa fruticem lanugines eſſe tradit, linteaq; fieri Indicis præſtantiora. Arabiæ autem arbores ex quibus ueſtes faciant, cynas uocari, folio palmæ ſimili. Sic Indos ſuæ arbores ueſtiunt. In Tylis autem & alia arbor floret albæ uiolæ ſpecie, ſed magnitudine quadruplici, ſine odore, quod miremur. In eo tractu eſt & alia ſimilis, folioſior tamen roſeiq; floris: quem noctu comprimens, aperire incipit ſolis exortu, meridie expandit. Incolæ dormire eum dicunt: Fert eadem inſula & palmas, oleaſq; ac uites, & cum reliquo pomorum genere ficos. Nulli arborum folia ibi decidunt. Riganturq; gelidis fontibus, & imbres accipit. Vicina his

Arabia,

Arabia, flagitat quandam generum diſtinctionem, quoniam fructus is conſtat radice, frutice, cortice, ſucco, lachryma, ligno, ſurculo, flore, folio, pomo.

De coſto & nardo, & differentijs nardi. Cap. XII.

Radix & folium Indis eſt maximo pretio. Radix coſti guſtu feruens, odore eximio, frutice aliâs inutili. Primo ſtatim introitu amnis Indi in Patale inſula, duo ſunt eius genera, nigrum, et quod melius candicans. Pretium in libras XVI. De folio nardi plura dicere par eſt, ut principali in unguentis. Frutex eſt graui & craſſa radice, ſed breui ac nigra, fragiliq́; quamuis pingui, ſitum redolente ut cyperi, aſpero ſapore, folio paruo denſoq́;. Cacumina in ariſtas ſe ſpargunt, ideo gemina dote nardi ſpicas ac folia celebrant. Alterum eius genus apud Gangem naſcens damnatur in totum, ozenitidis nomine, uirus redolens. Adulteratur & pſeudonardo herba, quæ ubique naſcitur, craſſiore atque latiore folio, & colore languido in candidum uergente. Item ſua radice permixta ponderis cauſa, & gummi, ſpumaq́; argenti aut ſtibio, cyperi'ue cortice. Syncerum quidem leuitate deprehenditur, & colore ruffo, odoriſq́; ſuauitate, et guſtu maxime ſiccante os, ſapore iucundo. Pretium ſpicæ in libras XC. Folia diuiſere annonam, ab amplitudine hadroſphærũ uocatur maioribus folijs X. XXX. Quod minore folio eſt meſoſphærum appellatur, emitur X. LX. Laudatiſſimum microſphærum è minimis folium: pretium eius X. LXXV. Odoris gratia omnibus maior recentibus. Nardo color qui inueterauerit nigriori melior. In no-

ſtro orbe proxime laudatur Syriacum, mox Gallicum, tertio loco Creticum, quod alij quidem agrium uocant, alij phu, folio oluſatri, caule cubitali, geniculato in purpura albicante, radice obliqua uilloſaq;, & imitante auium pedes. Baccaris uocatur nardũ ruſticum, de quo dicemus inter flores. Sunt autem ea omnia herbæ præter Indicum. Ex ijs Gallicum & cum radice uellitur, abluiturq; uino. Siccatur in umbra, alligatur faſciculis in charta, non multum ab Indico differens, Syriaco tamẽ leuius. Pretium XIII. In his probatio una, ne ſint fragilia, & arida potius, quàm ſicca folia. Cum Gallico nardo ſemper naſcitur herba, quæ hirculus uocatur, à grauitate odoris & ſimilitudine, qua maxime adulteratur. Diſtat, quòd ſine cauliculo eſt, et quòd minoribus folijs, quodq; radicis neque amaræ, neque odoratæ.

De aſaro, amomo, amonide & cardamomo. Cap. XIII.

Ardi uim habet & aſarum, quod & ipſum aliqui ſylueſtre nardum appellant. Eſt autem ederæ folijs, rotundioribus tantum molliori-buſq;, flore purpureo, radice Gallici nardi: Semen acinoſum, ſaporis calidi ac uinoſi. Montibus in umbroſis bis anno floret. Optimum in Ponto, proximũ in Phrygia, tertium in Illyrico. Foditur cum folia mittere incipit, & in ſole ſiccatur, celeriter ſitum trahens ac ſeneſcens. Inuenta nuper & in Thracia herba eſt, cuius folia nihil ab Indico nardo diſtant. Amomi uua in uſu eſt, Indica uite labruſca: ut alij exiſtimauere, frutice myrtuoſo, palmi altitudine: capiturq; cum radice, manipulatim leniter componitur, protinus fragile. Laudatur

quammaxime Punica mali folijs ſimile, nec rugoſis, co lore ruffo. Secunda bonitas pallido. Herbaceũ peius, peſſimum'q; candidum, quod & uetuſtate euenit. Pretium uuæ in libras X. LX friato uero amomo XLVIII. Naſcitur & in Armeniæ parte, quæ uocatur Otene, & in Media, & in Ponto. Adulteratur folijs Punicis, & gummi liquido ut cohæreat, conuoluat'q; ſe in uuæ modum. Eſt & quæ uocatur amomis, minus uenoſa atque durior, ac minus odorata: quo apparet, aut aliud eſſe, aut colligi immaturum. Simile his & nomine & fruti ce cardamomum, ſemine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera, Viridiſſimum ac pingue acutis angulis contumax fricanti, quod maxime laudatur. Proximum è ruffo candicans. Tertium breuius atque nigrius. Peius tamen uarium & facile triti, odoris'q; parui: qui uerus, coſto uicinus eſſe debet. Hoc & apud Medos naſcitur. Pretium optimi in libras duo decim. Cinnamomo proxima gentilitas erat, ni prius Arabiæ diuitias indicari conueniret, cauſas'q; quæ cognomen illi felicis ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus, et myrrha. Hæc et cum Troglodytis cõmunis.

De thure, & arboribus thuris. Cap. XIIII.

Thura præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem uniuerſæ. In medio eius ferè ſunt Atramitæ pago Sabæorum capite regni Sabota, in monte excelſo, à quo octo manſionibus diſtat regio eorum thurifera. Saba appellatur, quod ſignificare Græci myſteriũ dicunt: ſpectat ortus ſolis æſtiui, undiq; rupibus inuia, et à dextera maris ſcopulis inacceſſa. Id ſolum è rubro lacteum traditur. Syluarũ longitudo eſt

ſchœnorum XX.latitudo dimidium eius. Schœnus patet Eratoſthenis ratione, ſtadia XL.hoc eſt.paſſ. quinq; M.aliqui XXII.ſtadia ſingulis ſchœnis dedere.Attollũtur colles alti, decurruntq; & in plana arbores ſponte natæ. Terram argilloſam eſſe conuenit, raris fontibus ac nitroſis.Attingunt & Minæi pagus alius, per quos euehitur uno tramite anguſto.Hi primi commerciũ thuris fecere, maximéq; exercent : à quibus & Minæum dictum eſt. Nec præterea Arabum alij thuris arborem uident,ac ne horum quidem omnes. Feruntq; MMM non amplius eſſe familiarum, quæ ius per ſucceſſiones id ſibi uindicent.Sacros uocari ob id,nec ullo congreſſu fœminarum funerumq;, cum incidant eas arbores aut metant, pollui:atque ita religione merces augeri. Quidam promiſcuum ius ijs populis eſſe tradunt in ſyluis, alij per uices annorum diuidi. Nec arboris ipſius quæ ſit facies conſtat. Res in Arabia geſſimus, & Romana arma in magnam partem eius penetrauere: C.etiam Cæſar Auguſti filius inde gloriam petijt, nec tamen ab ullo(quod equidem ſciam)Latino arborum earum tradita eſt facies.Græcorum exempla uariant. Alij folio piri, minore duntaxat, & herbidi coloris prodidere. Alij lentiſco ſimilem ſubrutilo folio: Quidam terebinthum eſſe, & hoc uiſum Antigono regi allato frutice. Iuba rex ijs uoluminibus quæ ſcripſit ad C. Cæſarem Auguſti filium ardentem fama Arabiæ,tradit contorti eſſe caudicis,ramis aceris maxime Pũtici. Succum amygdalæ modo emittere,talesq; in Carmania apparere,et in Aegypto ſatas ſtudio Ptolemæorum regnantium. Cortice lauri eſſe conſtat. Quidam & folium ſimile

dixere. Talis certe fuit arbor Sardibus. Nam & Aſiæ reges ſerendi curam habuerunt. Qui mea ætate legati ex Arabia uenerunt, omnia incertiora fecerunt, quod iure miremur, uirgis etiã thuris ad nos commeantibus: quibus credi poteſt, matrem quoque teretem, & enodi fruticare trunco. Meti ſemel anno ſolebat, minore occaſione uendendi. Iam quæſtus alteram uindemiam affert. Prior atque naturalis uindemia circa canis ortum flagrantiſſimo æſtu, incidentibus quà maxime uideatur eſſe prægnans, tenuiſſimusq; tendi cortex. Laxatur hic plaga, non adimitur. Inde proſilit ſpuma pinguis. Hæc concreta denſatur, ubi loci natura poſcat tegete palmea excipiente, alibi area circumpauita. Purius illo modo, ſed hoc ponderoſius. Quod in arbore hæſit, ferro depectitur, ideo corticoſum. Sylua diuiſa certis portionibus, mutua innocentia tuta eſt. Neque ullus ſaucias arbores cuſtodit. Nemo furatur alteri. At hercule Alexandriæ ubi thura interpollantur, nulla ſatis cuſtodit diligentia officinas. Subligaria ſignantur opifici. Perſona adijcitur capiti, denſus'ue reticulus. Nudi emittuntur. Tãto minus fidei apud hos pœna, quàm apud illos ſyluæ habent. Autumno legitur ex æſtiuo partu. Hoc puriſſimum, candidum. Secunda uindemia eſt uere, ad eam hyeme corticibus inciſis. Ruffum hoc exit, nec comparãdum priori. Illud carpheotum, hoc dathiathum uocãt. Creditur & nouellæ arboris candidius, ſed ueteris odoratius. Quidam & in inſulis melius putant gigni. Iuba in inſulis negat naſci. Quod ex eo rotunditate guttæ pependit, maſculum uocamus, cum aliàs non ferè mas uocatur, ubi non ſit fœmina. Religioni tributum ne ſe-

xus alter uſurparetur. Maſculũ aliqui putant à ſpecie teſtium dictũ. Præcipua autem gratia eſt mãmoſo, cum hærente lachryma priore conſecutæ alia miſcuit ſe. Singula hæc manum implere ſolita inuenio, cum minore diripiendi auiditate lentius naſci liceret. Græci ſtagoniam et atomum tali modo appellant, minorem aũt Arabiã. Micas concuſſu eliſas mannam uocamus. Etiamnum tñ inueniuntur guttæ, quæ tertiam partem minæ, hoc eſt XXXIX denariorum pondus æquent. Alexãdro Magno in pueritia ſine parſimonia thura ingerenti aris, pædagogus Leonides dixerat, ut illo modo, cum deuiciſſet thuriferas gentes, ſupplicaret. At ille Arabia potitus, thure onuſtam nauim miſit ei, exhortatus, ut large deos adoraret. Thus collectum Sabotam camelis conuehitur, porta ad id una patente. Digredi uia, capitale leges fecere. Ibi decimas deo, quem uocant Sabin, menſura non pondere ſacerdotes capiunt. Nec ante mercari licet. Inde impenſæ publicæ tolerantur. Nam & benigne certo itinerum numero deus hoſpites paſcit. Euehi non põt niſi per Gebanitas, ita que & horum regi penditur uectigal. Caput eorum Thomna abeſt à Gaza noſtri littoris Iudææ oppido LXXX. XXVII. M. paſſ. quod diuiditur in manſiones camelorum LXII. Sunt & quæ ſacerdotibus dantur portiones, ſcribisq́; regum certæ. Sed præter hos & cuſtodes, ſatellitesq́;, & hoſtiarij, & miniſtri populãtur. Iam quacunq; iter eſt, alibi pro aqua, alibi pro pabulo, aut pro manſionibus, uarijsq́; portorijs pendunt, ut ſumptus in ſingulos camelos denariûm DCLXXXVIII ad noſtrũ littus colligat, iterumq́; imperij noſtri publicanis penditur. Itaque optimi thuris li

bra XVI. pretium habet, ſecunda XV. tertia XIIII. Apud nos adulteratur reſinæ candidæ gēma perquam ſimili, ſed deprehēditur quibus dictum eſt modis. Probatur candore, amplitudine, fragilitate, carbone, ut ſtatim ardeat. Item ne dentem recipiat potius, quàm in micas frangatur.

De myrrha, & arboribus myrrhæ. Cap. XV.

Myrrham in iiſdem ſyluis permixtā arborem naſci tradidere aliq́, plures ſeparatim. Quippe multis in locis Arabiæ gignitur, ut apparebit in generibus. Cōuehitur et ex ſyluis laudata, petūtq́; eam ēt ad Troglodytas Sabæi tranſitu maris. Satiua quoq; prouenit, multū ſylueſtri prælata. Gaudet raſtris & ablaqueationibus, melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita, nec ſine ſpina, caudice duro et intorto, craſſiore q̃ thuris, et ab radice etiam q̃ reliqua ſui parte. Corticem leuem ſimilemq́, unedoni, ſcabrum alii ſpinoſumq́; dixere. Foliū oliuæ, uerū criſpius, et aculeatum. Herba oluſatri. Aliqui ſimilē iunipero, ſcabriorē tm̄ ſpiniſq́; horridam, folio rotundiore, ſed ſapore iuniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore utrunq; naſci mentirentur. Inciduntur bis & ipſæ, iiſdemq́; temporibus, ſed à radice uſque ad ramos, qui ualent. Sudant autem ſponte prius, quàm incidantur, ſtacten dictam, cui nulla præfertur. Ab hac ſatiua, et in ſylueſtri quoq; melior æſtiua. Non dant ex myrrha portiones deo, q̄m & apud alios naſcitur. Regi tn̄ Gebanitarum quartas partes eius pendent. Cætero paſſim à uulgo coēmptam in folles conſarciunt, ipſiq́; unguentarii digerunt haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhæ, & natura, & pretio eius. Cap. XVI.

g Enera complura. Troglodytica ſyluestriū prima. Sequens Minæa, in qua & Atramitica eſt, & Auſaritis Gebanitarum regno. Tertia Dianitis: Quarta collatitia Quinta Sembracena, à ciuitate regni Sabæorū mari proxima. Sexta quam Duſaritin uocant. Eſt & candida uno tantum loco, quæ in Meſſalum oppidum confertur. Probatur Troglodyticæ pinguedine, & quòd aſpectu aridior eſt, ſordidaq; atq; barbara, ſed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitijs, ante alias hilaris, ſed uiribus tenuis. In plenum autem probatio eſt minutis glebis, nec rotundis, in concretu albicantis ſucci & tabeſcentis: ut'q; fracta cādidos ungues habeat, guſtu leniter amara. Secunda bonitas intus uariæ. Peſſima intus nigra: peior ſi etiam foris. Pretia ex occaſione ementium uaria. Stactæ uero à VI. ad L. Satiuæ ſummum ad XXII. Erythrææ ad XVI. Hanc uolunt Arabicam intelligi. Troglodyticæ nucleo ad XIII. eius uero quam odorariam uocant ad XIIII. Adulteratur lentiſci glebis, & gummi. Item cucumeris ſucco amaritudinis cauſa, ſicut ponderis ſpuma argenti. Reliqua uitia deprehenduntur ſapore gummi dente lenteſcentis. Fallaciſſime autem adulteratur indica myrrha, quæ ibidē quadam è ſpina colligitur. Hoc ſolū peius India affert facili diſtinctione, tāto deterior eſt.

De maſtice, ladano, & bruta, enhæmo, et ſtrobo, & de ſtyrace. Cap. XVII.

e Rgo tranſit in maſticen, quæ & ex alia ſpina fit in India, item'q; in Arabia: lainam uocant. Sed

maſticæ quoque gemina eſt, quoniam & in Aſia Græciáq; reperitur herba radicæ folia emittens, & carduũ ſimilem malo, ſeminis plenum: lachrymaq; erumpit inciſa parte ſumma, uix ut dignoſci poſſit à maſtice uera. Necnon & tertia in Ponto eſt, bituminis ſimilior. Laudatiſſima autem Chia candida, cuius pretium in libras XX. nigræ uero XII. Chia è lentiſco traditur gigni gummi modo. Adulteratur ut thura reſina. Arabia etiamnum & ladano gloriatur: forte caſúq; hoc, & iniuria fieri odoris, plures tradidere. Capras maleficũ aliâs frondibus animal, odoratorum uero fruticum expetentius, tanquam intelligant pretia, carpere germinũ caules prædulci liquore turgentes, diſtillanteḿq; ab his caſus mixtura ſuccum improbo barbarum uillo abſtergere. Hunc glomerari puluere, incoqui ſole. Et ideo in ladano caprarum pilos eſſe. Sed hoc non alibi fieri, q̃ in Nabatæis, qui ſunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex autoribus ſtrobó hoc uocant. Tradunt́q; ſyluas Arabum paſtu caprarum infringi, atq; ita ſuccum uillis inhæreſcere, uerum autem ladanum Cypri inſulæ eſſe: ut obiter quæque genera odorum dicantur, quãuis non terrarum ordine. Similiter hoc & ibi fieri tradunt, & eſſe œſypum hircorum barbis genibuśq; uilloſis inhærens, ſed ederæ flore deroſo, paſtibus matutinis, cum eſt rorulẽta Cypros. Deinde nebula ſole diſcuſſa, puluerem madentibus uillis adhæreſcere, atque ita ladanum depecti. Sunt qui herbam in Cypro ex qua id fiat, ledam appellent: & enim illi ledanum uocant. huius pingue inſidere: atque attractis funiculis herbam eam conuolui, atque ita offas fieri. Ergo in utraq; gẽte

bina genera, terrenum & factitium. Id *quod terrenum eſt, friabile: factitium, lentum.* Necnon & *fruticem eſſe dicunt in* Carmania, & *ſuper* Aegyptum *per* Ptolemæos *translatis plantis plantis: aut (ut alii) generante & id thuris arbore: colligiq; ut gummi inciſo cortice, & caprinis pellibus excipi.* Pretia *ſunt laudatiſſimo in libras aſſes* XL. Adulteratur *myrti baccis, & aliis animaliũ ſordibus.* Synceri *odor debet eſſe ferus, et quodammodo ſolitudinem redolens: ipſum uiſu aridum, ſtatim tactu molleſcere, accenſum fulgere, odore iucundo gratũ.* Myrtata *deprehenduntur, crepitant'q; in igne.* Præterea *ſynceno calculi potius é rupibus inhærent, quàm puluis.* In Arabia & *olea dotatur lachryma, qua medicamentum conficitur à* Græcis *enhæmon dictum, ſingulari effectu contrahendis uulnerum cicatricibus:* In *maritimis eæ fluctibus æſtu'q; operiuntur.* Nec *baccæ nocet, cum conſtet et in foliis ſalem relinqui.* Hæc *ſunt peculiaria* Arabiæ & *pauca præterea communia, alibi dicenda, quoniam in iis uincitur.* Peregrinos *ipſa mire odores et ad exteros petit.* Tanta *mortalibus ſuarum rerum ſatietas eſt, alienarum'q; auiditas.* Petunt *igitur in* Helimæos *arborem brutam, cupreſſo fuſæ ſimilem, exalbidis ramis, iucundi odoris accenſam, & cum miraculo hiſtoriis* Claudii Cæſaris *prædicatam.* Folia *eius inſpergere potionibus.* Parthos *tradit.* Odorẽ *eſſe proximum cedro, fumum'q; eius contra ligna alia remedio.* Naſcitur *ultra* Paſitigrin *in finibus oppidi* Sitacæ, *monte* Zagro. Petunt & *in* Carmanos *arborem ſtrobum ad ſuffitus, perfuſam uino palmeo accendentes.* Huius *odor redit à cameris ad ſolum iucundus, ſed aggrauans ca*

pita, citra dolorem tamen. Hoc ſomnum ægris quærũt. His commerciis Carras oppidum aperuere, quod eſt illis nundinarium. Inde Gabbam omnes petere ſolebãt, dierum XX itinere, & Palæſtinam Syriam. Poſtea Characem peti cœptum ac regna Parthorum ex ea cauſa, autor eſt Iuba. Mihi ad Perſas etiam prius iſta portaſſe, q̃ in Syriam aut Aegyptum uidentur, Herodoto teſte, qui tradit ſingula milia talentum thuris annua penſitaſſe Arabes regibus Perſarum. Ex Syria reuehunt ſtyracẽ, acri odore eius in focis abigentes ſuorum faſtidiũ. Cæterò, non alia ligni genera ſunt in uſu, quàm odorata. Cibosq́; Sabæi coquunt thuris ligno, alii myrrhæ, oppidorum uicorumq́; non alio, quàm ex aris fumo atque nidore. Ad hunc ergo ſanandum urunt ſtyracem in pellibus hircinis, ſuffiuntq́; tecta. Adeo nulla eſt uoluptas, quæ non aſſiduitate ſui faſtidium pariat. Eundem & ad ſerpentes fugandas urunt, in odoriferis ſyluis frequentiſſimas.

De felicitate Arabiæ. Cap. XVIII.

Non ſunt eorum cinnamomum aut caſia: & tamen felix appellatur Arabia, falſa et ingrata cognominis, quæ hoc acceptum ſuperis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria, quæ diis itellexerat genita, adhibẽs urendis defunctis. Periti rerũ aſſeuerãt, non ferre tm̃ annuo fœtu, quãtum Nero princeps nouiſſimo Poppeæ ſuæ die concremauerit. Aeſtimentur poſtea toto orbe ſingulis annis tot funera, aceruatimq́; congeſta honori cadauerum, quæ diis per ſingulas micas dãtur. Nec minus propitii erãt mola ſalſa ſupplicantibus,

imo uero (ut palam eſt) placatiores. Verum Arabiæ etiamnum felicius mare eſt. Ex illo nanque margaritas mittit. Minimaq́; computatione milies centena milia ſeſtertium annis omnibus India & Seres peninſulaq; illa imperio noſtro adimunt. Tanto nobis deliciæ & fœminæ conſtant. Quota enim portio ex illis ad deos quæſo iam uti ad inferos pertinet?

De cinnamomo, & xylocinnamomo & caſia. Cap. XIX.

Innamomum & caſias fabuloſa narrauit antiquitas, princepsq́ue Herodotus, auium nidis, & priuatim phœnicis, in quo ſitu Liber pater educatus eſſet, ex inuijs rupibus arboribusq́; decuti, carnis quam ipſæ inferrent pondere, aut plumbatis ſagittis. Item caſiam circa paludes propugnante unguibus diro ueſpertilionum genere, aligerisq́; ſerpentibus, ſ commentis augentes rerum pretia. Commutata uero fabula eſt, ad meridiani ſolis repercuſſus inenarrabilē quendam uniuerſitatis halitum è tota peninſula exiſtere, tot generum auræ ſpirante concentu, Magniq́; Alexandri claſſibus Arabiam odore primum nunciatam in altum. Omnia falſa, ſiquidem cinnamomum, idemq́; cinnamum naſcitur in Aethiopia Troglodytis connubio permixta. Ii mercantes id à conterminis, uehunt per maria uaſta ratibus, quas neque gubernacula regunt, neque remi trahant uel impellant, non uela, non ratio ulla adiuuet, cum omnium inſtar ibi ſint homo tantum & audacia. Præterea hybernū mare exigunt circa brumam, euris tum maxime flantibus. Hi recto curſu per ſinus impellunt, atque à promontorij ambitu argeſtæ

deferunt in portum Gebanitarum, qui uocatur Ocilia. Quamobrē illi maxime id petunt, produntq; uix quinto anno reuerti negociatores, & multos interire. Contra reuehunt uitrea, & ahena, ueſtes, fibulas cum armillis ac monilibus. Ergo negociatio illa, fœminarum maxime fide conſtat. Ipſe frutex duorum cubitorum altitudine amplißimus, palmiq; minimus, IIII digitorū craſſitudinis, ſtatim à terra ſex digitis ſurculoſus, arido ſimilis. Cum uiret non odoratus, folio origani, ſiccitate gaudens, ſterilior imbre, cæduæ naturæ. Gignitur quidem in planis, ſed denſißimis in uepribus rupiſq;, difficilis collectu. Metitur non niſi permiſerit deus: Iouem hunc intelligunt aliqui, Aſſabinū illi uocant: XLIIII. boum caprarumq; & arietum extis impetratur uenia cædendi. Non tamen aut ante ortum ſolis, aut poſt occaſum licet. Sarmenta haſta diuidit ſacerdos, deoq; partē ponit: reliquum mercator in naſſas condit. Eſt & alia fama, cum ſole diuidi, ternaſq; partes fieri, deinde ſorte cremia diſcerni: quodq; ſoli ceſſerit relinqui, ac ſponte conflagrare. Præcipua bonitas uirgultorum tenuißimis partibus, ad lōgitudinem palmi. Secunda proximis breuiore menſura, atque ita ordine. Viliſſimum quod radicibus proximum, quoniam ibi minimum corticis in quo ſumma gratiæ. Qua de cauſa præferuntur cacumina, ubi plurimus cortex. Ipſum uero lignum in faſtidio eſt propter origani acrimoniam: xylocinnamomum uocatur. Pretium eſt in libras XX. Quidam cinnami duo genera tradidere, candidum, nigricanſq;. Et quondam præferebatur candidum, nunc contra nigrum laudatur. Atq; etiam uarium præferunt candido. Certiſſima

tamen æſtimatio ne ſit ſcabrum, atque ut inter ſeſe tritum tarde frietur. Damnatur in primis molle, aut cui albet cortex. Ius eius à Gebanitarum rege ſolo proficiſcitur; is edicto mercatu uendit. Pretia quondam fuere in libras denariorum mille. Auctum id parte dimidia eſt, incenſis, ut ferunt, ſyluis ira barbarorum. Id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium, an forte, non ſatis cõſtat. Auſtros ibi tam ardenter flare, ut æſtatibus ſyluas accendant, inuenimus apud autores. Coronas ex cinnamomo interraſili auro incluſas, primus omnium in tẽplis Capitolii atque pacis dicauit Imperator Veſpaſianus Auguſtus. Radicem eius magni põderis uidimus in palatii templo, quod fecerat diuo Auguſto coniunx Auguſta, aureæ pateræ impoſitam: ex qua guttæ editæ annis omnibus in grana durabantur, donec id delubrum incendio conſumptum eſt. Frutex & caſia eſt, iuxtaq; cinnami campos naſcitur, ſed in montibus craſſiore ſarmento, tenui cute uerius, quàm cortice, quem contra atque in cinnamomo leuari & exinaniri pretium eſt. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex. Cum primum emicat, candidus pedali menſura: deinde rubeſcit addito ſemipede: ultra nigricans. Hæc pars maxime laudatur, ac deinde proxima: damnatur uero candida. Conſecant ſurculos longitudine binũm cubitorum. Mox præſuunt recentibus corijs quadrupedum ob id interemptarum, ut ijs putreſcentibus uermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum amaritudine. Probatur recens maxime & quæ ſit odoris molliſſimi, guſtu'ue quammaxime feruens, potius quàm lento tepore leniter mordens, colore purpureo, quæq; pluri-

ma minimũ pōderis faciat, breui tunicatrũ fiſtula et nõ fragili. Lactam uocant talẽ barbaro nomine. Alia eſt balſamodes ab odore ſimili appellato, ſed amara, ideóq; utilior medicis, ſicut nigra unguentis. Pretia nulli diuerſiora. Optimæ in libras X.L. cæteris X.V.

De iſocinnamo, & cancamo, ac taro. Cap. XX.

Is addidere mangones quam daphnoiden uocant, iſocinnamon cognominatum; pretiumq; eius faciunt X.CCC. Adulteratur ſtyrace, & propter ſimilitudinem corticum lauri tenuiſſimis ſurculis. Quin & in noſtro orbe ſeritur: extremóq; in margine imperij, qua Rhenus alluit, uiuit in aluearijs apũ ſata. Color abeſt ille torridus ſole, & ob id ſimul idem odor. Ex confinio caſiæ cinnamiq; & cancamum ac taxum inuehitur, ſed per Nabatæos Troglodytas, qui cõſidere ex Nabatæis.

De ſerichato & gabalio, et de myrobalano. C. XXI.

O comportatur & ſerichatum, & gabalium, quæ intra ſe conſumunt Arabes, noſtro orbi tm̃ nominibus cognita, ſed cũ cinnamomo caſiáq; naſcentia. Peruenit tamen aliquando ſerichatum, & in unguẽta additur ab aliquibus. Permutatur in libras X.V I. Myrobalanum Troglodytis et Thebaidi et Arabiæ, quæ Iudæam ab Aegypto diſterminat, commune eſt, naſcens unguento, ut ipſo nomine apparet. Quo item indicatur et glandem eſſe arboris, heliotropio, quã dicemus inter herbas, ſimili folio. Fructus magnitudine auellanæ nucis. Ex his in Arabia naſcens Syriaca appellatur, et eſt cãdida. Cõtra in Thebaide nigra. Præfertur illa bonitate olei qđ exprimitur: ſed copia thebaica.

Inter hæc Troglodytica uiliſſima eſt. Sunt qui Aethiopicam ijs præferant, glandem nigram ac pinguem, nucleoq́; gracili, ſed liquore qui exprimitur odoratiori naſcentem in campeſtribus. Aegyptiam pinguiorẽ eſſe, & craſſiori cortice rubentem: & quamuis in paluſtribus naſcatur, breuiorem ſiccioreḿq;. E diuerſo Arabicam uiridem ac tenuiorem: & quoniam ſit montuoſa, ſpiſſiorem. Longe autem optimam Petræam, ex quo diximus oppido, nigro cortice, nucleo candido. Vnguentarij autem tantum cortices premunt. Medici nucleos tundunt, affuſa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano, & calamo odorato. Cap. XXII.

MYrobalano in unguentis ſimilem proximũq; uſum habet palma in Aegypto quæ uocatur adipſos, uiridis, odore mali cotonei, nullo intus ligno. Colligitur autem paulo ante, quàm incipiat matureſcere. Quod relinquitur phœnicobalanus uocatur, & nigreſcit, ueſcentesq; inebriat. Myrobalano pretium in libras X bini. Inſtitores et fecem unguenti hoc nomine appellant. Calamus quoque odoratus in Arabia naſcens communis Indis atq; Syriæ eſt: in qua uincit omnis, à noſtro mari centum L. ſtadijs. Inter Libanum montem, aliumq; ignobilem, non (ut quidam exiſtimauere) Antilibanum, in conualle modica iuxta lacum, cuius paluſtria æſtate ſiccantur, tricenis ab eo ſtadijs calamus & iuncus odorati gignuntur. Sanè enim dicamus & de iunco, quamuis alio herbis dicato uolumine, quoniam tamen hic unguentorum materia tractatur. Nihil ergo à cæteris ſui generis differunt aſpectu: ſed

ctu: ſed calamus præſtantior odore, ſtatim è longinquo inuitat, mollior tactu, melior'q; qui minus fragilis, & qui aſſuloſe potius quàm raphani modo frangitur. Ineſt fiſtulæ araneum, quod uocant florem. Præſtantior eſt cui numeroſius. Reliqua probatio ut niger ſit. Damnatur alibi. Melior quo breuior & craſſior, lentus'q; in frangendo. Calamo pretium in libras xi. iūco xv. Tradūt'q; iuncum odoratum & in Campania inueniri. Diſceſſimus à terris oceanum ſpectantibus ad conuexas in noſtra maria.

De ammoniaco et ſphagno. Cap. XXIII.

Ergo Aethiopiæ ſubiecta Africa ammoniaci lachrymam ſtillat in harenis ſuis: inde et nomine etiam ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor quam metopiō uocant: reſinæ modo aut gummi. Genera eius duo, Thrauſton, maſculi thuris ſimilitudine, quod maxime probatur. Alterum pingue & reſinoſum, quod phyrama appellāt. Adulteratur harenis, uelut naſcendo apprehenſis. Igitur quàm minimis glebis probatur, et q̄ puriſſimis. Pretiū optimi in libras aſſes xl. Sphagnos infra eos ſitus in Cyrenaica prouincia maxime probatur. Alij bryon uocant. Secundum locum obtinet Cyprius, Tertium Phœnicius. Fertur & in Aegypto naſci. Quin & in Gallia, nec dubitauerim. Sunt. n. hoc nomine cani arborum uilli, quales in quercu maxime uidemus, ſed odore præſtantes. Laus prima candidiſſimis atque altiſſimis, ſecunda rutilis, nulla nigris. Et in inſulis petris'q; nati improbātur, omnes'q; quibus palmarum atque non ſuus odor ſit.

De cypro, & aſpalatho, & maro. Cap. XXIIII.

C Yprus in Aegypto eſt arbor Ziziphi folijs, ſemine coriandri, flore candido odorato. Coquitur hoc in oleo, premiturq́; poſtea quod cyprus uocatur. Pretium ei in libras quinque. Optimum habetur è Canopica in ripis Nili nata, ſecundum Aſcalone Iudææ, tertium Cypro inſula odoris ſuauitate. Quidam hanc eſſe dicunt arborem, quæ in Italia liguſtrum uocetur. In eodem tractu aſpalathos naſcitur, ſpina cãdida, magnitudine arboris modicæ, flore roſæ. Radix unguẽtis expetitur. Tradunt in quocunque frutice curuetur arquus cœleſtis, eandẽ quæ ſit áſpalatho, ſuauitatem odoris exiſtere, ſed in aſpalatho inenarrabilem quandam. Quidam eum Eryſiſceptrum uocant, alij ſceptrum: probatio eius in colore ruffo uel igneo, tactuq́; ſpiſſo, & odore caſtoreo. Permutatur in libras XV. In Aegypto naſcitur & maron, peius quàm Lydium, maioribus folijs ac uarijs. Illa breuia ac minuta & odorata.

De baſalmo, & opobalſamo, & xylobalſamo, & ſtyrace, & galbano. Cap. XXV.

S Ed omnibus odoribus præfertur balſamũ, uni terræ Iudææ conceſſum, quondam in duobus tantum hortis utroque regio, altero iugerũ XX non amplius, altero pauciorum. Oſtendêre arbuſculam hanc urbi imperatores Veſpaſiani. Clarumq́; dictu à Pompeio Magno, in triumpho arbores quoque duximus. Seruit nunc hæc, & tributa pendit cum ſua gente, in totum alia natura quàm noſtri externiq́; prodiderãt. Quippe uiti ſimilior eſt quàm myrto. Malleolis ſeri dicitur, nuper uincta ut uitis: & implet colles uinearum

modo, quæ ſine adminiculis ſe ipſæ ſuſtinent. Tondetur ſimiliter fruticans, ac raſtris niteſcit. Properat naſci, intra tertium annum fructifera. Folium proximum rutæ, perpetua coma. Sæuiere in eandem Iudæi, ſicut in uitam quoque ſuam. Contra defendêre Romani, & dimicatum pro frutice eſt. Seritq́; nũc eam fiſcus: nec unquã fuit numeroſior aut procerior. Proceritas intra bina cubita ſubſiſtit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma, quod uocant eutheriſton. Alterum ſcabro aſpectu, incuruum, fruticoſum, odoratius: hoc trachy appellant. Tertium eumeces, quia eſt cæteris procerius, leui cortice. Huic ſecunda bonitas, nouiſſima eutheriſto. Semen eius eſt uino proximũ guſtu, colore ruffum, nec ſine pingui: peius in grano quod leuius atque uiridius. Ramus craſſior quàm myrto. Inciditur uitro, lapide, oſſeiś ue cultellis. Ferro lædi uitalia odit. Emoritur protinus, eadẽ amputari ſupernacua patiens. Incidentis manus libratur artifici temperamento, ne quid ultra corticem uiolet. Succus è plaga manat, quem opobalſamum uocant, eximiæ ſuauitatis, ſed tenui gutta, ploratu lanis parua colligitur in cornua. Ex ijs nouo fictili conditur, craſſiori ſimilis oleo, & in muſto candida. Rubeſcit deinde, ſimulq́; dureſcit è tranſlucido. Alexandro Magno res ibi gerente, toto die æſtiuo unam cóncham impleri iuſtum erat. Omni uero fœcunditate è maiore horto congios ſenos, minore ſingulos, cum duplo rependebatur argento. Nunc etiam ſingularum arborum largior uena, ter omnibus percutitur æſtatibus, poſtea deputatur. Et ſarmenta quoque in merce ſunt. DCCC amputatio ipſa ſurculuſq́; uenit intra quintum demum annum. Xylobalſamum uocatur, et co

quitur in unguentis. Pro ſucco ipſum ſubſtituere officinæ. Corticis etiã ad medicamenta pretium eſt. Præcipua autem gratia lachrymæ, ſecunda ſemini, tertia cortici, mĩnima ligno. Ex hoc buxoſum eſt optimum, quod eſt odoratiſſimum: ex ſemine autem maximum & põderoſiſſimum, mordens guſtu, feruensq; in ore. Adulteratur Petræo hyperico, quod coarguitur magnitudine, inanitate, longitudine, odoris ignauia, ſapore piperis. Lachrymæ probatio ut ſit pinguis, tenuis, ac modice ruffa, & in fricando odorata. Secundus candido colos. Peior uiridis, craſſusq;. Peſſimus niger. Quippe ut oleum ſeneſcit. Ex omni inciſura maxime probatur quod ante ſemẽ fluxit. Et aliâs adulteratur ſemine ſuo, uixq; maleficiũ deprehenditur guſtu amariore. Eſſe enim debet lenis, non ſubacidus, odore tantum auſterus. Vitiatur & oleo roſæ, cyperi, lentiſci, balani, terebinthi, myrti, reſina, galbano, cera Cypria, prout quæque res fuit. Nequiſſime autem gummi, quoniam ipſum quoque inhæreſcit manu inuerſa, & in aqua ſidit: quæ probatio eius gemina eſt. Debet ſyncerum & inhæreſcere, ſed hoc & gummi addita fragili cruſta euenit. Et guſtu deprehenditur. Carbone uero, quod cera reſinaq; adulteratum eſt, nigriori flamma. Nam melle mutatum ſtatim contrahit muſcas. Præterea ſynceri denſatur in tepida aqua gutta ſidẽs ad ima uaſis. Adulterata olei modo innatat: et ſi metopio uitiatum eſt, circulo candido cingitur. Summa probatio eſt ut lac coagulet, & in ueſte maculas non faciat, nec manifeſtior alibi fraus. Quippe milibus denariorum ſextarij empti, uendente fiſco CCC denarijs ueneunt. In tantum expedit augere liquorem. Xylobalſamo pretium in li-

bras VI. Proxima Iudææ Syria ſupra Phœnicem ſtyracem gignit, circa Gabala & Marathunta & Caſium Seleuciæ montem. Arbor eſt eodem nomine, cotoneo malo ſimilis, lachrymæ ex auſtero iucundioris, intus ſimilitudo harundinis, ſuccóq; prægnans. In hanc circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodẽtes, ob id in ſcobe ſordeſcit. Styrax laudatur poſt ſupradicta ex Piſidia, Sidone, Cypro, Cilicia, Creta minime. Ex Amano Syriæ medicis, ſed unguentarijs magis. Colos in quacunq; natione præfertur ruffus, & pinguiter lentus: deterior furfuroſus, & cano ſitu obductus. Adulteratur cedri reſina uel gummi, aliâs melle, aut amygdalis amaris: omniáq; ea deprehenduntur guſtu. Pretium optimo xix. Exit & in Pamphylia, ſed aridior, minusq; ſuccoſus. Dat & Galbanum Syria in eodem Amano monte è ferula, quam eiuſdem nominis reſinæ modo ſtagonitin appellant. Quod maxime laudant, cartilaginoſum purum ad ſimilitudinem ammoniaci, minimeq; lignoſum. Sic quoq; adulteratur faba aut ſagapeno. Syncerum ſi uratur, fugat nidore ſerpentes. Permutatur in libras V. Medicinæ hoc tantum.

De panace, et ſpõdylio, & malobatro. Cap. XXVI.

Panacem & unguentis eadem gignit, naſcentem & in Pſophide Arcadiæ, circáq; Erymãthi fontes, & in Africa, & in Macedonia: ferula ſui generis V. cubitorũ, folijs primo quaternis, mox ſenis in terra iacentibus, ampla magnitudine rotundis, in cacumine uero oleagineis, ſemine in muſcarijs dependente, ut ferulæ: excipitur ſuccus inciſo caule meſſibus, radice in autumno. Laudatur candor eius coacti. Sequẽs

pallido ſtatera. Niger color improbatur. Pretium optimo in libras bini aſſes. Ab hac, ferula differt quæ uocatur ſpondylion, folijs tantum, quia ſunt minora, & platani diuiſura. Non niſi in opacis gignitur. Semen eodem nomine ſilis ſpeciem habet, medicinæ tantum utile. Dat & malobathron Syria, arborem folio conuoluto, arido colore: ex quo exprimitur oleũ ad unguenta, fertiliore eiuſdem Aegypto: Laudatius tamen ex India uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, ſcabrumq́; quodã ſalis guſtu. Minus probatur cãdidũ. Celerrime ſitũ in uetuſtate ſentit. Sapor eius nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua. Odor uero in uino ſuffer uefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio ſimile eſt, à ſingulis ad C C C. peruenire libras: Oleum autem ipſum in libras LX.

De oleo omphacio. Cap. XXVII.

Oleum & omphacium eſt. Fit duobus generibus. & totidem modis, ex olea & uite. Olea adhuc alba expreſſa, deterius ex druppa: ita uocatur priuſquam cibo matura ſit iam tum colorem mutans. Differentia, quod hoc uiride eſt, illud candidum. E` uite fit pſytia aut aminæa, cum ſint acini ciceris magnitudine ante canis ortum. In prima lanugine demetitur uua, eiusq́; melligo. Reliquum corpus ſole coquitur. Nocturni rores cauentur. In fictili condita melligo colligitur, ſubinde Cyprio ære ſeruatur. Optima quæ ruffa, acriorq́;, & aridior. Pretium omphacio in libras VI. Fit & alio modo, cũ in mortarijs uua immatura teritur: ſiccataq́; in ſole, poſtea digeritur in paſtillos.

De bryo & œnanthe, & de elate arbore, & cinnamo caryopo. Cap. XXVIII.

Odem & bryon pertinet uua populi albæ.
e Optima circa Gnidū aut Cariā, in ſitientibus aut ſiccis aſperiſq;: ſecunda in Lycia cedro. Eodem et œnanthe pertinet. Eſt autem uitis labruſcæ uua. Colligitur cum flore, cum optime olet. Siccatur in umbra ſubſtrato linteo, atque in cados conditur. Præcipua ex Parapotamia, ſecūda ab Antiochia, atq; Laodicea Syriæ, tertia ex montibus Medicis. Hæc utilior medicinæ. Quidam omnibus iis præferunt eam, quæ in Cypro inſula naſcitur. Nam quæ in Africa fit, ad medicos tantum pertinet, uocaturq; maſſaris. Omnis autem ex alba labruſca præſtantior quàm è nigra. Eſt præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alii elatem uocant, quod nos abietem, alii palmam, alii ſpathem. Laudatur Ammoniaca maxime, mox Aegyptia. Dein Syriaca, dūtaxat in locis ſitiētibus odorata, pingui lachryma, quæ in unguēta additur ad domandū oleū. In Syria gignitur & cinnamū, quod caryopō appellant. Hic eſt ſuccus nuci expreſſus, multū à ſurculo ueri cinnami differēs, uicina tamen gratia. Pretium in libras aſſes quadraginta.

A B C D E F. a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z. A B C D E F G H I K L M N O P Q. Omnes ſunt quaterniones præter Q duernionem.

VENETIIS, IN AEDIBVS HAEREDVM ALDI, ET ANDREAE ASVLANI SOCERI, M. D. XXXVI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

AL DVS.

Digitized by Google

Digitized by Google